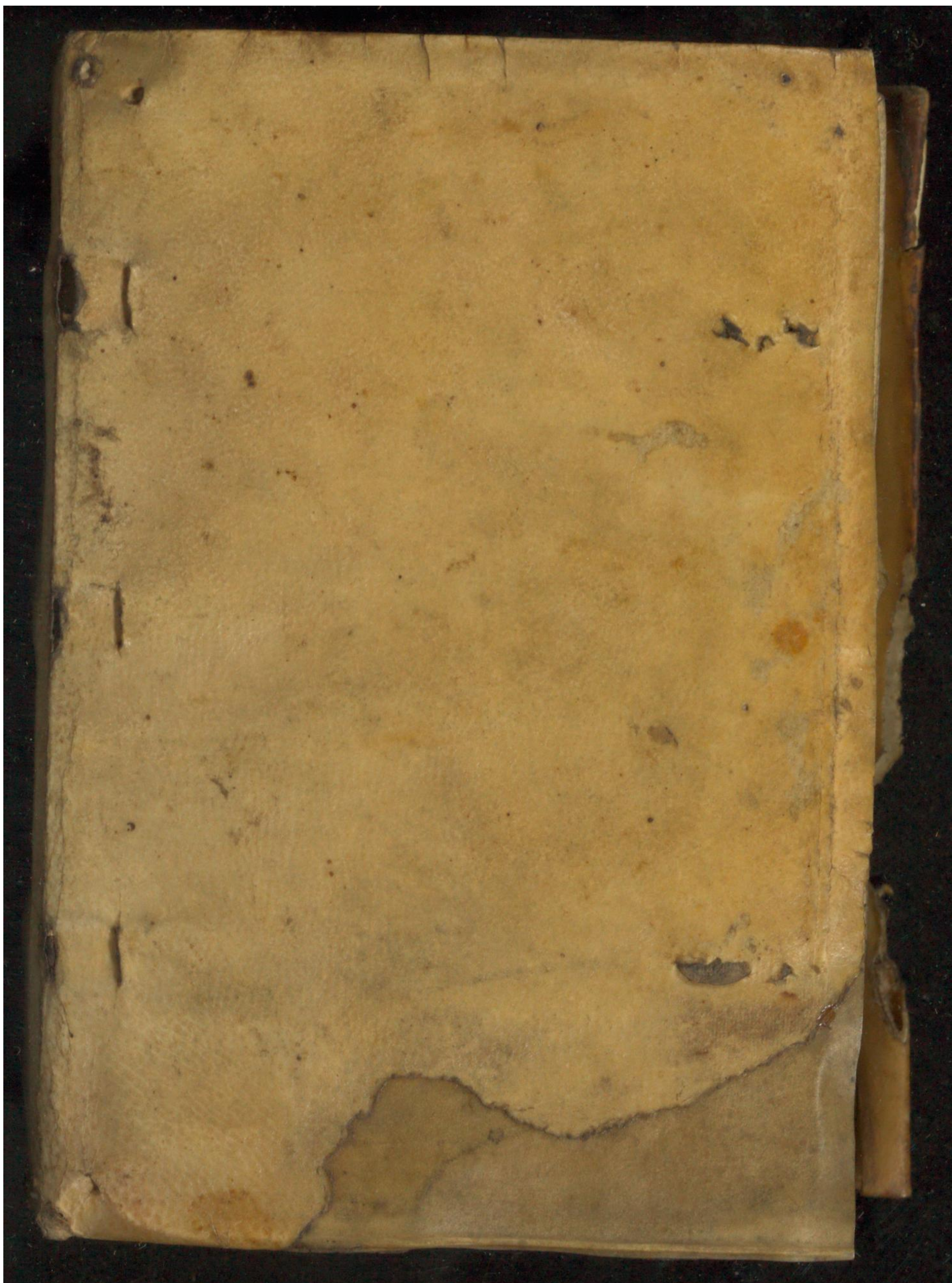
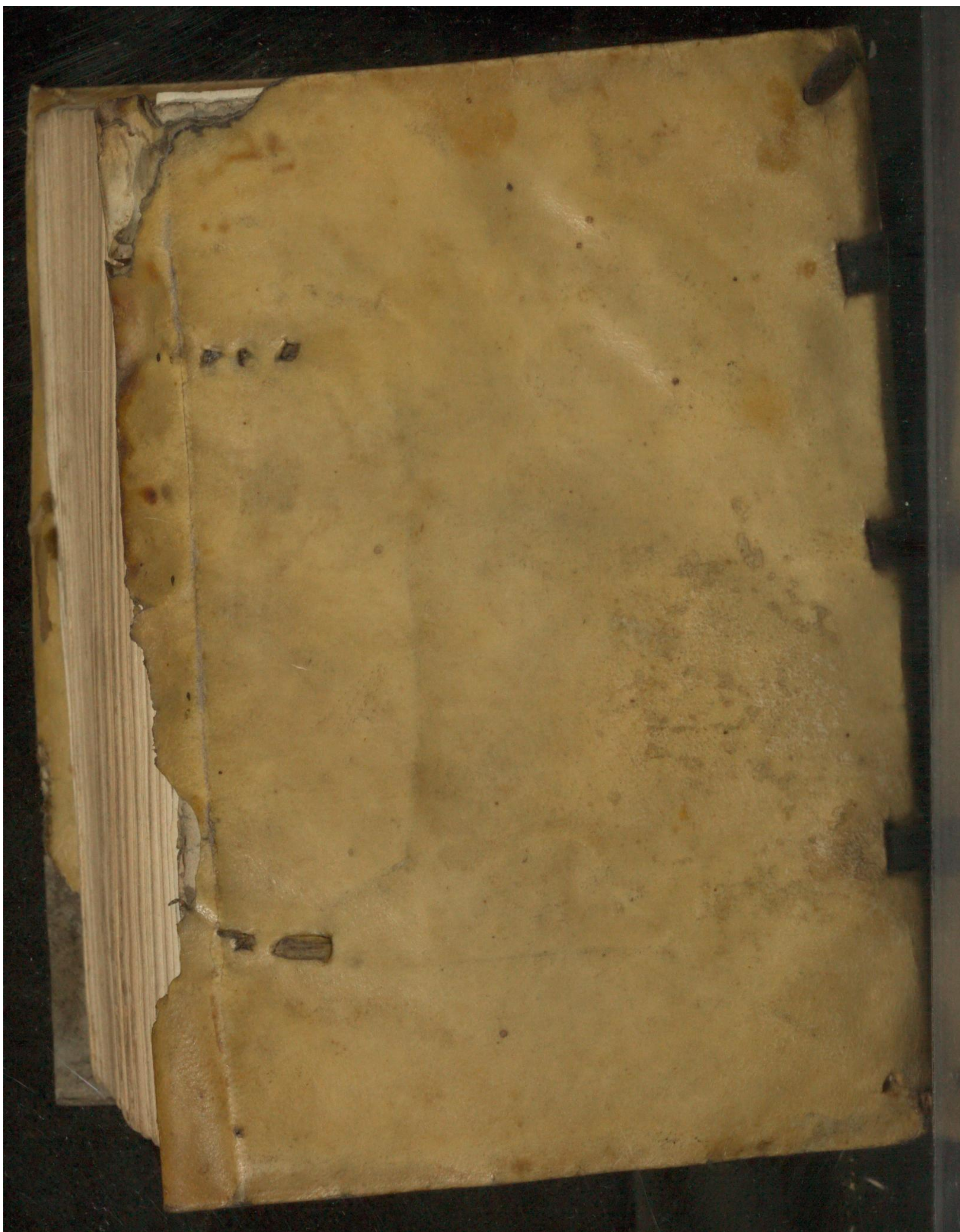
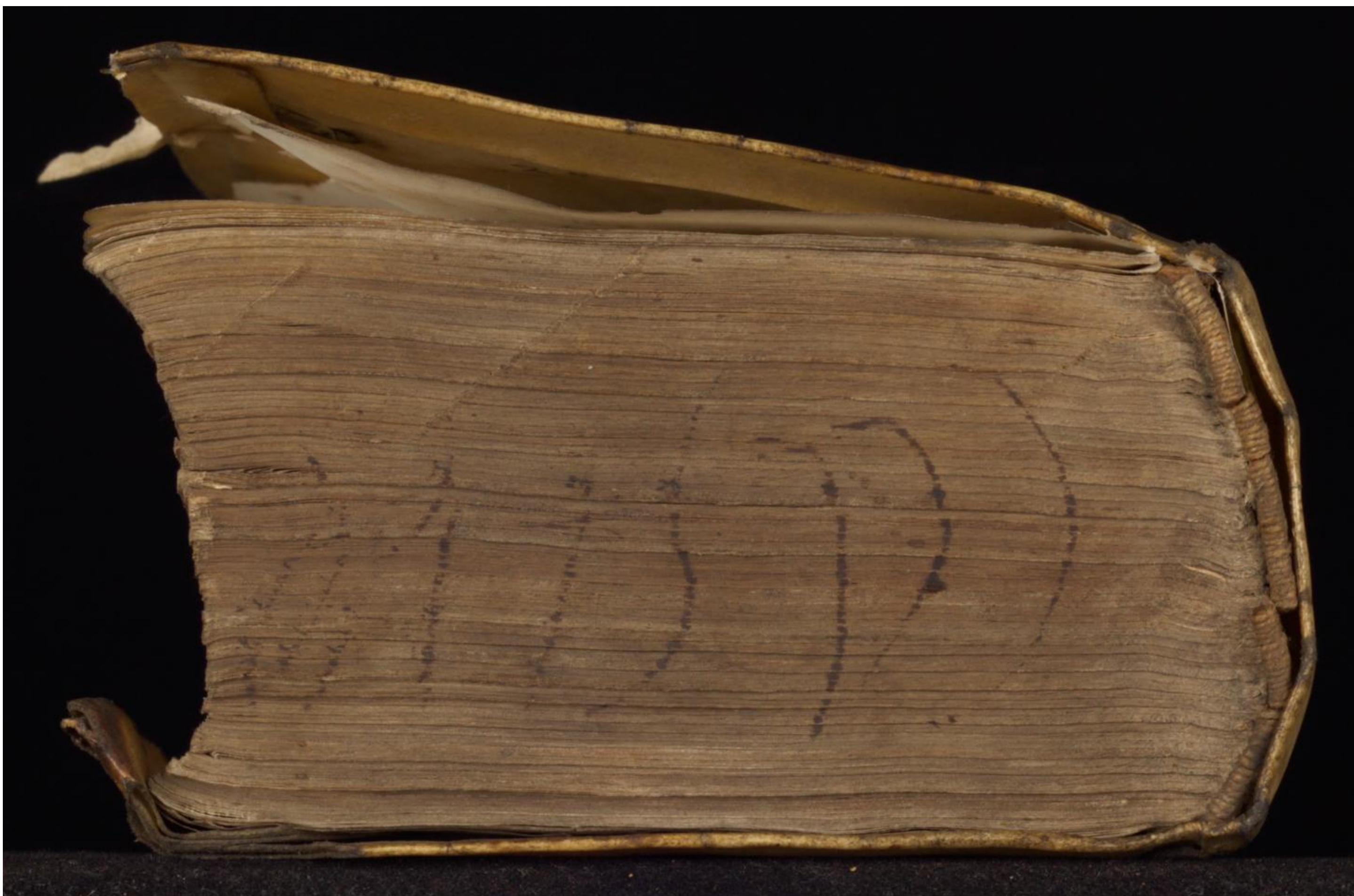

GALENI
1548

GALENI PERGAMENI MEDICI:

DE LOCIS AFFECTIS LIBRI SEX.

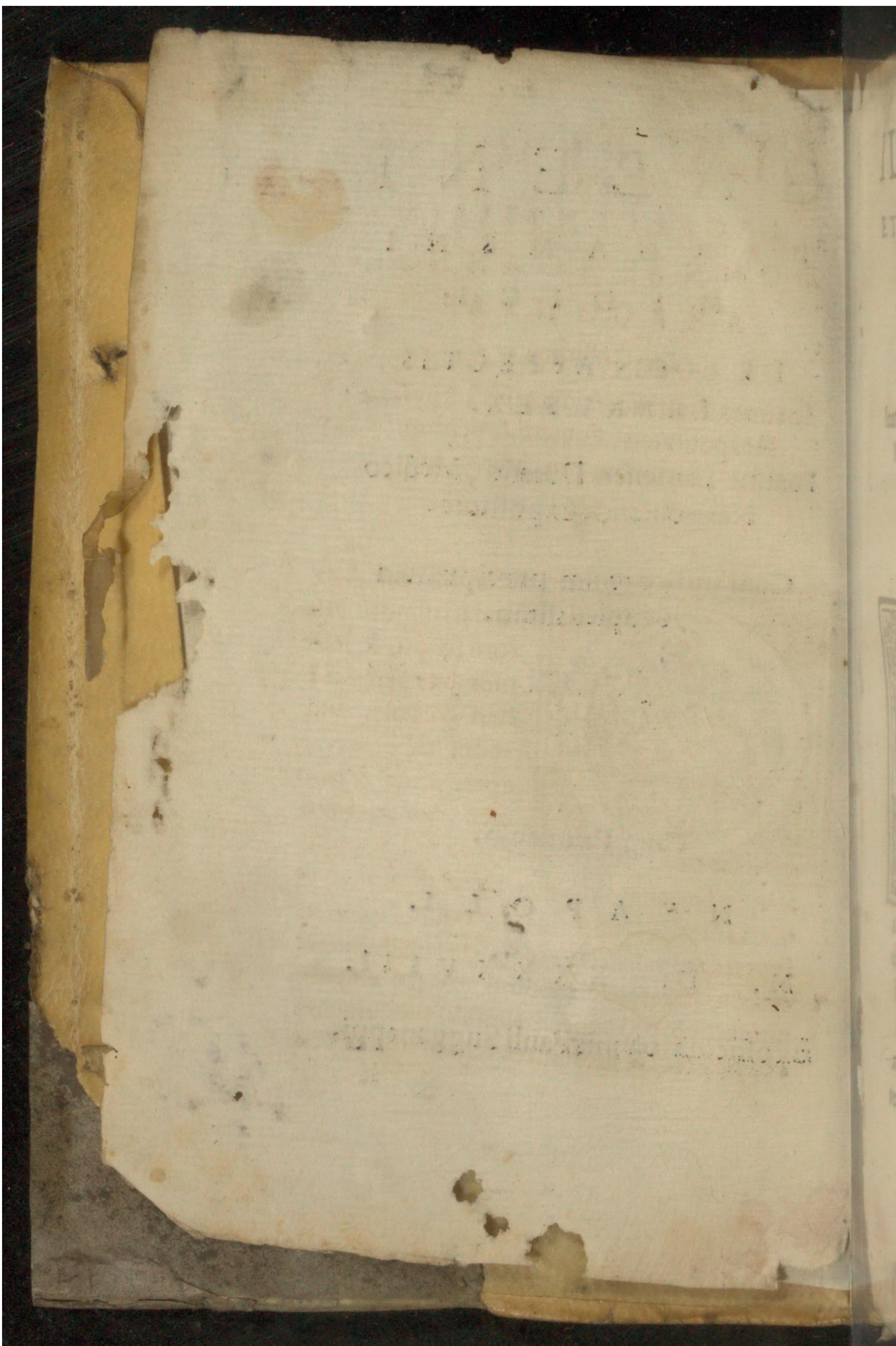
Ioanne Franciſco Duratio, Medico Neapolitano: Expoſitore.

Cum Indice rerum præcipuarum locupſetiſsimo.

Cum Priuilegio.

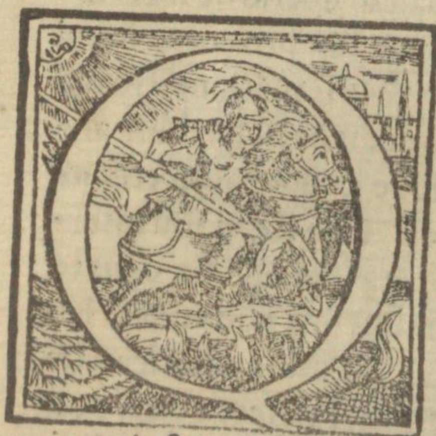
NEAPOLI.
M. D. XXXXVIII.
Ex officina Ioannis Pauli Sugganappi.

ILLVSTRISS.
ET EXCELLENTISSIMAE DONNAE IOANNAE ARAGONIAE
De Columna:

Ioannes Franciſcus Duratius, Phyſicus Neapolitanus: ſalutem & priſtinã fortunam præcatur.

VVM primũ ex laudatisſimorũ virorũ ſcriptis & ſermonibus percæpi, cum corporis tum animi tui egregias dotes, cœpi & nomen, & numen tuũ excolere: at poſtq̃ iniquis fortunæ telis quæ bonis pasſim inſidiari ſolet, elatio columnio regno profecta, ſuperis auſpicibus te recepiſti in hanc celeberrimam ciuitatem Neapolim: vbi tot Regum auorum, & pro auorum tuorum monumenta venerantur, & illorum tot regiæ virtutes cele

brantur, aspexi te non minus prudenter & fortiter aduersam ferre fortunam, quam modeste prosperam tulisse audiueram, teq; honestissimis fœminis præferri, heroidibus æquari, & deabus omnibus comparari posse cognoui: quapropter gratiam tuam inire, & me familiarium tuorum numero addendum curaui, quodque tua fuit singularis humanitas, tũ facile, tum cito fui consecutus & quæ tua fuit benignitas, me annuo medendi munere honestasti ideoque ingenii mei neruos magis intendere, & diurna, nocturnaq; manu artis medicæ libros accuratius versare consilium fuit: Et quoniam diuini Galeni libello de locis affectis in scripto mihi opus fuit pro corporis tui dignissimi curatione, & cõseruatione frequẽtius impẽdere studiũ, nec is hactenus fuit alicuius medici expositione locupletatus (etenim difficilis & nodosus est Ego statui illũ interpretari moxq; me operæ paraui: Et opus te duce, & auspice aggressus fui: non equidẽ laudis & gloriæ cupidus: Sed causa testificandæ obseruantiæ in te meæ. Præterea quia non ostẽtationibus motus, & elatus neque arduas quæstiones, neq; longas allegationes subiicere volui: nam dialeticorum non medicorum, vt ipse Galenus in horũ librorum primo com̃. viii. testatur tantus est labor. Fortasse me aliqui liuore affecti in crimen vocabunt, quod

tantum oneris subire ausus fuerim, nec ele-
ctorum verborum concinno venustoq; cõte-
xtu doctis auribus melodiã afferre studuerim.
Etenim vero animus fuit & tibi gratificari, &
studiosis prodesse, & doctos allicere, & prouo
care ad idem certamen: si quidem Auicenna
eruditissimus vir Galeni interpretatorẽ esse
ꝓfitetur, ac tot alii dignissimi viri eundẽ ex-
ponere insudauerunt. propterea omnes huius
æui eruditissimos etiam atq; etiã rogo vt talẽ
prouinciam subire non dedignentur, cum hu
iusmodi vigiliæ & lucubrationes authori qui
suis doctrinis splendescit, authoritatem per-
sæpe addant & inde certius maiusq; commo-
dum ægri mortales expectent & sentiant.
Denique hoc meum commentum quantum,
& quale sit in offitii mei perpetuum testi-
monium amplissimo numini & patroci
nio tuo nuncupare & offerre con
stitui, quod vt qui tuus est
mos benigne acci-
pias & animũ
meum
perpendas iterũ atq;
iterum oro, optime diutissi
meq;. Vale Neapoli Ab orbe re
dempto: Anno sesquimillesimo qua-
dragesimo octauo. Die XVIII. Augusti.

Ad artis medicæ peritissimum Ioannem Franciscum Duratium, Neapolitanum. Ioannis Thomæ Cimelli, carmen.

Clara hac in patria tu reddis moribus almis
Te clarum, mædicis consiliisq; tuis.
Corpora restituis nãque hic affecta saluti,
Affectos animos, lætitieq; cito.
Sed tua scripta magis te clarum notũ & vbique
Reddent docta, Deæ sacraq; aragoniæ
Seruabuntq; tuum, serues quum corpora nomen
Qui facis vt valeant corpora nostra vale.

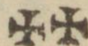
INDEX RERVM PRAECI-
puarum quæ in hisce commentariis
continentur.

LIBRI PRIMI:

A

Libri tertii.

Libri sexti.

 iii

F Libri primi.

Libri ſexti

I Libri primi.

Libri ſecundi.

Libri tertii

Libri quarti:

Libri secundi

Libri tertii

Medici

Libri quarti.

FINIS.

IOANNIS FRANCISCI DVRATII MEDICI NEAPOLITANI, IN SEX LIBROS GALENI DE LOCIS AFFECTIS EXPOSITIO.

ON SOLVM recẽtiores medici, ſed veterũ quoq; non pauci, corporis particulas, locos nominare cõſueuerunt: ac quã diligẽtiſſime, affectus ipſis euenire ſolitos, dignoſcere ſtuduerũt: quippe pro locorum differentia, curationem quoq; variari cõtingit. Sed quã vtilis ad curationẽ ſit huiuſmodi notitia in eo libro, quem de curandi via & ratione cõſcripſimus, videre eſt. Nã in pſenti opere, quomodo affectæ particulæ poſſint diſcerni, explicare duntaxat propoſuimus. Igitur partes in ſuperficie conſti

tutæ, vna cum affectuum suorum proprie tate, facile sensibus deprehenduntur. Quæ vero in imo corpore latent, exercitatæ cogitationis vitum desiderant, quũ in partiũ & actionibus & vtilitatibus, tum maxime atq; in primis in anotomice, id est arte secandi corpora.

COMMEN. I.

DE Loci prouisione affecti in interioribus hoc in tractatu rimaturus Galenus, bis gemina ꝓfiteri sine dubio videtur, exordialiter: quare de locis & non de particulis affectis potius sit titulus, causam quippe reserat, cuncti re vera medici locum affectum, & non particulam affectam pro cõfesso habuerunt. ¶ Pro eximiori supradictorum illustratione, quid Galenus instanti in oratione sentiat, animum adhibere institui: quum affectus nec vnice, immo indicationibus binis, vt eius expromulgatis in compendio de emissione sanguinis cap. 3. decerpi permittitur. ¶ Primo generaliter pro voce hac (affectus) taliq; excogitato sensu, ꝓ omni eo a quo aliquid quodammodo afficitur, ṗdicari fertur: atq; sic a verbo affici dicitur, ꝙ similiter etiam affectus de multis verificatur, sanis nẽpe, ægris, neutris & inanimis, cantu

quoq; videlicet, harmonia & oratione, vt affluentius cap. primo de sinthomatum dr̄is orsus est princeps: & hanc secundum coniecturam ad pn̄s minime sermocinari persuasum habetur. Alio vtiq; modo omni ꝑ in habitū preter naturam mutatione perpendi potest ac taliter author de affectu fari elucet: ita vt liber de locis ꝑhibeatur affectis. i. de locis, seu particulis ab habitu naturali ad habitum ꝑter naturam conflexis. ¶ Secunda in parte quā diligentissimæ) codicis huius necessitatē pandit quum locorum abhorrētia, curationū absurditatem subministrare cōcitat, idem. 4. libro metho. med. cap. vltimo &. 5. cap. pri: aliis in locis obseruare liquet. ¶ Tertia in parte (nam in presen ti opere) suam hoc in volumine intentionē exponit, silicet ꝙ particulas obluctatas intus noscendi semitam exprimere adoritur. ¶ (Quarta in parte) quodam cōceptatur proditum, quod quidem de rationibus libri huius comodum vna portendentibꝰ adaptari potest: cū. n. externæ corporis sedes sint refragatæ, leuiter sen sibus inexcantur: q̄ vero in alto corporis compaginantur: nō nisi viro q quotidianis insudauit exercitationibus sciendi potestas committitur.

Quippe hæc nos docuit, quum alia per-
multa, tum cujuslibet partis essentiæ, p
prietatem. Sic enim corpus quoddam
cartilagineum est, secundum asperã ar-
teriam, bronchion appellant, cuius pro
prietatem hi dũtaxat qui ipsum viderũt,
cognoscere possunt. Id si aliquando tus
siendo expuatur, maximum vlcus vel ab
erosione, vel putredine in pulmone esse
existimamus. Quamuis enim in tota ea
parte quæ per collum inter guttur & pul
monem media est, eiusmodi naturæ cor-
pus inueniatur, tam grandis tamen vlce
ratio, in ipsa haud quaquã fieri potest,
quin prius mors animal præoccupet: In
pulmone vero talis fieri potest, vt potè
qui ob humiditatem, & facile putrescere
& a vitiosis humoribus prompte erodi
consueuit, atq; bronchia in ipso exigua
admodum sunt. Quo circa pars ipsorũ
putrescere non potest, quin potius totũ
bronchium reiici necesse est: menbrano
sis vinculis quæ ipsum cum aliis coniũ-
gunt, a sua continuitate absolutis, quip
pe quæ suis bronchiis multo celerius affi
ciuntur. Hæc enim & cartilaginea, & du

ra, & crassa sunt, membranæ vero quæ ip sa coniungũt, tenues & infirmæ: Sane frustum quoddam vasis, haud ita paruũ tussiendo reiici videmus, quod ex pulmone fuisse eductũ, plane intelligebãt, dissectoriæ artis haud imperiti professores. Quotquot enim ad asperam arteriã in collo perueniunt vasa omnia capillorum fere speciem referunt.

COMMEN. II.

SEDES internas affectas viam agnoscendi aperire ꝑquirens: ab exeuntibus auspicari haud irrationabiliter ei apparet, quũ hæ aliis, & vniuersaliora, & facilius certiusq; a sensibus comprehendi videntur: quare gemina p̄senti in textu, primo quædam de corpore cartillagineo, secũdo vlcus in pulmone esse, nec in canna pulmonis .i. bronchion dicto dilucidare nititur: & ex hoc, pulmonis inter substã tiam, & bronchion alietatem subinfert. Pro principalis sciẽtia attendere cogitur, quod ꝑ corpus cartilagineum bronchion dictum arteriam cannæ pulmonis sentit, vt septimo de ãthomicis in principio, & septimo de vsu partium cap. septimo olfecit: vbi autũmat ꝙ natura arteriæ canne pulmonis, quæ ex bron

chiis conflata est, sic.n.appellare eius cartila gines medici assueuerunt, quemadmodum & ipsam totam asperam bronchiõ & caput ipsius summa larinx: & cætera, quæ lege. Quantũ secundarium ad intentum, pandere intendit ꝙ si aliquis quoddam tussiendo cartilagineũ expuat; vlcus in pulmone vel erosione, vel a putredine esse: existimandum videtur. Qđ quidem hoc verificat medio, qm̃ tale cum tussi eiectum, vlcus indicat, aut in canne pulmonis arteria bronchion dicta: aut in pulmonis substantia innatum erit: cum minime alia permittitur particula, aqua decidi possit: nec primum pluribꝰ de causis: Prima quia tota ea in parte quæ per collum inter guctur & pulmonem media est: eiusmodi naturæ corpus inueniatur: tam grandis tamen vlceratio in ipsa haud quaquam moliri põt: quin prius mors animal præoccupet, Secunda quia pars bronchiorum putrescere nec potest: quin totum bronchium reici sit necesse. Tertia quia hæc & cartillaginea, & dura, & crassa sunt: membranæ vero quæ ipsam coniungunt tenues, & infirmæ: quare vlcus nec in bronchion, sed in pulmone congeri potest. Et per aduersas supradictis, verificat causas: cum in pulmone fieri tam grandis vlceratio possit: vt pote qui eius ob innatam humiditatem a putredine sub

tiliter detineri:& vitiosis a succis prompte e-
rodi consueuit, secundo quia bronchia in ipso
exigua admodum sunt, tertio membranosis
vinculis idest anulis paruis q̄ ipsum cū aliis
coniungunt: a sua continuitate absolutis, ac
se iunctis suis bronchiis multo celerius afficiū
tur. Et ex his duo nobis innotescere vidētur,
& pulmonis abronchion discrimē: quum ipse
eius ob humiditatem apte ad putredinē, brō-
chion vero suæ siccæ natutæ duram obtineat
promptitudinem. & cur vlcus in pulmone or-
tum, difficile: in canna vero facile curatu exi-
stat: vt etiam quinto in methodo medēdi cap.
xii. ac variis in locis prolixius canere apparet.
(sane frustum) de suprarecitatis vlcus esse in
pulmone aperientibus, nec reiectus Galenus:
aliam explicat notam: q̄ existit: si aliquis sane
frustum quoddam vasis. i. venæ: haud ita par-
uum tussiendo reici videmus, quod ex pulmo-
ne eductum fuisse medecinæ periti intellige-
bant: quotquot. n. ad asperam arteriam. i. brō
chion in collo perueniunt vasa seu venæ: om-
nia capillorum speciem referunt idest exten
sæ ita subtiles sunt quasi capilli vel pili.
Ex his notanda resecantur: ¶ Per cor-
pus cartilagineum bronchion dictum, can-
næ pulmonis arteriam percipere oportet.
¶ Cum bronchiorum pars ad putredinē du-

rum habeat lapsum: pulmo vero aduersum: id circo in illa vlceris ortum difficilem: in hoc aũt facilem homines, confiteri videntur.

proinde nõ solum essentiæ proprietas, sed magnitudo quoq; sæpenumero affectum locum haud obscure indicare potest: Sic enim quum intestini tunicam per dysenteriam deiectam conspexeris, sitq; & latitudine & crassitudine iis quæ a tenuioribus soluuntur, multo maior, non abre coniicies vlcerationem in crassis intestinis consistere: Ita quum adulescentulum tussiendo, tunicam viscosam crassamq; reiicere videremus, coniecimus eã ex interna gutturis parte vbi ligula, græci epiglottida vocant, consistit, fuisse resolutam, ac sanatus est adulescentulus, quamuis id non admodum speraremus, mansit tamẽ vox vitiata: Præterea p essentiæ proprietatem, a vesicæ vlceribus, ea quæ in renibus cõsistunt, distingui possunt: Scripsit enim in aphorismis Hippocrates, Si ea quæ cum vrinis excernũtur, lamarum speciem referunt, in vesica vlcus esse scire licet: si vero caruunculis si-

milentur, id erit in renibus.

COMMEN: III.

CVM locus affectus in interioribus per eiecta nec vnico medio, immo pluribus, vt per essentiæ proprietatem, & per magnitudinem, & p contenta in particulis, & per res adherentes, & per contenta pter naturam aliena in particula discerni possit: quare cũ superiori in textu primaria si quidem via, sedem dignoscendi, affectã instruxerit princeps, consequenter secũdarium, ac primarium consequi videbit: vbi tria refert: primo suam antecedit intentionem (pro inde) secundo sic n. in dissinteria laborante, eam examinat, corticis ratione: ipsam vero in tali passione perpendere oportet: si. n. latior, crassiorq;, eaq; in tenuibus locatur intestinis apparet, vlcus crassis in visceribus esse considera. vt latius sexto in libro com. secundo indicabit: cuius causa sic formari põt: qm̃ omne, quod ab aliquo, tanq̃ a sui substantia separatur, debet esse eiusdem substantiæ cum eo, vt. v. huius vol: com̃ xiiii. pandere vr̃: quare quũ cortices ab intestinis absoluuntur, si crassæ a crassis, si subtiles a subtilibus tenẽdum. Sed princeps adhuc sua de verificatione ĩ dissinteria insatius, iu adu-

lescente tunicam viscosam, crassamq; cum tussi reiciente excplificat, quæ ex interna gu cturis parte, vbi ligula consistit, quam (græci epiglottida appellant) resolutam fuisse, & vox vitiata permansit, & hoc partis diminutione, imbecillitateq;, qm eo modo & tunica illa afficitur, vox innascitur: si immoderate exiccatus: vox clangosa ab Hippocrate nominata, si ex supuacui copia fortiter humectatur, rauca: vt septimo de vsu partium Gal. describit. Tertio, Preterea) renū vlcera a vesicæ vlceribus discerni per essentiæ proprietatem per colem exclusa explicat, quādo.n. quæ cū vrinis distribuuntur. si lamarū speciem.i.squamarum habent, vesicæ: si vero caruncul is similenſ, renū vlcera portendunt: qm frusta carnis ptes renū inde dissolute existūt: vt sexto in libro huius com.iii & Hippocrates quarta ī parte aphoristica com. lxvi. & lxvii. exclamāt: Ex his hæc emergunt notanda.

¶ In dissinteria latarum crassarumq; tunicarum cum profulgatis apparentia, vlcus crassis in visceribus congestum esse enunciat.

Vti squamæ cū vrina associatæ, ī vesica, pari passu carūculæ, vlcera ī renib⁹ indicare videnſ.

¶ Quemadmodū ex ligulæ forti siccitate quā epiglottida græci dicunt, vocem nasci canglosam: ita ex superuacuorum redundantia

in eam ru[illegible]ium, raucam insinuare oportet.

Neq; non a rebus in particulis quibusdam contentis, creberrime sedes affecta deprehẽditur: Nã Mitylenis adulescens quidã secundum sedem vulneratus gladio, vulnere satis profundo, tribus primis dieb⁹ neq; cibum neq; potum ingessit, quarta vero die, adhibitis, prius remediis cibũ sumpsit, ac bibit quoq; deinde occidente sole, iterum adhibita curatione, vrinæ tres heminas per vulnus excreuit, quum antea ex quo vulneratus erat, nihil vrinæ reddidisset, Tum vero ab onere quo circa pubem grauabatur, se perfecte liberatum esse dixit: Itaq; proculdubio constabat vesicam fuisse vulneratam: Quemadmodum vbi stercus per vulnus excernitur, intestinorum alicui vulnus esse illatum, haud dubium est: sic etiam quũ cibus egreditur, in ventriculo vulnus esse manifestum est: Iam ortum supra inguina pauum ac suppuratum quum medicus incideret, stercus subsecutum, in colo abscessum esse declarauit: Atq; in hoc genere continetur, spiritus efflatus vul-

nerato thorace, & sanguis ab arteria pro
fluens. Nam quum interdum vulneratũ
corpus sensu deprehendi nõ potest, exa-
ctam ab his consequimur notitiam: Igit
vt ex thorace efflatus inter respirandum
spiritus, membranã costas succingentem
vulneratam esse significat, ita sanguis sa
liendo eiectus, arteriam: sed hic protinus
eo qui ex venis erũpit, & calidior, & ma-
gis tenuis; & flauior esse dignoscitur. At
veluti horum non incertæ sunt notæ, sic
eodem modo si aliquando omentũ, aut
intestinorum aliquod excidere per vul-
nus videatur, peritonæum discissum esse
nemo ambigere debet. Si vero pulmo-
nis aliqua fibra, extremam sui partem a
vulnere exerere videatur, thoracem con-
fossum esse ostendit. Atqui nihil refert
siue succingentem membranam vulne-
ratã, siue thoracẽ confossum esse dixeris.

COMMEN. IIII.

POstq̃ superius sua de intẽtione per essentiæ ꝓ-
prietatem, magnitudinisq; ratione colloquiũ
habuit: concomitanter per residentia in par-
ticula, nec vnica, ac eadem in sede idem exe-

qui conatur, vti si ex illato vulnere vrina defluit, vesicam incisam esse affirma, si stercorale superuacuum, aliquod viscerum, si alimētum in ventriculū: sicuti in pane .i. apostemate supra inguina suppurato, laborante etiam testatur, quod cum incideretur stercus, pullulauit, & hoc si quidem inditium apostema in colon genitum esse dilucidauit. Et nō modo locis in ignobilibus, immo etiam in nobilib⁹ author verificat: nam aer seu spiritus in terrespirandum egrediens, membranam costas succingentem a sui continuitate absolutam esse significat. Et sanguinis cum saltu emanatio, calidior, tenuior, flauior eo qui ex venis repellitur: arteriam secatam esse arguit. Et si omentum .i. zirbus, aut intestinorum aliquod per vulnus excludi apparet, peritoneum .i. siphac eructum esse censendum: quum ipsū supradictorum egressum denegat. Et si aliqua fimbra pulmonis .i. frustum, extrema sui pars a vulnere excidi conspiciatur: thoracem esse perforatū firmiter tenemus. Sed aliquis circa hæc ambigere posset, quomodo tenet, pulmo vlceratus, igitur thorax, vt princeps innuere vr: eam his sub verbis extinguit, at qui nihil refert, siue succingentem membranam, siue thoracem confossum esse dixeris, quare quū a pulmone aliqua sui extrema pars absol

tit, quũ eius postremæ partes quũ membra na succingente costas alligatæ extant, authoris enunciatum recte currit.

Et ex his vnicũ tantum decerpo notandũ quod ex in particula locatis, locum affectum agnoscere possumus.

Ex adhærentibus etiam rebus affectæ sedis notæ petuntur. Quippe res adherentes essentiæ proprietatem obtinent: quemadmodũ fungi, si fracto capite, meninx, id est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Atque rursus alia proprietas conspicitur, osse particulæ cuiuspiã vitiato: huius præterea generis est ramentũ, ephelchis græce vocatur, quod eius particulæ, a qua excerni videtur, vlcerationem portendit, vt vrinæ meatuum, si cum vrina, spiritalium instrumentorum si tussiendo gulæ, ac ventriculi, si vomitione excernatur, quéadmodum si cum alui excrementis deiicitur, intestinorum aliqd' vlceratum esse significat. Est præterea ex indicis quibusdam alius notitiæ modus, quum videlicet in alieno spatio aliquid pter naturam continetur, vt

in reibus aut vesica lapis, aut pus in thorace, aut sanguinis grumus, Græci thrōbos, vbicunq; contineatur, aut alius quidem humor molestus in animali corpore, genitus vel extrinsecus eiaduenięns. Vnde iuniorum medicorum complures quæstionem ad medicæ artis opera nihil conferentem, sed dialeticam potius habentem cōtēplationem, mouere solent. Vtrum huiusmodi res in nobis præter naturam genitæ, ex affectis sint sedibus, aut loco nequaq̃ affecto, animal a causa præter naturam molestetur? Sed quod inutilis, vt dixi, sit huiusmodi quæstio, cognitu facile est, si consideraueris eas notas, quæ ad artis vsum pertinere videntur.

COMMEN. V.

DE partis internæ affectæ scientia tribus ex prioribus supra recitatis viis sermone pacto: consequenter per postremas videlicet. res adherentes, & per contenta preter naturā aliena in parte eandē seminare proponit: vn̄ primo illustrat q̄ fungi apparitio in capitis vulnere, fracturam in ea, aut membranam cerebrum tuentem, affectam esse portendit, pro cuius dilucidatione scire nos oportet, q̄ quo

tiens capitis os frangitur, si panniculus super cerebrum indutus, a patis vitium pati aggreditur, in eo, qđ medici fungum appellant, emanabit: & est qđ eleuabitur ad superiora, & intumescit, donec egreditur per craneum in modum fungi, si ossis ammotio effecta fuerit: & quotiens os capitis frangitur, ac pãniculus super cerebrum circumlocatus, a chirurgico ex fallacia, vel inaduertentia coartatur, laboranti ex eo, animi, sensusq; defectus occurrit: & simile vt fungi in ossis alterius corporis parte fractura accidere solet: & ex his chirurgicales medici fructum nõ modicũ decerpũt. s. vt quantam diligentiam, curamq; habere debent, quando ossis in capite denudationi indulgent. ¶ Huius pterea generis est) quodã ad quemcũq; locum interiorem vlceratum discernendum, vniuersale enunciat indicium, qđ ramentum quacunq; ex vlcerata particula decisum, refertur: vt si cum vrina associat, vrinæ meatum vlceratum, si cum tussi aliqđ spiritualium instrumentorum, si vomitu, ventriculum, ac gulam, si cum alui excrementis intestinorũ quoddam ab vlcere detentum esse significat. Sed pro in medicinam introducendis annoto, q ramentum nihil aliud est nisi aliquod piectum purgamentũ. ¶ Est pterea exundiciis) quõ sedes affecta, per cõtenta alia
in parte

in parte sciri possit, examinat, vti lapis in corpore retentus renes, aut vesicam morbidos esse, vt plũm arguere necessitat: consimiliter pure, aut gruma cruoris in thorace locata, nec non aliis in locis insinuandum. ℂ Vnde iuniorum, recentium sententiam medicorum de q̃stione ab eis cõmota inutilẽ esse & malle ad dialeticũ q̃ ad medicũ spectare recitat.

Ex his quatuor pullulant notanda.

Fungi fractura in cranei excidentes, pannicu'um cerebrum succingentem a pane corripi auspicantem indicant.

Proiectum purgamentum quo in loco vlcus residet, portendit.

Lapis in corpore congestꝰ vt plurimum vesicam, aut renes affectos esse significat.

Questiones inutiles, nec ad medicũ, sed ad dialecticum spectare videntur.

SVBIICIAMVS ergo aliquem tribus diebus nihil *vrinæ* reddidisse, nonne protinꝰ in qua corporis parte sit huiusmodi accidentis causa inuestigabimus, an in renibus, aut vreteris, aut vesica, aut vrinæ fistula? Neq; enim in hepate, pulmone, liene, ventriculo, corde, aut alia quauis particula ipsam quærem⁹: quod

nulla ipsarum sit vrinæ instrumentum?
Etenim nisi nouerimus primam vrinæ secretionem in renibus fieri, deinde eam per vreteras ad vesicam peruenire, ac demum inde excerni, quemadmodum iam antea in libris naturalium actionum ostẽdimus: nihil huiusmodi inuenire poterimus: Verum hucusq; processisse haud satis esse videtur, quin potius perpendere oportet, quænam sit causa, propter quam vrina supprimitur. Est autem via cõtemplationis hæc. Intueri oportet omnia, tũ præterita, tum præsentia accidentia, præsentia quidem ipsemet medicus inspicere debet. Præterita vero non solum a laborante, sed etiam ab ipsius familiaribus interrogando perdiscere.

COMMEN: VI.

QVONIAM partis affectæ agnotio, nec exeiectorum exitu solum, immo cum ipsa ad eorum eggressum denegantur, adipisci solet: quare de primo exacto exordio, non ab ratione de succedente disputare, auspicatur: principaliter enim aperit, quod si aliquis tres per dies ab vrinæ defluxu, penitus priuatur: vt non mo

dicum excludat: quæ stranguria nuncupatur: tunc duo: & locum inquo suppressio locatur: & causam eius perpendere cogit: ¶ Quantum ad primum præsupponit, q̄ vbi obstrutio sit innata minime quærenda videtur, nisi in locis vrinæ instrumentariis: & iccirco nec in iecore, nec in pulmone, quū ad vrinæ actionem nec minimum elaborant: sed in renibus, aut poris vritidibus, aut vesica, aut vrinæ fistula, cum hæc & non alia, vrinæ instrumenta fabricantur: exquorum commodo, ac incōmodo vrinæ exclusio, naturaliter, innaturaliterq; emergit. ¶ (etenim nisi) quibus vacare, debet q, quā partē vrinæ suppressio possidet, scire optat: princeps præcipit. & bina esse vt actionem vrinæ naturalem haud latere, q̄ in renibus resecatur: & per poros vritides ad vesicam decurrit, & demum ad extra repellitur, & causam vrinæ obstructionis annumerat, huiuscemodi autem perscrutatio contemplatiua a, Galeno describitur, quæ in præsentia, elapsaq; accidentia perquirendo, pergere apparet.

Ex his notanda insurgunt:

Vrinæ penitus supprælsio aliquo in instrumentorum eius, causam inbibitam esse enunciat.

Qui causam, sedemq; denegatæ vrinæ agnoscere cupit: vrinæ spontaneam actionem, ad

præſens, & ante paſſa accidentia indagare committitur.

SIT igitur (exempli gratia) tumorali quis in pube, ſatis euidenter in circūſcriptione veſicam impletam eſſe oſtendens, nihilq; excernatur: nunquid plane conſtat aut excretoriam vrinæ actionem neceſſario reſolutam, aut vrinæ fiſtulam eſſe conſtipatam. In primis igitur conſiderandū eſt, num fieri potuerit, vt reſolutæ facultatis nomine id acciderit, ſi prius meminerimus, quomodo per bonam valetudinem volentibus nobis vrina excernatur. Muſculus ceruicem veſicæ circundans, ab actione quieſcit, fungente tum veſica ſuo munere. muſculi autem actio, voluntatis noſtræ imperium imitatur, at veſica naturaliter agens, volūtati haud quaquam obedit. Namq; in commentariis de naturalibus falcultatibus iam declaratū eſt, in omnibus fere corporis particulis eſſe vim qua excrementa ſecernātur. Hæc quāuis ſemper ipſis adſit, non tamen vtuntur ea, niſi quum moleſtantur ab excrementis. Quæ ſi aliquādo fue

rit affecta: fieri poteſt, vt vrina ſupprima
tur. Proinde ſi hominem ita figuraueris,
vt decliuis ſit ceruicis veſicæ poſitus, ac
manibus tumorem præter naturam com-
preſſeris, expelletur vrina. Quod ſi ita
faciendo nihil profeceris, a cauſa qua
reſoluta vis eſſe putabatur, deſiſtere, atq;
vrinæ fiſtulam conſtipatam eſſe ſuſpicari
oportet: quippe muſculus ei circunda-
tus, ſi reſoluatur, ipſæ non cohibitæ ſed
præter voluntatẽ emiſsæ vrinæ cauſa eſt.
Itaq; quot modis contingat vrinæ meatũ
(quem vrethram, id eſt vrinæ fiſtulã vo-
cant) ſtipari, deinceps conſiderandum
eſt. Equidem trifariam eos accipiendos
cenſeo. Aut enim corpus ipſius in tantũ
tumorem præter naturam attollitur, vt
meatus inde occupetur. Aut aliquid ei
præter naturam, vt vel caruncula, vel cal
lus innaſcitur. Aut a re quapiam obſtrui
tur meatus. Corpus ipſius ad inſignẽ tu-
morem attollitur, ſi vel inflammatione,
vel ſcirrho, vel abſceſſu, vel alio quouis
tumore fuerit affectum. In meatu caro
quidem oritur, ſi præceſſerit vlcus, alia
vero res longo temporis ſpatio ex craſſo

lentoq; humore paulatim nasci potest. Obstruitur meatus, vel a lapide, vel grumo, vel pure, vel crasso lentoq; humore. Igitur hæc omnia distinguere oportet, non solum ex præsentibus accidẽtibus, sed etiam ex iis quæ præterierunt. Age igitur subiiciamus vt puer laboret, apparuerint vero antea lapidis indicia, vrina quidem aquæ similis, in qua subsident sabulosa quædam, ipse insuper assidue pudendum scalpat, idq; vel laxum, vel intẽtum præter modum, postea vrina derepente supprimatur, nunquid optima ratione conieceris, huic lapidem in vesicæ ceruicem incidisse? Itaq; supino, figurato puero, vt crura reliquo corpore sint sublimiora, multifariam ipsum cõcuties, sic enim feceris, vt lapis ex meatu recedat. Quibus peractis, iube vt puer vrinã reddere tentet. id si bene successerit, profluatq; vrina, præter exactam causæ notitiam, curationis quoq; modum inuenisse te, haud dubia erit coniectura. Quod si nihilominus vrina supprimitur, rursus concute, sed vehemẽtius, atq; si sic quoque permanserit, tum demissa ænea fistu

la, Græci catheterum vocant, simul & lapidem a vesicæ ceruice repelles, & vrinã euocabis. At nulla lapidis nota retentã vrinam præcedente, si sanguis effluxerit, par est, vt grumus vrinæ fistulam obturet. At fieri potest vbi vlcerata est vesica, vt paulatim in ipsa grumus concrescat, vel non præcedente sanguinis fluore. Accidit autem vt sanguis ex renibus per ureteras in vesicam defluens, grumũ efficiat. Atque veluti ad has coniecturas, ita vbi vel pus, vel crassus lentusq; humor meatũ obstruxit, haud inutilis est ænea fistula. In huiusmodi vero coniecturam, ex ꝑcedentium notitia inducimur. Etenim siue vesica, siue renes, antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale tantũq; pus colligi potuerit, vt par sit ab eo meatum fuisse obstructũ, ꝓbabiliter cõiicies hanc ob causam vrinam supprimi, etiam si in parte aliqua renibus superiore fuerit abscessus, quo erupto haud absurde pus in renes transsumptum esse putaueris. Quod si nihil huiusmodi præcesserit, victus rationẽ inquirere oportet, an in ocio educatus, multis cibis crassos vi-

ſcoſosq; humores generare potentibus, fuerit vſus. Sic etiam vbi ob carunculam aliquam ab vlcere innatam veſicæ ceruicem obſtructam eſſe putamus, & ex præcedentibus vlceris notis, & ex eo quod demiſſa ænea fiſtula, vrina vacuatur, intelligere poſſumus. Nam & hunc affectũ aliquando vidimus: quippe demiſſa fiſtula dolorem mouet, in ea videlicet meatus parte, vbi antea vlcus eſſe coniiciebamus, fractaq; ſub fiſtula carne ſequuntur cum vrinæ excretione, & cruor, & carnis fragmenta. Hæc diximus ad inſtitutum proprie opus pertinere. Conſtat autem, vt paulo ante citata a nobis quæſtio Dialectica duntaxat ſit, quæ nihil ad artis opera conducat. Id enim vtile fuerit, vt cognoſcamus meatum eſſe obſtructũ a grumo, ſi ita contigerit, aut lapide. At quærere vtrum affectum eſſe meatum, an cauſam ſuppreſſæ vrinæ in meatu contineri, dicendum ſit, nihil ad artem vtilitatis cõferre poteſt. Itaq; non poſſum non mirari, quo pacto Archigenes in huiuſmodi conſideratione tantum temporis collocauerit, quippe conſcripſit quædam de

his rebus, ſed adeo obſcure vt intelligā-
tur a nemine.

COMMEN. VII.

CVM ſedem, cauſamq; ſtranguriam fouentem, ante expoſita in litera, ſemitam ſciendi, præbuerit princeps conſequenter eam bifariā ex veſicæ, ac fiſtulæ parte illuſtrare elaborat: vt ſi aliquis ab vrine denegatione fuerit inuaſus: tumore circulari impube, vel vt lucidius pro tirunculis in pectine vigente, qui veſicam aquoſitate redundare, portendit: tūc cauſam ſuppræſsionis geminam eſſe, aut expulſiuam veſicæ facultatem ſuo a, robore deſtitutam eſſe, aut vrinæ fiſtulam obſtructam, cenſere oportet: Sed priuſquam numeratas ad cauſas perpendendas curſum dirigat, complura præſcire ſupponit. ¶ Primo annotare oportet, quomodo in corpore ſua fungente valitudine, vrina excludatur: ¶ Secundo muſculus ceruicem veſicæ circundans, ab actione quieſcit, veſica ſuo vtente munere: quoniam ipſum natura intempeſtiue effuſionis cuſtodem creauit, vt Gal. quinto de vſu partium refert. ¶ Tertio muſculi autem actio noſtre voluntatis imperium immitatur, at veſica naturaliter agens, nequaquam voluntati paret.

¶ Quarto librum de naturalibus attestatur, quod (vt ibi annotauit) omnis fere particula corporis vim habet, qua excrementa secernantur: & virtute expulsoria membra, minime funguntur, nisi quum a, superuacuis molestantur, quæ si affecta euaserint, vt vrinæ additus obstruatur, quod rationabiliter fieri solet: Hoc idem ipse de regimine victus com. xxviiii. testatur, quod intestina ad feces repellendas non nisi a, mordicatiua qualitate, multitudineq; stimulata, excitantur: his relatis ex quo medicus discernere valebit, si vrina ex vesicæ facultate defecta supprimatur, modum pandit, & taliter exemplificat: Si fuerit homo vesicam vrina repletam retinens, & quũ hoc nihil ipsius repellit, tunc ad ceruicem decliuis, manibus tumor præter naturam est cõprimendus, si vrina non defluat, minime vim resolutam esse, putandum: Sed potius vrinæ fistulam obtusam esse: probat hoc, quum id ex musculi imbecillitate ei concomitati, esse credere haud possumus, quia si ipsius debilitate: non stranguriam, sed dissuriam potius .i. præter voluntatem vrinæ emissionem generabit: quare quum non ex vesicæ laxitudine idest eius facultatis, nec musculi ipsam ambiẽtis innascatur: tertium, ac postremum vrinæ exilem, quem (vrethram idest vrinæ fistu

iam obstructam esse, confiteri oportet. q̄ tribus de causis germinare potest, aut quia meatus ipse in tantum tumorem ascendit, vt fistula ipsa inde occupetur, & hoc ex quolibet tumore præter naturam, vt recte consideranti apparebit: aut quia aliquid præter naturam ibi prodit, vt caruncula, vel porrus, vt latius in textu. disseruit: aut meatus a lapide, vel grumo, vel pure, vel crasso, lentoq; succo stipāt, sed ex quo horum innascatur, discursu contemplatiuo, vt per præsentia, elapsaq; sint homata, necnon instrumentali operatione sicut ænea cum argalia, quemadmodum in litera apertius describitur, excogitandi facultatē habes. Sed circa lapidis in vesica argumenta a principe in textu asserta, haud nos fugere, opus est, quoniam talia minime super lapidis dissolutionem vt non nulli inique sentierunt, sed malle ipsius congelationem coniecturant, cum refert, q̄ vrina principio fabulosa meitur, & post modum aquæ consimilis &c. (constat autem) quod ad medici laudes salutare, insalutareq; cognitu existat: scilicet qua ex causa fistula vrinæ obturatur: ei fructus inest: sed vtrum meatus afficiatur: aut causa in eo imbibatur inane esse explorat, & quū hoc archigenem de nōnullis damnat &c.

Ex his hæc notanda assumo.

Vesica aquositate exuberans suaq; actione orbata, aut vesicæ vim desertam, aut vrinæ foramen obsitum esse, testificatur.

Musculi autem actio voluntatis, vesicæ autem nature, commissum insequitur.

Vrinæ calamum trifariam, a tumore, ab orto præternam, a re qua piam abditum tegente, abscondi posse enodatur.

Vrinæ continentiæ causam, vtrisq; ex accidentibus videlicet. passis, patientibusq;, ac æneo instrumento nobis innotescere, Galenũ confiteri elucet.

Expultrix facultas non nisi cum membra ab excrementis cruciantur, insudat.

IGITVR rursus propositum sermonem resumendo, cõsequentia tractemus: quomodo scilicet, tum ex præcedentibus, tũ præsentibus accidentibus causa, cur vrina reddi non possit, deprehendatur. Percussus ergo quidam in ea parte, quæ femen appellatur (Græci perineon dicũt) inflammatione suborta in vulnere, vrinam reddere non potuit: ac vesica ipsa, vtpote plena, manifeste secundum conscriptionem intenta videbatur. Huic, ne

irritaretur inflammatio, æneam fistulam adhibere noluimus, sed calida aqua fouere, ac oleum circunfundere, satius esse putauimus. quumq; tribus horis sic eum tractassemus, tumore non parum relaxato, ac dolore, vt ipsemet fatebatur nō ita grauiter infestante, iussimus vt vrinā red dere tentaret. interim quum nos vesicæ tumorem ad inferiores partes impellendo sensim præmeremus, iuuenis vrinam reddidit. Atque in his qui sic afficiunt, causa suppressæ vrinæ, facile deprendit, quamuis in aliis quibusdam non adeo manifeste dignoscatur. In quibus artificiosa coniectura ab omnibus vocata, nobis perquamutilis est, vtpote quæ inter exactam notitiam, & omnifariam ignorā tiam, media quodam modo putatur.

COMMEN. VIII.

QVVM ab eo excogitanda, qui vrinæ coartationis causam prospicere expetit, supra promulgauit author: in præsentiarum eandem percurrere censet: quare eius prodita, quum perplexa minime extant: iccirco eorum dilucidationem vberrimam esse institui.

Sed vnum solum memorabile scribo:

¶ Artis discursus qui efficacem inter agnitionem, & penitus latentiam mediat, medico ingentem præstare fructum affatur.

PROINDE fieri non potest, vt in omnibus morbis colligantur notæ, quibus vt emperici id est experimenta iactantes sentiunt, euidenter quisquis affectus discerni possit. Sed verissimum est id quod Erasistratus dicere solebat. Oportet, inquit, hominem exercitatissimæ considerationis esse, qui voluerit non solum affect⁹ ipsius qualitatem, sed affectũ quoq; locum probe dignoscere. Verum ut ad huiusmodi exercitationem decenter perueniamus, haud quaquam quærendum est, an dicere oporteat vesicæ ceruicẽ, si vel a lapide, vel grumo obstruatur, affectam esse, aut ipsa non affecta, actionem ipsius lædi. Igitur in huiusmodi quæstionibus ad artem omnino superuacaneis Archigenes versari consueuit. Alii vero vltra hæc procedentes, ne lædi quidem actionem dicunt: fieri enim videtur, musculo scilicet qui vesicæ ceruicem ambit

laxato, ipsa vero vesica contentam in se vrinam exprimente sed concurrente musculorum suminis auxilio. Quum itaq; & vesica citra noxã munere suo fungitur, & musculi voluntatis imperio sic obediunt, vt superiores intendantur, is vero qui ceruicem circundat, laxetur: quo modo, inquiunt, recte poterit aliquis suspicari, noxam esse actioni illatã? Quapropter supprimi vrinam dicere coguntur, non læsa, sed impedita meiendi actione, tãquam arti medicinæ opem ferant, si vocabulum lædi transmutantes, impediri dixerint. Sed huiusmodi quæstiones (vt diximus) ad Dialeticam pertinent: ac ad mentis exercitationem magis, q̃ vel ad affectus ipsius dignotionem, vel sedis affectæ inuentionem accommodantur. Verum ea, quam nuper proposuimus, ad institutum opus proprie pertinet.

COMMEN. VIIII.

TRIBVS tectis questionibus (vt conspicietis) hac tempestate satisfacere apparet: Quarum principalis exponitur: Si quocumq; in

morbo testimonia decerpi possunt: Quibus passionis cuiuscunque aperte scientiam nācisci, valeamus: (Proinde) debitum reddit Galen⁹ silicet: Quod emperici de hoc fateantur, minime confiteri oportet. ¶ (Sed verissimum) alteram de Erasistrati sententiā tractat questionem: ꝙ qui morbi conditionem, ac morbidum locum satis eloquenter attingere per quirit, hominem qui iam diu perpetuæ considerationi insudauit, esse oportet; vti efficacissime Erasistratus disputauit. ¶ (Verum autem) Postremam dilucidat questionem, ꝙ qui supra nominatam exercitationem probe adipisci optat; precipit autem ꝙ in ambitiosis discussionibus, nec indulgendum vti si vesicæ collum ab aliquo: silicet, vel cruore, vel lapide occultatur; aut si ipse egrotet, vel nō, laborandum videtur (vt Archigines studuit.) ¶ (Alii) quorundam in stranguria actionē, nec affici annuentium; explicat votum. quorum vero sermonem tali pacto verificantes; quoniam ad vrinæ actionem complura concurrere referunt: Et lacerti collum vesicæ ambientis mollificatio; & vesicæ compressio: silicet, vrinam in ea locatam exprimens; & huiuscemodi compressionem non vesicæ solum: sed musculorum p̄cordii suffragio fieri autumant; His p̄missis probāt; ꝙ retentione vrinæ cōmorante,

næ commorante actio vrinæ minime suscipiat lesionem, Cum vesica citra incōmodū suā exerceat ōpationē, exp̄ssionē: scilicet, & musculi suminis superiores, iussui voluntatis obtemperant, Et lacertus qui ceruicem circum amplectitur, laxetur, Inferunt, ꝙ vigente stranguria nec vrinæ actio sit affecta, Sed meiendi actio impedita, Quasi artem medicinalem aliquo iuuātes. Si hoc verbum ledi, commutari in impediri enunciauerint. Sed huiusmodi, lectorem reddit attentum, ꝙ talibus in argumentationibus non medicus, sed potius dialecticus occupari debet, sicut Galenus causam illustrat.

Ex his hæc notanda emergunt.

¶ Nec omni in affectu inditia, quibus morbus decenter agnosci potest, reperiri posse, refert

¶ Qui egritudinis naturam, sedemq; egrotam recte non ignorare desiderat, hominem continuis in considerationibus versari decet:

¶ In infructuosis vero questionibus tanq̄ ad mētis studium excitantibus, non medicus, sed dialecticus insudare tenetur.

INTELLIGITVR antē ex ipsa, quod in primis per artem secandi corpora accurate cognoscere oportet, qualis sit cu

iuslibet partis essentia: deinde vero, & actionem & societatem quam cum proximis habet, quæ etiam in positionis vocabulo comprehenditur, intelligere. Quippe cuiuslibet partis vsus, ad affectorũ locorum inuentionem magnifice conducit. Actio enim motus est partiũ factiuus. Vsus vero omnibus insunt, vel nihil agẽtibus. Ergo quod ad vrinæ redditionem pertinet, excretionis actio fit a vesicæ cõpressione, concurrente interdum musculorum abdominis auxilio, quum videlicet admodum exiguã continet vrinam, aut vesica ipsa infirma est, reliquæ vero partes omnes, vtiles sunt ad actionem: nisi enim vesica ipsa cum toto spatio sic figurata fuisset, ac ceruix ipsius tota fuisset pforata, descendissentq; obliquæ in ipsã vreteræ, frustra habuisset comprimendi motum. Ex horum itaq; notitia, & affectarum partium & affectuũ ipsorum notitia deprehendi potest, non ex ea quæstione, qua inuestigatur, vtrum dicere oporteat, obstructum instrumentum esse affectum, an omnino noxa carere.

COMMEN. X

QVVM precedenti in textu hominem & affectum, sedemq; affectam, agnoscendi facultatem habentem: nec non, & quæ ad eorum scientiam denegant, vt insalutares quæstiones disseruit princeps, impresentiarum quæ pro morbi, ac loci morbidi decenti agnitione, rursus excogitare cogitur: Paucis verbis promulgare videtur; Ait enim q̄ ad hoc vt medicus supradictorum efficacem obtineat lucem; Quatuor .s. anothomiam, actionem, societatem, iuuamen, perpendere debet'.

¶ Per artis secationem quum eius suffragio, cuiuscumq; membri essentia indagatur.

¶ Per actionem, quoniam ipsa elementum, & fundamentum in partem affectam discernendam a Galeno in subsequenti ascribetur: vnde pro maiori huiusscemodi dilucidatione complura aperit; Primum quid sit actio, & cum hoc ipsam a iuuamento deducit: Nam actionem ad partes factiuas, iuuamen vero ad vtrasq; .s. factiuas & non factiuas referre videtur; Quoniam quæcumq; corporis particula, & si nullius extet actionis alicuius tamen iuuaminis constituitur; ¶ Secundum, actio exclusionis vrinæ quomodo tractetur, enar-

rat: Quia a vesicæ compressione, concurrente musculorum abdominis præsidio innascitur: Et princeps se ipsum exponit; Nam tale præsidium minime perpetuo ad actionem vrinæ concurrit; non nisi in geminis; aut quũ vesica modicam continet vrinam, aut quum languescit; ¶ Tertium cæteras partes ad actionem fructuosas esse; ¶ Quartum quod actio vesicæ quæ est omni ex latere cõstringẽda constringere, inanis extitisset nisi ipsa figurata fuisset, Ac ceruix eius tota perforata, & vritides pori in eam oblique peruenissent: Hæc ergo medicus tamq̃ ægritudinem, locumq; ægrotum illustrantia, & non innutiles quæstiones perquirere debet:

Ex his hæc prodeunt notanda.

¶ Dissectio; actio; societas; succursus; ad morbum locumq; morbidum comperiendum, mirifice subuenire videntur.

¶ Vesicæ actionem quum compræssione, interdum musculorum abdominis suffragio; fieri exclamat.

¶ Si vesica, a natura minime concaua, eiusq; collum perforatum producti fuissent, ipsius actionem inutilem esse; confiteri oportet.

HAVD absimilis huic est alia quæstio, & quidem de affectis iam partibus, sed qui

bus nondum inest propria dispositio. Vocant autem propriam dispositioné, q̄ separata causa quæ ipsam fecit, permanere potest. Hac igitur consideratione rursus dicunt nonnulli, nequaquam affici caput, per eos capitis dolores, qui a bilioso humore in ventriculo contento, ꝓueniunt: quod per vomitum eiecta bile, ꝓtinus capitis dolor quiescat. Quemadmodum si post vomitum nihilo minus ꝑmanserit, tum affici caput. Idq; multo magis, quum similia suffusioni accidentia oculos infestant, cumulatis in ore ventriculi excrementis: hæc enim veluti vmbras quasdam esse affectuum. In omnibus his quæstionibus plurimum occupati ꝓcessores nostri, perquampauca de affectorum locorum notitia scripserũt. Nos vero diuersa incedentes via, exercebimus, aut (vt dixerit quispiam) instruemus studiosos, vt sedes affectas dignoscere possint.

COMMEN: XI.

QVANDAM locis de affectis quæstioné, excitat princeps, videlicet si sedes per consen

ſum compatiens, eam affectam depopulari cõmittitur: quam bifariam, primo aliorum ex ſententia & hoc præſenti in litera, ſecundo propria officina (vt in ſubſequæntibus) per quirit: ¶ Quantum ad præſens ſpe ctet, nonnulli enim partem per colligationem cruciatam, nec infirmam cognominari arbitrantur: vt ex diſpoſitionis facultate, verificare nituntur: aiunt enim propriam diſpoſitionem eſſe, quæ cauſa eam gignente extincta, ad huc ipſa ſuo in vigore permanet, quare caput, a doloribus, bilioſos obſuccos a ventriculo eleuatos, dilaceratum, languidum eſſe ſm̃ eos minime inſinuandum: cum ad eorum a, ſtomacho, vel per vomitum, vel per ſedem inferiorem depoſitionem, triſtis ſenſatio, caput deſerere videtur, pari paſſu de oculorum ſuffuſionibus ſeu iniquis imaginibus, con ſimili de cauſa innatis, ſentire oportet.

Ex his vnum de aliorum voto aſcribitur.

¶ Locum per conſenſum laniatum, haud affectum eſſe, pro firmo confiteri videntur.

IGITVR quemadmodum paulo ante ꝓ poſitum eſt, quod intenta veſica homo vrinam reddere non poteſt, ita in præſentiarum ſubiiciatur, citra veſicæ tumorem

vrinam ſupprimi:ergo neceſſe eſt, quum ſic retenta eſt vrina, vel vreteras, vel renes eſſe obſtructos. Qua propter rurſus hic intueri oportet, num antea quam ſupprimeretur vrina, aut lapidis, aut alterius cuiuſpiam mali præceſſerint accidentia, neque negligenda eſt vniuerſi corporis diſpoſitio, vt poſſimus quo ad artificioſa coniectura permiſerit, diſtinguere, vtrum in ipſis renib⁹ a lapide, vel craſſis humoribus, fuerit obſtructio: an in vocatis vreteris, id eſt meatibus, qui a renibus ad veſicam protēduntur. Atq; ſunt quædam q̄ ad exquiſitam perducunt notitiam, veluti paulo ante dicebamus, de his quæ affectæ eſſentiæ proprietatem declarant. Alia artificioſa quadam coniectura deprehenduntur. At quia Sophiſtæ compendioſo ſermone confutari non poſſunt, idcirco Aſclepiadem in præſentia præterim⁹: vtpote abſurda ſcribentem, atque iam alibi de vrinæ in veſica collectione detectū Porro ea quæ de principe animæ vi ſcripta ſunt, omnes diſſectores dānare ſolēt exiſtimantibus quibuſdam ipſam in corde cōſiſtere. Quippe Archigenes ab hac

opinione haudquaquam dimoueri potuit, quáuis detegeretur, quum per alia multa, tum maxime per ea, quæ in phreniticorum lethargicorumq; curatione videntur: verum tum sursum, tum deorsum sermones suos conuertit, vt modo hoc dicat, modo illud, nihil omnino declarans. Atque huius generis est tertius Archigenis liber, quem de locis affectis cõscrisit. Nos vero principẽ animæ vim, in libris de Hippocratis Platonisq; placitis, magna ex parte absoluimus. Proinde hac veluti demonstrata, affectarum partium cõtemplationẽ perficiamus, atque id quod omnibus affectis tum partibus, tum locis commune est, non in dialecticam: sed necessariam quæstionem porrectũ, iam enarrare aggredior: quæ scilicet sit propria particula, per quam quæq; corporis animati pars, actionem suam perficiat.

COMMEN. XII.

QVVM vrinæ cohibitionis causam, aliquo in instrumentorum eius, & præcipue vesica, cãnæq; fistula inherere, enodasset Galenus:

con comitanter de cæteris .f. pro vt renibus; porisq; vritidibus residet, disputare insudat: principaliter gemina molitur, primo vrinæ suppressionis, distractiuum inditium, quando superiorum instrumentorum .s. renum pororum vritidorum, & quando inferiorum videlicet: vesicæ, cannæq; fistulæ erratu germinat, exponit: quod vesica, vrinæ copiam haud continere figuretur: tunc si vrinæ exitus denegatur aut poros vritides, vel renes obumbratos esse arbitrandum, cum non aliud superiorum vrinæ istõrum decidi potest. ¶ Secundo quod instrumentum vrinæ in superiobus afficitur, bina consideratione videlicet: exquisita, & coniecturali diiudicari docet: ¶ Primam vero per ea quæ proprietatem essentie dilucidant: exequitur: vt latius sermocinatum extitit superius, quod squamæ cum vrina, vesicæ vlcera: carunculæ vero renum referunt.

¶ Alia item, quæ secunda in ordine situatur; vt artificialis coniectura, dupppliciter, & elapsa accidentia ante vrinæ suppræssionem indignoscendo, si lapidis, vel cruoris, aut alterius iniqui succi emissio præcessit: ex quo exiles renum, aut pororum vritidorum tetionem suscipere valuissent, ¶ Secundo vniuersi dispositionem corporis indagando perficitur: nam quædam si quidem corpora .s. carnosa,

epatica, constipata, ocio fruentia, libidini ante primæ, secundæq; concoctionis extremum incumbentia: quum calorem in renum exuberantem labuntur, huiuscemodi occasione in his arenulæ, aliis copiosiores redundant: quoniam lapides in renibus, adusto in eis succo crasso, lentoq; congeruntur: vt ipse etiam Galenus decimo quarto metho. med. olfecit: nec non & corpora, a natura renes cum meatibus nimis angustis obtinentia, a nephretica passione frequenter dilacerari videntur. ¶ (Atq a sophiste) sophistas & nominaliter asclepiadem de vrinæ in vesica collectione lacessit. ¶ (Porro ea) quosdam de principali facultate idest regitiua, eam in corde locari annuentes, & præcipue in hoc archigenē esse problematicum criminatur: quum eius sedes cerebrum pro certo habetur, vt in phrenetica, litargicaq; passione laborantibus, liquidissime elucet: quoniam depositiua præsidia in cerebri, & haud cordis regione inhibentur: sicut magna ex parte in Hippocratis, Platonisq; scriptis annotauit. ¶ (Proinde vero) & sua iterum memorat dicta, & cum hoc, quæstionem ad medicum, & non ad dialecticum oportunam, inuestigandam enunciat. Scilicet si vnius cuiusq; actionis corporis animati, vna quæq; particula ꝓpria est, per quam ea actio

fiat:& sic legitur in textu græco, quam in sequentibus communicabit.

Ex his hoc nascitur notandum.

¶ Vti vrinæ compescentia, vesicæ ea exuberãs, vesicam, aut cannæ fistulam affici, pari filo ex aduerso renes, aut poros vritides, proculdubio indicare videntur.

QVIPPE actionem lædi necesse est, instrumento ipsam efficiente quomodolibet affecto. Atq; interdum facile affectus soluitur, adeo vt simulatq; opifex causa fuerit separata, ipse quiescat. interdum tãta est soluendi difficultas, vt diutius permanere possit, causa etiam ablata. Accidit autẽ nõnunquã vt efficiens cã ptrãsiẽs nõ firmũ in particula faciat affectum, quẽ Archigenes vmbram affectus vocare consueuit. Veluti quum suffusioni similia quædam oculi imaginantur, collecto in ore ventriculi tenui excremento vnde vapores quidã sublevati, deinde circunuẽti a visifica facultate, similes imagines mouent, quales per suffusiones apparere cõsueuerunt. Idq; maxime euenire solet iis, quibus oculorum humor exquisite pu-

rus est, aut visifica facultas quã facillime sentit. Eandem ob causam, vbi sanguinis fluor, aut vomitus per morbos expectat̃, huiusmodi accidẽtia interdum apparẽt, de quibus Hippocrates in præsagiis, hũc in modum scripsit: Si cuipiam, inquit, in non letali febre, caput dolet, aut ante oculos obscura quædã obuersantur, aut cordis dolor accidit, is bilem euomet. Ac paulo post: Quibus vero ĩ huiuscemodi febre caput dolet, oculi vero obscuras illas imagines nõ vidẽt, seu caligatione hebetantur, aut splendentia quædam ipsis obiiciuntur, ac pro cordis dolore, in alterutra parte præcordia tenduntur, neque dolore neque inflammatione infestante, iis pro vomitu sanguis e naribus effluet. Hæc est verborum Hippocratis series, q̃bus docuit sæpenumero contingere, vt ab humoribus in uẽtriculo collectis, imagines quædam oculis obiiciãtur. Quod si nihil omnino ab humoribus ascendat ad oculos, nullum huiusmodi accidentium euenire solet. quemadmodum vbi vel ad aurium, vel narium meatus, vel ẽt ad linguæ corpus, id quod ascẽdit trãs-

fertur. Vnde manifestum est quod oportet oculos participes fieri eius dispositionis, quæ ventriculum infestat, si videndo debeat animal errare. Quum itaque rursus dicat Hippocrates: Quibus deiectiones biliosæ exeunt surditate superueniente finiuntur, & quibus surditas præcesserit, desinit si deiectiones sequuntur biliosæ. Quis est autem adeo demens interpres, vt omittat in hui⁹ sermonis enarratione, aurium affectum? Aut tum dicat nasci surditatem, quum bilis, quæ antea per aluum vacuari consueuerat, ad oculos efferatur.

COMMEN. XIII.

SEMITA locum sciendi languidum ʒ ex plerisq;, videlicet: ex eiectis, & hoc non vnico ʒ medio, vt ex essentiæ proprietate, sicut quodam cartilagineum cum tussi depulsum, pulmonis substantiam esse affectam. ℂ Per magnitudinem essentiæ, quemadmodum in dissinteria corticum crassarum, latarumq; occursus, vlcus crassis in visceribus innatum esse: ℂ Per, in particula locata, vti alimentum ex

congesto vulnere defluens, sedem infirmam esse ventriculum. ¶ Per, res adherentes, vt fungi in cranei fractura emanatio, membranam cerebri apostemate laborare. ¶ Per aliena in parte contenta, vt lapis in corpore repertus, renes, aut vesicam, morbidas esse a Galeno instructa. Hoc vero tempore quæstionem indagandam implorat Scilicet, si sede affecta, vel per essentiam, vel per consensum etiam eius peculiarem actionem ledi cogatur: & partem refert affirmatiuam, quod quum cuicumq; corporis particulæ, a natura propria in sita sit actio, quando ipsa afficitur, etiam & actionem affici oportet, quoniam actio suo, a proprio instrumento suppeditatur: verum hanc siquidem ambiguitatem lucidius in huius tractatus postremo com. xxxiiii. satisfacit: quam per te ipsum perquire, cum prolixitatē repellere censuerim. ¶ (Atq; interdum) de affectus alietate diiudicat, qui duplex annotatur, quidam facile solubilis, ita q̄ causa delata, affectus etiam abit. Alius vero dimotionis duræ, itaq; ad causæ deductionem, adhuc affectus commoratur, vt de febre fixa, sedet animo. ¶ (Accidit aūt) de causa efficiente etiam attendit, & hoc tanquam ad quæstionis lumen necessarium, quoniam causa effectiua bifariam reperitur, quæ-

dam locum inuiolatum, per viam status affectum esse porrigens: ¶ Alia vero per viam cursus, vt in oculorum imaginibus author dilucidat, quem Archigenes vmbram quassatiõnis intitulat: nam oculi quandoq; a contemplatione consimilia, suffusioni seu cataracte, tenues ob succos in ventriculo connexos corripiuntur, & hoc nec alia ex occasione, quam propter vapores ad cerebrum delatos, visifica a, facultate circum repertos, oculos ad cataracteam imaginem compellentes. ¶ Quare ex his gemina insinuare liquet, & eclipsationis oculorum causam per transitus viam esse.

¶ Quum oculi labefiunt, eorum actionem scilicet visiuam affici oportet, eo ꝙ eius instrumenta afficiuntur. ¶ (Idq; maxime) in quibus oculorum humores nitidissimi residẽt nec non & eorum visifica potentia, haud modica affluit sensibilitate, hi siquidem (vt princeps affatur) ab oculorum in imaginibus frequentius instigantur. ¶ (Eandem ob causam) oculorum obumbrationes in passionibus nec letalibus de Hippocratis præcepto quid præsagiant, enarrat, vt certum habetur. ¶ (Hæc est verborum) de Hippocratis regulis iam ad præsens commemoratis, complura sub infert, primum vt plurimum oculorum tenebrosæ imagines, ex succis in stomacho

locatis germinare solent: quod si nihil ab eis ad oculos mitteretur nec aliquod supradictorum pullularet sinthomatum. ¶ (Quemadmodum) sicut alias ad partes corporis, vt aurium, vel narium foramina, aut linguæ corpus, vapores a ventriculo distribui videntur, parifilo de oculis sentire oportet. ¶ (Vnde manifestum est) abdite satisfacit quæstioni, videlicet si in imaginibus oculorũ in præsentiarum exploratis, oculi afficiuntur: refert enim quum ipsi a dispositione ventriculi compatiuntur, eos etiam proculdubio ægrotare, promulgare oportet, vt de Hippocratis sententia comprobat, quod biliosa eiecta surditatem deponunt: si per sedem inferiorem profulgantur: si vero ad superiora rapiunt, fluxu, bilioso vigente, eum extinguere cogunt: vnde quis tanta laborabit dementia, vt aures esse affectas non consentiat, quamuis per consensum dilacerentur: consimiliter etiam de oculis excogitandum elucet. Sic igitur ex his excitate quæstionis debitum facillime decerpi potest.

Et hæc colliguntur notanda &c.

¶ Quum actionis productiuum instrumentum dissipatur, & eam etiam dissipari Galenus existimat.

¶ Oculi quasi perpetuo, a ventriculi incommodo, vt

mode, vt in imaginibus laniari videntur.

¶ Affectum per viam motionis pariens causa a principe ascribitur.

¶ Vbi oculorum succi serenissimi, facultasq; visiua, sensus copia redundans, comperiuntur: ibi oculorum imagines frequenter moliri apparent.

¶ Virtutis auditiuæ priuatio, biliosum defluxũ excludere, opposito ex latere Hippocrates autumat.

IGITVR semper incipere oportet a læsæ actionis instrumento, deinde quærere qs sit noxæ modus, vtrum videlicet dispositio permanens, an adhuc fiens, ita vt perseuerare nondum nata sit. Quod si nunc quoq; fiat: vtrum causa quæ affectũ efficit, in ipsa parte contineatur, an per ipsam transeat, inuestigandũ est. Etenim arefacto imodice humore, quẽ crystalloiden vocant: perseuerãs erit noxa, & essentiæ ipsius proprius affectus. Si vero, crassus humor in pupilla constiterit: essentia quidem nondum læditur, verum accidẽtis causa in oculo ipso continetur: sed tũ per ipsum transire dicitur, quum euapo

rans humor consistit in ventriculo. Qui vero partem quampiam tunc solum arbitratur esse affectam, quum in essentia ipsius permanens fuerit dispositio, legislatoris munere, qui patriis nominibus, propria significata instituit, fungi videtur. Nam vbi vehemens: dolor intestinum infestat, firmato in vna quapiam parte dolore, vt quasi perforari videatur: quo pacto, vel nequaquã affici intestinum, aut affectum in ipso non esse quis dixerit? quãuis interdum huiusmodi dolores excreto vitreo quodam humore, vel vnico temporis momento finiantur. Neque alia ab hac doloris causa tunc credi potest, idq; ob naturale quoddam axioma (id est enunciatum) quod ex seipso ad huiusmodi dignotionem, fidem habere videtur. Id enim quo tangente afficimur, & quo separato quiescit affectus, causam esse, apud omnes homines in cõfesso est. Sic enim & ignem vstulationis, & gladium sectionis causam esse credim^o atque de singulis aliis similiter dicendũ est. Ergo vacuatum humorem, infestantis mali causam fuisse, quo tẽpore in par-

ticula continebatur, putandum eſt. Sed an ob id quod vehementer infrigidat, aut calefacit, aut in totum perintempera turam locum moleſtat, aut quia per continuas partes tranſit, eas ad excretionem vi quadam excitãs, aut ob flatuoſum ſpiritum ab eo exortum, qui continentem partem extendere poteſt, aut quia violẽter impactus eſt, aut quia erodit & mordet, nondum ex euacuationis ope manifeſtum eſt: quippe id ſolum cõſtat, quod quum continebatur, moleſtiã inſerebat.

COMMEN. XIIII:

SVPERIORI agitate, alienoq; ære exolute quæſtioni, præſenti in ſermone, debitũ ſua ex ſententia penſitare elaborat. ¶ Inueſtigatio ſi quidem extitit, ſi locus per contẽſum affligens, affectus aſcribendus, p̃ſentaneum videtur. ¶ Et priuſq̃ eam decidat, aliqua ad queſtionis illuſtrationem compendioſa perpendit. ¶ (Igitur ſemper) inquit qꝰ noſtra in perſcrutatione primũ actionis inſtrumentũ agnoſcendum apparet, ſi affectus ſciẽtia nobis innoteſcere debet: vt ipſemet Ga-

lenus secundo meth.med.testatur. ¶ Secundo qs noscēdi modus extat, se princeps exponit.i.aut incommodum actionis sede in affecta perpetuationem obtinet, aut commorationem aliquam possidere, verum non perseueraturam exorditur. ¶ Tertio si noxa hac tēpestate in oculis gigni auspicatur, denuo alia prodit exquisitio, videlicet. vtrum causa quæ affectum edidit, ille siquidem affectus membri in infirmi essentia congestus extet, vel ille percurrens, exempli gratia christallina vberrime consumpta, eius essentiam perpetuo confirmare, liquidissime apparet. ¶ Si vero in oculorum pupilla crassi cumulantur succi, essentia oculorum minime cōtristatur: licet sinthomatis causa in oculo reperiatur. ¶ (Sed tum) causam affectus per viam cursus, vaporem ex succo in ventriculo locato, ascendentem esse enarrat. ¶ His pulsis questionis veram claudit semitam, & hoc(qui vero)quod sedem solam affectam esse cum eius in essentia in commodum perpetuatur differere, legis latoris vice, qui patriis nominibus propria constituit significata, vti elucet. ¶ (Nam vbi) suum in viscerum passionibus iudicat propositum, cum. n intestinorum aliquod a dolore dissipari fatetur, qua ratione intestinum minime affici iactat, etiam ꝙ suc-

co excluso vitreo, affatim dolores deleant, magna igitur admiratione ducitur Galenus, si quis ex aduerso gloriatur. ¶ (Neq; alia) quod superuacuum in intestinorum tristi sensatione deiectũ, doloris extitisset causa: quodam ex cõmuni theoremate, testimonium perhibet: (id.n. quo tangente afficimur &c.) quare cum ex vitrei succi præsentia, dolor viscera suo cruciabat vigore, & ex eius ad extra repulsione, ipsum exolui, eum doloris effectiuam causam esse, etiã q̃ nec permanentia fungeretur, ostentare oportet: vti de igne, gladioq; testatur. ¶ Sed modum quo iniquus ille succus intestina, an ex intemperiei, aut solute vnitatis, aut halitosi spirit⁹, vel alterius vitio frangeret, minime rimari impellitur: Sed eũ in visceribus coniunctum, corrumpere, tãtummodo indicatur.

Ex his hæc procreantur notanda.

¶ Quæcũq; corporis pars lacerata, vel per essentiam, aut per consensum affectam esse testificari oportet.

¶ Id n. quo tãgente vexamur, & quo absoluto, affectus periit, causam esse apud omnes pro certo habetur.

¶ Per essentiam affici, cum ad causæ priuationem affectus sistit, vt christallino humore arefacto, & per consensum, vt in pupilla craſ-

ſus ſuccus impactus determinatur.

IGITVR non ſolum putare oportet, huiuſmodi humorem eſſe cauſam doloris, verum partem quoque in qua continetur, tantiſper eſſe affectam, quoad ob humoris præſentiã dolore cruciatur. Sic ẽt affici aliquẽ dicimus quũ aliquid extrinſecꝰ incidit: vel calfaciẽs vt ignis: vel refrigerans, vt nix: vel contundens, vt lapis, quo ſeparato protinus finitus fuerit affectus, nemine propter hoc dicente, partẽ non fuiſſe affectam, quod in ipſa nulla ſit derelicta diſpoſitio. Igitur tãq̃ ſic ſemper vtamur & nomine affectus, & verbo affici, dicendis animum adhibe, quo vtilitatem, tum in præſagio, tum in curationis ratione conſequaris. Quippe nonnũquam a cauſa quapiam oritur affectus, ſed ita oritur, vt ſeparata cauſa, haudquaquam permanentem habeat diſpoſitionem. interdum autem partim iam factus eſt, partim etiã dũ fit. Sæpenumero, quãquam fieri deſinit, ablata cauſa, perſeuerans tamen manet diſpoſitio. Veluti in dyſenteria, mordax humor cauſa eſt affe-

ctus, vtpote qui ab initio & absterget, & abradit, deinde tẽporis tractu vlcerat intestinum. Quod si anteaquam vlcus induxerit, egredi desinat: affectus ipse nondum dysenteria dicet. Si vero vlcere p̃occupet intestinum, quanuis humor finiatur, non tamen simul finitur affectus. At vero nihil nos molestat in præsentia sermo paulo ante præmissus, quem etiã soreten, id est acerualem, vocant. quippe multa ad vitam haud inutilia, cõmunem ex ipso sortiuntur dubitationẽ, de quibus priores, tum medici, tum philosophi locuti sunt. proinde superuacaneum esset ea nunc percurrere, mihi præsertim, qui ꝑposui hanc ipsam artis particulam ostendere dubiam.

COMMEN. XV.

QVVM anteriori in textu questionem, vt si parti sui in essentia contristatæ, p̃cise affect⁹ cõferendus extitisset, disceptauerit princeps: in præsentiarum eandem percurrere conatur: ¶ Et in exordio non modo succũm in sede locatum, sed etiam locum ipsum, dolorem excitare probat: & hoc minime a ratione alienũ,

vt ipſe met. ſeptimo met. med. cap. xi. promulgauit: q cum plures iam dies per delata in membrum, aliquid vicii ex malitia eorum contraxit. ¶ (Sic etiam) partem ab extra vt ab igne calefactam, vel a niue refrigeratam, etiā q causa deiecta, nulla in ſede diſpoſitio deſeratur, affectam intitulari conſtituit.
¶ (Igitur tanq̄) nomen affectus, ac verbo affici, taliter pro præſagiorum, cum rationisq; profiguo, fungendum eſſe p̄cipit. ¶ (Quippe) affectum tres in differentias diffundit, quædam n. eſt, quod cum cauſa ſeiungitur, affectus etiam diſtraitur: vt ſupra, ſedet animo: ¶ (Aliquis n.) partim molitur, & partim eſt molitus. Tertius vero aſcribitur, q cauſa eius quāuis diſſociatur, ipſe tamen commoratur: vt de dyſenteria examinat: vbi nec ſingulare de ea, cum & ſuccum mordacem per viſcera multoties decurrētē, eam gignere, & dyſenteria cum ab vlcere corripitur, depopulari ſermocinatur: & hoc veriori modo de ipſa ſentiendo: vnde in ipſa tres machinantur gradus vt Galenus quarto aphoriſmorum in com. ſi. (a dyſenteria habito &c.) vbi lege. ¶ Et ſi improprie de ipſa colloquium habeatur: dyſenteria nuncupari poteſt. quocunq; in tempore varia per ſedem deiiciuntur, vt de alieno voto ſecundo in libro huius voluminis olfecit.

Ex his hæc emanant documenta:

¶ Sedem ab extra quassatam, affectam intitulari committitur.

Affectum triplicem esse pdicare oportet:

¶ Mordacem siquidem succum, per viscera decurrentem, viscositatem in eis congenitam, abstergentem, & abradentem, ea vero nihil viscositatis, qua tueantur habentibus, ex acumine materiei sæpius decoriata, vulnerationem adipisci compelluntur.

·ssenteriam vulnus intestinorũ esse asserit.

INTERIM enim quũ domus fit, nondũ est domus, sed tum domus est, quum tota facta est. An vero de quolibet morbo, dum fit, sed nondum factus est, eodem modo dicendum sit, haud ab re quærit. Neq; enim omnium quæ fiunt eadem ratio est, quippe res similares, nullam naturalem figuram requirentes, protinus ab initio eadem constant essentia: dissimilares vero, & quibus varia est forma, essentiam generatione posteriorẽ habere possunt. Neque enim quum domus cõstruitur, simul fiunt fundamenta, parietes, fastigium, tegulæ, ianuæ, fenestræ: ex qui-

bus omnibus quodammodo compositis, atq; in vnam formam redactis, domus ipsius essentia cōposita est. Morbus vero & calidus, & frigidus, & humidus, & siccus, protinus ab initio, quum primū corpus, temperaturæ quæ bonæ valitudini debetur, limites excesserit, eandem sibi ipsi naturam habet. Quãuis enim interdum adeo sit exiguus, vt neque a nobis cognosci, neque laborantium sensu percipi possit, nihilominus tamen propriam habere speciem censetur. Haud aliter inflammatio quoque in quacunque animalis parte cōstiteterit, siue maxima, siue minima fuerit, vnus atque idem erit affectus, non specie quidem, sed magnitudine varius. Cæterū quod possint aliquæ affectiones in corpore consistere, adeo exiguæ, vt non appareant, argumēto est gutta longo temporis tractu saxum excauans, de qua recte carmen hoc proditum est, Mollior assiduis saxum cauat ictibus vnda. neq; enim vel vnus, vel duo vel tres, vel quatuor, aquæ ictus saxum ferientes, ac ne centesimus quidem, sensibiliter videtur saxum excauare. Neque

etiam fieri potest, vt primo nihil efficiente, alter aliquid faciat, quippe qui habet eandem, quam primus habuit, ad saxum rationem. Ergo si secundus ictus in saxũ quippiam effecerit, ipsum a primo ita mutatum fuisse necesse est, vt non omnino idem, quale ab initio fuerat, permanserit Etenim si ipsum vndequaq; idem permaneat, atq; agens quoq; in ipsum causa nempe aquæ stilla, necesse est, quemadmodum a primo ictu nõ affectum est, ita neq; a secundo. quod si fateare, neq; tertius quoque ipsum afficiet (quippe de omnibus eadem ratio est) haud secus de quarto, & quinto, & reliquis deinceps omnibus, dicendum est. Etenim quoad eodem modo se habẽte saxo, eadẽ quoq; causa accesserit, nihilam plius efficietur. Quod si a millesimo ictu, sensibilis videat̃ in saxo cõcauitas, ad singulos ictus affectus in saxo nũc primum sensibiliter apparentis, millesima pars referenda est. Quum itaq; causæ agunt in corpus species affectus ab initio est eadem tamẽ ob exiguitatem non apparet. At vero huiusmodi affectus qui adeo sunt exigui, se

paratis causis facientibus, illico finiuntur, natura videlicet ipsos sanante. Quippe illi duntaxat externo egent auxilio, quos ob magnitudinem natura vincere non potest.

COMMEN. XVI.

QVODAM hodierna in litera ambiguum scilicet: si vti de domo fertur, q minime domus perhibetur, nisi tota molita fuerit, pari passu de morbo sentiendum monet: hoc.n. in primis subministrat. ¶ (Neq; enim) quæsitū terminare dirigit; quod nō sicut de domo, ita de affectu iactandum videtur, & hoc non simpliciter indicare pergit. ¶ Et ex similium dissimiliumq; partium ratione, nam in consimilibus, in quibus morbus machinatur, nullam naturalem exigentibus figuram, ab exordio vsq; ad postremum, vnica in essentia consentiunt: Sed partibus in abhorentibus, in quib9 diuersa inest forma, essentia posterior in generatione instituitur. quemadmodum in domo, nam prius fundamenta situantur, postremo vero forma domus perficitur: sed quicūq; simetriæ rationem transcendit, vel perturbationis calidæ, vel frigidæ, vel alterius vitio, a

primordio cunctæ siquidem passiones eadē natura, essentiaq́ȝ lineātur, etiam ꝙ exiguæ adeo extent: vt cubans haud lacerari glorietur: semper consimilem speciem, sed non molem claudere clucet: & pariforma de apostematibus, vel eximiis, aut aliter annuendum.
¶ (Cæterum quoq́ȝ) ꝙ non modo affectus summi, immo exigui, ab initio vnicam custodiant speciem, testimonium reddit, vt de lapidis perforatione, aquæ æternum ob defluxum coniecturare erudit: vnde tali ex filo gemina Galenus induere videtur, ꝙ si ex ictibus centum lapis non perforetur, minime etiam ex quatuor. ¶ Secūdo ꝙ si prima lapidē haud percutit, nec etiam subsequens: & si consocia primæ aliquid assoluerit, necessario prima lapidis qualitas concitata extitit: & si secundæ antecedentem lapis exterminaret, pari via & secundam, & ita de cæteris: Et quemadmodum de lapidis vulneratione, consimiliter de morbo prædicare impellitur: nam vel sit in errabilis, aut iocundus, vt minime liqueat, ab initio perpetuo eadem gaudet natura: cuius aduersum in domo, certum habetur. ¶ (At vero huiusmodi) qui affectus subsidia exposcunt, muniit.

¶ Ex his hæc denudantur notanda.

Morbus affatim qui in lucem datur, taliter inti-

tulandus apparet.

¶ A deo lenes in corpore reperiri turbationes, vt lenitatis causa, esse insensibiles princeps testetur.

¶ Natura suffragari nec excipit, nisi cum morbum sub imperio habere nequiuerit.

IGITVR eadem quoque ratione, quum primum mordax humor, aliquod intestinorum eroserit, quanuis id quod factum est nondum videatur, nihilominus dispositio ipsa sub dysenteriæ specie comprehenditur. Sed vt natura, parua quædam vlcera, quæ nonnunquam eueniũt, ita & intestinorum abrasiones, nullo adhibito medicamento, sanare potest. Hac ergo ratione, falsum omnino est quod a quibusdam dicitur: Nullũ per huiusmodi symptomata, in corpore relinqui affectum. Quod si verum esset, tamen intestina tum fuisse affecta haudquaq̃ negandũ est, quum ab acredine excrementorũ ipsa rodentium dolor notatu dignus euenire percipiebatur. Hoc igitur ad omnia quæ posthac dicturi sumus, veluti elementum quoddã, obseruare debetis. sitq; hoc ini-

tium viæ, qua inueniri debent ſedes affe-
ctæ: Nullam actionem lædi, niſi pars quæ
ipſam facit afficiatur. Si enim quum vel
dolor, vel tumor aliquis eam infeſtat, om
nino affici dicitur: multo magis eam affi-
ci, læſa actione, fatendum eſt. Igitur iam
ſupradictum eſt, quod ab excrementorũ
natura, affectæ ſedis coniecturam facere
poſſumus. Id vero bifariam fieri conſtat,
vel ab excretæ eſſentiæ ꝓprietate, vel ab
his quæ in ipſa parte continentur. Simi-
liter diximus ab innatis interdum rebus,
de locis affectis coniecturam ſumi poſſe,
idem ab accidentium quoque genere, q̃
quidem non mediocrem habent inter ſe
differentiã, ſed hãc poſtea explicabim⁹.

COMMEN: XVII.

PRO eximiori ſupra percuntatorum ſẽtentia
nonnulla concipit. ¶ (Igitur) ꝙ diſpoſitio
licet ita mediocris extet, vt ſenſum deneget,
vti ſuccus mordax, cum aliquod viſcerum con-
ſauciauerit, quãuis id quod genitum eſt, ocu-
los effugiat, tamen ſub dyſenteriæ eſſentia
conſtitui debet. ¶ (Sed vt) ꝙ naturam vt
quaſdam exiguas percuſſiones occurrentes

absq; alterius medicamenti auxilio, ita intesti norum abrasiones integrare scribit. Et ex his quorundam falsitatem, annuentium paruis in accidentibus nullum in corpore deseri affectũ deducit: nam si hoc verificaret, ꝙ post causæ exclusionem, locus haud conquassatus destituitur, saltem in dysenteria minime negãdũ, ꝙ tunc non afficiebantur, tempore quo dolor dilacerabat. ℭ (Hoc igitur) fundamentũ partem in labefactam diiudicando subministrat, scilicet, ꝙ nulla siquidem actio laceretur, nisi sedes affectiua perturbatur: attestatur hoc Galenus si tristi ex aliqua sensatione, aut tumore aliquis affici profitetur, quantomagis de actione lesa ꝑdicandum, cum morbus doctrina ex galenica exponatur, qui est, quo immediate leditur actio. ℭ (Igitur iam) quæ superius intimauit, ad præsens repetit animo vt lege &c.

Ex his hæc afferuntur notata.

ℭ Viscerum abrasiones, iocundasq; dispositiones, solius naturæ ꝑsidio sanari nũciat.

ℭ Lumen sedes erudiendi affectas, actio læsa refertur.

NVNC vero rursus ad principium sermone reducto, in singulis partibus tẽtemus inuenire notas, affectus earum indicantes

dicantes, tum eos qui in ipsarum essentia consistunt, tum illos, qui ipsis veluti instrumentis accidunt. Rursus separem⁹ & discernamus a factis iam affectibus, eos qui etiamdum fiunt, & qui nondum pertinaciter inhærent. item causas quæ in affecta parte continentur, ab iis quæ ea tanquam via duntaxat vtuntur. Quod vero ex iis alii componantur modi, satis constat. Præterea distinguere oportet eos, qui per consensum accidunt, a propriis. nam magis proprium fuerit idiopathian, id est proprium affectum, quam (vt medici solent) protopathian, id est primarium affectum, nominare, veluti ex aduerso diuiso affectu per consensum a proprio. Ergo q proprie vocabulis vti voluerit, primogenio quidem affectui, secũdarium, aut posteriorem opponet· ei vero qui per cõsensum infestat, proprium. Quanquam sæpenumero contingere potest, vt aliquis simul & per consensum, & propria affectione laboret, quum in affecta particula permanens fit dispositio. Neque enim primario, sed secundario & proprie, ipsam tũ affici dicimus. Id vero haud obscu

re in partibus externis videri potest, quemadmodum in corpore pleno, oborto ingenti pano ab vlcere, quum inductum fuerit vlcus cicatrice, permanet etiam dũ panus, vel in suppuratam inflãmationem transiens, vel durum tumorẽ quem chœrada, id est strumam, appellant. At nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, q ob alium præcedentem euenerunt: quippe per consensum facti ad huiusmodi p mutantur idiopathian, perinde ac si protinus ab initio protopathia, id est primaria affectio, ipsis accidisset.

COMMEN. XVIII.

GEMINA vt exquirenda, necnon & vsum abhorrentiamq; nominum quorundam, præsenti in textu princeps scribere aggreditur: & suæ indagationis in initio, quatuor purganda profitetur. ¶ Et inditia cuiuscunq; partis affectum detergentia: ¶ Secundo qui in innata essentia, & qui in sede vti in instrumento compaginantur. ¶ Tertio absolutos, a non absolutis dirimere pollicetur. ¶ Quarto succos in essentia cõnexos, ab eis qui in parte, tanq̃ in via copulantur, qui licet: concita-

biles extent, tamen sedem afficere videntur: de his igitur certamen habere denunciat.

¶ (Præterea) de affectu non vniformiter sermocinari testatur, cum & proprius, & per consensum, primarius, & secundarius, per proprietatem & per colligantiam simul. ¶ Proprius qui in congenita locatur essentia, & per consensum aduersum, vnde huiuscemodi sedes per communitatem dilacerata, nec primario, sed secundario affectu cruciari fertur, quod euidentius in rebus externis, vt in corpore repleto, oborto ingenti pano, seu clarius apostemate ab vlcere, examinare elucet.

Ex his hoc decerpo memorabile

¶ Affectus in complures vt primarium, secundarium, proprium, per consensum, & aliquem vtraq; via, scilicet per essentiam, & colligantiam dilui, Galenus orsus est.

Cæterum in præsentia non inutile fuerit, meminisse eorum quæ in libro de medicis nominibus diximus, vbi de significatis est sermo, quæ pessime a recentioribus tũ medicis, tum philosophis confundunt. Vt enim affectio & actio diuersæ sunt voces, ita diuersus quoq; est earũ vsus. Quippe id agere dicitur, quod ex seipso mo-

tum obtinet: Affici vero, quod motum habet ab alio. Quum itaq; duo sint motus genera, alterationis, & lationis: vbi ad pmanentem dispositionem alteratio peruenerit, sitq; dispositio scilicet præter naturam, morbus appellatur, quãuis p abusionem interdum, eandem dispositionẽ nonnulli affectum nominent, qui si more Græcorum patrio nomine vterentur, partes ipsas potius affici dicerent, quum motum sustinent præter naturam: quum vero dispositiones habent præter naturã si proprie quis loquat̃, ægrotare eas potius, quam affici dicet: quod si ab vsu recesserit non solũ ægrotare, sed affici quoque dicere poterit. Equidem, quod semper dicere consueui, nunc quoque dicã, quod in ea doctrina, qua de arte quapiã agitur, satis est, si quis vocabulum atque significatum eius pro doctoris voluntate proferens, procedat deinceps ad rerũ enarrationem. Admonui autem nunc significatorum, eo quod nonnulli, nõ solum patriorum vocabulorum significata peruertunt, verum etiam eos qui recte ipsis vti tentant, calumnia prosequũtur,

de quorũ numero sunt hi quoque, qui dicunt, interdum læsa actione, partem ipsam non lædi, eo quod nondum permanentem habet dispositionem: veluti vbi propter humores in ventriculo contentos, caput dolet. Quod si commutata ratione, si de nominibus certare desieris, magis proprie interpretando dices, affici quidem caput quando ventriculo cõsentit: ægrotare vero quum proprio affectu laborat. Similiter ventriculum affici quidem, quum a vitiosis molestatur humoribus, ægrotare vero aut per propriã intemperiem, aut quum inflammatione, vel vlcus, vel abscessum habet præternaturam. Quod si omnino accuratiori scrutinio volueris huiusmodi quæstiones enodare: interdum simul atq; alimenta fuerint corrupta, coctionis quoque actionẽ lædi dices. interdum hanc quidem non lædi, illa vero esse vitiata.

COMMEN: XIX:

INTENTIONI de vsu, alietateq; nominũ præassumpta in litera, finem imponere curat: vbi vocum dissonantiam, vsum etiam ab-

ſurdum conſequi diſſerit: Et in actione, affe ctioneq; tanq̃ in nominibus magis in medici na promulgatis arguit: & cũ hoc quid agere, quidue affici portendant: ſermonem habet. ¶ (Cum itaq;) plæraq; ſoluit, & bina motus genera, vt alterationis, & lationis: & ſi altera tio in diſpoſitionem fixam; ſtabilemq; commutatur, ita q̃ naturæ limites excedet, diſpa ribus nominibus vſurpari poteſt, ſcilicet mor bus cum de eius eſſentia partem in præternaturam exterminare extat: alii abuſiue affectũ, nonnulli more patrio .i. antiquo græcorum, partes ipſas magis affici nuncuparent, cum p̃ter naturam diſpoſitiones ſortiuntur. Sed qui veritatem ſectatur, ſedem infirmã, vel ægrotam potius, quam affectam ſaluti reſtituere videtur: verũ improprie ſecus perſuaſum eſt. ¶ (Equidem) vicem qua in cuiuſcunq; doctri næ exordio fungi conſueuit, videlicet: nomẽ libri, eiuſq; ſignificatum enunciare exponit. ¶ (Admonui) ſuum conſtituit decretum, q̃ hoc in libro nominũ ſignificata poſuit. ¶ Et aliqui non ſolum maiorum ætate nominum indicata, immo & decenter eis vtentium ruere nitebantur. ¶ Et horum in ſocietate qui actionẽ lædi nõ ſede cõturbata exclamabãt, connumerari denundat. ¶ Sed hi. n. caput quaſſatum, ſuccos ob in ventriculo annexos

minime lædi, sed actionem tantum, cum dispositionem fidam haud obtineat, testimonium reddunt. ¶ Et a commutata proportione si de nominibus assentari expetieris, comparabilius trāsducendo, caput per ventriculi incommodum dissipatum; affici: ei innatum, vt intēperiæ, aut apostemate, vel vlcere ægrotare, & ventriculum iniquis a succis cruciatum affici, iactare oportet. ¶ (Quod si) subinfert ꝙ si interne has inuestigationes diuellere exquiris, escas corruptas, quandoq; ex ventriculi actione conturbata, & aliquando, & malitia earum ad corruptionem nimis consentanearum, germinari conspeximus, vt in subsequentibus certum habetur.

Ex his hæc in lucem prodeunt notata.

¶ Dispositionem ꝑter naturam ratam, minime vnico notari nomine, vt morbū peculiariter, affectum abusiue expedit:

¶ Qui librum vt rei disciplinā cuiusq; denudet, constituere exquirit, primo eius nomen, secūdo illius nominis significata describat, postremo quod tractandum est asserere, ꝓcipitur.

QVIPPE corruptionis ciborum tres primæ, ac veluti generalissimæ sunt differētiæ. Vna quidem fit per proprios ventri-

culi morbos. Altera a vitiosis humoribus in ipso accumulatis. Tertia ab alimentorum qualitate inducitur. Hæc igitur quũ suapte natura vel vaporosa, vel acida, aut fœtori, aut putredini, aut omnino corruptioni fuerint obnoxia, aut ex præparationis modo, ad huiusmodi dispositionem aliquam deducta, certum est ea in ventriculo corrumpi, atque hoc modo cruditatem fortasse fieri dixeris. Sed oritur protinus discordia, nunquid affĩciatur tum ob hæc concoquendi facultas, quippe nonnulli per huiusmodi cruditates eam haudquaquam affici contẽdunt: alii vero e contrario. Atq; inuenitur tertia quoq; secta, eorum qui huiusmodi alimenta incrudari negant, quãuis ea haudquaquam concocta esse fateantur, tanquam non sit idem, per negationem aliquid enunciare, aut per priuatoriam vocatam a dialecticis dictionem. Idem intellexisse Erasistratum puto, quũ acinos, & sesama, & reliqua omnia quæ omnino incorrupta, & immutata deiiciũtur, nullam dixit indicare in animalibus factam esse cruditatem, sed hoc ipsum

duntaxat, quod non essent concocta.

COMMEN: XX

QVAESTIONEM ex supioris cardine literæ concitatam, hac si quidem tempestate eam percontari apparet: ¶ (Quippe) tres corupti alimenti, esse generalissimas differentias, præcipue confert: videlicet ex crimine in ventriculi essentia ingenito. ¶ Alia vero ex succi affluentia in eo colligata: ¶ Tertia igitur ex escæ qualitate, vel fumosæ, aut acetosæ, aut alterius vt artificis noxa ad deprauationem inflammantis, quare edulia in ventriculo deteriora reddita (fortasse) tali via cruditatem esse gloriabitur: princeps, fortasse, appendit, quum assertiue minime loquatur. ¶ (Sed oritur) quæsitum de aliorum indicio apponitur, si alimentum deprauatum, ventriculo delictum impartiendum: ¶ Vbi varii prælìantur, alii eius actionem esse in violatam, nonnulli laniatam, postremi vero, vt ẽt Erasistratus associatur, tales escas nec in crudari fatentur. quanuis coctionem haud sorciantur, tamquam non sit idem per negationem, vel priuationem aliquid promulgare: sed non esse concocta, vt de nucleis, sesamaq; & cæteris, quum in corrupta, in alterataq; re

pellantur: nullam in animantibus cruditatem congestam, Erasistratus testatur, sed solum, quoniam concoctionem lucrari non valuerũt: & hoc non quia ventriculus, sed alimenta ipsa denegare videntur: cũ immutabilia extent. Ex his vnum defluit memorabile.

¶ Escarum deprauationem, aut ventriculi, vel succi, aut nutrimenti maleficio impendere, persuasum habetur.

IGITVR vt in his quidem ea quæ propria sunt non negligere, ita ea quæ ad affectæ sedis notitiam conferunt, accurate considerare oportet. Hinc enim & id quod futurum est præsagire, & affectum iam factum decenter curare poterimus, itaque sine contentiosis nominibus, ex rebus ipsis vtilitatem consequi licet hoc modo. Esto vt quispiam mane exurgens dicat, fumosum se ructum emittere, aut aliquid huiusmodi, vt ab ouis frictis, aut alia quapiam refœtente & putri. Ille itaq; qui fumosum ructum percepit, fateatur se a cœna placentam nidore plenam comedisse, quales sunt quæ ex oleo & itriis & aliis huiusmodi præparantur. Alter

vero cõfiteatur fricta oua ingeſſiſſe, atq́ nunc illorum nidorem eructare, deinde alius complures radiculas comederit, vt fœtens putrisq́ exeat ab eo ructus. Igitur cibos in iis non bene fuiſſe concoctos nemo negat, quanuis ex hac re ventriculus haudquaq̃ fuerit affectus, neque etiã quod ad ipſius rationem pertinet, circa actionem errauerit, haud aliter quã vbi quis integros acinos per aluum deiecerit. Si enim humani ventriculi officium eſſet acinos traſmutare, accuſaremus ob hoc ventriculi corpus, ipſumq́ vitiatum eſſe putaremus. Quum vero id ſui muneris non ſit, ſed acinorum eſſentiæ accidat, vt cum cõcoqui nequeant, haud ab re dicemus, hos quidem non eſſe cõconctos, ventriculi vero corpus naturaliter ſeſe habere. Quippe hoc & noſſe, & definire ad medicum haud inutiliter p̃tinet. Sed quærere an dicendũ ſit actionem ipſius per huiuſcemodi excrementa fuiſſe læſam, an contra, ad medicæ artis opera ſuperuacaneum eſt.

COMMEN. XXI.

INVESTIGABILE paulo ante ſuſcitatū & prorſus nō purgatum, in pſentia abſoluit, Agnitionis ſedis affectæ fructum prius ſuggerens, vt elucet. ¶ (Eſto vt quiſpiam) exquiſiti lumen tria per teſtimonia detergere elaborat (vti eius extant partes) cum eos qui diſciplina potiri enituntur, circa exempla aſſidue verſari oportet: quoniam vniuerſales methodi certiſſimam ad cognitionem haud conceptātur, vt ipſe met. ix. meth. med. oſtendit: ¶ Vnus quidem placentam cum oleo & melle transgluttierat, & fumoſum, corruptūq; per os ſumminiſtrabat odorem. ¶ Alter vero oua fricta. ¶ Alius quaſdam radices. ¶ His ergo buccinatis dubitatum recogitat: ſi ſupra dictarum eſcarum deprauatione vigente, eis aut ventriculo crimen erogandum: Et debitū penſitat, videlicet: ventriculū ſoſpitem eſſe, & nec aliquo improbari oportet: cum id ex eduliorum ad cōcoctionem ineptorum cauſa, & minime ventriculi prodire comperiemus.

Ex his hæc ediſcantur prodita.

¶ Sedis affectæ eruditionem exquirere oportet, qua vēdicata, quod occurſurum erit pſagire, & morbo iam decenter germinato inſiſtere

poterimus.

¶ Alimenta ex eorum vitiata qualitate, concoctionem prorsus reluctantia, minime ventriculum obiurgare, persuasum habetur.

AGE rursus vt quispiam fumosum ructũ emictat, nimirum huic igneum quendã calorem in ventriculo esse dicemus. Ac deinde rursus distinguendo inuestigabimus, vtrũ ab intemperie corporis ipsius ventriculi, hoc eueniat, aut a flaua bile, eaq; vel in ipsius spatio contenta, aut in tunicas ita, vt vix abstergi possit, demissa. At ne hic quidem consistemus. Nam quærere oportet, an iecinore male suo officio fungente huiusmodi humor accumuletur, an is ex vniuerso defluat corpore: an etiã ipsomet gignatur ventriculo. Hæc sunt cognitu perquam necessaria, sed quæ viro indigent exercitatæ considerationis, qui res ipsas potius quam nomina quibus explicantur, scire studuerit. vt enim corruptionis proprietas, efficientem causam aperte indicat: ita difficile est ipsius generationem, præfinita ostensione manifeste inuenire.

Igitur si in ventriculo cibi non suapte natura in fumum transmutantur, efficientem causam calidam: si vero saporem acidum referunt, eam frigidam esse necesse est. Sed non protinus constat, vtrũ intéperies aliqua, an vitiosus quispiam humor, ventriculi corpus infestet. Proinde distinguẽdum est, quippe dare oportet, cibos qui suapte natura modo corruptionis, quam maxime aduersentur, vt panem aut chondrum (si contingerit) illis qui in fumum transmutare cibum cõsueuerunt, mel autem his qui acidum a cibo saporem percipiunt. Deinde considerare excrementa, tum ea quæ vomuntur, tum quæ per aluum deiiciuntur, nũ humor aliquis, cum illis quidem biliosus & calidus, cum his vero pituitosus ac frigidus, simul excernatur. An nullo vacuato humore, ipsa exiguam quandam mutationem habeât. Quippe vbi igneo calore ventriculus infestatur, panem aut chondrum sine humore deiici videbis, per quam exigua in ipsis facta transmutatione. Quod si humor quoq; deiiciatur, qui cibum corrumpere possit, videntur

cibi in huiusmodi humore submersi, & ab ipsius actione manifestius alterati. Id quod a vomitione clarius discernitur, si laborãs suapte natura facile vomere possit. Nam cogere eum qui vomere nõ potest absurdum est. Atq; hæc ita deprehenduntur, si in spatio vẽtriculi noxius humor cõtineatur. Si vero in tunicas ipsius transmittitur, vt ad calidum nausea & sitis vehemens consequitur, ita a frigido ciborum cupiditas excitari solet. Verum cõsiderare oportet, vtrum illæsum sit hepar, an affectu quopiam laboret, & qualis sit ipsius affectus, vtrum calidus, an frigidus. Haud secus de splene quoq;: quippe ex horum omnium consideratione, simul cũ quotidiana ciborum potionũq; experientia, exquisita poterit quis inuenire, nõ solum locum affectum, sed etiam ipsius dispositionem.

COMMEN. XXII.

POST quam eduliorum in ventriculo deprauationem, eorumq; errata munit Galenus: subsequenter residuas asserere non alienum

videtur. ¶ (Age rursus) ventriculi in temperiem ex ruptu fumoso comperiri hortatur: cũ hic igneum calorem in ventriculo concertum esse decernit, cuius argumentum ex narratis a Galeno. viii. metho. med. demi potest, ꝙ fumus ex materiis semi vstis expiret, vt in lignis liquet. ¶ (Ac deinde) demũ hac parata agnitione: gemina contendenda implorat, videlicet vtrum intensus calor in ventriculo colligatus, ex eius essentia, aut bili ex flaua eius in regione, aut tunicis insita, prodeat: ¶ Extremum vero, si ex bili ipsa concitatur, adhuc si ex iecore suo deprauatur fungente munere, aut vniuerso ex corpore, aut in ipsomet ventriculo congesto, serpit, rimari oportet: hæc .n. contemplari summe expedit. ¶ (Sed quæ) cui .n. ista diiudicandi falcultas largitur, enarrat: ¶ (Igitur si) suum singularizat propositum, vt si escæ: nec ex eorum proprietate in ventriculo coniunctæ, irructatum fumosum reiiciuntur, causam effectricem esse calidam; si vero acetosum, esse frigidam statuit: cuius ratio taliter figuratur, frigiditas .n. cum extremum gradum lucretur, concoctionem rescindit: cum medium, deserit: si imbecillem eam deprauat, & acetositatem molitur: quoniam si idoneo in tempore propter frigidi p̄lium, ventriculus escarũ concoctioni finem minime

impofuerit:

impofuerit: immo in eo commoratur, non repulsus, in acetositatem reiicitur: cum calor innatus qui prius congruo tempore in eo salubriter colligebatur: nam destitutus, acetositatem vendicat. ¶ Verum haud perpetuo acetositas ex frigido gignitur, quoniam quandoque caliditas ebullitionem in alimentis subministrans, eius naturale calidum diluens, ea in acetositatem festinat. ¶ (Proinde distinguendum) his Galenus haud exatiatus, per eiecta internoscere instruit. Ex quibus & pura ventriculi intemperies, & non pura, calida, & frigida innotescere possunt. Et hoc pluribus regionibus, nam vetriculo causa a calida correpto, panem, aut chōdrum pro cibo erogandum.
¶ A frigida vero mel: tunc per sedem inferiorem depulsa, conspice: Si. n: succo a quocunque seiuncta apparent: ventriculum nuda ab intēperie deliratum esse, fides adhibeatur: Si autē aduersum, sic decernere oportet: ¶ Id quod) secundo per vomitionem efficacius dignoscere irritat, & hoc binis conspirantibus, vt vitiosus succus in eius cōcauitate contextus extat; Et quod laborans ad vomitum sit habilis: cum nefandum sit, eum ad vomitum instigare, cui vomendi oportunitatem sub imperio habere non suppetit: si enim ad vomitum congruus extat, tunc & per eum deiecta, vti per sedem

infernam meditari consentaneum apparet:
¶ (Si vero) tertio si succus in ventriculi tunicis compaginatur, indicia præbet, nam abominatio, vomendiq; consilium vi decurrunt, & hoc quantum ad loci succi residentiam: Sed quantum ad eius qualitatem alia refert argumenta: Si enim conglobatus succus, calidus intitulatur, sitis vehemens, si quidem frigidus, alimentorum cupiditas adhibetur: Sed quæ harum disponantur causę, librum de sinthomatum causis lege, quoniam sicut succi ignei vt nitrosi, aut biliosi flaui ventriculum mordentes, in potu imprӕcatum instigant, cum per eos ventriculus calefit, tabefitq;: pari via frigidi succi eum pungentes ad escarum cupiditatē inflammant, quemadmodum vasorum attractio. ¶ (Verum considerare) Alia perscrutanda denunciat, puta si iecur afficitur, & quo affectu: vnde ex his cunctis cum iecoris affectu, quotidianoq; victu, nō modo partem conturbatam, immo conturbationē ipsam comperire poteris.

Ex his hæc percipiuntur mandata.

¶ Vti ventriculus nec ex alimentorum essentia fumosum solicitans ructū, caloris excessum in eo imperare, ita acetosum aduersum aperire refertur.

¶ Eum ad vomitum compellere, qui relucta-

tur in congruum habetur.

¶ Abominatio, vomendiq; ratio, succum in ventriculi tunicis connexum esse, testimonium reddit.

¶ Superuacua per vtramq; regionem scilicet infernam vel supernam deiecta: ventriculi intẽperiem in succosam a succosa diiudicare videntur.

¶ Vti succus igneus in vẽtriculo colligatus, summam sitim, pariter frigidus eduliorum auiditatem concitare testatur.

¶ Acetositatem gemina ex intemperie scilicet: calida, frigidaq; emanari posse, scribit.

HAEC autem notitia eo est vtilior, quo facilius curationis proprietas per ipsam figurać. Etenim calida dispositio, vbicũque fuerit, semper refrigeranda est. Sed quousq;, aut quomodo, aut qua materia refrigerare conueniat, locus affectus cõmonstrat. Igitur si idipsum quod molestat, nihil aliud fuerit quam intemperatura, calidam refrigerando, & frigidam calfaciendo, illico iuueris hominem. Neq; nudam duntaxat opinionem verum etiã scientiam, & quidem haud obscuram, suscepte habebis coniecturæ, idq; multo

magis, si vtrinque ipsam examinaueris, refrigerantibus tum medicamentis, tum victus ratione, videndo hominem sanari, a calorificis vero lædi. Quod si humor quispiam in ipsis ventriculi tunicis contineatur, nausea quidem vexabit, sed inanis, & sine vomitu, & quæ irritat duntaxat, nullum humorem euacuans, quẽadmodum fieri solet, vbi secundum internam spatii latitudinem, in ventriculo humor continetur. Cæturum ructus ab aliis acidi, ab aliis fumosi emituntur. Auxiliatur autem illis quidem medicamentum ex tribus piperis generibus institutum, aut aliud, quod hmõi habeat facultatẽ, ex aqua vel vino epotum. His vero, tum absynthium tum hiera ex aloe facta, quã nonnulli picram quoque appellant. Igitur si per primam protinus experientiam a familiaribus medicamẽtis, in vtroque humore manifestum videatur auxilium, simul habebis & notitiam artificiosam, & modum curationis, si enim ipsis vti perseueraueris, homo sanitati restituetur. Quod si a solitis auxiliari medicamentis vtranque dispositionem noxa consequa-

tur, deceptum te circa notionem inuenies. Quippe certissima omnium huiusmodi dispositionum notitia, ab his deprehenditur, qui intelligunt, quibus quælibet præsidiis, ad bonam valetudinem reduci possit. Sic equidem quosdã colicos vocatos sanaui, dato in potu medicamento ex aloe: quippe coniiciens, mordacem humorem ad affecti intestini tunicas defluxisse, dato medicamento, speraui omnino huismodi dispositionẽ fore quietiorem. quod vbi contigit, intelligens recta me ductum coniectura, rursus plus ipsius exhibui.

COMMEN. XXIII.

DIFFERENTIIS escarũ ad deteriorem reiiectarum a principe inquisitis: in præsentia methodũ, præsidiaq; insudandi reserrare relinquitur. ℂ (Etenim) binas mulcet ambiguitates, Et quod quocunq; in loco calida conciliatur discrasia, cum refrigerantibus purganda: ℂ Secunda mensuram, modum, auxiliorumq; refrigerantium qualitatem, quid statuit, pars morbida fatetur: quoniam sedis affectæ denudatio, horum consilium mirifice

nobis afferre poterit vti diffusius septimo metho. med. in tractatus cardine peruulgat, in quo versutæ loci dispositioni inuigilandi a quatuor ingenium indicari scribit: ¶ (Igitur si) iniustam ventriculi dispositionem a succo associatam, & non associatam triplici via deuorare imponit: ¶ Et curatiua cum vnum quodq; per aduersum deturbari promulgatur. ¶ Secunda artificiosa quidem agnitione, quæ ex subuenientibus, impugnantibusq; decerpitur, vt si cubantem suffragiis a refrigeratiuis; necnon victus ratione cõmodum, a calidis vero auersionem consequi conspexeris: Eo tempore dispositionem igneam, & non frigidam, ac frigidis alienandam esse certum habebis. ¶ (Quod si) succum in ventriculi tunicis ab eo qui in concauitate compaginatur, vnica coniectura, vt ex nauseæ cum affectu instigatione, impropatulo afferre hortatur: quoniam natura prima in operatione infructuose, cum alia vero fructuose certetur: & hoc ex loci delicto, cum intunicis contexta dure extet distractionis. ¶ (Cæterum) Tertio via sensitiua, vt ex sapore, quoniam si succi in ventriculo locati, calidi naturam sapiunt, fumosas, si frigidi acetosas eructactiones vulgantur: His prænunciatis præsidia geminis in dispositionibus consentanea explorat: vt in

accida diatriapireon cum aqua, aut vino epotum: infumosa vero absynthium & hieram picram: Et si horum ex inhibitione succursus consequitur: tunc artificiosam cognitionem compertisse per suasum habebis. Si vero aduersum prodit; tunc te circa cognitionem ludificatum esse, pro constanti tenendum.

(Quippe) quis enim dispositionum efficacissimam scientiam parere potest, ac qualiter cum medicamento ex aloe acolica labefactum curauit, exponit: &c.

Ex his hæc tradita seruentur.

Calidam passionem perpetuam exposcere refrigerationem prædicatur.

Metam, modum, alterationisq; materiam partem affectam fabricare apparet.

Absynthium & hieram picram igneam ventriculi afflictionem, abolere probatur.

Succum in ventriculi villis colligatum, nauseam inanem, in spatio vero affectuosam, parere testatur.

Rationem a salutiferis, inimicantibusq; percontatam, curationis rectitudinem suppeditare Galenus autumat.

SED quid me ad hanc coniecturam promouerit, operæpretium fuerit enarrare.

Vidi hominem a calidis tum cibis tū medicamentis, atq; ab omni calorifica victus ratione irritari, rursus iuuari ab alimentis boni succi & temperatis nominatis, insuper inediam ei noxam inferre. Doloris vero speciem pecrontanti mihi, mordacem esse, respondit, qua de re multo magis sperans, ad veram me peruenisse notitiam, ausus sum amarum ei medicamentum exhibere. Postremo conspiciens hominem mirifice adiutum, quæ fuerit dispositio, efficaciter me deprehēdisse putaui. Fuit alter quem cibi concoctu faciles irritabant, hic de præcedentibus interrogatus, respondit, se in hanc deductum dispositionem, sumpto purgante medicamento. Rursus interrogās, quid ipsum ad sumendum medicamentum promouisset, intellexi mordaces, edacesq; dolores, multo tempore ventriculum infestantes, fuisse in causa, coniectans itaq; vitiatum fuisse a purgante medicamento intestinum, ac dispositum ad fluxiones, vt facile reciperet ex hepate redundantes humores, qui deinde corrumperentur, cibū exhibui haud ita facile corruptibilem, &

astringentem vnde, & mordaces dolores mitigati sunt, & nihil postea excreuit, quum antea protinus, vt mordacitatem sentiebat, corrupta quædam & liquida, & fœtentia excernere cogeretur. Quumque multo post mordicationem tempore ea deiiceret, ad superiora intestina dispositionem ipsam pertinere conieci. Ita in alio quoque, vbi celeriter a mordicatione sequebatur excretio, dispositionem ad inferiora retuli intestina. Hunc igitur iniecto clystere, illum vero dictis iam cibis exhibitis, sanaui: quippe certo sciebã quod proximæ ventriculo partes, exhibitis superne, tum cibis, tũ potibus: quæ vero non ita multum a sede distant, inferne iniectis medicamentis, prõptius adiuuarentur.

COMMEN: XXIIII.

IN litera quam præmanibus habemus, de variis orationem habere instat. ℂ (Sed quid) quæ in anterioris textus fragmento prædicabat: modo magis detergit, vnde bifariam arguit, in primis ꝙ cum mortalem a colica dilaceratum, mordacem esse doloris speciem con

ſtentem, & a calorificis ſuffragiis, eſciſq; ſti mulari, a moderatis vero, nec non, amari me dicamenti epotione mitigari, ab inedia cõ triſtari, ſtatim paſsionem, cauſamq; paſsionis, ideſt colicam eſſe mordaci a ſucco congenitam, ad viſcerum tunicas decurſo, agnouiſſe iactauit. ¶ Alter enunciatur, qui cum alimenta facile concoctionis deuorabat, affatim dolorem mordacem in inteſtinis ſe ſentire annuebat: Et quoniam pro talis mollitione doloris quodam transglutierat medicamen, a quo inteſtinum violatum promptitudinem ad fluxibilitates, ita vt ſuccos in iecore redundantes abſq; labore locari facultatem haberet, lucratum fuit: qui cum in eo deprauarentur, dolores mordaces germinabant: Quare cauſa rimata, puta imbecillitatem ipſius viſceris a pharmaco illatam eſſe: princeps auxilium coarctatiuum conceſsit, & ſuum abſoluit propoſitum. ¶ (Quum) bina ſcrutetur, & quæ viſcera ſi ſuperna, vel inferna afficiuntur, ſingulari nota, ſcilicet ex temporis mora ad ſuperuacui profulgationem, poſt ſenſitiuam mordicationem decernit, nam ſi prolixa fuerit, ſuperna, ſi vero breuis, inferna lacerata eſſe gloriandum: Et methodum operandi, quoniam ſi ſuperiora, per ebibita, ſi inferiora, per inferiorem ſedem præſidia iudi-

care commiſit, quemadmodum decimo tertio methodo medendi cap. xi. eleganter, rationabiliterq; expoſuit:

Ex his hæc eripiuntur præcepta.

¶ Medicus qui paſſionis, probæq; curationis ſcientiam vendicare impræcatur: a ſuffragantibus, refragātibuſq; rationes colligere debet.

¶ Inteſtina interdum pharmaci errato, deſtituuntur, vt ſuccos in iecinore exundantes, habiliter recipere videntur.

¶ Supernas ſi quidē aduerſatas partes, epotis, infernas vero, per inferius iniecta, magis conſolari refertur.

ATQVE ſi alter quiſpiam inteſtinorum affectus eſt, diſtinguere oportet. Sunt enim notæ quædam affectibus propriæ, quædam vero ad partes affectas pertinēt, vt concoctio vitiata, ventriculi eſt accidens: at ciborum ad fumoſum, vel acidū, ructum conuerſio, ad cauſas & affectus ipſos referenda eſt. Sic autem de inteſtinis & tempus exitus, & excrementorum ſpecies, atque accidētium differentia, cū iis quæ præceſſerunt, ſimul & affectum ipſum & partem in qua conſiſtit, oſtendere poſſunt. Ergo age vt p ventrē excre

menta quædam deiiciantur, aliquando quidem ramenta, aut veluti membranarum rasura, aut cruentum aliquid, ac aliquando simul omnia, intestinum vlcere affectum nemo dubitauerit. At vero vtrũ in exilibus intestinis, an crassis vlcus consistat, nondum manifestum est. sed, vt nuper dicebamus, & ex rasura, & exitus tempore, & (vt tertium addatur) ex mixtione cum stercore, vt modo magis, modo minus, interdum nequaquam misceatur, distinguere oportet. Quippe in fimarum partium vlcera, nullas omnino vlcerum habent notas alui excrementis admixtas: earum vero partium, quæ paulo altius collocatæ sunt, vlcera, mixtas quidem cũ stercore habent notas, sed id leuiter duntaxat. Quemadmodum si multo sint altiores, vehementior erit mixtura: præcipue vero in supremis intestinis, vlceris notæ vehementer stercori videntur admixtæ.

COMMEN. XXV.

VENTRICVLVM, visceraq; esse affecta, necnon & causas quibusdam quidem ve

ſtigiis probari ſciſcitatur. ¶ (Atq;) de indiciis eſſe diiudicandum antecedit, cum quædã ad affectus, aliqua vero ad ſedes exagitatas ſpectare videntur: Et primo in ventriculo examinat, quoniam eius quidem actio, concoctio intitulatur, Si enim ipſa obluctatur, locum affectum eſſe ventriculum portendit: Si vero fumoſa, vel acida æditur eructatio, hoc argumentum, gemina, & cauſam affectus, videlicet exceſſum caloris, vel aduerſum in ventriculo, & affectum. ſ. colorificam paſſionem eſſe dilucidat: ¶ (Sic autem) in inteſtinis idem ex tribus exigere nititur, & exordialiter in vniuerſali, puta ſi quæ excluduntur, cum raſura, aut corticibus, aut cruore aſſociata, aut vna connexa fuerint, inteſtinorũ aliquod ſauciatum eſſe denũciant: Sed quod viſcerum percuſſum fuerit, ex raſurarum magnitudine, vt ſi craſſe, lateq; in inferioribus vlcus, ſi aduerſe in ſuperioribus, vti ingenioſius orſum eſt ſuperius: ¶ Secundo ex finis tempore vt præcurſo commento perſuaſum habet: ¶ Tertio ex ſtercoris mixtura, quoniam cortices cum ſuperuacuis repulſæ, aut ab eis ſeiunctæ, aut modicum colligatæ, vel nimis compaginatæ, ſi primum in infernis, ſi aliud in mediis, poſtremum vero in ſupra mis vlcus innatum eſſe declarant. Horum vero

ratio a loci distantia, affinitateq; decenter decerpi valet.

Ex his hæc immedium afferuntur excogitata.

¶ Actio officiata, sedem vexatam, sed sinthomata prosequentia, affectum, causamq; promulgare videntur.

¶ Ramenta, cortices, cruor, cum eiectis depulsa, aut distractim, vel consiliatim intestinorũ aliquod consauciatum esse: Sed si supræmũ, vel infernum, hæc videlicet rasura temporis liberatio, mixturaq; cum stercore decidere solent.

PORRO accidit interdum, vt ex vno indicio, simul & locus, & dispositio deprehendantur: aut locus vna cum causa, veluti locorum notæ, & ab actione læsa, & excrementis, & positu, & doloris proprietate, & propriis accidentibus sumuntur. Affectuum vero, & ab excrementorũ specie, & loci natura, & doloris proprietate & propriis accidentibus. Sane actio læsa, affectam partem indicare potest: & quidem hoc modo. Si enim accidens aliquod circa cernendi officium euenerit, oculum affici constat. verum an proprio affectu, an per cosensum, aut vtroq;

modo laboret, alia cõsideratione inquirendum est. Excrementorum species, affectam partem indicat, veluti iam antea dictum est, & per partium ipsius essentiam, & per contenta in ipsa. Ac positus quoque affectam partem nimirum cõmostrare sufficienter potest: quippe durus in dextra præcordiorum parte tumor, non lienis, sed iecinoris affecti nota est: quemadmodum si fuerit in sinistra, non hepatis, sed splenis affectum portendit. Ac positus interdum, vbi similiter se habẽt excrementa, affectam partem commostrat. Si enim membranosæ tunicæ frustulũ excernatur, id vlcus esse alicubi ostendit, verũ in qua sit particula, ex positu discere poteris. Nam si vomendo fuerit reiectum, aut gulæ, aut ventriculi: si tussiẽdo, gutturis, aut asperæ arteriæ: si screando, faucium: si cum vrina, eius fistulæ: si a sede, alicuius intestinorum: si per mulieris pudenda, vteri affectum portendit. At vero constat, quod singuli dolores, propositus varietate, affectum locum ostendere possunt. Hoc etiam pacto, ea quæ supra proposuimus distinguere oportet. Quip

pe apparentibus per vomitum vlceris notis, animaduertendum est, vtrum anteriores partes circa præcordia, aut posteriores circa dorsum, dolor aliquis infestet. Etenim qui in anterioribus percipitur, ventriculum: qui vero in posterioribus, gulam occupare censetur. Haud aliter os ventriculi a spatio ipsius distinguendũ est: si deuoratis quibusdam acribus, hoc quidem in ore ventriculi, aut in parte inferiore mordicationem excitet: illud vero in thoracis meatu. Omnia enim hæc positu definiuntur, quemadmodum alia ex doloris specie. Verum de doloribus latius in secundo libro dicemus.

COMMEN. XXVI.

POTSQVAM alienati loci pagitatis in colloquis sciẽtiã diuulsim percursit Gale. hoc vero tempore eandem conglobatim contristatæ sedis, contristationisq; indagare insudat: ¶ Porro suam præcedit intentionẽ q; quandoq; vnica cõiectura, & pars affecta, pasioq; ipsa, aut locus associanter cum causa vulgari vim habent, Et quinq; sedem indagantia cõ

turbatam,

turbatam, quatuor vero conturbationem con ceptatur, vti in propatulo conspicitur.

¶ (Sane) situata argumenta singillatim per pendit, & ab actione exorditur, quū elemen tum, fundamentumq; particulam in affectam comperiendam a principe machinetur: Sicu-ti actio oculorum visio extat, si ipsa aduersa-tur, oculos affectos esse decernit: Sed vtrum impugnatio per essentiam, vel consensum in nascatur, ex alio scrutari necessitatur.

¶ (Excrementorum) Hoc vestigium tanq̄ in prioribus per contatum ab oratione repel-lit: ¶ (Ac positus) positurae finem impo-nit, quoniam si tumor aliquis subsepto trans-uerso in nascitur, tunc si latere in dextro con seritur, minime in commodum in liene, sed in iecinore profitendum: ¶ (Ac positus) ipsius potestatem locum in affectum illustran do enarrat, vt in deiectis elucet, quoniam si portio pellicularum mēbranae aliqua a corpo-re liberata, problematicam concitat agnitio-nem, nam solum vulnus viscerum, sed haud efficaciter quod, si supernum, vel infernum, tantum positura nobis talem gratificatur sciē tiam, quoniam si vomitione explicatur, in gu-la, aut in ventriculo, si tussi in aspera arteria, vel gutture, si rascatu, excreatuq; in faucib⁹: Si cum vrina eius in instrumentis coniunctum

esse asserit: ❡ (At vero) suspitionem a tristi sensatione instigatam, exprimit, quoniam vlceris coniecturis per vomitum imminentibus, indagare oportet, si anteriores loci circa præcordia, aut postreme erga dorsum partes a dolore inflammantur, quia si primum vẽtriculum, si extremum gulam percussum esse arbitrandum: ❡ (Haud aliter) vbi ventriculus excisus fuerit vnica ratione, vt ex acetosorum transglutione attestatur, quoniam in eorum deuoratione vbi stimulatio sentitur, ibi affectionem esse fides adhibeatur.

Ex his hoc emergit theorema.

❡ Quinq;, vt actio læsa, excrementa, positura, tristis sensationis proprietas, propriaq; accidentia sedem esse affectam: quatuor vero affectum, vt superuacuorum species, loci natura, doloris conditio, propriaq; sinthomata prædicare videntur.

SED nũc exemplum aliquod afferre operæpretium videtur, quomodo scilicet affectus locus ex propriis accidentibus innotescat. Nam supra diximus, singula quæ vulneribus adnascuntur, propriam ostẽsionem habere, id vero in præsentia subiiciendum est. ore quidem ventriculi

affecto, fastidium infestat: per hepatis vero inbecillitatem, excrementa per aluum deiecta, aquæ in qua carnes nuper mactatæ, ablutæ fuerunt, similantur: item maxillæ rubræ apparent in peripneumonicis. Quinetiam propriæ affectuum ipsorum notæ, in excrementis deprehenduntur, vt ramentum, vlceris: si in vrina sabulosum resi det, lapidis: cucurbitæ vero seminibus similia excrementa, latorum vermium indicia sunt. Atque a locis ipsis, morborum indicia sumuntur, eo quod quibusdam solis, morbus hic accidat: q̃busdam vero solis, nũquã eueniat: quippe soli oculi suffusione laborant. lapis in renibus, & vesica duntaxat nascitur, atq; vt nõnullis placet, etiam in colo. lumbrici in intestinis gignuntur. Rursus impossibile est, vt ascessum cor sustineat, quẽadmodũ neq; pulmo neq; syndesmi dolorẽ. Ab accidẽtiũ quoq; ꝓprietate, affectuũ indicia oriuntur. Nam quibusdam per tabificos morbos vngues adũci euadũt. Intempestiuus horror cum febre, inflamationis ad suppurationem transeuntis, indicium est. Lingua nigricans ardentem

febrim protendit. Sic etiam coloris in vniuerso corporis proprietas, alia quidem per hepatis alia vero per splenis affectus apparet, ita vt doctum medicum haudquaquam possit fallere sicut ne color quidem quem hæmorrhoides induxerunt. Cæterum paucæ admodum sunt ipsorum affectuum notæ, quæ non simul locum affectum ostendant. Etenim vt actionum noxæ, affectam duntaxat particulam, ita earum differentiæ ipsius affectum declarant. Hæc ergo sola sunt affectuum propria signa quæ, per accidens ipsos sequuntur: id vero clarius in vniuerso huius operis discursu patebit. Nec non videbuntur communes quoque notæ, quæ simul & affectum, & sedem affectam, aut duos affectus, aut duas particulas indicare possint.

COMMEN. XXVII.

QVONIAM Sermo de sedis affectæ, affectusq; vestigiis a principe præassumptus, eximiorem reposcit indagationem: Idcirco eam in præsentiarum contendere persuasum habetur. ¶ (Sed nunc) suam pandit sententiam, videlicet qualiter pars alienata ex peculiaribus denudatur sinthomatibus, perscrutari mi-

nime absurdum videtur: quoniam fastidium; abhominatio ventriculum refragatum esse, vti superuacua sedē per inferiorem auersa, loturæ mactatæ carnis haud dissimilia, iecoris facultatem destitutam esse, & rubedo maxillarum in peripleumonia pulmonem esse contristatum denuntiant: ¶ (Quin etiam) q̄ suspitiones etiam affectuum innatæ comperiuntur, quæ eos asserunt, scilicet ramentorum euentus, morbum in vnitate, quia vlcus: linotio sabulosum sedimen inspectum, conturbationem in officialibus, quia lapidis frationem, aut compaginationem: & eiecta cum seminibus cucurbitæ consimilia, vermes statuunt: ¶ (Atq; a locis) rationes morbos discernendi a locorum proprietate decerpere hortatur: vt suffusio quæ haud a cataratta dissidet, oculorum passio tantum ascribitur: Et lapis in renibus, vesicaq́; solum, & ex aliorum coniectura in colo machinatur: & lumbrici in visceribus: ¶ (Rursus) te debitum pensitat quæstioni, vt si cor apostema compatiendi potestatem habere possit, & nequaq̄, quē admodum neq; pulmo, neq́; sindexmi idest ligamenta cum sensitiua orbentur virtute, de dolore iactari queunt: ¶ (Ab accidentium) aliqua si quidem accidentia cum affectibus connexa reperiri dicit, quæ eos lucidius diuel

ſunt, vti vnguium cum ptiſi incuruatio, rigor in febre congruo in tempore nec obuians, qui apoſtematis inſaniem reiectionem & lingua nigredine obſeſſa, ardentem febrem decernere ſolent: pari paſſu de vniuerſi corporis colore cenſendum, quoniam aliter ſerpit ſi iecur afficitur, cum citrinus, vel aliter ſecūdum eius varietates craſis, & alio modo ſi lien, nam vt frequētius niger, ſicuti eruditisſime a medico rimari valet: ❡ (Cæterum) aliqua cō cōmitatur correlaria, q͂ modica perquiruntur argumenta, quæ vna affectum, ſedemq́; affectam non iudicent: ❡ Secundo vt actionis offenſio, propriam partem disſipatam teſtatur, ſic etiam noxarum alietates, diſpoſitionem ipſam: ❡ (Hæc) bina, & q͂ hæc propriæ affectuum extant notæ, quamuis per accidens eos conſequantur: Et cætera quæ in huius voluminis proceſſu de indiciis partem afflictam, afflictionemq; ipſam aperientibus apparebūt efficit.

Ex his hæc germinant memorabilia.

❡ Accidentia locum vexatum, vti faſtidium vētriculum, deiecta loturæ carnis vniformia, iecoris reſolutionem aperire apparent.

❡ Sabuloſa vrinæ reſidentia lapidem in renibus, veſicaq;, aut colon congeſtum eſſe munit.

¶ Vti cor apostematis compassionem sufferre, pari via pulmo, ligamentaq; a dolore laniari impossibilitatem claudere videntur.

¶ Rigor indirectus febri occurrens, apostema in deprauationem festinare, enunciat.

¶ Linguæ nigredo febrem esse ardentem communicat.

HVIC itaque libro in præsentia finem imponere statui, si de propriis affectibus, & iis qui per consensum eueniunt, aliquid addidero, admonens in primis quod affectus, qui a reliquis medicis primarii vocantur: equidem commodius proprios affectus appellauerim, quanquam nihil refert, si eos primarios nominare volueris: quippe satius est rerum differentias intelligere, quam contendere de nominibus. Sane quum vel vapores vitiosi vel ipsi quoque humores a vētriculo ad caput ascendunt, mens læditur. Primogenio igitur cerebrum affectu tū laborare, dicet nemo, quanquam omni affectu carere ipsum, haudquaquam defendi potest. Verum id quod de huiusmodi affectibus in confesso est, quod scilicet per

cõsensum afficiant, verissimum est: quippe ex hoc vocabulo (per consensum affici) partem non penitus ab affectu esse liberam, sed ipsam cum alia affici, declaratur. Atqui, melius clariusq; enarraueris, si eam partem quæ per consensum afficitur, ab altera affici dixeris. Igitur quod multi medicorum veluti somniantes obscure intellexerunt, atque ipsum, vtpote non intelligentes haudquaquam clare enuntiauerunt, id equidem veluti instituto operi perquam necessarium, docere aggredior, inde sumpto initio. Sunt nonnullæ actiones, quæ idonea indigẽtes materia, ipsam ab aliis partibus præparatam accipiunt, qua de re interdum optima ratione fit, vt nulla existente in actionis cuiuspiam propriis instrumentis, noxa, actionem ipsam perire contingat, defectu scilicet materiæ ex qua fieri consueuit, veluti in voce res sese habet. Nam in libro quem de ipsa conscripsimus, ostensum iam est: quod flatus materia quidem vocis est, & efficiunt eum cõmisso thorace, intercostales musculi. Igitur his nihil agentibus, animal vocem

amittit, & quidem nullo interdum in ꝓpriis vocis particulis, apparente affectu. Sunt vero huiusmodi partes, summatim quidem loquendo, totum guttur. Si vero particulatim explicare volueris sunt tres cartilagines, a tribus motæ musculis quibus accedunt nerui a cerebro demissi. Est præterea in gutture ligula, Græci epiglottida vocant, hæc maxime ꝓpriũ vocis instrumentum est. Etenim quũ moderate & aperitur & committitur, vocem efficit: quanquam vocem reddi impossibile est, nisi vehementer spiritus egrediatur. Id vero, intercostales musculi ꝑficiũt.

COMMEN. XXVIII.

HAC in oratione quomodo pars per concomitantiam exagitur, & hoc haud a ratione extraneum, cum supra in nube, hic vero efficaciter explorare concitatur. ¶ (Huic itaq;) suum seminat propositum. ¶ (Admonens) ꝙ qui affectus a, medicis primarii feruntur, si peculiares nuncupauerint, conuenientius arbitrabuntur: quamuis rerum alietates percipere, & non de nominibus præliari, affatim existit. ¶ (Sane) pollicitum pergit, vt si a vera

triculo vapores, aut ſucci ad caput verſuti rapiunt, mens impugnatur, tunc non aliquis cerebrum per eſſentiam, ſed per conſenſum detrimentum pati prædicabit: Et hoc communi ex vocabulo puta (per conſenſum affici) partem non omnimodo a diſpoſitione eſſe ſeiunctam, ſed ipſam cum alia refragari dilucidatur: Quare cum cerebrum ex ventriculi incommodo dilaceratur, per colligantiam affici cenſendum, quoniam vt ſermo lucidius liqueat, ſedes illa per ſocietatem afficitur, quæ ab alia aduerſatur. ¶ (Igitur) quæ pleriſq; medicis obumbrata fuere, princeps publicare fidem interponit, quæ perſcrutatio ſuperioris agitatæ quæſtionis abſolutiua videtur, videlicet ſi actio affici quæat nulla in inſtrumento vigente alienatione: Et ꝙ actio inſtrumenti deleri posſit, nullo in eo concurſo detrimẽto, prælibat, & huius pro terminatione aliqua intimatur, nam aliquæ reperiuntur actiones; quæ decenti egentes materia, ab aliis diſpoſita potiuntur, vt vox quum in ſufflatio elementum & materia vocis conſtituitur, & eam muſculi inter coſtas reſidentes cum thoraciscon ſtrictione fabricant: ¶ Secundo ꝙ vocis inſtrumentum ſi ſuccincte fari impellimus, guttur exponitur: Si vero vbertim eius tres chartilagines tribus a, muſculis commotæ in gu-

cture colligatæ, quibus nerui de cerebro emanantes decurrunt, quidem connumerantur: ¶ Tertio in gutture lingula comperitur (quã græci epiglottida referunt) huic enim vocis instrumentum aliis egregius erogari debet, hæc si modeste apertiõe, clausuraq; fungatur, vocis formationem haud dissonantem fieri conspeximus, verum hoc exigi non potest, nisi aeris copia de thoracis concauitate festino impetu auertatur: ¶ Quarto si musculi inter costas compaginati procellam non pulsant, vox sepulture mandatur, nulla in instrumentis vocis noxa coniũcta: & sic actio affici põt, eius si quidem instr̃to inuiolato existente, secus autem in instrumentis naturalibus corroboratur.

Ex his hæc nascuntur captu digna:

¶ Partem per consensum refragari, quæ cum refragatur haud ab affectu purgatur, sed vna cum aliis contristari promulgamus.

¶ Animatis in instrumenti actionem præcipitare, eis in integritate reseruatis Galenus refert.

¶ Vocis materiam, elementumq;, musculorum inter costas locatorum in sufflationem esse, gutturq; ẽt eius instrumentum scribit.

CECIDIT quidam ab alto, ita vt dorsi initium affligeretur, is tertio die exiguam admodum vocem emisit, quarto deinde die omnino obmutuit, resolutaq; simul fuerũt crura, manibus omnino illæsis, sed neque spirationem amittebat, neque difficulter spirabat. Quum enim tota sub ceruice spina esset resoluta, accidit thoraci, vt & septum transuersum & musculi superni, numero quidẽ sex, mouerentur: quippe nerui ex spinali medulla, quæ in ceruice est, ipsis adueniũt. At intercostalium musculorũ nerui p quos flatum fieri diximus, omnes affecti erant. Quum itaq; frustra medici negocium subirent, circa crura quidem vtpote resoluta: circa guttur vero, propter vocis affectum, equidẽ id interdixi, atque affecto dũtaxat loco curationem adhibui. Proinde finita tãdem spinæ inflammatione, a septimo die vox restituta est iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. Huiusmodi ergo noxæ speciẽ, magis propie per consensum euenire dixeris, quam vbi ab humoribus in ventriculo contentis, caput dolore tentatur: quip

pe per huiusmodi dispositiones, eleuatur ad ipsum aliquid, sed in dictis nuper dispositionibus, nihil noxium ad crura defertur. Nam contra, priuantur ea facultate, quam antea spinalis medulla ipsis suppeditabat. Guttur vero quum vox ablata est, non omnino priuatur spiritu: quippe spirare animal per ipsum, etiandum videmus. At vero flatũ amittit, qui quidem fieri solet, quum affatim plurimus spiritus per guttur animalis foras effertur. Sed de nominibus cõtendere cæteris permittamus, nobis enim res quas illi penitus ignorant, pertractare satis fuerit. Quippe aliter dolet caput, vbi contenti in ventriculo humores eleuantur, qui simul, & calfacere, & distendere caput possunt, atque aliter per suffusiones apparent visa quædam, neque calfactis, neque intentis oculis, sed solo vapore p ipsos transeunte. Præterea aliter affici videtur is, cui meatus a cerebro descendẽs obstructus est: aliter ille (quanuis huic quodam modo sit similis, cui propter spinæ inflamationem resoluta sunt crura atque aliter is cui vox aut periit, aut vitia

ta est. Etenim ad crura facultas quædam, sed citra essentiam descendere prohibita est, ad oculos vero cum essentia: verum ad guttur, quãuis materia perueniat, sufficiens tamen ipsius quantitas haudquaquam accedit.

COMMEN. XXVIIII.

QVAE antecedēti in textu agitauit Galenus, hac tempestate rimari magis eloborat: ¶ (Cecidit) refragationis speciem per consensum copiosius percontari inflammatus: & in exemplis examinat, principaliter enim tria præse ferre cognoscitur, ꝙ quidam qui propter casum ex humo se tollit, quarta in die, voce fuit orbatus, & hoc propter conturbationem in neruo coniunctam, virtutem motiuam ad lacertos inter costas deuinctos, deferentem, qui auram plangere habent, quæ vocis materia enarratur: Secundo pedes eius fuisse a mollificatione obsessos, manus sospes permanentes, & hoc spinæ detrimēto, a qua neruos pedes mouentes gigni dissectores autumant: Tertio ꝙ medici infructuose insudabant, cum circa pedes, gutturq; præsidia & minime partem labefactam constipabant:

Quare eos crimini præbens partem in affe-ctam ea construxit: & spinæ apostema iam resolutum, Septima in die vocem, & motum in pedibus iuuenis vendicatus fuit: Et ex his bina claudit, & q̄ talis contristationis species per societatem magis proprie intitulando: Secundo q̄ hæc ab ea quæ propter succos in ventriculo connexos fit, dissentit, quoniam in priori nihil oppugnationis ad crura educitur, sed solum ea priuantur virtute, quam nuca eis subministrare cōsueuerat: Sed in capitis affectione per ventriculi consensum, aliquid ad caput vel vaporis, vel succi ascendit: ¶ (guttur) abditam soluit instantiam videlicet: si guttur voce, spiritu etiam priuatur, refere.

¶ Nequaquam & de flatu distinguit, quidam enim ad anhelitus actionem operatur, & a tali animal quousq; viuit nunq̄ distraitur, et in quinto lib. videbitur: Alius vero vocis elementum fabricatur, & erit fortis in sufflatio, quā musculi inter costas situati commouent, & tunc cum animal vocem amittit, hac inspiratione priuabitur. ¶ (Sed) nominibus incumbere veniam poscit, verum aliis prorsus deserit: Sed de rebus quæ aliquibus perplexa fuerunt, sermonem habere satis videbitur.

¶ Quippe complures sciscitatur abhorrentias, & exordialiter in capite oculisq;, cum

enim caput propter ſuccos in ventriculo colli-
gatos obluctatur, tunc ad eum rapientes, cale
facere, diſtendereq́ quærunt, ita vt in eo cō-
morentur: Sed ſi ad oculos imagines excitan
tes eleuantur, minime ſtabiliter, ſed per viam
tranſitus inherere ſedet animo (præterea)
aliam inter viſus amisſionem ex obſtructione
neruo in optico coniunctam, & crurium ex ſpi
næ apoſtemate mollificationem, & vocis ne-
cem, vel crimen, per cunctatur abſurditatem:
quoniam ad oculos virtus, ſubſtantiaq́ decur
rere denegantur: Sed ad crura facultas tan-
tum: ad guttur vero quia materia quæ eſt in-
ſufflatio haud congrua quātitas plauditur, &
ideo vocem extingui, oportet.

Ex his hæc in lucem prodeunt concepta.

¶ Neruorum in reſolutione circa partem per eſ
ſentiam disſipatam, ſuffragia cōferi præcipit:

¶ Succi in ventriculo conglobati vt calefaciunt,
aut diſtendunt capitis dolorem, ſecus autem
in imaginibus oculorum ſuppeditare ſolent:

¶ Oculi viſifica facultate ex obſtrutiōe ī obticis
cōgeſta, orbatis, ſubſtātie, virtutiſq́ aſſuetū
defluxū: ſed alterius ſedis mollificationi dūta
xat virtutis, & haud ſ'bæ denegari, refert.

¶ Affectus lacertorum vocis machinationi ver-
gentium, aut eius necem, vel refragationem
tribuere videtur.

¶ Partis

¶ Partis mollificatio tunc innascitur, cum consuetæ virtutis ad eam concursus denegatur.

¶ Hominem voce carentem, nec propter hoc anhelitu priuari enunciamus.

QVI vero ob intercostalium musculorũ perforationem obmutuit, is totam vocis materiam amisit. Porro quemadmodum crura, per dictas spinæ dispositiones resoluũtur, ita etiam guttur, vocalibus neruis vel incisis, vel laqueo interceptis. Vocare autem vocales neruos consueui eos, quos ipse inueni: nam præceptores mei eos duntaxat qui ad arterias pertinẽt cognoscebant. atque ob horum quoque vitia vox perire solet, quoniam proprii gutturis nerui, quos equidem recurrentes nominare sum solitus, ipsorum essentiæ pars esse censentur. Sed quum ad multas alias partes distributi perueniant, nullam habeo aliam magis propriam appellationem, ea qua vocales ipsos nominaui, quippe ad instrumenta vocem cõcinnantia, proprie pertinent. Atque idem est modus quo gutturis musculi læduntur, siue recurrẽtes, siue hi qui iuxta arterias

sunt, vitientur: vtrinque enim animalis facultas desideratur, sine qua à consilio, & voluntatis imperio, moueri potest nemo. Et quidem incisis musculis, qui ligulam, id est epiglottida, mouẽt, animal penitus mutum euadit: sed neque simili omnino modo, neque etiam in totum diuerso ab eo quo læsis neruis, vox perit. Nam vtriusque noxa, hoc cum altera habet commune, quod ligula continuitate, quam admouens principium habet, priuatur. id vero fieri solet siue neruus, siue musculus incidatur, aut laqueo intercipiatur aut contundatur, aut quomodolibet aliter vitietur. Equidem vocem vitiatam fuisse memini, adeo vt pene perderetur, infrigidatis vehementer neruis recurrentibus, quum per hiemem in opere quodã chirugico ceruix fuisset incisa, quod quum intelligerem, calorificis remediis naturalem temperaturã neruis restituẽs, vocem reuocaui. Cæterum vt ob materiæ priuationem, perforato thorace, ita etiã aspera arteria tota ĩcisa, vox perit, quod nullus supersit spiritus, qui ad propriũ vocis instrumentum transmittatur. Idem

efficit, sed alio modo, laqueus collo circundatus, verum hic non solum mutum reddit animal, sed etiam suffocat, tollendo scilicet spirationem. Arteria autẽ dissecta, voci quidem nocet, sed animal respiratione non priuat. Angina vero vocata, quum sit internarum gutturis partium inflammatio, strangulationi proportione respondens, respirationem tollere potest, ipsius meatum obstruendo: Iccirco vocalis instrumenti, maxime proprius affectus est, ac deinceps externorũ ipsius musculorum noxa est.

COMMEN: XXX.

PLVRA præsenti in litera percurrit princeps: (Qui vero) suum officium videlicet rerum doctrinam per exempla conferre parat: vnde quidam ex vocalium costarum musculorum vulneratione raptim, a voce exterminatus fuit, & hoc cum vniuersa vocis materia expiraret. (porro) quandam disponit imaginem, ꝙ vti crura ex spinæ impugnatione in resolutionem incidunt: pari passu guttur vocalibus ex neruis, vel laceratis, aut ligamine sauciatis, voce priuari cogitur, cum guttur vocis instru-

mentum collocetur. (vocare) de vocalibus neruis refert, primo qui vocales nerui nuncupari debent: Et ait quos ipse reperit, quoniã peculiares gutturis nerui, quos recurrentes in titulare consueuit, de propria vocalium essentia arbitrantur: vnde nullam aliam magis idoneam excogitauit nuncupationem, quam vocales, & ad vocem consonantia instrumenta decenter spectare scribit: Quare his Galenus haud exatiatus suorum praeceptorum enarrat votum, qui neruos vocales ad gutturis arterias attinere dignoscebant: Et iccirco horum in commodo vox extingui videtur: (Atque idem) si gutturis musculi aduersantur, aut recurrentes, vel qui iuxta arterias colligantur, haud dissimile consequitur detrimentum: cum cuncta animalia, a facultate protegantur, sine cuius auxilio non vnus, a consilio, & voluntatis imperio concitari potest. (Et quidem) lingulae motum ad vocem esse oportunam exponit: cum enim ipsa suo a, motu propter musculorum incisionem eam commouentium disturbat, animal omni modo, a voce dissoluitur: verum neque consimiliter, neque penitus discrepans ab eo cuius neruis affectis vocalibus vox decedit: quoniam vtriusque haec communis iactura, quod lingula continuitatur quam habet: ad musculos ipsam concitantes propter

incisionẽ ipsa relegatur: id etiam germinat, si neruus, vel musculus gutturis quomodocũq; sua a continuitate seiungitur, vel ferreo instrumento, aut laqueo, seu aliter alienatur: (Equidem) quemdam ex neruorum vocaliũ recurrentium frigida in temperie, a voce euolutum esse recogitat: Quare causa perquisita, cum calorificis suffragari commisit. & sic contristatus iustam temperiem, simetriamq; vendicatus fuit: (Cæterum) ꝙ quemadmodum thoracis vulnus scilicet in gradu vocaliũ musculorum, ita aspere arteriæ percussio, vocis naufragium excitare solet cum nulla ad peculiare vocis instrumentum relinquatur procella: vnde idem, immo necem laqueus collo circumconiunctus, cum spirationem deprauat, subministrare videtur: (Arteria) Arteriæ direptio, quamuis voci aduersetur, sed animal aspiratione minime nudat: Et in hoc ab ea quæ per laqueum gignitur, dissentit, cum prima & suffocationem, & vocis orbationem, subsequens vero vocis dispendium tantum: (Agnina) tria, & eius essentiam, cum internarum gucturis partium apostema ascribitur, Secundo ꝙ strangulationi per viam anhelitum supprimẽtis ꝓportionari loquitur, Tertio ipsam vocalis instrumenti proprium affectum, exteriorumq; eius musculorũ detrimẽ

tum esse perpendit.

Ex his hæc percipiuntur indagata.

Thoracis musculorum, asperæq; arteriæ perforatio, animal a voce euerti compellit.

Neruorum vocalium, siue lacertorum epiglotos incisio, vel eorum eximia compescentia, vocis perniciem parere videtur.

¶ Circa collum refrigerantia deneganda; quoniam neruorum reuersiuorum incommodū, formidare oportet.

¶ Anginam internarum gutturis partium apostema esse enunciamus.

CAETERAS partes omnes quarum meminimus, non proprie, sed per consensum potius afficit. Quum ex ceruice quidam chœradas, id est strumas, in profundo incumbentes excideret, vnguibus eas euellens, imprudens ob ignorantiam simul recurrentes neruos distraxit, atq; hoc pacto puerum liberauit a strumis, sed mutum reliquit. Quidam alius, in alio puero sectionem faciens, ipsum similiter semimutum reddidit, læso videlicet altero duntaxat neruo. Mirabātur vero omnes, quo pacto neque aspera arteria, neque gutture affecto, vocem lædi contigeret,

qui quum vocales neruos me ostenden-
te conspicerent, admirari desierunt. Qui
bus igitur partibus, vel materiæ, vel facul
tatis copia, non transmittitur actionem
lædi probabiliter dixeris, parte ipsam fa-
ciente nequaquam læsa. At vero si vel a
vaporibus, vel humoribus aliunde ad ip
sam venientibus lædatur, eam non recte
dixeris illæsam. Neque minus etiam pro-
babile est, partem vel materia, vel faculta
te priuatam lædi, vtique si officiũ suum,
quum hæc reciperet, secundum naturã
exercere posset. Proinde ex huiusmodi
in vtranque partem conatu, dialecticorũ
problematum consideratio, neque ad
affectuum notitiã, neque ad curationẽ,
neque etiam ad futurorum euentuum p̃-
sagia, quicquã vtilitatis afferre posse vi-
detur. Animaduertas ergo velim, quo-
modo equidem curationem ex affecti lo
ci notitia inuentam, hac consideratione
neglecta narrare aggredior. Occurrit mi
hi quidam, medicamentum tribus digi-
tis adhibitum ostendens, dixitq; triginta
iam diebus sensificam ipsorum facultatẽ
se amisisse illæsa seruata motione, sed ni-

hil præsidii ab impositis medicamentis percipere. Ego vero id, quod in huiusmodi casibus facere cõsueui, ne tũc quidem obliuioni tradidi: quippe vocato medico qui digitorum curationem susceperat, interrogaui cuiusmodi remedia adhibuisset, quæ quum intelligerem ad hanc rem esse idonea, causam inuestigare cœpi, cur nullum ab ipsis homo p̃sidium consequutus fuisset. inquirens itaque quæ præcesserant accidentia, inueni (ipso dicente) neque inflammationem neque refrigerationem neque ictũ præcessisse, sed ipsum paulatim sensum perdidisse. Captus itaque admiratione, rursus interrogaui, num superiorum partium aliqua icta fuisset. ille respondit, digitos quidem non fuisse ictos, sed dorsi initium fuisse afflictum. Deinde quomodo & quando id accidisset quum interrogarem, respondit se quum Romam p̃ficisceretur a vehiculo decidisse, ac non multo post digitorum incepisse affectũ: quocirca coniecturam feci neruorũ qui primi a septima vertebra procedunt, partem quãpiam ob ictum fuisse inflamma-

tam, ac nunc duram habere dispositionem. Id vero intellexi doctus ex arte secādi corpora quod nerui per propriā circunscriptionem veluti venæ exoriri videntur, adeo vt vnumquemq; exquisite vnum esse putares, quemadmodum & venam. Verum protinus ab origine multi sunt simul concreti, qui communibus vinculis contenti, a cerebri membranis exoriuntur. Ergo neruorum qui a ceruice prodeunt, vltimi exigua pars ad minores peruenit digitos per cutem ipsos cōtinētem, ac præterea per medii digiti medietatem dispersa. Quod vero cæteros medicos in maximam duxit admirationē quod media duntaxat pars afficeretur, id mihi persuasit potissimum, eam tātum nerui partē quæ in cubito ab ipso egrediens in iam propositis digitis finitur, esse affectam. Igitur adhibitum ei medicamentum abiicere iubens, illi præcipue spinæ parti, quæ in affecta particula principatum obtinebat, ipsum adaptaui. Secutaq; est res, vt aspicientibus videbatur, & admirabilis & inopinata, quod digiti manus adhibitis spinæ medicamentis

essent curati.

COMMEN. XXXI.

PARTIVM per consensum morbidarum scientiam, copiosius aliis in locis diffundere adhuc pergit: (Cæteras) quod plures aliæ sedes, si quidem per concomitantiam oppugnātur, persuasum habetur, de puero vero, qui quum astrumis correptus extitisset: medicus aliqua ex causa instigatus, eas cum ferro consumere aufugiens, sed vnguibus elidens, vna vulgaritate orbatus, neruos reuersiuos absumpsit: & vocis inextinctionem incidit: consimiliter de quodam vno in neruo vocali incisione contristato, ex qua vocis medietatem lucratus fuit, necnon & medicorum admirationem examinat. (Quibus igitur) latenti debitum reddit quæstioni, vt si actio refragari, eius instrumento integro existente permittitur: Et suam deducere videtur rationem, quod actio perturbata bifariam moliri potest, aut quia eius ad instrumentum facultatis, substātiæque, vel virtutis tantum æternus confluxus tundere denegatur, vti in musculorum costarumque neruorumque vocalium affectu, affatim orsus est, & sic actio obluctari eius particula inuiolata viuente potestatem habet: Alia si quidem

via ex vaporum, succorumq; impugnatione & tali pacto actionem, eiusq; instrumentum in iactura contexti inhibentur, ita q̄ vna sine alterius in commodo affici, penitus repelit, hoc ergo Galenus suis verbis insinuare visus est, (neq;) princeps antecedenti consilium affert parti, quoniam prorsus minime veridicat, immo probabilis sedet animo, quia si guttur propter musculorum affectum, sua actione priuatur, hoc non ex gutturis errato, quia si ad ipsum materia vocis pulsaret, q̄ suo fungeretur munere, nulli lateret: Et iccirco partem vel materia, vel virtute euolutam, esse affectam probabile esse refert: quoniam vt eius ab actione exterminatur, languida, vt vero nec eius ex vitio, sospes, & sic probabilis cōcluditur. (Proinde) dialecticarum fructū quæstionum explorat, quod percurre: (animaduertas) qualiter sedis ex affectæ cognitione methodum medendi parauit, prolixum per filum quoddam in sensus digitorum, non autem motus priuatione laborante, ex initio dorsi detrimento germinata trattat: quem p̄te lege, sed hoc vnum scribo, q̄ cum ille ex noxa, puta dura dispositione in parte vertebræ ex casu congesta, sensu in digitis nudaretur, auxilia circa partem vertebræ affectam, & non digitos accelerauit, & sic digitorum sen-

sus reintegratus fuit: (Id vero) suum si quidem iudicium, a ratione non esse absurdum partem secandi comprobat: vbi tria conceptat, q̃ neruus quicunq; quando suo a fundamento nascitur, compaginatus apparet, sicut vena, ita vt vnum esse censeres, quorum vnus quisq; plerisq; auspicatur a neruis, cum communibus vinculis seu ligamentis conexis: quæ a, membranis cerebrum ambientibus prodeunt: Secundo q̃ neruorum, qui a, ceruice serpunt, exigua vltimi nerui pars, vtrosq; ad digitos minores manus accedit: qui medius, auricularisq; nuncupātur: & per cutem ipsos cingentem, & in medium etiam medii digiti secatur: tertio multi admiratione ducebantur medici: vt medius digitus contristatus, reliqua vero pars integra comperiatur, q̃ partem nerui solam esse vexatam, quæ a neruis in cubito in iam propositis digitis terminatur; fidem mihi concessit: quare ex dictis admonitus, cu rationis lumen consequutus fuit: & sic nucæ & non digitis subsidium præstitit: & digiti ad sanitatem fuerunt reuocati, q̃ aliis incredibile apparuit.

Ex his hæc notantur percontata.

¶ Nerui vocales si plures ab incisione dissipantur, animal a voce relegari, si vero vnus, secundum medietatem tantum, compellunt.

¶ Actio sedis propter substantiæ, virtutisq; vel facultatis solum, sempiterni fluxus euersionē interpellata, locum esse affectum probabiliter decernit.

¶ In neruorum mollicie, prope nucam adminicula maturanda esse præcipit.

¶ Quum vna pars partis laniata, alia vero incolumis vixerit, partem nerui solam auersam esse testatur:

AT vbi ab affectu omnino liber fuit, orta est inter medicos quæstio, quænam sit eiusmodi neruorum dispositio, vt per ipsam seruato eorum motu sensus pereat. Equidem idipsum dicebam, quod priores medici dicere solebant, quod scilicet sentire per affici, moueri vero per facere aliquod explicatur: quapropter vt quis moueatur opus est robore, sed vt sentiat vel minima facultas sufficit. Quūq; recte me hunc dixisse sermonem putarent, qd igitur, inquam, num vidistis aliquando contra euenire, quā vt seruato sensu motus periret? Tum cæteris fere omnibus se nunquam conspexisse dicentibus, vnus id confiteri audebat, ac nomine laborantis citato, testes quoque adhibere polli-

cebatur. Quanuis hoc cum proposita ratione pugnare videretur, in partibus motis illis quidem, non vero sentientibus. Etenim quod ad hanc rationem pertinet fieri haudquaquam potest, vt perdito sensu, motus a voluntatis impio prodiẽs seruet. Rursus orabant, vt causam explicarem, quamobrem vtraque appareant. Ea vero, vt plane intelligunt ii qui neruorum dissectionem didicerũt, talis est. Omnis ab impetu prodiens motus, ad musculorum officium pertinet: quippe nullus neruorum per se sine musculo vllam huiusmodi in animantis particulis actionem efficere possunt, sed per musculos omnes a cõsilio & voluntate prodeũtes, motus perficiunt: ad partes vero mouendas, musculi ipsi aliquando quidem manifeste perueniunt: aliquando vero p medios tendones, quos aponeuroseis, id est a neruis ortos, aliqui cognominãt. Atque ex hoc genere sunt tendones, quibus digiti mouentur, haud absimiles his qui toni ab Hipocrate nominantur, rotundi scilicet. Si itaq; musculorum neruos affici contingat, motus digitorũ pe-

ruit: si vero eos qui ad cutem perueniũt, tangendi sensus corrumpitur. Sed vbi tota resoluuntur membra, quum videlicet commune principiũ affectum est, simul & sensus & motus pereunt, atque tum locum primario affectum, ex læsorum neruorum multitudine duntaxat inuenire poteris. idq́ue, si exquisite cognoueris cõmunia ipsorum principia, quæ in neruorum dissectione percurrimus, quum nullus ante me huiusmodi dissectionem accurate tractasset, vtpote nemine nõ plus minus & errante. Igitur solus ille qui in ipsis fuerit exercitatus, exquisite considerare poterit, in qua vertebra, spina sit affecta, siue tota, siue altera eius pars afficiatur. Nam accidit, vt dextera pars duntaxat afficiatur, altera omnino illæsa: aut e contrario, vt illa manente integra, sola sinistra affectum sustineat. Atque hac ratione, interdum tota pars sinistra resoluitur, dextra parte manente illæsa: interdũ, contra dextra pars duntaxat & afficitur, & resoluitur. Vbi vero non affecta spina, tãtum vnus nerui processus læsus est, eas duntaxat partes resolutio consequitur,

in quas neruus ille distributus est. Accidit enim interdum, vt duo, aut tres duntaxat neruorũ processus afficiantur, quũ interim spinam nulla noxa infestet. Sic affectus erat is, qui per reliquas quidem manus partes omnes, ita fuit resolutus, vt neq; sentiret, neq; moueretur, sed in trib⁹ solis digitis sensum habebat integrum. Porro cuidam alteri, non solum ii mansere ĩllæsi, sed ẽt eorũ musculorũ, in quos neruorum propago sub septima vertebra exorta distribuitur, motiones seruatæ sunt. Atque alius, ob causam ab alto vehementer afflictus, solos eos musculos resolutos habuit, qui huius nerui partes suscipiunt. idem etiam in iis duntaxat cutis partibus sensum amisit, ad quas ꝑdicti nerui ramusculi demittũtur.

COMMEN. XXXII.

POST quam supra sensu, a digitis, & haud motu euerso, ex subsidiis circa nucam accelerãtis inuigilauit princeps : in præsentiarum medicorũ dimicationes ex promulgatis emergentes, purgare profitetur. (At vbi) quum

sensu

ſenſu digitorum priuatus, ab afflictione di-
ſtractus fuiſſet, inter medicos inconſtantia
enixa extitit, vt quæ huiuſcemodi reperitur
neruorum paſſio, in qua motus viuat, ſenſus
vero extinguatur: (Equidem) haud certum,
minime vnico ſoluit debito, & gemina præli-
bat, ꝙ ſenſus ſiue ſentire per affici, & ab alio
paſſionem ſorbere, moueri vero per aliquid
operare denudatur: Secundo ꝙ ad motum
neruoſa copioſaq; imploratur virtus, ſed ad
ſenſum mediocris ſufficit, & ex his ambigui
lumen apparet: (Quumq;) & quoniam hæc
ſolutio quamuis proba extet, tamen quia in-
quinari poſſet, & iccirco pro eximiori illuſtra
tione aliam contendit, videlicet quorſum in-
naſcitur, quod quandoq; aduerſum ſupra reci
tatis occurrit, nam pars motu & minime ſen-
ſu orbatur, Et huius poſſibilitatem duplici-
ter examinat, & ex aliorum voto, cũ quidam
nunquam conſpexiſſe iactabant, aliquis vero
confiteri gloriabatur: Et cum propoſitis hoc
vt motus inſit parti, ſenſu vero deperdito im-
pugnatur: nam ſcriptis vigentibus, ſcilicet ꝙ
ad motum copioſa facultas aduocatur, ad ſen
ſum vero leuis, vt ſenſus excludatur, a ſede,
& motus dimictatur, incredibile videtur: &
ideo Galenus, vt dubiis veritatem ſubmini-
ſtraret, præcibus petebant: (Ea vero) aliqua

ad quæstionis apertionem antecedit: quum qui neruorum dissectioni insudauerunt, decenter agitata percipere possunt. primo quod omnis motus voluntarius non nisi cum musculis efficitur, cum lacertorum meritum disponatur: Secundo quod nullus neruus in locis animãtis absque lacertorum commixtione exequi potestatem habet: Tertio nerui per lacertos, a voto, & libitu insurgentes motum conficiunt: Quarto ad partes quæ concitantur, musculi aliquando patenter accedunt, quandoque per medios tennones, idest cordas, quos aliqui extremitates neruosas dicunt, & hi ex genere cordarum annumerantur, quibus digiti mouentur, quæ toni ab Hippocrate denominantur: (Si itaque) his expositis quæsitum dilucidat, quoniam incommodum aut in neruis musculorum digitorum constringitur & sic motu nudantur, aut in neruis qui ad cutem digitorum contexuntur, & sic tactu, sensuque Et tali ratione professa meditando, ambæ quæstiones patebunt: (Sed vbi) modo de vniuersali sermocinatur mollificatione, & est in qua plures corporis sedes motu, sensuque exutæ videntur: & hoc cum commune neruorum refragatur fundamentum: Quare partem principaliter obluctatam ex neruorum affectorum copia comperire poteris: & hoc quum arti iam

diu insudauerit secandi, quam neminem ante ipsum decenter exposuisse enarrat: (Igitur solus) quis partem vertebræ contristatam diiudicandi imperium habere possit, explicat: ꝙ qui anotomicæ operam nauauit arti: quoniam vna pars spinæ quandoq; aduersatur, alia vero sospes reseruatur vt dextra, vel sinistra tantum, occurrit: & eo tempore si dextra pars oppugnatur, vniuersa dextera pars mollificatur, sinistra inoffensa permanente, & e contrario (vbi) particularem nerui affectionem indicat: quoniam quando spina inuiolata fuerit, & vnus nerui processus inimicatus, tunc illa membra, a mollificatione tantum corripiunt, ad quæ neruus ille coniungitur: & multoties non modo vnus, immo duo aut tres neruorum copia exagiuntur, spina integra vigente: & inplerisq; patefacit, vt quidam annotatur, cuius tres soli digitorum manus sensum illæsum habebunt: cunctæ vero veliquæ partes insensibiles, immobilesq; fierent.

¶ Alteri vero nec tantum digitorum sensus remansit, sed lacertorum motus vbi nerui spõdilem egredientes, quæ est post septimam, seminantur: ¶ Alius quoq; propter summum ex alto casum, molliciem in lacertis, qui ab illo neruo auspicantur, affectus est, quo pars cu

tis sensum amisit, illa scilicet vbi neruorum furcula quos prompsimus distribuitur.

Ex his hæc hauriuntur enunciata.

¶ Ad motum copiosa facultas, ad sensum vero suauis aduocatur.

¶ Omnis voluntarius motus non nisi cum lacerto absoluitur, & nullus neruus absq; lacerti societate hoc exequi valet.

¶ Nerui lacertorum digitorum, aliquando motus: quandoq; sensus priuationē parere solēt.

¶ Sensus, motusq; a particula expiratio, sedē affectam esse spinam, testimonium reddit.

¶ Cum nuca de detrimento minime argui possit, tunc si aliqua pars laniatur, non tota, sed vbi neruus protrahitur, affecta munienda.

¶ Solus qui arte insecandi eleborauerit, qua in vertebræ parte dispendium compaginetur, exploratum habere potest.

IGITVR si scire desideras in qua vertebra sit affect⁹, vtrū in sola nerui cuiuspiā propagine, an in spinali quoque medulla, resolutos musculos ex anatomice considerare oportet, ac simul eam cutis partem quæ sensum amisit: nam spinali medulla, in aliqua vertebratum affecta, omnes partes inferiores resoluuntur. Quod

ſi in altera parte læ datur, altera manente illæſa: partes duntaxat quæ illi e directo reſpondent, reſolutio infeſtabit. Si vero nerui radix afficitur, reliquæ partes omnes affecto loco inferiores quibus ſinguli nerui diſtribuuntur, reſoluentur. Hæc ſi accurate didiceris nullo negotio circa reſoluta membra relicta ſpina occupaberis: huic enim adhibitis remediis, partem affectam curabis. Sic etiam ſi non circa ſpinam, ſed in regionem illam ſequente, neruus afficitur partim ex muſculis, partim ex cute, quærendæ ſunt notæ. Cutem quidem facile eſt cognoſcere, nam oculis ſubiicitur. Muſculi vero ex actione quæ periit deprehenduntur. Proinde neceſſe eſt circa muſculorum ſectionem te exercites, vt cognoſcas, cuius actionis quolibet ſit inſtrumentum. Sic enim duntaxat diſcernere poteris partes, quarum actio perit, nullo morbo corporalem ipſarum eſſentiam infeſtante, aut in quibus præcedit morbus vel fiens, vel factus. Verum morborū genera & differentias omnes ex eo didiciſti libro qui de morborū differentiis inſcriptus eſt, atque ſimiliter

ex alio accidentium differẽtias: at de cau sis vtrorunque etiam separatim scriptum est: In vno quidem de morbis, in tribus vero de accidentibus, in quibus exercitari oportet, eum qui facile voluerit inuenire discernereq; & causam & affectum, & sedem affectam. Etenim fieri non potest, vt oia per concursum doceantur, quanuis eorum qui ab experientia empirici vocantur, hmõi fuerit opinio. Qui vero accurate & pcedẽtia & psentia cognouerit; atque sic ad curandorum morborũ experientiam via & ratione peruenerit, inueniet & locum affectũ, & simul ipsam dispositionem. Sed id magna ex parte accidit partib⁹, quæ in intimo corpore cõstituuntur, veluti paulo ante de his qui sensum & motum perdiderunt, ostendimus. Atq; non ab re fortasse fuerit narrare quædam quæ iam facta fuerunt, cuiusmodi hæc sunt. Puer annorum fere sex, inuitus per aluum excrementa deiicere incœpit, resoluto derepente circa sedem musculo. Quinetiam seni quondam huiusmodi euenit accidens: atque rursus alius puer, ætatis fere annorum quatuor-

decim excrementa, inuitus per aluum de iecit, infestante simul vesicam dolore, atque alteri vrina quoque fuit supressa. Contra, alius vrinam inuitus excreuit, atque alius non solum vrinã, sed alui quoque excrementa inuitus deiecit. In iis omnibus, ea quæ præcesserunt scrutari oportet. Nam in totum aut refrigeratam, aut ictam, ipsorum spinam arbitrandum est. Sed frigus quidem, vni duntaxat affecto musculo nocet, ictus vero magna ex parte pluribus noxam infert. Nam perrarum est, vt ista spina vnus afficiatur musculus. quoniã nerui ex spina orti in plures musculos diuiduntur. Verum vbi ob ictum affectus est musculus, si superueniens inflammatio, ob negligentiam indueretur, resolui ipsum contingit, quanquam id raro accidere videatur. At vero frigus sæpenumero vnum lædit musculũ maxime eum qui in superficie sedis est, siue sederit quis super lapidem frigidũ siue in aqua frigida, supra modũ fuerit versatus. Igitur puer cuius & vesica, & sedes lædebatur quum in fluuio pisces venaretur, sic fuit affectus. Nonnullis etiam

in aqua frigida natantibus, itidẽ n accidit Hos itaq; sic affectos, curare oportet, calorifica auxilia locis affectis adhibẽdo. Quibus vero neruorum a dorsi spina ortorum quispiam fuerit affectus, eius principio adhibenda sunt remedia. Sæpenumero etiã vbi alto loco quis cecidit, aut vehementem fortemq; ictum spina subiit, inflammatio ad plures partes extensa nõ solum musculis, sed vesicæ quoque noxam intulit, quibus ob vesicæ ipsorum affectum, vrina supprimitur. Sunt quib⁹ non solum vrina, sed alui quoque excrementa penitus retinentur, affectis scilicet intestinis. Nam vt musculi affecti, actiones a consilio & voluntate pendẽtes: ita & vesica & intestina, naturales actiones lædere possunt, eo quod ipsis commissis excernuntur ea quæ continent.

COMMEN. XXXIII.

PAVLO ante in sermone de partium neruosarum morbidarum agnitione author ægit: ad præsens vero & de ipsarum scientia, atq; eas ingenio diruẽdi scrutari elucet: (igitur si)

quæ ſupra promulgauerat, denuo reconciliat videlicet: ꝙ qui quota in ſpondili noxa ſit: an in propagine ſeu furcula nerui, aut in nuca decernere optat: diſſectioni inſiſtere oportet: ex qua mollificatos muſculos, ac partem cutis a qua ſenſus deceſſit, haud ignorabit. Secundo ꝙ ſpinali medulla aliqua in vertebrarum dilacerata, omnes inferiores partes mollificantur, vt ſi altera in parte aduerſatur, & hoc ſecundum medietatem, alia incontriſtata viuente, tunc partes quæ illi ſecundum rectitudinē conſentiunt, mollificactio cruciabit: ſi vero nerui initium diſſipatur, tunc omnes partes ad quas neruus defertur, a mollificatione ipſa laniabunt, (hæc ſi) ex his quoddam in neruorum afflictionibus theorema ſuggerendū eſſe, verba facit: ꝙ leuamina circa ſpinam, & minime partes mollificatas acceleranda eſſe prædicat. (Sic etiam) coniecturas binas, ex quibus neruus contriſtatus non circa nucam, ſed in parte quæ regionem nucæ inſequitur, diſcernendi explorat: quæ partim ex muſculis, partim ex cute indagare monet: Cutis.n. facillime inquiritur, eo ꝙ oculis liquet: ex muſculis cum actio eorū fuerit extinta: & ex hoc decerpere debes ꝙ eo tempore cum ſpina nō obluctatur, circa nerui partem aduerſatam, auxilia adhibenda eſſe: (Proinde) medicus

vt affectum, causam, sedemq; affectam diiudicet, quibus insistere debet: testatur Galenus videlicet: circa musculorum sectionem: Secūdo musculus cuius actionis instrumentum extat, haud eum latere cogitur: Horum enim scientiam vendicata, quarum actio si quidem partium expirauit; nullo affectu earum a essentiam alienante, aut, in quibus affectus fiens, vel factus antecessit, certum habebit: Et non modo passumpta exercitatio ad loci, causæ, conturbationisq; denudationem; debitum reddit: Immo in libris de morbis & aliis medicū insudare coarctat. (Qui vero) quis locū affectum, vnaq; & passionē prospicere possit, denunciat. (atq;) qualiter accidentia præsentia, elepsaq; partem, passionemq; inimicatam illustrare vim habent: per lineamenta de puero, & sene vrinam, egestionemq; inuoluntarie excludentibus, & de alio vrinæ priuatione cruciato, exponit: Cuius causa bifariam a Galeno transacta per accidentia rimatur, aut ictus in dorsi ossibus, aut frigiditas, Et hæc, a geminis germinari, aut super lapidem glacialem ex prorogatione, aut si aqua irrigorosa vbertim commoretur: vnde pruina illa vnico aduersatur musculo, præcipue ei qui ad vesicæ, rectiq; intestini cohibitionem laborat: Et iccirco hic cum resolutionem vendi-

catus fuerit, vrina, feceſq; minime compeſcũtur: Sed ſi ex cauſa ictus in ſpina gignitur, tũc complures lacerti contriſtantur: quia neruus qui de nuca exorditur, varios diffunditur in lacertos: quare cum ob percusſionem lacertus obuititur, ſi apoſtema ſubſequens ob ruditatẽ in duriciem feſtinatur: tunc lacertus mollificationem lucrari inſtigatur, quamuis id haud ſæpe vſu venire probatur & alia quæ percurre. (Hos itaq;) præſidia ipſas proſternentia diſpoſitiones perſcribit vt frigidam calorificis eruendam, & partẽ primarie laniatam ad priſtinum reuocandam: (ſæpe numero) ꝙ non modo muſculi collum veſicæ, rectumq; inteſtinum circundantes, quum afficiuntur, eorũ actiones alienari oportet, vt etiam voluntatis imperium haud præcipiens, ſuperuacua liberentur: immo cum veſica, directumq; inteſtinum oppugnantur, vt de alto cadenti, aut ſpina forti abictu iactata figurat: ita vt apoſtema congeratur, non tantum muſculi, ſed veſica, necnon & ante dictum inteſtinum refragari, actiones naturales contriſtari videntur: ita vt explicanda excludi, abnuẽt.

Ex his hæ ortæ ſunt normæ.

¶ In neruorum inimicationibus vti in reſolutione ex ſpinæ detrimento innata, circa neruorum fundamentum nec locum mollificatum,

solatia maturanda esse committit.

¶ Qui qua in spondili iactura residet: haud fugere imprecatur: in arte secandi insudatum esse, opus est.

¶ Vt conturbationem, causam, sedem conturbatam internoscamus: anotomicæ arti, libris de causis, & morborum sinthomatum inuigilare, necessarium est.

¶ Præpassa, præsentiaq; accidentia, curationisq; ingenium reconciliatio, affectus, sedisq; affectæ scientiam detergere apparent.

¶ Qui propter aliquem neruorum ex ossibus dorsi serpentem oppugnantur: nerui auspitio ob lectamenta collocari, fertur.

¶ Vt lacerti quorum actiones, a voluntatis impulsu moderantur: cum affliguntur, eorum actiones reluctari: paripassu cum vesica, rectumq; intestinum aduersata vt de alto casu naturales impugnari videntur.

ATQVE in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis. Siquidem natutalibus cognatam actionis vim esse, animalibus vero instrumentis, a principio (veluti lumen a sole) ipsam defluere iam ostensum est. Ergo vt magneti lapidi vis inest, qua ferrum attrahere po

teſt: ita naturalia quoque inſtrumẽta omnia facultatem habent, qua actionem ſuã perficiunt. Proinde ſi permanens fuiſſet ipſorum eſſentia, neque arteriis, neque venis, indiguiſſent: verum quia nutrimẽto egent, ſeruareq́ oportet intimi caloris temperiem, hanc ob cauſam, & venis indigebant, & arteriis. Sic etiam muſculi, vt eſſentiam ſuam ſeruare poſſint, nõ ſecus quam naturalia inſtrumẽta, & venis, & arteriis indigent. At quia cognatum ſenſus & motus principium nõ habent, iccirco neruis, ꝑ quos hoc ipſis influat, ſemper indigent, qui illis ea ſuppeditare poſſint, quemadmodum ſol omnibus rebus quas illuminat, ſplendorem affert. Quamobrem ſolis partibus, quæ & ſentiendi, & mouendi vim habent, accidit, vt ipſis interdũ haudquaquam affectis, nihilo minus eorũ actio pereat, id quod naturalibus inſtrumentis accidere nõ ſolet: quoties enim horũ actio læditur, ſemper primario affectu laborant. Verum animalibus inſtrumentis omnibus, naturale quoq; munus debetur: quippe & arteriarum, & venarum adminiculo indigent,

ad essentiam ipsorum seruandam. Ideo accuratissime intueri, ac discernere oportet, quæ accidētia eis, ea ratione qua aut naturalia, aut animata sunt, soleant euenire: veluti alterari (vt ita dicam) a vicinis ipsis, vt naturalibus: alterationem vero sentire, vt animatis euenit: sic oculis quoque sæpenumero contingit. Nam vapores a ventriculo elati, ipsos omnino alterant: verum tam exigua alteratio nō ab omnibus sentitur, nisi syncerissimā, habeant sensificam facultatem: voco autem syncerissimam, quæ minimas quasque res cernere potest.

COMMEN. XXXIIII.

HVIVS in tractatus fragmento sedem inter animatam, naturalemque, disturbationem intimare imminet: quoniam naturalia quidem instrumenta, ab animatis in facultate abhorrent: quum priora virtutem eorum actionem administrantem, a natura ei innatam possident: vt de magnete persuasum habetur: cui ferrum alliciendi vim natura erogauit: Sed succedentia obtinent, prout, a fundamento eis gratificatur: Sicut lumen, a sole imparti-

tur. (Proinde) essentiam supradictorum haud immortalem esse exponit: quia tunc arteriæ, venæq; minime eis dispositæ fuissent: Sed hoc haud creditur: quum alimentum perpetue excipiant: caloris naturalis modestiam præseruandi impulsu, & iccirco huiuscemodi vasa directa fuere. (At quia) neruorum cum musculis cōnexionis causam, potestatem motiuam, sensitiuamq; esse promulgat: quia cum musculi supradicta, a virtute relegati essent: propterea nerui tanquam sensus, motusq; ad eos delatores associati fuere, & quomodo has quidem facultates eis suggerunt, illustrat, quia irradiatiue vt sol omnibus rebus splendorem concedit: nam cum solum optici nerui concaui sint: alii vero absq; aliquo exili, minime virtus per eos aliter quam irradiatiue penetrare pōt: eo ꝙ vt solis lumen in aqua, & aeræ penetrat: pari filo ipsa facultas suo distributa ab initio affertur: & si in neruo durities, aut crassitas magis q̄ oportet congeritur: tunc virtuti ne pertrāseat, vt cōducit, renuuit: quē admodum in aeræ, aqua turbulentia fumusq; vt lumen solis penetret, sicut cōsueuerat, obuiant. (Quamobrem) alia via naturalia instrumenta ab animatis dissonantia esse explorat: Quū enim illa si oppugnantur, & eorū actionem oppugnari cogitur: ita quod actio haud

afficitur, nisi instrumentum afficiatur: Sed in his aduersum apparet: quoniam actio obluctari videlicet: instrumento integro residente, vt de vocis priuatione supra com. 28. & 29. tractatum fuit: & ex his ambigui in antecedētibus concitati, scilicet si actio refragari cum eius instrumenti inuiolatione potest, solutio resecari videtur (verum) & propter diuisiones ante recitatas medicum vt animata accidentia, a naturalibus diiudicet, hortatur: nam vt alterantur a vicinis, & hoc vt naturalia: alterationem vero sentit vt animata, vt de oculis percuntatur: cum vapores, a ventriculo ad oculos rapiunt, oculos quandoq; taliter commutant, quæ nō nisi ab eo, qui visiuam facultatem sincerissimam habet, cōpræhendi pōt.

Ex his hæc vulgātur disciplinę.

¶ Naturalia instrumenta virtute, aut, a natura eis ingenita, animata vero, vt ab eorum fundamento pulsata, fungi refert.

¶ Animata, naturaliaq; instrumenta eorum pro vitali residentia, vasis indigere scribit.

¶ Facultas sensitiua, motiuaq; per neruos irradiatiue ad corporis sedes deferri denunciat.

¶ Alteratio naturaliū ꝓpria: actio vero animatorum scribitur.

¶ Actio in animatis deprauat, cūt ꝙ eius instrum sospes cōperit: sed in naturalibus alienū gloriari oportet.

GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM NOTITIA, LIBER SECVNDVS.

COPVS est, iubente semper Erasistrato, exercere mentem cum in aliis artis operibus, tum vero in ea, quã nũc proposuimus, affectorum locorum notitia. Circa quam tres sunt exercitationis modi. Vnus circa singulas corporis partes, quas locos nominant. Alter circa causas & dispositiones. Tertius est de accidentium differentia. Igitur a locis sumptus modus, huiusmodi est. Affecto cerebro, huiusmodi separatim eueniunt accidentia: Ventriculo affecto, hæc sunt ꝓpria. Colo affecto hæc. Atq; in reliquis similiter. A dispositionibus, & causis, talis est. Inflammationis seorsum, huiusmodi sunt accidentia. Scirrhi, huiusmodi. Refrigeratiõis, hæc. Plenitudinis, hæc. Cruditatis, id est corruptionis ciborum, hæc. Ab accidenti

K

bus, vt hoc doloris genus, hasce dispositiones portendit, aut hosce locos. tussis vero has, ita & vomitus, sanguinis profluuium, fluor alui, conuulsio, concussio, horror, delirium. Quippe his inter se ita distinctis quid recte secusve dicatur facilius percipi poterit, quodq́; ita se res habeat, ex singulorum contemplatione plane disces.

COMMEN: I.

POST quam præcurso in libro sedem ex dissectione, actione, iuuamine, excrementis, societate esse cōtristatam deuellit Galenus: subsequenter vero, vnica coniectura hoc in secūdo scilicet tristi exsensatione denudare adoritur: & hoc quantum ad totius tractatus propositum: sed quantum ad literam quam hac tempestate contemplamur, nonnulla diffundit: & auspicato, disciplinam de Erasistrati imperio denunciat: cui non solum affectarum in partium scientia, immo aliis in operibus artis, medicum insudare necessarium censetur: quæ taliter statuta extitit: vt prius quam ad indiuidualem medicus decurrat laborem: tria scilicet singulas corporis partes, quæ refraga

tæ, quæ vero salubres extant: Secundo causas & passiones: Tertio accidentium abhorrentias exquirere opus esse docet: quas si perpendere concitamur: quælibet eius pars maximã amplectitur rationem: quoniam sedis conturbatæ agnitio nobis quam compendiosa, eoq; demoliri haud possumus, nisi partem afflictã dignoscamus. ¶ Secundo causæ enim illustratio nobis fructuosa: cum eius excogitatio, semitam curationis notam facit: idem autem de passione sentiendum, cum ab eis, quæ nos fugiunt, minime aliquam decerpere curationem valemus. ¶ Tertio accidentium inuestigatio, nec abnuenda, eo q magnam partem ad id quod est rei conducit; vt princeps etiam philosophorum Aristoteles secundo de anima com. xi. canere videtur. (Igitur) normæ Erasistrati differentias examinat: & principaliter de locis obluctatis, nam si cerebrum afficitur, dolor, actio eius aduersata associantur. Si vero ventriculus vel colon idem enunciandum: (A dispositionibus) Secundo de passionibus, quoniam apostematis hæ excogitantur suspitiones: si calidum fuerit dolor, tumor præter naturã: si rigidum vt scirrhus, tumor, a tristi orbatus sensatione, & ita de reliquis. (Ab accidentibus) & hoc est postremum, vti hoc genus doloris puta pungitiuum, tussis, febris

inseparabilis, morbum lateralem statuunt: & non solum dispositionem, immo locum affectum quoniam membranam costas succingentem esse vexatam decernit, ac idem de cæteris rimandum.

Ex his hæ formantur regulæ.

¶ Medicus vt decenter curet, tria prius, videlicet partes corporis singulas, secundo causas, passiones, Tertio sinthomata scrutari compellitur.

¶ Quæcunq; corporis sedes dissipata, necnon & dissipatio ipsa, peculiaria ea detergentia continere accidentia refertur:

¶ Via, locos languidos, dispositiones, causasq; per accidentia comperiendi, congrua, a principe hic extolli, certum habetur.

De his quæ ab Archigene scripta sunt, putante ex doloris specie sedem affectã posse discerni.

AC ne longe diutius te omnino suspensum teneam. quum in hoc genere multus sit Archigenes, qui ex dolorum differentiis locos affectos significari existimauit: accuratius de iis nobis disserendum est. Nam stupidum quidem doloré,

neruis euenire dicit, sed plane peccat. quippe stupor a frigida dispositione oritur, non neruorum duntaxat, sed etiam venarum, arteriarũ, carnis, membranarũ, tunicarũ & cutis. Quod si obid, quod hæc omnia per neruos sensum habent, ad neruos dispositionem refert, cur non reliquas omnes dolorum differentias, proprie ad neruos pertinere dicit? Quippe vt dolor, tristis sensus est, ita voluptas blãdus est sensus. Ergo non solum stupor in neruis est, verumetiam reliquorum dolorum omnium, quos ipse quoque Archigenes descripsit, vnusquisq;.

Quod si rem accuratius inspexeris, haudquaquam doloris species dicendus est stupor, veluti neque vlceris species, vlcus inflammatum. Sed duarum potius rerum, in his quidem vlceris & inflammationis, in illis vero doloris & stuporis cõcursus est. Etenim stupor refrigeratio insignis est, iccirco corporibus ita dispositis, & sensus & motus difficultatem inducit. Quemadmodum completa refrigeratio, & sensum & motum omnino tollit. Sed q stupor dispositionis sit nomen, nõ

sensus aut doloris, sic dicente Hippocrate declarat. Stupor enim mediocris, dolorem soluere potest. Nam stupor, ob refrigetationem fit, vt plane videre est in his, qui in hieme per frigora proficiscuntur, atque in refrigerãtibus quoque medicamentis: Nam si extrinsecus immodice adhibeantur, particula ipsa stupida euadit, quæ sensum quoque omnino amittit, si vehemẽtissime refrigeretur, idq; non solum a medicamento sed etiam a circunfuso nobis aere. Equidem noui quosdam adeo refrigeratis pedibus vt in primis quidem sensus periret, sequentibus vero deinde diebus, emortui pedes, putrescerent. Ergo vt perfecta refrigeratio, & sensum penitus aufert, & motum: sic moderatior, & sensus & motus difficultatẽ inducit. Nominaturq; (vt dixi) huiusmodi refrigeratio, stupor. Itaq; stupidum dolorem dispositio efficit frigida simul & dolorifica, indicante id nomine, non doloris (vt dixi) differẽtiam, sed dolorem simul, & frigidam dispositionem, aut ab ipsa inductam particulæ, & sensus, & motus difficultatem. Constat

autem quod constrictas vehementer particulas, atque eos quoque qui torpedinem animal, dum adhuc viuit, tetigerint, stupor infestare solet. Et quibus membrum aliquod stupidum fuerit, ii quicquid tetigerint, obscuro & hebeti sensu percipiunt, neque moueri possunt. si vero moueri cogantur, dolent. At citra hoc quod moueri tentent, affectum ipsum stuporis haud obscure sentiunt, sed tum nequaquam dolent. Proinde male Archigenes enunciauit, stupidum dolorem ad neruos proprie pertinere. Stupor enim dispositionis, non loci affecti indicium est. Atqui paulo post rursus Archigenes proprie ipsum ad musculos pertinere ait, habet autem dictio vtraque ad hunc modum. prior quidem: Nerui autem contorti, distenduntur, & indurantur: atque hi stupidos inducunt dolores, atque dure intendentes. Deinde paulo post in hunc sermonem prorumpit. Musculi carnis neruorumque mixtura, tanquam propria substantia constituti, arteriarum quoque in doloribus mixtionem præ se ferunt, stringentes (vt ita dixeris) atque late di-

ſtenti, ac ſtupide pulſantes. In horum ſer
monum priore neruos ait ſtupidos infer-
re dolores. In altero vero muſculos ſtupi
de pulſare, ſtupidum nõ ad affectus, ſed
ad partes referens. Sed vt dicebam, ſtu-
por non particulæ cuiuſpiam proprius
affectus eſt, ſed diſpoſitio; quæ quidem
in omnibus corporibus fieri poteſt, ſed
non in omnibus ſenſibiliter apparere,
quippe in his duntaxat apparet, q̃ ſuos
affectus ſentire, & pro voluntatis impe-
rio moueri nata ſunt. Cæterum his quæ
manifeſte in muſculis apparent, ſermo
ipſius repugnat. quin etiam indiſtincte
prolatus eſt, ac fortaſſe non intelligit,
nuſquam in corpore carnem ipſam per
ſe inueniri. Nam muſculi quidem in plu
rimis vel capitibus vel extremis partibus
neruoſi ſunt, vbi etiam tendones inue-
niuntur. Id vero quod in medio contine
tur, omnes homines carnem nominant,
nemine intelligente quum non exquiſi-
te diſſecatur carnem ſolam haudquaquã
manere, ſed cum tenuiſſimis quibusdã,
veluti fibris, in quas neruoſum genus re-
ſolutum eſt. Voco autem neruoſum ge-

nus, in vnicam appellationem cogens, tum vincula, tum tēdones. quippe ex iis per carnem dispersis, musculorum osten dimus essentiā consistere. quæ vt perma nere posset, venis indigebat & arteriis.

COMMEN: II.

MODO tractatum exorditur Galenus, & locum in interioribus exagitum ex dolore conferre concupiscens, munus communiter exerantium colit videlicet: primo aliorum senten tias circa propositum implorans: & demum quod probum est conceptans, tali equidem cursu hic pergere (vt conspicietis) apparet: quare hoc in tempore vnum indagādum scilicet: Archigenis opinionem circa sedis affectæ ex dolore inuestigationem, versutam esse principaliter professus est: nam stupidum dolorem in neruis tantum impartiri prædicabat: cuius aduersum binario medio Galenus asserere commouetur: vnum ꝙ suæ ratio nis fundamentum arbitratur, prælibat: scilicet ꝙ congelatio ex gelida germinat causa, & tunc argumentū molitur: cuicūq; condonatur causa, condonatur & affectus, sed frigida cau sa & neruis, venis, lacertis & pelliculis, & cu-

ti gratificatur. Igitur &c. ¶ Secundo si ipse ait, rigidum dolorem solum neruorum innatum esse, quia cunctæ corporis partes per neruos facultate funguntur sensitiua, cur vniuersos dolores neruorum ingenitos esse, haud profitetur. (Quippe) contra Archigenem omnes dolorum discrepantias neruis inesse posse, dimicat: & pro maiori suæ rationis, doloris, delectationisq; essentiam scribit: nam dolor est sensus tristitia, sicut voluptas sensus oblectamentum, hæc pro principali præmissarum supponatur. tu vero minorem adhibeas: sed tristitia sensus, quæ species ad omnes dolores constituitur, neruis inhæret: ergo nõ modo stuporem, immo reliquos dolores neruis adiudicari princeps efficit. (Quod si rem) quod marcidus dolor minime dolorum species dicendus: bifariam, ratione, & senis nostri Hippocratis voto absoluit: ratio talis militat vt de vulnere cum tumore præter naturam promulgamus, pari filo de dolore torpido sentiendum: sed vulnus tumefactum, nec genus dolorum arbitrandum, itaq; rigidus dolor non species, siue genus dolorum, nam vulnus cum dolore duplex morbus commixtus adaptatur: scilicet tumor, & solutio continuitatis: consimiliter ille dolor & congelatio: Nam stupor fortis refrigeratio fertur, & ideo qui-

buſcumq; locis innaſcitur, ſenſus, motuſq; duriciem parit: vti terminata refrigeratio ſenſus, motusq; orbationem concitat: ¶ Secundo ex dictis Hipocratis comprobat, q̄ ſtupor mediocris dolorem ſoluere vim habet, & ſic ſtupor potius nomen pasſionis, quam doloris, vel ſenſus communicat. (Nam ſtupor) q̄ ſtupor ex forti prodeat frigiditate, in externis aperit, vt in eis qui in hyeme per pruinas deambulant: aut brumoſis vtuntur adminiculis, ab vtriſq; immoderate particula in tantā feſtinari ſolet congelationem, vt ſenſu nudetur: immo Galenus quoſdam nouiſſe, quorum pedes adeo, a bruma obſesſi fuere, q̄ non ſolum, ſenſitiua a facultate exterminati: immo deprauationem lucrati fuere, teſtimonium reddit & ſic huiuſcemodi refrigeratio ſcilicet temperatior, quæ ſenſus, motuſq; duriciem gignit, ſtupor nuncupatur, & piger dolor minime diſſonantias dolorum prædicit: ſed dolorem vna, & rigoroſam ægritudinem, aut ſenſus, & motus duriciem aliqua in ſede afrigida diſpoſitione aduocatas claudit. (Conſtat autem) ſtuporem aliis etiam ex cauſis emanari, vt ex forti in particula ligamine, copioſum ſpirituum defluxum ad eam detinente: quare ſenſu caret: & ex tactu cuiuſdam animalis torpidem dictæ. (Proinde) errata Ar

chigenis reconciliat: qui torpidum dolorem tantum ad neruos spectare. & ex hoc vestigium sedem dignoscendi affectam esse denunciabat: ꝙ falsum esse monet: quia stupidus dolor morbi: & non partis retragatæ suspitio existit: & alia quæ percurre. Quoniam ex proditis in litera, Archigenis gemina princeps reassumit scilicet: neruos, stupidos porrigere dolores: & in alio lacertos stupide pulsari: vnde haud ad dispositiones stupidum, sed ad locos corporis accomodat, ꝙ vt dictum fuit: congelatio, nec alterius sedis est affectus: sed dispositio, quæ omnibus in locis fabricari potest: Verum in qbusdam sensibiliter, vt in eis quæ eorum detrimenta sentire iactant, & cum hoc ad voluntatem mouentur: sed in aliis minime. (Cæterum) aliter Archigenem obiurgat: cum locum in quo pura contexitur caro profitebatur ꝙ a veritate alienum esse, in musculis palam facere instruit: quoniam musculi in plurimis vel capitibus, vel postremis partibus neruosi extant, vbi etiam tendones, seu corde comperiuntur: idquidem quod in medio compaginatur: omnibus, a mortalibus caro nuncupari solet: sed non simplex caro illa existit, sed cum quibusdam subtilissimis velut fibris qui, a genere nerui secantur, colligatur: Demum quid per genus neruosum per-

cipit, pandit genus autem neruosum perhibetur, tum vincula idest neruos, tum tendones idest ligamenta, ita ꝙ neruosum genus promulgando, neruos ligamentaq́ꝫ sentit: Sed musculorum substantia ex ligamentis, neruisq́ꝫ in carne disseminatis conficitur. & iccirco eorum pro permanentia arterias, venasq́ꝫ natura associauit.

Ex his hæ vulgantur regulæ.

¶ Archigenem torpidum dolorem tantum neruis condonari, cuius aduersum Galenus iudicare insudat.

¶ Stuporem hyemali ex causa pulsari refert:

¶ Sicut dolor sensus acerbitas, sic voluptas sensus iocunditas ascribitur.

¶ Stuporem intensam pruinam esse testatur.

¶ Vt terminata refrigeratio sensum, motumq́ꝫ prorsus prosternit, pari via temperatior sensus, ac motus acerbitatem suggerit.

¶ Stupidus dolor, nec genus dolorum, sed tristem sensationem, rigidumq́ꝫ affectum, aut facultatis sensitiuæ, motiuæq́ꝫ inexorabilitatem in loco portendere videtur.

¶ Stupor dispositionis, non loci conturbati vestigium arbitratur:

¶ Caro quæ in lacertorum medio contexitur, non simplex caro, sed cum filis subtilissimis & neruosis coniuncta reperitur.

Itaq; citra dolorem pulsare, ad solas arterias pertinet, animali etiamdum bene valente. Vbi vero ingens oborta est inflammatio, vel erysipelas, vel abscessus, arteriarũ pulsum cum dolore sentimus, quum antea per bonam valetudinem, neq; cum dolore, neq; sine dolore ipsum sentiremus: Etenim res ad hunc modum sese habet: Duabus præcipue occasionibus, vehemẽs dolor inflammatis partib⁹ infertur, quum mouentur, aut quum a re quapiã comprimuntur. Inflammato igitur omnino musculo, duplici modo, productis arteriis, dolorem sentimus. Nam & mouẽtur, & ab adiacente carne comprimũtur, & ipsam comprimunt. Atque hac ratione partes inflammatæ pulsant, quem veterrimi quiq; solum vocant pulsum. Posteriores vero omnem arteriarum motum, quem sensus percipere posset, similiter nominauerunt. Sed non protinus stupide pulsare, inseparabiliter, aut omnino proprie, ad musculos pertinet. Quum ne pulsare quidem cũ dolore pulsu id omnino (vt dictum est) declarante. Nam in scirrhis, & œdematis, qui proprie tumo-

res appellantur, atque in intemperantiis quæ sine tumore consistunt, motus arteriarum dolorem haudquaq̃ excitat. Ac ne per inflammatos affectus quidem, nisi quum maiores effecti sunt dolor infestat. Quinetiam sine musculo, arteria inflammatorium sustiuens affectum, ipsa per se cum dolore pulsat. Dico autem inflãmatorium affectum, vt simul cum inflammatione & erysipelas, & abscessus intelligatur. Huiusmodi igitur affectuum, quũ maiores fuerint, pulsus accidens esse cẽsetur. Quod si aliquando in iis pulsus, ipsi scilicet laborãti, stupidus esse videatur (hic enim stuporis affectum sentire potest) tum scire licet dispositionem in musculi neruis consistere, sed ita consistere, vt ad paralysim, id est resolutioné, tẽdant

COMMEN. III.

GALENVS de dolore contemplaturus quũ ipse sibi se non vnicam constipat absurditatẽ, sermone habito de vna turbatione scilicet de rigido dolore: hodierno in tex: aliam eius differentiã vt pulsatiuo ꝑquirere liquet: In pri

mis pulſationem citra triſtem ſenſationem arteriis tantum impartitur:& hoc mortali inuiolato viuente : quare hanc appendit conditionem,explorat : quoniam ſi calidum vt flemon innaſcitur apoſtema , tunc arteriarum pulſationem ſentimus cum dolore , eo ꝙ quādo corpus integrum erat.nequæ cum dolore, neq; abſq; ſentiebatur : & ex hoc innuere pergit,dolorem pulſatiuum corpori conturbato ſolum gratificari : ¶ Et pro horum eximiori luciditate animum adhibe , ꝙ dolor pulſatiuus in apoſtemate minime concitatur:niſi quando inflammatio in regione arteriarum congeſta fuerit. (Etenim) quibus inſtigationibus dolor intollerabilis calido in apoſtemate germinat,eſſe profitetur:& quum commouentur,vel,a re aliqua coarctantur : vti in muſculo meditatur, quādo enim a calido detinetur apoſtemate,dolor bifariam tundit. Arteriis productis ſeu diſtractis vno modo quando arteriæ mouentur & dilatantur: ¶ Secundo cum,a circundante carne præmuntur, & tali filo partes inflammatæ,a pulſatione cruciantur,Et huiuſcemodi pulſatio,a variis varie nuncupatur,ſeniores vero pulſum, recentiores vero omnem arteriarum motum , quē ſenſus attingere poſſet. (Sed non) duo ſcilicet ꝙ ſtupida pulſatio minime,a lacerto inſeperabilis,

seperabilis, nec propria: Secundo haud dolor pulsatiuus lacerti est peculiaris, denudat: Primum cōprobat schirris, vndimiis, calido apostemate vigentibus, arteriæ motu pulsatiuo, & citra dolorem concitantur: ita ꝙ non minimus in eis dolor insurgit: Quamobrem stupida pulsatio, a lacerto minime in absolubilis: præterea aliud absoluit, cum calidum apostema fuerit immensum, tunc arteria sola sine lacerto cum dolore pulsat: Qua de re pulsatio acerba magis propria arteriarum quam lacertorum. (dico) tria asserit, in primis ꝙ quando calidum promulgat apostema: vt cum flemmone, erisipilas, & abscessus vna senties: Secundo ꝙ cum affectus dicti idest apostemata calida abstruuntur: tunc dolor associatur pulsatiuus: & ex consequenti, pulsus accidens censetur: quum ob apostematum incrementum prodeat: Tertio si in his scilicet supra recitatis conturbationibus, a cubante stupida sentitur pulsatio. ita ꝙ languens eam denunciauerit: Tunc obseruare cogitur, ꝙ neruus qui eo in lacerto colligatur, afflictionem compatitur, quæ ad paralaxim festinare præsagitur.

Ex his hæc excerpuntur memorabilia.

¶ Pulsatio incōtristabilis tantū arteriis largitur.

¶ Dolor pulsatiuus corpus ad affectum solum refertur.

¶ Pulsatio torpida, a laborante prædicabilis, futuram vaticinatur paralixim.

QVIPPE stuporis dispositio, inter resolutionem, & integram valetudinem media est. At pulsus cum dolore factus, sequitur inflammatorios affectus notatu dignos, idq; semp in ipsis arteriis, atque in continentibus ipsas partibus, quas & ob angustiam præmunt, & quum attollũtur, modo pars affecta sentire nata sit, veluti percutiunt. Ergo neque in peripneumonia, neque laterali morbo, dolor pulsatorius euenire potest, idq; ob partium naturam. Nanque pulmo sensum nõ habet, morbus vero lateralis membranæ costas succingentis morbus est. quæ vbi costis quidem vicina est, necessario comprimitur. At media ipsius pars cõprimi non potest, sed inflammationis duntaxat ratione dolet. Atque in hoc spatio arteriæ sunt, quæ per intercostalia vocata spatia, & per crassas, laxasq; laterum partes extẽdũtur, ac in profundo magis delitescũt, & succingentem costas tunicã haudquaquam attingunt. Harum igitur arteriarũ

motus in morbo laterali ab ægrotāte sensu non percipitur, tantum abest vt ei dolorem inferat. Nihilominus inflammatis interdum intercostalibus musculis, arteriarum productionem, dolorem inferre necesse est. proinde laborans ipsum facile percipiet, atque pro inflammationis magnitudine, sentiet in parte inflammata pulsationem. Ob hanc quoque causam, vbi vehemens fuerit pulsatio, suppuratur particula, consequente suppuratione ingētes duntaxat inflammationes. Constat igitur ex his quæ iam diximus, quod pulsatorius siue pulsatiuus a medicis vocatus dolor, per inflammatorios affectus fiat, atque in corporibus sensibilibus idq; vel per se vel proprie vel primario affectu in arteriis (nominet enim quilibet vt voluerit) in reliquis vero partibus sensibilibus omnibus, per cōsensum, eo ꝙ a vicinorum contactu premantur, neque in hepate, neq; in renibus vnquā huiusmodi pulsatio apparet, quoniam nullus per totum corpus ipsorum neruus dispersus est, neque etiam ꝑ pulmonem.

COMMEN. IIII.

QVVM antecedenti in litera pulsatiuo de do lore indefinite certamen concitauerit princeps: in præsentiarum vero id exigere instat: (quippe) quid enim sit stupor, examinat: quoniam media dispositio inter mollitiem, & probam valetudinem intitulatur: nam non terminata resolutio opinanda, quia tunc nomen paralexis obtineret: minime etiam decens simetria, cum pars contristetur, sed neutralis dispositio munienda. (At pulsus) succedenter complura aperit: Primo ꝙ pulsatiuus dolor calida apostemata, dico magna, non autem parua conceptatur: & hoc propter eximiorem putredinem in eis congenitam: Secundo ꝙ ad arterias, atq; carnem eas ambientem referre non alienum arbitratur: quia caro eas præmit, & cum dilatantur; pars vexata apta est sentire veluti iactāt: Tertio ꝙ in peripneumonia, morbo laterali, ipsarum sedium proprietate, minime dolor pulsatiuus gigni pōt: cū pulmo sensu sit orbatus, morbus vero pleureticus membranæ costas succingentis affectus exponitur: vnde arteriæ in spatio thoracis constructæ, per intercostalia nominata spatia, & per crassas, lassasq; laterum partes

cõtrahuntur & in alto magis subterfugiunt, ac membranam costas succingentem, nec plangere queunt: & ideo in pleuritide licet dolorem, non tamen motum arteriarũ laborans se sentire confitetur. Quarto tribus in formis, ex apostemate in costalibus ingenito dolor pulsatiuus sentire potest: vel quando musculi inter costales inflammantur: aut in apostematis mole: & quandoq; cum particula apostemata, in deprauationem festinatur: ita ꝙ suppuratio paciscitur. (Constat igitur) quæ supra orsus est, recogitat, ꝙ dolor pulsatiuus, a medicis dolor nuncupatus, ex igneis serpit apostematibus. ❡ Et corpore insensibili, vel per se, aut proprie residere comperitur: & hac de re non in iecore, aut renibus minime aliquo in tempore huiuscemodi pulsatio cospecta fuit: quum haud vnus per eos disseminetur neruus. ❡ Et arteriarum primarius affectus pulsatiuus dolor, aliorum vero sensibilium per consensum exprimitur.

Ex his hæc excitantur dissert a.

❡ Torporem inter paralaxim, assertamq; in columitatem mediare enarratur:

❡ Tunditum quidem dolorem igneis ex apostematibus impelli, locisq; insensibilibus deuinci, & iccirco renes, pulmonem, iecur ab eo deploratos esse dicit.

¶ Renes iecinorem, pulmonem sensu nudatos esse autumat.

¶ Morbum lateralem membranæ costas succingentis afflictionem esse, assignat.

¶ Dolor in apostemate pulsatiuus pullulans, eius deprauationem testatur.

¶ Dolorem pulsatiuum principaliter, propriecp arteriis, aliis vero sensitiuis per consensum gratificatur.

QVOCIRCA grauitas in ipsis sentit, quum tumoris præter naturam genus aliquod, ea infestauerit: Nam in horum visceru quolibet, adiacens membrana, p quam neruus dispergitur, sensu potitur. Quia vero a tumore qui est in viscere, ipsa extenditur, doloris speciem appellatione dotauit. Proinde Hippocrates primus omnium scripsit, in renē dolor grauis. Post hunc vero optimorum medicorum non pauci, non acuti doloris, sed grauitatis sensum in prædictorum viscerum inflammationibus fieri dixerunt. Enimuero membranas, vt quibus nullæ sunt arteriæ, non pulsare rationi consentaneum est, quemādmodū neque cutē,

etiã si vehemens adsit inflammatio. Atq; eadem ratione, neque adenes, quibus nullæ sunt arteriæ. Etenim huiusmodi partes, quum inflammatæ sunt, vnico dũtaxat dolorismodo vexantur, extensionis. Quippe huiusmodi doloris species, a nullo sentientium corporum, in huiusmodi dispositionibus separari potest.

COMMEN. V.

HAC in oratione, quæ sedes grauatiuum dolorem compatiũtur, quæ vero tergiversantur, prosequitur, dicit enim q̄ antedicta viscera puta renes, iecur, pulmo, quum a tumore præter naturam delirant: tunc extensio eos dilacerat, hoc ex neruo per eorum membranas disseminato, eis sensum impartiente, sedet animo, quare talis sub aliqua doloris spetie scilicet gulosa muniendus: hoc ex Hippocratis promulgatis iudicat, qui in renem dolorem grauem erogauit: ac idem cõplures alii medici, supra assertorum, dolorem cum, a calidis dilacerantur apostematibus minime acutum, sed supinum esse prædicant. (Enimuero) quæ partes dolore, a pulsatiuo exterminantur pandit, vti membranæ, cutis, adenesq; etiam si in

credibili detineantur calido apostemate: cũ arteriæ haud in eis conglobatæ reperiantur: quarum iactatiuus dolor peculiaris scribitur: sed cum huiuscemodi partes tumidæ igneantur: vnica doloris specie puta extensiuo lacerantur: qm̃ nullũ sensibile tali orbari efficit:

Ex his hæc surgunt commoda.

¶ Locos sensibiles ab inflammatione dissipatos, dolor importunus, seu extensiuus tantum conturbare apparet.

¶ Renum, iecoris, pulmonis dolorem grauatiuum esse testatur.

¶ Membranæ, cutis, adenes etiam si ab inerrabili corripiuntur inflammatione, dolorem pulsatiuum inescare, nequaquã cõspiciuntur.

RELIQVAE vero doloris species, quibusdam partibus accidere possunt quibusdã non possunt. Igitur meminisse eorum semper oportet, ac cognoscere singulorum locorum naturam. quinetiam intueri, quis vnicuiq; parti modus doloris peculiariter conueniat, quis vero cõtra. Proinde resumentes, rursus ipsos dicamus. Quippe vnus doloris mod⁹ est, q̃ p inæqualem temperiẽ in affecta parte cõsistit, vel nulla re ipsam extrinsecus attin-

gente. Alius qui ob tensionem fit, nō soli affectæ parti proprius. vt qui vicinas partes interdum afficiat. Est item dolorq a tangentibus duntaxat, in affecta particula generatur, quum videlicet compressa, vel contusa vel a re quapiam superueniēte vulnerata dolet. Atq; is doloris modus, qui ex motu ortum habet, quemadmodum pauloante de arteria dictum est, a re quadam media dolorē afficiente pēdet, etenim q̄ per se mouetur pars, tendit & ad vicinas accedens, comprimitur interim, & contunditur, & vulneratur. Si vero nulli inciderit, eam sola tensione, dolere necesse est. Veluti partes omnes, ab aliis motæ, si nihil extrinsecus ipsas tangat, nullo, p̄tereum qui necessarius est, dolore afficiuntur: Cæterum alibi me frequenter dixisse memini, primas doloris species duas esse, quum affatim tēperies alteratur, atq; quum soluitur cōtinuitas. Quæ cum iam dictis haudquaq̄ pugnare videntur. Nanq; pars intenta, aut compressa, aut contusa, aut vulnerata, dolet ob continuitatis solutionem. Neq; enim quum acu quispiā vulneratur, alio affe-

ctu laborat, q̃ si ab acri humore facta fuisset erosio, vtpote per vtrunq; affectũ corrupta continuitate. Igitur non eandem doloris speciem excitãt, mordax humor, & plurimus. Nam ille rodendo dolorem excitat, hic vero tendendo, flatuosi spiritus exemplo, ac veluti vrina vesicam intendit, quum non redditur. Verum in erysipelate, & inflammatione, atq; in totum in affectibus inflammatoriis, non solum quia intentæ sunt, partes laborant, verum etiam quia intemperantia affectæ sunt, ac ne hac quidem, exiguam, ad dolorem inducendũ, vim habente. Id quod declarant hi, qui per vehementem hiemem profecti, manus ad ignem affatim calefacere tentant. intolerabilem nimirũ sentiunt dolorem, & quidem maxime in vnguium radice.

COMMEN: VI.

DE reliquis dolorum speciebus vt eucrasiali, extensiuo, frangitiuo, pungitiuo, compressiuo consilium afferre princeps insudat: (igitur) quodam medico oportunum implorat

theorema videlicet: ꝙ cuiuſcunq; naturam ſe dis haud præterire, ac etiã quis vniuſcuiuſq; extat dolor perſpicere debet (: Quippe) dolo ris modos percuntari auſpicatur, & imprimis complesſionales, qui per particulæ ſua a naturali modeſtia receſſum, aut nihil procatarticum alterans producitur. ¶ Secundus extenſiuus fertur, qui non modo ſedem refragatam, immo aſſociatas partes contriſtari ſolet. ¶ Tertius compresſiuus, vel contuſiuus nuncupatur: & hic non niſi aliquo ab externo tundente vt lapide vel aliquo: aut comprimẽte naſcitur: nam cum aliquod occurrens affligit, tunc locus acerbitat. ¶ Quartus eſt dolor, qui ex motu molitur, a re quadam media vexante in latus: vt cum ſedes aduerſata per ſe commouetur, extenditur, & affines ad partes accedens comprimitur, vel contunditur, aut pungitur, & ſic de crudelitate conqueritur: & ſi hoc per cognatarum partium tactum nõ exequatur, ſaltẽ ab eius extenſione haud reuocatur: & ſic membrum ob motum condolens, dolor extenſiuus perhibetur. (Cæterum) quæ in xii. methodo med. prompſerat, hic denuo reconciliat: ꝙ principales acerbitatis ſpeties geminæ ſcilicet quando vbertim eucrasſia alteratur, & quum ontinuitas diſſociatur, ſcribuntur. (Quæ) ꝙ hæc promulga-

gatis minime aduersantur exponit: qm̄ locus extensus, aut cōpræssus, vel cōtussus, aut vulneratus indignatur, quia spōtanea cōtinuitas disturbatur, neq; enim plura is appendit: & ꝙ continuitas sicut ab acu, pariter succo ab acri secatur: Secundo ꝙ mordax succus, & copiosus, haud eandem doloris spetiem in lucem prodeunt: quum prior sua iniqua qualitate abrasiua, succedens vero per vim extēsionis, vt in spiritu alitoso, vrinaq; incensiua lineat: cum antecedens suiq; redundantia grauitet: alius vero ignietatis sue taliter vesicam lædit, vt vrinam minime retinere permittat. (Verum) causas acerbitatis inflammationum, binas esse, & partis extensionem, necnon & intemperantiam annectit. (ac ne) immoderantiæ facultatem, in dolorem subministrando, eximiam esse exprimit: vt qui ingentem per hyemem pergentes, attestantur: hi enim nimis refrigerati, cum manus ad ignem abunde concalescere compescuntur, immensam sentire dilacerationem, & præcipue in vnguium fundamento, & hoc minime ex alio quam intemperiei gelidæ in calidam festinatione profitentur. ¶ Sed pro efficaciori supradictorū euidentia, aliqua astruere non alienum esse censui, vt quem ac quot dolorem in loco gignere possunt: de quo varii varia sentiūt: quo

niam Galenus non modo in expositis binas esse molestiæ causas olfecit, immo quarto de simplici medicina cap. primo: calidum, frigidumq; vt continuitatem partiuntur, tristem concitant sensationem asserit: frigidum contrahendo, & constringendo, calidum aut fundendo, dissoluendoq;, & hoc conciliat, qa caliditas & frigiditas minime molestiam lactant, nisi quum in tantum exundant, vt continuum seiungere possint: & Hyppocratis decreto exploratum haberi indicat, quum exclamat, frigidū vlceribus mordax quinta parte aforistica com. xx. sit vlcus aliqua imparte, quæ aeri exponatur frigido, ea pars a frigido mordicari liquebit: si vero cutis tali frigido aeri impellatur, quamuis sensitiua, non mordicabitur: quia frigiditas illa eo inulcere, quod est in parte carnosa rara continuitatem disiungere potest: quod in cute minime, quum densior existat: si autem illa frigiditas fortiter augeatur, etiam cutem disturbabit: & in libro de inæquali in temperie, alteratio a cali, do, frigidoq; machinata, haud dolorem com mouet, nisi ad tantum accessum accedat: quo continuum diuellat: quum sic dicat: namq; nō aer qui nos ambit, prius oppugnat, quā in modicum calorem, frigusq; conferatur: & ideo Hyppocrates omnes ægritudines esse quædā

vlcera nunciauit:& de egritudinibus dolorem producentibus sermonem habuit: hæc quantum ad affectiuum doloris: sed quantum ad qualitates: secundo de compositione medicamentorum capite primo a calidis enim frigidisq; humoribus vehemẽtissimi causantur dolores, a siccis autem moderatiores, ab humidis vero aliquis non nascitur dolor: ℭ Sed Auer. 3. collectũ cap 31. ꝙ tantum mala a complexione & minime a continuitate diducta serpit: & ꝙ vnitatis dissociatio dolorem instigat, quia iniustam producit Eucrasiam: & suæ opinionis fundamentum taliter formatur, nullum secundum sensatum est impræssiuum inorganum vel insensum, nisi ratione primi, complexio principale sensatum annotatur, continui dimotio secundum, igitur cõtinuitatis discretio nec dolorem nisi complexionis ratione aduocat & sic iniqua Eucrasia solum doloris immediata causa ab eo excogitatur. ℭ Auicen. autem secunda primi cap. 19. referens, Galeni vero quum verificatur intẽtio, ad hoc eam inducit, vt essentialis causa doloris non sit nisi solutio continuitatis tãtum, considerauit essentiam doloris, nõ medice loquendo: sed veritatem inuestigando, quam quidem medicus non considerat: vnde ab vtrisq; ortum habere Auicen. opinat, sub

infert etiam ꝙ actiuæ qualitates exuberãtes, dolorem afferunt: sed passiuæ nequaquam, quum virtutem recipiendi, & non suggerendi impræssionem possident, quare explicat, ꝙ siccitas accidentaliter dolorem præstat, quoniam ad excessiuam siccitatem, quandoq; doloris causa consequitur scilicet continui seperatio, vt de labiorum, linguæq; fixuris, non siccitatis, sed constrictionis vi sedet animo, sed humida neq; per se neq; per accidens nisi sui multitudine crudelitatem præbet. &c.

Ex his hæc perficiuntur mandata.

¶ Præcipue doloris species, alterationis raptim conflexio, & vnitatis distutbatio implorãtur.

¶ Corrodentes succi qualitate, eorumq; quanti tate acerbitatem impartiri videntur.

¶ Inæqualem Eucrasiam haud modicam vini, dolorem excitandi amplecti autumat.

¶ Sedes corporis quæ vel extenditur, aut coarctatur, vel percutitur de dolentia non iactat, nisi quia eius vnitas diuellitur.

PORRO memini, mihi ipsi accidisse dolorem vehementissimum, vt videre mihi viderer in intimo ventre terebro perforari, in eo potissimum spatio, per quod a renibus ad vesicam vreteras scimus extẽ-

di. Iniecto deinde rutaceo oleo quum id paulo post excernere tentarem, excreui simul grauissimo cum dolore, humorem vitreum a Praxagora appellatū. quippe vitro fuso, tum colore, tum substantia, haud absimilis erat. atque id aliis quoque accidere conspexi. Quod vero hic humor sit frigidissimus iam a Praxagora dictum est, qui ob hoc vitrei nomen ipsi imposuit. Id enim haud obscure percipitur sensu tactus tum ipsorum qui illum excernunt, tum aliorum, si quis confestim ipsum tangere voluerit. Sed dignū vtique admiratione est, quomodo frigidus excidere possit, neque ab excretionis violentia. quum excidit, calidus euadat. Equidem putabam lapidem in altera vreterarum impactum, adeo erat, vt mihi videbatur, doloris ipsius species perforanti similis: Atqui vacuato humore, doloreq; sedato, manifeste constabat neq; lapidem fuisse cām, neq̄ in vreteris, aut renib⁹ locū fuisse affectum, sed in intestinis potius, præcipue vero crassioribus. Neque enim vt a tenui corpore, breui temporis spatio exire poterat, sed a profun-
do quodam

do quodam & quidem crasſiori corpore, quam ſit tenuium inteſtinorum tunica, ferebatur. Huiuſmodi dolores, omnes fere medici colicos nominare videntur, quanquam ab ea parte qua dolor ſentitur, nullum indicium ſumi poteſt, ꝙ magis colon q̃ tenue inteſtinum dolor afficiat. Nam huiuſmodi dolores, perinde ac ſi terebro partes perforētur, moleſtare ſolent, narranttbus ita infirmis. Sunt alii dolores per quos palus videtur infixus, qui & ipſi corpus affectum craſſum motu eſſe ſignificant. differunt autem inter ſe, aut multitudine, aut craſſitudine, aut rei dolorem facientis potentia, ſiue ea humor fuerit, ſiue ſpiritꝰ flatuoſus. quippe paucus plurimo, & tenuis craſſo, & permanens moto, minorem dolorē excitare ſolet. Atqꝫ qui ad vehementem refrigerandi vim haudquaquam accedit, vehementisſime refrigerāte minus cruciat. Verum hoc doloris genus, ad craſſum inteſtinum referendum eſt ſiue palum ibi infixum, ſiue terebro perſorari locū quis putauerit.

COMMEN: VII.

DOLORVM aborentiis in vniuersali prouisis : subsequenter eorum in lineamentis scientiam magis obuie diffundere laborat. quare acolica acerbitate, & hoc tanq̃ a dolore nimis vulgari exorditur : sic igitur in se ipso similitudines explorat: vbi aliqua enarrat, & molestiæ immensitatem, quum dicit vehementissimum, & locũ affectum, quãdo exprimit spatium inter vesicam, & poros vritides, necnon & methodum medendi, quum oleo rutaceo, & crudelitatis effectiuam causam, quum loquitur, humor egressus fuit vitreo similis, & in substantia, & in colore, qui a prassagora vitreus succus, & frigidissimus p̃dicatus fuit, sed mirum erat quomodo frigidum deiiciebat. (At qui) ꝙ ex superuacuis, vt ex succo eiecto crasso, & dolentiæ lenitatæ, tria & affectum scilicet: colicum dolorem, & sedẽ affectam videlicet: crassa viscera, vt colon, & nõ poros vritides, vel renes, & causam enim non lapidem probauit: (neq; enim) locum refragatum euidentius exponit, quoniam crassum intestinum, minime subtile, nam talis gelidissimus, crassusq; succus a tenuiin corpore & breui temporis spatio, haud liberari, non

nisi ab intimo quodam, & quidem crassiori corpore, quam sit tenuium viscerum, potestatē habuisset: (omnes) cōplura promulgat, & nomen passionis, quoniam colicos dolores cuncti medici nuncupare, loci obluctati ratione frequentant: quāuis nulla a laborante, quòd magis colon, quā gracile viscus affligatur, cōiectura decerpi potest, quoniam aduersati nihil aliud, nisi quòd dolores taliter eos dilacerarē, ac si terebro partes consaucientur, itaque solū molestiæ vehementiam modumque, sed minime sedem affectam profiteri queunt: secundo aliam doloris absurditatem, per quam palus infixus apparet: qui crassum corpus & nō exiguum oppugnatum esse attestatur: Tertio dolorum dissonantias ex causarum quantitate, locorum, ac motus, quietisque alietate examinat: quoniam paruus succus iocundiorem molestiam plurimo, & gracilis crasso, & pertinax mobili inflammare frequentat: postremo causam minus hiemalem, magis hiemali suauiorem grauitatem gigni: & talē: crassum ad intestinum erogandum esse claudit.

Ex his hæc innotescunt aperta.

¶ Crassorum viscerum crudelitates, quam tenuium, atrociores esse enarrat.

¶ Affectuum discrepantias, ex earum disparitate emergentes esse assignat.

¶ Copiosus succus, quam mediocris, & crassus quam gracilis, & perturbatio, quam immobilitas vehementiorem procreare dolorem assueuit.

¶ Colicam passionem, acerbam, molestissimam esse, regionem inter vreteras, vesicamq; ambientem, vitreo, aut consimili ex succo congestam, crassoq; in intestino compaginato, ascribit.

ATQVI huiusmodi dolores, ab eo quo lapis impactus est, discerni non possunt, nisi quis accidentia quæ postea consequuntur expectauerit. Quanuis ob huiusmodi ignorantiã, quod ad doloris mitigationem attinet, nullam laboranti noxam inducamus. siquidem vtriusq; doloris præsidia, omnia communia sunt, & quidẽ calorifica in primis, siue ea extrinsecus adhibeantur, siue iniiciantur. Deinde nisi mitigatus dolor fuerit, eorum medicamentorum, quæ dolorem obtũdere possunt, aliquod adhibendum est, cuiusmodi est id quod a Philone institutum est. Verum si lapis dolorem excitauerit, ipse interdum solus, interdum vna cũ

cruore excernitur. etenim radit ea corpora per quæ transit, maxime si vel asper, vel acutus fuerit lapis, ac si postea vrinas inspexeris, sabulosa quædam subsidere inuenies. Quod si in colo affectus constiterit, neq; lapis, neque cruor, neque arena, sed humor aliquis, qualis iam dictus est, subsidere videatur. Atque alia, quæ ad affectũ intestinum pertinent, apparent accidentia. Protinus enim inflatio quædam, & extensio, & flatus complures, & tormina, & excrementa flatibus plena videbuntur. Ea autem discernere licet, si super aquam natent, ac bubulo stercori similentur, quin etiam cibi tum cupiditas tũ concoctio, deterior euadit. & præsens & præcedens & quæ sequitur. Ventriculum enim male affici accidit vt qui parti primario affectæ continenter adhereat. Insuper colicos nominatos affectus, magna ex parte præcedit, & cruditas, & spiritus flatuosus, & vomitus, & nausea, quæ multo tempore inanis permanet, & in præcordiis mordacitas, & fastidium, & indigentia plurima. Igitur ex huiusmodi quidem doloribus, ii qui vehementissi-

mi ſunt, haud ab re in craſſis inteſtinis cō ſiſtere putantur. qui vero mitiores ſunt, ex duobus alterum neceſſarium eſt, aut quod in his ipſis ſunt, ſed a leuiori cauſa, aut quod in tenuibus conſiſtant inteſtinis. Sed qui mordaces ſunt, a mordaci humore inteſtinum erodente fieri ſolent. Vnde dyſenteriā ſemper huiuſmodi dolores præcedunt, vtpote per quam inteſtina exulcerentur. quam vel ſolam, tum recentiores medici, dyſenteriā nominăt, tum antiquorum non pauci. Ex his enim nonnulli, non ſolum hanc, ſed aliā quoque quæ cruenta, ob excretorum ſpeciē, nominatur, dyſenteriam appellant. Nam interdum ſincerus, plurimuſq; ſanguis, interdum veluti limus & feces ipſius nō paruæ quantitatis excernitur. Verū hæc affecti iecinoris accidens eſſe cenſetur. Ea vero per quam ſincerus multuſq; ſanguis excernitur, vniuerſum corpus plerunq; euacuat, haud ſecus quam hæmorrhoides, aut muliebre profluuium. Verū de iis poſthac rurſus nobis agere licebit, nunc ad dolorum ſpecies noſtra redeat oratio, eas enim in hoc libro pſequi po-

tisſimum propoſuimus. Igitur iterum in cipiamus ab eo dolore quem punctoriũ vocant. qui circa membranas potiſſimũ conſiſtit. ipſius affectus veluti radice eo loco fixa, vbi membrana pungitur, dolore vero circa eum circulo latius ſe fundẽte. Atq; hoc modo in laterali morbo dolorem punctorium eſſe, vt in inflammatione pulſatiuum, apud omnes fere medicos in confeſſo eſt.

COMMEN. VIII.

DE Colica afflictione per acta denudatione, in pſentiarum coniecturas, colicam moleſtiã, a lapidea diiudicantes, per vulgare profexus eſt: (at qui) normam aperit partientem, quæ ſonat, q̄ futura ſint homata prorogare neceſſitatur. Si doloris ſcientiam vẽdicari expetis: verum hac temporis intermittentia, adminicula dolores mulcentia accelerare committit: quæ bifariam excogitantur, aut calefacientia, ſiue intra, vel extra maturẽtur, cũ vtriſq; ſubueniant: Aut ſi hæc minime dolorem exorare vim poſſident, ad hebetantia concurrere, vt philonium oportet. ❡ Pro horum illuſtratione gemina obſeruare ſcilicet: quomo-

do calorificam grauitatem placant: & quando obtundētia in hibēda, censui: Quæ princeps varijs in locis asserere persuasum habetur, vt com. primo. 2. de regi: vict. ꝙ euaporantia rarefaciunt cutim & subtiliant humores, & xiii. metho. med. cap. ii. moderate calefacientia, vtroq; modo succurrunt, quando dolorē cessare faciunt, & ꝙ in particula continetur euaporant. Et de visu soporiferorum ipsemet & xii. meth. med. affatur: quum minime eis fungendum, nisi inevitabilis compescat necessitas, vt ibi per te perquire. (verum si) accidentia ægritudinem insequentia lapideam exprimit: profecto lapidis finis, quandoq; in associatus, aliquando cum cruore conexus; & hoc cum lapis asper, vel acutus fuerit: quare partes coartatas, per quas laboriose pertransit: abradit, & excindit, & sanguinis emanatio germinat. vnde si postmodum lotium perspicies, sabulosa quædam residere cōperies, & hoc vestigium grauitatem esse lapideam de nunciat. (Quod si) eadem in colica exponit: quoniam si passio colicaris dicitur, tria explo rat accidentia, quædam eam abhorrentia, vt lapis, penitus ab ipsa exterminatur. ¶ Aliqua vero eam con comitantia, vt pictuitæ frigidissimæ inferiorem per sedem, non autem cruo ris aut arenæ explicatio: necnō inflatio, extē-

fio,& pleriq; flatuosi spiritus, tormina.i.tortio,& profulgata flatuosa exundantia procella, apparebunt: ꝙ vnico ex indicio veluti ex eius super aquam commoratione, internoscere prædicat. ℂ Nonnulla.n. quæ ipsam antecedunt, etiam in propatulo reuocat: vt alimentorum & optatum,& concoctio, quoniã deterius non modo in omissa, immo etiã hac tempestate moliuntur: & hoc ventriculi quũ primaria sede aduersata, copulatione: vnde vt plurimum cruditas, & aura flatuosa, vomitus, nausea, in pcordiis mordacitas,& cætera præcedere assueuerunt. (Igitur) ex crudelitatis robore, imbecillitateq; obluctata viscera instat: quoniam si eximia fuerit, crassa alienata esse arbitrandum:& hoc haud a ratione dissociatum: quoniam crassus succus atrociorem, quã tenuis commouet dolorem, quare si his crebrius in priori, quam in succedente compagi netur: dubitatum absoluitur. Sed si temperatior sentitur: vnum binorum, aut causam dolorificam crassis in intestinis locatam, modicam esse: aut quod in gracilibus constringit, gloriari oportet:& quum hoc acerbitatis qualitatem ex succi qualitate innasci, vt mordacem, a mordaci iactat (vnde) aliqua de dysenteria, & causa, quia succi mordaces intestina ab radentes, necnon & consimiles dolores

perpetuo antecedunt: Secundo q; non modo recentiores, immo vetustiores hanc pcipuam dysenteriam inscribunt. Tertio q; aliqui, & in psentiarum promulgatam, cruentosamq;, dysenteriam perhibent: & hoc ex eiectorum specie: (nam) hanc postremam sententiam princeps lacessere videtur: re vera sanguinis inferiorem per sedem liberatio, haud sanum indicium ad dysenteriam indicandam existit: quoniã quandoq; syncerus, copiosusq; cruor, quandoq; vtillimus, & fæx ipsius, nec nimiæ quantitatis excluditur: qui iecur conturbatũ, esse, minime autem viscera testimonium reddit: quũ hoc quid huiuscemodi cruor psagiat, diuellit, nam exuberantis, synceriq; sanguinis euacuatio; totius euacuationem corporis vti hæmorrhoides, aut mensalis fluxus, portendit. ¶ Sed hic sermo quarta in particula com. xxv. promptis oppugnari apparet: quæ taliter canunt, sanguis supra quicunq; fuerit malum, infra per hæmorrhoidem bonum; quando niger euacuatur, hoc est quando hominis natura multum talẽ accumulauerit sanguinem. Aliter autem non est assuefaciendũ ei, quæ fit per hæmorrhoides euacuationi: quæ periculosam habet vtramq; immoderantiam, siue supramodum sanguis exernatur, siue ex toto supprimatur: sic igitur cruoris per

in ferius exitus, si niger fuerit, non autem syncerus extollitur. ¶ Huic ambiguitati bifariā dubium pensitari valet: vno quidem modo ꝙ Galenus hic de sanguinis vniuersali euentu eloquit, ibi vero singularizat ad hæmorrhoides. ¶ Secundo omni in euacuatione senex noster Hyppocrates gemina perpendere, & conferentiam, & tolerantiam imperat: vnde si sanguinis per inferius finis, etiam ꝙ syncerus, copiosusq; defluat conferentiam, tolerātiamq; corpus vendicare videtur, vt in compluribus sanguine affluentibus multoties cō spexi: tunc corporis probam euacuationē esse non ignoras. Si vero aduersa, virium destitutio, aliaq; iniqua sinthomata consequuntur: eo tempore non corporis euacuationem, sed malle detrimentū decernere peropus est, & de his dictum sit in tantum: ¶ Ad pristinum reuocat se colloquiū videlicet, ad dolorum, & præsertim ad pugnitoriū, de quo haud singulare, & cuius sedis peculiaris existit; quia membranarum costas subcingentium, ipse vero huius acerbitatis radices tenentur. Et ꝙ vti in flemmone dolorem pulsatiuum, pari passu affectu in laterali pungitiuam dolentiam roborari refert. ¶ Et hæc enunciata, a crimine non relegari videntur: nam cum inflāmatione non semper tūsiuus dolor: Sed cum

pleuritide perpetuo pungitiuus &c. ¶ Pro eni tentia tuum adhibe animum q̄ plauditiuus dolor tripliciter flemmonem con comitatur, aut quando vehemens, aut quum deprauari instruit, vel quando locis in arteriosis compaginatur: aliter vero nequaquam vt superius etiā apertum fuit: & sic de inflammatione tali via pensitata, princeps laterali cum passione comparationem disponit.

Ex his hæc insurgunt mandata.

¶ Accessura si quidem accidentia prorogare necessitatur, si colicum, a lapideo distinguere curas.

¶ Summa intestinorum molestia, crassa viscera, iocundior vero quandoq; crassa aliquando gracilenta affecta esse asserit.

¶ Mordaces profecto grauitates succis, a sagacibus concitari videntur.

¶ Succos dysenteriam gignentes, facultatē mordendi, abradendiq; eorum sub impeiro habere orsus est:

¶ Syncerus, multusq; cruor p inferius defluēs, quandoq; corporis euacuationem denuntiare apparet.

¶ Dolorem pungitiuum membranarum vnice, familiarem esse exponit.

PORRO membranosorum corporũ dolorem hæmodiæ, id est stuporis dentiũ, quid simile habere, vt Archigenes censuit, non est existimandum. nam ori duntaxat neque ei toti, sed solis dentibus & gingiuis hũc affectum accidere solitum obseruauimus, qui omnibus hæmodia dicitur. Cæterum hanc oratione explicare est impossibile, sed quum quispiam & austeros, & acidos cibos ingesserit, ita vt affectus aliquis sequatur in dentibus & gigniuis, eum in omnibus eundem esse credimus, siquidẽ videmus nos magna ex parte similes esse in affectibus tolerandis, ita vt ab iisdem causis, eadẽ sustineamus. Hunc quidem affectum in ore duntaxat fieri scimus. Sunt alia dolorum genera ab Archigene perscripta, quæ neq; dũ fiunt cognosci, neque dũ proferũtur intelligi possunt, veluti holcimos (id est tractorius) austerus, dulcis, leuiter acutꝰ, rotundus, viscosus, ferus, stringens. Atq; huiusmodi nomina in libro de pulsibus scripta posteritati reliquit, q̃ auditores nihilo doctiores reddere possunt, eo quod doctrina quæque propria desidе-

rat nomina. Si enim de ſaporibus, aut omnino de propriis quæ lingua iudicã-tur diſſeramus, dicemus vtique auſterum & acerbum & ſtringentem, & mordacẽ, & ſalſum, & dulcem, & amarum. Si vero de his quæ tactu iudicantur, humidum corpus & aridum, & calidum, & frigidum, & aſperum, & læue, & molle, & durum, & acutum, & obtuſum. Haud ſecus de his quæ viſu diſcernuntur, rubrum, flauũ, nigrum, album, fuſcum, aut aliud quidpiam huiuſmodi. Quod ſi appellationes ipſorum permutaueris, quid dicas auditorum intelliget nemo, veluti de aſtringẽte, aut auſtero dolore, quippe fieri non poteſt, vt quid ſit dulcis dolor, intelligatur. Nam dolor ſemper moleſtare laborãtem ſolet, atqui dulcia quæque iucunda ſunt. Igitur quamuerissimum eſt, Archiginem circa medicæ artis opera fuiſſe ſtudioſum, quo pacto tamen in huiuſmodi nomina inciderit, quum ſæpenumero inueſtigauerim, inuenire nõ potui.

COMMEN: VIIII.

ARCHIGENEM circa acerbitatũ dissonã tias princeps procul dubio lacessit: (porro) auspicato, marcido de dolore, ipse.n. hũc mẽ branosisq; particulis tantum erogabat: cuius aduersum in dentibus asserit: qm̃ ori & haud vniuerso, sed dẽtib⁹, gingiuisq; vt austerorũ acidorũq; alimẽtorũ ex deuoratione liquet, solum impartitur: (Sunt) aliqua crudelitatũ genera ab Archigene exarata, quæ dum gignuntur minime comprehendi, nec dum ꝓmulgantur, percipi queunt: vt austerus &c. (Si enim) cuiusq; peculiaria sensus sensibilia attendit, vt de gustu, tactu, visuq; sedet animo: (ꝙ si) innata sensuum sensibilia ad dolores vt Archigenes arbitrabatur, haud ad iudicare queunt: exponit, quoniam si eloquitur de dolore audibili, aut astringente, vel austero, nullus compilabit: pariter si molestiam ad dulce adaptare exquirimus, vt molestia dulcis, nemo subtrahet: quoniam dolor non iocunditatem, sed vexationem laboranti perpetuo subministrat: (at dulcia quæq; suauia existũt.) Quare Archigenis curam, circa artis opera medicinalis incredibilem fuisse claudit & non ab ratione, cur supradicta in crimina

in ceſſit, perſcrutatum fuit, quamuis nūquā abſoluerit.
Ex his vnum furatur promulgatum.
¶ Rigidus dolor dentium, gingiuarumq́;, & nec membranoſorum profecto locorum vt archigenes prompſit, peculiaris inſtituitur.

VIDEAMVS ergo quid manifeſte ex ipſis colligere poſſimus, veluti pauloante de ſtupēti dolore iam feciſſe videmur. Nam iuſtum eſt vt obſcura nomina in dubio derelicta, inutilia reputentur, perinde ac ſi nunquam ſcripta fuiſſent. Quæ vero clara ſunt iudicentur non ratione duntaxat, ſed multo etiam præcedente experimento, quanquam huiuſmodi iudicium perdifficile eſt, nam plerunque aliis nos credere oportet, qui ſuos affectus ob animi mollicem, neque cōſequi plane, neque ſi conſequantur, eos enarrare poſſunt, aut quia oratione quid patiant declarare omnino nequeūt (quippe non paruæ facultatis ea res exiſtimat) aut quia affectus ipſe in effabilis eſt. Ergo relinquitur, quod nemo ſingulorum dolorum ſpecies conſcribere poteſt, niſi ipſemet pasſus fuerit, ſitq; medicus, qui interpretandi

terpretādi aliis facultatem habeat, & qui prudenter, & sine mollicie, compreben-dere posſit ſuos affectus, dum laborat. Atqui nemo inuentus eſt qui per totum ætatis ſuæ decurſum, omnes affectus ſuſti nuerit, etiam ſi perquā morboſus fuerit. Proinde non poſſum non mirari, quum eorū proprietates ab Archigene ſcriptas lego, ita ſcilicet ipſo narrante, tanquam omnes paſſus fuiſſet, quanquam nō ad-modum morboſus erat. Archigenes. Si n. vnam aliquam partem & infirmā, & mor-bidam habuit, non protinus omnibus la borauit, veluti nec reliquorum mortaliū vllus. Neque enim inuenire eſt hominem eundem qui ſimul & caput habeat in fir-mum, & thoracem, & pulmonē, & hepar, & lienem & ventriculum, & inteſtinum ie iunum, & colum, & veſicam, atque reli-quas id genus partes. Videtur itaque Ar chigenes propriis quibuſdam conſiliis, & quidē dialecticis potius, quā affectuū ipſorum experiētia fulcitus, pro viribus dolorum ſpecies explicare voluiſſe.

COMMEN. X.

QVVM antecedenti in capite pigridam circa dolentiam arcessit: in instanti eundem, eoq; cũctas acerbitatum naturas intimauit, obiicere constituit: (videamus) suam commouet intentionem, quæ profecto ex doloribus demi valet, perquirere fidem interponit: (nam) p̄ceptum decernit: nimirum obumbrata nomina, & in ambiguo destituta, vti nũq̃ exarata, auertere oportet: quæ vero, in propatulo elucent, gemina via, & rationali, artificialiq;, quamuis hæc (haud facilis factu) purgare hortatur. (Nam pleruńq;) ꝙ experimento committendum, tripliciter sciscitatur: tum quia animi ob pusillanimitatem nonnulli eorum detrimenta, neq; adipiscendi, nec etiam differẽdi vim habent: ¶ Aut quia sermone, eorum refragata conficere nequeunt: (ꝙ eximie arbitratur virtutis). ¶ Vel quũ perturbatio inenarrabilis comperitur: (ergo) alia sui pro iudicii munimento. p̄bat: ꝙ nemo singulorum abhorrentias dolorum, nisi ipsemet fuisset dissipatus, referre valet. ¶ Secundo ꝙ medici vim lucretur, vt aliis traducendi modum suppeditet. ¶ Tertio, quando exagitur, circumspecte, nec cum ignauia suas denunciet distur

bationes. ¶ Quarto suo vtiq; viuentis termino, vt vniuersas perpessus fuisset afflictiones, nec singularis, quãuis morbis profluens vitã degeret, probari potuit. his. n. affatis, Archigenem insimulat: quoniam naturas dolorum annotauit, ac si cunctas tollerasset: qui decenter crimini erogãdus, & quia nec quotidianis lacerationibus, sed malle in violationibus eũ nauasse, p̃mit. ac ẽt qa si aliqs aliquã ĩ sede corporis aduersatur, minime, quia cũctæ aliæ oppugnantur, gloriari oportet: sicut si vnus alienatur, nec ex hoc alios alienari, refert: Quamobrẽ vt vniuersæ corporis partes vna affectæ comperiãtur: vt iniq; Archigenes, dialecticis potius, quam vexationum experimento dimicauit rationibus, impossibilitatem p̃dicare, princeps efficit.

Ex his hæc subtrahuntur elocuta.

¶ Experimenti iudicium haud facile refertur.

¶ Nemo disturbationes ascribere concitetur, nisi prius eas tollerasse appareat.

¶ Nec vnus, vt cunctas durasset passiones; orsus est galenus.

¶ Si vnus corporis locus de obluctamento conqueritur, cæteros sospites arbitrari oportet.

¶ Vt omnes corporis partes associanter laceratæ reperiãtur: impossibilitatẽ explorare, ꝑ cõ fexo apud Galenum habetur.

Quod ea quæ ab Archigene dicta sunt, aliqua vere & absolute & clare, alia omnino obscure imperfecte, indistincte & falso dicta sunt.

VErum vt studiosi maiori a nobis copia dotati recedant, proposita eius oratione, eos q in artæ excitant, moneo & hortor, vt quæ plane vera sunt, ea duntaxat eligant, ipsisq; credant: quæ vero ab iis abhorrere videbuntur, ea præteriri oportet. Igitur Archigenes quum reprehendisset Asclepiadem dicentem in articulari morbo neruum affectum, dolore haudquaq̃ cruciari, quod nihil omnino sentiat: carnem autem, quanquam non affectam, dolere tamen, vtpote a parte vicina compressam: Postea ad verbum ita scribit: Porro vasa vehementer compressa, capitis dolores sine inflãmatiõe obortos arcent, veluti prohibita in ipsa incursione, id qđ barbaricum vinculum tum maxime pficere potest. Sphacelodes vero hemicranias, dissectio eorum, sed maxime arteriæ circunscribit. quæ primo affecta, pulsatorium turgidumq; dolorem

inducit, ac rotunda euadit, horrorē plane excitans, quemadmodum venæ quidē varicosæ fiunt, nerui, vero intorti distēdunt, ac indurātur, atq̃ hi torpētes inferūt dolores, dura distētione cruciātes, & profundos, & infixos, & angustiæ plenos & minime fusos. Membranæ in latum discurrētes & inæquales dolores excitant, atq; crebro ita laborāt, vt hæmodiæ, id est dentiū stupori, simile quidpiā habeant, transmissionis videlicet asperitatem. Ita superficies quoq;, & mēbranæ in media carne contentæ, plerunq; afficiūtur, quæ dilaniantes quoque dolores inferunt. Dolores vero a membranis ossa circundantibus dependentes, perinde affligere comperiuntur ac si in ossibus ipsis cō sisterent. A uenis graues, & detrahentes, & æqualiter irruentes dolores suscitant. A carne autem & fusi & laxiores. quapropter non adeo extendi videntur, sed arbitratur laborans sensum asperis quibusdam rebus impleri. Musculi carnis neruorumq; mixtura, tanquam propria substantia constituti, arteriarum quoq; in doloribus mixtionem præseferunt, stringen

tes (vt ita dixeris) & cum capacilatitudi-
ne intenti & torpide salientes. Ex reliquis
vero vlcerosus quidem dolor, & in vlce-
ribus leuiter acutus & maxime dulcis, &
qui pruriginem inducere potest, ad su-
perficiem pertinere videtur. Punctorius
autem profundas partes infestat, infixus
autem, cum sinus accesserit. Stimulans
autem, partim eorum quæ in loco sunt,
aliquid affectum esse declarat, partim cō
tra, vtpote qui haudquaquam profun-
das partes occupat. Lacerans autem est
qui in sinu consistit. Hic est primus Ar-
chigenis sermo ex libro primo de locis
affectis, quo docere conatur quomodo
ex dolorū differentiis partes affectæ pos-
sunt inueniri.

COMMEN. XI.

ARCHIGENIS de crudelitatibus tradu-
ctionem prosus exponit: etenim quodam in
memoria reuocandum expedit hortamentū:
videlicet cunctos eius amicos, vt quæ verita
te exundāt, lactare: aduersa vero abnuere ob
secrat. (Igitur) in quibus Archigenes Ascle-
piadem obtrectauit, ꝓmit, quoniam Asclepia

dis erat sententia, vt dolore in articulari ner uus conturbatus, haud acerbitatem sentiret aliquam, quum nec modicum in eo colligetur sensus: sed caro quãuis laniata minime esset, nihilminus parte, a circumuicina coarctata, molestiam habere p̃dicabat: (postea) verba Archigenis suoq; in libello celebrata promit, capitis profecto in dolore vasa fortiter cohibita per grauamin is vim de dolore absq; apostemate loquens, qa si caput grauatur, cruor ad ipsum decurrit, vasorum ad coertionẽ moliens: quum, a nullo ad eo cruoris concursus, aut inflammatio imploratur, vti a dolore, quemadmodum quinto metho. med. ipse idẽ exarauit: quare si primarie, arteriales ad sedes refugit: vnde spacelodes vero hemicraneas impellit, cũ dissectio carũ eas excludere fertur: tunc ipse contristate, coarptateq; indignationem tunsiuam, turgidamq; suggerũt: necnon in rotunditatem reiecte horrorem solicitãt: vti ad venas defluens, varicosæ fiunt: Et neruis extensionem, duriciem, nodificationemq; vendicant, dolores largiuntur rigidos in exorabili distentione dilacerantes, profundos, infixos, & minime fusos i. solutionem habentes. ¶ Si vero iniusti succi ad membranas deferuntur, dolores in latũ vagantes, inequalesq; commouent, & frequen-

tius hi taliter oppugnati, consimile dentium stupori compatiuntur. ¶ Externæ quippe partes, membranæq; media in carne contextæ, cum exagiuntur, molestias dilaniantes, intermittentesq; erogant. ¶ Membranarum ossa circum ambientium, acerbitates taliter refragari, ac si in ossium essentia iactura resideret, persuasum habetur: ¶ Venarum dolores graues; extendentesq; & vniformiter vexantes ascribuntur. ¶ Carnis vero dolor fusus, debilisq; existit, nec nimis extensus, & affligens, asperis a rebus dilacerari perpetuo iactat. ¶ Musculi. n. quorum macthinatio ex carnis, neruorumq; colligatione dependet, dolores compellentes, & moderata latitudine extensos, & pigride pulsantes sub imperio habere assueuerunt: & ita de reliquis. (puntuorius) qualiter seiuncti dolores diuulsas indicant sedes, secũ cogitat, vt pungitiuus intimas aduersari partes portendit, pariter & alii, hæc. n. Archigenes primo suo in libro de locis affectis construxit:

Ex his hæc indicuntur prospecta.

¶ Quæ haud falsa, ambiguaq; elucent deligere, tergiuersa vero floccipendere obtestatur.

¶ Discretas corporis sedes dissociatos diffundere dolores Archigenes exclamat:

IGITVR rurſus ab initio ipſum diligentius. Sphacelodes, inquit, hemicranias vaſorum diſſectio circunſcribit. Igitur quos dolores nominet ſphacelodes, inuentu difficile eſt: non enim inter omnes conuenit, quid hæc vox (ſphacelos) ſignificet. Sunt enim qui dicunt ipſam vehementem dolorem declarare, alii tantũ inflammationis exceſſum, vt partẽ ad corruptionis periculũ inducat, quæ diſpoſitio a nõnullis gangrena appellatur, Alii partis affectæ corruptionem ipſam, ſphacelon dici volunt, Alii conuulſionem. Nonnulli non eam quæ fit conuulſione, ſed quæ ex inflamationis magnitudine expectatur. Alii non ſimpliciter conuulſionem, ſed neruoſorum corporum quæ inflammatione laborant, Alii ſimpliciter fortem tentionem, alii putredinem. Ergo vocabulum ſphacelodes, in iam propoſita Archigenis oratione ſcriptum, ad tantam peruenit obſcuritatem, vt nihil per ipſum explicari poſſe videatur, ipſo nuſquam in aliis libris medicorum nominũ enarrationem conſcribente. Per verbum autem circunſcribit, fortaſſe intelligeret

quiſpiam ab eo, veluti celeriter & ex toto ſanari, ac ſubiiciamus, vt ita dicatur. Cur enim ſe quiſquam torqueat, intelligere cupiens ea, quæ ne is quidem qui ſcripſit intelligi voluit. Deinde pulſatorium, & turgidum dolorem arterias inferre dicit, quum ipſæ videlicet perſphacelodes hemicranias primogenia affectione laborant. In primis itaq; qualis ſit pulſatorius dolor prius explicauimus, quãuis ante noſtram enarrationem, omnibus medicis notus ſit, ſiquidem ingentium inflammationum accidens ipſum eſſe perhibent. Turgidus autem dolor eſt, q a parte primario affecta, veluti a radice incipiens, celeriter in partes adiacẽtes transfertur. Id vero non ſolum in hemicrania, vt Archigeni placuit, ſed in cephalea quoq; vocata, euenire ſolet. Etenim in hoc nonnunquam arteriæ primario affectæ huiuſmodi (qualem dixit Archigenes) dolore vexantur. Ita vt fateantur nõnulli, vaſorum ipſorum ſe dolorem ſentire, id interpretari tentans, arteriam ſubhorrentẽ, fieri rotundam dixit.

COMMEN: XII.

QVAE ab Archigene de dolorum absurditate, cospecta fuere, studiosius percunctari pollicetur. (Igitur) tria detergere apparet, & eius siquidem propositum. ¶ Secundo spacelodes hemicraneas traducta, vasorum secatione, videlicet intemporibus compaginatorum demoliri testatur. ¶ Tertio spacelodes quas statuit crudelitates, compertu laboriosum arbitratur: Huius comspirat rationem, quũ huiuscemodi vox sphacelos, a plerisq; dirupte vsurpetur. ¶ Aliqui atrocem grauitatem, alii apostematis molem, & reliqua vt quere: Sic igitur quum hæc vox tot amplectatur abhorrentias secundum Archigenem, quid coniurare velit, exprimere aliquis haud inquiritur. (per verbum circunscribit) quomodo ab aliq- bus exponi valeat, fatur. (deinde) quo tempore arteriæ plangitiuũ, pigridumq; pulsant dolorem, promulgat profecto caput prius dolore asphacelodes emicraneus nũcupato, dissipari necessitatur: quippe plauditiuam dolentiam eximiorum flemonum accidentalem esse cuncti medici consentiunt: (turgidus) quid assertus dolor existat, denunciat: quoniam sua a parte primarie affecta exorditur, & alias ad

circunuicinas festinat: & hoc minime in emicraneas tantum, immo inferta cephalea, quādo arteriæ auspicali occursu aduersantur.

Et hæc intercipiuntur probata.

¶ Emicraneas vasorum sectionem deponere testimonium reddit.

¶ Tunsiuum dolorem, summis impartiri inflāmationibus, medici ꝓ cōfexo habere videnť.

IGITVR inquirendum est, vtrum, veluti per sphacelodes hemicranias, arterias ita affici dicit, ad eundem modū de venis eum sensisse existimandum sit, quod per hunc solum morbum, varicum exemplo obtortæ sint, an hoc commune sit accidens venarum, vel quomodolibet affectarum, vel duntaxat inflammatarum. Ex eo enim, quod sermoni de venis, iungit sermonē de arteriis, par est, vt coniiciamus, de eodem affectu ipsum fuisse loquutum. Ex eo autem quod mox in vniuersum de neruis, atque de aliis huiusmodi partibus scribit, non adaptans vni morbo sermonem, ea ratione putandum est, itidem de venis quoque fuisse dictū. Itaque in hac ambiguitate satius fuerit,

vt existimemus in eo sermone quem de hemicrania conscripsit, simul cum arteriis, ipsum venarum quoque mentioně fecisse, simpliciter vero reliquorum instrumentorum sine vllo distincto affectu, neque in neuis, neque in iis partibus, q̃ illos deinceps consequuntur, in quibus dixit venas, graues ac detrahentes, atque æqualiter informatos dolores inferre. Verum hæc nõnihil ambiguitatis continét. Quod vero deinceps sequitur, vbi dicit: Nerui vero distenduntur, & manifeste cõtorti indurantur, recedit ab hemicranica dispositione, definiens id in vniuersum ad neruos quomodolibet affectos pertinere. quod plane mendacium est: Neque enim quilibet neruorum affectus, ipsorũ essentiam indurat, atque intorquet. Sũt enim nonnulli, per quos laxiores euadũt nerui, quemadmodum per atrophiã manifeste. Quinetiam sæpenumero vbi nullam sensu perceptilem habent differentiam, ita vt exquisite sani videantur, nihilominus neque sensum neque motum præstant subiectis corporibus. Itaq; in solis fortasse inflammationibus, aut inflam

matoriis morbis, aut præter naturam tumoribus, dixit neruos & indurari, & intorqueri. Atque in iis quidem manifeste apparet neruos intendi. Nam & laborantibus ipsis, & nobis aspicientibus, intenti nerui apparent. quapropter nisi curentur, & conuulsiones & distentiones ad ipsos sequuntur. Atque omnium quæ in tumorem attolluntur, commune accidēs esse videtur, vt intendantur. Nam & arterias & venas inflammatione affectas intēdi vidimus: venas quidem, vbi per summa membra orta inflammatione panus exurgit. Plerumq; enim totū vas intentū videt, ac rubere magis, & calere, atq; maiori dolore (si tangatur) affectum, ita vt satis constat totum inflammari, incipiendo ab ea parte, quæ primario affecta, vsq; ad alas, & inguina. Proinde recte dixerūt omnes fere medici, inflammatis partib⁹, accidit vt rubescant tendantur, renitantur, intumescant & doleant. Verum (vt diximus) non omnibus, sed his duntaxat accidit pulsus, quæ arterias habent notatu dignas, & partem sensu præditam, vbi ad notabilem magnitudinem inflamma-

tio attollitur, tunc enim pulsatorium dolorem sentiunt laborantes, vel nullo existente sensibili vase in affecto corpore. Sed interrogabis me fortasse, quæ sint singulorum instrumentorum propria accidentia. Id vero iam antea neque semel duntaxat explicatum est, quod videlicet propriæ actionis noxa, qualicunque sit specie, cuiuslibet partis proprium est accidens. Neque enim aliud eis accidens, neque etiam noxarum differentias inesse necesse est. Nam differentiæ quidem variantur, pro affectus tum specie, tum magnitudine: Accidentis vero ad vitiatam actionem pertinentis siue genus, siue species, aut vtcunq; nominare volueris, semper permanet. Cæterum satius fuisset Archigenem, qui omnia, via & ratione se explicaturum professus erat, abundantius hæc persequi, præsertim cum ab aliis negligentius essent tradita, quorum nõ pauca, in plurimis aliis libris conscripsimus, quemadmodum & posthæc deinceps dicentur. sed bréuiori quidem compendio, ea quæ exacte alibi fuerunt exarata. Longiori vero disputatione hic tra

ctabuntur ea, quæ alibi breuiori stylo percurrimus.

COMMEN: XIII.

GALENVS de Archigenis indignatis, hucusq; haud reiectus, esadẽ percurrit: (igitur) quodam euertendum antecedit, videlicet: vti p̃sphacelodes hemicraneas arteriæ obluctãt: pari passu de venis eum eloqui censendum elucet: q̃ hanc per passionem solum in eis varicæ prodeant: vel aliter, sicut varices.n. in venis vnice conglobantur, eadem coniectura, arteriæ hemicraneas imparticipanter vendicant: an hoc venis vniuersaliter, vbicunq; laniantur, vel inflammatis duntaxat adiudicatur. ¶ His decisis inuestigabile haud singulari suspitione diluit. ¶ Exordio eius de arteriis assentationem, tumdeniq; de venis colloquium conceptatus fuit, igitur eius sermonem ad vtrasq; adaptari voluit. ¶ Secundo eius de neruis disceptatio, nec in vniuersalis extitit: quã ob rẽ pariter de arteriis ad venas coiiciẽdum. ¶ Tertio quoniam archigenes de hemicraneis exarans, quum arteriis raciocinationem, de venis reliquarumq; partium associauit: minime aliquo de p̃ciso affectu p̃mulgãs immo suam ad enarrationem reconciliatus,

venas

venas graues, fixosq; perpeti dolores explicauit. Sic igitur ex his eius contentionem ad arterias, venasq; conferentem esse staduendũ: verum nec ambiguitate purgatus. (quod) de neruorum disturbatione Archigenem criminatur: quum neruorum oppugnationes, distẽsiones, contortiones, indurationesq; pcipuas esse, pdicabat: quod indecorum esse iudicat princeps: Quãplures pfecto neruorum afflictiones adhibentur, quæ eos nec distendunt, neq; in humanãt vt in atrophica passione certum habet: in qua particula familiares escas minime allicit: idem etiã in resolutione, vbi nerui molliciem lucrantur: immo quandoq; nerui nullam sensibilem delirant mutationẽ, aut acerbitatis, vel extensionis, ita vt fere inuiolati appareant: & sedes ad quas cõferunt: quotidianus sensus; motusq; confluxus minime defertur: Quãobrem neruorum dissipationes in acerbitatem, distensionemq; puras esse hoc suspicari in honestum elucet (Itaq;) Archigenem psidere inflammatur: quia condictione eius intimata vt neruus protrahitur, & exasperatur, in nudis pter naturam igneis tumoribus, vel calidis affectibus, aut in apostematibus ex redundantia pter naturam partes conculcantibus conspirat: quum in his nerui in trattabilitate, extensioneq; laborantes, cõ

ſpiciuntur: vt perſuaſum habet: Itaq; niſi in errabilis adiiciatur ſedulitas, de ſucceſſura cõuulſione penitendum: nam duplex & de exundantia, vel carẽtia aſcribitur: ſed ꝙ hoc haud irrationaliter horrere opus eſt: exprimit qm̃ omnium ꝑternaturam tumorum commune extat, vt affluentiæ impulſu maiorem conſequantur dimenſionem: hoc.n in venis, arteriiſq; diuellit: qm̃ quum ab inflãmatione corripiuntur, eas intendi conſpeximus: nam in extremis corporis locis inflammatione congeſta: panus. i. apoſtema partibus in adenoſis emanari aſſueuit: vniuerſum quãdoq; vas extẽſum, rubere, calere, atq; eximiori dolore dilacerari, ab ea auſpicando parte, vbi principaliter diſpendium germinat: vſq; ad alas & inguina pergens: (ꝓinde) ſedes, a flemmone fractas, quæ veſtigia cõcomitantur, exponit, ſcilicet: rubor, extenſio, aſperitas, tumor, dolor ſed iactatiuꝰ dolor, nõ.n ꝑpetuo flẽmonẽ proſequitur: niſi in his duntaxat videlicet: cũ in loco vbi nec vna contexitur arteria, innaſcitur: vel vbertim ſenſibili, aut flemmon nõ mediocre exiſtit, etiam ꝙ nullum vas. i. arteria corrupta in parte conſtruatur: flẽmon mole redundans, eterne, dolor pulſatiuus cũ eo copulatur: (ſed interrogabis) egregium vniuſcuiuſq; ſedis indicium, eã eſſe afflictam in

timatiuũ refert: quod proprie actionis iactura iudicatur: vt ꝑ exposito in libro latius disferuit Galenus qm̃ alia accidentia varietatẽ sustinent sed actio refragata immutabilis permanet, perseueranter locum esse obluctatum attestans: & iccirco ei cuntis aliis sedem iudicandi conturbatam gratificandum: (ceterũ) Archigenẽ collaudat, suamq́; de aliquibus explanat intentionem. &c.

Ex his hæc incitantur memorata:

¶ Conuulsionem geminã esse scilicet: ex redundantia, inanitioneq́; Galenus attendit.

¶ Cunctos tumores extensionem concomitari affatur.

¶ Vasa quando ab inflammatione reuocantur, tunc in eis conuulsionẽ germinare apparet.

¶ Flemmonem minime perpetuo, dolor exequitur plauditiuus.

¶ Quinq́; iam exposita, flemmonem conficere autumat.

¶ Actio diuulsa ante alia, partem esse alienatã denunciat.

¶ Archigenes omnẽ neruorum conturbationẽ, distensionem, contortionem, in humanitatẽ esse in fame censuit.

NVNC vero reliquas dolorum differentias, quarum in præscripto sermone Archigenes mentionem fecit, psequamur. Quod enim peccauerit, dicens stupidos dolores neruis euenire, quodq; stupor non vnius cuiuspiam partis sit affectus, sed causæ potius ac dispositionis rationem habeat, iam antea dictũ est. Quod vero dolores dure distendentes in ipsis fieri dicit, recte dictum est. quanquã melius erat si simpliciter dixisset, distendentes, non addendo dure. Nam neruorum dolores vtrinq; vehementer distendere possunt, quia ad vtraq; extrema tenduntur, tum id a quo incipiunt, tum illud in quod finiuntur, non secus quã chordæ in cithara, quæ sæpenumero, vbi nimis intenduntur, disrumpi solent. Quapropter citharistæ, quũ instrumenta sua post vsum reponere voluerint, chordas relaxant. Nam plane constat eas a contrariis, tum causis, tum dispositionibus intendi siue humidus fuerit ambiens aer, vt rigare ipsas & implere possit, siue vehementer aridus. Ab vtraq; enim ambientis aeris temperie, ad vltimam tensionem perue-

niunt. Proinde, recte dixit Hippocrates, neruorum conuulsiones & a plenitudine & ab inanitione euenire. vtpote per quas nerui immodice scilicet tenduntur. Sed quod profundos dixit esse dolores, id ab accidentibus, quæ plurimis ex neruis eueniunt, sumptum est. Etenim quũ venæ quidem semper priores in superficie sint, deinde post eas arteriæ, quibus postea nerui subduntur, iccirco laborantes tensionem in imo sentiunt, quãquam multi tendones, qui ob id, quod neruosa sunt corpora, a nonnullis plane nerui nominantur, non profundos, sed in superficie dolores habent, si quãdo ipsos quoque sic intendi contigerit. vt sunt illi qui digitos extendunt. sunt autem & q illos incuruant, in superficie quidem, sed non similiter vt extendentes. Porro Archigenes neruorum dolores infixos esse dicit, quum huiusmodi doloris species, vt antea diximus, ad colõ magis pertineat. Atque accidit etiam auri cũ quadam pulsatione, atque dentibus molaribus, quinetiam oculis. sed infixus dolor neruis minime euenire potest. etenim ma

gna ex parte vtroq; extenduntur, & ad supernas, & inferiores animantis partes. Quod vero deinceps ab Archigene dictum est, neruos angustiæ plenos habere dolores, inepte quidem dictum est. Nam nihil amplius declarat, quam quum dicit, & minime fusos. re vera enim minime fusos idem est, quod in latitudine porrectos dolores nerui nõ habẽt, sed magis circũscriptos, vtpote perueniente ipsorum tẽsione, & ad supernas, & ad inferiores partes, magis vero sursum vsque ad caput. Ac tum primum ipsos vniuersi corporis, & cõuulsiones, & distẽtiones comitãtur nulla nerui tẽtione huiusmodi accidẽtium aliquod inducere potẽte, antea quam caput ipsum attingat.

COMMEN. XIIII.

QVAE ab Archigene, fœde, decenterue trattata pſenti in litera absoluere insudat: (nũc) suam aperit intentionem: (quod) crimen Archigenis torpidos circa dolores denuo rememorat, quoniam haud sedem affectã, sed malle causæ, oppugnationisq; coniecturam sta-

tuit·(quod vero) ſecundo Archigenem extol lit,quum neruorum crudelitatem eſſe extenſiuam,aſperamq; orſus eſt.verum ſanius eloquutus fuiſſet,ſi durum non appenderet:cum extenſiuus neruorum dolor cunctas ad vltimas corporis partes defertur: ita q̄ quorſum exorditur,ibi etiam purgatur: vti in cythara cordæ nobis coniurāt:quando .n.iniuſte extēduntur,diſſociantur:hoc profecto ex aere bifariam,aut affluenti eius ſuccoſitate,vel ariditate concitari probatur: quare corde ipſe inæqualibus a qualitatibus inimicatæ, neceſſario diſtrahuntur, & iccirco probe Hyppocrates &c. (ſed quod) eidem,circa neruorum acerbitatem eſſe profundam obiicit:eius ſi q-dem rationem taliter propugnat: quoniam corpus macchinatur,vt primo in exteriorib? venæ,ſecundo arteriæ,tertio nerui diriganſ: & vt ſic in internis:propterea acerbitas ſi neruos quaſſat,eam eſſe in alto minime a ratione alienum Archigeni apparebat.cuius oppoſitum princeps clamat,quoniam complures tendones neruoſæ comperiuntur: a quibus nerui germinant: vt de eis quæ in ſuperficie digitorum compaginantnr,teſtatur:quorum ſuffragio digiti motum ſiſtoles & diaſtoles vēdicant: dolentia.n.in eis haud alta exiſtit, quum locis in externis contextæ conſpiciun-

tur:ſecus autem de tendonibus ad digitorum coartationem elaborantibus, & ſi circa exteriora connectuntur, interne extant, quibus digiti extenſionem lucrantur: (porro) ipſum neruorum dolorem eſſe fixum, gloriantem in ſimulat:quoniam huiuſcemodi dolor familiariter inteſtino dicto colon impartitur: & quãdoq; aliquali cũ tunſione auribus, dentibuſq; molaribus obuiat. ¶ Tertio quoniam nerui cum aduerſantur, ex vtriſq; extendi videntur extremis ſcilicet: ad ſupernas & infernas partes:quare infixus dolor haud eis erogari valet. (quod vero) in quantum dolorem neruorum eſſe anguſtioſum, & plenum pdicabat, reprobat ipſe equidem, nec aliud promulgare inſudabat, niſi quod nerui nec dolores ſecundum latitudinem extenſiuos ineſcantur: & ſi in principali inique diſſerebat, in ſecundo vero probe, quoniam dolor nerui eſt circumſcriptus.i.terminabilis, aut ad ſuperius, vel ad inferius, ſi.n. dolor ſurſum ad caput decurrit, tunc conuulſio vniuerſalis innaſcitur:& ſi caput in neruorum dilacerationibus non refragatur:nec aliquod conuulſionis accidentium impelli permictitur.

Ex his hæc circumſcribuntur prodita.

¶ Neruorum vexationem omnes ſecundũ extremitates extenſiuam eſſe autumat.

¶ Neruorum dolor non altus, nec fixus, haud secundum latitudinem, sed longitudinē extē siuus, vt sursum, vel deorsum verificatur.

¶ Si neruorum detrimentum ad caput non subministratur, conuulsionem irritari, prorsus Galenus denegat.

POST hæc consequenter scripsit Archigenes de membranis, quod in latitudinē perueniāt ipsis dolores, quum afficiunt. quod quidem verū esse fatemur. Quod vero aliquid hæmodiæ, id est dentium stupori, simile habeant, non est verum, vt antea dictum est. Neque etiam in totum verum est, quod membranarum dolores sint inæquales. siquidem contrarium magis veritati consonat. quippe ex propria ratione, videntur æquales inducere dolores, eo ꝙ vniuersum ipsarum corpus, æquale est. Nam ꝙ ob communicationē cum vicinis, inæqualitatem quandam afferunt, id interdum per accidens euenire solet. Quum enim ad affectam ipsarū partem, circumiacentes & ducuntur & tenduntur, dissimilem fieri dolorem necesse est vbi enim intenta particula acutiori sensu est, ibi dolore vehementiore cru-

ciantur. vbi vero sensum habet hebetiorē ibi minus dolent. Atque ex eo quoque quod quæ tenditur membrana os ipsum vel attingit, vel non attingit, non ab re dolorum differentia deprehenditur. Atq̄ hac ratione nonnulli pleuriticorum, iugulum dolent, porrecta in hunc locū mē-brana costas succingēte. Aliquando tamen nō ad iugulum, sed ad præcordia dolor transit, percepto ipsius sensu in septo transuerso, vtpote quod necessario mouetur, quum pleuritici respirant, idq; omnibus thoracis partibus magis. Quū enim veluti radix doloris in latere consistit, tū laborantes, musculis qui illic, sunt respirare pigritant. quare tum soli septo transuerso, natura respirationis officium committi quemadmodum in bene valentibus, qui libera vtuntur respiratione, cōtingere solet. Igitur quum in partibus laterum infernis, oritur inflammatio, septū transuersum intentum, magis dolet. quū vero in partibus supernis, tum iugulum potius dolor infestat. Cæterū septū transuersum, quia mouetur, iugulum autem quia durum est, doloris causa est. Vbi ve-

ro ingens in hepate oritur inflammatio, aut vbi ipsum induratum est, dolor qui tum iugulum in dextra parte infestat, cauæ venæ magis, quam membranarum tẽtionem sequitur. Quum autem dixit, hoc modo sæpenumero superficiem quoque dolore, quod nõ aliud est quam membranarum affectarum speciem referre, plane declarat vnde adductus, ipsarum dolores aliquid hæmodiæ habere simile existimauerit. Quia enim simul cum hæmodiæ proprietate, stuporis etiã sensus percipitur, vt ab eadem causa vtroq; affectu dependẽte membrana autem quæ in superficie cuti substrata est, sæpenumero stupẽti dolore afficitur, vtpote quæ ab externis causis, & quidẽ frigidis, celerius noxam subit. Iccirco deceptus Archigenes dispositionis communitate, cæteras mẽbranas hæmodiæ simile quidpiam habere dixit, ac sæpenumero superficiẽ quoq̃ non secundum affectæ particulæ essentiã facto dolore, sed ob membranarum ipsarum essentiam, quæ exanguis est & frigida, vnde facile a frigidis affectibus infestantur. Quos sane affectus quia huiusmo

di dolorescomitantur, iccirco sæpenumero dixit fieri huiusmodi dolores, non veluti per affectæ particulæ essentiam, sic enim inseparabiles essent, sed p accidēs superuenientes. Substrata igitur cuti mēbrana, quæ cum ipsa simul excoriatur, dolores facit tensiuos, & torpidos, membranæ vero quæ in media sunt carne, veluti diuellētes dolores excitāt. sunt enim plurimæ, & inæqualiter insitæ, atque cā circundantes. Quumq; aliquando e diuerso, contra naturam, tendi carnem cōtigerit, huiusmodi dolores euenire necesse est. Sane a multis exercitationibus aut tēsiui, aut ylcerosi proueniunt dolores, qui totos musculos occupare consueuerunt, inter quorum partes, carnes quoque numerātur. Verū de hmōi doloribus satis in salubribus præceptis iā dictū est.

COMMEN: XV.

HAC in oratione eandem de dolentiis scientiam rimari adoritur. Ante siquidem cætera Archigenem profitentem membranarum indignationem esse latitudinalem (cum refragā

tur) decenter cõspirasse collaudat. Sed ꝙ ner
ui torpido afficiantur dolore a veritate abhor
ret. (neq;) membranarum grauitatem aliqua
si quidem coniectura vniformẽ esse adaptat:
quum vniuersum per corpus nihil dissidẽtes;
disseminantur. ❡ Ex alia vero vt loci vehe-
mentiori, aut imbecilliori sensibilitate ine-
qualẽ esse gloriari necessitatur: q̃m si sedes
cum qua compaginantur, ardentis existit sen
sus, eo tempore eximiori affliguntur crudeli-
tate: Sed si marcidi fuerit: oppositum concita
tur, videlicet ꝙ suauius molestia eas discrucia
bit. Hoc autem in pleuritide clamat, aposte-
ma aut loco in inferno costarum congeritur;
quippe septum transuersum extendens, & in
stanti quum respiratione funguntur, septum
trasuersum commouetur, & inferiores mem-
branæ costas succingentes, ꝑpter septi trãs
uersi motum, magis de dolore conqueruntur:
immo cunctas thoracis partes atrocior dila-
cerat dolor. ❡ Aut supmis in costarum ma-
chinatur, & ea tempestate cum membranæ
ipse extenduntur, donec ad iugulum pertin-
gant, intentiorem furculæ ob asperitatẽ sen-
tire dolorem videntur: hic igitur suis in ver-
bis monet princeps. (vbi) cũ iecur eximia ab
inflammatione, aut in humanitate compila-
tur: tunc dolorem dexteram frangentem par

tes, venæ concauæ impulsu, non autem excẽsionis membranarum emergere refert (quũ) Archigenis sententiam percunctatur, prompsit. n. ꝙ membranæ quando afficiuntur: tristis sensatio quandoq; in corporis superficie insurgit: Et ex his expeditis dolorem membranarum hemodie. i. congelatione vnanimẽ esse profiteri, compulsus fuit: quod tali querit medio, vbicũq; congelatio residet, ibi etiã & sensus ab ipsa riget: quum gemina ex causa prodeant hyemali: Sed membranæ in cuti externa constructæ, pigrida, a molestia quandoq; aduersantur: cum a frigidis agilius afficiantur, igitur &c. (iccirco) ꝙ ex dispositionis communitate. i. doloris Archigenem in crimẽ incessit, diuellit, Archigenes. n. exprimebat cunctas membranas, quum compatiũtur congelationi similem lactare grauitatem: & vt crebrius in corporis superficie colligari, quam nec in particulæ essentia, sed membranarum constringi vociferabat: quos cum cruoris læticia natura exterminasset, necnon & gelidat, indutas eucrasia, alacriter, a frigidis contristari passionibus cõprobantur: (quos) alia etiam simulat, ratione, ꝙ si torpidi dolores in loci essentia constiparentur indissociales esse p̃dicare oportet: sed quum per accidens potius adueniant: iccirco magis in mem

branarum essentia conseri eloquitur. (subracta) de membrana discernit: quoniam quædā cuti construitur, quæ vna cum ipsa dimouetur & tunc tēsiuos, rigidosq; suppeditat dolores: aliquæ vero membranæ media in carne associantur: & hæ si inimicantur, diuellentes hortātur dolores. (sane) de crudelitatibus ex motionibus profectis quodamodo affatur, quæ per te inspice.

Ex his hæc incitantur enarrata.

¶ Membranarum cruciationem varias, secundū collationes æqualem, inæqualemq; esse testificatur.

¶ Morbo in laterali si dolor septi trāsuersi impulsu exacerbatur, eius motui, si iuguli, eius equidem duriciei erogandum.

¶ Quum epar ab apostemate, vel duricie affligitur: tunc haud membranarum, sed venæ cō cauæ extensione dolorem innasci refert.

Quum membranæ afficiuntur: iacturam in earum essentia, & non particulæ coniungi pro constanti confirmare oportet.

¶ Membranæ cum exangues, gelidæq; naturæ procreatæ fuissent: nil incredibile, si pruinosis, a causis se leuiter exagitari apparent.

¶ Extensiuos aut vlceratiuos vehementes ob labores pullulari explorat.

SED quod membranarum quæ ossibus adiacent dolores, & profundi sunt, id est in intimo corpore sensum excitantes, & ossium ipsorum, veluti dolentium, inducunt imaginem, haudquaquam mirandum est. Nam ii a quamplurimis ostocopi, id est ossium labores, nominantur, & magna ex parte ab exercitationibus euenire solent. quanuis interdum vel a frigore, vel plenitudine, fieri possint. Insuper venas dixit graues, & detrahētes, & æquabiliter irruentes inferre dolores. Verum ab initio, vbi hemicraniæ mentionem fecit, venas veluti varices incuruari ait. Ergo in hoc solo fortasse accipere oportet, ipsum hoc dicere. Atqui scire licet proprium arteriæ venæq; dolorem, extēsi secundum longitudinem corporis, veluti chordæ cuiusdam speciem referre, nulla vtiq; grauitate simul apparente. Aequabiliter autem infigi venarum dolores, admodum obscurum est: quippe infigi ad nihil quod ipsis accidere solet, referri potest. Deinde de carnib⁹ dicit, q̄ & fusos, & laxiores inducant dolores. Atqui in totū nullus dolor laxus est. nisi

eos fortasse, qui minus intenduntur, laxiores vocitet: quoniam & vasorum, & membranarum dolores, magis intēdi videantur. Quod vel ex eo confirmari pōt ꝙ eos non adeo extentos conspici dicat, propterea quod carneæ musculorū partes, breuibus lineamentis continētur. Sed id quod deinceps scribit, videri tactum veluti asperitatibus quibusdam plenum, an proprie ad dolores, qui in carnibus consistunt, pertineat, inquirendum est. Nam quod interdum aliquid huiusmodi per ipsarum dolores eueniat, a veritate haudquaquam abhorret. At quia non semper euenit, sed facta in ipsis, vt plurimum, certa quadā dispositione, nō proprie ad substantiam earum referēdum est. neque simpliciter intelligendum est, eā dispositionem esse affectum inflammatorium, sed qui cum humore fit, exasperare suapte natura potente. Porro deinceps de musculis scribens Archigenes, eos ex carne neruisq; mixtionem proprie referre dicit, tanquam peculiari ipsorū essentia, ex his cōsistente. Addit vero arterias, quoniam in ipsis inueniūtur. Atqui hoc

pacto, venas quoque dicere debuit, atq; membranas. Vocabulum autem astringẽtes, patrio sermone de his dicitur, qui quanquam pleni sunt, a bono tamen habitu non aberrant, atque iccirco de iunioribus duntaxat dici consueuit, de senibus vero minime, quod non possit ipsorum corpus boni habitus, plenitudinẽ suscipere. At vero in quam rem hoc vocabulum Archigenes referre velit, inuenire non est facile, maxime quia confundere, & corrumpere solet patriorum nominum significata. Quod si astringentes de iis dici intellexeris partib⁹, quæ a plenitudine intenduntur, non proprie ad musculos, sed communiter ad omnia repleta corpora pertinebit. Quũ vero eos capaci cum spatio extendi dixit, puto ipsum hanc, a neruorum plenitudine voluisse seiungere. Torpide autem pulsare, haudquaquam fuisse recte dictum, iam antea declaratum est. Reliquorum vero dolorum, vlcerosus, inquit, leuiter acutus est. Est autem hæc quoque oratio obscura, neque per se quicquam docere potest, haud aliter quam cæteræ ipsius

obscuræ orationes, quas ne enarrare quidem possibile est, nisi quis rem ipsam per se intelligens, eam orationi adaptare conetur. Quum itaque scicueris, tum medicos, tum exercitationis principes, eos dolores vocare vlcerosos, per quos inter mouendum, vel tangendum, in laborante parte, sensus excitatur, qualis in vlceratis partibus percipi solet, facile intelliges per dolorem leuiter acutum, huiusmodi quampiam speciem significari, qualis ab acutæ acus punctura, fieri consueuit. Ergo constat ipsum, neque continuum esse neque æqualiter per omnes partes porrectū Hunc itaque dulciorem esse dicit, quū dicere deberet imbecilliorem, aut obtusiorem, aut non vehementem, aut minus molestum, aut id genus aliud quidpiam. Nihil enim quod molestum est, proprie dulcius appellari potest.

COMMEN. XVI.

ARCHIGENIS coniecturata princeps sciscitari adhuc retractat: Archigenes equidē membranarum dolentias ossa constringen-

tium altas esse probabat: itaq; ipse in tantum in intimo corporis sentiuntur: vt eas fere ino xium essentia conglobari sedeat animo: de quo minime admirationem habendam esse, gemino medio asserir Galenus: quippe complures ossium acerbitatem, laborem perhibẽtur. ¶ Secundo vt crebrius ossium crudelitas ex vna trium, aut ex exercitationibus, vel frigore, aut plenitudine germinari consueuit. (insuper) circa venas dolorum absurditates requirit: & nec singulare exponit. ¶ Archigenes venas graues, inferius detrahentes, extẽsiuos, & vniformiter procedentes, fixosq; perpeti dolores, ꝑdicabat. ¶ Secundo vbi de hemicranea affatus est, ibi venas vti varices contrahi iudicauit. ¶ Tertio haud latere debet, dolorem familiarem venarum secundum longitudinem extensiuum ascribi, nec aliqua liquente grauitate, vbi cytharæ cordæ statuũt. ¶ Quarto Archigenem arcessit, quum venarum indignationem esse fixam æqualẽ promserit: hoc.n. obscure elocutum, quoniam hoc infixum, nequaquam venis largiri valet. (deinde) carnosam acerbitatem percunctatur, ipse Archigenes tristem carnis sensationem mollem, fusamq; esse clamabat: cuius opposi tum promit princeps, nullum carnis dolorem mollem esse, nisi eos lenes, qui minus exten-

duntur, detergeret: quapropter venarũ, mẽbranarumq; dolores, magis quam carnis extẽsiones vendicant: attestatur quum caro aut in longum extenditur eo ꝙ lacerto sua in plasmactione associatur. ¶ Vel musculorũ extat caro, quæ nec longius intenditur, nam exiguis compaginatur lineamentis. (sed id) quodam concitat indagandum scilicet: quando tatualis sensus, quibusdam asperis rebus plenus elucet: an ad dolores qui in carnibus connectuntur, expedit, purgandũ est. ¶ (Nam) debitum pensitat ꝙ per carnium dolores aliquid huiusmodi eueniat. i. tactualis sensus asperis redundans rebus, nec denegandum: verum non perpetuo hoc insurgit: sed tunc, quũ in eis quædam vt crebrius producitur dispositio, quæ ad substantiam carnium minime cõgerendã, neq; illa dispositio ꝙ affectus inflãmatorius extat, sentiendum: sed qui ex succo exasperare potestatem habente machinatur. (porro) de musculorum molitione loquitur: Archigenes. n. eos ex neruorum, carnis, arteriarum compaginatione constare retulit: verum criminatur, cum venas, mẽbranasq; nec adhibuerit (vocabulum) hoc enim vero de verbo, haud vnice fatur: quum patrio nomine de his qui plenitudine affluunt, & proba ab eucrasia nec recedunt, vti carnosi apparent: qui

in iecore redūdant:& ex hoc laudabilis extāt habitus:& iccirco de iunioribus, & non senibus testificatur:quum nullus seniorum decentis habitus,& plenus comperiatur: eoq; hyemalem vendicaret habitudinem.(At vero) p̄ assertum vocabulū ad quod Archigenes adiudicauit, hoc autem inquirere summæ apparet difficultatis.p̄cipue cum significata nominū patriorum deprauauerit. quam ob rē si vocabulum(astringentes)ad partes quæ a plenitudine extenduntur:denunciari coniecerit: nec peculiariter ad musculos, sed ad corpora repleta adaptari debet:quoniam ipse musculos quadam cum mensura extendi prompsit,& ideo hanc a neruorum plenitudine dimoueri princeps suspicatur. (reliquorū) de vlcerosa crudelitate,quid sentit Archigenes postulat, cum esse leuiter acutam coniuraret: qui trifariam a Galeno criminatur:& de eius obumbrato sermone:quum nec quicquam instruere valeat:immo tanta obductione,ita vt aliæ eius eloquutiones exundant:vt nullus eas explicandi vim habeat.nisi ex se ipso dignoscat: vt orationi accomodari insudet. ¶ Secundo quia vt cuncti artis principes clamant: dolor vlcerosus appellatur: quando inter mouendum,vel tāgendū,in parte,quæ exercitio exponitur:talis tristis sensatio concitatur,qua-

lis vlceratis in locis sentiri vulgatur. ¶ Sed per acutum dolorem intelligere necessitatur, dolor acus punturis consimilis: Sic igitur efficit Galenus eum, nec esse continuum, neq; dictas corporis per partes diffusum, vti Archigenes inique orsus fuit. Et non modo in his ipse reprobandus apparet: immo quum hunc esse dulciorem disseruit, nam imbecilliorem, aut torpidiorem, aut minus atrocem premere debebat: quoniam nihil mortalem crucians, vere dulcius nuncupandum esse tribuitur.

Ex his hæc prodeunt conspirata.

¶ Dolor membranarum ossa copulantium, altus ab Archigene statuitur.

¶ Ossium acerbitatem, aut vigoroso ex exercitio, vel gelida ex causa, aut plenitudine instigari refert.

¶ Carnis dolor non laxus peribendus, vt iniuste Archigenes sensit.

¶ Dispositio succo ex mordaci congesta, dolorem in sede exasperatiuum solicitare solet.

¶ Musculorum substantiam, ex carne, neruis, venis, arteriis, membranisq; cõtexi vulgatur.

¶ Nullus seniorum probi habitus exploratur.

¶ Dolorem vlcerosum minime esse acutũ, præsefert Galen⁹: vt praue tractauit Archigenes.

¶ Dolor vlcerosus vlceribus haud dissonans ascribitur: & hoc quum particula operationi

dirigitur.

¶ Punctuorius dolor puncturis acus minime abhorrens constituitur.

¶ Quod sedem dilacerat, nequaquam suaue esse testificatur.

ID autem quod dicit, & pruriginem inducere potest, inarticulate dictum est. quippe haud obscura est inter pruriginis sensum, & vlcerosam dispositionem differẽtia. Verum quia crebro pruriginosa dispositio, vlcerosam antecedit, atque soluta quiescẽteq; vlcerosa, in pruriginosã transmutatio fieri solet, inde est quod de ipsis confuse indefiniteq; Archigenes scripsit. quemadmodum neque causas harum dispositionum exacte tractauit. Verum nos eas in libris salubrium præceptorum perfecte exarauimus. Igitur vlcerosus dolor, non solum ad cutem, sed ad imas quoque partes, vt ossa extenditur. Pruriginosus autem re vera ad solam superficiem pertinet, non tamen primario, pro ratione ipsius propria, sed per accidens: Ipsa enim omnes pelli subiacẽtes partes, spissitudine superat. Horum ergo dolorum vterque, propriæ disposi

tionis est accidens: fiunt autem ob acres quosdam humores atque tantum ipsi, quãtum dispositiones ipsæ inter sese differunt. Sed vt dixi, satis de ipsis in libro salubrium præceptorum definitum est. Fodicus vero (inquit) dolor, in profundo est sed non recte, nam ad membranas, non ad imas partes proprie pertinet. Infixus autem (vt inquit) quum sinus accesserit. Qui sermo omnino absurdus esse videtur. Quippe sinus, concauitas quædam est, quum partium antea coniunctarum, altera distat ab altera. Quum itaque fluxione impletur, ita vt adiacentes partes distendantur, tum tensiuum dolorem sentiunt laborantes, non quidem longo spatio porrectum, sed propriis limitibus circumscriptum. At excreto quomodolibet e sinu humore, protinus dolor conquiescit, nisi ambientia sinuum corpora, adeo distendantur, vt inflammatoria dispositione torqueantur. Hæc sunt quæ proprie ad sinus pertinent. Quod vero ab Archigene dictum est, aliud ab his est. verum quid intellexerit, quum ita scriberet, haud facile inueniri potest. At quod

deinceps scriptum est, non minorem habet dubitationẽ. Nam stimulans (inquit) dolor non in imo subsistit. Hic enim sermo, cum eo quem in initio præmisit, pugnare videtur, quo in hunc modum scripsit. Stimulans autem, partim eorũ quæ in loco sunt, quidpiam affectum esse declarat, partim contra. Id enim fieri potest, & in parte ossibus maxime vicina, & in cute, atque omnino in medio, huiusmodi dolore facto ab humore mordaci, sensibilium partium aliquam erodente. Deinde quod in fine eiusdem orationis sic scriptum est. Lacerans autem est qui in sinibus consistit. Si lacerans quidem idẽ significat, quod diuellens, mendacium est. nam illi qui in sinu est, id minime cõtigere solet. Quod si non hoc, sed aliud quidpiam dicere voluerit, quomodo id poterit inueniri? Atque huiuscemodi sunt quæ in præscripto sermone Archigenes posteris memoriæ prodidit.

COMMEN: XVII.

DE dolorum absurditatibus quo similares ad partes, præmanibus in verbis suæ indagatio-

ni extremum claudere cardinem elucet. (Id aut) dolorē vlcerosum adhuc perseuerat princeps: cum Archigenes prurigines subministrare præmittebat. q abiecte promulgatum esse, ex discrimine inter sensum pruriginis, & vlcerosam conturbationem monet. (verum) Archigenis deceptorium subinfert: quia pruriginosa dispositio, vlcerosam præcedit: & vlcerosa destituta, in pruriginosam reflectitur: eam ob rem Archigenes de ipsa incondite exarauit: vti & harum conturbationum causas inefficax disputauit. (igitur) sua quidem profexa magis percurrit: quia vlcerosa acerbitas non modo ad cutem, immo vsq; imos ad locos disseminatur: Sed in hoc, a pruriginosa discrepat: quoniam pruriginosa ad solam corporis superficiem spectat. non ex ratione eius, sed per accidens scilicet cutis, quoniam sui dēsitate omnes supra compaginatas partes excedit: Et ex hoc cur pruritus tantum in corporis superficie delirat, persuasum habet. ¶ Secundo q binæ indignationes ꝑprie dispositionis accidens sanciuntur: & succis ex acribus prodeūt: quemadmodum dilucidius secundo de sinthomatum causis ipsemet Galenus loqutus est: (Fodicus) de fodico Archigenem reprobat dolore: quem in alto esse profitebatur: cuius oppositum refert princeps: q ad membranas

& minime imas ad partes ascribendus. (Infixus) idem de infixo studet: nam tunc infixus dolor germinabat: quum sinus associabatur, Archigenes iactabat: cuius colloquium sordidum esse probat Galenus: quoniam sinus concauitas quædam assignatur: quum partes prius connexæ dissociantur, ita vt vna ab altera abhorreat: demum quando confluxu ad plenum reuocatur: ita vt circum colligatæ partes in extensionem compellantur: tunc de dolore non infixo, sed extensiuo conqueruntur: illustrat se ipsum (extensiuo) non copioso spatio, sed secundum limites suos. Vnde iniquo a sinu profulgato succo: affatim dolor desiit: nisi partes circumplectentes, ad eo ab extensione dilacerantur: vt inflammatoria, a passione discrucientur: hæc quantum ad sinus scientiam explicauit. Sed si aliqua aliena ab his Archigenes orsus fuerit: ea dignoscere laboriosum esse fatur. (At quod) alios postulat dolores; nam stimulantem dolorem, nec in profundo situabat: quod repudiatur: quoniam hæc oratio: antecedenti obsistit: quum ipse prædicabat, stimulantem dolorẽ affectum in locis decernere, & partim e contrario sed id in sede ossibus matura, in cute, ac in medio machinari potest: necnon succis ex erodentibus, qui omni in loco comperiri possunt. igitur & cæ-

tera (De inde) secundo lacerantem esse in similibus insinuabat: quod si lacerans idem quod diuellens portendit: suum assertum fuit crimi nosum, reliqua vero persuasa habentur.

Ex his hæc vulgantur detersa.

¶ Vlcerosum dolorem ad cutim, partesque imas, & forte vsque ad ossa protrahi, affatur.

¶ Pruriginosus dolor tantum corporis in superficie augetur:& hoc per accidens scilicet cutis impulsu instituitur.

¶ Vlcerosas, pruriginosasque dispositiones succis ex acribus congeri diuellit.

¶ Dolorem pungitiuum membranarum, & minime alti corporis familiarem esse Galenus probat: cuius contrarium & indecore retulit Archigenes.

¶ Sinus concauitas quædam intitulatur, eo quod partes prius coniunctæ, in sinu disiunguntur, ita vt vna ab altera distare cohibeatur.

¶ Succi a sinu deiectio, doloris lenitionem, nisi partes circum colligatæ inflammentur: suppeditare assueuit.

IGITVR transeamus ad alium, qui & ipse ex dolorum differentia, affectas partes cognoscere docet. Est ipsius series huiusmodi. Hepatis vero dolor, holcimos (id

est tractorius) & inhærens, & torpidus est, atque atrocius molestans. Splenis aũt acutus non est, sed & grauitatem simul, & extensionem habet, atque similis videtur ei, qui ad elisionem quidem atque expressionem, sed extrinsecus incumbẽtem, renititur. Renes & austeros dolores inducunt & cum permanente astrictione pungentes. Vesica vehementer stringentibus vtitur doloribus, atque intensionib⁹ punctoriis. Vterus autem acutis, turgidis pungentibus, distendentibus, torminatim incidentibus, quippe qui huiusmodi mixtione dolere natus est, quamobrẽ idiomatis quoque ambiguitatem inducit. In hoc sermone, iterum Archigenes protinus ab initio, hepatis dolorem holcimon (id est tractorium) esse dicit. Verũ hoc vocabulum holcimos, apud Græcos in vsu non est. proinde quid significet haud facile inuenire est. Nam vocabulorũ significationes, ex longo vsu deprehenduntur. Atqui video eos, qui illo vtuntur, viscidum per ipsum velle significare, quale viscum esse videt̃, vt cuius vna parte tracta, potest per ipsam reliqua

illi continua simul attrahi. Sic pasta quoque ex frumento, holcima dicitur, maxime si accuratissime subacta fuerit. sed ex ordeis, aut milio pasta, holcima non dicetur. Atqui sub hac significatione, hepatis dolor haudquaquá holcimos euadet, proinde aliam significationem quærere oportet. Itaque vnus ex his qui Archigenis sectam reliquis præponere conantur, holcimon hepatis dolorem dici asserit, quum hepar, vel induratum, vel inflammatum, detrahere iugulum videt: Alius, quum diuturno morbo laborat. Alius quum mediocri dolore afficitur. Sunt qui tardum ipsum significare velint, vtpote qui acuto aduersetur. Atque vrgentem & adeo vehementem, vt nullã admittat requiem, acutum vocant: contrarium vero, nempe tardum, holcimon. Nonnulli enim eum dolorem holcimõ, vel grauem dicunt, qui grauitatis speciẽ refert: vsu enim receptum putant vt de grauitate, id est holce tractus dicat. Multa insuper alia varie explicant, admirandi illi quidem enarratores, sed quæ intelligantur a nemine. Constat igitur hoc vo

cabulum holcimos, quod in propositæ orationis initio inuenitur, nihil nos posse docere.

COMMEN. XVIII.

POSTQVAM dolorum abhorrentias partibus in similaribus superius asseruit Galenus: hac tempestate in officialibus eundem sermonem conceptari profexus est, & iecoris lienis, renum, aliarumq; corporis sedarum dolorum proprietates percuntatur: quæ quum tanta exundent euidentia, alia illustratione haud indigere statui: Sed tantum pro obuiatione, quæ ex eis decerpi tradita, exorare videntur: iccirco sub silentio transgredior & constructa promulgata secundum Archigenem ascribo:

¶ Dolorum alietas sedes varias obluctatas esse denunciat: vti latere in dextro dolor extensiuus, pigridus, ardentius lacerans, iecur refragatum esse monet: latere vero in sinistro dolor grauatiuus, extensiuus, compræssiuusq; innascens, lienem contristatum esse decernit.

¶ In renum gradu dolor mordicatiuus, expræssiuus pungitiuus, stabilis insurgens, renes aduersatos esse prædicat.

¶ In vesicæ situ, dolor eximius, restrictiuus, cũ

pungitiua

pungitiua extensione associatus vesicæ iacturam indicat.

¶ In vteri spatio dolor acutus, mobilis, pungitiuus, extensiuus cum tortionibus affligens: vuluæ peculiaris existens. testimonium reddit.

¶ Dolor valde commissus, velut vteri semper medicum in tenebris reiicit.

¶ Vocabulorum significata, longo ex vsu vendicare autumat.

AT vero deinceps cōsideremus, quid vtique sit dolor inhærens. Nam hunc quoque hepatis proprium esse dixit. Mihi quidem facile persuasum est, turgido dolori inhærentem per contrarietatem opponi, ipsum dicere voluisse. Quid enim aliud coniicere quis posset? At vero hepatis dolor, si quispiam alius, vicina corpora ad consensum inducit. Nam & ad iugulum vsque porrigitur, & spirādi difficultatem creberrime affert, atque interdum tussim quoque ac dysenteriam, neque raro notas costas infestat. Igit' quonā pacto vere dicetur eodem in loco permanere? At fortasse satius fuerit putare, quod inhærentem dolorem dixerit, velu

ti in fixum. Atqui hepatis dolor, vt nup ostendimus, haudquaquam huiusmodi est. Similiter antea iam declaratum est, ne torpidum quidem dolorem particulæ cuiusquam proprium esse. Nam ad dispositionem potius referendus est, hæc autem non in iecinore, sed in neruosis potius corporibus inuenitur. Porro atrociter molestãs, cum torpido pugnat, vtpote qui violentus est, atque continuus. Sed nec huiusmodi quidem hepatis dolor est, sed potius grauis. At ne grauis q̃dẽ, exacte ꝓprius hepati est, sed spleni quoque, ac renibus inflãmatis cõmunis. Equidem non satis mirari possum, quo pacto Archigenes ad lienem duntaxat, hanc doloris speciem referre tentauerit. Nam vel Hippocratem audire debuit dicentem. Et in renem dolor grauis. Verum hoc peccatum exiguum forte censebit. At longe maximum est illud, quod committere solet, nomina scribens cæteris sensibus peculiaria, quemadmodum nunc de renibus quidem, austeros scribit dolores, de vesica vero astringẽtes. Hæc enim saporum sunt nomina, qui lingua vt in-

ſtrumento & guſtandi ſenſu dignoſcun-
tur. Igitur res quædam declaratur, gene-
ratim quidem per hoc vocabulum ſtrin-
gens, ſed magis particulatim per auſterũ
& acerbũ. quippe ambo aſtringunt, ſed
magis acerbum, qualis eſt omphacia vo-
cata galla. Porro auſtera ſunt multa, vt
mali punici genera, atque contonea ma
la, ac reliqua complura menſis apta. Sa-
ne acerba, haudquaquam ſunt iucunda
non ſolum ea quæ medicamentorum ſpe
ciem referunt, veluti hypocyſtis, & balau
ſtium, & galla & rhus, ſed etiam illa quæ
quum ſint huiuſmodi, recipiuntur tamẽ
in cibos. Quapropter non excogitari q-
dem poteſt, quid vel auſterum, vel acer-
bum dolorem dicere voluerit Archige-
nes, non magis q̃ aut ceruleum, aut ru-
brum, aut fuſcum, aut alium aliquem, a
coloribus nominatum. Nunc autẽ quid
dixerit doctor quidam ex Archigenis fa-
milia tempus eſt conſiderare. Nam dolo-
rum proprietates Archigenem arrogan-
tia motum interpretari voluiſſe cenſet, at
quia re vera ineffabiles ſunt, eum in hu-
iuſmodi nomina abſurda incidiſſe, non

intelligens. vnamquamque qualitatum, siue gustabilem siue tangibilē effari posse. Vbi vero multæ qualitates circa vnam essentiam apparent, ibi & proprietatem fieri contingit, idque maxime in gustu videre est, si aliquando & amaritudinē, & dulciorem, & austeritatem, & acrimoniam, in vna essentia apparere contigerit. Sic enim in gustu proprietas quædā oritur, ineffabilis illa quidem, si vnico nomine ipsam explicare tentaueris, sed quæ dici tamē potest, si per singulas qualitates discurras, eo addito, quod & magis & minus declarare, haud impossibile est. Ita & herbas vniuersas, & reliquā quoque materiam enarrauerunt medicorum non pauci, singulas qualitates quæ enūciatis rebus insunt, explicantes. Ergo Archigenes, si vniuersam essentiæ proprietatem, vnico nomine comprehēdere voluerit, indoctus omnino fuisset, id quod de Archigene nequaquam sentiendum est. Si autem simplices qualitates, ipsæ quidē ineffabiles nō sunt, earū vero quātitas, exacta quidē mēsura, ineffabilis est, quāquā sub latitudine quadā explicari pōt.

COMMEN: XVIIII.

QVAE antecedenti in litera olfecerat princeps: in præsentiarum quæ probe, in honesteq; prodita, sciscitari elaborat: Et primarie quid dolor inhærens extet, rimari profitetur: vnde bina de hoc Archigenem sentire, refert: & iecoris proprium, ingenitumq; esse: necnõ turgido aduersari dolori: at vero dolorum ab surditates iecinori ab Archigene impartitas, abolere auspicatur: non enim inherens dolor hepatis familiaris statuendus: quoniam si dolor in eo germinat, circum propinquas partes per consensum afficit: eo ꝙ ad iugulum extenditur: & sic spirandi laborem frequenter excitat: quandoq; tussim, ac dysenteriam videlicet cruentosam; & fere quotidie notas cruciat costas: ergo quo pacto dolorem hepatis esse immobilem, rite exprimi potest: quum per experimentum oppositum conspiciatur: verum subdit, honestius esset per inhærentem infixum arbitrari: quamuis iecoris dolor haud talis existat. ¶ Secondo ꝙ nec dolor pigridus ipsius sit peculiaris, delet: quia ad dispositionem magis referendus: non enim dicitur particula torpida, sed passio torpida: quare iecori minime condonandus: immo non modo rigidus do-

lor ei largiri denegatur, sed etiam & conturbatio torpida, quum partibus in gelidis, exanguibusq; ut nerui, non autem in ingneis, & cruentosis ut iecur comperiri vulgatur.

¶ Tertio (porro) Archiginem criminatur: cum hepatis dolorem esse rigidum, & atrocē promulgauisset, hæc quum oppugnant, minime honeste profiteri possunt: nam dolor acutus congelatiuo aduersatur: eo ꝙ ibi copiosus sensus, in hoc autem diminutus, ibi violentia & perseuerantia in associabilis, in hoc autem minime, sed magis quædam tristis sensatio confusa & intermittens: sed eius dolor grauis adiudicandus: verum haud ipsi solo, sed lieni, renibusq; inflammatis condonari princeps fatur. (Equidem) rursus contra Archigenem insurgit: bifariam altero si quidem modo, quoniam dolorem grauatiuum tantum lieni erogabat: ꝙ in decore explorauit: nam saltem Hyppocrati fidem adhibere debebat: Altero quod renum dolorem grauem esse asseruit: quamuis hoc delictum aliorum collactione exiguum esse princeps afferat. (At longe) secundo maiorem eius noxam aperit: quum differētias dolorum per nomina sensibus familiaria ascribat: ut dolores renum austeros, & vesicæ astringentes: hæc autem gusto diiudicantur: vnde quædam vniuersaliter per hoc vocabulū

astringens denudantur: quædam vero magis distinctæ, vt per austerum, & acerbum, & alia quæ percurre. (Nunc) eloquuta cuiusdam de Archigenis sobole deuellit: quidam enim eius discipulus retulit: Archigenē in dolorū ꝓprietatibus exponendis insudasse: quæ sunt ineffabiles idest quæ minime ab aliis traductæ fuere: sed quod Archigenes multa in erubescenda incessit, princeps probat: nam ꝙ vnaquæq; qualitas siue gustabilis, vel tāgibilis, si simplex fuerit, ꝙ vno nomine interpretari, indicariq; possit, haud agnouit: si vero complures vna conuocantur, vt amaritudo, dulcedo, austeritas, vna gignitur proprietas, quæ vnico nomine minime conspirari valet: quæ ineffabilis, a Galeno perhibetur. Sic igitur si Archigenes vniuersam qualitatum proprietatem vnico sub nomine traducere voluisset, incultus fuisset, quum exequi haud valuisset, quod ab ipso denegandum. Si vero orsus fuerit: ꝙ ipse tantum qualitates exposuit: quæ exponi valēt: tamen certam mensuram haud interpræțari potuit: quum interpræțabilis decernatur licet quadam sub mensura secundum humanum posse perpendi datur.

Ex his hæc eripiuntur constituta.

¶ Iecoris dolor nec fixus, inhærens instituendus: quum sedes circumlocatas consensualem

ad afflictionem compellat: quoniam si ad fur culas porrigitur, spiritus duriciem, tussim, & quandoq; cruentosam solicitat dysenteriam.

¶ Dolor torpidus dispositioni, & non membro gratificandus.

¶ Grauis dolor iecinoris, lienis, renumq; inflãmatione laborantium, peculiaris statuitur.

¶ Simplices qualitates vnico sub nomine, compaginatæ vero, minime interpretari queunt.

IGITVR longiori sermone vti nõ oportet, quum ea species ob oculos omnibus sit posita, qua vti debet is, qui quamlibet rerum sensibilium interpretari aggreditur, quippe omnium tangibilium qualitatum propria habemus nomina, haud secus, quam gustabilium, visibilium, & audibilium. Atque omnibus iis patrio more vti debemus, & neque stringẽtem, neque austerum nominare dolorem, vtpote quæ saporum proprie appellationes sint. Plurimi enim medici Archigene antiquiores, quum dolorum differentias conscriberent, haudquaquam ausi sunt a consuetudine in nominum vsu recedere, quæ & ab ipsis laborantibus audire licet, qui perinde se dolere interdũ

aiunt, quasi acu pungantur, ac rursus pe rinde, ac si terebro perforentur. Quinetiã videri sibi aiunt contundi sese, & diuelli, & tendi & retrahi, & detrahi, & grauitatis cuiusdam sensum percipere, qua interdum subiectarum partium aliqua suspendi videtur, interdum vero circundantibus incumbere. Igitur vt huiusmodi nomina omnia facile intelliguntur, ita astringentes, & acerbi, & austeri dolores intelligi haudquaquam possunt, ac præterea ab vsu omnino aberrant. Hæc intelligere debuit Archigenes quum docere nos vellet, quomodo loci affecti possint cognosci. Nam omnis qui de doloribus habetur sermo, vanus nugarũq; plenus esse censetur, nisi ex his, quæ laborãtes ipsi dicunt, eos cognouerimus. Ergo si ab ipsis quomodo dolent, discere oportet, nunquam vero dicant, acerbum, aut austerum, aut atrocem, aut holcimon dolorem, rursus inutilis erit huiusmodi doctrina. Præterea ex eo loco quo dicunt Archigenẽ interprætari velle dolorum proprietates, hæc docendi ratio tum impossibilis, tum inutilis esse pla

ne videtur. Primum.n.vel ipsis authori-busnon omnis ipsorum proprietas enũciari pōt: quod cum ita sit, omnino fieri nō potest, vt ea sub doctrinam cadat, vtpote quam ii duntaxat qui sensibiliter ipsam percipiunt, noscere possunt. Dein de ea nobis ignota sit necesse est, qua nō laborauerimus, nisi fortasse Archigenes, omnes sui corporis partes habuerit affectas: quod licet concesserimus, fieri tamē non potest, vt credamus vnum hominem omnes singularum partium affectus fuisse expertum, donemus tamen (si volueris) hoc quoq; quanquam impossibile est. Nam vteri saltem affectus nunquam scilicet percepit Archigenes, nihilominus huius proprietates conscrisit, quæ a solis mulieribus expertis dignoscuntur.

COMMEN: XX.

ARCHIGENIS dolorum de differentiis conspirata, lacessere adhuc attentat: vnde in primis causam referat: cur in substantiæ proprietates percuntādo, vti Archigenes coniurauit, sermonem haud elongare debemus: quam sic

traducit, quoniam oĩbus ante oculos quædã occurrit species qua ille fungi valet, qui aliquid rerum sensibilium exponere instat: nam omnium tangibilium, gustabiliumq; qualitatum peculiaria habemus nomina: quibus vti secundum patriam consuetudinem hortabimur: (& neq;) hic Galenus q̃ dolorum dissonantias per austerum & stipticum, nec absolue re oportet: pluribus indiciis deuellit: quoniam asperum, & stringens saporum & minime dolorum propria ascribuntur nomina. ¶ Secundo complures ante Archigenem, ac eo vetustiores, dolorum varietates interpetrari affectantes: eorum aliquis tanta non laborauit ariditate, vt extra assuetum nomina assignaret: Sed ea quæ, a laceratis haurire consueuerant. ¶ Nam nonnulli cruciari profitentur: ac si ab acu pungerentur: aliqui ac si, a terebro perforarentur: aliquando velut aliquod contunderet: aut incideret: aut extenderet: aut retrahi, & detrahi idest aut superius, aut inferius contrahi: & quandoq; grauitatem, ac si aliquod graue in loco doloris esset adhibitum sensiunt: hæc nomina dolorum intelligibilia elucent. & neq; dolor austerus, & stipticus qui inperceptibiles videntur: quum consuetum nominum transcendant vsum. ¶ Tertio quia omnis quæ de doloribus adulatur eloquuctio:

inanis, ambiciosaq; suspicatur: præter eam q̄ laborantes expediunt: sed ipsi dolorem austerum, vel stipticum nequaquam prædicant: igitur &c. ¶ Quarto (præterea) aliquis Archigenem propugnans, differere posset: q̄ Archigenes dolorum proprietates tantum conuertere instigauit: quæ ratio impossibilitatē, inutilitatemq; impellit. explorat primum princeps: quoniam aut nec omnis dolorum ꝓprietas ab authoribus exprimi valet: & tunc nec sub doctrina submitti tribuitur: vel hi solum eas diiudicant, qui sensibiliter sentire gloriantur: ita q̄ omnes tolerassent dolores: sic igitur si Archigenes proprietates dolorum inter nouit: eas perpeti per opus fuisset: sed quod ipse cūctas corporis sedes obluctatas habuerit: (licet: datur) tamen vt huic fides adhibeatur scilicet vt vnus mortalis omnes corporis partes conturbatas obtineat, impossibile videtur: nā vteri detrimenta nunquam Archigenes sentiuit, & tamen ea exarauit, quæ solæ eruditæ feminæ agnoscere apparent, quamobrem infame Archigenes dolorum proprietates prompsit.

Ex his hæc subtrahuntur indicata.

¶ Dolorum discrepantiæ familiaria per nomina, & minime perausterum, & stipticum interpetrari debent, vt flagitiose elaborauit Archi-

genes.

¶ Omnis traductio, quæ de doloribꝰ tractatur: inflatuosa, criminosaq́; conijcitur, non nisi quæ ab affligentium relatu vendicatur.

¶ Omnem naturam dolorum, a nullo exarandi potestas cōmittitur, nisi ipsimet vniuersos passus esset.

¶ Vt aliquis singulos corporis locos affectos habeat, sanciri nequit.

ITAQVE admirationem (ita dii mea ment) sepenumero mihi induxit, ex qua tādem ratiocinatione, tam absurdam hāc doctrinam collegerit: quam & si verā cōtendis, nihil tamen ex ea vtilitatis prouenire fateri cogeris, nullo infirmo suos affectus per Archigenica nomina interpretante. Nam quod nonnulli laborantium fastidire stomachum aiunt, id nobis eo quod aliquando ita fuimus affecti, plane notum est. sicut etiam mœstitia torqueri, quippe quosdam sic fuisse affectos satis constat. An vero austero dolore, ab Archigene dicto, quispiam fuerit affectus, intelligi non potest: vtpote nemine sciente, cuinam rei nomen hoc adaptauerit.

Nam punctorium, & dinstendentem, atq́ eos qui conformiter nominantur, atque iis multo magis vehementem, & forté, & violentum, & continuum, & intermittentem, nemo est qui non nouerit, vtpote qui per nomina a consuetudine non abhorrentia, enarrantur, & quos quotidie euenire videmus. At austerum, & astringentem, & atrocem, & holcimon, vt nemo profert, ita si quis fortasse proferat, nemo intelliget. Cæterum oportet, & affectum esse communem, & appellationem ipsum declarantem, ab auditorum consuetudine nõ aberrare, veluti quum stomachum stringi dicimus, id quod nemo nõ dicere solet. quippe tali sæpenumero sensu afficimur, qualem extrinsecus onus aliquod incumbés, inducere potest, idq; in nõnullis oris ventriculi dispositionibus, quod per abusionem nõ solum populares, sed probatissimi quoque medici stomachon appellant. Quinetiam inter vehementer respirandum nonnũquã grauitatem in dextra præcordiorum parte sentimus. id si citra febrim eueniat, aut obstructione aut dura dispositiõe hepar

laborare coniiciendum est. Veluti quum inflammatione infestatur. febrim comitari necesse est. Itaque omnia huiusmodi & dici possunt, & manifesta sunt omnibus medicis, Archigene prioribus, atque sine absurdis illis nominibus doceri possunt. Archigenis vero doctrina hoc habet exacte proprium, vt nō nouarum rerum, sed nominum rem nullam declarātium enarrationi studeat. Nam librum de pulsibus, huiusmodi nominibus impleuit. quanuis ille, vt in commentariis de pulsibus ostendimus, haudquaq̄ translati indigeat nominibus.

COMMEN. XXI.

Hodierno in textu in simulationi contra Archigenem de dolorum differentia Galenum silentium claudere non dubium est. Antecedenter duo asserit: & ꝙ doctrina de dolorum absurditatib⁹ ab Archigene pertractata, fuit fœda, quum veritatem renuntiauerit & si impune veridica esset. nullum ex ea lucrari commodum: quoniam cruciantem in ventriculo grauitatē, vomendiq; cupiditatem, aut pungitiuam cru-

delitatem, aut extensiuam, vel ex eis debilem, vel atrocem, aut continuam, aut intermittentem sufficiẽtem: talem perpeti dolorem enarrant: quum affata nomina minime nominum vulgaritatem transgrediantur. sed austerum, & stipticum si quis sustineat, eum eloqui fugit: & si exprimere haud lateret, nemo suam perciperet orationem. (cæterum) pro disertorũ munimento attendit, ꝙ vt aliqua ab aliis compræhendantur, gemina conuocare necessitatur videlicet vt affectus extet communis, & vt nuncupationes affectum denudantes ab audiẽtium assuetudine minime deflectantur, vt de ventriculo lineat, quoniam aliqui de ventriculi detrimento conqueruntur, vti ab aliquo coarctari viderentur, ac si aliquod extrinsecus immineret grauamen, quem dolorem non modo vulgares, immo & facundissimi medici stomachon perhibẽt, hoc filo nec reiiectus princeps, alium exponit, vt in iecore nam si aliquis inter eximie respirãdum, grauitas dextro in præcordiorum quãdoq; sentitur: si citra febrilem innascitur calorem: tunc hepar, aut obstructione, vel duro apostemate discruciari suspicandum: quoniam grauitas ipsa succorum in iecinore auctionem, cohibitionemq; decernit: vnde si febris nec associatur: crassos gelidosq; succos esse statuẽdum: qui obstructionem, aut

nem, aut frigidum concitant apostema: Si vero conducitur, calido de apostemate censendum: eo quod igneorum multiplicationem succorum constituit: quamobrem hæc extant vsitata nomina, & communia, quibus traductores, vt percipiantur fungi debent: & non austerum & stipticium. ¶ postremo efficit Galenus, quod Archigenes non modo, a rerum nouarum enarratione desistit: immo verba nullam indicantia intentionem exarauit.

Ex his hæc demanant instituta.

¶ Ad effectus agnitionem communitatem, assuetudinéq;, nominum implorare oportet.

¶ Si aliquis prouidam inter respirationem dextro sub latere grauitate affligi cõqueritur: & hic febre relegatus comperitur, iecinoris obũbrationem, aut in tractabile apostema: si vero aduersum, inflatiuum tumorem statuere per opus est.

De via & ratione, qua simul & sedes affecta, & ipsius dispositio posit cognosci.

EQuidem voluissem Archigenem, tãtorum medicorum successorem, aliquid lucis doctrinæ addidisse: sed eam ita obscurauit, vt ne nos quidem, qui in artis

operibus iam senuimus, dicta ipsius intelligere valeam?. Quod igitur illius erat officii, id ergo præstare nitar. docebimus etenim in primis viam & rationem vniuersalem, cuius adminiculo, & ipse affectos locos inuenire, & cæteris viam ostendere possis. Igitur, vt in priore libro dictum iam est, via & ratio huiusmodi est. In primis enim quærendum nobis est, an singulorum locorum. quomodocunque afficiantur: propria signa inueniri possint: An pro affectuum ratione alterētur. Deinde vtrum singulorum affectuum ꝓpria sint signa, an circa quamlibet partē varientur. Et oportet loci simul & affectus non immemores, deinceps signa pestringere. Veluti si ita acciderit, vt pulmo inflammatione laboret, tanta inducetur spirandi difficultas, tantaqꝫ angustia, vt suffocari laborantes videantur, at recti sedere conentur. quem affectū orthopnœam nominant. Quinetiam calidam sentiunt respirationem, idqꝫ maxime si erysipelatis particeps fuerit inflammatio, quocirca vbi plurimum efflant, iuuari vidētur, ac multum aerem frigidum attrahere con

cupiſcunt, atque inter tusſiendum ſputũ expuunt, idq; modo hoc, alias alio colore infeſtum, vt interdum rubrum, interdũ flauum, aut rufum, ac ſpumoſum quoq;, & nigrum, & liuidum appareat. Inſuper grauitatis cuiuſdam thoraci incumbentis ſenſum, ſæpenumero percipiunt, ac dolorem ex imo ad ipſum peruenire, & ad pectus, & ad ſpinam. Præterea acuta eſt ipſis febris. Pulſum vero habent, qualem in libro de pulſibus diximus. Sic vbi mẽbrana coſtas ſuccingens inflammata eſt, acuta febris infeſtat, accedente, pulſus ea quam in commentariis de pulſibus diximus proprietate. eſt autem dolor punctorius, vna cum ſpiritus difficultate, ac magna ex parte ſputum colore infectum apparet, haud ſecus quam in peripeumonia. Igitur vtroſq; affectus ſpirandi difficultas neceſſario comitatur, eo quod affecta particula ſpiritus ſit inſtrumẽtũ oritur autem febris, & propter affectum ipſum, & propter poſitũ. Nam & pulmo, & ſuccingens coſtas membrana prope cor conſtituuntur. Inflammatio vero calidus affectus eſt. Sic etiam tusſis ipſis vt ſpiri-

tualibus conuenit. Sed quod aliquid expuitur, id ab affectu ipso procedit. Quippe iam ostendimus, omnem inflammationem, ex affluente fieri sanguine. quapropter si biliosus fuerit sanguis, flauum, ut pallidum erit sputum. si pituitosus: & spumans, & candidum. si melancholicus: aut nigrum, aut liuidum. si nihil horum sanguinem infecerit: rubrum. Quinetiam in laterali morbo sæpenumero magis biliosum: in peripneomonia vero magis pituitosum sequi consueuit. Sed de hoc satis iam declaratum est. Quod autem inflammatarum partium excrementa per asperã arteriam referuntur, eius rei causa tum ad positum, tum ad formationem referenda est. quippe quæ per solam hanc viam effluere possunt. At vero ventriculus duos habet meatus, ac quod in eo vitiosum est supernatare solet, vomitioneq; eiicitur: quod vero in intestinis continetur, deiectione vacuatur. Veluti renum, vesicæq; excrementa, meiendo excernuntur. Cerebri vero redundãtia, per nares præcipue, nonnũquam vero per palatum, & aures vacuatur.

COMMEN. XXII.

POSTQVAM Archigenis doctrinam de dolorum discrepantiis intimauit Galenus: subsequenter semitam, rationemq; , sedem refragatam, ac refragationem in interioribus diiudicandi denunciat: Et auspicato Archigenem circa eius obductam humanitatem reprobat: cuius verba satis obuia apparent: ℂ Secundo (docebimus) suam conserit in vestigationem scilicet ꝙ methodum, comunemq; coniecturam, cuius subsidio locos conturbatos excogitare, ac aliis statuere possit, erudire impellit: vt quod Archigenes desiit, ipse cōceptari polliceatur. ℂ Tertio (igitur) normas communes locum in interioribus exagitum prouidendi prælibat: quarum vna ascribitur. ℂ An quæcūq; corporis partes contristatæ, quomodocūq; contristentur: familiaria cōducant vestigia, eas detergentia. ℂ Secunda an notæ oppugnationum, abhorrentiam, conflecti videantur. ℂ Tertia an quæcumq; conturbatio peculiares colligat rationes. ℂ Quarta an quacunq; in sede corporis aduersata, indicia discrepantiam concitent. ℂ Quinta sedis affectæ, affectusq; (vna) agnitio in memoria habenda, & post id suspitiones conuo-

care,vt in similitudine dissertius conspicietur. (veluti) hic regulas in instanti dispositas per exempla gratificat: vt nono methodo medendi capite quarto conciliauit: quod vniuersales methodi perfectam ad doctrinam haud sufficiunt: ideo circa exempla exercitari oportet: ea propter vt distinctius ipsa percipiantur: in particularibus dilucidat:& primo in pulmonis inflammatione, si enim spirandi acerbitas, tantaq; angustia in cubante procreatur: vt iugulari ipse profiteatur: erecte dirigi adoritur: vti in detrimento orthoponeam nuncupato frequentari solet: ac procellam calidam pulsare sentit: præcipue si imflammatio erisipilosa extat:& quum exundantem plangit aerem, suauitatem vendicat:& affluentem, glacialemq; aerem lactare exoptat: sputum cum tussi commixti coloris, vt modo ruffi, quandoq; rubei & flaui, nigriq; deiicit:& vt crebrius in thoracis concauitatem,& dolorem eximo pectoris porrigi, vsq; ad pectus,& ossa dorsi sentit: & quum his etiam febris contrahitur Sic igitur ex his attentatis, gemina, & locum affectum pulmonem,& eius affectionem, tumorem præternaturam sancies. ¶ Secundo morbo in laterali monet: quum membrana succingens costas ab inflammatione dissoluitur: hæc constipantur argumenta: febris acuta indisso-

ciabilis, pulsus vt libro de pulsibus ipse orsus fuit. ¶ Dolor pungitiuus cum auræ asperitate conuentus: sputum plerisq; coloribus vt peripleumonia disturbatum. (igitur) rationem, modo assertarum coniecturarum exponit: vt spiritus difficultas ambas cōcomitatur lacerationes, rationabiliter liquet: quum sedes quæ instrumentum anhelitus disponitur videlicet: thorax obiicitur. ¶ Febris autem construitur bifariam, & ignei causa detrimenti: quoniam binæ sedes contristatæ prope cor propter plasmationem compaginantur: qua de re quum hæ inflammatione laborent, exuberantem cordi suppeditant calorem. & sic febris germinat. ¶ Idem etiam de tussi censendum: quoniam tussis ad thoracis cohibitionem fuit machinata: thorax autem eo tempore tali solicitatur operatione, quando aliquid eum præternaturam in sequitur: sed quum pulmo, vel ipse inflammatione corripitur: tunc incommodum ea membra angit: quare tussim ad certamē accedere opus est. (quippe) de sputo postulat: ipsum cruciationis occasionem ædi: quoniā omne apostema de cruore in locis fluxo, moliri oportet: & propterea si cruor biliosus extiterit: screatus colorem rubicundum, aut ruffum lucrabitur: & si pittuitosus, spumosum, & candidum: si atrabilis,

offuſcatum,& ſi nihil horum, rubẽs erit ſcreatus, quum cruor inquinet demum concludit, id quod morbo in laterali magis vſu venit, eſt bilioſum, quoniam bilioſus ſanguis ſuæ gracilitatis robore, copiam in membranam coſtas ſuccingentem, potius penetrandi obtinere videtur: Sed in peripleumonia magis pittuitoſum, (quod autem) cauſas non vna in corporis ſede eloquitur: vt cur ſuperuacua his in pasſionibus ad cannales pulmonis aſcendant: compoſitio, formaq; eorum conficiant: quũ nec alia, excrementa profulgandi excogitatur via. ❡ Conſimiliter ventriculo bini impartiuntur meatus, vnus vnde ſucci in eo natantes vomitu auertuntur: & hoc fere asſidue emergit: eo ꝙ ſucci in eum concurrentes natãt. ❡ ꝙ vero in viſceribus conglobatur, inferiorem per ſedem compellitur: vti vesſicæ, renumq; per vrinam quæ vero in cerebro tripliciter & per nares & hoc vt plurimum, per palatum & aures quandoq; excluduntur: quũ hæc eius expurgatoria, a natura conſtituta, vulgatur.

Ex his hæc conuocantur aſſerta.

❡ Qui ſedem affectam, eiuſq; affectũ in interioribus cõpperire cupit: tria prius rimari neceſſitatur: & ſi peculiaria contineat indicia: ſecũdo & illa haud fugere: Tertio & ſi affectus, lo

ciq; impulſu reiectionem parere videntur.

¶ Locum maceratum, eiuſq; macerationem decenter agnoſcere oportet: & poſt id eorum ſignificationes promulgare autumat.

¶ Si ſpirandi duricies, tantaq; contriſtatio in laborantibus innoteſcunt: vt ſtrangulari videantur: ereptam diſpoſitionem optant, igneam reſpirationem explicare iactant: & quum affluentē excludunt, oblectamentum conſequi profitentur hyemalem aerem in eſcare cupiunt: ſputum commiſti coloris, verum frequentius pittuitoſum, thoracis in concauitate grauedinem, triſtemq;: ſenſationem percipiunt: febris immictitur, hæc coniurata, pulmonem ab inflammatione laniari, teſtimonium reddunt.

¶ Sputum pleuritide in paſſione bilioſum vt plurimum excluditur.

¶ Congeſtum apoſtema partibus in cordis approperatis, febrem concomitari neceſſario refert.

¶ Spiritualium ſolicitatio tuſſim cōcitare ſolet.

¶ Omnis inflammatio ſoluto ex cruore prodit.

Quælibet corporis ſedes ingenitum continet inſtrumentum, vt eius ſuperuacua deponere valeat.

IGITVR sedes affectæ dignoscuntur, & ab accidẽtibus & ab actione læsa, & excrementorum qualitate, & a tumoribus præter naturam, & doloribus, & a coloris vitio quod sequitur, vel in vniuerso corpore, vel in vna quapiam parte, vel duab⁹, idq; maxime in oculis, & lingua, quibus addere potes, si vis, eam quoque affectionem, quæ proprie per consensum affice re dicitur, veluti in priori libro iam diximus. At nunc tempus esse videtur, vt amicos, quorum petitioni obtemperãs, hos cõmentarios scribere aggressus sum, ad exercitationem inducam. fit autem exercitatio omnis quum particularia sub eandem viam & rationem ducuntur. Huiusmodi autem doctrinæ specie, vt persæpe ostendimus, non aliud inuenitur vtilius. quippe viæ, & ratiões, vbi solæ sine multifaria secundum ipsas exercitatione cognoscuntur, haudquaquam possunt perfectos efficere discipulos. Altius igitur viam & rationẽ repetentes, ad exercitationis modũ accedamus. In primis quidẽ intueri oportet, num actio aliqua sit læsa, quippe cum ipsa proprium actionis in-

strumentum affici necesse est. deinde vbi actionem læsam esse perspexeris, ad modũ læsionis accedendo, cõsidera ad quã affectionem proprie pertineat. Postea affectã particulam nota, nũ tumore quopiã aut dolore infestetur, & quidem accurate cuiuslibet horum speciem inuestigando. sic enim non solum tumorum, verum etiam dolorum quoque, varios modos addisces. Aspice subinde affectæ partis excrementa, per quem meatum vacuentur, ac vide, num aliquid essentiæ ab effecta parte secernatur. Ad hæc vtrum omnino incocta sint ipsius excrementa, an mediocriter cocta. Ac deinde quibus vniuersum corpus, quibus priuatim quædã corporis partes fruãtur, quod partim ex ipsis actionibus, partim ex colore & figura deprehenditur. Esto enim vt quispiam inter respirandum in notharum costarũ loco doleat, nõ protinus hunc esse pleuriticũ suspicari debes, sed in primis quidem, an tussiendo aliquid expuat, intueri: id enim si coloratum, vt dictum est, videris, tum ipsum pleuriticum esse dices. Quod si tussiẽdo nihil omnino expuat,

fieri poteſt, vt nihilominus pleuriticus ſit ille quidem, ſed inflammationem habeat & incoctam & ſtrictam adeo, vt nihil ab ea foras eiici poſsit. Ac fieri quoque poteſt, vt ob hepatis inflammationem, dolor in iam dicta ſede excitetur, intentis videlicet internis vinculis, quibus nonnullorum iecur coſtis alligatur, atque ſic dolor ad ſuccingentem coſtas membranam perueniat. Verum nequaquam ſimilis eſt pulſus, in hepatis, & mēbranæ coſtas ſuccingentis inflammatione, ac ne alui quidem ſedimenta ſimilia ſunt. Verum hæc non in qualibet iecinoris inflammatione inſunt, ſed in his affectibus qui proprie iecorarii nominantur. Igitur vbi nihil excernitur, a quo indicium aliquod ſumi poſsit, ſatius fuerit præcordiorum dextram partem tangere. quod ſi nullus apparet tumor, ne ſic quidem deſiſtere oportet. quippe fieri poteſt, vt in ſola ſima hepatis parte ſit inflammatio. ſimiliter etiam in gibbis partibus, vbi nō omnes, ſed hæ duntaxat intumeſcuut, quæ a nothis coſtis conteguntur. Itaque laborātem, vt vehemēter reſpiret, monere opor-

tet, deinde interrogare, num grauitatem sentiat, aut suspensam a superioribus, aut incumbentem vicinis. Accidit autem aliquando, vt his haud secus, quam in hepate, oriatur tumor præter naturam, cuius occasione septum trãsuersum oppressum, respirationem efficit difficiliorem, atque qui ita laborant, ab exigua tussi irritantur. Ergo in huiusmodi dispositionibus, solidum, firmũq; discernendi indiciũ per omne tẽpus morbi, a pulsu sumẽdũ est. deinde tractu tẽporis, reliqua quoque accidentia consideranda sunt. Nam & linguæ, & vniuersi corporis color alteratur, vbi hepar vitiatũ est. Sicut rursus thorace affecto, tussis increscit, atque eo tempore omnino apparent, ea quæ tussiendo expuuntur.

COMMEN: XXIIII.

QVVM superius aliquos vniuersales canones sedem in interioribus interrogandi conturbatam, ac etiam eorum indiuidualem exercitationem diluerit: hac tempestate eundem sermonem instigare adnititur: & ex quibus locus

obluctatus nobis vulgatur. ¶ Sex enim commemorat, vt accidentia, actionem læsam, qualitatem excrementorum, tumores præternaturam, dolores, vitium caloris, & hoc bifariã aut vniuerso in corpore, aut vna, duabusue in particulis, vt oculis, & lingua. Et subinfert quod citra modo enunciatas coniecturas, aliud scilicet affect⁹ p cõsensum adiicere vales: & sic septem exprimuntur. (At nunc) tria enodat, & quod iam tempus accessit habile, vt meis obsecũdem necessariis. s. de interpositis per fidem ¶ Secũdo quomodo exercitatio ipsa agitur nam tali cursu pasci debet: vt particularia eadem in via ratione q; cum vniuersalibus consentiant. ¶ Tertio hac in doctrina nihil commodi vendicatur: vbi nudæ vniuersales rationes absq; affluenti circa particularia exercitatione geruntur: haud. n eloquentes discipulos conficere potestatem habent. (Altius) suæ progressionis methodum ascribit. s. quod exordio vias vniuersales, & postea circa particularia ministrationem proficiendã esse pollicetur: & talem disponit ritum: vt prius actionem loci scruteris, an detrimentum compacratur: nam quum vritur, idem eius de instrumẽto iactandum. ¶ Secundo quum actio aduersatur, eruere per opus est, quæ aduersatæ actionis est species: quoniam triplex, a Galeno variis

in locis & ſingulariter tertio de ſinthomatum cauſis hortatur, ſcilicet ablata, diminuta, & deprauata: iccirco quæ harum viget. ¶ Tertio partem inquire impugnatam ſi tumore preter naturam, aut dolore torquetur: & ſi is, inſtiga quæ ſpecies tumoris, aut doloris impendit: quum apoſtemata, crudelitatesq; nec vnice cōprobantur. ¶ Quarto ſede ex inimicata reſecata meditare: & hoc bifarā videlicet iter per quod excludi debent. ſecundo an, a partis affectæ eſſentia elidantur. ¶ Quinto vtrum ſuperuacua ipſa cruda, aut modeſte concocta eluceant. ¶ Sexto locus abſterritus quod ſuffragiū vniuerſo ſuggerit corpori quod ex tribus ſcilicet: eius actione, colore, forma illuſtrandi vim habet. Hæc igitur qui ſedem in interioribus quaſſatam haud latere exquirit: indagare precipit. (eſto.n.) vt eius expedita perſpicua inſpiciantur: exercitationem ad ſingularem feſtinat: Et hoc in variis, nec ex dolore in coſtis pungitiuo inter reſpirandum ſi ſentiatur, pleuritidem eſſe ſtatuendum, ſed ſputum ſciſcitari oportet: vtrum quum tuſſi liberetur quod ſi fit, pleuritidem eſſe decerne: ſed ſi tuſſiendo, nec ex creati exiguum allicitur, tunc pleureſim eſſe ne renuncies: tamen quum apoſtema incoctum extat, eiuſq; ſuccus ſuppreſſus, nihil natura ad excludendum diuellere va

let (Ac) ad alia animũ adhibere indicat, quoniam dolor predictus quandoq; ex iecoris malitioso apostemate innascitur: quum.n.hepar ab apostemate dimicatur: per ligamenta quibus costis contexitur. dolor ad membranas costas succingentem protrahi videtur: vt sic pungitiua acerbitas quæ in costis sentitur: ex apostemate haud pleuretico, sed in iecinore congesto impellitur. Quamobrem vt medicus circa hæc minime illiciatur: vestigia dolorẽ pleureticum, a iecurali dispuentia attendit, præcipue impulsu, quum pulsus in pleuresi serrinus, secus autem in iecinore excogitatur. ¶ Secũdo in deiiectis, quoniam apostema in iecinore ingenitum, cum profulgatis mactatæ carnis loturam subministrat: & hoc tantum, si hepatica passio constructa comperiatur: sed quãdo hæc non associatur: tunc in egestis de in iecinore consertis nihil conspicietur. & iccirco per tactum promit suspicionẽ scilicet: dextrum affectando latus precordiorum: q; si eo in loco apostema non pertentatur, haud hac ex coniectura recedas, quoniam si in iecoris concauitate, aut in gibo, verum non vniuersam amplectens gibositatem, Sed illa in parte quæ notis, a costis tegitur, apostema compaginatur, tunc per tactum minime diiudicari facultas habetur. Propterea aliam lineat notam, vt

tam vt laboranti quod eximiũ plangat anhelitum cõ mittes, & eo instanti afflictum quæ re vtrum grauitatem, aut rem suspensam in superioribus, vel in partibus hepar circundãtibus sentiat, ꝙ si profitetur, apostema a parte in concaua, vel gibosa cõductum esse promulgandum. (Accidit) hoc argumentum ad iecinoris apostema suspicandum, quum minime validum appareat nam quandoq; tumor aliquis ꝑternaturam septum transuersum comprimens reperitur, vnde anhelitus asperitas producitur, talis .n. iecinoris apostemati haud dissimilis, & nihilominus hepar ab apostemate relegatum non dubium est & ideo alia detergit vestigia videlicet: ꝙ vestigium a pulsu indignatũ, fidele, stabileq; iudicatur vt an hepaticum, vel pleureticum existat apostema recogitari possit, quum hoc alias conuocando rationes, vt linguæ vniuersiq; corporis colorem, nam vbi hepar obluctatum fuerit: affatim supra apertorum color perturbatur sicut vexato thorace tussis imploratur, & ea tempestate quæ tussi deferuntur, penitus prospicientur.

Ex his hæc contrahuntur exquisita.

¶ Particularia cum vniuersalibus eodem in methodo, rationeq; inhiberi velit.

¶ Argumenta vniuersalia si a particulari exer-

citatione diuellantur, discipulos exigere minime facultatem habent.

¶ Sedis lumen affecte ex sex scilicet: actione inimicata, accidentibus, deiiectorum qualitate, tumore pter naturā, dolore, coloris inquinamento adipisci valet.

¶ Dolor pungitiuus costarum cum tussi non modo ex pleuritico, imo iecorali apostemate serpere solet:

¶ Grauitatis sensus dextra in parte, iecinoris apostema testatur.

¶ Vt linguæ, corporisq; deformatus color, hepar criminatum esse: paripassu tussis incremētum, thoracem turbatum portendit.

IGITVR quemadmodum fieri nō pōt vt illæsis spirādi, tū ptib⁹ tū instris, difficilis fiat respiratio. accidit autem interdū, nullo existente in ipsis proprio morbo sed transuerso septo, aut detracto, aut oppresso, vt homo difficulter spiret. Ita etiā vsu venire solet in ea sede, quæ principē in se animæ facultatem continet. Nā quū & scientia, & opinio, atque cogitatio omnis, in ipsa consistat, si harum aliqua lædi videatur: protinus ipsam quoq; affectū

quopiālaborare arbitramur. Nā vbi vel in pleuritide, vel peripneumonia deliriū incidit, nemo vel a costa, vel a pulmone, accidens hoc prouenisse dixerit. Quippe vniuersi eam partē, in qua princeps animæ vis residet, consentire putant ac nititur quisque vt modū consensus sectæ suæ conformē ostendat. Verū in aliis affectibus, non consentire, sed primogenio ipsam affectu laborare aiunt. veluti in lethargo, & phrenitide. Vndiq; vero affici, vbi propriarum ipsius actionum aliqua læditur. Proprias actiones dico, quæ a nulla alia parte, vt instrumento, fiunt. Nam re vera & videre illam, & audire haudquaquam negandum est: sed videt oculis, & audire auribus. Atqui vt cogitet, & reminiscatur, & existimet, & eligat, neq; oculis, neque lingua, neque alia quapiā parte vtitur. Quod si hæc animæ pars ita esset in continente ipsam corpore, vt nos in domo aliqua: fortasse nullam omnino ei noxam afferri putaremus a loco. quoniam vero ipsam lædi videmus, quomodo lædatur, est inuestigandum. Si vero veluti forma quædam corporis est, ab ip-

so inseparabilis, eam lædi non inficiabimur, ob suscipientis ipsam corporis alterationem. At quia de hac re inter philosophos ingens pugna est, aliis eam veluti in domicillio contineri dicẽtibus, aliis vero ipsam corporis formam esse putantibus, icc irco quomodo lædatur, inuentu per difficile est. quod vero lædatur, ab experientia discere licet. Etenim vbi fracto capitis ossi terebra adacta est, si quis vehementius comprimat, protinus sensum omnem amittit laborans. Quinetiam si inflammatio quædam oriatur, hæc etiã euenire interdum videmus, mentem itaq̃ lædi minime negandum est. Præterea nõnulli per vehementem capitis vstionem delirauerunt, atque per fortes ictus capiti adactos, sæpenumero stupidum soporem sequi videre est, multi quoq; affectus in capite consistentes, mentem haud obscure vitiant, adeo vt etiam populares, quum aut delirare aliquem, aut mentem quomodolibet affici conspiciunt, capiti remedia adhibenda esse censeant. Verum enimuero quod principium sensus & motionis ab impetu prodeuntis, sedẽ

in cerebro habeat, & quod hoc a membranis (Græci meninges vocant) contegatur, id in aliis commentariis, quam verissimum esse, declaratum est.

COMMEN: XXIIII.

GEMINA p̄senti in litera rimari inflammatur, vnum ꝙ sedis actio haud vitium vēdicat, nisi ipsa vel per essentiam, aut per consensum vitietur: Et in vitalibus, tūq; animalibus tali pacto perstringit: vti de locis, instrumentis anhelitus coniicimus, ꝙ eis inuiolatis vigentibus haud aliqua anhelitus deprauatio consequitur: sed septum transuersum ꝙ ad anhelitus operationem elaborat, quum inferius ꝓtrahitur, quia contrahitur, aut comprimitur, anhelitus incommodum solicitatur, & hoc ꝑ alterius detrimentum: paripassu de cerebro, vbi princeps residet, qui regitiua fertur, sanciendum: nam hac in sede scientia, cogitatio, memoriaq; locantur: qua de re si aliqua harū actionum aduersatur: locū in quo ipsa conducitur videlicet: cerebrum aduersatum esse, suspicari opus est: passione in laterali, peripleumoniaq; iocundat: his. n. aliquo in subiecto viuentibus, si mentem delirium obūbrat: haud

ipsos propter affectus concitari censendum: sed quia sedes vbi ipsa latitat, per consensum cæterarum affectarum sedium afficitur, subsequitur etiam ꝙ nec per consensum habitatio regitiuæ duntaxat criminatur: immo quãdoq; aliis in afflictionibus vt phrenitide, lethardoq; primogenio affecto i. per essentiam criminari conspicimus. (vndiq;) bina expedit: ꝙ affici vniuersaliter fertur, quando aliqua actionum refragatur. ¶ Secundo ꝙ propriæ actiones instituuntur: quæ veridico ab instrumento absoluuntur vt inspicere aliquid, oculis conficitur, & consimiliter audire auribus, & sic de reliqs. ¶ (ꝙ si) secũdo finẽ principali imponit. s. quomodo anima corpore in locãte ipsam residet: bifariã sermocinari principem apparet: aut locat̃ vt locatio distrahibilis, vt nos ĩ domo locamur, & sic forte a loco in quo residet obluctato minime pars aĩæ obluctat̃, nam etiã ꝙ domus diruitur, habitantes haud diruuntur. ¶ Aut locatur vt perseuerantia indimouibilis, & taliter partes animæ exagitatam, ꝑpter suscipiẽtis eam corporis mutationem, esse compescitur. (At quia) circa animæ locationem sua in sede perhipateticorum ꝑdicat sententiam, nam haud exiguũ de hoc inter eos interponitur certamen: quoniam q̃dam eam in corpore conciliari exprimunt, vt

res in re,& nos in domo: aliqui ſicut formam in corpore.(iccirco) bina refert, ꝙ quomodo laniatur, ſuperbiam parit: ſed quod exagitur ab experimento comprobatur: nam oſſe capitis fracto terebra adapta eſt.i.os capitis perforationem lucratum fuit: & ſi huiuſcemodi fractio immenſe coartare irritat, cubans confeſtim omni a ſenſu exterminatur. Et ſi in cerebro inflammatio circulatur, mentem cruciari non abnuendum, quoniam delirium quam primum germinat, conſimiliter quum caput affluenter a ſolari afficitur calore, nec nõ fortem in capite percuſſionẽ ſtupor, vt crebrius aſſociatur, hæc omnia ex capitis detrimento ꝓdeunt: quoniam cerebri eſſentiam contriſtatam eſſe iudicant.(adeo) nec vnum ꝓ affatorum euidentia aſtruit,& ꝙ vulgares his in paſſionibus, raptim adminicula capiti accelerare inſudant,& hoc quia quaſſationem eſſe in capite ſuſpicantur. ¶ Aliud magis ſuum ad propoſitum conſentaneum enodat videlicet: ꝙ veridicum ſenſus, motusq; initium, locum in cerebro obtinet:& ꝙ membranæ ipſe ambiunt, ac p̄ſident: vt aliis in libris expoſuit.

Ex his hæc deducuntur indicata.

¶ Anhelitus deprauatio nequaquam laborat, niſi aliquod eius inſtrumentorum per eſſentiam vel conſenſum macerat.

¶ Nulla actionum regitiuæ facultatis afficitur, nisi sedes in qua ipsa disponitur, alienetur.

¶ Affici dicitur, vbi aliqua conturbaſ actio.

¶ Propria actio aſcribitur, quæ ſuo ab instrumẽto conficitur.

¶ Partem animæ ſuo in loco reſidere, quidam ſicut rem in re: aliqui vti formam in corpore prædicant:

¶ Qua via pars animæ dilaceratur, quærulosa eſt ſcientia, ſed ipſam vexari experimentum teſtatur.

¶ Ex oſſis in capite fractione diuerſimode, vt cũctorum deſtitutio ſenſuum, ſtupor, deliriũ conduci ſolent.

¶ Sicut congeſtam in capite inflammationem delirium, pari paſſu caput incredibilẽ ob vſtionẽ oppugnatũ ſociari ꝓmulgat.

NVNC vero quomodo diſtinguantur affectus primitiui ab his qui per cõſenſum eueniunt, conſiderandum eſt. Nam huiuſmodi ſpeculatio proprie ad hoc noſtrum inſtitutum pertinere videtur, & quidem non ſine manifeſta vtilitate: quippe ad curandi rationem imprimis pertinet, cuinam parti remedia ſint adaptanda, cognouiſſe. Nam per ſolum conſenſum

læso cerebro, si ea pars quæ primitiuo affectu laborat, fuerit curata, priusquam cerebro propria aliqua eueniat dispositio, nullum in ipso relinquitur accidens. Quod si ex consensu, permanens aliqua fiat in ipso dispositio, tum non solũ parti quæ primitiuo affectu laborat, sed capiti quoque remedia adhibere oportet. Quapropter exacte definire, vtrum cerebrum, an membranæ ipsius primitiue afficiantur, haud magnam vtilitatem afferre potest. In vtraque enim dispositione, capiti succurritur. Igitur huic rei non ita vehemens studium adhibere, sed morbi potius essentiã, qualis sit inuenire, quippe humidum exiccare, aridum humectare, frigidum calfacere, calidum refrigerare, oportet. Ac si coniugatus fuerit affectus, per contrariam coniugationem ipsum curare, vt calidum & siccum, humectare, & refrigerare: humidum, frigidũq; exiccare & calfacere, atque in reliquis duabus coniugationibus ad portionẽ, ac in cæteris morbis omnibus, eadem ratione similiter facere conuenit. at vniuscuiusq; speciem, in libro de morborum

differentiis persecuti sumus. Quum itaq; & cerebri, & membranarum eius, iidem morbi simili curatione indigeant, logica magis, q̃ ad curationem vtilis esse videtur quæstio, in vtrolibet illorum contineatur princeps animæ facultas. Verū an in corde sit ea facultas, lōge diuersa, atque omnino differens est quæstio. Esto enim vt a flaua bile in corde & accumalata, & putredine affecta, phrenitis sit excitata, nonne delirare videbitur is, qui caput oxyrhodino, id est oleo rosaceo cū aceto, perfundere iusserit? Nam si hoc præsidio phrenitidis causa sanari possit, non capiti, sed thoraci, ipsum adhibere poterat. Neque tamen vniuerso thoraci, sed illi duntaxat parti, in qua cor continetur. Atque vt hæc a nobis pulchre sunt definita, ita illud non solum affectum locum, verum etiam causam illi noxam inferentem, considerandam esse. vt exempli gratia, deliriū est accidens eius actionis quæ a loco mentis compote prodit: similiter sopor stupidus, sed a contrariis causis oriuntur, quippe & vigiliam & delirium, causa potestate calida efficit. At

quotquot somnolenti & soporosi sunt affecti, omnes a frigida causa proueniũt. Id quod ex medicamentorum natura plane discere licet. Quippe frigida stuporẽ soporemq; calida vero vigilias, & varias motiones inducunt. Sed quid opus est fortia medicamenta enumerare, quũ quotidie videamus & lactucas, & potabiliũ, calidarumq; aquarum balneas, & vinum modice dilutum, somnum inducere? reliquorum medicamẽtorum exemplo, quæ & humectare & refrigerare possunt: quæ vero iis contraria sunt, vigilias excitare. Itaque tenuis ratio victus, & vinum meracius, vigilias inducũt, idq; multo magis, quum vinum meracum, aut suapte natura fuerit calidum, aut valde antiquũ, veluti apud nostrates Pergami olim accidisse, memoriæ proditum est. Neque absurda videtur historiæ ipsius narratio. Grammaticus quidam, singulis diebus balneũ petens, vnum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, qui rem familiarem seruaret, atque ea quæ ad victum essent necessaria, præpararet. Puer itaque domum custodiens, quum vehementi siti

cruciaretur, nec esset ei aquæ copia, vinū antiquū liberaliter potauit, atque ex reliquo tempore vigil omnino permansit. Postea correptus febre, vna cum vigiliis oborto delirio periit. Cæterum animantia quæ frigidiori sunt natura, per hiemen ob frigoris vim, perinde ac si mortua essent, latitare solent. Atque tum viperas quoque videres, si manibus tractētur, deferanturq;, haudquaquam mordere. Nam per æstatem, tum hoc animal, tū serpentes reliqui omnes, maxime sub caniculæ feruore, quum vehementer æstuāt furorem præse ferre videntur, adeo vt ne exiguo quidem momento quiescere possint. Quod intelligens Nicander, sic de Cenchride cecinit.

Non temere offendas calcando Cenchride artus,
Dum furiis agitur.

COMMEN: XXV.

QVAE medicum animo repetere impellunt: princeps euertere sancitur, auspicato hæc monet videlicet q fractiones per essentiam ab

his quæ per consensum haud præterire oportet: huius binam detegit rationem, & q huiuscemodi sciscitatio hunc decenter ad librum de locis affectis expedire apparet: ¶ Et q in curationis cursu in errabile suppeditat compendium: quoniam efficaciter prosternẽdi imperium non habemus: nisi quam sedem prosternere oportet diiudicemus. Et in cerebro tanquam vna singularibus de sedibus gratificatur: quoniam si pars quæ initio oppugnata fuit, a noxa purgatur: priusquam aliqua ad cerebrum pulsetur iactura: eo tempore nullum in ipso diffundi detrimentum censetur. Si vero per societatem exagitur: tunc vtrisque subsidia maturanda, sed in primis loco per essentiam refragato, & demum alteri per consensum imperat: Et ex his partis contristatæ per proprietatem, vel per concomitantiam disciplina, quantum proba incuratione suggerit præsidium, certum habetur. (igitur) secundo alterius in memoria tanquam præcipuam reuocationem habere præcipit videlicet q affectus siue puri, vel connexi essentia haud lateat: & hoc, a ratione minime abhorrens, quũ cõmune inter medicos constituatur theorema: vt omnem in vigilationem per aduersum dilui expedit: vt calidum per frigidum & de reliquis. qua de re circa eius euidentiam, seduli-

tatem adhibendam esse instigat. (quum) in solute debitum pensitat ambiguitati: quum aliquis formidare posset: si cerebri, membranarumque affectibus pariter insistere oportet.
¶ Absoluit Galenus quod haud cruciationes dissertarum discrepantes partium: eadem tractari insudatione expediunt: quum in vtraque pars excogitetur animæ. sed huiuscemodi perscrutationem potius quæstiones ad dialeticas quam ad curationem oportunam esse fatur. (Esto enim) antecedentem oppugnatum locum medicum internoscere per opus est: liniamento lineat: vt in innato delirio, flaua ex bili in corde deprauata, sedet animo. nam si tali imminente dispositione oxinodinum capiti prosinthomatis blandimento annectitur: Eloquitur quod si hoc suffragium pro alienatione congruum arbitratur: tunc nec circa thoracem duntaxat, sed vestigium vbi cor residet adiicere licet. (ita) quod nec sedem obluctatam dumtaxat: immo eius etiam causam percunctari præcipit: Et rationalis in accidentibus facultatis deuellit: quoniam alienatio, stuporque actione ex virtutis rationalis refragata emergunt: tamen dissonantibus a causis, vti alienatio, deliriumque idest frenesis, & parafrenesis ex causa prodeunt calida: Sed cunctæ stupidæ dispositiones ex hyemali: quæ quatuor radiat mediis.

¶ Exordialiter medicinarum ex qualitate, quoniam calidæ vigilias, motionesq; rigidæ vero torporem, soporemq; concitant. ¶ Secundo alimentorum ex cu rasia, quoniam lactucæ quum gelidæ, humidæq; exstant eucrasiæ, vinum modice dilutum, balneumq; visum nocturnum solicitant: sed opposita vt media, nudum vinum, aut affatim calidum seu tempore consumptum, labores eorum ob caliditatem, siccitatemq; commouere apparent.

¶ Tertio per effigiem in puero, qui ex meraci sorbitione vini, vniuerso suæ vitæ durante tempore, ab excubiis correptus fuit. ¶ Quarto ex habitudine, temporeq;, quædam enim animalia pruinosæ repperiuntur naturæ (& aliis affluentius aliis) quæ in hyeme acris ob brumam in cauernis tanquam expirata latitant: idem autem de viperis, tirisq; coniciendum, qui si manibus instigantur haud mordent: secus autem spacio in æstiuo elucet: præsertim diebus in canicularibus inquibus promulgata animalia nimium ob incendium semper in furore, motuq; persistunt: ita q turgere videntur: quum exigua affici quiete nequeant.

Ex his hæc accommodantur aperta:

¶ Sedis affectæ per essenciam, vel consensum doctrinam ad curationis probitatem eximium suggerere compendium, fertur.

¶ Efficaciter curandi minime potestatem habemus: nisi locus qui primo affligitur, diu iacet.

¶ Circa conturbationis nitentiam haud modicũ implorare studium monet.

¶ Cerebri, membranarumq; oppugnationibus pariter insistere Galenus orsus est.

¶ Sedem refragatã imprimis indagare committit.

¶ Partem in initio exagitatam, præcipue suffragari inflammat.

¶ Non modo alienationem, immo effectiuam causam indignari hortatur.

¶ Vigilias, alienationem causa ex ingnea, marcidam vero, gelida germinari, gloriatur &c.

VERUM de iis alibi plenioré inuenies & enarrationem & demostrationem. Siquidem calida causa motum excitat, atque iccirco vigilias affert: frigus autem ociosum, & ad motiones pigrum reddit animal, ob idq; somnũ, soporemq; inducit. Igitur qui hæc intelligit, quum per ardẽtium febrium vigorem, hominem viderit & vigilare, & delirare, deinde inclinante iam febre, & dormire, & recte sapere, in capite nullam propriam esse dispositionem, sed a febris abundanti calore, delirium fieri existimabit. Sic etiam in peripneumonia,

neumonia,& laterali morbo, quum ad vigorem febris peruenerit, delirium sequi solet, nullo existente in capite proprio affectu. Quippe tum affectus proprius esse putandus est, quum permanere in parte quapiam conspicitur. Vnde si in laterali morbo, permanens eueniat delirium, caput proprium habere morbum existima, ita vt quanuis lateris morbus quiescat, possit tamen capitis morbus permanere. Sæpenumero enim vidimus panum ob vlcus aliquod obortum, vlcere curato, deinde diutius infestare. Ergo quũ pars aliqua simul cum alia sic afficirur, vt irritata quidem vna altera vehementius molestetur, remissa vero irritatiõe quiescat, eam per consensum affici putandũ ẽ. Hæc enim vna coniectura communis est. Sed de cerebro, vt dictum est, proprium sumitur indicium, si non assidue deliriũ permaneat, sed auctam febrim sequatur. Atq̃ eadem ratione fieri solet, vt quum febriũ accessiones irruere incipiunt, sopore laborantes grauentur, quod hoc tempore cerebrum vehementer sit refrigeratum, quippe quod alioqui paratissimum est,

vt noxam huiusmodi subeat, quum intẽperiem habeat frigidam, non vero tantã, vt hæc sola prædictorum accidentiũ possit esse causa, sed quum accessio ab initio processerit, frigus adeo increscit, vt soporem queat inducere. Id vero, vt dixi, fieri consueuit, vel ab intemperie frigida, vel a pituita in cerebro exuperante.

COMMEN. XXVI.

QVAE ante indifferta oratione promulgauerat princeps: impræsentiarum limitem imponere elaborat: videlicet ꝙ calidæ: pruinoseq; qualitates dissonanter operantur: quum prima mobilitatem, vigiliarumq; instantiam impellit: gelidum autem stuporem, ac animal a quiete, visuq; nocturno coarctatum, ad motum pigridum exponit: vt ardente in febre fulget: quoniam summo in vigore existente, vigiliæ, deliriumq; eam machinantur: ipsa vero ab eo destituta, somnus, aliaq; vt proba intelligentia atq; sensatio consequuntur: Et hoc quum in capite haud per essentiam detrimentum excogitatur: sed caloris ex febrilis affluentia delirium, residuaq; pullulari coniiciendum: parifilo aliis inoppugnationibus decer-

ne. (quippe) affici per essentiam, consen-
sumq; exponit: affici enim per proprietatem
eloquitur: quum dispositio sua in peculiari es-
sentia contrahitur. Et morbo in laterali dilu-
cidat: quoniam tali in passione si delirium ob-
uiat: perpende: an quum morbus lateralis ipse
succũbit delirium minime: Et eo instanti af-
fectum esse per essenciam senties: Et panus q-
dem in iguinibus, aliquod ob vulnus emineat:
si vulnere iam per curato apostema ad huc vi
get: morbum, illamq; sedem per essentiam re
fragatam esse statuendum: cuius aduersum de
affectu per consensum simulandum: tunc enim
aliqua pars per colligantiam obluctari fertur:
quando quum vna oppugnatur, & reliqua &
q vna sospes, & alia etiam sospes: vt de para
frenesi ex febris in mensitate ingenita, persua
sum habetur: nam febre vberius affligente aut
minus, vel extincta parafrenesis ipsa crescit,
decrescit & desiit. ¶ Et de euidentia enar-
rata in capite nec esaciatus, quo ad alienatio-
nem, suum in stupore propositum etiam illu-
strare exquirit. Vbi bis gemina enodat: q in
initio accessionum febrientes a torpore per-
turbantur: ¶ Secundo huius reconciliat ra-
tiones: videlicet ea tempestate stupor insur-
git: & quia cerebrum exundantem vendicat
frigiditatem, naturalis ob caloris ad corre-

uocationem: Et quum sui exinnata natura scilicet hyemali copiosius ad sensus carentiam disponatur. ¶ Tertio promit ꝙ nuda cerebri rigorosa intemperies stuporem excitandi minime imperium habet: sed quum in accessionum initio frigus ita vigoratur: vt stuporem impellere possit. ¶ Quarto quod pro memorabili ascribitur: stuporem aut gelida ex intẽperie, vel pituitæ in cerebro redundancia germinari autumat.

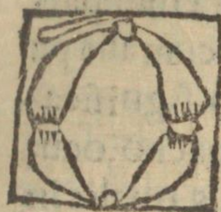
Ex his hæc moliuntur indagata.

¶ Causam ingneam mobilitatem, vigiliasq́, hyemalẽ vero, aduersa subministrare apparet

¶ Sedem affici per essentiam fertur, quãdo vna suam ad inuiolationem reuocatur: alia vero nequaquam: & per consensum affici detegitur, quando si vna in assuetam couflectitur integritatem, & reliqua: & latere ex aduerso.

GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM DIGNOTIONE LIBER TERTIVS.

Quod actionū noxæ, ipsarum actionum instrumenta affecta esse declarant, aut primitiue aut per accidens.

E affectis locis (sic enim vocant corporis partes) pauci admodum medici scribere aggressi sunt, ac multo plura quam attingerint, omiserunt. Itaque cæteris silentio præteritis, vnius Archigenis haud indigni qui omnibus præferretur, meminimus diximus enim eum sermoné, quo asserit actiones quasdam lædi, illæsa ea corporis particula, quæ ipsis deputata est, discussione egere. defendi enim potest, si pars per alterius consensum læsa, nondum permanétem habeat dispositionem, sed veluti vmbra quædá, vt ipse dicebat, insit hæc ei affectio. Nam si ad ignem quis ꝓpius accesserit, vt fere comburi videatur, citra tamen vstionem, dolebit quidem vehe-

menter, sed calfacta parte nihil adhuc patiente. Sic etiam vbi ambiens aer vehemēter frigidus aut aqua exacte frigida, aut nix infestat, grauis admodum dolor excitatur. Atqui ablata re quæ nocuit, protinus conquiescit affectio. Quamobrem satius fuerit, vt dicamus nomine id ipsum indicante, affici quodam modo eam partem, quæ alteri cōsentit. Neq; enim pars quæ nihil patitur, sed ea quæ cum alia patitur, consentientis vocabulo significatur. Itaque quum affecto stomacho, oculi similibus infestantur casibus, quales in suffusionibus apparere solent. dicendum est illos pati, elato ad cerebrum ab humoribus in ventriculo cōtentis, fumoso quopiam vapore, non tamen adeo afficiunt, vt ablata re quæ molestiam intulit, propria curatione egeant. Verum huiusmodi disputatio, vt dixi, ad dialecticam potius pertinet. Quæcunque enim quæstiones vsum transcendunt, qualis sit rerum natura secundum propriam essentiam indagantes, haud dubie logicæ esse censent. Sic enim Chrysippus philosophus quum de animi ægritudinibus scribere

instituisset, vno quidem libro curandi rationem tradidit nobis ad earum curationem im primis necessario, aliis vero trib⁹ logicas quæstiones est complexus.

COMMEN: I.

HIC tertius exorditur liber: in quo bifariam suam (vt conspicietur) scrutationem, primo enim communiter sedes affectas in inquirendas, & demum signatas ad refragationes diffundit. Vnde hac in litera quæ aliis anterior ascribitur: complura deuellit: & causam cur liber de locis affectis inscribitur: necnon medicos de his exarantes criminatur. (Itaq;) quæstionem ab Archigene agitatam: ac etiã purgatam: ipse conficere, præsidereq; testificatur: videlicet Archigenes actionem obluctari, sede eius inuiolata permanente promulgabat. Quam sententiam princeps taliter protegit: q̄ si Archigenis differta contristatis pro partibus per consensum statuuntur: haud, a veritate penitus aliena videntur: quum enim aliquis corporis locus per consensum aduersatur: ita q̄ detrimentum in eo minime stabile, sed per viam transitus seu vmbræ conseritur, vt ipsemet retulerat: tunc actionem esse aduersatam, etiam q̄ eius locus sospes excogi-

tetur, eloqui possumus: ¶ Et binas, extremasque per qualitates figurat: vt ignis calorem & aeris frigiditatem quum enim ad ignem acceleramur, ita vt extra combustionem, comburi sentiamus, dolorem habebit: Sed ipsa calefacta minime adhuc inimicata inspicietur: consimiliter etiam immensa externa ex gelidi tate grauis admodum innascitur dolor: Sed causa crudelitatem commouente, exterminata: quam primũ crudelitas ipsa expirat. (Quã obrem) quum Archigenis votum, nec omnimodo tutum sedeat animo: probi⁹ sciscitatur: quod quæcumque corporis sedes, quæ per alterius consensum afficitur: affecta prædicanda: vt in oculorum imaginibus propter succos in ventriculo conglobatos conciliari valet: vnde vapores ad oculos solutos: imagines procreantes: eis obluctari exprimendum: verum non taliter, vt causa profulgata, oculi peculiarem excipiant in vigilationem: quum non per essentiam, sed per colligantiam alienari sentiãtur. (verum) efficit princeps, huiuscemodi rimationem quæ haud ad medicum; sed magis ad dialecticum expedire videtur: quod gemino illustrat medio, scilicet ratione, & Chrisippi iuditio quæ omnia percurre, quia satis euidẽtia.

Ex his hæc germinant promulgata.

¶ Archigenes locis de affectis aliis decoratius

trattauit.

¶ Omnis corporis ſedes, quæ vel ſecundum innatam ſui eſſentiam, vel propter alterius com paginationem afficitur: affecta ſantienda.

¶ Omnem indignationem, quæ vſum naturæ indignando tranſgreditur: ad dialeticum conducere ponit.

Quod læſarum actionum modos cognouiſſe ſit vtile.

IGitur quot ſint læſarum actionum modi Archigenes parum accurate explicuit, quanuis hæc quæſtio & melior, & huic noſtro propoſito vtilior fuiſſet, quod & primo affectæ, ſiue proprie affectæ, ſiue quomodolibet nominaueris, corporis ſedes ita deprehenduntur, & curandi quoque facultas abunde ſuppetit. Ego vero in vocalibus inſtrumentis id iam expoſui, ac in eo quoq̃, qui in manu ſenſum amiſit digitorum, ipſis non affectis: quippe inuenta in dorſi initio pars, quæ primo afficiebatur, idoneam curationem oſtendit.

COMMEN: II.

GALENVS his paucis in verbis tria conspirat: & ꝙ Archigenes refragatarum species actionum satis diminute detersit. ¶ Secundo (quamuis) ꝙ ex modorum actionum oppugnatarum doctrina bina compendia decerpi fatur. & sedis Affectæ si per essentiam, vel ꝑ consensum agnitio. necnon insistendi methodum affluentius impartitur. ¶ Tertio (ego) vbi hæc annotauit: repetit animo videlicet in vocalium instrumentorum institutione, ac in illo cuius digiti sensu relegati fuere, ipsi contristationem minime habentes, qua de re loco prius affecto excogitato: vt spinæ initium, vbi adminicula accelerata, mortalis ille sospes euasit.

Ex his vnum dumtaxat resecatur memorabile.

¶ Modorum oppugnatarum actionum euidentia, bis singulare vt loci per proprietatem, vel consensum friuolam dilucidationem: necnon prosternendi methodum subministrat.

Triplex læsionis modus per consensum.

SED aliter eueniunt suffusionis accidentia, affecto ventriculo, atque aliter ei, qui

ab alto decidit, nullo existente in vocalibus instrumẽtis vitio, vox intercepta est. Denique alia cõsensus specie laborabat is, cuius digiti sensum amiserant. Siquidem oculi vexabantur quod ascenderet ad eos aliquid, vox autem quod materia eius esset oblæsa. Sed digiti iccirco torpebant, quod sentiendi facultas ad ipsos non descendebat, proinde satius fortasse fuerit, vt existimes, tum vocalia instrumẽta, tum digitos nulla affectione laborasse, id quod de oculis haudquaquam dixeris. nam his vt fumoso vapore impletis affectus ipse inest. Vocalium vero instrumentorum, atque digitorum offĩciũ læditur, non quod veniat ad eos quippiã præter naturã, sed quod careãt eo quod secundum naturam ad ipsos venire debet. Sana secundum dorsi erga spinam læsa nerui origine, vis sentiendi digitis non influit. Guttur vero resolutis intercostalibus musculis efflatum spiritum nõ recipit. Nihilominus recte dixeris, in ipsis hanc esse passionem, quod non perueniat ad ipsas partes ea, quæ antea, quũ secundum naturam se haberent, venire

ſolebant. Etenim fontes affici haud abſur de putaueris, ſi non perueniat ad ipſos aqua. Sic Cerealium quoque frugum e terra prodeuntium, ſqualor immodicus, paſſio eſt: & animalium, cibi potioniſq; penuria. Quoties enim alicui deeſt illud, ſine quo ſecundum naturã, munere ſuo fungi non poteſt, ipſum optimo iure affe ctum eſſe putandum eſt. Sed huiuſmodi quæſtiones (vt iam dixi) ad dialecticam potius pertinent.

COMMEN. III.

COMMODO modorum ex agnitione ſediũ inimicatarum emergente, expedito: aſſocianter perturbationis numerum per connexionem quippe enodare inſtruit. & triplicem eſſe enarrat: quædam per rei affligẽtis ad par ticulam raptum, attenditur: vti de ſuffuſionibus ob vapores, a ventriculo ad oculos ſalientes nitet. ¶ Alia per orbationis viam, materiæ ad locum deferri aſſuetæ, ſtatuitur: vt de vocis extinctione propter lacertorum incõmodum, inter coſtas conſtipatorum teſtatur: re vera ſi lacerti iſti exagiuntur, inſufflatio fortis, quæ materia, elementumq; vocis exiſtit: minime ad vocis inſtrumenta plangitur: &

sic vox periit. ¶ Tertia vero per frequentatæ facultatis sensitiuæ ad sedem defluentis, denegationem ascribitur: quemadmodum de alto cadenti format: quum digiti manus sensu euoluti fuissent: propter consuetæ virtutis reluctatum transitum, & hoc non ex noxa in digitis; quum nulla suspicetur: sed in spina dorsi. Sic igitur aliter vocis instrumenta, digitiq;, & aliter oculi afficiuntur: quum priora ex consuete virtutis priuatione, non q̄ in eis aliquod præternaturam obuiat detrimentū: sed oculi quia, vaporibus redundantes, affectus in eis congeritur. (Etenim) expositas sedes cunctas affici, sanciendū, non vnice testatur: primo per magis sensata, vt si ad fontes assidua aqua non decurrit: si eum esse affectum referes, haud infame erit: & si terræ nascentia alienantur: quia modicum habent liquorem, consimiliter datur. Secundo ratione vt obuiat, postremo has indagationes vsui esse ad logicum claudit.

Ex his hæc reconciliantur exquisita.

¶ Affici per consensum tripliciter ex cogitari, vel vi rei vexantis particulam, aut materiæ priuationis ad locum consuetæ: vel sensitiuæ facultatis ad sedem repugnantia, censetur.

¶ Quoties.n.aliquē deserit id, sine quo sīn naturā sua fungi vice, neq; t: eū affectū ēē coīciēdū

Cæterum magna medicorum pars negligit eas considerationes, quæ vel læsis, vel de perditis actionibus, necessariæ sunt. Quũ enim duæ tresve fuerint aliquando huiusmodi actiones, accidit interdum; vt vna particula affecta, reliquæ illi consentientes in suis actionibus simul lædãtur, interdum vero, vt omnes eodem modo afficiantur. Atque accidit interdum, vt harum aliquæ dispositionem habeant (vt ita dicam) hecticam, id est quæ tenaciter hæret: reliquæ vero (vt sic dixeris) cataschesin, id est quæ facile discutitur, de quibus secundo libro de viuorũ dissectione, atque in eo qui hunc præcedit, iam diximus, ac nonnihil in sequentibus quoque dicemus, vt videlicet futurũ sermonem, qui sine huiusmodi definitionibus explicari non potest, perficiamus. Sed iam enarrare aggrediamur id, quod admodum vtile fuerit prædixisse, ꝓpter eos, qui verbo quidem demonstrare nituntur, affectorum locorum inuestigationem medicis esse necessariam, opere vero illam euertunt. Atque vnum aliquem affectum pro exemplo sumamus, sitq; is

pleuritis, in qua latus esse affectum, dolorem eum locũ infestans declarat. Sed vtrũque succingens appellari solet siue membrana, siue tunica (nihil enim refert) inflammetur, in pleuriticis an alia quædam lateris particula: præterea vtrum pulmo secundum fibras necessario afficiatur, an omnino affectionis sit expers, scire nihil ad rem pertinere autumant ii, qui vsum, & experimenta præferunt. multos enim pleuriticos alios vna cum præceptoribus, alios sua tantum industria se curasse dicũt, obseruatis iis præceptis, quæ ab Hippocrate in libro de ratione victus in acutis morbis, præscripta sunt. item quid ipsis prosit, & quid noceat plane noscere, euidentiaque signa habere, quibus discãt cui venam secare oporteat. Insuper de fomentis, cataplasmatis, victus ratione, alui ductione, nihil sibi ad completam notitiam deesse, idque ex longa experiẽtia. Sed quid vel Hippocratem, vel alium quempiam illo priorem induxerit, vt hæc inueniret auxilia, se penitus ignorare: satis ipsis esse, si iam dictis remediis commode ytantur. id quod alios quoque artifices

facere videmus. Neq; enim faber, siue lignarius, siue ærarius, neque cerdo, quo pacto artes suæ fuerint inuentæ, inquirunt, sed a præceptoribus edocti, vsu eas probant, & confirmant, atque sic clarum nomen assequuntur.

COMMEN: IIII.

HAC in oratione quorumdam lacessit iudiciũ: & sine dubio tria prælibat. ¶ Complures medici quæ ad refragatas, expiratasq; actiones, remedio erant, destituerunt. ¶ Secundo quum binæ vel tres actiones dilacerãtur: tũc vt vna pars per essentiam, reliqua vero per cõsensum obluctentur: aut pariter quandoq; euenit. ¶ Tertio corporis loci, quidam iacturã superbe obtinent distrahibilem, vt febris fixa: quidam vero aduersum, vt succosa febris quæ per causæ exclusionem, futiliter deducitur. ¶ His attentatis, certamen contra nonnullos auspicatur, & hoc (sed iam) vbi gemina asserit, videlicet suum propositum, nam quod compendium, salutareq; existit, denunciare pollicetur. ¶ Secundo aliqui oppugnatarum sedium percunctationem, mirifice medicis oportunam esse promulgabant, sed post

id in actu

id in actu, operationeq; diluebant: Et vt hæc nitĕtius cōprehendanf: lineamēto lineat. ſ. in lateralis morbus inſtituatur: vnde triſtis ſenſa tio in latere diſpendium compaginari indicat: Sed vtrum in membrana, vel alia in parte lateris coniungatur: ac conſimiliter in pulmo ne ſi fibriæ eius habeant detrimentum: an nō hæc meditationem exquirunt cuius aduerſum alii fatentur: q; ſupradicta ſciſcitari minime oportunum apparebat: qui vſum, & experimē ta profitentur: nam quoſdam pleureticos cū præceptoribus & alios quos ipſi curauerunt, a regulis Hyppocratis nec recedentes, habuiſſe eos mitigabat: Etenim ex micronoxia inſuda tione, experientiaq; elapſo in tempore, quæ eis ſubueniunt, quæ ve inimicantur, cui cruorem mittere, necnon de internis, externiſq; maturandis, haud latere poſſumus. Sic igitur quare hæc leuamina comperta fuere ſecundū eos ſcire, haud opus eſt: Sed ſi oblectamenta decenter conſerantur inerrabile ponitur: hoc autem alios per artifices teſtimonium reddūt: quum nemo vnquam in diiudicando, cur huiuſcemodi ars fuerit reperta: inuigilauerit: ſed vſus eius tantum ſufficiebat quia eorum magiſtri taliter functi fuere, ita q; vſus pro veritatis teſtimonio placabat eos.

EGO quidem, vt verum fatear, quum medicos, qui se empiricos ab experiētia nominant, talia proferentes audio, inducor certe vt probabiles putem eorum rationes, videnturq; mihi Dogmatici, contra illos parum idonea se responsione tueri. Proinde vt cæteris in rebus omnibus temerarium assensum semper substinui, ita in inuestigandis singulorum morborum remediis diu multumq; apud me cogitaui, an logica demostratione indigerem, an sufficeret ea pæcepta quæ ab experiētia, & præceptoribus, atque ex meipso didiceram. Igitur ea quæ diutina inquisitione longe optima iudicaui, ita me dii ament, veritatis amatores docere non grauabor. Nihil enim causæ est, quamobrē mentiar, quod facere solent ii, qui vni sectæ addicti, omnem ex ipsa gloriam quærunt. quippe contentiose eos defendere oportet, eam sectam veram esse, quā vnicam nouerunt. nam ex nullo alio disciplinarum genere gloriam sperare possunt. Ego vero re ipsa, & publice, & priuatim, apud eos videlicet qui sectam quamlibet a me discere cupiebant, ostendi, in om-

nium sectarum scientia (ne maius quicquam dixero) me esse posthabendum nemini. Quod si vni sectarum patrocinium ferre velim, ita in promptu sunt mihi rationes, vt non verear ne quis me conuincat. Non enim, vt nonnulli faciunt ex libris eas didici, sed præstãtissimis in vnaquaque secta præceptoribus vsus sum. Neq; sane odisse possim empiricos quorum pceptis sim institutus, vel dogmaticos. pari enim studio omnibus dedi operam, versatusq; sum cum præstantissimis in vnaquaque secta præceptoribus. Itaq̃ innotui Romæ, tum primoribus eius vrbis ciuibus, tum imperatoribus deinceps omnibus, & quidem ob artis opera, non ob sophisticas rationes. Quamobrem nihil prohibet, quo minus de vnaquaque secta vere dicam ea quæ sentio. Igitur per artis exercitationem comperi, eam remediorum inuentionem quæ ex vera demõstratione procedit in his quæ raro accidunt, experientia longe præstare. Vnde multos morbos curaui, medicamentis ab experiẽtia maxime alienis, q̃ q dẽ in libro de curãdi via & rõe latius explicata sunt.

COMMEN: V:

ANTECEDENTI in textu de aliorum promptis sententia, ad præsens debitum pensitat princeps: quod eorum rationes, qui sedes verbo excogitandas, censebant: opere vero delebāt: probabiles esse refert, pro cuius euidentia annotare oportet: vt ex topicorum primo affatis philosophorum principis est decerpere: probabile bifariam constitui valet: vno modo probabili simpliciter, quod secundum ipsum videtur omnibus, vel pluribus, vel maxime sapiētibus: quæ diffinitio taliter sentire potest; probabile est quod quum sit verum, & necessarium, non est euidens: sed omnibus apparēs: vel pluribus, maxime sapientibus: Sed alio modo & magis large aliquid dicitur probabile secundum quid, quod quum sit verum, siue necessarium, siue contingens, non tamen est euidens: sed apparens alicui, vel aliquibus quare Galenus postremo modo orsus est. (proinde) suam exprimit assuetudinem, quod nec viam tantum consequutus fuit empericam: videlicet, a præceptoribus, &, a se ipso per experien tiam excogitatam discere: immo rationalem methodum, vt cunctorum affectuū familiaria indagare adminicula, & ea diu altius cogitare;

si logica egerent demostractione:& quæ optima censuit:erudire haud renuit.(Nihil)aliquos insimulat:qui vni tantum sectæ inheręt: & hoc vt omnem inde gloriam vendicent, & tunc hoc germinat dispendium, quod illam sectā etiam criminosam tueri impelluntur: quum ad aliam liberari nequeant.(Ego vero) modo suas detegit partes, quod in propatulo, vel clam omnes docere exoptantes, quacunque de secta eis in animo sederet, & quod si singularis sectarum imploraret suffragium, tales immensas habet rationes, vt nullus eum succumbere posset, cuius affert causam, quoniam ea quæ ipse didicit, non ex scriptis librorum, sed ex eloquentissimis vna quaque in secta magistris lucratus fuit. neque plura præsefert, quod haud empericos, nec dogmaticos odio prosequutus fuit, sed cum vtrisque in studiis fuit associatus, verum potius cum facundissimis præceptoribus. ¶ Secundo quod romæ increbuit, & ab imperatoribus, priuatisque mortalibus non sophisticas ob rationes, sed artis opera, celeberrimus habitus fuit. (quam) Tertio se a criminis vitio protegit, quum eum aliquis obiurgare posset: cur ipse in aliorum opiniones prædicando tempus conterat, soluit quoniam nihil prohibet, vt vna dequaque secta quæ vera censeo aperiam, & non modo de his elaborare te

neor, immo de adminiculis, quæ per experimentum, & quæ rationali discursu reperiuntur: quoniam complura per exercitationem inueni præsidia, quæ a demonstrationem innascuntur, & alios deposui affectus, cum auxiliis ab experientia absurdis, quæ in libro de curandi methodo enodata fuerunt.

Ex his hæc conceptantur tradita.

¶ Præsidia accelerari non debent, nisi duplici via emperica, rationaliq; prius rimentur: vt Galenus etiam insudabat.

¶ Nemo vni duntaxat sectæ incumbere debet.

¶ Galeni celebritas romæ nō sophisticas ob rationes, sed medicinæ laudes fuit promulgata.

NVNC vero ea duntaxat perstringam, q̄ nostro proposito magis accōmodata videbuntur. Nam comperi læsas actiones non solum in similiaribus partibns laborantibus, verū etiam in aliis quibusdam particulis, q̄ licet actionem non habeant, vsum tamen quēdam præstare videntur. Sic etiam instrumentalium partium morbos, actioni nocentes deprehendi. Quibus præcognitis, inueni deinceps morbos quosdam, continenter plurimos ho-

mines infestantes, alios vero raro acciden
tes. Atqui experimenta tantum spectan-
tes medici, non ea quæ raro, sed q̃ crebro
accidũt, memoria, & imitatione assequũ-
tur. Quocirca dispositionum raro eue-
nientium, non solum curationem, verũ
etiam præuenientes ipsarum notiones ne
gligunt. Proinde primum inuestigaui
quomodo cognoscendæ sunt, inueniq;
earum quasdam scientifica deprehendi
posse notitia, nonnullas vero artificiosa
vocata coniectura, atq; iccirco ipsas ma-
gna ex parte rectas. Eiusmodi enim est ar-
tificiosæ coniecturæ vis. Verum tum has
ipsas, tum vel maxime quæ raro eueniunt
affectiones, scientiamq; notitiam admit-
tunt, indigere semper inueni affectarum
partium notione. Itaq; medicinam profes
sus, vsq; ad senectutem, nullam in hodier
num vsq; diem calumniam subii, neque
curando, neque præsagiendo, id quod
celeberrimis quibusdam medicis interdũ
accidere memini. Quod si quis gloriam
ab artis operibus, nõ a sophisticis sermo-
nib⁹ assequi voluerit, is nullo negocio,
facili compendio colligere poterit ea q̃

per omnem fere ætatem diligenti inquisitione inueni. Idq; sibi persuasum habeat, hac via & ratione, medicamenta me inuenisse quibus morbos raro euenientes curarem, quum antea neq; præceptorem vidissem huiusmodi morbos curantem, neque ipse aliquod expertum haberem remedium. id qđ per deos immortales, affirmare nequaq̃ timeo. Quippe vitiata actione, semper inuestigare stupebam, quænā sedes, vel ipsa afficeretur, vel alteri consentiret. quumq; eā inuenisse persuasum mihi esset, tum dispositionē ipsam quærere, atque ex vtrisque, totius curatiui generis indicationem sumere, simul remediorum & quantitatem & qualitatem, & idoneam materiam inuenire. Præterea cū prædictis, & ætatem, & naturam laborantis tum anni tempus, & terram, & id gen⁹ alia, quorum in Hippocraticorum librorum enarratione memini, perpēdere operæpretium ducebam. Verum superiorib⁹ duobus libris hunc præcedentibus, nisi fluxa admodum fuit memoria, didicistis affectas sedes posse deprehendi ab excrementis, atque iis quæ affectis partibus ad

nascuntur, item actione illæsa quibus cõnumeratur & color præter naturam, & figura. Sed excrementa trifariam diuiduntur. aliquando enim affectarum sedium partes, ipsarum videlicet essentia vel soluta vel dissecta excernuntur, interdum ea quæ in ipsis continentur, nonnũquã aliquid quod morbosas dispositiones sequitur. idq; vel solas, vel semper, vel magna ex parte. Quum itaque in quibusdã affectibus, nulla alia mihi pateret via, sola actionis læsio satis conducebat ad affectarum partium inuentionem.

COMMEN. VI.

VNVM præcipuum vt affectus in interioribus inquisitionem meditari exquirit, & nec singulare exponit, primarie aliqua antequam ad indagationem descendat præcurrit quæ extant nam ad præsens quæ nostræ subueniunt intẽtioni, recogitat. ¶ Secundo q̃ actio aduersata non modo excogitatur, quum partes oppugnantur similares, immo etiam quando circumuicinæ quæ nec vsui, nec actioni cõducũt: pariter in officialibus coniiciendum videtur. ¶ Tertio ex his præsentis, q̃ affectus quibus

dam vt crebrius, aliis vero raro vsu euenire efficit. ¶ Quarto medici qui experimenta dũtaxat conspiciunt, non nisi quæ frequentius accidunt, & non raro studium adhibent, necnon eorum methodum medendi, agnitionẽq; præteritæ videntur. His affatis, suum auspicatur principale, & hoc (proinde) gemina sedes exagitatas comperuisse via refert, scilicet scientifica, & artificiali coniectura, quæ aũt huiuscemodi artificiosa extet coniectura: in primo horum exquire librorum com. 8. vbi a Galeno satis obuie ascripta fuit, quare conturbationes cunctæ, siue quotidianæ, vel raræ perpetuo sedis conturbatæ enitentiam exposcunt: quæ in instãti prædicatis viis vendicari datur vnde quum ipse talem sectaretur normam, senilem vsq; ad ætatem, nec morborum inuigilatione, neq; in præsagio crimini fuit vnquam impartitus, quemadmodum quibusdam præstantissimis accidere medicis repetit animo. (ꝙ si) modum quo laudum, dilectionisq; ad cælum extollentiam, quicũq; non in sophisticis Argumentationibus, sed in medicinæ actionibus adipisci valet: intimat quod friuole, nec exundanti labore perfici valet, & hoc in percũtatione cum præassumptis pergere viis, ac etiam actionem semper requirere violatã, & qui locus exagitur, vel per es-

ſentiam, aut per conſenſum: contriſtationem etiam ipſam haud fugere. Ex quibus binis vt affectus, ſedisq; affectæ euidentia, tria innoteſcunt ſalutaria, & methodus infudandi generalis, quantitas, qualitaſq; adminiculorum & idonea materia ideſt habilis medicina, ex quibus proba moliri curatio inſtituitur: quum his etiam & Hyppocratis denunciata annectens: vt ætatem, cubantis naturam, tempus anni & reliqua. (verum) quæ anterioribus in libris expediuit in præſentiarum in memoriam reuocat, quoniam loci alienati pluribus ex coniecturis diiudicari valent: aut, a contentis in loco alienato, aut ab actione læſa, figura, colore. ❡ Vel ab eiectis & hoc trifariam, aut quia de eſſentia loci affecti partes exiſtũt: nam ab eis defluunt, vt humiditates febre infixa, quæ, a membris diſſoluuntur, vel quia diuelluntur ab eis, vt cortices viſcerum in diſſenteria. Secundo modo quia de ſuperuacuis in loco oppugnato reſecantur: vt vrina in veſica, & feces in inteſtinis. ❡ Tertio quæ de illis, quæ ſemper, vel perpetim morboſas conſequuntur diſpoſitiones vt egeſtio mactatæ carnis conſimilis, quæ inimicatam iecoris cõcoctionem iugiter inſequitur. (quum) fragmento claudit: ꝙ aliquibus in refragationibus, nec vnica fuit ſatelles, ſedes contriſtatas

diiudicandi, nisi actio contristata, cum ipsa elementum, fundamentumq; in eas internoscendo primo in libro ab ipso asserta fuerit.

Ex his hæc compilantur exquisita.

¶ Non modo partes similares, officialesq; dilaceratas, immo etiam & circumcompaginatas, actionem solicitare absterritam sentit.

¶ Internum affectum duplici via, scientifica, artificialiq; cōiectura sciscitandū esse, autumat:

¶ Qui laudes, gloriamq; non in sophisticis argumentationibus, sed in medicinæ insudationibus lucrari imprecatur: hec gemina vt affectum, locūq; decenter recōciliare p opus est:

¶ Ex morbi, morbificatiq; loci nitentia, generalem insistendi cursum, subsidiorum & quantitatem, & qualitatem, necnon & compendiosam leuaminis prouisionē pullulari statuit.

De memoria perdita, deq; aliis affectibus qui circa principem animæ facultatem euenire possunt.

IGitur quum deperditam cuiusdā memoriam restituere oporteret, essemq; adhuc iunior, ac neque præceptorem vnquam vidissem qui huiusmodi affectionem curasset, neque apud vllum antiquorum

curationem legiſſem. Primum quidem apud meipſum inueſtigaui quænam pars eſſet affecta, cui topica, id eſt localia vocata remedia adhiberem, prius videlicet vniuerſi corporis curatione pmiſſa. Id enim commune præceptum eſt quod in omnib⁹ morbis obſeruare oportet. Deinde qua via & ratione, remediorum ſingula inuenirem. Cæterum affectam ſedem eam ipſam exiſtimaui, qua princeps animæ vis continetur. Medicamenta autem ea adhibenda eſſe, quæ huius ſedis diſpoſitioni aduerſarentur. Interim oratos habere velim omnes, qui in horum commentariorum lectionem inciderint, vt pruritum, ſolicitudinem, vel inſaniam, quam de ſectis conceperunt, deponant. deinde ſic, vt probos viros decet, dicendorũ ſeriem conſiderent. Equidem quum ea quæ iam ſupra propoſui, perpenderem, accepi Archigenem librũ quendam de oblæſæ memoriæ reſtauratione edidiſſe, quocirca omnes bibliothecas illico percurri, conueniq; bibliopolas omnes, atque medicos quoque, quos & viri, & ſcriptorum eius ſtudioſos

esse sciebam, quo eius libri copia mihi daretur, sperans in eo remedia me inuenturum, locum autem affectum minime, quod plane scirem nullam aliam a corde sedem huic affectioni ipsum destinasse, secta ipsius constanter defendente, principem animæ vim in ea parte sedem sibi vendicare.

COMMEN: VII.

QVVM assentatis in sermonibus vniuersalem locis de affectis enodauerit eruditionem, hac tempestate magis per partes detergere insistit: & ab affectibus qui circa principem animæ facultatem accidere queunt vt de memoria extincta auspicatur. & hoc haud, a ratione alienum, quum innatum processum, a præstã tioribus ad minus præstantia exequendũ fertur: vnde hæc litera quæ in antecedenti asserta fuere, per effigiem illustrat: de quodam iuuene, a memoria relegato examinat: cuius curationem quum nec ab artigrapho, nec aliquo, a seniorum adiscere conspiceret: taliter se gessit: vt supra enunciauit: videlicet locum præcipue obluctatum perquisiuit: & hoc vt cui leuamina parti inhibenda essent: haud lateret.

❡ Secundo vniuersum corpus curando: quum hoc cunctis in passionibus comune extet theorema: vt etiam quarto methodo medendi aliisq; in locis ostecit. quod ordinem curationis diruit: qui partem curat affectam, corpore non curato. ❡ Tertio quum sedem esse refragatam, eam in qua regitiua resídet facultas, sanciret: tunc ei & nec alteri adminicula construenda esse censuit: quoniam loci contristati, contristationisq; scientia, præsidiorum, partisq; vbi ea accelerare oportet: internoscere docet. ❡ Quarto (interim) quandam implorat obsecrationem, vt quicunq; hos libros conspicere voluerit: alterationes quas sophisticis eliderunt de sectis: deserant: quum non commodum, sed potius vellum concitare appareant, quin circa veritatis lumen instent: vt probi mortales assueuerunt. ❡ (Equidem) duo de Archigene ponit: & quod Archigenes librum ad memoriam dimissam, in integrum reuocandam construxit: vnde cuntas librorum bibliothecas inuestigauit: vt ab eo aliquod ad ipsam deponendam ægritudinem, suffragiū haberet: & non modo adminiculum haud excogitauit: immo minime veram sedem exposuit affectam: sed regitiuam facultatem in corde residere Archigenes disseruit.

Ex his hæc prodeunt tradita.

¶ Cunctis in perturbationibus vniuersi curationem corporis præponendam esse, communne statuitur præceptum.

¶ Libros Galeni exponentes, quæ veridica sententia, & minime sophisticis exundant intentionibus sequendos esse censet.

¶ Regitiuæ sedes virtutis, cor tantum ab Archigene iudicat: cuius aduersum clamat princeps.

PORRO intelligere cupiebam quod intẽperãtiæ genus, eius affectionis causam esse putaret. neque enim dubitabã, quin distenperantiam aliquã pro causa afferret, vtpote qui sectam eius non ignorarẽ. Sciens itaque octo intemperantiæ genera in qualibet particula posse cõsistere, quatuor simplices, & quatuor compositas, noscere cupiebam, quod intẽperantiæ genus Archigenes læsæ actionis causam esse declararet: frigus ne, an humiditatem spiritus in corde, an compositũ ex frigore & humiditate, aut ariditatem cum frigore, putaret huiusmodi posse affectionem producere. Etenim manifestum erat, eum in hac re nihil tribuisse caloris. Sed quid demũ mihi acciderit, iis qui hujus

sectæ

sectæ insaniã absterserint, iam narrare aggredior. Sane primos eius libri sermones scripsi, vbi videlicet Archigenes curationem scribere aggreditur deletæ recordationis, siue obliuionis, siue memoriæ amissæ aut læsæ, vel vt cunque eam, quã supra proposui affectionem, nominare volueris, aut si non affectionem, sed morborum, aut accidens, aut infirmitatẽ appellaueris. talia enim a sophistis tractant, quæ ne minimã quidẽ vtilitatem ad curationis rationem afferunt. Verum quo clariora reddantur ea, quæ posthac dicemus: hoc prædixisse non parum refert. Archigenem vndecim libros epistolarum scripsisse. in quorum primo extat ad Marsum epistola, qua consulit, vt patri memoriã restituere nitatur, atque ab initio statim post proœmium, vbi curationẽ tractare incipit, ita ad verbum fere scriptum est. Itaq; modici sanguinis iterata detractio, incipiente etiamdũ malo, meo quidem iudicio, non parum conferre videtur, nisi laborantis forte imbecillitas obstiterit. Deinde rursus inquit. Consultum mihi videtur, vniuerso quidem corpori & imi-

gationes, & fomenta, derasóue ro capiti cucurbitulas adhibere. His ita lectis (vt verum fatear) fastidio affectus sum. idq; nõ ab re, quod spe quam de viro conceperam, frustratum me viderem. quippe qui millies, in multis cõmentariis suis, affectorum locorum, atque dispositionis ipsorum scientiã, necessariam ad rectã curationem esse dixisset. Sed quid vtilitatis inde consequemur, nisi ab ipsis ad remediorũ inuentionem dirigamur? Qua igitur o Archigenes, pbabili ratione persuasi, caput aggrediemur, relicto corde, cuius cognatũ quoddam officium memoria est? affectus vero actionis huius deperditio? Quam dispositionem sanando, cucurbitula capiti adhibita, memoriam reuocat? qua ratione huiusmodi suades remedia? ita nunc quoque inter visitandũ ægros per cõmunes cõsultationes, video medicos inter ipsos interrogantes, qua ratione hoc potius, quam illud adhibere suaserit, atque ij ne minima quidem negligunt, tantum abest, vt tam grãdia, qualis est cucurbitula capiti adhibita, prætereant. Neque video si pectori, e regione

cordis fuiſſet adhibita, qua ratione Marſi patrem iuuare potuiſſet. Præterea propoſita iam verborum ſeries non explicat, vtrũ conciſa ante ſcalpello, an integra cute, cucurbitulã thoraci aptare voluerit. Si.n. forte fortuna, vt nõnunquã euenire ſolet, frigidaq; aridaq; fuerit diſpoſitio, ſanguinis quidẽ detractio ad extremũ ducit periculum, ſolæ vero cucurbitulæ, nõ alio nomine, quã caloris excitãdi gratia, vtiles eſſe cenſentur. Cucurbitulæ enim attrahũt ad ſeſe humorẽ ex imo, id quod aridæ diſpoſitioni maxime aduerſatur. Ignota itaque diſpoſitione, quæ vel caput, vel membranas ipſius afficit, haudquaq̃ tutum fuerit, in exteriores caluariæ partes materiam retrahere. Sic enim prædicere debuerat, ſi frigida humidaq; affectio fuerit, capite hoc modo diſpoſitio, curationis ſummam in calefaciendo exiccandoq; ſtatuere, atque præſidiorum materiam, quæ huiuſmodi habeant facultatem, adhibere oportet.

COMMEN. VIII.

HAC in oratione quum Archigene, methodicisq; de regitiuæ facultatis loco, priuataq; memoria, causa, ac in vigilatione scrutari testificatur. Et suum disponens certamen: a causa exordit: & hoc haud, a ratione abhorrens, quum causæ præagnitio, semitam curationis indubiam facit, qua de re Archigenis asserta examinando, vt q̄ regitiua virtus in corde residet: necnon extinta de memoria, cuius vna de causis aliqua iniqua suspicatur eucrasia: id circo ab Archigene qualis extat hæc intemperies exquirit, aut est de aliqua simplicium, aut compositarum, quum vti quatuor simplices, parisilo & totidem composite numerantur: vt an refragatæ actionis causa secundum Archigenem frigoris excessus, an humiditatis, an vtriusq; simul in corde aut siccitatis cū frigiditate statuitur: ita vt mentis priuationē concitare possit: quæ litargica passio inscribitur: nam q̄ huius afflictiōis in causa, nec de caloris affluentia censendum, lucet quum qualitas in excessu calida, siccitatē suggerat: quā haud memoriæ naufragium, sed potius ei munimentum impellere, fertur. (sed) quæ vsu ei venirent: deuellit: quoniam ea quæ ab Ar-

chigene suo in libro annotata videbātur exara uit: vbi euersæ memoriæ curationē, vel læsæ aut vt cunq; nuncupare velis aut affectionem, aut si non affectionem, sed egritudinem, aut accidens nominaueris· hæc enim nominum absurditas subdit princeps, a sophistis frequē tatur, & nullum ad curationem suffragium subministrare apparet. Et quare hæc disseruit: causam explorat: (quoniam promulgandis expediunt) ¶ (Archigenem) quam cō plura enarrat. primo libros ad epistolarū modum scripsit Archigenes, vbi in primo epistolam pro memoria reuocanda notauit, & post prohœmium quando curationem aggreditur: gemina prædicatæ passionis depositiua promit adminicula, vt cruoris ex vena missionem verum modicam, & iteratam. ¶ Has circa particulas adhibe animum, nam retulit modica, ipsam propter perturbationem ex intemperie innascentem hyemali: vt litargia, in qua copiosa sanguinis missio, nec datur, quum suæ innatæ caliditatis cruor, vnum de de præsidiis curatiuis, & nec affectiuis constituitur. ¶ Connexit etiam iteratam, quoniam talis venæ sectio minime vt euacuatio, sed vt auersio adiudicatur: quod deflectione in ipsa congruum censetur. ¶ Appendit & aliam, si vires consentiunt, morbo inchoante,

quoniam vbi ipse destituũtur, penitus denegã dã esse certũ habet. ¶ Secundũ suffragiũ ab eo ꝓpulsum, sunt irrigationes, fomẽtationes, & abraso capite cucurbitule. (His) Archigenis sententiam non vnice lacessit: antecedenter ꝙ in finitis in locis, afflictionis, lociq; afflicti scientiam probam ad inuigilationem oportunam esse indicauit: quare ad quid ipse hæc explorauit: si ab eis auxilia comperiendi, cursum assumere nequiuerat. ¶ Secundo cur caput curat corde destituto, quum secundum eum memoria sit cordis innatum officium: cuius morbus est memoriæ nudatio. ¶ Tertio quæ refragatio ex cucurbitulis capiti accelleratis prosternitur: vt memoria in pristinum redeat. ¶ Quarto qua ratione adiutoria dispo suisti, nec aliquã de eis attulisti causam: quod ordinatis reluctatur medicis, qui quum laborantes curant: ne exiguum quidem suppeditãt medicamen: nisi prius ab eis sit ratione præcursum: vt si consentaneum, vel non consentaneum videtur. ¶ Quinto si Archigenes cucurbitulas thoraci adhiberi imperasset: vbi cor memoriaq; locantur: minime quid comodi memoriæ Marsi patris conduceret, rationem impartiri valuisset. ¶ Sexto suo in colloquio de insufficientia criminatur, quum cucurbitulas præcipitur, verum si cum scalpellis, vel

absq;, maturandas esse nec iactat: quod exprimere necessarium esse iudicatur. quoniam si perturbatio frigida, siccaq; apparet: cruoris missio dispendiosa potius, quam compendiosa sentitur: si vero sine scalpellis gratificātur: nec aliter salutares arbitrantur, nisi quum calorem concitant naturalem: eoq; calefaciunt: & siccæ reluctantur discrasiæ, quoniam ex alto ad exteriora alliciunt humiditates: & sic si ipse in capite pro memoriæ reuocatione adaptarentur: quum passio arida existit. succos ab ea exterminarent, & detrimentum abstruere detrimento inesset. ℂ Septimo (ignota) eundem arcessit, quoniam honestus medicus nec cucurbitulas, aliaq; oblectamenta humiditates ad externa in escantia, vt caluarie partes consilium præbere debet, nisi prius refragatiōis, lociq; refragatio, vt si ī cerebro, aut eius membranis sit refragantiæ, illustrationem cōsequatur. Qua propter quum ipse his minime insudauerit, conuenienter id ei vitio damnum est: quoniam ex passionis in capite agnitione duntaxat, solatia committendi consentanea potestatē habuisset, vt oppugnatio est frigida & humida, igitur igneis est demolienda.

Ex his hæc disponuntur indicata.

ℂ Idem discretis perhiberi nominibus, sophisticis, & non medicis vsui est.

ℭ Proborum extant partes medicorum, vt de approperandis rationem reconciliare debeāt.

ℭ Nominum discrepantia curationi non minimum subuenit.

ℭ Cucurbitulæ haud aliter, nisi quia calorem corroborant naturalem, ac humiditates alto ex corporis ad exteriora lactant: fructuose opinantur.

ℭ Siccam, frigidamq; affectionem minime cruoris missione indigere autumat.

ℭ Ex nuda vessacionis agnitione adminiculorū excogitacio, nobis vulgari potest.

Quumq; vix ex obscura me vertigine recollegissē, sequētia ēt legere aggressus sum, inuenire me posse sperans; si non per ordinē, saltem sine ordine, huiusmodi aliquem sermonem, qualis is erat, quē nuper exempli causa percutrimus. deprendi itaque omnia præsidia per delectum vehementer calorifica atque exiccantia, adeo vt totum caput, sinapismo ab ipso, vocato calfaceret quanuis vehementissimū sit medicamentū. Deinde ablato sinapi, caput nitro conspergere, mox aqua calida rigare iubet, quo medicamine nul

lũ in arte medica violentius inuenies. siquidem dolorẽ veluti cauterium excitat: sed diutius durat eius operatio. Itaque Archigenes inferens inquit, Igitur intollerabilem habet dolorem, neque vlli vel maximorũ præsidiorũ cedit hoc medicamentum. Quinetiam ex sinapi, nasturtio, grano gnidio, vua taminea (staphisagriã græci vocant) apophlegmatismos instituit, ac sternutamenta mouere, & potiones propinare iubet. vtraque ex vehemẽter calidis aridisq; medicamẽtis cõponẽs. Vt facile constet ipsum credidisse, ad humiditatem, & fregiditatẽ, vel cerebri, vel mẽbranarũ hanc dispositionem pertinere. Huiusmodi enim dispositio, si caluariã tantum affecerit, hominem memoria haudquaq̃ priuabit. Verũ hæc obiter propterea dixerim, quod exiccantia calorificaq; remedia inducit. q̃q̃ nusq̃ ab ipso explicatũ est humore frigoreq; obliuionem constare. Sed quis non indignabitur, videns caput tot vexari modis, alia videlicet parte affecta? Cæterũ id quod de cucurbitulis ab initio indeterminate protulit, postea pergens huiusmodi verborum

ſerie manifeſtisſime declarat. Atq; irritationes (inquit) quas ſinapi, cucurbitulæq; intulerunt, leuare oportet. quippe q̃ interdũ mitiores, interdũ vehementiores eſſe ſolent. Atq; efficaciores ſunt illæ quæ conciſa prius cute adaptantur. Verũ o clarisſime Archigenes, nulla tibi ſuffragari ratio poteſt, quãobrẽ capiti iſta adhibeas, ſi affectio conſiſtat in corde? Neq; ab experimento, vt interim empiricos alloquamur, talia poſſunt inueniri. Nam æſtuans quiſpiã ſub ardente febri, frigidã aquã per intẽperantiã ingesſit, & nonnihil præſidii expertus, medicis imitationis viã, nulla interueniente ratione, aperuit. Cucurbitula vero, nulla occaſione duce, ſed ſola indicãte ratione adhibet. Neq; enim ſua ſponte cucurbitula ſeſe adaptare, neq; etiã ſi hoc detur per occaſionẽ aliquã capiti adhiberi poteſt, præſertim in ea affectione, quæ raro euenire ſolet. Interroganti vero mihi noſtræ tempeſtatis medicos, præcipue ſenes, & exercitatos, curaſſent ne vnq̃ huiuſmodi affectum: omnes pene reſponderunt nunq̃ id ſe tentaſſe, vno duntaxat excepto, qui di

ceret curationem quidem aliquando se aggressum, nihil vero profecisse. Quo pacto igitur eorum, quæ ex casu quodã accidunt, auxilia experiẽtiæ imitatione, cognoscemus? quum raro eueniat huiusmodi affectus, neq; fieri possit, vt cucurbitula per se casu quodam capiti adaptetur? Frigidæ enim potio, cæteraq; id genus remedia, quorum quotidie in multis creberrimũ facimus periculũ, per experimenta inueniri possunt. sed cucurbitulæ appositio, siue concisa prius cute, siue ea integra fiat, ab experientia occasionẽ accipere non potuit. Quum enim reliquarum affectionũ sedes, quãuis non exacte, ad inuẽtionẽ tamen remediorum, satis sensibus dignoscantur, in memoria id conceditur minime.

COMMEN: IX.

PRAESIDIA, intentionesq; passionem deponentia lethargicas, ab Archigene suis in bibliothecis annotata, aceorum falsitatem, in textu denunciare non dubium est. (Quunq;) suam monet intentionem videli-

cet quum vix ex obſcura vertigine me recollegiſſem, ideſt quum torpida, a paſsione, a qua correptus fui, me recollegiſſem ideſt ad priſtinum me reuocaſſem, ſequentia Archigenis legere nec denegauit, cuius cauſam præniit, quoniam eius excogitata, vel rite, vel irrite in eis aliquem vti prædixit comperire ſermonem cupiens. ¶ (Depræhendi) Archigenis ſcripta reſerare exorditur, quum lithargice pro affectionis inuigilatione complura ſubſidia acutæ calefaciendi, excandiq; vim obtinentia præcepit: vt ſinapiſmum emplaſtrum; poſt id nitrum, & raptim aqua calida caput abſtergere, hoc autem ita valide ignet, quo in arte, nec vnum ardentius reperies, & dolentiam vti cauterium cum igne ſolicitat, verũ tamen eius actio lõgiori cũtat tẽpore, necnõ & alia ardentia attendit adiutoria, ex quibus nobis innotuit, ꝙ hæc frigidæ humidæq;, cerebri, membranarumq; contriſtationi expediunt. (huiuſmodi) Archigenis enunciata inſimulare inſtruit, præcipue ꝙ ſi hæc iniqua imtemperies ſcilicet gelida, humidaq; in caluariæ loco conuocatur, minime memoriæ naufragium impellit, quoniam hoc haud cõmoueri poteſt. niſi ipſa inequalis eucraſia poſtremam capitis partẽ vbi memoria reſidet, afficiat: ¶ Secundo Archigenis lethargiæ euerſionem, quum calo

rificis, aridisq; exposuit, & eam succo ex hyemali congeri, nunquam indicauit, & sic Archigenes merito accusatur. ℂ Tertio quis ad iram non concitabitur, quum in memoriæ relegactione caput variis modis obluctari conspicitur, corde existente inuiolato, & ipse memoriam, ac virtutem in eo collocari regitiuã voluit. ℂ Quarto pandit q̄ quamuis in initio indeterminate de cucurbitulis affatus fuerit nihilo setius eius afferta magis percurrendo, reperit, q̄ de eis lucidissime orsus fuit quũ ꝓmpsit, q̄ interdum suaues, & quandoq; vehementiores fiunt: Sed vtiliores quæ soluta cute adhibentur. ℂ Quinto (verũ) Archigenis sententiam circa obliuionis curationes criminosam esse, triplici testificari medio elaborat, primo rationali quia si passio viget in corde per te: quum memoriam in eo locari coercit: cur capiti adminicula accelerari imperat: ℂ Secundo neq; per experimentum nulla suarum medicinarum inueniri potest: quod tali illustrat medio, sit aliquis nimis febriens, nec non & siticulosus & quũ hoc aquã sorbeat gelidam ex qua auxiliũ suscipiet: ei methodum empericorum medicorũ prosequi sufficit, & nec aliquam afferre rationem, cur aqua præsidio fuerit, oportet: Sed de cucurbitulis secus erit: quum nulla ex occasione, nisi ratione ad

moniti, eas approperare congruũ statuitur: & hoc binis perstringit coniecturis: quoniam cucurbitula aliqua in sede corporis ex se inhærere nequit: & si id tribuitur: capiti eam esse adhibendam minime comprobatur: præsertim illis in oppugnationibus, quæ haud crebro accidunt: & hoc attractionis pertimescentia. ¶ Tertio via figurali ipsius curationem afflictionis esse laboriosam, indicat: quoniã per liniamentum curatio nec possibilis ascribitur: nam eius eloquentes præceptores consimilẽ concitare dissipationem nunquã ausi fuere: & qui eam cõmonuerunt, inflatuose insudauerunt. ¶ Quarto ea quæ probatione in experimentatiua enudauerat: dilucidius aperit, & hoc (quo pacto) subdit ea quæ, a casu contingunt: eorum leuamina per experimentum reperiri queunt: vt aquæ de frigidæ assumptione, si aliquis suffragatur: sicut supra p̃dicatum extitit: sed de cucurbitula impossibile est, vt a casu capiti inhibeatur: nõ nisi rationali per acta perscutatione: verũ aqua de glaciali, aliisq; oblectamentis, ex quibus complures periculum subeunt, per experimenta excogitari sufficiunt: sed in memoria per cucurbitulæ maturationem haud sentitur: quũ ipsa auxilium elisiuum videatur: quapropter & ipsam necnon & alia summæ attrahentia

capiti accelerare, formidare peropus est.

Ex his he inducuntur memoriæ.

¶ Nitrũ in tm̃ calidæ, aridæq́; inspicit naturæ vt eo in arte calidius, nullũ excogitari valeat.

¶ Memoriæ detrimentum nisi quum hyemalis intemperies parti capitis posteriori oppugnat: germinari censet.

¶ Virtutem in corde regitiuam residere, Archigenes inconstanter tractauit:

¶ Cucurbitulas quum cutis secactione salubriores esse ponit.

¶ Cucurbitulæ copulationem, nec per experimẽtum, vt alia solatia reperiri posse, neq; subministrandam esse, nisi sufficienti percursa ratione, testatur.

¶ Cucurbitulæ coniunctionem a capite recusandam esse, p̄dicat.

RELIQVAS voco affectiones, vt lateralem morbũ, peripneumoniam, nephritidem, dispositionẽ colicam, hepaticam, splenicam, aut intestinorum, aut vesicæ, aut vteri affectus, atque id genus cæterarum partium. In quibus omnibus, & dolores, & ea quæ per meatus excernuntur, & si non exactissime, saltẽ in latitudine,

ſedem affectam declarant. In laterali enim morbo facile eſt vniuerſo lateri adhibere quicquid volueris, ſimiliter ventri in colica, quemadmodum ſi hepar, aut lienis inflammetur, præcordiis atq; haud ſecus in cæteris partibus. Deperdita vero memoria, nullum affecti loci ſignum, neque tumor præter naturã, neq; dolor aliquis, neque excretio, neq; aliud quidpiã extat. Quemadmodum neq; in melancholia, phrenitide, mania, morbo comitiali, lethargo, ſopore, & in ea affectione, quã recentiores medici catochen, id eſt vigilantem ſoporem nominãt, atq; catalepſi, id eſt occupatione, ac ne in iis quidẽ affectibus, qui vel toto corpore reſident, vt ſpaſmis, & ſaltibus, vel altera duntaxat medietate, vt paralyſi. nullũ enim ſignũ ab his tanq̃ ex radice prodit. quippe neq; tumor præter naturam, neq; dolor, neq; color a priori mutatus, neq; excrementa, vnde Archigenes potuiſſet inuenire remedia. ſiquidem nugaces ſunt empiricorum occaſiones, atq; Archigenis ſermo nos ducit ad cor. Verũ ſi cõcedamus ab experientia, dictarum affectionum auxilia prodidiſſe

lia prodiisse, nunquid manifeste deprehendentur falsa illorum arrogantia, qui dogmatici vocantur? ac ne simplex quidem illa reprehensio erit, sed gemina, atque vtraque fortis. Si enim vsque adeo vtile est experimentum, vt non solum citra rationem inueniat remedia, verumetiam coarguat rationem tanquam aperte falsam, tantum abest vt ratio dogmaticis medicis sit vsui, vt etiam nocere videatur. Sed (vt aiunt) satis erat eam inutilẽ esse ostendisse. Verum si ratio aliquando etiã nocere videatur, quod maius argumentum desideras, quo rationis vitium ostendatur? Porro multas de principe vi animæ rationes, dialectico more interrogando inductas, vna cum affectorum locorũ vsu, quibus euincere possis, in animalibus affectibus, auxilia cordi adhibenda esse, ita subito contempsit Archigenes, alioqui in curandi ratione exercitatissimus, vt neglecto pectore, capiti cucurbitulas adaptaret, ipsumque, licet haudquaquam affectum, & incideret, & vreret. Nũ igitur per Iouem mentitus sum paulo ante, quum dicerem rationalẽ viam, quod

ad remediorum inuentionem pertinet, omnino prodi ab his scilicet, qui patriæ, quam sectæ suæ proditioně, æquiori ferrent animo? quippe proditionem esse arbitrantur, si vera dicendo, dissentiendű sit his, quibus ea secta defenditur. Igitur vt in præsentia, turpem contentioně manifeste declarant, sic etiam haud obscure dementiam suam produnt, quum putant omnia sua decreta turbari, si aliquãdo, vel in vno reprehendantur. Placitorum enim alia, mutua consequentia cohærent, alia inter se pugnant, alia neque consequuntur sese, neque pugnant, vt in hac ipsa de principali animæ potestate, quæstione (siue enim in corde, siue in capite sedem ei statueris) poteris de naturæ elementis quancunq; volueris eligere opinionem, cum priore sententia neq̃ pugnando, neque consequens aliquod adducendo. haud secus de generatione quoque & corruptione, de animæ essentia, de diis, de prouidentia, de fato item genitus ne sit mundus, an ingenitus, finitus, an infinitus: præterea an plures sint mundi, numeroq; incomprehensibiles,

an vnus dũtaxat? quippe nulli iam dicto tum placitorũ repugnat, neque ad vllũ ipsorum sequitur, ea quæ de animæ vi principali habetur opinio, siue in corde siue in cerebro eam contineri dixeris. Itaque vniuersam suam sectam dogmatici produnt, qui huiusmodi scribunt curationes, quum de præcipua animi vi, adeo manifestæ sint demostrationes, vt omnibus fere hominibus nota sit pars in qua resi det, solis medicis summisq; philosophis, qui in corde eam collocant, non appareat. Demonstrationes vero ipsas in cõmentariis quos de Hippocratis, Platonisq; decretis edidi, iam dixi. Porro rationalem animæ vim in cerebro, virilem vero, atq; irascibilem in corde, concupiscibilem in iecore sitam esse, nemini nõ persuasum est. Id quod quotidie dicẽtes audiendo, discere licet. quippe fatuũ, aiunt cerebrum non habere. timido & pusillanimi cor deesse. Tityo vero iecur ab aquila erosum, non solum poetæ, verum etiã pictores, sculptoresq; fingunt.

COMMEN: X.

DE Archigenis, empericorumq; dissertis princeps adhuc nec renectus, propterea eadem sci scitari adoritur & principaliter quibus in obluctationibus sedes futiliter, ac quibus querulosæ diiudicatur: detergit. quoniam gemine cōstituuntur: quædam acerbitate, tumoreq; cōtristatos solicitant: & in his dolores, aut preter naturam tumores, aut excrementa, quæ ex foraminibus excluduntur: locum portendūt obluctatum: vt dolor morbo in laterali, peripeumonia, & tumor quando inflammatio lacertis thoracis in exterioribus cōgesta fuerit, in nephritica passione, & colica bina sedem esse refragatam, vt crudelitas siue dolentia, & deiecta: quoniam si in eis arenulæ conspiciuntur. vt vrinæ sedimen sabulosum elucet: & dolor prope renes, tunc sedem aduersatā, eos esse denuncia: si vero colice indicia associantur, & haud lotium vnquam sabulosum reperitur: & acerbitas quotidie angit: partem exagitatam esse colon cense: pariter in iecorali, ilienali, in vesicali afflictionibus, nec uon & reliquis coniiciendum: quoniam dolor, & quæ per exiles deiiciuntur, locum obluctatum statuunt: & si non efficacissime, saltem secun

dum aliquem efficaciæ causam. Qua de re in his non solum sedis affectæ scientia, tractabilis vendicatur: immo & loci vbi ad minicula adiicere, peropus est. ¶ quædam reperiuntur obluctationes a dolore, tumoreq; relegatæ, ut lethargica, melancolia, & cætere quæ in litera numerantur: in quibus sedem internoscere offensam, superbum apparet: quoniam nec ex indignatione, neq; ex tumore, nec pristini coloris conflectione, neq; ex superuacuis aliquod vestigium locum agnoscendi affectum decerpi datur. ¶ (Vnde) Archigenis indicatis obiicit: & hoc in geminis, vt oblectamenta in obliuionis ad integrum reuocatione per experimentum excogitari posse, profitebatur: & q letargica passio in corde constringitur. fatur. n. princeps si hoc tribuitur, tunc honeste de fæda dogmaticorum superbia criminari valet: quo crimen nec simplex, nudumq;, sed geminatum & vtrumq; roborosum sancitur, Primum q in obliuionis inuigilatiōe presidia citra rationem, sed experimento duntaxat reperiātur: Secundo q experimentum rationem tanq̄ flagitiosam repellat: & ex his bina alia prodeunt: & q ratio inflatiua erit: immo quādoq; iacturam gratificari apparet: quo nihil in rationem esse infamem, efficatius decerni potest. ¶ Tertio (porro) exponit q complures

regitiua de facultate con temdebant: dialecti-
ca afferentes argumenta ex quibus duo, & re
gitiua detrimenta esse in corde, necnon & le-
uamina in eo adhiberi, sentire oportet. (ita)
Archigenis enarrat sententiam: qui quum in
arte curandi mirifice elaboratus sapiensq; ex
titisset: raptim supra asserta abnuit: quoniam
ipse lethargie in abolitione cunctas thoracis
partes destituit. & capiti adminicula adiici pre
cepit: etiam si caput non contristaretur, & in-
cideret, & vreret. i. cucurbitulas cum incisio-
ne, & coctione accelerare committebat.
¶ Quarto (num) Archigenis ludificationem
enodat: & quia litera difficilis videtur: iccirco
eius pro lumine animum adhibere necessita-
tur ꝙ ut supra com S. & hic latenter promul-
gare apparet: nullus vni insistere sectæ debet:
quoniam eam etiam in honestæ presidere im
pellitur: Secundo ꝙ Archigenes sectam dog-
maticam fuit consecutus. Tertio ꝙ qui vni se
ctæ reluctatur: eius diruptionem exquirit. His
prelibatis ad litere sensum descendo: Gale-
nus affatur: ꝙ per Iouem mentitus sum. i. ego
Archigenes iuro per deum ꝙ mentitus dixi:
quum ante affirmaueram: ꝙ via rationalis ad
presidiorum excogitationem remedio est: qui
bus obliuionis cura conficitur. adde tu quum
huiusce modi via empericorũ sectæ obiurgat:

post id subinfert: ꝙ omnino prodi ab his scili
cet qui patriæ, quam suæ sectæ proditionem
æquiori ferrent animo idest viam profiteri ra
tionalem, sectæ perditionem quærere erit: vti
illi student: qui valido animo patriæ vastatio
nem tolerant. nam ab eis dissentiret quæ ad
sectæ munimentum elaborant: etiam vera ia-
ctando, de mo[illegible]itionem esse sentitur. ¶ Pre-
terea (igitur) vt ea quæ princeps retulit: luci
dius percipiantur: decretum expetit methodi-
corum: ꝙ si in vno insimulatur: cuncta dele-
re videntur: ut animæ, elementisq; facultati-
bus, lineat: qua de re cuncti emperici super ne
gationem, affirmationemq; compescuntur:
quoniam tam in animæ edictione, quam de-
prauatione, in deo omnipotente, de mundo,
ac aliis vnanimes esse debent. (Itaq;) sedes
animæ absoluit, & tria exigit, & ꝙ virtutis si-
gnificationes regitiuæ adeo euidẽtes existũt:
vt quicunq; qua in sede anima residet haud fu
git: preter medicos, qui eam esse in corde su-
spicantur: & non apparet idest nec verum vi-
detur. Secundo suam promit intentionem ꝙ
in Platonis Hippocratisq; præceptis explica-
uit animam rationalem in cerebro locari: au-
daciam & iram in corde, concupiscitiuam in
iecore ¶ postremo quodã per cõmune enun-
ciatum animas fatis in locis residere clamat:

quidam enim vociferant: stultum non habere cerebrum: timidum, pusillanimumq; non haberi core &c.

Ex his hæcconsectantur enunciata.

¶ In perturbationibus cum dolore, aut tumore connessis, sedem diiudicare perturbatam. friuole: in reluctantibus uero difficile statuitur:

¶ Empericorum ascribitur decretum, vt semper eiusdem exstent sententiæ.

¶ Archigenes qui sectæ aduersatur: eius vastationem expetit.

SED tempus est vt ad propositũ redeam⁹ Sane in confesso est omnibus medicis, si opera spectes, quæ rationali potestate affecta laborantes faciunt, caput propriam rationis esse sedem. proinde consideremus oportet, qualis sit in vnaquaq; affectione dispositio, de læsa memoria principium facientes. siquidem de ipsa loqui statuimus, hæc autem affectio crebro nobis occurrit, vitiata simul quodammodo ratione: quẽadmodum si ratio lædatur, memoriam quoq; lædi contingit, vtriusq; noxa ab eadem dispositione procedẽte, quæ vbi vehementius intenditur simul

cum memoria, ratio quoque deperditur, quæ affectio, stultitia nominatur. Sic in lethargo etiam, atq; omnibus soporosis affectionibus, vtræq; pereunt. Atque dispositionem ipsam secundum primum genus, similem esse necesse est, nempe intemperiem. Iam enim explicauimus, eam similiarium partium, quæ primo operantur, communem esse dispositionem. Secundum vero alterum genus frigida omnino intemperies est, hæc enim animales actiones torpidas efficit. id quod animalia quæ per frigora latere cogũtur, haud oscure declarant. Id etiam in frigidis medicamentis videre est, ac frigidis quoq; cibis: siquidem lactuca graues inducit somnos, si multam ipsius quantitatem qs ingesserit. Verum etiam capitis grauitates, quæ videlicet sine mordaci infestant dolore, somnum soporemq; afferunt quibus apophlegmatismi magnifice opitulari videntur. Ad hæc non mediocri argumento sunt capitis & ardor & refrigeratio. siquidem ardor vigilias refrigeratio soporem inducit. Item biliosi calidiq; morbi, vigilias, deliria, phrenitides.con-

tra pituitosi frigidiq;, ignauiam, soporémq; efficiunt. Quippe quod ad vigilias, sopo-resq; per morbos pertinet, calida, frigidaq; intemperies, primam sibi facultatem vendicat. altera vero ab hac, ad humiditatem ariditatemq; refertur. Nam balneæ eo quod caput madefaciunt, soporiferæ sunt: haud secus vini moderata potio, omnes cibi humectantes. atque ex ætatibus, pueritia quidem ob humorem somnolenta est. Senes vero ob ariditatem, vigiliis vexantur. Igitur omnia hæc argumento esse possunt, ad animi ignauiam inducendam, humiditatem præter naturam, secundas partes obtinere: frigiditatē vero priores. Proinde vt humiditas abundans, vel sola, longos profundosq; somnos: ita ariditas quoq; sola, vigilias efficit. de quibus dispositionibus ab Hippocrate dictum est. Somnus aut vigilia, si alterutrum modum excessit, malum est. Quod si frigus cum humore vehementer intendatur, soporem, stuporemq; constituit, sine hoc vero, memoriæ nocet, stultitiamq; inducit. Quum itaq; non solum in frigiditate, humiditateq;, verum etiam

in ariditate, & calore, non paruũ, secundum magis & minus, sit discrimen, nihil mirum si multifariæ inueniãtur causæ, q̃ animales actiones lædere possint. Cæterũ clarioris doctrinæ gratia rationalis animæ actiones, principales: irrationalis vero, morales vocentur: sed has in præsentia silentio præterire decreuimus. nondũ enim vel cordis, vel iecoris affectus, tractare proponimus. Igitur quemadmodũ somnus, & vigilia, si modum excesserint, ille ob humiditatem, hæc vero ob temperantiam fit aridam: ita & in his ipsis, & magis, & minus, tum in somnis, tum vigiliis sequitur maiorem, aut minorem, vel humiditatem, vel siccitatem. Quumq; bifariam (vt iam declaratum est) fiant huiuscemodi intemperies, duplex quoq; erit vtriusq; dispositionis modus. vnus quidem in humidis, siccisq; humoribus, alter vero in corporibus solidis, si aliquando in easdem intemperies solidæ partes atq̃ molles inciderint. Præterea quanuis iam dictæ temperies sint contrariæ, fit tamen ex ipsis mixtum quoddam temperamentum, vt in vigilanti sopore, quum pitui-

tosus biliosusque humor abundauerit: ita in calidi frigidique contrarietate, eosdem quoque modos inuenire licet, tum simplicibus intemperantiis, tũ ex ambabus cõpositis. Pituitæ enim si bilis misceatur, flauam dico, mixta fit ex calido frigidoque dispositio. Quod si in solidis corporis partibus, mixtam ex contrariis dispositionem fieri fateamur, tres ita prodibunt in vnaquaque contrarietate intemperies. Igitur huiuscemodi affectus omnes, capiti aduenire solent, sed inter se differunt, non solum mixtionis varietate, aut eo quod magis minusve interduntur, tum in simplicibus, tum mixtis dispositionibus: verum etiam quod ventriculi cerebri, interdum afficiuntur huiusmodi intemperantiis, interdum vniuersa eius vasa, aut humiditas quæ per corpus cerebri dispersa est. Accedit ad hæc quartus quoque modus, quum videlicet ipsummet corpus cerebri intemperatum redditur.

COMMEN: XI.

QVVM quæ Archigenes regitiuæ de facultatis loco, necnon litargiæ curatione sentit:

ſuperius intimauit Galenus. aſſocianter ſuum aſſerere iudicium gloriatur. Et precipue quantum ad animæ reſidentiam: quoniam cunctorum ex medicorum enunciato, rationalē animam in capite, Et non in corde reſidere iactant. ¶ Secundo quid rimari perquirit: profitetur videlicet ꝙ ſuum hortatur propoſitum ſcilicet quodcunq; ipſius incommodum facultatis ſcrutari. qua de re a memoria exorditur: cuius cauſam deuellit, quoniam hec perpetim nobis occurrit: verum nec ſimpliciter, ſed quum rationis quodam modo detrimento cōuocata: poſt id cur orſus eſt, quum rationis iactura conſtructa, premit: quoniam ſi ratio oppugnatur. Et memoriam etiā oppugnari per opus eſt: Et latere ex aduerſo, quum hæc gemina conflectibilia iudicantur: & hoc haud a ratione abhorrens: quia vtriuſq; diſpendium eadem a diſpoſitione concitari princeps autumat, & quando diſpoſitio vires adiicit ſuas: memoriam proſternens, vna etiam & ratio proſternitur: ex quibus quædam germinat paſſio, quæ ſtultitia fertur. Cuius complures annumerantur ſpecies: quas modo aſcribere minime videor. ſed verba Galeni dūtaxat. (quantum ad facultates) exprimere. ¶ (ſic) ipſarum detrimentum virtutum particulares ad afflictiones indicat, vt in letargica ac omni

intorpida contristatione animæ rationalis bi nas enunciatas virtutes scilicet cogitatiuam, memoratiuamq; dissolui, reiicit. ¶ (Atq;) essentiam affectionis & memorie, rationisq; explicat: & bifariam esse monet: vna quæ primo in morbi genere conducitur. & iniqua perhibetur eucrasia: necnon partes ad similares actionem primitus molientes communis censetur. ¶ Alia quæ secundo in genere contrahitur: & frigida existit intemperies: & hæc regitiuæ partes virtutis rigidas machinatur. Sed q gelida intemperies taliter impellat: nec vni co instituit testimonio: & per pruinosæ nature animalia, quæ inhyeme frigiditatis impulsu: terreis sub cauernis latitant: etiam escis in rigidis, humidisq; vt Lactucis quibus vbertim deuoratis, visus nocturnus innascirur. ¶ Præterea in capitis grauedine a mordaci, aculeoq; dolore relegata, persuasum habetur: quoniam ipsa gargarismatum, aliorumq; solatiorum suffragio pituitam elidentium, abo letur. ¶ Postea per primas, secundasq; qualitates vt gelititatem, ingneitatem: quæ quum primæ constituent qualitates: anterior enim nocturnam vigiliam, subsequens excubias sollicitat: secundæ vt humiditas, & ariditas idem moliuntur: quoniam humiditas quietem, tabescentia vigilias concitat. consimiliter in la-

cerationibus quoniam, ardentes affectus, videlicet biliosi sicut phenitides, vigilias, pituitosi profundum commouent somnum. id etiam in balneis, vini moderata sorbitione, nam si meracum assumitur, vigilias, si vero dilutum suæ humiditatis impulsu imaginem subministrat, in ætatibus, vt pueris ob humiditatum in eis affluentiam, somnolentiæ, in vetustioribus ariditatis causa vigiliæ crebro comperiũtur. ¶ (proinde) ex his aliqua efficit correlaria, vt affatim humiditas, & inassociata, mycronoxias, altasq; nocturnas cõcitat vigilias: paripassu tabescentia labores: quod Hippocratis verbis corroborat. ¶ Secundo rigiditas si copia quum humiditatis fuerit compaginata: torpidam edit affectionem, quæ subectica a medicis nuncupatur, si humiditate nudata, memoriæ suggerit iacturam, ex qua stultitia germinat. ¶ Tertio (quum) si animalis facultatis actiones diuersimode exagiuntur, nec admirabile statuendum, quum quatuor inter assertas qualitates non modica secundum magis & minus dimicat abhorrentia. ¶ Quarto (cæterum) de actionibus sermocinatur, quoniam geminæ excogitantur, aliquæ rationalis animæ quæ principales perhibentur, vt cogitatiua, memoratiua. ¶ Aliæ irrationalis animæ, quæ morales dicuntur, & in corde, ie-

coreq; reperiuntur, quare subdit q; hac tempestate minime de moralibus, sed de prioribus contendere profitetur ¶ Quinto (igitur) quemadmodum ex humiditatis, ariditatisq; exundantia, nocturna vigilia, industriæq; ad augentur, pari filo eorum ex diminutione, ea aduersum insequuntur, quoniam somnus, & vigiliæ ipsas qualitates secundum magis, & minus consectantur. ¶ (quumq;) princeps loquitur, quod quum bina sit intemperies virtutis actionibus regitiuæ obsistens, vt huius in exordio literæ promulgatum fuit: similiter harum vnaquæque specierum bifariam ascribit, vna humidos, aridosq; ob succos. ¶ Altera solida ob membra si in eis in iusta imperat intemperies. preter hæc versuta de ineucrasia distinguit, quod aliqua simplex excogiratur vt ardens tantum ¶ Alia associata, & hæc duplex, quædam suo cum contradicente conglobata, vt vigilatiua, stupidaq; in passione in qua dissonantes, ut flaua bilis, pituitaq; exundantes, conspiciuntur. Residua de non tenuē te molis: videlicet calido, siccoq;. ¶ (quod) in suæ orationis tramite omnem refragationem caput contristantem, siue quatuor ex reluctantibus qualitatibus constructam suspicetur: siue non: quatuor modis reiiectionem habere posse, efficit: aut compositionis contro-
uersia

uersia, vt quando ex infestis contexitur qualitatibus: scilicet bilioso, pittuitosoq; succo si vero ex non obstinatis, refragatio dicitur cōposita. & nec aduersum vt febris, aut inexcessus mensura secundum magis, & minus videlicet hyemalis intemperies secundum excessum, & recessum absurdas procreat dispositiones. ❡ aut in capitis loco vt in cerebri vētriculis, vel arteriis quæ in cerebro resident, aut in humiditate, quæ in cerebri essentia est diffusa: quoniam ex disturbatæ partis passione, disturbatus consequitur affectus ❡ aut quum vniuersum cerebri corpus discrasiatur vt in stultitia sedet animo.

Ex his hæc prouocantur exquisita.

❡ Regitiuam in cerebro facultatem residere, cūcti clamant medici.

❡ Memoriam, rationemq; in afflictiōe, causaq; haud dissentire, fertur.

❡ Omni in pigrida obluctatione memoriam, rationemq; quiescere, ponit.

❡ Quemadmodum caliditas, frigiditasq; vbertim, vt primæ qualitates somnos vigiliasq; prodeunt: pariter de humiditate, ac ariditate tanquam de secundis, profiteri impellimur.

❡ Sicut versutæ oppugnationes vt biliosæ, vigiliarum copiam: pari filo hyemales videlicet pittuitosæ imaginis grauitatem impartiūtur.

¶ Vt ætate in puerili somnū humiditatum imperio, consimiliter pertinatias in senili siccitatum, exundare autumat.

¶ Bruma affluenti humiditate connexa, stupidā affectionem. citra ipsam stultitiam concitare solet.

¶ Imaginem, excubiasq; ex causarum exundantia, paruitateq; cresci, & decresci promulgat.

¶ Vigilatiuam torpidamq; affectionē obstantibus ex succis vt biliosis, pittuitosisq; germinari, sentit.

¶ Corpus cerebri ad aridum lassum, stultitiam pullulari testatur.

De stultitia: sopore, lethargo phrenitide, & mania.

QVorum itaque vel memoria, vel intellect⁹ periit, somnos obseruare oportet (qppe intellectus amissio stultitia est) vtrum vehementer, an modice somnolenti sint, aut omnino non somnolenti, sed quantum ad somnum pertinet, secundū naturam sese habeant. sic enim vincentē inuenies intēperiē. Præterea considerandum est, vtrum excernant quippiam, vel

ex naribus, vel ab ore, quod a capite defluat, an aridæ huiusmodi partes sint. quippe ex iis dispositionem ipsam, coniectura consequi poterimus. Quẽadmodum in destillatione & grauedine vsu venit. siquidem in iis, & qualitas, & quantitas excrementorum, atq; causarum quæ præcesserunt, contemplatio, capitis dispositionem declarat: siue calida fuerit, vt in vstione: siue frigida, vt in refragatione. Nisi enim omnia hæc discrete cognoueris, idoneam dispositioni curationem haudquaquam inuenies. Quum igitur vel periit, vel grauiter læsa est memoria, frigida omnino intemperies est; quo circa calefacere ipsam oportet: at vero exiccare, aut humectare, non necessarium est: sed si humiditati copuletur, arefacere: si ariditati, madefacer. Cæterũ si inter has mediũ obtinet, ipsũ cõseruare oportet. Equidẽ noui quẽdã, q ob laborẽ in studiis, atq; vigilias, memoriam pene amiserat, læsa etiam ratione. Item agricolam, qui ob labores quos vites colendo subierat: ac tenuem victum. eodem modo affectus est: atq; ii exiccantibus, calorificisq; lædeban

tur: madefacientia vero, quæ calefaciendi quoq; vim haberent, haud mediocri ipsis erant præsidio. Interdum vero, vbi principales actiões læsæ sunt, febris quoque accedit, vt in phrenitide, & lethargo. interdum sine febre vitium est, vt in mania, & melancholia. id quod modo ꝑ consensum, modo primaria affectione cerebro laborante accidit. Quum igitur ꝓpriis accidentibus, exacte discernuntur huiusmodi vitia, & perpetua sunt, neq; aliis præcedentibus superuenerunt, primogenia affectione: quum vero propriis accidentibus discerni non possunt, neq; perpetuo permanent, atque ad alias affectiones cõsequuntur, per consensum ipsa constare dicimus. Neq; latere nos debet, vbi per cõsensum quis afficitur, fiatq; adhuc affectio, ꝙ deletis efficientibus ipsam causis, ipsa quoque simul deletur. Si vero consentientes partes, permanentem iam habeant dispositionem quãuis quiescat causa efficiens, ipsa tamen permanebit affectio. Igitur ꝙ in cerebro cõsistant omnes principalium animæ viriũ affectus, in confesso habent omnes medi

ci, nisi quis vni fortasse sectæ additus, aliter in animo sentiat, aliter depromat ex ore. At qualis sit intemperies, nō sine negocio inuenitur. medicumq́ requirit, nō qui laboret quomodo antiquis contradicat de animæ principatu, re adeo aperta & perspicua, vt eam in cerebro esse, ét inter priuatos conueniat: Sed qui laboriosus sit & inquirendo non defatiget. Sed philosophis fortasse, vtpote in ocio degentibus, facilius pro hoc errore quis veniam dederit. Medicis vero, qui iam in operibus ad senectutem vsque versati sunt, quum de hac re contendunt, tantū abest vt ignoscamus, vt etiam ignominia dignos esse censeamus, quippe qui vigilantibus, delirantibus, phreniticis, lethargicis caput irrigare consueuerunt. Nam & Archigenes quoque, vbi vitiata memoria medicanda est, aut stultum medicari aggreditur, capiti remedia adhibet. Quis vnquam exercitatus medicus apoplexiā, morbū comitialē, opisthotonō em prosthotonō, neruorū distētionē aliter curauit? quis denique dimidiam partē corporis resolutam? Nunquid vero vbi ner

uſi conuulſione afficiuntur, omnes medici, vel experimenta etiam profeſſi, ſummam curationis eſſe cenſent, primis vertebris remedia adhibere? quemadmodũ vbi dimidia quoq; vniuerſi corporis pars reſoluta eſt. Porro cerebrum quoque calfaciunt, quemadmodũ apopleticos quoque curare conſueuerunt morbumq; comitialem. At quum vel in ſtomacho vel in alia quapiam parte affectio conſiſtit, eam maxime, & in primis curare præcipiunt. Cerebrum vero ita præparant, vt non ita facile afficiatur. Hæc itaq; potiſſimum inquirenda ſunt, non principalis animæ vis, quam nemo (niſi peruerſa fuerit mente) non apertiſſime cognoſci. Neque neruorum originem, diuinantiũ more, a diis petere, ſed ab experto diſſectore diſcere oportet.

COMMEN. XII.

DE refragationibus per ſpecies vt ſtultitia, ſopore, letargo, frenitide, & mania contendere inſtat. & antecedenter cauſam ex qua memoria, ratioq; expirant: tribus diiudicare con

iecturis agreditur: scilicet nocturna ex vigilia, vt quum loquitur, memoria, vel ratio auferũtur, ex quo passionem cerebri corruptã, quæ stultitia dicitur, oriri arbitramur. somnos observare idest inuestigare oportet: an copiosus insit somnus, an modicus, an naturalis tantũ quoniam taliter suscitando, quæ intemperies in causa imperat haud fugere poterit, præcipue quæ anteriori in litera sunt expedita, per currendo. ¶ Secundo ex eiiectorum copia, qualitateq; & hoc (præterea) vt an ex capite aliquid per nares, vel os plangatur: & si affluẽtis quantitatis, aut modicæ conspiciatur, an huiuscemodi expurgatoria instrumenta arida reperiantur, quoniam ex his cerebri in eucrasiam dignoscendi, potestatem habet, si fluxus affatim excogitatur humidam, modicus, aut penitus suppressus, aridam cerebri in temperiem portendit: idem ex qualitate vendicari potest, vt in cerebri grauedine, diariisq; vsu euenit, nam si eiiecta biliosa inspiciãtur: ignei succi, pituitosa hyemalis imperium denũciãt: consimiliter in aliis coiiciendum. ¶ Tertio (atq;) causarum ex præcessarũ rimatione: quoniam capiti obuiantes, si ardentes extiterint, dispositionem versutam esse: si gelidæ gelidã cense. ¶ (nisi) tria præmit, & quodam theorema ꝙ haud aliquis peculiarem affectui ex

cogitabit inuigilationem, nisi causas, earũq;
abhorrentias decenter, intus noscat. Secun-
do si memoria aduersatur, aut desiit rigidam
in cerebro intemperiem congestam esse, testi
monium reddit. Tertio caput pruinosa oblu-
ctatum discrasia, ignire cogitur: si bruma cum
humiditate compaginata, & vrere, & exicca-
re. Si cum tabescentia humectare, si inter
has iocunde se gerit, taliter etiam præsidere:
sic igitur vt eius asserta nitentius diiudicẽtur,
binas per figuras lineat: quæ eius euidentiæ
impulsu reticeo. ¶ (interdum) aliqua explo
rat, & ꝙ regitiuæ perturbationes facultatis,
quædam a, febre minime deducuntur, scili-
cet phrenitides, litargiaq;. ¶ aliæ ab ipsa dis
sociantur, vt mania, melancoliaq;. ¶ Secun
do ꝙ perturbationes assertæ aliquando a' ce-
rebro per consensum, quandoq; per essentiã
germinant: quarum erudictionem ex his adi-
pisci posse, princeps monet, puta si accidẽtia
conducta familiaria, aliqua absq; intermittẽ-
tia intuentur, & nec aliis antecedentibus con
tingunt, eo tempore caput per essentiam con-
tristari, suspica: si vero obstinata impendunt,
etiam obstinatum sanciendum. his ergo suspi
tionibus Galenus minime reiectus, aliam effi-
catiorem enodat rationem, ex qua singulari-
ter nudaq;, oppugnationem ipsam si per essen

tiam, vel per consensum sciendi vim habet: & est, si ex oppugnationis permanentia post causę exclusionem, quoniam si causa retrattata adhuc oppugnatio particulam oblaniat, eam esse per essentiam iudica: si vero ad causæ refugientiam, oppugnatio nec magis obturbat, per consensum pone. nihilominus cuntæ animalis facultatis discrutiationes siue per essentiam, aut per societatem extant, de omnium ratione medicorum eas in cerebro confirmari claudit. nisi aliquis alteri sit additus sectæ, & tunc aliud in corde censebit, & aliud ore explicabit: quoniam vt supra Galenus orsus ē, qui vni inhæret sectæ, eam etiam flagitiosæ protegere compellitur. ¶ (At) quis intemperiem actionem regitiuæ facultatis lacerantē, di iudicandi vim habet: detergit scilicet, medicus qui haud veterum accusationibus, sed studiosis per cunctationibus absq; insudatione operam nauare, non abnuit. Sed peripateticis quietæ fungentibus, leuiter hoc erogari crimen potest. ¶ (Quippe) adminicula in oppugnationibus circa sedem primarie oppugnatam, conglobanda esse, prædicat. & in geminis testificatur, vt in capitis afflictionibus scilicet frenitide, litargia, vigilantibus, alienantibus caput irrigare idest balneare assueuerūt & Archigenes in memoriæ iactura capiti leua-

mina connecti, committebat, pariter in apoplessia, morboq; comitiali statuendum. ¶ Secundo in neruorum inimicationibus vt in episthotonon idest particulari in cōuulsione, emprosthotonon scilicet thetano qui vniuersalis ascribitur conuulsio, vniformiter vtramq; corporis partem videlicet: anteriorem posterioremq; crucians, vt latius de morborum differentiis olfecit princeps: consimiliter vbi media corporis pars mollificata fuerit: sic igitur normam curatiuam efficit vniuersalem scilicet ꝙ his in obluctationibus præsidia i primis vertebris idest in prima spondilis dorsi adiicienda, & quum hoc caput calefacere. ¶ Sed si dispendium in ventriculo, aut alia corporis sede excogitatur, ex quo nerui refraguntur; eo tempore inuigilationem conflettere per opus est, videlicet suffragia nec in primis circa vertebras, sed partem principaliter refragatam, & sic apud ventriculum si affuerit ipse & demum ad cerebrum: vt detrimentum renunciet, qua de re subdit, ꝙ hæc sciscitari præcipue medicus compescitur, scilicet sedem exordio aduersatam, & ei oblectamēta accelerare, quæ in caligine existunt, & minime principalem animæ facultatem, quam liqdissimæ quicunq; (nisi mente fuerit orbatus) agnoscere potest. idem etiam de neruis fatur, cuius sun

damentum non dii, ſed experti diſſectores no bis indicare quæunt.

Ex his hæc excitantur inueſtigata:

¶ Memoriæ, rationiſq; proſternatio ſtultitiam ſuggerit.

¶ Cerebri intemperiem his ex tribus nocturna vigilia, deiectorum copia, qualitateq;, inſtrumentis ad expurgandum congeſtis, erudiri poſſe, ſentit.

¶ Antecedentia ad cauſarum, affectuũq; euidentiam conuocari autumat.

¶ Nullus contriſtationi peculiarem excogitabit curationem, niſi cauſas earumq; diſſonãtias, efficaciter dignoſcat.

¶ Memoriæ incommodum, cerebrum gelida ab intemperie contriſtari, refert.

¶ Ex his vt connatis accidẽtibus, nec intermittentiam habẽtibus, in aſſociabilibus, & haud aliis præcedentibus, ſedem per eſſentiam diſturbari, iudicare poſſumus.

¶ Si poſt cauſæ expirationem, detrimentum ad huc ſedem obrigit, hoc vnicum, locum ſciendi offenſum attenditur.

¶ Parti in initio afflictæ medicum inſudare & cum hoc alteram nõ reprobare committitur.

¶ Neruorum in vexationibus apud eorum originem, leuamina adhiberi, & caput calefacere, ſantit.

¶ Quæ in tenebris, & haud in propatulo videatur, medicum perquirere congruum suspicatur.

¶ Regitiuæ intemperiem facultatis nec qui seniorum criminibus, sed studiosis indignationibus aliquo absque labore insudat, diiudicare potest.

SVNT enim nonnulli qui sibi iam persuaserunt, neruos a corde oriri, eo quod nequeunt inter syndesmum, neruumque discernere, quibus nonnihil etiam suffragari videtur ipsa homonymia, quippe copulæ a multis medicorum colligantes nerui appellantur. Verum nulla vexabimur nominis inuidia, si modo non syndesmos ipsos, sed voluntarios (vt ipsi aiunt, neruos intelligant, quos scilicet a cerebro initium accipere dicimus: neque enim illi, aut conuulsionem, aut paralysin, ad syndesmos referunt, sed eorũ neruorum qui voluntatis imperio obediunt affectionem esse dicunt. Conuulso enim vniuerso corpore, omnes quidem autumant affici talem quampiam partẽ, quæ vti arbore caudex ramorũ, sic ipsa sit om

niũ neruorum cõmunis origo: idq; veluti caudex nõ paucorũ in vna parte, quẽadmodũ ramus: vt si vel crus, vel altera manus forte fortuna conuellatur, totius mẽbri conuulsio, neruorum qui ad ipsum proueniunt, originẽ affectã fuisse declarat, rami cuiuspiã exemplo in arbore. Quod si vniuersum corpus afficiatur, cõmunem originem omniũ infra faciẽ neruorum, quæ arboris caudici proportione respondet, affectã esse putandũ est. q̃ sunt primæ spinalis medullæ partes. Proinde exercitatissimi quique medici, huic remedia adaptant. cordis vero in hac affectione, nullam omnino mentionem fecerunt. Si vero simul cum vniuerso corpore facies quoque conuulsa videatur, non solum eam partem quæ ex spina procedit, verum etiam cerebrum ipsum curamus: etenim labra quoq; sæpenumero cõuulsa videmus, item oculos, frontis cutẽ, totam mandibulam, similiter & linguæ radicem. At quia omnes iam dictas partes, a musculis ex cerebro neruos suscipientibus, moueri ex anatomice didicimus. cerebrũ: ipsis sic laborantibus credi-

mus esse affectum, vbi vero ipsis illæsis, cæteras partes conuelli viderimus, spinæ initium affectum esse fatemur. Hæc igitur sunt quæ prompte discere, mox ipsorum dispositiones cõsiderare oportet. Sed sunt nonnulli medici, qui dispositiones ipsas ne aggrediuntur quidem, sed certant super rebus manifeste apparentibus iacturamq; temporis nos facere cogunt, quod non erat cõsumendum respondẽdo iis, qui recta medicorum decreta euertunt, sed inueniendo potius ea, quæ illi silentio præterierunt. Et vel haudquaquam res ipsas definierunt, aut eas sine demõstratione, aut sine idonea definitione, aut non satis abunde explicauerunt: quemadmodũ Hippocrates, vbi neruorũ conuulsionẽ, vel ob plenitudinẽ, vel vacuitatem fieri dicit. Etenim verus est sermo eius, quibus vero rationibus fulciat', vt fides ei adhibenda sit, nõ popularibus, sed doctis duntaxat viris, & qui diligẽter prima medicinæ rudimẽta didicerunt, notũ est. Hæc igitur quum didicissem, facile mihi persuasi, cõuulsionẽ fieri ob eas causas, quæ ab Hippocrate di-

ctæ sunt. Quippe si omnis motus qui a volũtate ꝓcedit, attractis musculis in eas, quibus innascũtur, partes, fieri videtur, neque possit fieri attractio, nisi ad suam originẽ retrahatur musculus: cõstat cõuulsionem in cõuulsis partibus factam, hac sola ratiõe a motu naturali differe, quod præter voluntatem fit. Itaque quemadmodũ in eo, qui secundũ naturã habet volũtas in cerebro iuxta neruorũ originem ordinata, motionis principium, primis dat neruis, ac per ipsos, musculis. Ita si sine huiusmodi principio, inuenerimus quæ causa neruos cõuellere possit: modũ quo cõuulsio fiat, nos iam scire, nõ temere ꝓfitebimur. Etenim si videris aliquando neruosa corpora, vt lyræ chordas, ob ambientis aeris immodicam intemperiem, adeo vehemẽter, vt rumpãtur, intentas: haud difficulter intelliges, idẽ in animãtiũ quoq; neruis posse cõtingerẽ. Sed quo modo affecto aere tẽdunt chordæ, vt rũpant? si vel nimis aridus, vel admodũ humid⁹ sit. Nẽpe humor malefacit ipsas, vt in tumorẽ præter naturam attollãtur, qui mox eas extẽdit. Ac veluti sol tergora are

faciẽs cõtrahit, ita siccitas, chordas & trahit, & extendit. Sic lora quoq;, quum ad ignem exiccãtur, contrahi tẽdiq; vidẽtur. His ita præcognitis, haud difficile inuẽtu fuerit, vtrum ab ariditate, quæ est humidæ essentiæ defectus, & vacuatione, an ab humoris plenitudine, quæ egestati aduersatur, & ab Hippocrate repletio nominata est, affectus ipse prodierit. quippe quum conuulsio fit, vel a labore, vel vigiliis, vel fame, vel solicitudine, vel arida æstuanteq; febri, qualem in phreniticis videre est causam eius esse ariditatem vacuationemq; recte putaueris. Si vero temulento cuipiam, ac omnino pleno homini, q videlicet in otio degit, id euenire conspexeris, nõ ab re a cõtraria causa conuulsionem ortum habuisse iudicabis. Atqui euacuationi contraria est repletio.

COMMEN: XIII.

HAC in litera neruorum originem esse in corde pdicantes lacescit. & sui in colloquii exordio & falso coiicientium rationem, nec non

& eorum

& eorum ludificationis causam exprimit: nō nulli cor esse neruorum fundamentum quidē sentiunt: & huius illustrat causam, quia inter syndesmum idest ligamentum, & neruum secernere fugiunt: cuius etiā alia explicatur causa, quia homonymia idest colligantia eorum in nomine, eis ad hoc suffragari videtur: quū copulæ scilicet ligamenta pluribus a medicis nerui nuncupantur ligantes. ¶ (Verum) quæstiones expedit veritatem, gradatim oportuna examinans, vbi loquitur, ꝙ nullo detētus liuore, voluntarios neruos non syndesmos idest ligamenta vt ipsi iactant, a cerebro germinari ponit. ¶ Secundo conuulsionem, paralaxim minimæ ligamentorum, sed voluntariorum passiones neruorum referunt. ¶ (cōuulso) de cōuulsione distinguit, aut corpus vniuersalem compatitur conuulsionem, & tandē vt cuncti asserunt, partem quampiam affici idest passio vna experitur in corporis parte, quæ vt caudex idest per ramorum respectū in arbore se habet quæ omnibus eius imperat ramis, & talis pars affecta, cunctorum neruorū existit origo, & huiuscemodi nuca statuitur: ¶ aut corporis pars vt crus, vel pes conuulsionem patitur, & eo tempore illum neruum esse obluctatum, cēseri oportet, qui neruos illam commouentes partem, sub imperio habet:

¶ (quod) præmit q̄ si vniuersum corpus a conuulsione detinetur, omnium neruorum originem, fundamentumq; esse oblaniatum conciendum, qui locus spinalis medullæ principalis arbitratur pars, hoc re vera ex eruditissimorum curatione medicorum comprobat: quum tali obturbante cõuulsione, nequaquã circa cor adminicula adhibent. Sed de nuca vel cerebro sedulitatem implorant: quum ex eis, & minime ex corde nerui prodeunt. ¶ (si vero) bina promulgat, & locum in neruorum vessationibus vexatum dignoscere, & methodum inuigilandi monet: loquitur enim q̄ totius cõuulsio corporis, aut faciei partes etiam contristatione afficiuntur, tunc minimæ pars spinæ duntaxat, immo etiam & cerebrum exagitur: & ex consequenti gemina scilicet: spinam, cerebrum curare oportet: si vero conuulsio vniuersalis apparet, facies tamen sospes, nuchæ initium esse afflictum censendum, ratio antecedentis sic instituitur, quoniam omnes musculi, faciei partes commouentes, neruos per quos ad eos facultas motiua, sensitiuaq; defertur, a cerebro inescant: quare facie affecta, cerebrum etiam esse affectum extimã dum. ¶ (hæc) ex promptis quodam exponit consiliũ (vt medicus hæc extant) scilicet hæc irritant medicum, copiosam ad indagationẽ

vt quæ sedes afficiuntur, nec non & quæ sint affectiones: & subinfert ꝙ aliqui excogitantur, qui morbos ne aggrediuntur quidem, sed haud de dubijs, latentibusq́; immo apertissimis dimicāt, & ipsum impellunt, vt tempus iactetur, & eos aduersū præliari, qui seniorū asserta diruere insudant. ¶ & secūdo eos criminatur, quoniam in quæstionibus, litigationibusq́; minimæ tempus conterere, sed in eis quæ a senioribus destituta fuere, debent: & hoc aut enim ea per diffinitionem nec statuerant, aut sine demostratione, vel diminute definitas aut non affluenter enūciata, immo imperfectæ, vt Hyppocrates testimoniū reddit, quum conuulsionem esse bifariam promulgauerit, aut ex pleno, vel ex vacuo: sed huiuscemodi ratiocinatio a veritate nec aliena, qualiter verificetur, minimæ populares, sed eruditissimos viros facultatem habere, sentit. ¶ (hæc igitur) Hyppocratis sermonem de conuulsione detegere professus est: vbi fatur, quomodo motus machinatur naturalis, quoniam non molitur, nisi quando lacertus sibi elidit membrum, quum quo associatus reperitur: & huiuscemodi lacerti inescatio, hoc cum membro haud fit, nisi quando coarctatur, & ad suam reuocatur origiem, & ex his prodit ꝙ motus conuulsionis, & naturalis quantum

ad masculorum ad originem reditionem, cō-
sentiunt: sed dissentiunt, quoniam naturalis
secundum naturæ concursum fabricatur: con
uulsiuus vero absq; naturæ, voluntatisq; con-
uocatione. ¶ Secundo refert, quia si corpus
naturaliter se habet, ea tempestate voluntas
quæ in cerebri essentia residet, in initio ner-
uorum constituta, primo neruis voluntarium
subministrat motum, & nerui eos ad lacertos
deferunt: paripassu volūtario profulgato mo
tu, si quid conuulsionem concitat, haud igno-
ramus, etiam quo pacto conuulsio effigitur,
agnosci datur. ¶ Tertio sua asserta exterio-
ra per corpora neruosa illustrat, vt cordæ li-
ræ, quemadmodum chordæ propter aeris exū
dantem humiditatem quando tenduntur, dis
rumpuntur, pariter neruos animalium perpe-
ti posse coniicitur, consimiliter vti chordæ co
piosam ob humiditatem extenduntur, quoni
am humiditate inflantur non naturali, & sicci
tatis impulsu contrahuntur sicut sol in corio,
quia ipsum cōtrahit, compescitq;, parifilo in
neruis accidit: quia si aliquis gulositatibus,
ocioq; insistit, tunc ex humiditatum redundā
tia in neruis inflatio præter naturam compa-
ginari potest: & ex consequenti conuulsio re-
pletionalis nuncupata: si vero conuulsio post
laborem, aut vigilias, vel famem, aut solicitu

dinem, vel ardentem febrem, aut phrenitidē innaſcitur, eam ex tabeſcentia eſſe cenſendū.
Ex his hæc eripiunt tradita.
¶ Cerebrum neruorum originem, & haud cor gloriari per opus eſt.
¶ Sicut vniuerſalis conuulſio nucam eſſe contriſtatam, con ſimiliter particularis neruū eiuſdē partis principalem, eſſe refragatum decernit.
¶ Quemadmodum cōmunis conuulſio faciem etiam obturbans, nucæ initium, cerebrūmq; vna obluctata eſſe; pari filo eadē facie inuiolata permanente, originem, fundamentū q; neruorum duntaxat eſſe obluctatum, portēdit.
¶ Probi medici non litigationibus, argumentationibusq;, ſed eis quæ a vetuſtioribus minime excogitata fuere inſudant:
¶ Conuulſionem geminam eſſe Hippocrates ſcribit.
¶ Motum ad naturalem voluntas conſpirat, ad conuulſiuum autem minime.
¶ Sicut affluentem conuulſionem, affluentia antecedit: ſic aridā, arefacientia pcedere ſolēt.

ATQVE morbus quoque comitialis cōuulſio eſt omnium corporis partium nō perpetua, vt in emproſtbotono, & opiſthotono, atque tetano (id eſt neruorum

rigore) videre est, sed quæ ex temporum accidit interuallis, neque solum hac re, sed mentis quoq; ac sensuũ oblæsione, a iam dictis conuulsionum generibus differt. vnde cõstat in supremis corporis partibus, cerebro videlicet, hunc affectum consistere. Cæterum velox eius discussio crassum humorem, spiritus meatum in cerebri ventriculis obstruentem, hunc maxime affectum peperisse declarat, neruorum principio seipsum quatiente, quo excutiat id quod noxium est. Ac fortassis per morbum comitialem conuulsio haud absimilis est, his quæ a spinali medulla incipiunt conuulsionibus, singulorum neruorum irrigatis processibus. Verum non ab ariditate, vacuationeq;, sed a crasso semper humore, hanc affectionem induci, argumento est, quod & subito fit, & soluitur confestim. nam subitariam meatuum obstructionem a crasso viscosoq; humore fieri constat. Etenim breui tempore fieri non potest, vt vel cerebrum, vel tenuior ipsius membrana, ad tantam perueniat ariditatem, vt corio simile quippiam pati videatur. Accedit ad

hæc, vt is qui sic laborat, neque videat, neque audiat, neque vllo sensu quicquã percipiat, ac ne consequi quidem possit, quid factum sit: siquidem cum memoriæ viribus ratio quoque læditur. Ex his igitur omnibus plane constat, in cerebro hanc affectionem consistere, impediente humore animalem spiritum, qui in ventriculis eius continetur, quo minus possit exire. Porro quamobrem hic spiritus vocetur animalis, aut quæ sit eius potentia, in eo commentario, quem de Hippocratis, Platonisq; placitis scripsimus, iam demostratum est. Sane quum ea, quæ per dissectiones apparere solent, accurate cõsideraremus, rationi consonum videbatur, animam in cerebri corpore sedem obtinere, atque in ipso, & rationis vim & sẽsibilium imaginum memoriam residere, ac primum ipsius instrumentum, tum in sensilibus actionibus omnibus, tũ in his quæ a consilio & voluntate prodeunt, spiritum esse, qui in ipsius ventriculis, maximeq; postremo, continetur, quanuis non contemnendus sit medius ventriculus, perinde quasi non valentissimus sit

multis enim rationib⁹ inducimur, vt hūc amplectamur, duos vero anteriores deseramus: Verum exacta horum notitia, ad curationis inuentionem nihil fere conducit. Nam satis fuerit ad probe curandum, nosse sedem affectam esse cerebrum atque in eius ventriculis humorem crassum & viscidum cōprehendi. Igitur quēadmodum hæc ad curationes, quarū gratia, & affectas sedes, & earum dispositiones inquirimus, sunt vtilia, sic crassorum quoque humorum differentiæ, vtrum videlicet pituitæ, an atræ bilis naturam habeant. Si tamen in præsentia non obliuiscamur, Pituitosos quidem eos nominari, quum simpliciter ita dicimus, in quibus humiditas frigiditasq; : Melancholicos vero in quibus siccitas atque frigiditas, dominantur: quāuis magnæ, peculiaresq; interim differentiæ, tum pituitæ, tū atræ bilis inueniantur.

COMMEN. III.

PRAESENTI in textu morbo de comitiali disserere elaborat, & in primis qualiter ipse

a scribatur, exponit: quoniam omnium corporis partium conuulsio ponitur, verum non perpetua idest continua, vti aliæ cõuulsionis species inspiciuntur, vt emprosthotono, & opisthotono, & tetanus, quia hæ perpetuo solicitant, ea enim quum intermittentia: qua de re comitialis conuulsio ab aliis conuulsionis speciebus non modo ante in asserto discrimine dissentit; immo quantum ad aliud, quod princeps enodat: quia comitiali inconuulsione sensus, motusq́ detrimentum associatur, nam nequæ vident, nequæ audiunt, & hoc refragationem in cerebro connecti portendit: sed in aliis hæc nequaq̃ excogitantur. ℭ (cœterum) tria præmit, & causam cur comitialis conuulsio festinanter terminatur, quoniã succus meatus in ventriculis cerebri obstruens, crassus existit, quæ ipsum intus pergere detinet; & icciрco velociter desiit. ℭ Seundo quo modo morbus machinatur comitialis, loquitur quidem ꝙ initium neruorum: vacillãs, vt a se aduersantia excludat, contrahitur, & comitialis innascitur conuulsio. ℭ Tertioꝙ spasmus comitialis per infusionem molitur: sicut enim conuulsio nucæ impulsu, minime germinat, nisi irrigatis processibus idest viis infusis; & quum hoc etiam neruorum initium infunditur: pariter commitialis conuulsio nec

excitatur, nisi neruorum fundamentum madefiat. ℂ (Verum) causam ex qua refragatio nascitur comitialis, & sedem in qua conuocatur, expedit: q haud causa ex tabescente produci tribuitur, ut cerebri, aut membranarum ariditate, eo quod id non nisi prolixo in tempore gigni potest: sed huiuscemodi afflictio repente accedit, raptim recedit: quapropter potius crassis ex succis prodire sentiendum, quod vnica illustrat ratione, quoniam eius accessio confestim inuadit, & cōfestim desistit; hoc autem non nisi crassis gratificatur succis: quum inopinata obstructio nec ab alio, nisi ab his sollicitari solet. ℂ Secundo eius sedem esse cerebrum ex his exponit, nimirum ea sensuum dispendio inaccessionis tempore persuasum habetur: quia eo tempore nec cernunt, neq; audiunt, nec sentiunt, neq; memorantur, nec intelligunt: sic igitur his ex vestigiis comitialem oblaniationem in cerebri essentia nec non crasso ex succo viam spirituum obstruente, eorum exitum reluctante, congeri profitetur. ℂ (præterea) locum, vbi causam annotauit, cur spiritus nuncupetur animalis, repetit animo. ℂ (sanæ) tria promulgat, & animæ rationis, memorieq;, ac eorũ quæ sensibus comprehēduntur, sedem esse in cerebro. Secundo primum animæ instrumen

tum tum actionibus in sensibilibus; tum in voluntariis esse spiritum, enarrat, qui in cerebri ventriculo, & præsertim extremo locatur, medius tamen licet nec ita compēdiosissim us minime repudiandus, sed binos anteriores deserere cēsuit & ex his quatuor esse cerebri vētriculos prædicare cogimur. ❡ Tertio q̄ horum scientia curationi haud remedio est. ❡ (nam) tria explicat alia, & quæ ad curationem sufficiunt. ❡ nam sedis affectæ, succiq; affectum impellentis scientia, ad comode curandum sufficere videtur. ❡ Secundo q̄ non modo harum agnitio ad curationem salutaris, immo & causarum abhorrentiæ, vt cuius succi causa ipsa naturam obtineat. ❡ Tertio quos pituitosos, atrabilesq; succos appellat.

Ex his hæc emergunt tradita.

❡ Gemina morbo incomitiali peculiaria, vt temporis intermittentia, mentis, sensusq; iacturæ videntur: quæ in aliis obstinata suspicant.

❡ Comitialem affectum, vniuersalem esse conuulsionem; sancit.

❡ Inoppinata morbi comitialis resolutio, succo impartienda crasso, statuitur.

❡ Conuulsio per infusionem dumtaxat excogitatur.

❡ Comitialem contristationem crassis ex succis contexi, antumat.

❡ Repentina obstructio tātum crassis ex succis germinat.

❡ Rationis, memoriæq́; comitiali in passione oppugnationem, in cerebro residere, testatur.

❡ Spiritum posterioris in cerebri ventriculo locatum, actionum sensitiuarū, voluntariarumq́; instrumentum esse, refert.

❡ Cerebri quatuor esse ventriculos, ponit.

❡ Loci affecti, succi affectum excitantis, absurdarum causarum agnitionem, probæ curationi expedire, coiicit.

PITVITAE quidem vnum genus est, quod quotidie vel screando, vel vomendo, vel emungendo educitur, vaporoso scilicet spiritu plenum, vt ne sensum quidem lateat, ipsum esse dissimilare. Alia vero pituita, similaris quidem videtur, licet fortasse non sit similaris, qualis est tū crudus humor qui in vrinis substat, tum is qui a Praxagora vitreus appellatur. Atque ex hoc genere esse videtur saliua, q̄ neque fluida admodum est, neque aquosa. Verum saliua non vnica dūtaxat qualitate gustum afficit, nedum vniuersa pituita. Sæpenumero enim & acrem, & acidam, & salsam in ore saliuam, manifeste

deprehendimus:veluti quum sani degimus,nulla qualitate infecta,sed perinde quasi aquosa,saliua gustu offertur. Sic atra bilis quoque ob substantiæ varietatem non obscuras habet differentias. Nã alia est veluti fex sanguinis,quæ admodũ spissa est fæcib⁹ vini haud absimilis. Alia vero,quam superior,essentiæ est multo tenuioris,atq; vomentibus eam & olfacientibus,acida videtur,quæ etiam terram rãdit,attollit,& fermentat,atque ampullas quales feruentibus iusculis supernatare videmus,excitat. Sed ea,quam crassæ fæci similem esse dixi,in terram effusa,non inducit feruorem,nisi forte in ardente febri,ipsam præassari contingat,neque vlla etiam acida qualitate participat,tumq; ipsam nominare consueui melancholicũ succum,aut melancholicum sanguinẽ. Hæc enim,meo quidem iudicio,non recte atra bilis appellari potest. Prouenit autem huiusmodi humor in quibusdã plurimus vel a temperie ab initio cõparata, vel a cibis,qui (quum in venis concoquuntur) in huiusmodi humorem transmutari solent. Igitur vt crassus pituitæ suc

cus, ita hic quoque, comitialem morbũ solet efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri retinetur, siue is medius sit, siue postremus. Vbi vero in ipso cerebri corpore abundat, eam insaniæ speciem, quam Græci melancholiam vocant, efficit. Quemadmodum alter atræ bilis succus, qui præassata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modo sine febre, modo cum febre in cerebri corpore abundans. Atq; hanc ob causam phrenitis nonnunquam mitior est, quum videlicet à pallida bile ortum contraxit, interdum vehementior, quum flaua bilis eam peperit, atque insuper alia nonnunquã dementia occurrit ferina & melancholica, flaua bile præassata. Deliria autem, q̃ per febrium vigores accidunt, non propria cerebri affectione, sed per cõsensum fiunt, proinde eos delirare & desipere, non solum medici, sed priuati quoque dicere consueuerunt. Verum ita affectos nõ nominãt phreniticos, eo qđ phreniticorũ insania, nõ qescit, mitigato febriũ vigore. Igit̃ quẽadmodũ phreniticis febris, vnũ quoddã accidens dispositionũ

cerebri cẽset, sic e cõuerso i ardẽtiũ febriũ demẽtia, multis elatis ad ipsũ vaporibus. Haud secus fit ea affectio q̃ suffusioni i accidentibus similatur, a ventriculi dispositionibus ortum trahens. Nanq; cerebrũ ventriculo, & ventriculus cerebro, suas affectiones transmittit, idq; propter neruorum a cerebro ad os ventriculi descendentium magnitudinem, per quos etiam sensus huic particulæ, quam vlli reliquarum corporis partium, acutior est. Quocirca capitis fracturas, quum ad membranas vsque perueniunt, biliosus vomitus. ac interdum dolores capitis, quomodocunque fiant, nausea, stomachiq; morsio comitatur. Hypocondriacas vero & flatuosas vocatas affectiones melancholica tristitia sequitur, haud secus q̃ acutam febrem dementia, & quibusdam oris ventriculi dispositiones, eaq̃ in accidentibus suffusioni similatur affectio. Sic neruosis partibus inflammatis, promptius quam reliquis, delirium superuenire solet, idq; ascendente ad caput interdum per continuas p̃tes, solo calore, interdũ vero spiritu vaporoso, vel fumoso, vel fuliginoso,

COMMEN: XV.

CVM præassumpto insermone causarum abhorentias dignoscere, curationi præsidio esse ꝓmulgauisset princeps: nec eas enodauisset. hodierno intextu pituitæ, atrabilisq; succi dissonantias exquirere, consentaneum censuit: sua profecto inscrutatione tria exequi videbitur: exordio principale intentum ꝙ pituita, succusq; atrabilis complures amplectitur absurditates, quoniam pituitosus succus geminas secatur in species, vna ascribitur, quæ singulis diebus, horisq; quum screatu, vel modo alio deiicitur, & hæc quidem bina sub se, & spiritus halitosi copiam, & in partibus dissimilitudinem confert. ¶ Secunda pituitæ species in partibus similitudinem habere apparet, licet non sit, vti crudus succus qui in vrinis residet, aut vitreus, & saliua quæ nec nimis aquosa, neq; nimis liquida, eiusdem suspicatur speciei. ¶ Secundo (verum) pituitæ ex saporis natura discrepantias subministrare, & hoc per saliuam monet: quoniam si saliua dissonantias suscipit, vt hoc instanti gustũ excitet acrem, & acidum, & modo salsum, & quandoq; nulla deprauatum qualitate vt in sanitatis latitudine, nec de pituita diuersitates

habere,

habere, quum succus magis dissimularis existat, admirabile videtur. ℭ (Sica trabilis) ipsius disparitates exponit, & tres in liquore seu substantia dissidentes asserit: quædam velut sanguinis fæx spissa excogitatur, Secūda subtilior, Tertia acida seu acetosa quæ in terram effusa ebullit: sed prima si in terram proiiciatur, nec ebullitionem compellit: nisi quū propter febris vehemētiam inflammatur, minime acetosa inficitur qualitate: Ex his efficit ꝙ hos succos, atra bilis cruorem, & non melāncholiam perhiberi: committit: & sic succū inter melancholicum, & melancholiam discrimen præliari sentit. quamobrem conflexibilia haud statuuntur, non enim currit, est succus melancholicus, ergo est melancholia. ℭ Sed hæc eius promptis xiiii methodo medendi capite. 9. reclamare videntur, de atrabili loquens, quæ in terram effusa ebullit: habet re vera ꝙ talis bifariam nuncupari potest vel melancholicus humor, aut nigra bilis, sic igitur verba eius hic, & ibi reluctari elucent: huic taliter debitum pensitaui, ꝙ de melācholia bifariam sermocinari vim habemus, vno modo vere & sic illa melancholia fertur, quæ sanguinis laudabilis fæx existit, vt Auic. prima primi capite de humoribus annotauit: alio quidem sensu improprie, hoc quidem intelle

ctu conuersionem vendicabit: sed priori mini me. ¶ Secundo causam cur acetum in terrã effusum ebullit, indagare oportunum censui: enarratur de Galeni sententia de simplici medicina disti tertia capite quarto quia acetosa subtilis substantiæ penetratiuæ repperiuntur & hac in penetratione aerem imporis terræ inclusum mouent: & ille aer sursum impulsus ampullas suppeditat. ¶ (prouenit) atre bilis exundãtiam, geminam sollicitare causam, ait vnam ex naturalis temperaturæ impulsu, quæ succum ad melancholicum germinandum aptitudinem amplectitur: aliam ex alimẽtorum hos ad succos festinandorum assuetudine, quum in venis conquoquuntur impartitur. ¶ (igitur) quum pituitæ, atræ bilisq; succi differentias prædicauerit princeps, consequẽter dispendia ex eis pullulantia dilucidat: & primo de pituita quoniam vti prænominatus succus, si in cerebri ventriculis detinetur, siue medius, vel postremus exstat; comitialem sui crassitiæ gingit passionem, qui si in cerebri essentia redundat: speciem isaniæ quam græci melancholiam dicunt: producit. Et pro horum euidentia attende, φ nuda apituita nunq̃ innascitur melancholia sub natura pituitæ vigente, sed quando in bilem conflectitur nigram, propter spissitudinem idest congelatio

nem inspissantem, ei iniqua ex gelida, aridaq́ʒ intemperie occurrentem: aut per succi quum ea atre bilis commixtionem: aut aliquam obvstionem idest remissam forsitan, eo q̃ pituita adustioni, eius binis qualitatibus aduersatur, vel quia si copiosam vendicaret adustionem, haud melancholiam subministraret. Paripassu atre bilis succus, qui rubea ex bili summæ assata germinat, quum in cerebro exundat, ferina deliramenta idest ferales alienationes cōcitat: sicut& leonina alienatio quæ quū audacia compaginatur. ¶ Secundo de alienatione distinguit: q̃ quædam quū febre: quædam absq́ʒ febre contexitur: vt phrenitides nequaq̃ a febre dissotiatur, mania vero, & melācholia, febris connexionem haud impræcantur. ¶ Tertio alienationem penes magis & minus secernit: quoniam aliqua quietior, leuiorq́ʒ excogitatur, videlicet quum pallida ex colera prodit: quandoq́ʒ vehementior, quādo rubea ardente ex bili congeritur: aliquando alienatio innascitur feralis, & hoc quum flaua assatur bilis. ¶ (deliria) binam esse alienationem exponit, quædam per aliorum mēbrorum consensum, minime in cerebri essentia permanens, hæc enim febris vehemētiam consequitur, quoniam febre summo in vigore permanente, alienatio pullulat quædam,

quæ parafrenesis perhibetur idest fumosa collectio, & febre decrescente, ipsa decrescit. ¶ Alia per essentiam fertur, quæ febris ardētia extincta, non extinguit. ¶ (igitur) igneq in cerebri apostemate febrem dispositionum cerebri accidēs esse vti febribus in acutissimis alienatio quodam accidens coniicitur, & hoc quando copiosi ad eum ascendunt vapores: quam obrem præassumptam alienationē vaporosam, suffusioni consimilem esse, ex vaporibus a ventriculo ad oculos salientibus, autumat. Et cur ventriculi affectio capiti impartitur: & ex aduerso ¶ soluit, propter neruorum magnitudinem a capite ad ventriculum descēdentium, & hos ob neruos copiosum ei subministrantes sensum, vētriculus aliis sensibilior statuitur. ¶ (quo circa) capitis, ventriculiq; consensum, per cranei fracturam vsq; ad cerebri membranas peruenientem, denudat: vt biliosus vomitus. ¶ Et aliquis quidem instigare posset, talem vomitū nulla ex alia innasci tribuitur causa: iccirco vt hoc repellatur, subdit q omnem ad capitis passionem, dolorēq; non modo vomitus, immo nausea, ventriculiq; morsio, seu arsura consequuntur. ¶ (hypocondriacas) quemadmodum passionem hypocundrialem seu mirarchiam atræ bilis insequitur tristitia: ita acutam ad febrem aliena-

tio, ventriculi ad affectiones sinthomata con
sectari solent: cuius taliter causa exprimi po-
test, quum enim in mirach ipsum pro missin
terio, zirbo, meseraicis, aliisq; partibus ad
iacentibus coabsumendo, nutrimenti superua
cua conducuntur, & præcipue crassa pars me-
lancholica, ac etiam viscerum vapores cōtra-
huntur: quare simul in mirach constipati, ab
eius, iecorisq;, ac aliarum adiacentium calore
partium aduruntur: & genus in melancholicū
commutantur: ex quibus siue apostementur,
siue non, & si sic, siue ante vstionem, vel post
vapor ad caput eleuatur tenebrosus, & melan
cholia insurgit. ¶ (sic) postremo claudit, ꝙ
si neruosa sedes calido laborat apostemate,
alienatio quandoq; associatur. & talem aperit
causam, vt ad caput, iniqua in apostemate re
perta materia, fluxa: quod vnico comprobat
medio, scilicet nerui ob continuationem ad
cerebrum, cuius colligantia, neruosa refraga-
ta pars seu apostemata, ad caput vel solum ca
lorē, aut vaporosum spiritum, aut fumosum,
vel fuliginosum erogat: ex quibus cerebrum
calefit, & arefit, spiritusq; animales perturbā
tur, & rationis permixtio emergit. ¶ Et ani
mum adhibe ꝙ in vapore, fumo, fuligineq; te
stimonium reddit: quoniam interse abhorrēt
nā vapor tarda, crudaq; ex cōcoctione excita

tur, fumus ex semi vstis materiis, fuligo ex in modice assis, vstisq; vt Galenus octauo methodo medendi olfecit.

Ex his hæc actende memoria digna.

¶ Atram bilem, naturalem melancoliam haud conuersionem consequi, sentit.

¶ Copiosam atræ bilis cōgestionem, aut naturali a temperamento, aut ab eduliorum assuetudine produci, refert.

¶ Pituitosus succus si in cerebri ventriculis reluctatur, comitialem morbum, si in cerebri corpore siue essentia exundat, melancholiam germinat.

¶ Pallida bilis cerebro oppugnans, alienationē iocundiorem, rubea atrociorem, assata feralem impellit.

¶ Alienationem quum febre, & sine febre, per essentiam, ac consensum excogitari, censet.

¶ Ventriculi iacturam capiti, & capitis ventriculo conferri, suspicatur.

¶ Ventriculus cūctis aliis corporis partibus sensibilior ponitur:

¶ Cranei fracturam vsq; ad cerebri membranas attingentem, vomitum, nauseam, ventriculi arsuram consequi, testatur.

¶ Quemadmodum mirarchiam, melancholicā tristitiā, paripassu neruosam sedem calido detentam apostemate, deliriū assotiari, ꝑdicat.

De melancholia.

POrro quemadmodum hæ passiones qui bus caput per consensum afficitur, ita il le quoque quæ primogeniæ ipsius affe- ctiones sunt, non parum inter se differũt. Igitur crassi humores, qui in cerebri sub- stantia abundant, interdum ei vt instru- mentali, interdum vt similari parti nocẽt: quum enim meatus obstruũtur, vt instru- mentali, quum vero temperamentum al- teratur, vt similari. Proinde totus hic ser- mo in fine sexti libri de vulgaribus mor- bis præscriptus est. Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur: & contra, morbo comitiali laborantes, effi- ciuntur melancholici. Atque horũ vtrũ- libet magis accidit, prout vel in hanc, vel in illam partem infirmitas repit. Si enim in corpus: epileptici. si vero in mentem, melancholici redduntur. Hoc sermone primum quidem declarauit quod nõ sẽ- per, sed magna ex parte horum affectuũ alter in alterum transit. Quippe non so- lum atra bilis, verumetiam pituita morbũ comitialem committit. Igitur ea quã atra bilis constituit, in melancholiam transit.

quæ vero a pituita parta est, in aliam affe-
ctionem, de qua paulo post dicturus sum
permutatur, melancholiam vero haud-
quaquam efficit. Altera vero Hippocra-
tici sermonis pars, non paruum contem-
plandi locum desiderat, quippe quum
anima sit aut temperamentum actiuarum
qualitatum, aut ab ipsarum temperamen
to permutetur. Bilem, quum cerebro ve-
luti parti instrumentali nocet, ad cerebri
corpus conuerti ait, id quod in obstru-
ctionibus fieri constat. Quum vero tem-
peramentum mutando, ei vt similari no-
cet, ad mentem eam repere dicit. Verum
hoc quod medici dereliquerunt, defini
re in primis, necessarium esse videtur.
Nempe vt in manifestis corporis partib9
interdum omnibus, eadem apparet tem-
peries, vt in morbo regio, & elephante
sic vocato, & aqua inter cutẽ & malo ha-
bitu, quæ a Græcis cachexia dicitur. In-
super in his quæ ab hepate, atque splene
pendent colorum vitiis. Interdum vero
vnius duntaxat partis, quæ videlicet aut
biliosum, aut pituitosum, aut melancho
licum humorem suscipit, temperies per-

mutatur. Ita etiam cerebro accidit, vt nõnunquã vniuerso in venis sanguine melancholico effecto, ob commune vitium ipsum quoque lædatur. Nonnunquam vero, reliqui corporis sanguine prorsus innocuo, solus is qui in cerebro contentus est, alteratur, idq; bifariã fit: Aut enim aliunde in ipsum deriuatur, aut in ipsomet melancholicus humor genitus est, quum videlicet internus calor aut flauã bilem, aut crassum atrumq; sanguinem, superassauit. Atque hæc doctrina nõ paruum habet in curatione momentum: siquidem vbi vniuersum corpus sanguinẽ melancholicum continet, curationem a venæ sectione incipere oportet. Vbi vero solum cerebrum, infirmus (quod ad hanc dispositionem attinet) sanguinis detractione non indiget, quanuis ob aliã quampiam causam, sanguis mitti possit. Vtrum vero melancholicus sanguis vniuérsum corpus, an solum cerebrũ occupet, ita discernendum est: In primis vniuersi corporis habitum, qualis sit, consideres velim, memineris q; , quod molles, & candidi & obesi, nequaquam humorẽ

habent melancholicum. Macri vero, & nigri & hirsuti, & quibus latæ sunt venæ aptissimi sunt, vt huiusmodi in ipsis humor cumuletur. fitq; interdum vt rufo colore homines, affatim in melancholicam temperiem decidant, atq; post hos flaui, idq; maxime, quando & vigiliis & multis laboribus, & solicitudine & tenui victu fuerint educati. Quibus hæ quoque notæ conueniunt, an hæmorrhois aliqua restricta sit, aut alia quæpiã consueta sanguinis vacuatio, aut mulierum menstrua. Insup quibus cibis quis fuerit vsus, vtrũ iis qui suapte natura melancholicum sanguinem pariunt, an e diuerso. Porro qui melancholicum sanguinẽ efficiunt, hi fere sunt: caprina, bubulaq; caro, magisq; hircinæ & taurinæ, sed maxime asinorũ, camelorumq; carnes. nam & his nõnulli vescuntur. item vulpine, caninæq; carnes: atque magnam in huiusmodi sanguinis generatione vim obtinet ex lepore cibus sed multo magis ex apris, ac limaces quoque melancholicum sanguinẽ pariunt, si frequens sit eorum vsus. præterea omnes terrenorum animaliũ carnes sale con

ditæ, aquatilium quoq; carnes, vt thũni, balenæ, vituli marini, delphini, canis, atque cetaceorũ omniũ. Ex oleribus autẽ, brassica fere sola, huiusmodi sanguinem gignere consueuit, queadmodum & arborũ germina, vbi vel muria, vel oxyhalme condiuntur, præcipue lentisci, terebinthi, rubi, canirubi. Leguminum vero omniũ maxime lentes inter melancholicos cibos numerãtur, mox panis furfuraceus, & qui ex typha, atque vitiatis seminibus factus est, quorũ apud quasdã nationes vsus loco frumenti habetur. Verũ de iis in primo libro de ciborũ facultatibus iã dictum est. Præterea vina crassa, nigraq;, aptissima sunt vt ex ipsis melãcholicus humor fiat, præsertim si quis abunde ipsa ingerẽs, oblata occasione in multo corpus calore contineat. Vetus deniq̃ caseus, vbi forte fortuna in corpore fuerit sup calefactus facile huiuscemodi parit humorẽ. Igitur si quis antea q̃ in morbum inciderit, huiusmodi victus ratione fuerit educatus, maiorem quandam inde licet facere coniecturam. Si vero boni succi cibis vsus fuerit, considerare oportet

exercitationes ipsius, mœstitiā, vigilias, solicitudines. Sunt etiam nōnulli qui p febriles (vt dictum est) morbos, melancholicum humorem cōtraxerunt. atq; ad efficaciorem notitiam, non parum confert anni tempus, ac præterita, præsensq; constitutio: item terra, ac laborantis ætas. His itaq; omnibus præmeditatis, quum speraueris in vniuersi corporis venis melancholicum sanguinem contineri, quo certiorem habeas notitiam, cubiti venā seca, præcipueq; mediā, quæ cōmunis est & ei quæ humeralis nominat, & ei quæ per axillā ad manū fertur. Quod si tum fluens sanguis non videatur melancholicus, statim supprimatur. Si vero talis appareat, vacua quantū pro laborantis corporis habitu satis esse conieceris.

COMMEN. XVI.

HOC in colloquio melancholiam contemplaturus Galenus, cōplura promulgat, & q̄ morbi nec per colligantiam duntaxat, sed etiam essentiæ vi, abhorrentias amplectuntur. ¶ (igitur) refert q̄ crassi succi in corpore cerebri temperatam seu naturalem excedentes

mensuram, bifariam ei obsistunt, vt membro instrumentali quum eius meatus obstruuntur: & tandem affectus in officialibus vt in via intitulatur. ¶ Alio modo vt est similaris particula, & hoc quum eius naturalis crasis sua a iusta temperie ad præternaturam reiicitur: & sic complexionalis affectus appellatur. ¶ (melancholici) indicat φ hi gemini affectus scilicet melancholia, comitialis vt crebro sese ad inuicem associantur, secundum partis varietatem quæ afficitur: quoniam si crassa materia cerebri substantiam refragatur, comitialem concitat, si mentem melancholicā: propterea melancholici morbo a comitiali & e contra corripiuntur: prout materia ipsa residet: tamen non ꝑpetuo, sed iugiter. ¶ (quippe) quæ commitialis contristatio in melancoliam cōflectitur enodit: & de comitiali distinguit: quoniam aliquis ex pituita pullulat, & hic haud in melancholiam, sed aliam indispositionem ad præsens minime explicandam festinat. ¶ Alius succo ex atra bili quum pituita permixto, & hic ad melācholiā cursum habere potest, vt supra enunciatum exstitit. ¶ (Altera) sermonis Hyppocratis ptē speculatione indigētē asserit, q loqtur φ anima .i. crasis naturalis, aut actiuarum qualitatū est temperies, aut ab ipsarum temperie permuta

tur, deinde subdit, bilis aut lædit cerebrum officialiter, per viam obstructionis organorũ naturalium eius, & sic bilem in cerebri corpus permutari dicit: aut lædit ipsum complexionaliter, & sic ad mentem habere raptum refert. ¶ (verum) vitium cerebri & per consensum, & per essentiam docere exquirens, intotius, partiumq; corporis accidentali habitudine lineat: quoniam sicut toto in corpore eadẽ apparet habitudo & hoc lienis, iecorisq; crimine, per indicium a colore inescatũ, vt morbo in regio, & elephante sic nuncupato, & aque inter cutem, & iniquo habitu certum habetur, quæ a græcis cachexia fertur: nam regius morbus qui ab aliis icteritia perhibetur, si ex lienis parte germinat, totius habitudo, melancholica apparebit: si ex iecoris noxa, quum color totius fit citrinus, biliosa apparebit: si in elephante atra bilis, si inhidropisi pituitosa, eo q̃ tali in passione cruor crescit pituitosus, iccirco vniuersi corporis color ad opacum album pergit: consimiliter constituta in sede corporis sanciendum, quum ad ipsam alicuius copia decurrit succi, vt atræbilis ad pedes desluxus, omnes secundum eorum ingrossantur partes, & morbus qui elephantia appellatur, machinatur, vbi pedum eucrasia variatur. Pariter in cerebro accidere con-

ſpicitur, quoniam aut vniuerſi cruoris noxa perturbatur, eo ꝙ totius cruor naturam atræ bilis vendicatus fuit. ¶ Aut vitio cruoris partis tantum, puta ſanguinis qui in capite locatur, a laudabilis natura relegati, & in atram bilem permutati, cruore totius ſoſpite vigente: hoc autem bifariam molitur, vno modo ad ipſum cruor atræ bilis defluxus, alio modo in eo congeſtus: illuſtrat ſe ipſum Galenus: nam cruoris atræ bilis in cerebro germinationem ſubdit, quum enim calor innatus cerebri tantum ad caloris exceſſum creſcit, vt flauam bilem, aut craſſum, atram bilemq; cruorem in menſe cõcoquẽs, quod tenue eſt diſſoluit, & diſſipat, craſſũ aũt adurit & ſic atra bilis in eo ꝓcreat. ¶ (atque) preaſſumptæ inueſtigationis cõpẽdiũ pãdit, ꝙ indagatio pauloante de atra bili in toto, vel duntaxat in cerebro aſſerta: melancholiæ curationi præſidio eſt, ſi quidem atra bilis in toto excogitatur, ita vt huius maleficio paſſio prodeat atra bilis: inuigilationis exordium a ſanguinis miſſione auſpicabitur: & hoc vt auerſiuum, euacuatiuumq; leuamen. Si vero atra bilis tantum in capite reſidet: tunc indicium quod a melancholia de venæ ſecatione decerpitur, reuera reprobaſ; quum ſanguinis atra bilis ſucci digeſtiuũ, frenumq; ſtatuitur, quamuis princeps inferat, ꝙ

alio ex assotiato quum ipsa, emissionem sanguinis excipiente, permitti potest. ¶ (vtrū) atra bilis exundantiam cruoris si vniuerso in corpore, vel capite repertam, discernere non vnice incendit, primo totius exhabitudine, corpus quidem molle, crassum, cādidum, succum nequaquam atram bilem gignit, sed magis pituitæ copiam, sed corpori macilento, nigro, obtusæ carnis, venas habenti latas, succi procreandi atræ bilis affluentiam, magis impartitur: & quum tale tibi corpus occurrit, vniuerso in corpore atram bilem imperium habere puta. deinde innuit q͏ corpus ruffo coloratum colore: futiliter habitudinem in atram bilem labitur, post id flauum corpus, præcipue quum nimiis a vigiliis, solicitudine, copiosoq; labore, quum in edia detentus fuerit. ¶ Secundo (quibus) aliqua ex naturali suppressa euacuatione eruditionem monet, vt in viris hemorroidalis, in mulieribus mensalis. ¶ Tertio (insuper) vsu ex alimentorum atram bilem commouentium, videlicet in carnium genere crapinæ, leporinæq; , ac cæteræ exstant, in olerum genere brassica, in leguminū omnia: sed præcipue lentes, furfureus panis, & qui vitiatis ex seminibus construitur, in potus genere vina crassa, nigraq; iudicantur; vt si affatim vtatur, atram bilem ad generandum

dum non minimam obtineant facultatem, & caseus ante alia quum caloris circunstantia.
¶ Quarto (igitur) alia atræ bilis ad multiplicationem, oportuna congnitu, sciscitari exquirit .v.g. si passione laborans atra bili, melãcholicis alitus fuit escis, priusq̃ a morbo detineretur, inmensa quum institutione, totius atram bilem corporis, morbi extitisse causam annuere opus est. Si vero proba victus ratione functus fuit, alia percuntari, per opus est, vt de laboribus, mœstitia, vigiliis, solicitudinibus, si in his iustam excessit mensuram, atræ bilis redundantiam sanciendum: quandoq; præcedente ex febre subiungit, atra bilis augetur, quoniam graciles dissoluuntur partes, crassæ aduruntur hoc autem primo de arte curatiua ad glauconem capite de quartana ipsemet dilucidauit, quum prædicabat, ꝙ quartana ex febribus assidue, & non rectis, & indigestis, & inique curatis innascitur: & nec exposita dũtaxat, immo alia vt anni tempus, constitutionem, præteritam, præsentem, terram, ætatẽ perpendere cogimur: propterea ꝙ secundum temporum absurditates, absurdi germinãtur succi: vt in hyeme frigiditatis, humiditatisq; impulsu pituitæ, in æstate caliditatis, siccitatisq;, flauæ bilis copia innascitur, & ita de residuis vt ipsemet Galenus, hyppocratesq; ter-

tia ĩ pte aphoristica cōm. 3. exclamāt. ¶ (his) ex indicatis tria efficit: & ꝙ atræ bilis copia in toto residente, venam partire communem. ¶ Secundo ꝙ hæc quum humorali idest basilica, & ei quæ per axillam ad manum fertur idest cephalicæ. ¶ Tertio euacuationis mensuram per bina hortatur, & sanguinis colorē, quoniam sanguis quum egreditur, & minime atra bilis apparet, confestim reprimendus: ¶ Secundo per laborantis habitum, si enim sanguis atra bilis videtur, tantum extrahe, quantū pro corporis natura deficientiā haud incurras.

Ex his hæc inescantur tradita:

¶ Crassus succus si essentiæ oppugnatur cerebri comitialem, si menti atram bilem concitare loquitur.

¶ Comitialis, atræ bilis in passionem festinari solet.

¶ Cerebrum atra bili afficia succo, aut ex totius cruore, aut ipsiusmet, sentit.

¶ Cruorem in cerebro locatum, aut per essentiā vel per consensum vitiari, autumat.

¶ Causæ euidentia si vniuerso in corpore, aut si gnata in sede excogitatur, curationi mirifice subuenit.

¶ Atræ bilis vniuerso in corpore exundantiam ex his vt totius habitudine, assueta, naturaliq;

ſuppreſſa euacuatione, victus ratione, laboribus, animæ pasſionibus, micronoxia antecedente febre, anni tempore, regione, ætate di iudicari poſſe, teſtatur.

¶ Vniuerſi atræ bilis exuberantia, non partis; venæ ſecationem implorat.

¶ Atræ bilis in perturbatiōibus, circa ſanguinis misſionem, hæc gemina, cruoris, colorē, totiuſq; habitum perquirere cogit.

EST præterea tertium melancholiæ genus morbi comitialis exemplo, quum ortum a ventriculo habuerit. Solentq; medicorum aliqui, hanc diſpoſitionem, hypochondriacum, flatuoſumq; morbum nominare. Verum ſatis mihi fuerit, ea accidentia percurrere, quæ a Diocle præſcripta ſunt in libro, cui titulus eſt affectio, cā curatio, in quo Diocles ad verbum ita ſcripſit. Porro alius oritura ventriculo morbus, qui ſupra propoſitis non disſimilis eſt, nominaturq; ab aliis melancholicus, ab aliis flatuoſus: quē, ſumpto cibo maxime coctu difficili, & cauſtico ſputū humidum, idemq; multum comitatur. itē ructus acidius, flatus, æſtus. præcordiis

fluctuatio non illico, sed quum retinuerint, interdum ventriculi quoque vehementes dolores, qui nõnullis ad dorsum vsque procedunt, concoctis deinde cibis quiescunt, mox aliis ingestis, eadem rursus reuertuntur accidẽtia, q̃ interdum ieiunos, interdum etiã a cœna molestant, atque euomunt crudos cibos, & pituitam, vel subamaram, vel callidam, vel acidam. adeo vt nonnunquam dentes torpedine afficiantur. atque horum plurima ab ineunte statim ætate eueniunt. Vtcunque tamen acciderint, omnibus protelantur. His præscriptis, Diocles mox causam subiungẽs ita scribit. Cæterum flatuosas vocatas, suspicandum est, plus caloris q̃ decet, habere in his venis, quæ alimentum a ventriculo excipiunt, sanguinemque in ipsis crassiorem factum. quippe in his venis sanguinem contineri constat, vel hoc argumento, quod alimentum corpori nõ distribuitur, sed in ventriculo manet incoctum, quum ipsum meatus antea susciperent, magnam ipsius partem in imum vẽtrem excernerent, tum quod postero die, vomitu reiiciantur, vtpote non digestis per

corpus cibis. Sed quod calor id quod secundum naturam est excedat, facillime intelliges, tum ab æstu, qui ipsis accidit, tum ab his quæ ingeruntur. siquidem iuuari videntur a refrigerantibus cibis, qui videlicet calorem refrigerare, extinguereq; solent. Deinde alia quoq; Diocles iã propositis in hoc sermone addidit. Aiũt autem nonnulli, os ventriculi quod intestinis continuatur, in huiuscemodi passionibns inflammari, ac ob inflammationem ipsam & obstrui & prohibere, ne alimenta statuto tempore ad intestinum descendant. quamobrem diutius quam decet in uentriculo manentia, & tumores, & æstus, atq; reliqua quæ prædicta sunt, efficiunt. Hæc sunt quæ Diocles quidem literis prodidit. Verum in hoc symptomatum catalogo præcipua totius concursus silentio præteriit, quæ videlicet & melancholiam & flautosam, hypochondriacamq; affectionem, tanq̃ charactere quodam designat. atqui omisit (vt puto) huiuscemodi accidentia, eo ꝙ ex morbi ipsius nomine manifeste declarantur. Etenim ab Hippocrate didicimus. Si metus

& mœstitia longo tempore tenent, melancholicus est huiusmodi affectus. Verum haud absurda quæstio est quare Diocles quum causas aliorum accidentium redderet, quam ob causam mens læ datur, nõ scripserit, siue enim venarum, quæ ventriculo contiguæ sunt, calor exuperat, siue partes quæ iuxta portam sunt (Græci pyloron vocant) inflammatione laborant, quid causæ sit, cur melancholica comitẽtur accidẽtia, derelictũ est. Etenim quod venter flatuoso spiritu impleatur, ac deinde eructando ipsum leuetur, ac præterea quæ dicta sunt, vomitione quoq; iuuetur, vel nihil dicente Diocle, manifestum est. At propria melancholiæ accidentia, simul cum dicta ventriculi dispositione scribere, haud ita facile ei fuit: Id itaq; addere, ac simul qualis sit in huiuscemodi affectibus ventriculi dispositio, manifesta interpretatiõe enarrare aggrediamur. Atq; videtur quidem in ipso inflammatio esse. Sanguis autem in parte inflammata contentus, & crassior, & atrebili magis conformis. Itaq; quemadmodum elato ex ventriculo ad oculos, fuliginoso

quodam aut fumoso halitu, aut crassis quoque vaporibus similia suffusorum accidentia contingunt. eadem ratione sublata ad cerebrum ab atra bile euaporatione melancholica euenient in mente accidétia Quinetiam q̃ frequẽtissime videmus, flaua in ventriculo bile contenta, caput dolore affici, vt ea per vomitum eiecta, illico dolorem mitigari. Atque huiusmodi dolorum genera, mordendo, exedẽdoque infestant, quemadmodum alia grauitate, alia tensione, alia sopore molestare vidẽtur. Atque inter optimos medicos conuenit, non solum hæc accidẽtia verum etiã morbum comitialem, capiti a ventriculo procedere. Igitur vt melancholicos timor nunquam deserit: ita præter naturã eis visa, non semper eodem genere continentur. Siquidem alius testam se factum putauit, atque iccirco obuiantibus cedebat, ne collideretur. Alter gallos cantare audiens, vt hi alarum, sic ille brachiorum plausu latera quatiens, animantiũ sonum imitatus est. Fuit itẽ alter, timens ne Atlas qui mundum sustinere dicitur, grauatus sub tanto onere, ipsum a se excutere, atque

ipse cum illo collideretur, ac nos quoque cum ipso periremus. Sunt alia huiusmodi infinita eorum visa. Differunt autē inter se melancholici. nam omnes timent, mœrent, vitam damnant, odio habēt homines, sed non omnes mori cupiunt. etenim hoc ipsum nonnullis melancholiæ caput est, quod mortem pertimescunt. Quosdam etiā alieno admodum, atque extraneo videbis animo vtpote q simul & mortem metuant, & tamen mortem sibi cōsciscant. Proinde recte videtur. Hippocrates omnia ipsorum accidentia in duo hæc coegisse, metum, & mœstitiam. Mœstitia nimirum eos inducit, vt odio prosequantur omnes quotquot viderint nunquam non tristitiam præ se ferentes: ac terrentur, vt in tenebris pueri, atque ex adultis indocti. Sane quemadmodum externæ tenebræ omnibus fere hominib⁹ pauorem inducunt, nisi vel audaces admodum vel edocti fuerint: sic atræ bilis color, mentis sedem tenebris similem red dens, timorem efficit.

COMMEN. XVII.

Geminis de melãcholiæ generibus, videlicet melancholia ex cruore in toto, aut in parte atra bili, nec non ipsa affectu excomitiali germinante, exacto exordio: consequenter de tertio eius genere contendere insudat: puta vti ventriculi ex detrimento emergere potest.
¶ ab initio suam exponit intentionem, quũ sentit, ꝙ est tertium genus passionis melancholicæ scilicet a supradictis abhorrens: quod ventriculi innascitur vitio, exemplo morbi comitialis idest vti vẽtriculi maleficio passio cõuocatur comitialis, pari passu & atra bilis aduocari potest. ¶ (solent) huiuscemodi melãcholia ex ventriculi iactura congesta, cuius sit titulus, deuellit, quoniam binario nomine & morbum hypocundrialem seu mirarchiam, & hoc loci impulsu, quum eo in loco vbi hypocundria, aut mirach compaginatur, passio laborantem præcipue affligit. ¶ Alio nomine flatuosum nuncupauerunt affectum, & hoc halitosi spiritus ob affluentiam, quum ipso constipatam. ¶ (verum) modum procedendi, prædicit ꝙ sua in oratione huius significationes passiõis, quas Diocles suo in libro ita nominato annotauit, percuntare cẽsuit. ¶ (por

ro) inflatiuæ seu melancholicæ passionis, aut mirarchiæ a ceteris phibitæ, indicia vti Diocles ascripsit, enarrat. Vnde ipsum morbum complura consequuntur accidentia, si enim alimenta duræ deuorantur concoctionis, hæc insurgunt synthomata, sputi redundantia humidi. ¶ Secūdū ructus acidus: pro cuius enitentia haud fugere oportet, q̄ acetosa eructatio quatuor de causis moliri fertur: vt ex a Galeno promptis primo locis de affectis compilare facultatem habui: prima ex melancholiæ copia ad os ventriculi fluxe. ¶ Secunda acetosa pituita a capite ad ventriculum fluxa, aut in eo congesta. ¶ Tertia ignea intemperies cibum ad ebullitionem impellens, & ad acetositatem cōflectens, sicuti in lacte, mustoq́ conspicitur. ¶ Quarta iniqua gelida ventriculi intemperies languide concoquens, vti fructibus priusq̄ maturescant accidit: quare princeps de ructu acetoso hic loquitur, vt a prima: tertia, extremaq́; causa prodet. ¶ Tertium accidens concomitans, est flatus idest spiritus halitosus ex ventriculi inepta concoctione procreatus, quoniam humido ex crudo, imbecilliq́; agente calore, futiliter flatus exundantia gignitur. ¶ Quartum æstus ascribitur, eximium ob calorem in alimentis ebullitionē solicitantem. ¶ Quintū in præcordiis idest

ſepto trāſuerſo fluctuatio, nec illico, ſed quū retinuerint idest rugitus aliquod poſt tempus quum cibum occupauerint: eo ꝙ materiam illum ad locum defluere portendit. ¶ Sextum inmenſus quandoq; ventriculi dolor: qui aliquibus vſq; ad dorſum protrahitur, & hoc ex eduliorum reluctato tranſitu, qua de re eſca ventriculo haud modicam ſubminiſtrat iacturam, vt ſuum perficiat curſum: hoc ſedet animo quum eſcis iam concoctis dolor expirat, eis in eſcatis rurſus reuocatur. & ſic vtroq; in temporis ſpatio ſcilicet inanitionis, abundantiæq; acerbitas quandoq; ipſum dilacerat. ¶ Septimum quando vomunt, cruda alimenta, pituitoſos ſuccos, biliosos, acetoſos vt dentes congelationi exponi impellantur, vomere videntur. ¶ demum (atq;) huiuſcemodi accidentia puerili in ætate ſæpenumero occurrere claudit. verum quibuſcunq; accidunt, protelātur, & hoc ex craſſi ſucci impulſu. ¶ (his) cauſam quam diocles ſuis de aſſertis inſtituit, expedire apparet, & hoc bifariam principaliter dioclis de ſententia ipſe profecto flatuoſa explicata in paſſione, geminam enodauit cauſam, videlicet exundantem venarum ventriculi calorem, quæ cibaria a ventriculo lactāt, & craſſiorem in eis cōgeſtum ſanguinem, quod efficaci illuſtrat medio, quoniam alimentum

in corpus haud pertransit, & hoc ex cruoris crassitie in venis fluxibilitatem alimenti detinente, quod escarum ad corpus penetratio reluctata extat, certum habetur, quum secundo die edulia in ventriculo cruda occursata, per vomitũ repelluntur, quod assuetæ venarum operationi reclamat, quum earũ exiles escas allicere solẽt, ac corporis ad imũ distribuere, sed quod in eis excessus assunt caloris, binis statuit coniecturis, & ab incendio quod tali laborantes afflictione, in præcordiis sentire profitentur, & a refrigerantium vsu, a quibus calor refrigerari, extinguiq; videtur. ¶ Secundo (deinde) causam aliorum de consilio exponit, aliqui enim prædicabant, quod præassumpta in passione, porta inferior ventriculi, quæ intestinis connectitur, calido cruciatur apostemate: quod ipsam vt alimenta liberari possint, coarctat, quare quum congruo in tempore tenue ad intestinum haud descendant: ex prorogationis causa, tumores, inflationes, incensionem; ac residua germinari opus est. ¶ quorum ratio, talis annotatur, escæ quidẽ quum excedenti in tempore in ventriculo crudæ confirmantur, eius vehemens calor in eas agens, crassos in vapores, & minime insensibiliter euaporabiles, dissoluit: quamobrẽ eorum ex retentione, in tunicis ventriculi inclu-

sione, inflatio excitatur, nec nō caloris in eas eximiori dissipatione, maior innascitur inflāmatio, & sic exundantior æstus. ¶ (Verum) Dioclē circa aliqua suo in sermone destituta, criminatur, videlicet circa tria, primo quū accidentia atram bilem passionem, flatuosam hypocundrialem q; modum ad caracteris portendentia deseruit. ¶ post id a vitio protegere videtur, quum autumat, q; supra orsa accidentia desistit, eo q; passionis nomine innotescant: hoc ex hyppocratis ratione morbo in atra bili comprobat, si metus, & mestitia prolixo perdurant tempore, melancholiæ est passio, & sic ex passionis nomine nobis accidentia vulgari possunt, & ita de reliquis. ¶ Secūdo ipsum lacescit (verum) quum aliorum accidētiū causam indicauisset, causam cur mēs lædatur idest ventriculi noxa, melācholica insurgat passio, haud enarrauit: immo destituit: quoniam si in ventriculi venis calor exūdans excogitatur, aut cruentosa in eis moliuntur apostemata, quomodo melancholica solicitare possint accidentia, perquirere tenebatur, quod tacuit, iccirco id ei vitio ascribendum. ¶ Tertio de redūdātia ipsum insimulat: quū quæ euidentissimæ apparrēt vt halitosæ passionis accidentia disseruisset quæ pro eorum enitentia præmere haud cogebatur: sed de eis

quæ nos latent, sicut melancholiæ accidētia, vtique ei difficile apparuit. ¶ (id itaq;) adiocle intacta, i apertaq;, ipse princeps tāgit, & aperit: scilicet qua via mirarchia refragatio atram bilem commoueat: & quatuor proculdubio detergit: φ horum in ventriculo dico venis in ventriculo cruentosum residet apostema, cuius cruor in eo inuolutus crassior, adustiorq; affectus, melancholiæ potius naturam parauit. ¶ Secundo vti ex succo in ventriculo contexto, vapores ad oculos eleuant, inmagines oculorum cataractæ consimiles cō mouentes: paripassu atra bili ex cruore in venarum ventriculi apostemate retento, atræ bilis vapores ad cerebrum salientes, melancholica accidentia subministrare videntur. ¶ Tertio φ prænominate perturbationes iniquos ob succos in ventriculo conglobatos machinari queunt: lineamento lineat: quoniam si flaua ex bili in ventriculo conuocata, dolor emergit capitis, bili per vomitum deiecta, raptim dolor desiit. ¶ Quarto dolorum discrepantias explicat (atq;) φ dolor qui in capite congeritur, succi ex natura cōflectitur: quia si flaua seu atra bilis fuerit agens, acerbitas rodituua, pungitiuaq; pullulat, si pituita, soporosa siue pigridita, si copia, grauis, si tensiua citra grauitatē & pulsum, spirit⁹ tenues & vaporosi

multitudo constituitur, vt Galenus Secūdo de medicamētorū cōpositiōe capitulo de cephalea olfecit. ❡ (atq;) q̄ vētriculo errato nō mō differta accidētia, imo & comitialē affectionē inasci, efficit: vt ex medicorum cōmuni consensu nō dubium est. ❡ (igitur) melancholicos in cogitationibus dissentire indicat, nā quidam se factum testam existimauit, quidā gallos cantare & alia', qua de re in aliquibus consentiunt, vt timor, tristitia, huius vitæ vituperatio, homines odio habere cunctis familiaria melancholicis cōmunia decernūtur: sed in his abhorrent, quum aliqui mortem perpetuo horreant, alii vero alieno mostrent animo scilicet, q̄ necem haud pauent: immo cupiunt. ❡ (proinde) omnia melancholicorū accidentia de senis mente ad gemina vt metū & mœstitiam contrahit: quoniā mœstitia melancholicos exigit, quicquid enim viderint, odio afficiuntur: atra bilis succi profecto nigredo ei timorem suggerit: vti inexteriorib⁹ sedet animo, nam quemadmodum externæ tenebræ pueris, aliisq; friuolæ formidolosis timorem suppeditāt, nisi eorum ex natura audacia exundent: parifilo & atræ bilis caliginē quum eius vapores ad cerebrum rapiunt, consimilem pauescentiam concitare cōpertū est.

Ex his hæc innotescunt asserta.

¶ Vti ventriculi crimine comitialem perturbationem, paripassu flatuosam, & seu mirarchiã, vel melancholicã germinari, ꝓmulgat.

¶ Mirarchia contristatio sæpissime in infantiæ ætate excogitatur, ac in cunctis micronoxiã habere perseuerantiam, sentit.

¶ Bina singulariter, venarum ventriculi affluẽs calor, per quas alimentum ad inferius explicari, fertur, necnon & cruentosum in eis congenitum apostema, inflatuosam, hypponcũdrialem, melancholicãq; afflictionem concitare assueuerunt.

¶ Tertium melancholiæ genus a tra bili in ventriculo seu eius in venis collecta, produci, testimonium reddit.

¶ Dolorum abhorentiam succi exabsurditate gigni, sancit:

¶ Cunctos melancholicos in metu, mœstitiaq; vnanimes esse, conicit.

¶ Atra bilis suæ caliginis impulsu, melancholiã solicitat passionem.

¶ Mœstitia melãcholicos exponit, vt quicquid conspexerint, odio prosequantur.

ETENIM summis tum medicis, tum philosophis in cõfesso est, & humores, & omnino corporis tẽperantiam, animæ actiones variare

nes variare posse. id quod nos quoq; vnico commentario docuimus, quo demõstratum est, quod animæ potentiæ corpo poris temperantiam sequuntur. Quocirca humorum vim ignorantes (in quorũ numero & Erasistratus est) ne scribere q; dem de melancholia quicquã ausi sunt. Neque indignum est admirari, tum com munes hominum sententias, tum plurima quoque dogmata, quæ & philosophi, & medici, per ignorantiam præterierunt. Igitur ab omnibus, affectus ipse melãcholia vocitatur, indigante nomine humorẽ qui ipsius causa est, quumq; circa ventriculum prima incœperint accidentia, ipsisq; auctis melancholica sequatur affectio, deinde alui deiectione, & vomitu, & proba concoctione, ructibusq; leuetur is qui laborat, hypochondriacũ, flatuosumq; morbum, ipsum nominabimus. accidentia vero ipsius dicemus, & mœstitiã & metum. Quum autem propria melancholiæ accidentia, auctiora videntur: circa venticulum vero, aut nulla, aut parua admodum sunt, haud ab re existimaueris primitiuam in cerebro affectionem con-

ſiſtere, ob atram bilem in ipſo cõgeſtam.
Cæterum quibus ſignis diſcernatur, vtrũ
in loco cerebro, an in vniuerſo corpore
huiuſcemodi humor contineatur, paulo
ante dictum eſt. Interim monendi ſunt mi
hi amici, qui me curantem viderunt, fre-
quentibus balneis, victuq; humido, bo-
niq; ſucci, nullo alio adhibito præſidio,
huiuſmodi me morbum curaſſe, vbi non
dum ob longum temporis tractum, no-
cuus humor multũ vacuationi reſiſteret:
quum enim diuturnus iam factus eſt mor
bus, fortiora prædictis oportet adhibere
remedia. fit autem huiuſmodi melancho
liæ ſpecies, affecto prius calidis diſpoſi-
tionibus cerebro, aut æſtuatione, aut in-
flammatione, aut phrenitide quoque ip
ſum afficiente, interdum a ſolicitudine,
mœſtitia, vigiliis. verum ſatis fuerit hæc
de melancholia dixiſſe:

COMMEN: XVIII.

POSTQVAM tertio de melancholiæ genere
antecedenti egit in litera: hac tempeſtate eun
dem ſermonem proſequitur, & vnum præci-

pue de eloquentissimorum medicorum, peripateticorumq; consensu promulgat: profecto corporis succi, temperantiaq;, animæ actiones conflectere, queunt: quod singulari testatur medio, quum animæ potentiæ corporis moderantiam consequuntur: quamobrem si corpus suo sub temperamento persistit, animæ potentiæ a nullo reluctate, probe earum funguntur actionibus: sin autem aduersum reperitur, aduersum etiam germinari, oportet: ℂ (quo circa) autumat, ꝙ qui succorum naturam fugiũt, de quorum secta Erasistratus cõuocatus extitit: de melãcholia scribere nequeunt: sic igitur admiratione duci, haud inrationabile statuitur: quum complures philosophi, mediciq; ingnorãtia correpti, multa destituerint notanda. ℂ (igitur) ambiguo, debitum pensitare, elucet, quũ præcurso in textu prõptum sit, ꝙ tertium melancholiæ genus a ventriculi vitio impulsum plærisq; a medicis absurdis fertur nominibus, & hypocundrialis, ac flatuosus affectus, iccirco aliquis congrua quum ratione insurgere posset, præassertus affectus, quo tempore melancholia, & quo hypocundrialis, aut flatuosus nũcupãdus. ℂ exprimit princeps, quoniam afflictio ipsa bifariam melãcholica perhibetur, & causæ ratione, a qua concitatur, vt melãcholica causa, &

accidentium argumẽto, scilicet metus, & mæstitia quum ipsa connexa. ¶ Sed quum contristatio a ventriculo auspicatur, necnõ & accidentia ipsa aggrediuntur: & si ipsa intendũtur, atra bilis contristatio etiam intenditur: eo instanti si ex deiiectis, vomitu, ructu laudabiliq; concoctione, laborans passionis mitigationem vendicat, tunc hypocundrialis, flatuosusq; morbus appellandus, & vt sic singularis affectus, variis coniecturis intitulari, datur. ¶ (quum) melancholiam per essentiã ex his diiudicare monet: puta si melancholiæ synthomata, nullo aut exiguo in ventriculo vigente incõmodo, vehementius concitantur: tunc eam in cerebro per essentiam locari, proculdubio cense: quum materia in eo collecta, excogitetur. ¶ (interim) methodum melancholiam diruendi, pandit: vbi bina refert: & de ipsa distinguit. quoniam aut nec impressa exstat, sed breui temporis spatio congesta, & tunc leuia adminicula vt humidæ balneationes, victus ratio humida laudabilisq; chimi ipsam dissipare queunt aut micronoxia, impressaq; est: & eo in tempore inmensioribus indiget suffragiis: quum vltimas ad ægritudines vltima committantur leuamina ¶ Secundo ex quibus melancholia per essentiam in capite germinat, indicat, vt solis inmoderata ar-

dentia, ingneæ in cerebro ægritudines, inflámatio, phrenitides, animæ passiones scilicet mæstitia, angustia, vigiliæ eam concitant: quum ex his in capite tenuium partium molitur resolutio, crassarum vero adustio, ita vt atræ bilis in capite ꝑducatur materia, quæ melancholicam per proprietatem in cerebro solicitabit passionem

Ex his hæc emergunt promulgata.

¶ Corporis succi, tēperies, animæ actiones discratiare queunt.

¶ Anime facultates, corporis modestiam consequuntur.

¶ Singularis affectus varias secundum considerationes, plura vendicare nomina, potest.

¶ Melancholica perturbatio paucos per dies machinata, leuibus, sed micronoxia non nisi fortibus præsidiis demoliri, potest.

¶ Quelibet causa vbertim calida, cerebrum ardentius percutiens, melācholiam in eo per essentiam impellendi vim habet.

De morbo comitiali.

ATque de morbo comitiali deinceps dicēdum est, quandoquidem hic quoq;, interdum ipsomet affecto, interdum aliis cōsentiēte cerebro, euenire solet. vt enim

tria melancholiæ genera, ita hunc quoquemorbum, tribus contentum differentiis, omnes fere medici distinguere neglexerunt. Verum omnibus commune est, quod cerebrum afficitur, vel consistente in ipso affectu, id quod pluribus epilepticis accidit, aut a ventriculi ore (quod stomachum vocare solent medici) ad cerebrum per consensum ascendēte. Atque hoc genus proportione respondet accidentibus quæ oculis a stomacho adueniunt, veluti in suffusionibus. Fit etiam, sed raro, tertia morbi comitialis species (nec refert siue genus, siue differentiam nominaueris) quum a parte aliqua, cui id forte fortuna accidit, incipit affectus, q̄ deinde sentiente ægro ad cerebrum vsque ascendit. Hoc genus primum vidi in puero, qui tertiumdecimum ætatis annū agebat, quum equidem adolescens etiamdū cum optimis eius tempestatis medicis cōuenissem ad idoneam ipsius curationem inueniendam. Audiui tum narrante puero, dispositionem ipsam a crure initium capere, mox illinc recta ascendere per femur, & imminentes illi lumbos, ac perla-

tera ad ceruicem, donec ad caput perue-
niret, quod quum primũ tangeret, ipsum
haudquaquam sibi constare. Interrogan
tibus autem medicis, quale esset id quod
ferebatur ad caput, nihil habuit puer qđ
responderet. Alius deinde adolescens cõ
pos mentis (quippe qui satis poterat, &
sentire quod fiebat, & alteri enarrare,) di-
cebat veluti frigidam quandam aurã esse
id quod ascendebat. Vnde ex duobus al
terũ Pelopi pceptori placuit, aut quod
qualitas quædam, alteratis per continua
tionem partibus, aut spiritalis quædam
substantia transmitteretur, neque miran-
dum esse dicebat, tam validam vim esse
humori, qui in affecta parte præter natu-
ram genitus fuisset, vt perniciosarum fe-
rarum venẽis possit cõparari. Quis enim
crederet, vel scorpiorum, vel phalangio
rum ictibus, totum corpus, ac tam vehe-
menti mutatione affici? cui sæpenumero
id accidere videret, præsertim minimam
quandã rem febris in ipsum demittenti-
bus. Quum itaque phalangiũ aliquẽ mo
mordit, quamuis paruũ sit animal, existi-
mare tamen debemus, venenũ ex ipsius

ore in ictum corpus descendisse. Porro marinæ turturis, quemadmodũ & terreni scorpionis aculeus, in partẽ extremã acutissimã illã quidẽ finitur, vbi nullũ foramen est, per quod venenũ deiici possit: necesse tamen est, vt excogitemus, substã tiam quandã esse, aut spiritalẽ, aut fluidã quæ vt mole minima, ita facultate quam maxima est. Etenim quũ nuper ictus quidã esset a scorpione, videor mihi videre (inquit) quod grandine percussus sim, eratq; oĩno frigidus, sudore etiã frigido accedentes, sed tandẽ debitis adhibitis remediis, non sine negocio seruatus est. Itaque Pelops, non impossibile est (inquit) in corpore similem aliquã essentiã generari, non accedente causa extranea, quæ vbi neruosam aliquam partẽ occupauerit, per continuas partes, vsque ad neruorum principiũ, vim suam transmittit, siue id per alterationẽ (vt ipse dicebat) fiat, siue spiritali essentia, veluti aura, ad ipsũ elata. Sæpenumero enim infignente aculeum scorpione, aut in neruum, aut venã aut arteriã, manifeste videmus, percussos vehementissimis infestari accidentibus.

Atqui ſcorpionis aculeus, totam cutem penetrãdo, ad profundũ vſque põt peruenire. Phalãgiorum vero paruorũ ictus ſolã afficit ſuperficiẽ. vnde conſtat, interdũ a ſola cute, veneni vim ad totum corpus deferri, quippe tota cutis & cõtinua eſt, & neruoſa. Proinde haudquaquã impoſsibile eſt, quum ex icta parte per totã ipſam celeriter diſtributa fuerit veneni vis, eam inde eodem rurſus contactu, in ſingulas ſubiectarũ ei partiũ recipi, mox ex illis in alias continuas, atque iterũ ex his, quæ afficiuntur, in alias. quumq; ad dominantium partiũ aliquã peruenerit, tum mortis periculũ homini inſtare. Ad hanc rem in primis conferunt vincula ſuperioribus partibus iniecta: ab iis enim p̃ſentaneum præſidiũ expectatur, id quod in viperarũ, ſcorpionumq; ictibus, item aſpidũ quoque, quod propter imminẽs ſubitariæ mortis periculum, magis incredibile eſt, expertus ſum. Etenim quũ Alexandriæ eſſem, ruſticus quidam non longe ab vrbe, in vno manus digitorũ ictus, eius radicẽ apud palmã validiſsimo vinculo ligauit, occurrensq; in vrbem ad fa-

miliarem sibi medicũ, totũ digitũ ab ipsa dispositione ad palmã vsq; abscindendũ præbuit, sperans inde nihil se mali passu rum. neq; frustratus est sua spe, quippe nihil aliud faciens, saluus euasit. Similiter aliũ noui, qui epoto ex viperis medicamento, rescisso prius digito, a periculo liberatus est. Vidi præterea rusticum, cuius totũ digitum vipera momorderat, q falce, quam tũc forte habebat (erat enim vinitor) ab vltimo articulo ictam partem resecans, deinde inducta in digito cicatrice, nullo sumpto medicamine, sanatus est. Sed puerum quoque, cuius morbus comitialis a crure oriri consueuerat, medici, qui tunc ad curationẽ eius conuenerant, sanare sperabant, si in primis vacuato vniuerso corpore, medicamen ex thapsia, aut sinapi parti adhiberent, ligato in medio mẽbro, supra eã videlicet partẽ quæ primaria dispositione erat affecta: atque hoc pacto, accessionẽ reuerti prohibuerunt, quamuis antea quotidie puerum infestare consueuisset. Verum hæc obiter atque ex abundantia dicta sint, ne quis miretur, quo pacto, ab

ignobili aliqua parte tantus morbus ortum contrahere posſit.

COMMEN. XIX.

COMITIALI de perturbatione ſuum agitat ſermonem: & hanc eius eſſe principalem intentionem exponit. ¶ Secundo (quãdo) eã tractare exorditur: vbi plura refert: & comitialem affectum in cerebro reſidere, quãdoq; aliarum corporis per conſenſum partium. ¶ Secundo ꝙ fere cuncti medici, tria eſſe comitialis paſsionis genera, vti & melancholiæ, aſſeruerunt. ¶ Tertio (verum) quod omnibus comitiali laborantibus morbo, commune ſtatuitur, pandit, quoniam paſsio aut ab initio in cerebro connectitur, aut a vẽtriculo gignitur: puta quando ab eo vapores eleuantur ad cerebrum, vti in imaginibus oculorum contingit. (quem ſtomachum medici nuncupare aſſueuerunt). ¶ Quarto (fit) tertium morbi comitialis genus detegit: quod raro reperitur, vt quando aliqua a ſede corporis innaſcitur: quum ipſa afficitur, a qua alicuius ad caput concitatur aſcenſus: & vt hoc comitialis genus euidentius agnoſcatur, gemina per lineamẽta lineat, vti eius extãt partes. ¶ vnus

quidem testificabatur, primitus passionem se sentire a crure recto tramite vsq; ad cossā ascē dere, & a cossa vsq; ad illius partis femur, & a femore vsq; ad collum, quousq; caput attin geret, quæ quum percuteret, ipsum haud qua quam constare, idest nec sentiebat, nec quid ipsum esset percipiebat: Alter &c. lege per te. ¶ (vnde) quinto tertia comitialis morbi absurditate, modoq; generationis explicatis, associanter gemina sciscitari perquirit: & id quod ascendit, quid extat, percuntari oportet, & de Pelopi præceptoris sententia autumat: ꝙ aut est quædam qualitas, de parte in partē alterando, propter partium societatem aut spiritalis idest venti substantia, quum illa compaginata qualitate, per conuersionem de sede ad sedem saliendo, quousq; cerebrum pulsat. ¶ (neq;) inuestigationem commouet, vtrum succus aliquo in loco corporis innatus, fortitudinem amplectatur, vt de parte in partem vsq; ad cerebrum pergere possit: quod ex reptilium veneno fieri posse, hortatur: quia in corporis membro aliquē congeri succum ponit, vt eandem vim, sicut & reptilium venenum consequi possit: conspicimur enim venenosa reptilia, eorum ex morsu vniuersum corpus mira alienari mutatione, quod nullus sanciret, nisi sensibiliter inspectum ex

titiſſet, vt minima ex re ab ipſis dimiſſa, corpus tam vehementem ſuccipiat mutationem: quamobrem quædam extãt reptilia, quæ ore venenum eiciunt: tamen hæc aliquam continere quantitatem ſentit, quæ percuſſum in locum deſcendit. ¶ Sed quid de illis quæ caudam habent acutiſſimam, & nullum nobis vulgatur foramen, per quod venenum excluderent: & nihilhominus quum corpus tangũt quam maxime ipſum alterare videntur: iccirco in ea eſſe venenum decernere cogitur. aut ſpiritale ideſt vẽtoſum, aut fluuidum ideſt humorale, quod licet mole minimum exſtet, robore tamen magnum: poſt id in quodam a ſcorpione percuſſo, monet qui tanquam ſi a grandinibus, & niue percuſſus fuiſſet, in tantam lapſus fuit geliditatem, vt ſudore ſudaret frigido. qua de re ex cõgruis adhibitis ſuffragiis, iam naufragium reuocauit. ¶ Sexto (itaq;) ex pelopis iudicio, ſupra aſſertorum poſſibilitatem teſtatur, videlicet ꝙ in corpore aliqua congeratur ſubſtantia, cauſa alia ab extrema minime concurrente quæ vbi aliquam neruoſam tundit ſedem, colorum continuatione, vſq; neruorum ad fundamentum, ſuam gratificari, poteſt facultatem: hoc autem bifariam, vel qualitatiuæ ideſt ꝙ iniqua qualitas, de parte in partem aſcendat, vel ſpiritali

essentia scilicet flatuosa substantia, sicuti aura ad cerebrum elabitur. ℂ Septimo (sepæ numero) insinuat, q̄ si aculeus idest pars extrema scorpionis, quæ est cauda, partem in neruosam, aut venosam, vel arteriosam imbibitur, sæuis cruciari accidentibus, in propatulo cōspexit. ℂ (atqui) tria expedit:& scorpionis caudam, totam penetrātē cutem, vsq; ad corporis interiora percutere, & phalangiorum paruorum, quæ reptilia, venenosaq; animalia coniiciuntur, pulsationem solam cutim transfodere:& in hoc scorpiones a phalangis abhorrere, videntur. ℂ Secundo q̄ cutis duntaxat, veneno affecta, per partem post partem totum veneno, inflammat corpus: & hoc quū cutis vniuersa, continua, neruosaq; extat. ℂ Tertio qualiter venenum necem suggerat, deuellit, q̄ vna pars a veneno perturbata, per contactum alteram perturbat, & sic per partē post partem, donec ad principes deueniat sedes, & quum has plaudit, vbi principales, protegentesq; corpus, resident facultates, contristans expirationi exponitur. ℂ Nono (ad hanc) his promptis subsequēter morsum, seu eorum percussionem methodum curandi exprimit: puta partis superioris, supra partem obluctatam, fortissimam committit ligaturā seu ipsius partis abscisio, quemadmodum in

Alexandria de rustico a vipera seu scorpione percusso, repetit animo.

Ex his hæc exicantur promulgata.

¶ Sicut tria sunt melancholiæ genera, videlicet ex cruore aut in vniuerso, aut in capite vitiato, aut ventriculi crimine, paripassu totidem comitialis morbi profiteri, hortatur.

¶ Affectu laborantes comitiali, quandoq; per essentiam, quãdoq; p cõsensum affici, refert.

¶ Tertiam morbi comitialis speciem, & raram, per ascensum, aut qualitatis, aut venti essentiæ, de parte in partem alterando, & hoc earum continuatione ĩpulsu, machinari enarrat

¶ Aliqua in sede corporis talem prauum innasci succum, vt reptilium veneni vim obtineat, testimonium reddit.

¶ Venenum reptiliũ quamcunq; vulnerat sedẽ, vniuersum corpus nimia variari mutatione, & quum parti obuiauerit nobili, pernitiem solicitare, testatur.

¶ Reptilium venenum, aut flatuosam substantiam, aut humoralẽ esse, ac magnitudine minimum, virtute vero grande, orsus est.

¶ Inmensa corporis pruina, sudorq; frigidus, morsum scorpionis esse, portendunt.

¶ Cutim corporis veneno deprauatã, per partẽ post partẽ, earumq; copulatione, totum inficere corpus, necemq; subministrare loquitur.

Supereſt autem cauſam veſtigare, quam ob rem in huiuſmodi per conſenſum affectionibus, epilepticæ fiant conuulſiones. Nã ne Pelops quidẽ vllã ad hanc rem attulit probabilem perſuaſionem, neque etiam alius quiſquam, cũ quo nobis aliqua fuerit conſuetudo. Mihi vero per huiuſmodi conſenſum, videnti aliquando laborãtem, ſine vehementi conuulſione concidere, ſimul quod per interualla, breuib⁹ quibuſdam motibus quateretur, probabile viſum eſt, quẽadmodũ frequentiſſime ſingultũ fieri cernimus affecto ſtomacho: ita hanc quoque diſpoſitionẽ euenire: Etenim meipſum quoque ſingultus illico inuadere ſolet, ſi piperis aliquando immodicã quantitatẽ ingeſſero. Id quod aliis quibuſdam non paucis, quibus ſcilicet facilis erat oris ventriculi ſenſus, accidiſſe meminimus. Atqui iam ſupra memoratũ eſt, id non ſolũ medicis, verumetiã vniuerſis hominibus ſtomachũ appellari. Itaque quum cecidiſſent, qui nõ ex propria cerebri affectione, ſed per conſenſum comitiali morbo laborabãt: eos citra perpetuã conuulſionem veluti

luti saliendo per interualla concuti videbã. Proinde existimaui, similẽ aliquẽ cerebro motũ euenire, qualis stomacho interdũ, a re quapiam molestato accidere solet. quippe quum a ciborum mole grauatur, aut vbi corruptis cibis modicus infestatur, tum singultu affici conspicitur. Atque acrem quoque humorem, nõ singultum modo, verumetiam conuulsionẽ per vniuersum corpus efficere sæpenumero consideramus: deinde vomitu eiecto eo quod mordicabat, illico quiescere. Quo minus mirandũ est, si neruorũ principium, huiusmodi motu concutiatur, vt a se expellat quicquid fuerit id qđ a parte primo affecta ad ipsum effertur. Ad hunc modum reliqua quoque accidentia omnia, quibus nerui concutiuntur, fieri putauerim. vbi vero deperdito sensu, quis conciderit, non accidẽte motu, quo vel conuelli, vel salire videatur, id a vehementi frigore ortum trahere cẽseo, quo in genere lethargus quoque continetur. Apoplexiæ autẽ, quod subito eueniat, aut frigidũ, aut crassum, aut viscidũ quidquiam, quod principes

cerebri ventriculos affatim implet, non totius substantiæ intéperiem, causam esse manifestũ est. veluti lethargi, phrenitidis, maniæ, melancholiæ, stultitiæ, amissæ memoriæ, sensuũ hebetationis, resoluti motus. Porro in omnibus his affectibus, in quorum numero apoplexia quoque cõtinetur, periculi magnitudinẽ ex anhelitus nocumento coniicere oportet. Sane quemadmodũ dormientes spirant, quanuis nulla alia fungantur actione, quæ a consilio prodeat, nimirum quum supini iaceant in cubili: ita in soporosis affectibus omnibus, quanquam neque sentiat corpus, neque moueatur, tamen sola spiritatio, quæ musculorum pectus mouentium munus est, seruatur. cuius rei firmã, ac demonstratiua lege stabilitam habem' scientiam. quemadmodum quod musculis etiam omnibus motus principium ab innatis ipsis neruis accedit. Atqui ex anatomice didicimus, neruos omnes a cerebro primarium sumere initium. Neque simpliciter initium, sed primarium dixi, id quod spinalis medullæ gratia, orationi adieci. Quanuis enim permulti ex ea

nerui prodire videantur, vim tamen omnem, quam habet, cerebrum ipsi suppetit. Quum itaque spirationem vehementer impeditam, difficulterq; procedentẽ videris, non paruam in cerebro morbi dam dispositionẽ esse coniicere debes, idq; in soporiferis morbis, quos nimirũ omnes in cerebro fieri manifestũ est.

COMMEN. XX.

SVMMVS experimentator suam de morbo a Democrito diuino dicto, determinationem perficere, cupiens: cuiusdam præsenti inlitera causam perquirere, præponit: vbi complura expedit, & antecedenter suum contemplaturum pandit propositum: videlicet quum sentit (super est autem causam inuestigare) qua de re huiusmodi per consensum in affectionibus idest in comitialibus, aliarum per partiũ colligantiam, epilepticæ fiant conuulsiones, causam huius indagare cogitur. ℂ (nam) Pelopem, aliosq; medicos de scrutatione ab eo instituta, non disputasse, criminatur.
ℂ (mihi vero) suum consectatur decretum, monens q̄ comitiali per consensum in afflictione, quamuis conuulsio perpetuo compa-

ginetur, quum neruorum fundamentum com patiatur, verum minime semper vehemens, quod per argumentum ex visu testatur, quum comitialem per colligantiam tolerantem morbum inspexisset, haud valida intercedente cõuulsione, Sed simul quoq; per interualla idest raro, breuibus motibus quibusdam quateretur, scilicet quidam titillatiuus, breuisq; neruorum motus tantum, vna occurreret:
¶ (quemadmodum) Secundo idem per cõparationem ad ventriculum illustrat: vti profecto ventriculo obluctato, singult9 germinat, parifilo cerebro, ventriculi iactura refragato, conuulsionem machinari opus est: ¶ Tertio (etenim) singultus causam, & quibus friuole contigit, exponit, fatur enim q quum copiam suscepisset piperis, raptim a singultu detentus fuit, hoc autem non nisi a piperis mordicatione, quum singultus a Galeno quinta parte a foristica com. v. ventriculi copiose pleni, aut desiccati conuulsio scribitur, aut a mordicatione, aut irritatione concitatus. ¶ Sed nota q singultus nec vere conuulsio fertur, nisi improprie, quum conuulsio proprie lacertorum, neruiq; passio intituletur, vẽtriculus aũt non est lacertosus, neq; neruus, nec in eo aliquis distintus excogitatur lacertus, quamuis sedes exstet neruosa. ¶ Secundo conuulsio

etiam est motus præternaturam duntaxat: singultus est motus a virtute molitus, licet compulsus: ℂ Tertio in conuulsione membrum suam contrahitur ad radicem, in singultu aũt ventriculus minime ad suum conflectitur principium, sed solum in se ipso in spissatur: & sub infert, eis singultus futiliter accidit, qui vẽtriculi os sensibilissimum habent. ℂ (atqui) per casum, suam explicat intẽtionem, binaq; asserit, & quod comitialis prænuncupatus morbus, stomachus dicitur, scilicet partis ratione, a qua originatur, & quod quidam quum cecidissent, & morbo laborarẽt per colligantiam epileptico, eos citra perpetuam conuulsionem, veluti saliendo per interualla concuti idest cõcussiuum pati tremorem raro conspiciebat, ita quod innuere sentit, quod si cadentes morbo occupantur epileptico, haud continuus connectitur spasmus, sed tantum quidam tremor, & raro. ℂ (proinde) inter cerebri, ac ventriculi collationem indicat: & quum hoc singultus, conuulsionisq; causas in ventriculo, nec non & modum quo spasmus concitatur, detegit: innuit quidem quod sicuti ex ventriculo perturbato, molestatoq;, aut a ciborum copia, aut mordaci a succo, alimentis ex deprauatis genito, conuulsio, spasmusq; contingunt: quoniam alimento sui exundantia, aut mordaci

qualitate ventriculum infestante, singultus in nasci solet, & ex iniqui succi mordacitate, cõ uulsio vniuersalis, & hũc p vomitum excludendo, conuulsionem desistere: pari modo & minime admiratione affici debemus, si neruorum principium, quum a se nociua ascensa, defluxaq;, ad profulgandum commoueatur, si motum patiatur conuulsiuum, quum talis motus neruorum peculiaris scribitur: tales autem potius incerebro quam in ventriculo coniunguntur. ¶ (adhunc) concludit q̃ omnia neruis occurrentia accidentia, per modum dictũ fiunt idest per modum motus ad oppugnantia repellenda. ¶ (vbi) aperit, q̃ si aliquis sensu priuatur, & interram prosternitur, ita q̃ nullum amplectatur motum, quo salire, vel conuelli idest simul trahere appareat, tale sinthoma eximio afrigore germinari, censere, oportet, ex cuius genere litargia elucet.

¶ (apoplexiæ) de ipsa bis gemina enuntiat: & apoplexiam fieri repẽte, & eius causam materiam crassam, lentamq; esse: & locum contristatum principales cerebri ventriculos ponit, qui inopinate ex diffinita materia replentur, obstruunturq;: q̃ minime iniqua ex cerebri discrasia concitatur, sicuti litargia, phrenitides & alia: qa apoplexia ex vẽtriculorum cerebri redundantia, & non iniusta ex intempe-

tie molitur,& hoc vt crebro,vt ipsemet in secunda parte a foristica com. 42. annotauit: & nota ꝙ orsus est principales ventriculos idest omnes,quoniam si obstructio parte solum in posteriore congesta esset,nec anteriori in capitis parte sensus,motusq; vigeret ocio sitas,scilicet faciei partibus,ad quas nerui anterioris ventriculi protrahuntur, sensum,motumq; deferentes,sed sensus, ac motus reluctatio geminis in partibus & anteriori,& posteriori inuenitur,quamobrem cunctis in cerebri ventriculis obstructionem constructam esse,statuere opus est. ¶ (porro) assertæ passionis naufragium,ex anhelitus iactura,diiudicare monet,, quũ loco supra concitato,prædicabat,anhelandi impedimentum, apoplexiam incurabilem portendit. ¶ (sane) premit,ꝙ sicut in dormientibus nullam insistentibus actionem, anhelitus laborat: sic etiam omnibus passionibus intorpidis, quamquam sensus,motusq; quiescant,semper anhelitum permanere explicat: qui lacertorum thoracem mouentium,actio existit: & de hoc stabilem habere agnitionem ait: quum musculorum motus,principium a neruis,quum musculis cõnexis,adipiscatur. ¶ (atqui) in fragmento, quorsum cuncti prodeant nerui, promulgat: vt enim ex dissectione fuit eruditus, omnes

nerui a cerebro primarie germinant, dixit primarie, quoniam anuca multi innaſcuntur, ſed non primarie, immo quicquid habet, ac aliis gratificatur, virtute a cerebro ad eam trāsmiſſa fit: ſic igitur claudit, ꝙ qui anhelitus impedimentum, difficultatemq́ʒ cōſequitur, in cerebro detrimentum eſſe ſtatuit: vt ſtupidis in morbis ſedet animo: cuius ratio ex promptis profiteri poteſt: nam ſpirationis operatio, ex muſculis thoracem mouentibus, machinatur, muſculi ex neruis motus principium vendicāt, nerui autem a cerebro principaliter oriuntur, igitur ſi anhelitus refragatur, ꝙ cerebrū etiam refragatur decernere poſſumus.

Ex his hæc inſurgunt percunctata.

¶ Conuulſionem, verum nec perpetuo in menſam, morbū concomitari comitialē, teſtatur.

¶ Piperis copia deuorata, ſingultum impellere, ſolet.

¶ Qui ventriculi os nimis ſenſibile posſident, futiliter a ſingultu corripiuntur.

¶ Ventriculus ex eſcarum exuberantia coarctatus: aut a deprauatis eſcis moleſtat⁹, in ſingultū labi, aut vniuerſalis conuulſio innaſci, pōt.

¶ Corpus a motu relegatum, pasſionem extrema ex geliditate producere, loquitur.

¶ Apoplexiam ex principalium ventriculorum cerebri obſtructione; ex materia craſſa, len-

taq; machinata,& haud ex intemperie causari, autumat.

¶ Inspirandi reluctatio, apoplexiæ naufragium portendit.

¶ Nec in dormientibus dumtaxat, immo cunctis rigidis in affectionibus, anhelitum perpetuo laborare, iudicat.

¶ Anhelitus lacertorum thoracem mouentium, actio est.

¶ Omnes neruos primarie a cerebro pullulari, quamuis complures anuca, verum nō primo, testimonium reddit.

¶ Nuca quicquid agit, cerebri virtute agit.

¶ Anhelitus dispendium, cerebrum affectum esse enuntiat.

¶ Cunctas torpidas passiones in cerebro locari, efficit.

De vertiginosis.

AFfectus autem qui scotomaticus, id est vertiginosus, vocatus est, ex ipsa appellatione, qualis sit, manifestatur. quippe a parua occasione hebetantur, hi qui sic laborant, adeo vt interdum cadant, maxime si aliquando in circum rotentur, si quidem ipsis ab vna ratione euenit id, quod cæteris ā pluribus accidere solet.

proindehebescunt, siue alium quempiã, siue rotam, aut id genus aliud quidpiam aut ipsos quoque in aquis vertices circumagi viderint. Id vero maxime, quum vel sub sole æstuauerint, vel aliam ob causam calefacto fuerint capite. Nam quod aliis, quum in circo frequenter vertunt, accidit, hoc ipsis citra circuitionem euenire videmus. Atq̃ vbi quis crebro vertitur, inæqualem, & turbulentum, & inordinatum motũ, tum humorum, tũ spiritus in eo fieri confessso est. Rationi igitur cõsonum est, huiusmodi accidentia, vertigine affectis, itidẽ euenire. Quamobrem nonnulli horum, ab arteriarũ sectione p̃sidium petierunt, arterias pone aures ad tantam scilicet altitudinẽ secantes, vt medius inter duas partes locus cicatrice induceretur. Sed constat non omnes huius auxilii beneficio fuisse curatos. Etenim aliæ arteriæ iis maiores, ad cerebrum ex ipsius basi per retiformẽ plexum ascendunt: per quas huiusmodi affectionẽ fieri rationi consentaneum est, elato per ipsas vaporoso, calidoq; spiritu, atque implente cerebrum. Atque fieri etiã põt, vt inæ

qualis cerebri intemperies, huiusmodi spiritum producat. Igitur hanc affectionem ad cerebrum pertinere, ex ipso vertiginosorũ sensu, manifestum est. Oritur vero interdum cerebro, primogenio affectu laborãte, ĩterdũ vero quũ ori vẽtriculi consentit, id quod Archigenes quoq; fatetur, qui libro primo de longarũ affectionũ notitia ita scribit. Porro ea bifariã oritur, aut enim in ipso capite, aut in his partibus quæ circa præcordia sunt. Quin etiam genera eius distinguere aggredit̃. nã vbi ex primaria cerebri affectione vertigo dependet, aurium sonos, & capitis doloré grauitatemq; pcedere dicit: itẽ olfactus, atque alterius cuiusque sensus inde prodeuntis oblæsioné. eos sensus (vt quidem puto) significare volens, qui a capite initium sumunt. Vbi vero ab ore ventriculi oritur, cordis morsionem, nauseamq; præsentiri. Verum, vt iam antea sæpenumero monuimus, licet caput per alterius partis consensum afficitur, affectio tamẽ nihilominus ipsi ascribenda est.

COMMEN. XXI.

DE vertigine impræsentiarum princeps specu lare, instigat, & articulatim pergens, exordio ꝙ nomen affectus, substantiam affectus indicat: & hoc quum exprimit (affectus autem qui scotomaticus, idest vertiginosus, vocatus est, ex ipsa appellatione, qualis sit manifestatur) quia vertigo dicitur a verto, quoniam res apparet verti, & volui, & quomodolibet moueri, vel dicitur vertigo a vertice, quia est ægritudo verticis: ℂ Et animum adhibe, ꝙ hic Galenus innuere videtur, inter scotomiam, & vertiginem nullum vigere discrimen, quũ inquit affectus qui scotomaticus idest vertiginosus vocatus est, ℂ Sed alii doctores & præ sertim Rasis primo continen̄. cap. 2. sentit, ꝙ vertigo, & scotomia inter se abhorrent: Nam vertigo est, quãdo nõ regit se ipsũ, sed cadit, tamẽ absq; oculorũ caligine: sed scotomia est quũ eorũ obtenebratiõe: igitur quũ hæ ambæ passiões abhorrẽtiã inter se obtineãt, cur Ga lenus, aliiq; eodem sub capite locauerunt, triplex ratio reddit potest, & materialis causæ ra tione, quum vtriusq; eadẽ adiudicatur causa: & loci indicio, quum in capitis prora, gemi næ resideant, & concomitantiæ causa, quum

vertiginem scotomia vt accidens consequat, & non contra. ¶ (quippe) ipsius passionis vestigia expedire, aggredit, a vertigine profecto detenti, parua ex causa hebetantur, idest ingrossantur, vt ad rei cognitionem haud pertingere queant, secundo interdum cadunt, pcipue si incircuitu vertuntur: nam quod aliis ex multis circuituum volutionibus accidit, his scilicet vertiginē patiētibus, hebescunt, idest oculi obscurātur, siue rotam, siue aquas, siue quodcūq; aliud in gyrum verti conspexerint, appende ex vno, vel paucis volutionibus accidit. ¶ (id vero) vertiginis externam detergit causam. quum enim sub sole eorum capita in mense calescūt, vel alia are ingnea, vt saccellis calorificis, cæterisq;, pituitæ copia in capite aucta, in vapores ab eis dissoluitur, qui spiritus animales cerebri in ordinate concitātes, vertiginem solicitant: (nam) non modo hæc constituitur causa, immo alia, vt puta aquam vel molendinum verti ingirum inspiciēdo, ex quo vertigo gignitur. ¶ (At qui) vertiginis generationis modum docet, quum quidem quis in girum voluitur, humorum, spirituūq; motus, in ordinatus, inæqualis, tenebrosusq; germinat, quæ accidentia ad vertiginem spectant. ¶ (quamobrem) per chirurgiam. adminicula abolendi, refert, vbi bina

afferit, primo φ nonnulli in vertigine ex arteriarum post aures incisione ꝑsidium habuerunt, tantam ad altitudinem scilicet profunditatem secantes, vt medius locus inter duas extremitates cicatrice induceretur idest φ inter partes separatas tantum interesset spatiũ, vt cicatrix generaretur, quæ partes seiũctas, iungi detineret. ¶ Secũdo (sed) probat φ hoc suffragium, minime omnes hoc laborantes affectu, ad integrũ reuocare sufficit, causam re vera enarrat, quum q̃dam aliæ arteriæ iis maiores, per retiformem plexum idest retinam ad cerebrum saliunt, per quas vapores ignei, spiritusq; delati cerebrum implent, & vertiginem subministrant. ¶ (atque) pandit, φ inæqualis cerebri eucrasia, halitosum spiritum procreandi, vim habet, qui vertiginem impellit, quoniam vti ex igne in aquam agente, motus in aqua diuersus agitabilis vt bullitio machinatur, pari passu ex aliqua iniqua intemperie, in spiritu irregularis potest concitari motus, quoniam naturalis eucrasia spiritum secundum vnum commouet modum, & extranea secundum alium. ¶ (igitur) gemina prædicat, & φ huiuscemodi passio ad cerebrũ spectat, necnon φ bifariam pullulari excogitatur, vel per essentiam, aut per consensum a ventriculo, vapores, halitosiq; spiritus ad

cerebrum ascendere queunt;& ipsam impartiri. ¶ (id quod) Archigenes hac de passione explorat votum, nam suo in libro de morborum scientia intitulato, vertiginem dupliciter frabicari, aut per proprietatem, aut partium occasione, quæ sub hypocundriis residēt, vt iecur, cor, & reliqua. ¶ Secūdo qn̄q; ipsa per essentiam, quandoue per consensum germinat, diiudicare monet: priorem quippe inauribus sonitū, dolorem, capitisq; grauitatem, in odoratu detrimentum, necnon aliis in sensibus a cerebro pullulantibus, præcedere Archigenes testificatur: sed vertiginem per colligantiam, vt ventriculi incomodo, cordis titillationem, nauseam, abhominantionē q; prius sentire, profitentur. ¶ (verum) theorema claudit, q licet caput alterius per consensum obluctatur, nihilhominus capiti obluctatio ascribenda.

Ex his hæc nobis innotescunt exquisita.

¶ Passionis nomen, quandoq; passionis essentiam illustrat.

¶ Scotomaticum affectum, vertiginosum esse, Galenus testatur.

¶ Vertigine discrutiatos, leuissima ex causa ingrossari, vt rei agnitionem haud artingere, atq; in terram concidere, prædicat.

¶ Externa nimis calefacientia, supra caput con

paginata, quæ in girum voluuntur, inſpicere, vertiginem ſolicitare, iactat.

¶ Succorum, ſpirituumq́ʒ, inordinatum, inæqualem, obtenebroſumq́ʒ motum, de vertiginis eſſentia eſſe, ſancit.

¶ Arteriarum poſt aures ſecationem, vertiginē quandoq́ʒ euertere, profitetur.

¶ Iniqua cerebri intemperies, vertiginem concitare, aſſueuit.

¶ Vertiginem per eſſentiam, & per conſenſum, Galenus, Archigeneſq́ʒ, annotare videntur.

¶ Accidentium præceſſio, afflictionem per eſſentiam, vel per conſenſum denunciat.

¶ Cuilibet ſedi affectæ, vel per ſe, vel per aliud, affectus nomen imponi debet.

De cephalæa & hemicrania.

ATque de ea quoque quæ cephalæa a medicis nominať, nemo dubitauerit, quin, cerebri ſit morbus. Eſt enim (vt breuiter quis dixerit) affectus hic, dolor diuturnus, difficulterq́ʒ ſolubilis, qui a parua occaſione vehemẽtes habet acceſſiones, vt neque ſtrepitum, neque vocem, neq̃ luminis ſplendorem̃, neque motum tolerare poſſit infirmus, ſed tranquillitatem, obſcurumq́ʒ cubiculum q̄ærat, idq́ʒ ob

doloris

doloris vehementiam quippe nōnulli veluti malleo, se percuti arbitrant' alii caput frangi, distendiq; sentiunt. non paucis ad oculorum quoq; radices dolor extēditur. Quin huiusmodi accessiōes, veluti in morbo comitiali intermissiones habent, interceditq; tempus, quo perfecte liberati vidētur. Igitur constat, quod sicut in cephalalgia, id est capitis dolore: ita in hoc morbo caput facillime afficitur, atque hoc est ipsis commune: verum per cephalæam, affectæ partes, multo redduntur, quam in cephalalgia, debiliores. Cæterum inter capitis dolores, nonnihil discriminis inueni tur: nam sunt nonnulli, quibus caput aptissimum est, vt impleatur, ac vniuersi quoq; corporis habitus, ad ipsum implendum, admodum idoneus. Alii insuper omnes capitis partes aptas habent, vt afficiantur. quibus, vbi vitioso victu vtuntur, accidit vt cephalæa arripiantur. Quo minus mirādum est, si horum aliis, membranæ cerebrū continentes, dolore afficiantur, aliis pericranium, idest exterior caluariæ membrana. Discrimen autem ab oculorum radicibus sumitur, considerando vtrum veniat

ad eas malum, necne. siquidem consentaneum est, vt quibus intra caluariam dispositio est, iis ad oculorum vsque fundamenta, dolor extendatur, eo quod & a cerebro & ab vtraque membrana, atq; a vasis quæ in ipsis continentur, veluti gemina quædam deducuntur. Sed & eorum quibus dimidia capitis pars dolore infestatur (solēt autem vocari hemicranici) alii extra caluariam, alii in capitis inimis partibus dolorē sentiunt. At vero dextram capitis partem a sinistra distinguit sutura per longitudinē ipsius protracta: sub qua intra capitis ossa linea medium cerebrum diuidens protenditur, ad quam etiam peruenit anteriorū duorum ventriculorum septum. Porto ea corpora, suapte natura idonea sunt, vt ipsis caput impleatur, in quibus vaporosus, calidusq; spiritus generatur, aut quibus biliosa excrementa cumulantur in ore ventriculi. Atqui spiritus, dolores inducunt tensiuos, qui iccirco sic vocati sunt, quod extensionis sensum inducūt. Biliosa excrementa, dolore mordaci afficiunt. Dolores a plenitudine procedentes, grauitatis sensum afferunt. quibus si rubor accedat atq;

calor, calidos: sed sine iis, non calidos humores significant. Sunt quibus caput assidue dolet, vbi vel liberalius vinum ingesserint, vel meracius, idque magis, si suapte natura calidum fuerit. Præterea calidi odores oẽs, vt styracis, aut cypheos, atque in totum odorata omnia, capitis dolorem pariunt, adeo vt nonnulli, ne thuris quidem odorem ferre possint. Neq̃ vero absurdum est, vt quosdam ob sensus exuperantiam, dolor infestet, quẽadmodũ in ore stomachi accidit. Sunt enim nonnulli in quibus id tam exacte sentit, vt neque acre acetum, neque sinapi, neque aliud huiusmodi ferat. Alii vero contra, ipsum pene insensibile habent. quippe videntur aliqui vel ructare vel vomere q̃dam vsque adeo vitiosa qualitate infecta vt nos ne odorem quidem substinere possimus, quum tamen ipsi interea nihil fere sentiant. Nihil igitur prohibet, quominus in hominum cerebro similes notent differentiæ, vt eosdem odores aliqui impune substineant, perinde ac si omnino ab ipsis distarent, alii eos sine molestia ferre non possint. Igitur quod omnes hu-

huiusmodi affectiones ad cerebrum perti-
neant, iam manifestum esse videtur.

COMMEN: XXII.

DE cephalea, & hemicrania hac in oratione disceptare, profitetur: & complura suo in sermone (vt inspicies) asserit: primo q̄ passio quæ a medicis cephalea fertur, nemo q̄ capitis nō exstet passio, recusabit: quoniam hoc ex nomine, particula affecta detergitur, cephalea enim acephalan grece, quod est caput & læsis quod est læsio idest de læsione, siue capitis dolore, & secundo de medicamentorum compositione, dolorem capitis cephaleam appellat: dixit a medicis, quoniam rasis, ac alii cephaleam prædicant. ¶ (est enim) quid cephalea exstat, eiusq; notas exponere insudat: & inquit q̄ hic affectus idest cephalea vt paucis expediā, est dolor diuturnus difficulter solubilis &c. post id causam dilucidat, cur tam sæua accidentia quum cephalea conuocātur, vt in litera numerantur, & ob doloris vehementiam refert. ¶ (quin) morbum comitialem & inter cephaleam consensum, intimat, vti morbi comitialis accessiones quum intermitētia lacerant, pari passu in cephalea acerbitates copioso temporis spatio non mo-

lestāt, quo decēter decerni possint. ¶ (igitur) inter cephaleam & cephalalgiam, humanitatem, alietatemq; deducit, quum geminæ passiones in hoc vnanimes sint, scilicet caput facillime affici, sed dissentiunt, quum in cephalea capitis partes perturbatæ imbecilliores, quam in cephalalgia fiunt. ¶ (cæterū) cephalicorum abhorrentiam indicat. ¶ Aliqui quidem excogitātur, quibus vt caput, vniuersumq; corpus repleat, facilitatem, aptitudinemq; haud minimā amplectuntur. ¶ Alii cunctas capitis partes ad afficiendum, copiosas habent: & si intēperata victus ratione funguntur, raptim a cephalea corripiūtur: & nec hanc tantum possident absurditatem, immo aliam, quam subdit Galenus, nam in quibusdam membranæ cerebrum cingentes, dolore afficiuntur, alii vero, pericraneum idest pellicula caluarie exterior obluctatur: hoc autem maxime accidit eis, qui caput imbecille retinent, vt ipse etiam Galenus x. methodo medendi attendit, quum orsus fuerit, ꝙ virtus valida omnia contendit, imbecillis vero quibuscunq; contristatur. ¶ (discrimen) qua in membrana si intra craneum connexa, vel quæ extra craneum, passio locatur, ex dolore diiudicare incitat: perquirere enim opus est, vtrum dolor vsq; ad oculorum radices protra

hatur, an non, quod si primum, cense, quod membrana quæ intra craneum contexitur, cerebrũ cigens, afficitur, cuius causam expedit, quoniam a cerebro, & vtraq; a pellicula scilicet interiori, & a vasis idest venis quæ in ipsis pelliculis coniunguntur, veluti germina quædam deducuntur scilicet ad ipsos oculos. ¶ (sed) de hemicranea sermocinatur, nam hemicranea ab emi grece dicitur, quod latine medium nuncupatur, quasi mediũ occupans cranei seu capitis, autumat profecto, quod dolor qui capitis medietatem cruciat, vt quidam extra craneum, quidam intra craneum, hemicraneus a medicis fertur. ¶ (At vero) abditæ instantiæ, debitum pensitat quum retulit, quod dolor repperitur, qui capitis medium discruciat, aliquis instare posset, quam capitis medietatem lacerat, soluit, quod sutura per longitudinem extensa, dextram capitis partem a sinistra partitur, sub qua linea protracta, medium secat cerebrum, quare appende, quod quum ipse de medio capitis loquitur, ad assertam medietatem vt dextram, vel sinistram referri debet.

¶ (Porro) pandit, quæ corpora aptitudinẽ possident, vt eorum caput futiliter repleatur: premit, in quibus vaporosus, calidusq; spiritus gignitur: aut quibus in ventriculi ore biliosa superuacua exundant. ¶ (at qui) ex dolo-

rum absurditate, causarum absurditates dignoscere hortatur: quoniam si dolor extensiuus fuerit, spiritum halitosum esse in causa testatur, si mordicatiuus, pungitiuusq; , succos biliosos: si grauatiuus, multitudinem, verum si rubore, caloreq; associatur, calidam redundantiam, si ab his enudatus, potius gelidam exundantiam. ℭ (sunt) varias hominum naturas enarrat: quidam reuera caput ita debile habent, vt eius defectionis impulsu, quum vinum affluentius ingesserint idest biberint, vel meratius idest vinum non mixtum seu limphatum, & magis si suapte natura scilicet naturaliter sit calidissimum, quotidie caput dolet: quum tale vigilias excitat, vt supra libro secundo cap. 9. annotauit, & ibi historiam explorauit, vnius, qui copiosam ob potionem vini consimilem, toto suæ decursu ætatis, vigiliis insudauit, & tandem expirauit: sed si tale haud affuerit, minime capiti aduersabitur: vt ipsemet in libro de dissolutione continua cap. 13. de vino aquoso olfecit: vinum omne paucam sustinens aquam, non facit dolere caput: immo quandoq; sedat, & est capiti melius, quam aqua: & nec dumtaxat ex vini vaporibus aliquorum caput dolentia vendicatur: immo ex cunctis odorem subministrantibus; vt thuris, storacis, & aliorum quorum causa,

sensus capitis prouidentiæ tribuenda, vt de ventriculi acuta sensibilitate probat: quoniã quibusdam in hominibus os ventriculi adeo exstat acutissimi sensus, vt acetum, vel sinapim minime substineant, quidam vero ventriculum quasi non sentientem, amplectuntur: vt quædam ita pessime qualitatis vomant, & ructant. vt nullus circumuicinorum perpeti possit: & tamen ab eis nec sentitur consimiles absurditates de cerebro testificari queunt qui dam enim odorem sustinent: aliqui vero non: quidam porro lætitia afficiuntur, & quidam nequaquam.

Ex his hæc vulgantur theoremata.

¶ Capitis dolor, qui oculorum radices pulsat, membranam intra craneum afflictam esse, indicat.

¶ Hemicraneã capitis mediũ obturbare, sancit.

¶ Accidentium, accessionumq; magnitudinem in cephalea, ex doloris ardentia, germinari, censet.

¶ Corpora in quibus vapores, spiritusq; ignei procreãtur, aut in quibus biliosa resecata, ore in ventriculi augentur, capitis repletionem concitare, idonea, suspicatur.

¶ Dolores ex causarum dissonantia, distinctionem consectari, cõncit.

¶ Nimia sensus acuitas, in cerebro congesta, va

pores tolerare, reluctatur.

¶ Varias esse naturarũ proprietates, ꝓmulgat.

De apoplexia, neruorum resolutione, & cõuulsione.

AT vero neruorum resolutio, & per vniuersum corpus eorum conuulsio, in quo genere neruorum etiã rigor (Græci tetanon vocant) continetur, sensu, vt ꝑdictæ affectiones, cognosci non possunt, sed ratione quæ nos doceat est opus. Itaq̃ si aliquando per totum corpus, neruorũ actio vitiosa redditur, ipsorum principiũ affectum esse constat: id vero ex sola anatomice dignosci potest. Quum igitur omnes pariter nerui, tum sentiendi, tum mouendi vim amiserint, apoplexia huiusmodi affectio appellatur. Vbi vero alteri laterum, aut dextro aut sinistro, id accidit, resolutio nominatur, eius scilicet partis, in qua cõsistit affectus, interdum dextræ, interdum sinistræ. Quod si in aliquo mẽbrorum idem euenerit, eiusdem membri resolutio esse dicetur. Nam & tota manus & totum crus interdum resoluitur, atque solus in crure pes, & quæ sub genu sunt.

Sic etiam de tota manu similiter propor-
tione dicendum est. Cæterum ex anato-
mice didicimus, quod omnes, animantis
partes sub ceruice positæ, quæ a consilio
& volūtatis imperio moueri possunt, ner
uos habent qui eas moueant, proceden-
tes ex spinali vocata medulla. Atqui sæ-
penumero audistis, eam spinalem vocari
medullam, addita scilicet medullæ appel
latione, interdū vero sine additione sim-
pliciter spinam nuncupari. Vidistis etiā
in corporis dissectione, neruos qui tho-
racem mouent ex ea spinæ parte, quæ in
ceruice est, ortum deducere: ipsa vero ex
transuerso incisa, si tota fuerit dissecta,
omnes quæ sub ipsa sunt corporis partes
sensu motuq; priuari, vtpote suscipiente
spina a cerebro, vim tum sentiendi, tum
mouendi pro arbitrio. Præterea in anato
mice vidistis, vbi per transuersas spinæ in
cisiones ad medium vsque secundum lō
gitudinem secaretur, non omnes suppo-
sitas corporis partes, sed eas duntaxat, q̄
e regiōe sectionis erant, resolutas. dextras
quidem dextra spinæ parte dissecta: sini-
stras vero, vbi reliqua pars esset incisa. Ita-

que manifestum est, quod circa primum spinæ processum, facta aliqua dispositione, per quam cerebri facultas, quominus ad ipsam perueniat, prohibetur: omnia inferiora membra, dempta facie, sensu motuq; priuabũtur. vbi vero media eius processus pars fuerit affecta, non omnes inferiores partes resoluentur, sed vel sinistræ duntaxat, vel dextræ. Videntur autẽ huiusmodi resolutionum aliquæ faciem quoque infestare, sed tum resolutum latus ad alteram faciei partẽ trahitur. Quũq; ex anatomice didiceritis, neruos qui per faciei partes sparsi sunt, a cerebro demitti, si earum aliqua, simul cum toto corpore resoluta est, haudquaquam vos latere debet, resolutionis dispositionem in ipso cerebro consistere: vbi vero illæsæ permanserint, spinæ initium affici sciendum est. Accidit vero nonnullis, vt faciei partes duntaxat afficiantur, quemadmodum & reliquarum quoque partium interdũ aliquæ, vt lingua, oculus, mandibula, labrum. Etenim non omnibus, ab vno loco principium influit, vtpote quæ ex diuersis cerebri partibus neruos suscipiũt:

id quod in anatomice haud obscure cõspicitur.

COMMEN. XXIII.

DE tribus vt apoplexia, paralysi & conuulsione præsenti in textu scrutationem agitat princeps: vbi plura detergit. ℂ Et ꝙ neruorum resolutio seu mollificatio vt a senioribus fertur, & vniuersalis cõuulsio, in quo genere rigor, & tetanon locantur, minime sensu, sed ratione diiudicantur: ℂ (itaque) ꝙ si neruorum actio vniuersum per corpus sit affecta, principium neruorum esse affectum, coniiciendum: hoc autem non nisi ex dissectione dignosci potest. ℂ (quum) de motus, sensusq; priuatione distinguit: quia aut est vniuersalis, scilicet cunctis in neruis corporis, & talis passio apoplexia ascribenda videtur, aut est particularis idest sede in particulari, vt dextro in latere, vel sinistro, pede vel manu constringitur, & sic paralitica intitulanda. ℂ (cæterum) tria probat, & ꝙ animantis partes quæ sub ceruice idest in collo compaginatæ sunt, inferius motum habentes voluntarium, per neruos mouentur, qui spinali ex medulla prodeunt: secundo ꝙ spinalis medulla, vel cum additione, aut sine additione, spina dicenda:

Tertio neruos thoracem mouentes, ex nuca germinare, refert: ¶ (ipsa) de nucæ incisione determinat, & hoc bifariam, primo per trãsuersum, & sic aut secundum eius totam substantiam, & tunc omnes corporis partes, quæ ab ipsa motum, & sensum inescant: oportet vt insensibiles, & immobiles fiant: & hoc quũ ipsa dorsalis ex cerebro, motus, sensusq; virtutem alliciat: Aut incisio nucæ est ad mediũ secundum longitudinem, ita q incisio transuersalis se extendit dumtaxat ad medium: & tunc nec omnes inferne partes patiuntur: sed solum ille mollificantur, quæ ex dextra parte incisa, & quæ ex sinistra sinistræ, ¶ (itaquæ) de iniqua nucæ dispositione loquitur, quoniã ipsa, aut secundum totam eius substantiam perturbatur: cuius perturbationis impulsu detinetur, vt minime a cerebro assuetam sensitiuam, motiuamq; virtutem lactare possit: & ea tempestate cunctæ inferiores sedes dempta facie, a sensu, motuq; exterminantur: ita q insensibiles, immobilesq; apparebunt. ¶ aut nuca aliquam secundum eius partem aduersatur, & tunc resolutio haud omnes infernas partes obumbrabit, sed vel sinistras, aut dextras tantum: & subdit q hæc paralasis particularis scilicet in dextra, vel sinistra solum, quãdoq; faciei oppugnat, ita vt latus resolutumq;

alteram ad partem idest in violatam facile trahatur, vel conflectatur ¶ (quunq;) hic tectæ instantiæ debitum reddit: quum promulgatum sit, ꝙ dextræ, vel sinistræ partis paralasis ex nucæ detrimento, faciei etiam quando in comodum impartitur: ex his aliquis hortari posset, ꝙ etiam faciei nerui a nuca innascuntur: si verum est, quod explicatum fuit: vt in nuca dispendio vigente, vna corporis pars compatitur, & quum hoc & facies: iccirco hãc princeps dilucidat: asserens ꝙ nerui qui per faciei partes distribuuntur, vt indissectione didicit, a cerebro germinãt: & ex hoc sub infert, ꝙ si aliqua faciei pars, vna cum vniuerso corpore fuerit resoluta, iacturam in cerebri essentia esse, profitendum, si faciei partes incolumes retinentur, tunc spinæ principium perturbatum esse, sentire oportet: Præterea promit ꝙ quandoq; aliqui in faciei partibus tantum resolutionem patiuntur, puta in vna sede faciei, vt in oculis, vel lingua, aut labiis: & huius causam patefacit, quum sensitiua, motiuaq; virtus nec vno a loco ad faciei neruos defluit, sed complures faciei nerui ex variis cerebri partibus virtutem elidunt: vt indissectione lucidissime sedet animo.

Ex his hæc incitantur memorabilia.

¶ Resolutionem, tetanumq; rationali via duo-

tax, dignosci, autumat.

¶ Actio neruorum vniuersalis obluctata, neruorum initiũ obluctatũ esse, indicat.

¶ Communis sensitiuæ, motiuæq; facultatis orbatio, apoplexiam, particularis paralysim portendit.

¶ Sedes ab imperio voluntatis cõcitatas, sub collo inferius residentes, per neruos a nuca innatos, moueri, testatur.

¶ Neruos thoracem mouentes, a spina pullulari orsus est.

¶ Nucæ dissectio si secundum seipsam totam seiuncta fuerit, cunctorum locorum ab ipsa motum sensumq; inescãtiũ, inmobilitatẽ, ac insensibilitatẽ, si vero sm̃ partem tantum, tunc solum vnius lateris emergi, ponit.

¶ Si tota nucæ substantia sit affecta, hinc omnium infernarum partium, facile dempta, sensus motusq; relegatio, si vero medietas, medietatis tantum, producitur.

¶ Particularis paralasis, faciei incommodũ quãdoq; erogat.

¶ Faciei neruos a cerebro gigni, enarrat.

¶ Vniuersalis paralysis quum facie connexa, in cerebri substantia noxam esse, ea vero integra permanente, in initio spinæ, denunciat.

¶ Neruos faciei variis ex capitis locis pullulari, iactat:

IGITVR apoplexia omnibus animalibꝰ actionibus noxam inferens, cerebrum affectum esse manifeste declarat. Discernit autem affectionis magnitudo ex noxæ, quam spirationi infert, vehementia: quũ enim naturalem ordinem plurimum egreditur, magnam: quum vero paulum impedimenti est, paruam in cerebro noxam esse coniicere oportet. Sane omnium pessima spiratio putanda est, quæ & intermittitur, & magna cum violentia trahitur. Quippe mori cõtingit apoplecticos, ob id quod spirare non possunt, vt homo q corporis partes mouere nequit, ad vitæ functionis, censetur inutilis, quãuis huic subitæ mortis periculum haudquaquam immineat Itaque vidimus quendam, qui reliquis partibus omnibus resolutis, nullam, quæ ad faciei partes pertineret, actionẽ amisit, seruata etiam spiratione, quomodo enim viuere diutius potuisset, ipsa deperdita? In quo affici putauimus illam spinæ partem, quæ paulo inferior est processu neruorum ad septum transuersum tendentium. quinetiam & vrinam, & alui sedimina ipsum præter volũtatis im-

perium

perium emisisse manifestum est. Insuper vidimus alium, cui propter casum omnes inferiores partes, demptis manibus resolutæ essent. Igitur quemadmodũ vbi vniuersæ corporis partes, quæ sub facie constitutæ sunt, resoluũtur, faciei partibus illæsis, affectionem in spinæ initio esse certum est: ad eundem modum, si toti corpori conuulsio acciderit, faciei partibus omnino seruatis, eundem spinæ locũ affectũ esse declarat. Quod si hæ quoque afficiantur, cerebro noxam iam illatam esse ostenditur. Vbi vero pars aliqua conuulsa est, neruum, qui eius motioni deputatus est, aut musculum affici necesse est. Igitur si ex anatomice, neruorũ ad singulas partes venientium, principia didiceris, per quam facile earum & sensum, & motum deperditum curabis. Verũ hæc indeterminata relicta sunt & Herophilo & Eudemo, qui primi post Hippocratē neruorum anatomicen accurate scribentes, non mediocrem medicis dubitãdi occasionem præbuerunt. Quo pacto per neruorum resolutionem interdũ sensus duntaxat, interdum motus, nonnun-

quã ambo simul pereant. Itaque neruorũ resolutio potissimũ dicitur, vbi motus de perditus est. Vbi vero partiũ aliquarũ sensus perit, eã partẽ sensus expertẽ, esse resolutã vero nõ adeo dicere consueuimus. q̃q̃ sunt nõnulli, qui hanc affectionẽ, sensus resolutionẽ vocitant. Nos vero semp iubemus, vt cuiq; nominibus pro arbitrio vti liceat, etenim hoc nobis esto propositum, vt affectam scilicet sedem, simulq; dispositionẽ eius inueniamus. Nisi enim hæc accurate cognouerim⁹, nequaq̃ eas partes, quibus vel sensus, vel motus vitiatus est, recte curabimus. Sane Pausanias Syrus sophista, quũ Romã aliquando venisset, secundũ duos minores sinistræ manus digitos, atq; medii partem dimidiam sensum in primis quidẽ difficilẽ habebat postea male curantib⁹ medicis, sensum oĩno amisit. Quibus equidẽ cognitis omnia q̃ p̃cesserũt inuestigaui, atq; ipsũ quũ p viã duceret, vehiculo excidisse, atq; in dorsi initio læsum, mox partẽ læsam breui q̃dẽ curatã, sed auctũ in digitis sensus vitiũ, audiui. Igitur remedia q̃ illi digitis adaptauerant, læsæ parti adhibere iussi,

atq̃ sic vir ille celeriter sanitati restitutus est. Etenim id quod in primis scire oportet, quod videlicet nerui per vniuersæ manus cutē dispersi, quibus sentiēdi ad ipsam facultas defertur, ꝓprias quasdā habeant radices, quodq; neruorū musculos mouentiū sunt aliæ, medici ignorant. Verū latius, q̃ proposueramus, iā nr̄a expatiata est oratio, ꝓinde qescere eā decet, quippe nr̄a intentio erat, vt hoc cōmentario oēs affectiones, q̄ caput, maxime vero cerebrū, infestare cōsueuerunt, inuenirem. At quia ab ipso nerui originē ducunt, p cōsequentiā, ad neruorū vsq; affectiones sermo puenit cui ēt finē imponēdo, passiones q̄ reliquis capitis ptibus accidere solēt, scribere aggrediamur, si prius hoc tantillū superioribus addiderimus.

COMMEN. XXIIII.

POST quā de paralisi, apoplexia, conuulsione præassumpta in litera orsus est Galenus, verū haud pfecte, succedenter earū pfectionē purgare insudat: & cōplura illustrat. ¶ Primo apoplexia qualē sedē esse refragatā testatur inquit. n. ꝙ quū apoplexia oībus cerebri actionibus detrimentū gratificet: eū esse pturbatū,

denunciat: ¶ (discernit) quorsum apoplexiæ naufragiũ agnosci datur, ex spiritus seu spirationis dispendio monet, quũ quidẽ anhelitus nimis sua a naturali dispositione recedit, eximiũ in cerebro incõmodũ esse, testimonium reddit, si parum, modicũ porro nã sicut prima inmẽsam iudicat causam, parifilo secũda defectã. ¶ (sane) pessimã scribit spirationẽ, quoniã inter cunctas anhelitus species, illa q̃ has amplectit conditiones, pessima statuenda, puta ꝙ sit quũ intermictẽtia, & quiete: secunda ꝙ quũ angustia, & duritia trahitur.
¶ Quorũ cã taliter annotari põt, quia pectus mouet ꝑ musculos in hanelitus liberatione, ideo deficiente ex toto influxu cerebri, & vehemẽter musculorũ calore debilitato, motu priuãtur, & hoc pacto ex toto priuat anhelitu, & quũ adhuc aliquid virtutis in musculis animalis detinet, mouent saltẽ naturaliter ad pectus dilatãdũ, sed mutato impedimẽto, modico existente, mouẽtur & in ordinate, minori vero existẽte ordinate mouẽtur. ¶ (quippe) exponit, ꝙ apopletici ob id moriunt, quũ spirare nequeũt, quare quũ ob anhelitus priuationẽ, partes corporis moueri nequeunt, eius actio ad vite vsum frustra, inanisq̃ censetur: quãuis in opinatã ꝑnitiẽ haud impellere possit, post id ꝑ exẽpla lineat, ꝙ nõ mõ apopleti

cus anhelitus ſpoliatione, expirat, immo qui vniuerſali detinetur reſolutione, quū anhelitus priuatione haud viuere diutius, tribuit: vbi locū affectū eſſe nucā, in quo nerui exſtāt, ex vrinæ, egeſtioniſq; inuoluntaria explicatione enodauit: & hoc liniamēto nec reiectus, aliū narrat, de quodā qui ꝓpter caſum, in omniū inferiorū mēbrorū paraliſim ꝑter manus incidit, & hoc ex noxa in nuca cōgeſta. ¶ (igitur) quomodo paraliſis, cōuulſio varias corporis ſedes afflictas eſſe, indicat: accēdit, quoniam ſi omnes corporis ſedes faciē ēt copulando, præaſſertas patiuntur paſſiones, tunc cerebrū eſſe oblaniatū ꝑſagiūt, aut facies ſub naturali cōfirmatur ſoſpite, & eo tēpore ſpinæ principiū eſſe affectū, decernūt, aut corporis pars a cōuulſione laceratur: & tūc neruū, aut muſculum ad partē dirigētē vexatū eſſe, cōiiciēdū. ¶ (igitur) q ꝑ anothomiā neruorū principia, ad ſingula corporis mēbra ꝓtrahētia, haud ingnorauerint, faciliter ſenſū, aut motū aliqua in ſede extinctū, reuocare queūt ¶ (Verū) herophilū, eudemūq; bifariam criminatur, quoniam iiq poſt Hippocratē primi inneruorū anothomiā exarātes fuere, multa in deciſa de enūciatis dimiſerūt, & nec leuē medicis dubitādi, ſubminiſtrauerūt cām. puta qualiter ꝑ neruorū reſolutionē quādoq; ſenſus tm̄ ſuccūbit: interdū

motꝰ, aliqñ gemina ſimul finẽ faciũt. (itaq́;) ꝓbat, q̄ neruorũ reſolutio vera, & quæ in ꝓpria vbi.n. motus eſt nudatio, illa ꝑcipue reſolutio nũcupãda, vbi qdẽ ſenſus extinguit, ille locus ſenſus expers, & haud reſolutio ꝓmulgãda, quãuis aliq ſenſus reſolutionẽ ſentiẽt: q̄re quoddã cõmitit theorema, vt qlibet nominibꝰ fungat, vt ſuus fert animus. (etenim) normã in curatione attẽdẽdã, promit vt quicũq; ptes ſenſu, aut motu aduerſata ſ ꝓbe abolere exquirit: hæc & ſedẽ oppugnatã, eiuſq; oppugnationẽ ꝑcurrere, opus eſt, niſi hæc qp pe dignoſcãt, curatio iniqua ſuſpicat: ſed ꝙ huiuſcemodi euidẽtia medico ſit oportuna, ſilo exẽplificat, de pauſania ſyro ſophiſta, quum Romã curſũ direxiſſet, de iumẽta cecidit: vnde auricularis, mediuſq; digitus, & mediũ medii dure ſentiebãt, poſtea medicis inepte curãtibus: ſenſum ꝓrſus amiſit, quare ex indagatis ad lumẽ acceſſit, ꝙ pars inimicata principaliter, nucæ initiũ extitiſſet: vnde a digitis admi nicula deplicari, & circa nucã adhiberi, imperauit, & ſic æger ad priſtinũ fuit reintegratus & hoc ex loci affecti dilucidatione. (etenim) aliã aſſerit regulã, qa id primo intus noſcere oportet, ꝙ nerui ſparſi, ac ꝑ manus diuiſi, eis ſenſum ſuggerẽtes, radicẽ peculiarẽ variam a neruorũ radice lacertos cõmouẽtiũ, habẽt,

quod medicos fugit. ¶ (verũ) tria innuit, & ꝙ sua hoc in tertio libro disputatio, vltra id qđ ꝓposuerat, expatiata fuit: secundo ꝙ sua in hoc libro fuit mens, capiti passiones obuiantes, annotare. tertio causam, cur suus sermo ad neruorũ refragationes ꝓtractus fuit: enarrat: quoniã intentio sua existerat, cerebri affectiones tractare, sed nerui a cerebro innascũtur: igitur &c. ¶ Postremo finẽ libro imponit & quũ hoc de exponẽdis, mẽtẽ suã innotescit

Ex his hæc dilucidantur pronulgata.

¶ Quantũ anhelitus secũdũ magis & minus sua a naturali directione abhorret. tanto maiorẽ aut minorẽ iacturã in cerebro esse cõiicitur.

¶ Spirationem intermittentẽ, nimioq; quũ labore lactatam, pessimã esse ponit:

¶ Apopleticos exspirationis priuatione, necem consequi, testatur.

¶ Vniuersaliter resolutus, sine spiratione, vitã degere, haud sufficit.

¶ Vti vniuersalis neruorũ passio, facie sub sua tẽperie exñte, nucã affici, sic ẽt facie in afflictionib⁹ associata, cerebrũ affectũ esse, denũciat:

¶ Particularis neruosæ sedis passio, neruũ, aut eius musculũ obluctari, ꝓsagit.

¶ Motus expiratio, verã portendit resolutionẽ.

¶ Queq̃ noia appellare, vt ei patiť aius, tribuiť.

¶ Loci refragati, refragationisq; præcogni-

tionē, curationi oportunā esse, ꝑdicat:
In neruorū passiōib⁹ ꝑsidia circa spinæ initiū, & haud ꝑtē circa resolutā, adiiciēda eē, monet.

De olfatu.

VBi olfaciēdi vis lædit, nō eorū meatuū q̄ in naribus cōspiciūtur, sed vel anteriorū cerebri vētriculorū, quū intēperantia quadā afficiunt, noxa ē, aut eorū meatuū, qui in iis ossibus sunt, qui ethmoide id est cola, græcis dicūt, si aliquādo obturātur: si quidē odoratorū sensus, in prioribus cerebri sinib⁹ pficit, elatis ad ipsos per coli foramina vaporibus, quēadmodum in eo libro, quem de olfactus sensorio cōscripsimus, iam declaratum est.

COMMEN. XXV.

DE olfatus pturbatione his paucis in verbis sermonē agitat, vbi vnū principaliter detegit. s. q̄ olfatus facultas nō ad nares: sed ad anteriores cerebri vētriculos re vera spectat: q̄d ex olfatus detrimēto illustrat, vt in sᵃ ꝑsuasum hᵗ.

FINIS.

TERTII LIBRI.

GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM NOTITIA, LIBER QVARTVS.

CVM EXPOSITIONE IOANNIS FRANCISCI DVRATII MEDICI NEAPOLITANI.

PROOEMIVM.

VA uia & ratione affectas sedes scrutari conueniat, duobus primis libris, certis quarúdã partium exẽplis, satis explicauimus. Quoniam vero vt iam diximus, atque in aliis libris demonstrauimus, circa res particulares exercitari oportet eum, qui singula artis opera, quæ vniuersali via & ratione didicit, tuto & celeriter perficere voluerit, operæ præcium me facturum mihi videre videor, si rationales quasdã notiones omnium corporis particularum, q̃ sensum effugiunt, quum quomodolibet afficiuntur, perscripsero, sumpto a capi-

te initio. Igitur de memoria, & cogitatione vitiata, atque reliquis animæ functionibus, quas principes nominare consueuimus, in huius cōmentationis libro tertio iam diximus, simul in non paucis affectuum generibus, via & ratione inducto exercitationis modo. Nam & de phreniticorum insania, & de ea quæ citra febrē accidit, quam maniam nominant, præterea de lethargo, sopore, morbo comitiali melancholia, vertigine, cephalæa, hemicrania, apoplexia, & similibus, ibi iam dictum est.

COMMEN: I.

PRAESENS liber quartus, binas in partes secatur, scilicet in proœmium, & tractatum, tractatus ibi (at in) auspicatur, proœmium hæc litera quam præ manibus habemus, statuitur: vbi non vnum asserit. ¶ Primo quæ geminis prioribus in libris agitata fuere, repetit animo, & hoc haud rationem renunciās, quū comētatione in aforistica, libro quarto com. xxii. orsus fuit, ea quæ maxime arti conducunt, sæpe tractare sit melius: quoniam rationem, methodumq; vniuersalem, locos intus

noscendi affectos, anterioribus in libris enodauit. ¶ Secundo (quoniam) & theorema, suam hoc in tractatu intentionem esse rationalem, intimat, & hoc quum sentit, qui singulas artis operationes, vniuersali methodo didicit, & qui probe perficere voluerit: circa res particulares exercitari, necesse est: quoniā neq; enim possibile est, nisi exercitemur multiformiter in particularibus, agere quæ oportet in laborantibus, neq; ipsam exercitationem competenter fieri contigit, sine vniuersalium congnitione, vt ipse. ix. methodo medēdi olfecit. ¶ Tertio (operæpretium) suā animi vim exponit, quia ei operæpretium videt, si omnium corporis partiū, particulares agnitiones, quæ latent, disputauerit, a capite incipiens. ¶ Postremo (igitur) quæ in tertio ab eo promulgata, reiterare elucet: quæ euidentiæ impulsu, sub silentio transeo.

Ex his hæc decerpo memoratu digna.

¶ Medicus si tute, festinanter, ordinateq; operare cupit, his geminis viis & methodo in vniuersalibus, & circa particularia exercitatione eum fungi, hortatur.

¶ Insaniam bifariam & quum febre vt phrenitidem, & citra febrem, vt maniam, melancholiam profitetur.

De affectis partibus in oculorum morbis:

AT in præsenti libro, qui huius commẽtarii quartus est, de faciei partibus, quæ intrinsecus afficiuntur, sermonem faciemus, ab oculis incipiendo. Nam modo ipsorum sensus, modo motus, ac nonnũquam tam sensus, quam motus resoluitur idq; interdum in altero, interdũ in vtroq; accidit oculo. Nonnunquam solius palpebræ, nonnunq̃ etiam eius partis, quam proprie oculum vocamus, vel sensus, vel motus læditur. Quum enim nullo in oculis malo apparente, cernendi sensus deperditus est, demissus a cerebro neruus, causam, vt vel inflammationem, vel duritiem, in se continet, aut ex humorum defluxu, aut aliter quomodolibet foramen ipsius obturatur. Atq; huiuscemodi affectus, oculo, vt instrumentali parti, accidere necesse est. qui vero ei, vt similari, adueniunt, octo intemperantiæ generibus continẽtur. Præterea aliud quoq; ipsorũ vitium est, quum vel nihil omnino, vel exiguum ad modum visifici spiritus, a principio quod in cerebro cõsistere putandum est, ad eos descendit. Si vero vter

uis oculorum, motum duntaxat amiserit, secundæ copulæ neruum, qui a cerebro oritur, molestari necesse est, ab aliquo videlicet eorum affectuum, quos alteri neruo qui a prima coniugatione nascitur, nuper accidere diximus. Quoniam vero vt ex anatomice didicimus, musculi oculum mouentes, senario numero constant ac prætereos alii quoque sunt, qui descendentis in ipsum meatus radicem amplectuntur (quippe dissectores ita nominare consueuerunt primæ coniugationis neruum, eo quod soli manifestum sit foramẽ) accidit interim, quanuis ipse haud quaq̃ afficiatur, vt musculorum aliquis, aut in propria essentia, aut in neruo ad ipsum descendente, ab aliquo nuper dictorum affectuum infestetur. siquidẽ singulis horum musculorum, pars quædam nerui a secunda coniugatione orti transmittitur, haud secus q̃ iis quoque musculis, qui meatum ipsum conprehendunt, siue ii duo, siue tres siue vnus duntaxat, dicendus sit. id enim in præsentia non refert, modo nouerimus horum musculorũ munus esse, vt & retrahant oculum & fir-

ment, ne mollis ille neruus, quem & visificum, & meatum nominant, vllo pacto in processu diuertatur. Quum itaq; sex inueniantur oculum mouentes musculi, si is quidem qui ipsum retrahere solet, afficiatur, totus oculus delapsus videbitur. si vero is qui ipsum detrahere potest, affectus est, oculus retractus apparebit. Ita ẽt si minoris anguli musculus vitiatur, ad maiorem: si vero hic læsus est, ad illũ oculus deflectitur. At si voluentium musculorum quispiam resoluitur, obliqua erit totius oculi conuersio. Cæterum quũ alii præterea sint musculi mollem neruum illum circundantes, scire licet, ipsis resolutis totum oculum procidere, atque a sua sede moueri. Atq; plerique eorum qui sic affecti sunt, sensim quidem intento molli neruo, sed nequaq̃ affecto, citra noxam cernere possunt, qui vbi quoquo modo afficitur, visum efficit obscuriorem. vbi vero adhuc magis malũ ingrauescit, constat eos qui sic afficiuntur, nihil omnino cernere posse. Porro quum oculi a sua se deremouentur, si ad alterutrum angulũ fiat conuersio, innocua permanebit cer-

nendi facultas. si vero aut sursum, aut deorsum, aut in obliquum quoque vertantur, quicquid ipsis obieceris, id omne duplum esse videbitur.

COMMEN. II.

HIC summus experimentator Galenus tractatum exorditur: vbi a probo non dissentiens ꝓcessu, post de cerebri, neruorumq; passionibus determinationem: consequenter de ortorum a cerebro, vt organorũ quatuor sensuum exteriorum, ac partium adiacentium, scilicet oculorum, narium, aurium, linguæ, dentium, afflictionibus meditari, aggreditur. ¶ Et primo ab oculorum passionibus geminis de causis auspicatur. & ipsorum oculorum vicinitatis ad cerebrum, & nobilitatis causa, quum virtutis nobilioris sensitiuæ exterioris organa exstant: sicut est visiua, vt primo de sensu & sensato annotatur: & bina asserit, vt ea de q̃bus hoc in libro percunctari elaborat, & hoc quum refert (at in præsenti libro). ¶ Secundo (ab oculis) suum exequitur propositum, puta de oculorum sensus, motusq; detrimento, tripliciter sermocinatur, aut ex oculorũ parte duntaxat, quia sensus, vel motus, aut motus & sensus ab vno, aut a geminis oculis

relegantur. ¶ Secundo ex palpebrarum vitio ¶ Tertio ex obticorum erratu neruorum, ex harum trium partium crimine, virtus visiua oppugnationem compati assueuit. ¶ Vlterius pro eximiori asserendorum euidentia, actendere opus est, quod actio oculorum aduersata, triplex excogitatur, videlicet ablata, diminuta, & conrupta: quare de priuata prius, & post id de diminuta contendit: refert quod quando oculi nihil noxæ habere testãt, tũc reluctatio nẽ neruo ex cerebro pullulãte, innasci: pdica: & hoc ex officialium parte quatuor de causis, aut propter calidum apostema, aut duritiem in eo congestam, vel propter succos ad ipsum defluentes, vti ad alias corporis sedes, aut qa nerui via obstructa existit. ¶ Sed ex similariũ parte octo modis, sicuti & octo iniquarum cõplexionum genera scribuntur. ¶ (præterea) visionis incommodum ex parte visiui spiritus enarrat: quũ enim ad oculos vel nihil, aut modicum de visiua facultate distribuitur, eo tempore visus priuatio, aut diminutio germinat: & sic visiua virtus ex bis geminorũ maleficio detineri potest, aut oculi, aut palpebræ, vel obtici nerui, vel visiuæ facultatis. ¶ (si) de motus oculorum læsione colloquium agitat: quum ipsi in motu reluctantur, tunc neruum secundæ copulæ idest qui a secundo pari ner-

tribus modis pōt ledi actio oculorum

norum cerebri gignitur, ab aliquo afficitur morborum vt apostemate, vel duritie, aliisq; vti de primo probatum est neruo, quoniã oculi visiuam vim a cerebro per primum neruorũ par lactant, motum vero per secundum, vt in libro de dissectiõe latius indicatũ fuit. ¶ (quoniam vero) musculos oculos mouentes enumerat quia sex esse, ex anothomicis didicit. ¶ (ac pter) de lacertis meatum oculorũ circundantibus, neruoq; obtico loquitur, principaliter q̄ pter musculos motiuos pmulgatos, alii vigent, qui radicem foraminis nerui in ipsum scilicet oculum descendentis, amplectuntur: quem anothomici neruum primæ cõiugationis idest primi paris dicunt, & talis est neruus qui obticus fertur: secundo q̄ inter neruos iste solus foramẽ possidet: tertio quãdoq; vsu contigit, vt hic neruus obticus sospes reperiatur, ita q̄ ab omni sit relegatus iactura: sed vnus ex eius lacertis, aut in sui essentia aut in neruo ad ipsum penetrante, afficitur: quæ affectio ab aliqua supra assertarum causarũ impelli potest: huius (siquidem) exponit causam quia ad vnum queq; horum lacertorum neruus distribuitur, a secunda coniugatione idest a secundo pari destinatus: sicut ad illos pergunt musculos, qui meatum cõphẽdũt: siue.n. hi duo, vel tres sint, parum refert.

sex sunt musc[uli] [illegible] omnes moventes,

¶ (modo) ipſorum lacertorum vicem pãdit; quæ extat, vt oculos retrahant ſcilicet ſuſpenſos teneant ac firment, vt ne mollis ille neruus qui & viſificus ideſt per quem viſiuus ſpiritus tranſit, & meatus videlicet concauus nũcupatur, vt obticus neruus nullo modo deflectatur, quia ſi ſua a naturali deplicaretur diſpoſitione, viſus detrimentum haud denegaret. ¶ (cum itaq;) muſculorum oculos cõmouentium perturbationes, expedit: quoniam ſicuti ſex oculorum motiui muſculi inſcribuntur: paripaſſu & ſex pasſiones premit. ¶ Primo ſi muſculus q ipſum retrahere ſolet ideſt ſuſpenſum oculum ſuperius retinet, infirmatur, totus oculus delapſus, videlicet inferius lapſus videbitur: ſecundo ſi is puta muſculus qui ipſum detrahere ideſt inferius regit oculũ compatiatur, oculus retractus, ſeu clarius, ſuperius verti apparebit. tertio ſi lacerti quibꝰ oculi verſus paruum angulum mouentur, oblictantur, tunc ad maiorem angulum declinant & contra. ¶ (at ſi) explicat, ꝙ ſi aliquis muſculorum circulariter oculos mouentium reſoluitur, ſeu mollitiem compatitur, tunc oculorum motus erit obliquus. ¶ (cæterũ) innuit ꝙ pter ſupradictos alii excogitantur muſculi, qui oculos circundantes, eos ſtabiles detinent: qui ſi eorum neruum mollẽ, ideſt ſen

ſu, motuq; priuatum obtinent: tunc muſculi ipſi reſoluuntur: & oculi foras explicantur, & ab eorum repelluntur ſede. ¶ (atq;) de ſupra diffuſorum muſculorum mollitie ſecundum magis, & minus diſtinguit, aut enim iocunda ipſorum erit mollificatio, & tunc neruo nequaq̃ oppugnato: viſui minime reluctationẽ erogabit: aut eſt mediocris: & ſic viſus imperfectionem vendicabit: ita q caliginoſe coſpiciet, aut eſt fortis, & ita viſiua actio prorſus eruitur. ¶ (Porro) de oculorum a proprio angulo mutatione incomodum detegit: nã quũ oculorum molitur contortio, & hoc quum innatum refugiunt locum: tunc viſus actio haud refragat, ſed ſi ſurſum, aut deorſum, aut tortuoſe moueantur: tunc vnum duplex eſſe videbitur. ¶ Cuius ratio ex Ariſtotelis promptis in. xiii. particula probleumatum, problema xi. annotari põt: qa motus viſionis ab vtriſq; oculis concitatus, haud in eundem conterminatur punctum: ſed in varios, propter organi indiſpoſitionem quæ fuit in ea, vnde vna pupilla vnum inſpicere, & alia aliud cenſet: quũ itaq; eandem bis cernat, q non vna ſit, ſed geminæ iudicat. ¶ Sed de Galeni conſilio aliter fertur, & hoc primo de cauſis ſynthomatũ quia quando viſionis principium vertitur in amplum lateraliter dextra, & ſiniſtra, perma

net semper linea recta, sed quum videtur permutare in sursum, aut deorsum, mox vnum apparet esse duo: quum non seruent eandem situationem, quam seruant, quum mutantur in amplum: contigit autem in potentia visiua, ꝙ vnum videatur esse duo, in aspectu non seruante eandem situationem: si sic determinentur oculi, ꝙ vnus tendat deorsum, & alter sursum & non aliter. Ambobus enim intendentibus sursum, aut deorsum hoc nō apparebit.

Ex his hæc compilo enuntiata.

¶ Visificam facultatem ex instrumenti causa, triplici via videlicet oculi, palpebræ, neruiq́ obtici, intemperiei vero octies, dispendium perpeti, ponit.

¶ Obticos intitulatos neruos quatuor de causis puta inflammatione, duritie, crassorumq́ succorum confluxu, ac obstructione visui aduersari, suspicatur.

¶ Oculi eorum agunt actionem secundum magis, & minus, ita vt a spiritibus a cerebro ad eos gratificatis, permictitur.

¶ Oculorum motum ex secundi paris neruorum cerebri obluctatione, turbari, refert.

¶ Musculos oculos concitantes sex esse, ex anothomica testimonium reddit.

¶ Per obticos assertos neruos visificos spiritus ad oculos solicitari, eosq́ tantum foramen ha

bere, ac ex neruorum prima cōiugatione coinnatos esse, denunciat.

¶ Sicuti sex oculorum motiui lacerti, paripassu & totidem eorum afflictiones cōnumerantur.

¶ Oculorum tortuosus motus, circulares musculos affici indicat.

¶ Oculorum sursum, aut deorsum, aut oblique conflectio, vnum duplex esse cernere impellit

¶ Visum secundū musculorum mollitiē, sua in actione intendi, remictiq; coiicit.

MVSCVLI vero supernam palpebram mouentes (nam inferior immobilis est) quoniam perquamparui sunt, adeo vt in maioribus quoque animalibus vix manifeste perspici possint, nihil mirum si nerui ipsis innati difficulter videantur. Nihilominus quēadmodum in musculis quorum iam supra meminimus, ita & in his quoq; euenire necesse est, vt interdum musculi ipsi, peculiari aliquo affectu, ex his quos ad musculos ptinere nouimus, interdum vero nerui ipsis innati infestentur. Igitur si musculus ipsam sursum retrahens exoluitur, laxam efficiet palpebram adeo vt oculus aperiri non possit. si vero detrahentes (gemini enim sunt) resoluū

tur, oculum claudere non poterunt.
Quorum si alter dūtaxat afficitur, ad oppositum musculum palpebra deflectetur vt fracta videatur, in fine videlicet circa mediam ipsius lineam. quippe ea pars, q̄ iuxta musculum affectum est, retrahi: quæ vero iuxta illæsum est, detrahi videtur. Hi sunt partium oculi peculiares affectus, q̄ latentibus locis insident. Ac sunt prætera alii, qui ex aliis partibus ei per consensum adueniunt. Igitur accidentia, suffusorum visis similia, vidētur oculis nulla propria affectione molestatis, sed aut oris ventriculi, aut cerebri cognatione, id accidere solet. Verum hæc ipsa, ab iis quæ a ventre oriuntur, distinguēda sunt Primum quidem ex eo, quod vel alter dū taxat oculus, vel vterq; similiter, visis occupetur: siquidem in vniuersum visa ob humorum in vētriculo contentorum vitiū oborta, vtriq; oculo similiter accidūt: Quæ vero per suffusiones apparent, neq; incipiunt simul in vtroq;, neque similiter apparent deinde ex tempore quoque distinguuntur. Si enim tribus quatuorve aut etiam pluribus mensibus, suffusionis

apparuerint accidentia, contemplantiq; tibi pupillam, nihil tenebrosum videatur ab ore ventriculi affectum procedere inuenies. Si vero non ita multum temporis intercessit, quærédum est in primis, vtrũ ex quo incœpit affectus, singulis diebus perpetuo huiuscemodi apparitio perseuerauerit, nullo scilicet interueniẽte die, qui omni reprehensione caruerit, an diebus quibusdam laborans exacte videatur conualuisse. Nam assiduitas suffusioné portendit. Intermissio vero, q̃ malum a ventriculo prodierit, suspitionem excitat idq; magis si perfecte quis concoquens, nullum sibi visum apparere fatetur: sed multo magis, si quum apparuerunt visa mordicus in ore ventriculi doluit: maxime vero, si post hæc vomendo, eiecta re mordente, mitigata fuerint accidentia. Hæc sunt quæ primo statim die, quum videris hominem, interrogando discere debes, quando, vt iam diximus, exquisite secundum naturam se habuerint oculi. Vbi vero altera pupilla tenebrosior, aut turbidior, aut (vt breuiter dicam) nõ exacte pura videtur, suffusionis esse initium

censendum. Si vero quispiam suapte natura pupillas ipsas non admodum puras habuerit, consideranum vtriusq; similis sit affectus: ad hæc an non ita multum tẽporis a suffusionis accidentibus præterierit, vt eas turbidiores reddere potuerit. Quod si ita est, impera, vt min⁹ cibi quã pro cõsuetudine ingerat, eumq; nihil mali succi habentem. postero die, vbi probe concoxerit, qualia apparuerint visa, interroga. Si enim vel omnino nulla, vel debiliora videantur, ad ventriculum referẽdum est accidens. At si similia permanserint, non per consensum, sed ex propria dispositione, sciendum est huiusmodi accidentia oculos infestare. Idq; magis, vbi sumpto ex aloe medicamento, nihil variauerint. Voco autem medicamentum ex aloe, quod alii hieram picram, alii simpliciter picram appellant. Quippe si a ventriculo prouenerit accidens, huiuscemodi medicamento potui dato, facillime curatur, accedente simul bona concoctione: vt in idem conueniant, & affectæ sedis notitia, & ipsius curatio. Equidem quosdam sic affectos, quanuis (vt scitis)

ſcitis) non viderem, quū in alienis eſſent terris, per literas curaui. Nam quum nōnulli ex Iberia, Celtica, Aſia, Thracia, atq̄ aliis regionibus, per epiſtolas a me peterent, ét in ſuffuſionis initio, nullo adhuc vitio in pupilla apparente, vt probatum aliquod eis medicamentum tranſmitterē volui prius certiorem me redderent, nū ex multo tempore ita fuiſſent affecti, præterea de aliis quoque, quorum paulo ante mentionem fecimus. Qui quum p epiſtolas reſponderent, ſex menſes, aut annū iam exactum eſſe, vtrunque oculum ſimiliter affici, quum probe cōcoxiſſent, melius ſeſe habere: per cruditates, atque ventriculo mordicus dolente, grauius irritari, educta vero per vomitum bile quieſcere, nulla facta de pupilla quæſtione, ſatis efficaciter me cognoſcere putaui, nō proprio affectu, ſed per ventriculi cōſenſum oculos infeſtari. Mittens itaq; picram, ipſos quidem in primis, atque præcipue: p eos autem, alios quoque multos ipſorū conterraneos ſanaui. quum enim omnes quotquot epiſtolas meas acceperunt, docti eſſent, affectorum locorum notas ex

literis meis didicerunt, quibus deinde facile cognitis, eos amaro medicamento curauerunt.

COMMEN. III.

DE oculorum passionibus quo neruos ad obticos, lacertosq; motiuos, purgato colloquio: succedenter eundem bifariam consectari exquirit: vno modo quo ad musculorum, palpebrarũq; opugnationes, & hoc (musculi vero) vbi quatuor expedire, persuasum habetur. ¶ Et q̄ musculi superiorem commouent palpebram, inferiorem nequaq̄, quum ipsa immobilis sit a natura adiudicata. ¶ secundo q̄ hi musculi taliter per breues congesti fuere: q̄ etiam in animalibus eximiam obtinentibus molem, quum labore excogitari queunt. ¶ Tertio (nihilominus) oculorum inter musculos, & palpebrarum humanitatem detegit: sicuti oculorum p̄cōcitati musculi, dupliciter & per propriam essentiam, & per neruorum consensum in eis ortorum aduersari, vim habent: consimiliter de palpebrarum lacertis censeri, opus est. ¶ Quarto (igitur) musculorum palpebrarum obturbationes nobis secundum sensum latentes, non autem via rationali promit: si musculus palpebram superiorem

mouens, exoluitur, seu sua in actione debilitat, adeo mollificatur, vt oculus aperiri haud possit: si vero detrahentes idest musculi inferius mouentes palpebram, qui bini exstant, mollificantur, oculum claudere non permittunt: si alter solum horum geminorũ, scilicet musculorum afficitur, palpebra versus superiorem musculum deflectitur, ita ꝙ medium oculi claudet, & medium non: nam claudet quidẽ partem sani musculi, partem vero mollificati nequaq̃: sic igitur hæ peculiares, abditæq; secundum sensum machinantur, lacertorũ palpebrarum passiones. ¶ Secundo (ac sunt) de oculorum affectionibus quo ad essentiam, vel consensum tractare insudat: quod secundum principale hac in litera exponitur: cuius sermo in tres dissecatur partes: exordio autumat ꝙ in oculis quedam accidentia quæ immaginẽs perhibentur, similia visis suffusorum idest his quæ in initio cataractæ accidunt, quæ nulla in oculis existente passione excitantur, sed solum per consensum, & hoc aut cerebri, aut oris ventriculi. ¶ Secundo (verum) indicia q̃bus immagines oculorum ex ventriculi causa, ab iis quæ cataractæ impulsu discernuntur, monet: videlicet, ex æqualitate oppugnationis oculorum; quia immaginatio vel vno in oculo, aut vtrisq; conducitur: si enim ventrici

serratu germinat: eo tempore oculi æqualiter afsligũtur: sed in cataracta aduersum molitur: quum nec ambo oculi, neq; vniformiter oblaniari incipiunt. ¶ Secundo ex tempore (deinde) si aliqui oculorum accidentia vt immagines, per trium, aut quatuor mẽsium spatium tollerant: tũc eos perquirere oportet: an pupilla aliquam possideat caliginem: secundo an huiuscemodi accidentia aliquam submi nistrant intermictentiam, quoniam si pupilla lucida apparet: & accidentia quandoq; desiterunt: tunc ventriculi maleficio: & nec per essentiam induci, gloriandum, quum assiduitas a quam, intermissio oppositum testatur.
¶ Tertio ex concoctionis probitate: quoniã si quum eius pfectione, immagines deserũt, & quum imperfectione exundant: ventriculi noxam eas impellere, decerne: sed aduersum puta quum rectitudine, in rectitudineq; digestionis si æqualis fuerit permanentia, suffusionem portendit. ¶ Quarto (si quum) ex accidẽtium ventriculi argumento, si immaginatione inspecta, in ventriculi ore dolor commouetur pungitiuus. ¶ Quinto (si post) ex vomitu si enim oculi naturaliter laborant, quum mordaces in eo connexi succi euomuntur, immagines refugiunt: ventriculum esse refragatũ, cense, has porro abhorrentias ab initio per-

pẽdere opus est: ¶ Sexto ex pupillæ exclypsi, & hoc bifariam & præter naturam, nam si obscura, vel turbida apparuerit, suffusionis initium santiendum: aut ex natura, vt si pupilla a natura innata sit haud munda, & tunc tria reconciliari hortatur: & si pupillæ vniformiter pollutæ conspiciantur. secundo si accidentia parui extant tẽporis. tertio impera vt escis in modica quantitate, honestiq; euchimi fungatur, necnon comoda concoctione, iniqua repellendo alimenta: his vigentibus contristatum interroga, si pulchra p̃cedẽte digestione, nulla, aut modica pullulat immaginatio, ventriculum esse obluctatum in sinua: si vero consimiles vt prius, nec per colligantiam, sed per essentiam gigni, scias. ¶ Septimo (id'q;) ex adminiculi patrocinio, quoniam si ventriculi delicto, immagines insurgunt, ex amari medicamenti deuoratione puta hiera picra, quum recta digestione consequente, futiliter dissipantur, secus autem si ex oculorum essentia prodeunt. ¶ (equidem) secundum assertũ principale lineamento lineat: cuius verba quũ dilucide annotentur, reticeo, sed hoc vnum attendo, q͏̃ oculorum per consensum immagines, quum hierapicra diruit:

Ex his hæc colligo enarrata.

¶ Infernam palpebram immobilẽ esse, cõiicit:

¶ Palpebrarum musculos eorũ haud ꝓlixitate, vix visibiles esse, ꝓfitetur.

¶ Abhorrentes, latentesq́ palpebrarum passiones, ex musculorum affectorũ alietate, impelli didicit.

¶ Oculorum suffusiones, aut eorũ essentia, aut cerebri, vel ventriculi crimine congeri autumat.

¶ Sicuti oculorum immagines, quum auspicantur, æqualiter geminis obsistunt oculis, & aliqua cum intermictentia, proba in concoctione attenuari, cruditatis vero tempore roborari, venticuli accidentia consequi, vomitu desistere, in pupillis nulla apparente caligine, medicamenti p̄sidio opitulari, per consensum innasci, pariter oppositum, per ꝓprietatem testimonium reddunt.

¶ Hieram picram oculorum immagines per cõsensum abolere, claudit.

AT similia quoque suffusioni accidentia in quibusdam phrenitidis speciebus, affecto scilicet cerebro, sæpenumero euenire solent. Nec refert vtrum species, an differentias nominaueris. Nam simplices quidem duæ inueniuntur, ex quibus deinde tertia componitur. Quippe sunt

phrenitici quidam, qui de iis quæ oculis offeruntur, recte (quantum ad sensitiuam notitiam pertinet) iudicant, cogitando vero a naturali iudicio aberrant. Alii rursus cogitatione quidem fallũtur minime, sensibus tamen difformiter mouẽtur. Sũt præterea qui simul & sensus & cogitationis vitio laborant. Itaque cuiusq; læsionis modum, sic accipe. Quum Romæ quidã domi, cum lanifici puero contineretur, surgens a cubili venit ad fenestram, per quam & ipse videri, & præteteuntes videre potuit. Itaq; ex vitreis vasis singula ostẽdens interrogauit, imperarent ne vt ea proiiceret? Illi vero ridentes, plaudẽtesq; vt ea proiiceret, rogabant. tum ipse deinceps omnia arripiens eiecit. at illi magnis acclamationib⁹ riserũt. Postea iuberẽtne puerum quoque proiici, quum eos interrogasset, atque id illi iussissent, illico ipsum deiecit. quem ab alto cadentem vidẽtes, suppresso statim risu accurerunt, & cõfractum iam puerum sustulerunt. At contrariam affectionem, non solum in aliis, verum in me ipso, quum puer adhuc essem, expertus sum. Quum enim per æstatẽ

ardente febri laborarem, & festucas atro colore, ex cubili eminere, & floccos similiter in vestibus esse putabam, quos auferre tentans, nihilq; sub digitis eductum inueniens, accuratius, vehementiusq; id efficere conatus sum. Audiens itaq; duos ex amicis qui tum aderant, dicẽtes: Videsne hunc iam & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexi, idipsum quod dicebant, me fecisse. Quum vero sic animo constarem, vt rationalis in me facultas non vacillaret: Recte, inquam, dicitis, ꝑinde ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. illi autem quum idoneis rigationibus caput fouerent, tota die, sequenteq; nocte grauibus in somniis turbatus sum, vt interim & clamare, & exilire viderer. verum postero die, mitigata sunt omnia accidentia. Igitur constat, quod licet ab eadem causa secundum speciem accidentia proueniant, non tamen ab eadem sede, quæ primario affecta sit emergunt, quum alias ex cerebro, alias ex vẽtriculo per cõsensum affectus oriatur, vt dictum est. Quũ enim in cerebro cuiuspiam biliosus succus abundat, acceditq; febris ardens, is

afficietur perinde ac si ad ignem torreret, oriturque tum fumus, veluti in lucernis ab oleo. qui per vasa, quæ ad oculum tendunt, delapsus, visorum in ipsis causa censetur. siquidē in anatomice vidistis, quod & arteriæ & venæ ab his vasis, ex quibus choroides meninx contexta est, simul cū neruis ad oculum descendunt. Verū huic sermoni, vtpote satis iam definito, finem imponentes, de reliquis oculi partibus deinceps dicamus: si prius id in vniuersum monuerimus, nostri instituti nō esse, earum particularum quæ manifeste sensu percipiuntur, si a naturali constitutione abberrauerint, notas perscribere, sed illarum potius, quæ quum affectæ fuerint, sensum latent. Nā quū pupilla manifeste videt aut fracta aut distorta, aut pter naturam vel aucta, vel imminuta, haud difficile est affectam particulam cognoscere: at vero quæ sit dispositio huiusmodi faciēs affectum scire, artis medicæ munus est. verum de iis in libro de causis accidentium iam scriptum est. Proinde non opus esse videtur, vt in hoc libro vel affectas sedes in oculis, quas sensus consequi pōt, vel

affectos ipsos declarare aggrediar. Quip-
pe affectuum nomina vno paruo volumi
ne: cui titulus est: quomodo noscantur
oculorũ affectus: perscripta sunt. Causas
(vt diximus) in libro de accidẽtium cau-
sis: inuenies. Tempus igitur est vt ad lin-
guam nostra conuertatur oratio.

COMMEN. IIII.

DE oculorum immaginibus soluto sermone, in præsentiarum de quibusdam alienationis speciebus, cum accidentibus suffusioni consimilibus compaginatis, differere insudat: quare suo incolloquio complura asserit: & suam intentionem: quum ait, ꝙ cerebro affecto, tres alienationis absurditates germinare consueuerunt: quæ immagines suffusioni similes retinent: quarum geminæ simplices, tertia vero composita constituitur. ¶ (quippe) ipsas abhorrentias explorat, quoniam quidam exstãt qui quantum ad ea quæ impartiuntur, secundum visum probe diiudicant: sed secundum iudicium ludificantur, vt de puero lanam pectinante Galenus in litera patefacit: ¶ (At contrariam) secundam alienationis seu maniæ speciẽ per figuram illustrat: in qua in sen-

su, nec in iudicio crimen innascitur, vt in se ipso acuta febre laborante detegit, vbi sensus in erratum ducebatur, quum festucas atro co lore ex lecto eminere, & floccos in vestibus esse suspicabatur: & quum amici ipsum interrogassent, an pilos distrahere, festucasq; colligere cerneret: raptim quæ promulgauerũt, percepit: & sic sensum, & non rationalem facultatem vitio detentum esse, coniecit. quum suos obsecraret amicos, vt ei p̃sidium submistrarent. ¶ Sed tertiam alienationis speciem quæ ex indicatis machinatur, vbi sensus, ratioq; illudunt, haud figurat: quum simplicium effigies, compositorum euidentiam sollicitãt. ¶ (illi) adminicula secũdam alienationis spe ciem dissipantia, enodat. ¶ (igitur) vnũ aliis incertum soluit: scilicet quãuis cuncta prompta accidentia ab vna puta frigida & humida: vel frigida & sicca: aut calida & sicca causa moliantur: minime tamen vno in loco: quia quã doq; in cerebri essentia, aliquando vero ventriculorum germinant. ¶ (quum) quomodo ardente ex febre vt causon, biliosus succus in cerebro exundans, oculorum immagines impellit, pandit, quia succo ex cholerico in capi te constipato, fumus aliquis, sicuti ab eo in lu cerna eleuari potest, qui per vasa quæ ad ocu los pergunt, defertur: & oculoum immagines

commouet: secũdo autumat, q arteriæ, & venæ ab his vasis, ex quibus choroides meninx idest secũda membrana cerebri contexta est, simul cum neruis ad oculos descendunt, per quæ vapores ad oculos rapiũt: vt ipse ex anothomica docuisse, profitetur. ¶ (Verũ) tria insinuat, & suam terminat voluntatem: secũdo (nam) ad pupillæ dispositiones se reuocat: quoniam pupillam esse incisam, aut obliquã, vel pter naturam auctam, per essentiam esse refragatam, hoc haud fugere, minime durum: sed efficiẽtem dignoscere causam: tertio quæ hic exponere, & quæ nullatenus oportuna videntur, claudit.

Ex his hæc deduco tradita.

¶ Tres alienationis species inscribi, vnam, quæ communis sensus, immaginationisq; deprauationem, & cogitationis inuolationem consectatur, aliam huic aduersam: postremam vero ex his effectam, sentit Galenus.

¶ Biliosos succos in cerebro affluentes, oculorũ immagines concitare, ponit.

¶ Sicuti vapores ex oleo in candela eleuantur, pariter biliosis de succis fieri, oportet.

¶ Vasa secunda in cerebri membrana cõgenita, ad oculos protrahi, testatur.

De affectuũ linguæ notitia, item de sopo re, & morbo comitiali.

ATque videmus interdum ipsius motũ, interdum gustandi sensum lædi, atque nonnunquã tactũ quoque. Neque enim alio gustus atque alio tactus neruo vtitur vt in motu videre est. Nerui enim a tertia coniugatione orti, non solum tangendi verumetiam gustandi vim obtinent. Verum crebrius læditur gustandi quam tangendi facultas, quanuis iisdem neruis vtraq; vtatur. Nam ad gustum quidem exacto iudicio opus est. tãgendi vero sensorium, crassissimum, vt cernendi tenissimum est. Auditus vero sensoriũ, vt in tenuitate a visu: ita sensorium gustus in crassitudine, a tactu secũdum locum obtinet. Olfaciendi vero sensorium in illorum quatuor medio constituitur. Mouẽdi autem, vis linguæ aduenit a septima neruorum a cerebro ortorum coniugatione, non longe a spinalis medullæ initio: Quumque hoc in loco vtraque cerebri pars, tam dextra, quam sinistra afficit, ne apoplexia hominem rapiat, periculũ

eſt: vbi vero altera tantum, in paralyſin fi
niri ſolet. Ea interdum alteram duntaxat
linguæ medietatem, a motu prohibet: in-
terdum partes ſub capite conſtitutas, &
quidem modo has, modo illas infeſtat
Nonnunquam alterum latus, per vniuer-
ſum corpus, vſque ad extremas pedum
partes, afficit. Igitur ex faciei partibus ſo-
la lingua ſæpenumero videtur iam dicta
noxa moleſtari, quum nulla ſit, neque in
tactu ipſius neque in guſtu, læſio. Cuius
rei cauſa haud obſcura eſt vobis p̄cipue,
qui vidiſtis neruorum a cerebro proceſ-
ſum, ad faciem quidem a parte eius ante-
riore: ad partes vero totius animalis ſub
facie omnes, ab altera parte, nempe poſte
riore. A qua etiam eorum neruorum, qui
ad linguæ muſculos eueniunt, coniuga-
tio procedit, quibus ipſa motum ab ele-
ctione perficit. Itaque non ab re, quum
anterior duntaxat cerebri pars afficitur,
ſola linguæ motio vitio carebit. Reliquæ
vero faciei partes omnes, in altera parte,
dextra, aut ſiniſtra, & ſenſum, & motum,
ab electione amittunt. Quod ſi aliquãdo
tota anterior cerebri pars afficitur, ſupre-

mum ipsius ventrem ei consentire necesse est: atque cogitandi quoque actiones vitiari. Proinde qui ita affectus est, neque sensus neque motionis munere fungitur, spirandi tamen facultas haudquaquam læditur, vocaturq; hic affectus, caros, id est sopor. Si vero adeo vehementer spirationem opprimat, vt quis vel magno conatu, vix spirare possit, eorum exemplo qui per grauem somnum stertere solent apoplexia nominatur. Atqui solutæ apoplexiæ creberrimæ succedere solet vocata paralysis. Sopore vero finito, bona valetudo magna ex parte subsequi cõsueuit. Fit autẽ sopor, Hippocrate authore, musculis temporum affectis, præterea in acutis quoque morbis, vt idem Hippocrates scripsit. Inter soporem vero & apoplexiã morbus comitialis medius est, conuulsionem afferens vniuerso corpori, sed in paralysin non finitur. Horum trium morborum, frigidus, ac crassus, aut omnino viscidus humor, causa est. Verum & in sopore, & morbo comitiali, ventres magis, cerebri corpus minus: in apoplexia vero corpus magis affici solet. Atque in sopo-

re anterior pars magis, i apoplexia & mor bo comitiali vtraq̃ afficitur. In catalepsi vero, & vigilanti sopore (græce catoche) posteriora cerebri magis molestantur. Quum autem osse quopiam terebra perforato, medius ventriculus fuerit attritus, sopor hominem occupat, sed neque conuulsione neque difficili facta spiratione, hæc apoplexiæ, illa morbo comitiali peculiaris est. haud secus quam catalepsi, soporique seruata secundum naturã spiratio. Verum vt per soporẽ palpebræ clauduntur, ita in catalepsi manent apertæ. Quemadmodum autem inter perforandũ quum quis membranam negligenter, ac vltra quam res expostulat, meningophylace (id est meningis custode) premendo violauerit, sopor accidere solet: ita vbi os caluariæ vehementer attritum, ipsius ventriculos comprimat, maximeq; mediũ, sopor superuenire potest. Quinetiam ad vehementes dolores hic affectus sequitur, concidente videlicet robore spiritus animalis. Voco autem sic, id quod est in cerebri ventriculis primum animæ instrumẽtum, quo & sensum, & motum in vniuersas corporis

sas corporis

ſas corporis ptes trãſmittit. Hos cerebri affectus, tũ qđ iã ꝓpoſito ſermoni familiaritate cõiugũtur, tũ ẽt qđ antea nõ ſatis declarati fuerunt, operæprecium duximus in præſentia definire. Sed ad linguæ affectus redeundum nobis eſt. Quorum alii quidem communes ſunt per cerebri neruorumq; conſenſum. Alii ipſius dũtaxat proprii cenſentur. Igitur quod ad communicationem, quam cum cerebro habet, pertinet, vt per ſeptimam neruorum coniugationem motus ipſius vitiatur, ita ſenſus impediri poteſt per tertiam, quem neruum diſſectores mollem appellant, deſcendentem diſperſumq; (vt ſcitis) in tunicam quæ linguam comprehendit. quẽadmodum is, qui a ſeptima coniugatione ortum habet, muſculis ipſam mouentibus, diſtribuitur. Proprii autem ſolius linguæ affectus, ex iis quæ iam ſupra de oculorum propriis affectibus diximus, haud difficulter inuenientur. Quippe ſicut muſculorum ipſius, vt ſimilarium, intemperantiæ motum impediunt, ita ambientis ipſam extrinſecus membranæ intemperies, & tangendi, & guſtandi ſimul

sensum vitiat. Instrumentalium vero affectionum speciem referunt inflammationes, tumores duri, tumores molles, erysipelata, suppurationes. de his vero, vt postea quæ tum visu, tum tactu discerni possunt, nihil aliud in hisce commentariis dicemus. quippe eas duntaxat affectas partes hoc in libro persequi proposuimus, quæ neque visu, neque tactu, sed demonstratione, atque (vt summatim dicam) rationali via inueniri possunt.

COMMEN. V.

DE Tectis oculorum pertubationibus per acta oratione: assotianter de linguæ oppugnationibus, sopore, morbo comitiali sermonem habere elucet: & taliter pergit: primo de lingua asserit, q̃ tripliciter aduersari, aut in motu, aut in gustu, aut in vtroq; cogitur. ¶ (neque) inter neruum tactus & gustus, motusq; abhorrentiam conspitat, nam neruus quo gustus distribuitur, minime ab eo quo tactus pulsatur, dissentit, immo eũdem per neruum gemina impartit facultas: sed huiuscemodi neruus, ab eo quo motus impellitur, discrepat: quod princeps testificatur, quoniam nerui gu

standi, tangendiq; facultatis delatores, tertia a neruorum cerebri coniugatione, ꝓdeunt: verũ hæ ambæ virtutes, vt subdit, haud prorsus in cũctis vnanimes extant: quia gustus crebrius quam tactus refragatur: q̃uis idem neruus vtrisq; fungatur potentiis: quibus debitũ pen sitat: (nam) sensus gustus iudicio magis indiget inuestigatiuo, tangendi vis crassissima, vt visus omnibus aliis tenuior: nam sicut auditus post visum in gracilitate secundum obtinet locum, parifilo sensus gustus post tactum crassior suspicatur: sed tactum quatuor inter sensus medium coniurare coniicit. ℂ (mouẽdi) motum linguæ quorsum innascitur, pandit, quoniam linguæ motus, septima a coniugatione neruorum a cerebro ortorum, accedit, quæ ab initio spinalis medullæ non multum distat. ℂ (quum quæ) de comitiali morbo, apoplexia, resolutione quo ad locum cerebri affectum, inuestigatione cõcitat: si vtraq; pars cerebri puta dextra, & sinistra obluctatur, ita ꝙ obstructio in binis cerebri ventriculis contexitur, de apoplexiæ conuocatione: si vna duntaxat pars affligitur, de resolutione horrendum, ita ꝙ quandoq; vna pars linguæ secundum medietatem in motu reluctatur, & aliquando quædam membra sub facie compaginata, modo vna pars, & nunc alia, & quan-

doq; medietas corporis vsq; ad postremos pedũ cardines, in resolutionẽ incurrit. ❡ (igiť) incertũ, enucleat: vʒ cur quãdoq; lingua cõpatitur, residuæq; faciei partes sospites nanciscantur, anteq̃ ambiguo debitum reddat, vnum præcurrit: ꝙ vt per dissectionem didicit neruorum a cerebro processus, taliter disponitur: nerui ad faciem disseminati, anteriori a parte cerebri germinant: sed nerui ad omnes partes sub facie cõstructi, posteriori a parte pullulant: qua ex parte, idest posteriori, pars eorum neruorum qui ad linguæ musculos protrahunť, gignitur: his annotatis subinfert, ꝙ si anterior cerebri pars refragatur, lingua in sensus, motusq; operatione sospes muniť, sed cæteræ faciei partes, aut in dextra, vel sinistra a motu, sensuq; relegãtur: si posterior porro cerebri pars exagitatur: eo tempore lingua a motu nudatur, & facies integra permanebit: ❡ (quod) passionem quæ caros idest sapor fertur, pandit, si anterior cerebri pars insequitur, tunc supremum scilicet medium cerebri ventriculũ vexari oportet, & hoc colligantiæ impulsu, & sic cogitandi munus vitiabitur, ita ꝙ laborantes, nec sentiunt, nec mouẽtur, anhelitus quidem minime aduersatur, & hic affectus caros seu sapor nuncupabitur: ❡ (si vero) apoplexiæ essentiam quodã mo-

do enarrat :'affectus quippe qui aut anhelitũ prorſus præcipitat, vel cum ſudore ſuggerit, itaq; vti graui in ſomno ſtertere compellit, apoplexia in ſcribenda. ¶ (atqui) geminarum paſſionum terminationem promulgat: quoniam apoplexiæ diſſolutio, vt iugiter per paralyſim molitur, ſoporis profecto per in violationem, verum illa apoplexia per reſolutionẽ finem imponit, quæ ex obſtructione materia expituitoſa machinata, & nõ ex alia innaſcitur, quum pituitoſus ſuccus vt cerebro, alius vero rariſſime ſecundum aliorum conſilium paralyſim ſolicitet. ¶ (fit) binas ſoporem excitantes cauſas ſecundum Hippocratis ſententiam diſſeminat: vnam ex loci occaſione, vt quum temporum muſculi perturbantur aliam ex morbi vi, vt acute febris, quum eius ob eximiam ardentiam, vaporum ad cerebrũ affluens, machinatur exalatio. ¶ (inter ſoporem) inter comitialem morbum, apoplexiam, ſoporemq; direptionem cõſtituit: & hoc quũ conſpirat, comitialem perturbationem inter ambas inpreſentiarum aſſertas afflictiones, medium obtinere locum: ſecundo ipſam vniuerſi corporis conuulſionem eſſe: tertio minime in paralyſim abſolui: quod de morbo comitiali atra bili ex ſucco, vel per comunitatẽ conducto teſtificatur: quia qui materia expi-

tuitosa fabricatur, decenter in resolutionem purgari ponitur: vt ratio clamat. ¶ (horum) supra trium conuocatorum affectuum, familiarem causam, frigidum, aut crassum, aut sine dubio viscidum idest viscosum succum instituit: ¶ (verum) ipsarum oppugnationum cerebri exparte abhorrētiam denudat, quoniā in sopore, morbo comitiali detrimentum potius in cerebri ventriculis, minus autem in essentia excogitatur: sed in apoplexia magis in cerebri corpore: secundo quo ad anteriorem, posterioremq; partem dissentiunt: quum in stupore anterior pars magis obluctat: hoc ex sensus quidem orbatione testificari potest, nam in sopore primi sensus qui spoliantur, auditus, visusq; apparent: qui anteriori in parte cerebri resident: & hi sensus extant: quibus magis instamus, an homo dormiat, an vigilet, q̄uis etiam nocturna in vigilia alii nudentur sensus: quorum etiam nerui, anteriori a parte cerebri vt odoratus, & gustus prodeunt: tactus etiam in somno priuatur: nec quia omnes tactus nerui, anteriori a cerebro oriantur immo plures eorum a posteriori: sed propter sensus communis ligationem, orbantur, qui particularium sensuum radix prædicatur, & in anteriori cerebri parte viget: sed in somno motus haud prorsus conquassatur, quum

in anhelitu sospes retinetur: necnon in compluribus, qui dormientes surgunt, pergunt, equitant, aliaq; exequuntur: quum sensitiui nerui ab anteriori, & motiui a posteriori pullulāt: sequitur q sensus in sopore magis, motus minus refragatur: sed morbo in comitiali apoplexiaq; vtraq; cerebri pars cruciatur: vt in comitiali persuasum habetur: primum incomodum quod subministrat, in sensu visus, auditusq; reperitur: qui anteriori in parte locantur: secundum in medio, posterioriq; ventriculo: vt ex intellectus iactura certum habet nam si hi alii ventriculi indispēdio haud participes essent, nec intellectus aduersaretur, per cuius damnum, medio in ventriculo detrimē tum esse, cōiuramus. Neque ab anhelitus eleuatione cubantes reluctarentur, nec reliqui sensus, aliarumq; sedium motus in afflictione accederent: ergo inimicatio posteriori impartitur ventriculo, a quo motus ipsi gratificā tur, & haud secus de apoplexia promulgare ꝑ opus est. Sed in catalepsi, idest congelatione, & vigilanti stupore, cerebri posteriora magis lacerantur, quia catalepsia propriæ est comitialis morbi species: vnde. xiii. methodo medē di sentit, si quum febre accidentia fuerint cō gelationis quæ dicuntur, vocat tunc hæc ægritudo litargie, sed primo de sinthomatum cau-

sis, olfecit q congelatio est sensus, motusq; circa neruosa loca durities: quæ tunc germinat, quum postremus cerebri ventriculus frigido, aridoq; ex succo obstruitur: ¶ (quum) causam soporis ex percussione exigit, quum os capitis sauciatur, medius ventriculus coarctatur, ex qua, obstructio producitur, & sic spirituum motus ad membra detinetur, & sopor mortalem citra conuulsionem, spiritusq; difficultatem obsedit: quum conuulsio, comitialis morbi, anhelitus labor, apoplexiæ peculiares istituũtur: vti in sopore & catalepsi anhelitus secundum naturam se habet. ¶ (verum) stuporis a catalepsi idest congelatione discrepantiam denudat: quum in sopore oculi clausi, in congelatione vero aperti excogitantur: quoniã nocturna vigilia geliditatis impulsu, oculorum apertio ariditatis innascitur: quare quum congelatio frigido tabescentiq; a succo gignatur, sopor quidem a pruinoso & humido, iccirco oculorum coniecturam in eis diuersificari oportet: ¶ (quemadmodum) inter cranei iocundam, validamq; perforationem, collationem promit, si quis membranam inter perforandum vltra modum perforauerit, meningophylace (idest meningis custode) stupor assotiari solet paripassu, vbi os caluariæ fractũ reperitur: ventriculum cerebri præcipue me-

dium compeſcens, torpor emergi cõſpicitur. ¶ (quinetiam) ſoporem atroci, eximioq; ex dolore concitari, autumat, cuius cauſam propter animalis ſpiritus diſſolutionem, exacerbitatis vehementia, profitetur: quum ipſe variis in locis & præſertim aforiſtica incomentatione, de maxime, virtutem proſternantib⁹ dolorem actendit. ¶ (voco) quid per ſpiritũ animalem percipit, pandere videtur, voco aũt animalem ſpiritum, id quod in ventriculis cerebri primum animæ inſtrumentum exiſtit, quo ſenſum, motumq; in cũctas corporis partes erogat. ¶ (hos) aſſertorum cauſam explicat. ¶ (Sed ad linguæ) ad linguæ perturbationes ſuam explicat orationem, vbi de ipſis bifariam diſtinguit, quoniam quædam per colligantiam vt cerebri, neruorumq; machinãtur, vt lingua in motu, propter ſeptimum neruorũ par a cerebro obluctatur, in ſenſu conſimiliter quando tertium par afficitur, quem diſſectores neruum dicunt mollem, in tunicam accedens, quæ linguam amplectitur: ſicuti neruus qui a ſeptimo deſcẽdit pari, in lacertis ipſam mouentibus, adiungitur, ac finem imponit. ¶ (proprii) ſuccedẽter de linguæ per proprietatem vexationibus ſermocinatur, vbi bina innuit: & q linguæ familiares affectus ex oculorum affectibus nobis vulgantur: ſecundo q

lingua bifariam refragatur, aut intemperie, vti lacertorum linguæ quidem intemperies, motum eius', paritilo exterioris membranæ linguam circũdantis, gustus, tactusq; sensum impedit: secũdo modo officiali morbo, quo actio linguæ turbatur, vt duri tumores, molles, erysipelataq;, & alia q̃ per te lege.

Ex his hæc reseco fructuosa.

¶ Linguam eundem per neruum, gustandi, tangendiq; facultatem, per alium vero mouendi, vendicare testatur.

Neruos gustandi, tangendiq; vim, linguæ suggerentes, tertio a pari neruorum pullulari autumat.

¶ Gustum crebrius, quam tactum perpeti refert.

¶ Visum cunctis aliis sensibus tenuiorem esse, sancit:

¶ Septimum neruorum cerebri par, linguæ mouendi facultatẽ porrigere, iactat.

¶ Sicuti vtraq; cerebri pars affecta, apoplexiam: paripassu vna duntaxat, resolutionem suppeditat.

¶ Neruos ad faciẽ diffusos, anteriori a cerebro, sed omnes ad faciei partes vt ad linguã, a posteriori innasci, per dissectionẽ erudiuit.

¶ Quum primus cerebri ventriculus aduersatur, & medium vicinitatis causa, aduersari, per opus est.

¶ Rigida laborantes afflictione, motu, sensuq; & minime spiratione nudari, ꝓfitetur.

¶ Anhelitus desistentia, duritiesq; apoplexiæ familiares instituũtur.

¶ Apoplexiam per paralysim vt sæpissimæ, torporem quidem per in columitatem absolui, prædicat.

¶ Temporum musculorum contristatio, acutaq; febris, soporem cõcitare, assueuerunt.

¶ Comitialem passionem inter apoplexiam, stuporemq; mediare, censet.

¶ Comitialem ex pituita congestam, in paralysim coufiecti, conricit.

¶ Apoplexiam, comitialem affectum, soporem, hyemali ex causa causari, sentit.

¶ In marcedine, epilepsia, cerebri ventriculos magis, essentiam autem minus, refragari, in apoplexia aduersum, suspicatur.

¶ Comitiali in morbo, apoplexiaq;, anteriorẽ, ac posteriorem cerebri obluctari sedem, in sopore priorem tantum, statuit.

¶ In cõgelatione postremam duntaxat cerebri partẽ inimicari, ponit.

¶ Capitis os perforatum, soporem immortali solicitare, consueuit.

¶ Soporẽ valida ex acerbitate produci, enarrat.

¶ Linguam aut per essentiam vt intemperie, aut instrumẽtali morbo alienari, asserit.

¶ His de affectibus hoc in libro disceptatur, qui nec sensu, nec visu innotescunt.

De sensu auditus.

EAdem quoque ratione in sensu auditus quicunque affectus in aurium oculis obiecta concauitate oriuntur, rationali inuestigatione non indigent. Illæso vero apparente aurium foramine, si audiendi facultas læditur, simili via & ratione inqrendæ sunt notæ. Vbi enim præter hanc nihil læsum est neruum proprium affectũ esse, haud absurde coniicimus.

COMMEN: VI.

HIC sensu de auditus per breuem agitat sermonem, vbi vnicum detegit: ꝙ si assertus sensus criminatur: aut eius foramen aduersatur: & eo in tempore haud aliqua imploratur perquisitio: sed si inviolatum excogitatur: tunc auricularem neruum esse refragatum, statuere oportet &c.

De affectibus faciei.

VBi vero reliquæ faciei particulæ simul cum ipsa læduntur, in cerebro disposi

tionem præter naturam esse existimamus: ipso vel vt similari, vel vt instrumentali parte affecto. Sed facies reliquis in locis omnibus, non solum motum, verumetiã sensum aut perdit omnino, aut vitiatũ habet: interdum partibus quæ læsas habẽt actiones, proprio affectu laborantibus, interdum vero neruis qui ad eas a cerebro deferuntur, denique ipsomet interdum affecto cerebro. Quorum discrimen per copulata ipsis accidentia, facile deprehẽditur. Quippe si forte fortuna vna quæpiam particula, aut in sentiendi, aut mouendi, aut vtraque facultate lædatur, ea sola causam dispositionis continet. Idq; aut suis ipsius partibus, aut neruis, qui ad ipsam ex tertia coniugatione serũtur, vel instrumentaliter, vel per intemperiem laborantibus. At vbi plurimæ simul afficiuntur particulæ, considerare oportet, vtrum ex vna neruorum origine, aut pluribus, sensum motumue, quum in naturali sunt habitu, sortiantur. Subiiciam⁹ enim ex arte secandi corpora, temporum maxillarumq; musculis, item labris, & narium pinnis, sensum & motum: linguæ ye

ro, omnibusq; oris partibus, sensum duntaxat, a tertia neruorum coniugatione procedere: a secunda vero, vt oculorum musculis, motum: ita a prima oculis ipsis, cernendi sensum suppeditari. Igitur vbi particulæ quibus a tertia coniugatione nerui adueniunt, quidem omnes, sed in alterutra duntaxat parte læsæ videntur (nunquam autem huius præceptionis, vel nihil dicentibus nobis, obliuiscaris) neruum ipsum primario affectum esse putandum est. Si vero vtranq; simul partem lædi contigerit, non nerui proprius, sed in cerebro, loci cuiuspiam, a quo nerui procedunt, primus affectus est. Sane affecto in vtraque parte, tam dexta, quam sinistra, cerebro, in eo videlicet spatio, vnde tertia neruorum coniugatio prodit, omnes vicinæ partes simul affici consueuerunt. proinde & tertiæ, & quartæ coniugationis nerui. vnde sequitur, vt oculorũ quoque partes lædantur. Quod si vnus duntaxat vel musculus, vel neruus, quoquo modo, siue primaria affectione, siue per consensum fuerit affectus, pars ipsa in aduersum trahitur musculum. Nam reso-

luto musculo, qui dextram labri partem mouet, ipsa ad sinistrum deflectitur. At si is qui sinistram mouet, resoluitur ad dextram. Haud secus, & totam mandibulam & nariũ pinnas, & genas vtrasque, quas a musculosa latitudine (id est lato musculo) moueri didicistis, in aduersam partẽ deflecti cõtingit. Id autem per neruos nõ a tertia coniugatione, sed a ceruicis vertebris procedentes, efficitur. Nam hi per totam pene faciem sparguntur, exigua ipsius parte excepta, quæ a quinta coniugatione prodeuntes neruos suscipit, in suprema videlicet lati musculi parte.

COMMEN: VII:

DE oculorum, linguæ, auriumq; lacerationib9 ex acto colloquio: consequenter de faciei dissipationibus sciscitari, hortatur: exordio argumentum promulgat: quo auditus sensum si ex cerebri dispositione, ipse obluctatur, diiudicare, vim habebimus quod taliter exponit: vbi auditus detrimentum, faciei partibus impartitur: tunc dispendii causam esse in cerebro, cense: cuius ratio superioribus ex libris decerpi potest: quum fuit conspiratum, q̃ si facies

afficitur, iacturam in cerebro, si ipsa sospes fuerit, reliquæ corporis sedes perturbatæ, in nuca esse, portendit: quare subdit, ꝙ præter naturam dispositio in cerebro reperta aut partes secundum similares, aut officiales machinatur. ¶ (Sed facies) expedit, ꝙ cuncti faciei loci, si motu, sensuq; nudantur, aut deprauantur, tripliciter innasci, aut secundum propriũ affectum partium affectarum, vel nerui afflictione, a cerebro ad faciem distributi, aut cerebri affectu enarrat. ¶ (quorum) sed quo pacto hæc per partes discerni queunt, connexa indicant accidentia, puta si aliqua corporis pars, in sentiendi, vel mouendi facultate, aut in vtraq; reluctatur. eo tempore passionis causam, aduersata in particula residere, statuendum. hoc autem bifariam aut in aliquo eiusdem partis loco, aut in neruis qui tertio a pari ad ipsum disseminantur: & id etiam gemina affectione, aut officiali, aut habitudinali. ¶ (At) aperit, si plures in corpore obluctantur loci, quid medicus rimari, impellitur: asserit, ꝙ id percunctandum, vtrum partes quando in dispositione permanebant naturali, si ex vna neruorũ origine, vel pluribus, sensum, motumq; elidebant. ¶ (subiiciamus) sua loquuta per particularia detegit, & hoc vt dilucidius innotescant: exponẽs ꝙ vt in dissectione certum

ne certum habetur, timporum lacerti & quibus masticatio molitur, & narium pinnæ, motum, sensumq; a cerebri tertio neruorum pari inescant: lingua vero, cunctæq; oris partes sensum tantum a tertia neruorum copulatione lactant: sed secundus par, lacertis oculorum, motum, primus quidem, oculis inspiciendi sensum, subministrat. ℂ (igitur) refert ꝙ si conuocatæ sedes, & aliæ ad quas neruus tertio a pari pulsatur, perturbatæ fuerint, si perturbatio secundum vnius lateris medietatem copulatur, neruum illum principaliter esse affectum, si vero gemino conducitur in latere, noxam esse in cerebro, autuma: puta eo in loco vnde neruus ipse germinat: & quũ cerebrum vtroq; in latere, vt dextro, sinistroue refragatur: quibus a locis tertium neruorum par in surgit: tunc circũvicinæ partes vt afficiãtur, de necessitate consequitur, & ita nerui primi, secundiq; paris quum vicinitatem obtineant, eius impulsu oppugnantur, sic igitur ex horum incomodo oculos offici per opus est: quum primo a pari ipsi vim conspiciendi, & a tertio motum lucrari, excogitantur. ℂ (quod si) probat, ꝙ si singularis duntaxat lacertus, vel neruus per essentiam, vel per colligantiã compatiatur, tunc sedes quæ per ipsum mouetur, ad partem retrahitur aduersam: verbi

gratia, ſi muſculus qui dextræ partis labium commouet, mollificatur, ea tempeſtate labiū ſiniſtrum erga latus torquetur: conſimiliter muſculo ſiniſtrum concitante labium, reſoluto: idem labium ad dextrum declinat: hoc idē in mandibulis, narium foliis, vtriſq; genis cōtemplari, opus eſt. ¶ (id autem) quibus in neruis ſuum militat enuntiatum, indicat: q nec in neruis tertio a pari, ſed a vertebris ceruicis prodeuntes: cuius cauſam expedit, quoniam hi quidem nerui per faciem diſſeminantur, minima faciei parte reſeruata, quæ ſuprema in parte eius muſculi, neruos quinto a pari emergentes, ineſcat.

Ex his hæc affero ꝓmulgata:

¶ Vti facies oppugnata, in cerebro iacturam, paripaſſu ſi inuiolata viget, reliquæ vero corporis partes contriſtatæ, in nuca eſſe, teſtatur.

¶ Audiendi vis, quum faciei partibus vna afflicta, ꝑter naturam diſpoſitionem in cerebro eſſe teſtimoniū reddit.

¶ Cunctas faciei partes ſenſu, motuq; relegatas aut indeterius reddactas, tripliciratione, aut earum actione obluctata exiſtente, vel neruū ad ipſam delati, aut cerebri maleficio, oririi prædicat.

¶ Corporis partem ſenſu, aut motu, vel geminis reluctatam, reluctationis cauſam in eadem re

ſidere, orſus eſt.

¶ Tertium neruorum parẽ timporum lacertis, maſticatoriis, narium pinnis, ſenſum, motũq; linguæ vero, cæterisq; faciei partib⁹, ſenſum duntaxat, ſuggerere, ꝑ diſſectionem didicit.

¶ Vti ſecundum neruorum par, oculorum lacertis motum, pari pacto primum, vim cernendi ſubminiſtrat.

¶ Sedes a tertii paris neruo, motum, ſenſumq; compilantes, ſi vnico ſolum in latere cruciatur, neruum illum principaliter eſſe oblaniatum, ſi in vtroq;, cerebrum maceratum eſſe, denunciant.

¶ Quum cerebri noxa, tertium neruorum par refragatur, & circum conſtructas partes vt primum, ſecũdumq; refragari, monet.

¶ Si tertium neruorũ par exagitur, oculi in motu, ſi primũ in viſu, renuunt.

¶ Si vnus faciei lacertus, vel neruus per eſſentiã, aut per conſenſum vexatur, tunc ſedes quæ ꝑ ipſum cõcitatur, ad partẽ deplicat oppoſitã.

De ſpinalis medullæ affectibus:

SED iam tempus eſt, vt ſpinalis medullæ affectus perſequamur. Igitur ſpinalis medullæ affectus, quantum ad præſentem inquiſitionem pertinet, compedioſam ha-

bent doctrinam: eam vero cognitionem, quæ ex actionibus habetur, non item cõpendiosam habent. Etenim nisi quis neruorum ab ipsa procedentium coniugationes ita memoria teneat, vt ad quam corporis partẽ, singulæ perueniant, cognoscat, discernere non poterit, secundum quam vertebram, ipsa sit affecta: veluti e contrario, si illarũ meminerit, facilis erit affectæ sedis notitia. Quinetiam si reliquarum quoque partium omnium, notitiam quæris, vt neruorum qui a spinali medulla oriuntur memineris, necesse est. Veluti vbi primæ vertebræ afficiuntur, licet raro euenire tamen interdum angina potest, idq; in pueris magis, quã adultis, de qua Hippocrates libro secũdo de morbis populariter vagantibus in hunc modũ scripsit: Erant anginæ affectiones huiuscemodi, Ceruicis vertebræ ad interna conuersæ sunt, aliis quidem plus, aliis vero min⁹ atque in partibus exterioribus, manifesta videbatur in ceruice concauitas, dolorẽ laborans, quum tangeretur, sentiebat. Accidit etiam angina cuidam, sub ea vertebra, quam dentem nominant, verum nõ

adeo acuta. quibusdam vero ob rotunditatis magnitudinem, omnino conspicua. Fauces autē, vt ea vertebra quæ dens dicitur, inflammatione minime laborabant, sed molestia afficiebantur. Ea quæ sub genis erant, tumebant quidem, sed inflammatione haudquaquam vexabantur. Inguina nullus dolor cruciabat, sed naturali potius habitu permanebant. Lingua haud facile mouebatur, atque aucta ipsis videbatꝰ, atque exerta venæ sub lingua manifestæ. deglutire, nisi magno cū labore, nequibant. at si vi quadam deuorare conarentur, per nares effluebat id quod ingesserant. Ex naribus loquebantur. Spiritus ipsis non admodum elatus, nonnullis, capitis, temporum, atque ceruicis venæ attollebantur. atque horū quibusdam tempora paululū calebant, quāuis alioqui non febricitarent. plurimi nō angebantur, nisi quum vel sputum vel aliud quippiam deglutire tentarent. neque subsidebant oculi. Igitur quibus tumor non in alterutram partem deflexus, sed rectus erat, nequaquā paralytici euadebant. Horum si quempiam periisse mi-

hi constaret, id referre grauaret minime: nam quotquot memoria nunc consequi possum omnes superstites permanserunt. Atque alii quam celerrime santitati sunt restituti: alii non pauci, quadragesimum diem præterierunt. Insuper nonnullos, febris omnino non arripuit. Plurimis etiam vsque in longum tempus pars quædam tumoris protracta est, cuius rei signum, & a deglutitione, & a voce sumi poterat. Atque eliquatæ quoque columellæ, quanquam nihil mali habere videbantur, malæ tamen significationis nuntium præstabant. At vero quibus in alteram partẽ vergebat, in ea parte vnde inclinabant, paralytici euadebant, atque hæc ipsa versus alteram trahebatur. Porro huiusmodi accidentia tum in facie, tum in ore, & septo quod gurgulionem distinguit, perspicua erant. Quinetiam inferiores genæ ꝑ ratione mutabantur.

COMMEN. VIII.

DE spinalis medullæ affectibus agitaturus princeps, non singulare denudat: primo suam exigit intentionem, quum loquitur. (sed iam tẽ

pus eſt, vt ſpinalis medullæ affectus perſequamur). ¶ (igitur) ſecundo ꝙ huiuſcemodi indagatio ſcilicet de ſpinæ pasſionibus, quo pſentem ad indagationem magnam conuocat diſputationē, quo ad actiões leuē. ¶ (etenim) ꝙ qui qua in parte, ſpondilium nuca diſcruciatur, intus noſcere cupit, vniuſcuiusq; neruorum paris a nuca germinantium, ad quam corporis partem ipſi tendunt, lumē vendicare, ꝑ opus eſt. quoniam ſi talis lucratur ſcientia, futiliter locus nobis vulgabitur affectus: hoc idē in reliquorum corporis locorum oppugnatorum, agnitione conſequi oportet: ¶ (veluti) ſua prompta, teſtificari, inſudans Galenus, de agnina ex ſpondilium ad interius gucturis cōtortione, ſermonem concitat: vbi plura diſſeminat, & ꝙ talis pfocatio raro euenit: & quū innaſcitur, magis inpueris, quā adultis ideſt perfectis, & hoc ligamentorum impulſu, quū infantes ligamenta magis deſerta obtineant: & de his ipſe met Galenus tertio aforiſmorum com. xxvi. conſpirat, ꝙ extumore inter os & meri incidēte, machinato in pelliculis ibi exiſtentibus, aut partibus in muſculoſis ſituatis poſt has pelliculas, ad quem tumorem conſequitur, ſpondiles colli ad interiora pelli, non generatur inifantibus, quia prius eorum deſiſtit virtus, ſuccubuntq;, q̄ hanc ſubſtineant

afflictionem, quare nec conficitur in eis, anteq̃ vitæ, finem imponant:& hoc propter lacertorum, neruorumq; dignitates hæc ferre non valentium, necnon quia in membris nouiter innatis, vt in infantibus materia non contexitur, propter carnium teneritatem eorum sed labitur, vnde haud apostema solicitat.
¶ Quidam autem, ꝙ hæc apostemata in infantibus reperiantur, in maginabile esse, clamant: sed hanc pertranseuntibus ætatẽ, causa excluditur asserta, & huiuscemodi apostemata durare, queunt, immo potius eis q̃ prouectis accidere, videntur: quum materia in eorum sedes leuius præcipitare, possit. ¶ (idq;) vestigia huius agninæ, accidentiaq; de Hippocratis sententia, exponit: Hipp quidem secũdo de morbis populariter vagantibus, qui alio nomine liber secundus epidimiarum in scribitur, loquitur, ꝙ eorum qui inp̃focationem inciderunt, propter spondilium ad intra contortionem, hæc conducebantur accidentia; erãt enim spondiles colli interius retorti, quarum quidem retortio, in quodam fuit minus, & in quodam plus: erant etiam in exterioribus colli, quædam loca laxata concaua scilicet in loco illius spondilis retortæ, quibus locis tactus dolorem sentiebat, concauitas quoq; eorum in quodam erat loco superius in ea scilicet par

te quam dentes dicunt, eorum tamē passio nō veluti in aliis acuta erat. Præterea ipsa concauitas in quodam erat rotundissima, gula tumida non existente, plana enim erat, & molestia afficiebatur: sed tumor sub genis & maxillis, non tamen sicut apostema, in guina nullus cruciabat dolor, sed secundum naturæ cursum permanebant, nec linguam facile mouere poterant, maior enim parum, cuius venæ visui apparebant: sed inglutire nisi quum magna molestia minime poterant: eis autem aliquid vi inglutire volentibus, id quod ingesserant, per nasum excludebatur. Et hi quidem ꝑ nasum loquebantur, anhelitus autē non erat multus altus, & inquibusdam venæ capitis, & colli tumidæ erant: & horum quibusdam tim pora parum calida: & febris non associebatur: & alia quæ lege in textu. ❡ (Igitur) quando asserta angina paralysim haud subministrat, patefacit: vt quum tumor rectus & nec vno in latere congeritur, eo tempore minime resolutio futura, censenda. ❡ (horum) passione de præfocatiua præsagium attendit: ꝙ omnes q tali lacerati fuere passione, (vt recogitat) superstites seu sospites permanserunt: &c.
❡ (At) qua tempestate ꝑfocatio paralysim erogabat: promit, quibus tumor erat obliquus illa in parte, cui cedebat, mollificatio gigne-

batur, quoniam hæc pars versus aliam depli cabat: iccirco subdit, quod in ore, ac facie, liquidissime apparebat, & maxillarum inferiores partes, pro ratione a situ naturali reflectebantur quum obliquæ erant.

Ex his hæc constituo prodita:

¶ Qui nucæ partem oppugnatam diiudicare imprecatur, neruorum ad quamcunque corporis sedem influxum, agnoscere compellitur.

¶ Præfocationem ex spondylium ad interius gutturis contortione congestam, raro contigere & pueris magis, quam perfectis, denuntiat.

¶ Anginā ex spondylium ad interius reiicione, in columem esse, excogitauit.

Cæterum qui paralytici ab angina fiebant, iis non totum corpus, vt in aliis fieri solet, resoluebatur, sed vsque ad manus dūtaxat malum procedebat, ab ea parte quæ angina vrgebatur. Atque ii concocta q̄dam, eaque exigua, & non sine molestia expuebant. præterea quibus tumor in rectitudine consistebat, ii expuere poterāt. At ii quos febris quoque infestabat, longe maiori cum difficultate spirabant, ac inter loquendum screabāt. venæ ipsis attollebantur, atque pedes erant quam fri-

gidissimi. Horum si aliqui non i lico mortui sunt, ii tamen erigere sese haudquaquam potuerunt. Verũ omnes, quotquot equidem nouerim, mortẽ obierunt Totam huius sermonis seriem in secũdo libro eius commentarii, quem in secundum librum de morbis populariter vagãtibus perscripsimus, ad verbum fere enarrauimus. Atque iccirco eam totam hic inseruimus, eo quod Hippocrates, multis ostendit accidisse anginam nobis raro visam, nullo existente in gutture proprio affectu. Quinetiam quod circa primas oritur vertebras, a quarum altera pars quædam dentiformis vocata, procedit. vnde nonnulli ipsam totam vocauere dentem. At nũc sub hac quoque vertebra (inqt) factam quidem anginam, sed non æque acutam, vt ea quæ circa secundam fieri solet, siquidem constat, quod spinæ partes, quo fuerint altiores, eo sunt præstantiores. proinde quo inferior primis duabus vertebris fuerit dispositio, eo minorẽ inferet noxam. Nam ex arte secandi corpora didicimus, septi transuersi neruos sub quarta ac quinta vertebra emergere.

præterea ex commentariis de ſpirationis
cauſis, edocti ſumus liberam ſpirationem
a ſolo fieri ſepto tranſuerſo, accedēte ad
hanc intercoſtalium quoque muſculorū
actione, vbi videlicet vehementiori opus
eſt ſpiratione. Quod ſi vehementiſſima
ſpiratione indiguerimus, ſuperiores etiā
muſculos concurrere oportet. Verum nō
ſolum ob magnam aut maximam ſpiratio
nem horum muſculorum actionem requi
rimus, ſed ob alias quoq̃ cauſas de quib⁹
latius in libris de dyſpnœa, id eſt ſpiran-
di difficultate iam dictum eſt. In præſen-
tia vero ſatis fuerit, a præſcripto Hippo-
cratis ſermone tantum accipere, quantū
ad affectorum locorum notitiam neceſſa
rium eſt. Si prius eius verbi, quod in li-
bro de articulis a nobis explicatū eſt me-
minerimus, vbi inquit. Vertebrarum aūt
quæ in ſpina ſunt, quæcunque per mor-
bos in gibbum trahuntur. Vultu nimirū
non ſolum ad interna, vertebrarum luxa-
tionem, quam lordoſin, id eſt excauatio-
nem, vocant: ſed eam quoque, qua retro
vertebræ labuntur, comitari tenſiones,
quæ ad partes fiunt internas, trahentibus

qui ibi præter naturam consistunt, tumoribus neruosa corpora. Igitur vbi vnica duntaxat vertebra, aut etiam duæ, aut tres sese deinceps consequentes distrahuntur ea parte spinam cauari contingit. Vbi vero inter distractas vertebras, vel vna, vel plures illæsæ permanserint, sic affectis gibbus accidere solet. At si in alterutram partem, vel dextram, vel sinistram distrahat, ibidem in obliquum torquebitur spina. Atque in eo quem præmisimus sermoné, vtriusque mentionem fecit Hippocrates. excauationis quidem, quum dixit. Quibus secundum rectitudinem tumor incedit. obliquæ vero torsionis, dicens. Quibus vero alterutra pars afficiebatur. Porro exacte admodum atque vtiliter nobis (si legerimus) hæc conscripsit: per excauationem quidem, neminem fieri paralyticum, quod fit vbi pars aliqua resoluit: per obliquam vero torsionem, malum ad manus vsque procedere, significans ipsum ad infernas partes, vt costas lumbos, crura, non posse descendere.

COMMEN. VIIII.

PRINCEPS hac in litera ꝗ angina ex ſpōdi
lium delicto congeſta, eundem percurrit ſer
monem: & antecedenter refert, ꝙ qui in mol
litiem ex angina propter ſpondylis vitium cō
citatam, incidunt, nec totum per corpus, ſed
per manus duntaxat diffunditur: illam ſecun-
dum partem, in qua præfocatio contexitur.
¶ (atque) inter obliquum, rectumq́; tumorē
abhorrentiam commouet: qui enim retortum
habent tumorem concoctum quoq́;, modicū,
quadam tamen cum anguſtia ſcreant: ſed qui
rectum retinent, ii expuendi, leuiori quum an
guſtia vim lucrantur ¶ (at) ſi febris connecti
tur, quæ accidentia contrahuntur, exponit,
quoniam eo tempore laborioſa funguntur ſpi
ratione, & quum loquuntur, ſputum excludūt
venæ tumidiores apparent, pedes gelidiſſimi
repperiuntur, & ſi hi feſtināter haud deceſſe-
runt, erectionem tolerare nequierūt, quam-
uis cuncti, quos ipſe agnouit, animam reddi-
derint ¶ (totam) complura indicat: & quo in
libro ſimile aſſentauit colloquium, repetit
animo: & ꝙ angina quæ ex ſpondylium con-
tortione, nullo affectu, tumoreq́; in faucibus
exiſtente, machinatur, quæ raro excogitatur,

Hippocrates pluribus accidisse, profitet: Praeterea ꝙ huiuscemodi ꝓfocatio absq; gucturis apostemate, necnon virtutis partium gucturis destitutione, non nisi prima, aut secunda in spondyli molitur. ¶ Et citra hæc quæ in prima efficitur spondyli, minime tantam suggerit atrocitatem, sicuti quæ in secunda constipatur spondyli, causam porro detegit: quia omnis superior nucæ pars, inferiores nobilitate excedit, iccico quanto a prima, secūdaq; inferior innascitur dispositio, tanto iocundiorem subministrabit iacturam. ¶ (Nam) de spiratione instrumenta enudat: & tria asserit, nā vt per dissectionem docuit, septi transuersi nerui sub quarta, quintaq; spondylium insurgunt: secundo ꝙ libera citraq; reluctationem anhelitus actio, solo a septo transuerso purgat. tertio ꝙ si vehemētiori indigemus spiratione, tunc septum transuersum non sufficit: sed a musculorum actione inter costas residētium ꝑsidium imploratur, sed si maxima egebimus spiratione, eo tempore superiorum musculorum actio aduocatur: & sic ad spirationis abhorrentiam, abhorentes concurrunt actiones, vt lucidius in theorematibus persuasum habebitur. ¶ (in ꝑsentia) bina tanq̄ principalia denudat: vt ꝙ de Hippocratis expositis, tantum decerpere instat, quantum ad in-

teriorum refragatorum membrorum scientiã conducere, per opus erit. ¶ Secundo Hippocratis de gibbositate in libro de articulis annotata, pdicat promulgat enim ꝙ spondyles quæ in ossibus dorsi per morbos scilicet acutos in gibbum trahuntur, idest gibbosi fiunt: sentit Hippocrates ꝙ non modo luxationem seu contortionem spondylium interius lordosin scilicet excauationem, vel tetanum nuncupatum, tumorem pternaturam consequi qui gibbus fertur: sed etiam eam luxationem, qua spondyles retro vertuntur: qui tumores præternaturam, neruosa trahunt corpora: ¶ secũdo vbi vna spondylis, aut geminæ, aut tres ad inuicem trahuntur, dorsum eodem in loco cõcauatur: ¶ tertio quãdo inter vertebras interius tractas, vna, vel plures sospites permanserint, non concauitas, sed gibbus moliri assueuit: ¶ quarto si vertebrarum deplicatio, in vno vt dextro, vel sinistro contexitur latere, dorsum in eodem declinat. qua de re lateralis dicetur tortio, nec vere perhibetur gibbus, quoniam gibbus tumorem, siue eminentiam præsupponit: modo quum spondyles ad latera deflectũtur: minime inminet tumor: & hæc spondylium ad latera atractio, contorsio nominanda: ¶ quinto actendit, ꝙ Hippocrates vtraq; de tortione orsus fuit: & de ea quæ secundum

cũdũ rectitudinẽ fabricaт, q̃ si ad exterius germinat, exterior ferт gibbꝰ, si vero ad interius interior nuncupatur, si autem alteram ad partem contorsio postremo de asserti sententia autumat: per rectam contorsionem nunq̃ resolutionem innasci, sed spondylibus aliquod in latus declinatis decenter defluí põt: & hoc quum dixi malum vsq; ad manus procedere, indicans, ipsam ad infernas partes, vt costas, lumbos, crura haud protrahi, vim habere:

Ex his hæc colligo memoratu digna:

¶ Ex angina spondylium impulsu congesta, particularẽ dũtaxat machinari paralysim, sentit.

¶ Angina ex spondylium crimine laborantes, si febris connectitur, cunctos vita priuatos esse testatur.

¶ Anginam spondylium erratu, tumore, virtutisq; gucturis imbecillitate relegatam, nõ nisi primæ, aut secundæ spondyli accidere, testimonium reddit.

¶ Præfocationem in secunda spondyli deteriorem priori, denuntiat.

¶ Superiorem nucæ partem, inferiori præstantiorẽ esse, princeps gloriaт.

¶ Dispositio quo primis geminis spondilibus inferior excogitatur, tanto minus corpori subministrat dispendium.

¶ Sicuti ad anhelitus modestam indigentiam, se

pti transuersi duntaxat: paripassu ad maiorem lacertorum inter costas residentium actionē, & ad maximam, superiorum compelli, profitetur:

¶ Spondylium in ossibus dorsi contorsionem geminam esse, aut secundum rectitudinem, & sic gibbum interiorem, & exteriorem emergere, aut secundum obliquum ad latus, & sic contorsionē tantū, iactat.

¶ Spondylium in obliquum, non aūt in rectum cessionē paralysim cōcitare, efficit.

IN primis itaque hoc nobis sciendum est, alia quidem sequi accidentia, laborante spinali medulla proprio affectu, siue id ex sola intemperie fiat, siue simul humore quopiam affluente, vt in erysipelate, inflammatione, atq; vlcere putri: alia vero vbi vel vna, vel plures vertebræ afflictæ luxantur. Quippe vbi proprio affectu spina ipsa laborat, siue id in dextra, siue sinistra parte eueniat, citra tamen vertebrarum luxationem, & quidem si in altera parte duntaxat afficiatur, omnium inferiorum corporis partium, quæ e regione nocumenti constituuntur, tam sensus q̄ motus læditur. Si vero vtraque pars affe-

cta est, omnes particulæ tã in dextra quã sinistra parte, ei quæ læditur subiectæ, similiter resoluuntur. At luxata vel ad gibbum, vel ad concauum vertebra, fieri potest, vt nulla omnino partium inferiorum vel in sentiendi vel mouendi facultate vitium percipiat. Atq; fieri etiam potest, vt lædatur, eo videlicet modo, qui ab Hippocrate in libro de articulorum affectib⁹ definitus iam est. Quum enim angulosa (vt ipse nominat) fit spinæ luxatio, id est quum non paulatim, sed affatim, perinde ac si frangeretur, pars aliqua curuat, subiectas partes omnes lædi necesse est. Paulatim vero facta luxatione, atque in orbem magis, nihil notatu dignum patiuntur partes, quæ commotæ vertebræ supponuntur. Sed in obliquum luxatio lædit omnino eas partes, ad quas nerui ex luxatis vertebris procedentes, perueniũt. idq; magis in ceruice, in thorace minus, sed multo minus in lumbis accidere solet. Siquidem in ceruice, vertebræ inter se cõnexæ, æqualiter, vtræq; conferunt foramini vnde neruus procedit: in thorace autẽ superior magis, inferior minus. Sed in lũ

bis, totus neruus ex ſuperiori excidit vertebra, vbi ſi tranſuerſa eueniat vertebrarum luxatio, eadem ſecum trahens & ſpinam & neruum, illæſum ſeruat ipſius ſecundum naturam ortum. In ceruice vero ex loco medio inter duas vertebras procedentes nerui, per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam ſpina ipſa deflectitur, opprimuntur, in altera vero tenduntur. Porro tenſiones quidem, vbi ingens quoque inflammatio acceſſerit, conuulſio comitatur. Ad compreſſiones vero earum partium, ad quas oppreſſus neruus peruenit, paralyſis, id eſt reſolutio, ſequitur. Igitur non ab re in ea angina, cuius in præmiſſo ſermone hiſtoria narrata eſt, ad manus vſq; ſuperuenit reſolutio, vtpote procedentibus neruis ex fine ceruicis ad manus: Quippe ſub ceruice thorax eſt, a cuius vertebris emergentes nerui, non ad manus, ſed ad ſpatia intercoſtalia tranſmittuntur, paucis, qui ex primis procedunt, exceptis. Igitur p eas quas nuper diximus vertebrarum luxationes, reliquæ faciei partes omnes, neq; in ſenſu, neque in motu noxam ſubeunt.

Porro genæ duntaxat sine mandibula læduntur, vt quæ a musculosa latitudine: id est lato musculo, mouentur. Constat itaq; q musculi quibus mouendi vis aduenit per neruos, qui a ceruicis vertebris orti, in ipsis disperguntur, noxam non euadunt; si & spinam, & prouenientes ab ipsa neruos, affectus quispiam infestauerit. Verum qui & quot sint huiusmodi musculi, ex neruorum, qui a spina oriuntur, dissectione didicistis, veluti alia quoq; cognitu necessaria accidétia, quæ sequũtur, vbi spinæ ipsius vertebræ, vel in gibbum, vel concauum, vel etiam transuersum luxantur, ex secunda particula commẽtariorum, quos in librum de articulis edidimus, omnia cum propriis demostrationibus accurate conscripta habetis. Quorum summas in præsentia commemorasse operæpretium fuerit. Equidem nonnulla iam percurri.

COMMEN: X.

HAC in oratione de spinalis medullæ oppugnationibus, suam huc vsq; consectatur rima

tionem:in qua complura ꝓmulgat: & principaliter inter nucæ per essentiam perturbationem, spondyliumq́; , aut vnius, vel multorum affectorum, absurditatem reconciliat: & hoc quum promit, alia quidem sequi accidentia, spinali medulla proprio detenta ab affectu, siue id ex sola intemperie fiat, vel cum humore vel cum apostemate calido: alia vero vbi plures, vel vna spinalis medulla constringuntur. (quippe) abhorrentiam tali filo illustrat: aut spina propria refragatur afflictione, idest secundum propriam essentiam, siue afflictio in dextra, vel in sinistra machinatur parte, spondylibus dorsi, neq́; motis, neq́; constrictis, & eo tempore cunctæ inferius residētes partes, secundum detrimenti regionem, vno solo in latere, laceratione vigente, in motu, sensuq́; aduersantur: aut spina vtraq́; obluctatur ex parte, & tunc omnes sedes tam in dextra, q̃ in sinistra mollificātur:aut nuca vna in spondyli ad exteriora cōflectitur, vt gibbus molia tur:aut ad interna vt concauitas vendicetur: & sic, vt membris sub ea conglobatis, in sensu motuq́; minime iacturam suggerat: congruum esse, coniicit. ¶ (Atq́;) qualiter spondylium luxatio, aut vel ad gibbum, vel ad concauum partibus sub ea cōpaginatis, in sensu, ac motu incommodum subministrare potest: rese-

rat:& hoc de Hippocratis ratione in tractatu de articulorum morbis, vbi orsus est, q; si spinæ contortio, nec paulatim, sed affatim, ac si frangatur pars aliqua curuant, & sit angularis: ea tempestate necessarium est, vt cunctæ quæ sub illa conducuntur sedes, dispendium compatiantur: sed si paulatim, atq; in orbem idest rotunde fiet: sedibus illis nec aliquam erogabit noxam: ¶ (sed in obliquum) de spõdylis vnum ad latus tortura ratiocinatur: vbi sentit, si spondylis luxatio in obliquum fuerit tunc omnibus eis obsistit mẽbris, ad quæ nerui ex contortis spondylibus descendunt: idq; plurimum in collo, in thorace minus, sed multo minus in lumbis: (si quidem) huius reddit causam, quũ in collo spondyles inter se constipatæ extãt: pariter foramini vnde neruus germinat, patrocinantur: sed ex thoracis spondylibus superior maiorem obtinet concauitatem, qua nerui ad eos penetrent: inferior minus: sed in lumbis vniuersus neruus ex superiori excidit spondyli in quo si contortio spondylium lateraliter moueatur: spinam, & neruum secum trahens illæsum secundum naturã seruat: ¶ (in ceruice) appẽdit Galenus: q; in collo, nerui loco ex medio inter duas spondyles descendentes, per spinæ tortionem accidit: vt eo in loco ad quem spina torquetur, ner-

uos constringi, in aliam vero extendi. ¶ (por ro) quæ ad extensionem, neruorumq; coarctationem conuocantur: asserit princeps. nam si neruorum extensio, magno ex apostemate innascitur: conuulsio consequitur, & hoc iacturæ impulsu, quæ cerebro impartitur: si vero coertio fuerit: eo tempore eorum membrorum resolutio associatur, ad quæ idem neruus distribuitur: ¶ (igitur) ex his superiora asserta, illustrat, quod ex squinantia spondylium causa, nec paralysis accidere potest, nisi vsq; ad manus, & hoc quum nerui ex ceruice vsq; ad manus deferantur. ¶ (quippe) exponit, quod ex spondylium thoracis incommodo, membra faciei ad motũ, sensumq; salubriter se habẽt: licet genæ quæ lato a musculo commouentur refragentur: cuius ratio annotatur, quia sub ceruice pectus conducitur: cuius a spondylib? nerui non ad manus, sed ad loca quæ sunt intra costas insurgunt: verum pauci excogitant: qui ex primis eius idest superioribus procedũt spondylibus. ¶ (constat) ex prænarratis infert, quod quicunq; lacerti motiuam facultatem per neruos a spondylibus colli innatos, vendicant, ipsi aduersantur, si nuca, & nerui ab ea prodeuntes, obluctantur. ¶ (verum) aliqua animo repetit, quæ euidentiæ impulsu reticeo, iccirco lege per te.

Ex his has dispono normas.

¶ Sicuti nuca secundum sui essentiam vna in parte duntaxat affecta, dorsi spondylibus, neq; concitatis, nec cohibitis, cunctæ inferius secundum detrimenti posituram, locatæ sedes, vno in latere in sensu, motuq; oppugnantur: pari via si vtraq; ex parte vexatur, ea tempestate omnes inferiores partes tam in dextra q̃ in sinistra mollificari, assuescunt.

¶ Nucæ secundum aliquem spondylium ad latus conflectionem, subiacentibus partibus in sensu, motuq; dispendium minime gratificari, testatur.

¶ Ex angulari repentinaq; nucæ deflectione, locos sub illa recidentes, iacturam aliquam, ex paulatina nullam consequi, ꝓfitetur.

¶ Spondylium in obliquum torturam, cunctis locis ad quos nerui illis ex spondylibus diriguntur, in commodum porrigere, prædicat.

¶ Ex spinæ deplicatione, quandoq; in vna parte neruos cõpesci, in alia vero extẽdi, enarrat.

¶ Ex neruorũ extensione conuulsionem, excoarctatione vero resolutionem emergere, autumat.

¶ Ex spondylium tortura, præfocationem solicitatam, paralysim in manibus duntaxat excitare, refert.

¶ Ex thoracis spondylium perturbatione, faciei

ſedes ſenſu, ac in motu eorum ſub inuiolatio ne ſeruari, ſed minime genas, iactat.

¶ Quum nuca, ac ab ea pullulantes nerui lacerant, ſic & lacertos per eos virtutem adipiſcētes motiuam, lacerari, ſentit.

Supereſt itaq; vt ea quæ nondum tacta ſunt, tractemus, vt nihil orationi noſtræ deeſſe videatur. Porro ſcire debetis vertebras a ſuo poſitu luxari, aut ob caſum, aut ictū, aut tumorem præternaturā, neruoſa corpora, vertebri ipſis, atque ſpinæ inſita, extendentem. Horum duo ſunt genera: Aliud enim eſt partium quæ ſecundum naturam ſe habent: aliud earum quæ præter naturam tumores quidam, quos Hippocrates vno vocabulo comprehendens cruda tubera nominauit. Igitur manifeſtum eſt, quod in præmiſſa conditione, quam libro ſecundo de vulgariis morbis deſcripſit, ceruicis vertebris adiacentes muſculi afficiebantur, potuit etiam tuberoſus aliquis tumor accedere, ob quem concocta nonnullos ſcreare dicit, facta videlicet tuberum concoctione. Cur igitur eos anginoſos appellauit? an quia diffi-

culter ſpirabant, nullo exiſtente vel in pe-
ctore, vel pulmone vitio. quippe hac in
re differt anginæ concurſus a peripneu-
moniæ, & lateralis morbi concurſu: atque
ex eo quod anguſtiæ ſenſus in gutture eſt
Præterea in præſagiorum libro videtur
anginæ nomine appellare omnes affectus
huic loco accidentes, quos ſpirandi dif-
ficultas comitatur: Inquit enim, Angina
periculoſiſſima eſt, celeriterq; enecat, ſi
neq; in faucibus, neque in ceruice quic-
quam apparet, ſi dolor vehemens eſt, ſi
vix ſpiritus trahitur. etenim eodem die iu
gulat, licet interdum vſque ad alterum,
aut tertiū, aut etiam quartum protrahat
Quæ vero in reliquis, non minore quidē
dolore afficit, in faucibus vero tumorem
ruboremq; excitat, ſuperiori non minus
periculoſa eſt. ſed longius ſpatium habe
bit, ꝑcipue ſi vehemēs fuerit rubor. Sed
tū præcipue malum prolongatur, quum
non ſolum fauces, ſed ceruicem quoque
rubor occupat. Maxime vero poteſt ab
ea ſecunda valetudo cōtingere, ſi rubor
ſimul & ceruicem & pectus comprehen-
dat, neque ad interna reuertatur eryſipe-

las. Igitur ex iis verbis haud dubia conie-
ctura est, omnes affectus qui huic loco ac
cidũt, si spirationem quoquo modo red
dant deteriorem, ab ipso cynanchas, id
est anginas, nominari: nondum solitis me
dicis cynanchen per, cappa, synãchẽ ve
ro per sigma, nominare. tantum abest, vt
vel paracynanchen, vel parasynanchẽ di
cerẽt. Quippe tum primum homines res
ipsas neglexerunt, quum nimio studio
nomina quærere inciperent. Itaque qua
tuor inuentis nominibus, quatuor affe-
ctus significari dicebant. ac notas ipsorũ
scribentes, genus illud quod supra tra-
ctauimus, quum sermonem ex libro vul-
gariorum morborum secundo explicare
mus, omnino derelinquerũt. Atque hæc
sunt quatuor eorum genera: Primũ, vbi
fauces inflammantur. fauces voco inter-
num oris locum, vbi simul conueniunt,
& gulæ, & gutturis partes extremæ. Alte-
rum, quum neque fauces, neque reliquæ
oris partes, neque etiam externarum par
tium vlla inflammata videtur, laborans
tamen suffocationis periculum in guttu-
re sentit. Tertium, vbi extrinsecus circa

fauces inflammatio apparet. Quartũ, vbi gutturis partes, tum externæ, tum interiores similiter affectæ sunt. At supest adhuc alius ceruicis affectus, quem ipsi silentio præterierunt, vbi ad anteriores partes vertebræ luxantur, idq; vel solis interdũ musculis, qui cum ipsis communicant, tumore præternaturam affectis, vel nato ibi tuberculo. interdum etiam gula pariter vitiata. nonnunquam musculis quoque qui gulam gutturi iungunt. quinetiam propriis aliquando gutturis musculis, q ipsum aperiunt, oblæsis. Per omnes id genus affectus, spirandi quidem difficultas oboritur: sed citra suffocationis periculum, laborantes difficulter deglutiunt atque dolore afficiuntur, idq; præcipue, quum potus eis per nares resilit. Accidit etiam interdum vt excedente inflammatione, & lingua, & fauces, in tumorem attolantur, quemadmodum & Hippocrates ipse tradidit. Verum huiuscemodi cognationum enarratio, proposito nostro nihil conferre videtur. Nam lingua affecta aliæ quoq; actiones deperdũtur.

COMMEN. XI.

Præsenti in litera de nondum agitatis, agitare pergit: vt de spondylium causis suo a loco liberantium, ac anginæ speciebus, & quæ letales quæ vero felices instituendæ: ¶ (Supest) hic suam detegit intentionem. ¶ Secundo (porro) causas tres ex quibus spondyles eorum a naturali loco exterminantur, asserit: vt ex casu, aut percussione, vel crassitie, seu tumore pternaturam, qui corpora neruosa in spondylibus, & spinæ iuncta extendit, & tali ab extensione spondyles loco a proprio relegātur: & tumoris gemina constituuntur genera, vt subdit, vnum est partium secundum naturam: aliud est eorum quæ præternaturam extant, quod Hippocrates cruda tubera idest incocta nuncupauit. ¶ (igitur) quod Hippocrates epidimiarum in libro orsus est, exponit. ¶ (cur) probat cur Hippocrates passionem gucturis dictam, anginam appellauit, & in hoc binam expedit causam, & quia cum anhelitus difficultate, actionem consequuntur, nullo in thorace, aut in pulmone dispendio compaginato & ī hoc anginæ accidētia, a peripneumoniæ, lateralisq; morbi accidentibus abhorrent: & quoniam ipsa laborantes, de gucturis angu-

stia dilacerari, profitentur. ❡ (præterea) suum Hippocratis in p̄sagiis consilio, votum munit: quum cunctas gutturi obsistentes afflictiones, quas anhelitus durities concomitat, anginam esse, enarrauit. ❡ (inquit) absurdas anginæ differentias absoluit: quoniā vna machinatur, quæ extremum minatur naufragiū, vt in quatuor dierum spatio, mortalē ad expirationem impellit, & hæc est illa, quæ nec in faucibus, nec in gutture eminet: & si dolor vehemens sentitur, & si vix spiritus lactatur eodem in die martirizat, licet quandoq; vsq; ad quartum protrahatur: cuius ratio a Galeno tertio p̄sagiorum com. xxi annotatur: quoniā hoc in gutturali affato spatio, duo resident meatus: quoniam vnus est meri, & alter est epiglotis idest tracheæ arteriæ: quum ergo in aliquo horum amborum foraminum aliquid extra naturā haud inspicitur: tunc nec lateat, ꝙ apostema in locis qui intra epiglotum connectuntur, molitum excogitatur, id quidem causa, p̄focationem concitandi, statuitur, q̄a meatus anhelitus a natura est angustus: quum ergo accidit, vt illorum membrorum apostemate, prorsus coarctetur, cubantem a p̄focatione strangulari, per opus est: & hac de causa compellitur, quum anhelitu fungi hortatur, suam p̄parare ceruicem, vt epiglotis meatus

ſaltem parum aperiatur: ꝙ eſt quia ſuper collũ decubitus, epiglotum penitus claudit: quoniã ſedes quæ ab anterioribus extant ſupra illas quæ ſunt retro verſus ceruicis ſpondyles deplicantur: & huius, necnon apoſtematis impulſu, vt dolor cruciet, neceſſarium opinatur. ¶ (quæ) ſecundam anginæ pandit differentiam: quæ eſt, cuius tumor, ruborq; in gula cõſpiciuntur, & eximia cum acerbitate laborantem diſcrutiat: ac ſuperiori minus formidanda, verum hæc magis micronoxia, præcipue ſi ingens conglobatur rubor. cuius ratio taliter teſtificatur: quum hac in ſecunda ſpecie, minime tam immenſa anhelitus ſuperbia concitatur, eo ꝙ epiglotis lacerti non ita maxime apoſtemantur. ¶ (ſed) tertiam quidem monet differentiam: & eſt illa cuius rubor in gula colloq; apparet: quæ aliis anginæ ſpeciebus incolumior cõcitur: ſi rubor collum, thoracemq; amplectitur, & quum hoc neq; ad interius rubor cedat, quoniam in hac neq; vehementes crudelitates, neq; prauæ, nec anhelitus difficultas conuocantur. immo epiglotis diſpoſitio ab egritudine purgata exiſtit: & haud ſanies in ea, niſi in gutture, aut ceruice, aut in vtriſq; ſimul colligitur ¶ (igitur) tria aſſerit, & ꝙ omnis oppugnatio in gutture copulata, ſpirationi, & expirationi reluctans, anginam

perhiberi,

periberi, imperat. ¶ Secundo q huiuscemodi afflictio quatuor nominibus nuncupatur, cinanchen, sinanchen, paracinanchen, & parasinanchen. tertio q vti expositæ passioni quatuor induntur nomina: paripassu & totidem species impartiri queunt. ¶ Quarum prima exponitur, vbi fauces inflammantur: quid aūt per fauces sentit, denudat: & hoc quum ait: fauces vero voco interiorem oris locum, vbi simul & gulæ, & gutturis extremæ partes cōueniunt. ¶ Secunda est, q tumor nec in gula neq; in ore, neq; aliquo in loco exteriorum innotescat, contristato in faucibus de suffocatione cōquerēte. ¶ Tertia quādo exterius in gula tumor vulgatur. ¶ Quarta quū exterior īteriorq; pars dissipat. ¶ (at superest) quintā aginæ speciem ab eis intactam, indicat, & est porro, quando spondyles anteriorem ad locum commouentur: & hæc quinq; de causis germinat, aut quia musculi qui super spondyles sunt, præter naturam tumore ingrossant: aut quia tumor in eo prodit præter naturam, aut gula male affecta, aut musculis qui meri cum gutture constipantur, compatientibus, aut familiaribus gutturis musculis, qui ipsum aperiunt, perturbatis, ex quibus anhelitus duritiες insurgit, transgluciendi labor quū dolore: qui præsertim molitur, quum potus quem

inescauit, ad nares declinat. ¶ (accidit) binas claudit, vt copiosum gutturis apostema, linguam, gulamq; societatis causa, percutit: & q hoc in loco de linguæ apostemate haud asserere profitetur: quum ex linguæ detrimento, aliæ obluctentur actiones.

Ex his has compilo regulas.

¶ Spondyles eorum ab instituta sede triplicitet casu, aut percussione, vel tumore præternaturam exterminari, testatur.

¶ Omnis gutturis perturbatio, cum qua spirandi difficultas, nullo in thorace, aut pulmone dispendio existente, aut deuorandi angustia conuocatur, anginam nuncupari, enarrat:

¶ Anginæ quinq; species esse, prædicat.

¶ Gulam aũt cõcauum quod est sub ore, vsq; ad gutturis extremum sentit.

¶ Spõdyles ad anteriorem cogi partem, quinq; de causis moliri posse, autumat.

AT vbi vnica duntaxat actio læsa est, & sedes affectæ plures, tum nostri instituti est, vt ex reliquorum accidentium varietate eas discernendo inueniamus. Quippe nullo spiritalium instrumentorum quoquomodo, neque primario, neque per consensum affecto, fieri minime potest,

vt ſpiratio lædatur. Quum itaque multa ſint ſpirandi instrumenta, ac numeroſa quoque partium multitudo, quibus ipſa conſentire conſueuerunt, non abre multa diſcretione indiget is, qui & primario affectas, & conſentientes ſedes, inuenire conatur. Igitur ex ſola ſpirandi ſpecie, illico nonnihil & de affecta ſede, & de ipſa diſpoſitione coniicere licet. Quippe ſi videatur laborans, inter ſpirandum, totũ mouere thoracem, vt in parte quidem anteriore, ad iugulum, in vtroque latere ad ceruicem, in parte poſteriore ad ſcapulas vſque, motus ipſius aſcendat, tres ex huiuſmodi ſpiratione diſpoſitiones ſignificantur. Vna eſt flammea in pulmone atq; corde caliditas. Altera in aliquo ſpiritalium inſtrumentorum anguſtia. Tertia eſt facultatis muſculos thoracis mouentis debilitas. Quumq; huiuſmodi ſpirationem conſpexeris, in primis arteriæ pulſationẽ perpendere oportet, hæc enim quantus ſit calor indicat. Atque de iis in libro de præſagiis a pulſu, iam ſcriptum eſt. Deinde ſpirationem ipſam conſidera, an multa, an frequens, an exufflando fiat. Poſtre

mo thoracem in pectore tange, quem si ardentem inueneris, iam omnes copiosi caloris notas te habere nõ dubita. Quib⁹ ex abundantia accedit, faciei, oculorũq; rubor, capitis ardor, sitis vehemens, lingua arida, & salebrosa, dicente infirmo ardere sese. Vbi vero incendii signis modũ seruantibus, thorax vehementer dilatatur angustiam in spiritalibus instrumentis esse portendit. Itaque consideres oportet, an guttur sit affectum, an pulmo, an thorax ipse humoribus impleatur, an tubercula in ipsis nata sint, quo in genere etiã abscessus numerantur. Atqui gutturis affectus, tum primarios, tum eos quibus p consensum infestatur, iam percurrimus. Pulmonis autem, thoracisq; vitia, paulo post accuratius persequemur. Nam in psentia spinæ duntaxat affectus tractare posuimus, tum alios tum illos qui ei per imbecillitatem vocatam accidere solent. Porro solet imbecillitas accidere, interdũ cerebri vitio, vtpote a quo, & sentiendi, & mouendi facultatem recipit. Interdum ipsa duntaxat spina primario affectu laborante, idq; ob peculiarem intemperiem,

vel toti ſpinæ vel diuerſis ipſius partibus aduenientem, quam vulgarium medicorum mentes nequaquam comprehendere valent, quum tamen creberrime videant laborantes quoſdam adeo proſtratos vt vix digitos poſsint mouere, quanuis omnibus thoracis partibus ſpiritus trahatur, nullo ardente colore ad magnã ſpirationem ipſos cogente. Id vero ob huiuſmodi cauſas eis accidit. nam dum quieſcit animans, liberam ſpirationem, ſolum ſeptum tranſuerſum, modo valeant vires efficere ſolet. Vbi vero ob infinitatem ſpirandi munus perficere non valet, tum intercoſtalium muſculorum concurrit auxilium. Quod ſi præterea maiori animal ſpiratione egeat, tunc ſuperni muſculi omnes, quorum maximi ſcapulas ſecum manifeſte mouent, ad ſpirandi actionem requiruntur. Quum itaque hominem ſpirandi opus omnibus thoracis partibus pficere videris, non fuerit tamen frequens ſpiratio, quantum thorax dilatetur perpende. Inſuper & narium pinnas, etenim ipſæ quoque & dilatantur & cõtrahuntur. Dilatatur autem thorax quidem, verum

non similiter vt in ardentibus febribus, quum adhuc valent vires. Nam in iis magna ex parte totus thorax dilatari consueuit. neque etiam vt in illis, quibus id euenit ob aliquam spiritalium instrumentorum angustiam, vt in angina, atque in dyspœa, quam fluxio affatim descẽdens induxit. neque quibus ab vtraque causa prouenit, vt in peripneumonia. Quippe hoc morbo affecti, & maxima & frequentissima spiratione vtuntur. Cæterũ quẽadmodum ob virium infirmitatem, ita ob vnius quoq; particulæ particularem imbecillitatem, omnes thoracis partes dilatari coguntur. Igitur athleta Secundus nomine, qui satis quid pateretur intelligebat, sentire se manifeste in septo transuerso dixi imbecillitatem. atque iccirco cogebat intercostales musculos sine intermissione mouere, atque nonnunquam superiores quoque, interdum autem zonam circundans præcordiorum partibus, sola transuersi septi motione, sufficienter spirabat, quo tempore quiescebat. Verũ an ad septi transuersi musculum, an ad neruos qui ad ipsum perueniunt, an ad ag-

gregatum ex vtrisque pertineat huiusmo di imbecillitas, mihi quidem explicatu p difficile videtur. Idem spirationis genus etiam in alio quodam notaui, quem quũ aliquando equus in præcordiorum regione calcitrasset, adeo atrociter, vt oborta in septo trãsuerso inflammatione, mortis periculum immineret. Is licet euaserit a periculo tutus, ab imbecillitate tamen liberari nequiuit. In alio etiam, qui a vehementi peripneumonia infestabatur, brachii tam externæ q̃ internæ partes, a cubito ad summos vsq; digitos, sensus difficultate laborauerunt, atque motus quoque nõ nihil læsus est. Huic præterea nerui, q in primo atque secundo intercostali loco inueniũtur, noxam subierũt. quorum primus nõ cõtemnẽdæ magnitudinis, per intimas partes abditus defert̃, sed ei qui ipsum præcedit admixtus, atque multifariam diuisus, vt in arte secandi corpora videre est, cuius etiam partes aliquæ per interiorem cubiti regionem, vsque ad digitorum extrema perueniunt. Alter vero neruus tenuis quidem, nulliq; admixtus, per axillam sub cute ad brachium defert̃,

dispersus per cutis tam exteriores, quam internas partes. Huic homini celeriter sanitas reddita est, adhibito medicamento ei loco vnde nerui prodeunt, iuxta primum, ac secundum intercostale spatium: Iam sanati sunt quoque nōnulli, quibus vtrunq; crus paululum resolutū erat adaptato lumbis medicamento in eo spinalis medullæ loco, vnde crurib⁹ nerui adueniunt, nullum resolutis cruribus medicamen adhibendo. neq; enim ipsorū, sed medullæ proprius erat affectus. Vidimus alium, cui magna oborta suppuratione in altera nate, iuxta cruris initium, nerui eiusdem cruris per incisionē nudati sunt sed ea parte sanata, toti membro mouendi difficultas accidit. Itaque coniiciens durum quidpiam, a priori inflammatione in neruo derelictum, quod huiusmodi dispositionem induceret, affecto loco idoneum medicamen adhibendo, hominem perfecte sanaui: Quod autem de partibus faciei dictum est, id de reliquis quoque omnibus est intelligendum.

COMMEN. XII.

DE nuce ꝑturbationibus præassumpta oratione, hac tempestate de eis vt thorax, septumq́ transuersum aduersantur: necnõ & in vniuersali cuntis de eius affectibus vsq́ ad anum cõtemplari, insudat: eius quidem colloquiũ minime vnicam amplectitur partem, vt in examinatione apertius intuebitur. ⁋ (At) primo cõspirat, vbi actio vna fuerit affecta & partes oppugnatæ complures, tunc præceptum constituit princeps, vt ex aliorum absurditate accidentium, eas dignoscamus. ⁋ (quippe) hæc litera geminum conuocat sensum, vel ꝙ anteriorem denudat, aut ꝙ hic probare instat ꝙ anhelitus actio haud obluctari potest: nisi aliquod spiritualium instrumentorum, vel per essentiam, aut per consensum compatiatur: ⁋ (quum) autumat, ꝙ quum complura spirationis instrumenta excogitentur: nec absq́ ratione eximia egemus perquisitione, vt quæ ꝑ essentiam, & quæ per consesum affecta existũt, dignoscamus. ⁋ (igit) ex simplici anhelitus qualitate, repugnatum instrumentum, eiusq́ repugnationem comprehendere, monet: & hoc quum sentit, si contristatus inter respirandum, vniuersum commoueat thoracẽ

ita vt anteriori in parte eius motus ad iugulũ idest furculas, & lateraliter ceruicem, & parte in posteriori ad scapulas idest dorsa spatularum se protrahatur: eo tempore huiuscemodi valida spiratio, tres indicat dispositiones; aut pulmonis, cordisq; nimium incendiũ: vel in aliquo instrumentorum spiritus angustiã: aut virtutis lacertos thoracis concitantis lapsum. ¶ (quumq;) articulatim supra assertas diiudicare pergit: antecedenter expulsũ, quũ ipse caloris affluentiam statuit: vt in prouidẽtia de pulsibus annotatum est, quoniam pulsus velox, frequens naturalem citra dispositionem, caloris copiam portendit. secũdo ex spirationis liberatione an multa, an frequens, an exuflando moliatur. tertio thoracem in pectore scilicet in eius teneritate tange, ꝙ si incensum deprehenderis, tunc his ex argumẽtis, ac etiam faciei, oculorumq; rubore, capitis ardore, siti intensa, lingua arida, salebrosaq;, magnam spirationem, in pulmone, corde q; caloris exundantiam decernere, refert. ¶ (vbi) secundum illustrat: quum enim incendium suum obseruat modum puta naturalem thorax in mense dilatatur, & quum supra agitata vestigia absunt: sic aliquo spiritualium in instrumento coarctationem esse, censendum. ¶ (itaquæ) quum his coniecturis alias scisci-

tari hortatur: videlicet an guttur afficiatur, an pulmo, an thorax ipse succis exuberet, an turbercula in eis congesta inspiciantur: quorũ impulsu, spiritualia instrumenta ab angustia detineri, compelluntur. ¶ (atqui) quandã suã diluit excusationem, quam eius euidentiæ causa, sileo. ¶ (nam) eius promulgat intentionẽ ꝙ de nucæ oppugnationibus, eiusq; defectione ratiocinari, insudat: & ex hoc eam disseminare auspicatur, vt quorsum nuca viriũ lapsum vendicare, potest: bifariam profecto innasci, inflaminat: aut cerebri vitio, a quo vtrãq; facultatem, sensitiuam, motiuamq; lactat, aut iniqua ex intemperie, vel in vniuersa, aut eius variis in partibus connexa, quam in quinatã eucrasiam populares medici haud discernere, queunt: quum conspiciant quandoq; aliquos laborantes, adeo prostratos, & mollitiem tolerantes, vt digitos commouendi, vix facultatem obtineant: quãuis anhelitus quum omnibus thoracis partibus exequatur, nec aliquo eximio calore ad summam eos compescente spirationem. ¶ (id vero) hic postremam magnæ spirationis detegit dispositionem, videlicet ex virtutis imbecillitate, sed priusquam hoc absoluat: instrumenta tam ad naturalem, quam ad innaturalem anhelitum conuocata, exponit: si enim animãs quiescit, scilicet ab iis

cendio, & vires neruosæ vigent: tunc ad liberam spirationis actionem, duntaxat septum suppeditat transuersum: sed si ipsum perturbatur, vt eius munere haud decenter vt conuenit fungi possit: eo tempore musculi intercostales implorantur, vt spirationis actioni suffragio extant: quod si affluentiori animal indigeat anhelitu: tunc cuncti supiores musculi vt anhelitus actioni adminiculentur, concitantur: his purgatis, suum exequitur propositum, vt quũ aliquem omnes thoracis partes commouere, intueris, & aerem crebro, continue per nares minute atrahere thoracis dilatationem exquire, quæ erit modica, & nec pariter dilatationi, quæ acutissima ex febre germinat, aut eorum, qui immesum possident anhelitum, ex viarum spiritus angustia, vt in angina, atque in dyspnœa idest stillicidio copioso, quam angustiam, fluxio affatim ad spiritualia solicitauit neque quibus vtraque a causa prodit: vt in peripneumonia, & narium extremitates inquire, quæ penne, seu folia nuncupantur: quoniam ipsas coastringi, coniũgi, plicatasque fieri inspicies: qua de re qui hoc cruciantur affectu, scilicet peripleumonico, anhelitum magnum, frequẽtissimumque lucrãtur: post id subdit quod vti omnium lacertorum thoracis defectus, cunctas eiusdẽ thoracis sedes dilatari, parifilo ex par-

ticulari, compellit. ¶ (igitur) sua asserta per figuram lineat (vt sue extant partes) & hoc in quodam qui secundus nominabatur athleta: quam per te percunctare. ¶ (verum) imbecillitatis septi transuersi causas dilucidat: vt huiuscemodi destitutio an musculi eiusdē septi transuersi, an neruorum qui ad ipsum pergūt vel ex vtriusq; crimine pullulet, enodatione, difficillimum extat: postea exemplificat, quia quum hunc quoq; anhelitum quodam in mortali conspexisset: eo ꝙ in diafragmatis regione equus calcitrasset, adeo vehementius, vt apostemate ibi cōgesto, necis naufragium incurrit, quare is quāuis ab expirationis timore fuisset absolutus, a partis defectione distrahi minime potuit. ¶ (in alio) quodam in alio a peripneumonia atrociter detēto, specificat, qui sensus duritiem a cubito vsq; ad digitos patiebatur, nec aliqua in motu contexta iactura: necnon & nerui inter costales conglobati, qui primo, secundo'q; loco resident, afficiebantur & alia quæ perquire, eo loco vnde ipsi nerui emergunt: præsidiis quidem acceleratis, iam integram vendicatus fuit in columitatem: his Galenus haud exatiatus, alias effigies enarrat, quoniam quidam mollitiem geminis in pedibus minutim substinebat, & leuamine circa nucam adhibito, quum ibi dispendium

vigeret, raptim ad integrum fuit revocatus.

Alium, eximiam altera innatæ suppuratio-nem tolerantem, conspexit: prope cruris exor-dium, vbi nerui per secationem manifesti fue-re, quare eo loco curato, mouendi durities re-mansit: vnde sentiens a pristino apostemate aliquod durum in loco copulatum esse quod partis motui reluctebatur: iccirco refragato lo-co, adminicula adiecit: & ita homo probe sa-natus fuit: quod ergo de faciei partibus ꝓmul-gatũ fuit, idẽ de cæteris sentiendũ.

Ex his has dissemino disciplinas.

Eximiam spirationem vnum horum aut pul-monis cordisq; incendium: aut spiritualium in-strumentorum angustiã, vel virium lacertos thoracis mouentium lapsum indicare, testat.

Vehementi in anhelitu, vti velocem, frequẽ-temq; pulsum, copiosæ, frequentisq; spiratio-nis explicationem, thoracem nimis calefactũ faciei, oculorumq; ruborem, linguam salebro-sam immensum in pulmone, cordeq; calorẽ, parifilo aduersa spiritualibus in instrumentis coarctationem statuere, ꝑdicat.

Nucam aut cerebri, aut suæ essentiæ delicto destitui, assueuerat.

Sicuti ad naturalem spirationis actionem se-ptum transuersum duntaxat, paripassu ad ma-iorem, intercostales musculos, & ad maximã

& intercostales, cuntosq; superiores insudare, asserit.

¶ In homine magnum obtinente anhelitum, in quo thorax, nec ita vt in febre vexatis dilatat, narium folia constringuntur, plicantur, copulanturq;, ex virtutis lacertos thoracis commouentis, imbecillitate innasci, profitetur.

¶ Vti in vniuersali lacertorum pectoris detrimẽto, cunctas eius partes dilatari, pariter in particulari consequi, testimonium reddit:

¶ Aliquo ex horum trium erratu scilicet musculi septi transuersi, aut neruorum ad ipsum distributorum, aut vtriusq; septum transuersum defectionem vendicare, denuntiat.

¶ Qui aliqua in corporis sede percussionem durat, licet ab interitus pauore subtrahatur: sed a partis destitutione minime, refert.

¶ Neruorum afflictiones ex subsidiis circa nucã connexis habiliter demoliri, testificatur.

Quippe vnica duntaxat pereunte actione, solum musculum, qui ipsam efficere solet, aut neruum ipsius, affectum esse putandum est. At vbi plures actiones vitiatæ sunt non eodem in loco, accidit interdum omnes eius musculos a communi aliqua causa lædi. fieri etiam potest, vt

neruus aliquis, qui musculis illis commu nis est, afficiatur. Præterea piscator quidã quum in fluuio pisces venaretur, adeo circa sedem, & vesicam infrigidatus est, vt ipso inuito effluerent & excrementa & vrina. Atque hic quoque per calida remedia affectis musculis adhibita, celeriter sanus euasit. Item alius eiusdem molestatus accidentibus, sine tamen manifesta causa, læsis circa os sacrũ neruis, multo tempore per multa præsidia, vix sanatus est. Igitur quod protinus ab initio dicebam, illius nunc quoq; mentionem faciendo, ad alia me diuertam. Etenim si ex arte quæ corpora secare docet, ad quam particulam descendant singuli nerui, a spina prodeuntes, cognoueris, affectas sedes quam facillime inuenies. Ex artis itaque actionibus horum omnium examen re ipsa deprehendite. nanque sæpenumero vidistis ex huiusmodi notitia, manifeste iuuari laborantes. Quippe non solum crura, & manus temere ac frustra vulgares medici, tota die noctuq;, calidis medicamentis illinunt, prætereuntes locum, vbi vel spina, vel neruus aliquis ex ipsa emergens,

gens, læditur: Verum etiam caput cuiusdam, non ita pridem, impositis medicamentis vehementer calidis, vlcerauerunt putantes sensum ipsius grauiter læsum, hoc pacto posse reuocari. Atque hunc ipsum sanauimus, inuenta sede affecta, tũ ex reliquis accidentibus, tum ex euidentibus causis. nam super singulis interrogauimus. Quarum vna huiusmodi erat. Quum sub multa pluuia ac vento impetuoso ambulasset, pallium circa ceruicẽ madefactum aiebat, adeo vt vehementi se frigore in ea parte affectum sentiret. Itaq; si scieris ex primis spinæ vertebris, quatuor neruos ad caput ascendere, a quib⁹ pellis ipsum ambiens, sensum accipit, facile sedem affectam inuenies. Hac igitur sanata, capitis quoq; pellis pariter sanata est, vtpote q̃ nulla primaria affectione laborabat. Medici vero neq; huiusmodi neruos, neque eos qui per singulas cutis partes dispersi sunt, cognoscentes, quam uis presentaneum sit eis remediũ, quod minimæ particulæ iuxta nerui initiũ adhiberi deberet, ipsi partes illæsas multo negocio molestant. Ego vero sæpenumero

vosmonui, alios quidem in ipsa spina veluti radicē habere, alios vero vt ex magnis ramis, atq; ipsis quoq; e spina exortis procedentes, qui rursus diuisi distribuūtur. Atq; per valde multas cutis partes, alii per pauciores. quo magis miror dissectores ipsos, illos non cognoscere, quum in neruorum resolutione quærūt, quam ob causam resolutarum partium non semper & motus & sensus pereat: videntes aliquādo sensum duntaxat, aliquando & sensum & motum simul deperdi. Arbitrantur nanque neruorum qui per musculos dispersi sunt, reliquias ad cutem tendere quumq; diuisus per musculum neruus, affectus est, si quidem vehemens fuerit vitiū & sensum & motum simul lædi, sin leuius fuerit malum, seruari quidem sensum, vtpote qui non tantum roboris desideret, motum vero, eo quod robustis egeat viribus, perire. Interdum enim vnus musculus, vel totum crus, vel manum mouet, ac proinde viribus indiget, qui si ita afficiatur, vt munus suum perficere nequeat, mēbrum ipsum immobile relinquit, sentiendi vero facultas partium affectiones

discernens, illæsa tunc permanet, vt quæ nõ ita validis egeat viribus. quippe nihil minus, immo magis etiam pati possunt, partes quum debiles fuerint: efficit enim imbecillitas, vt facilius affectio a sensu dignoscatur. Igitur ratio ipsorum in huiusmodi quidem neruorum resolutione, pbabilis esse potest. Vbi vero perdita sentiendi facultate, motus non perit, nõnulli quidem adeo vanas adduxere rationes vt satius fuisset eos conticescere. nonnulli vero cognita huius quæstionis difficultate, non grauati sunt dicere huiusmodi paralysis speciem, qua seruato motu sensus perderetur, neminem vnquam vidisse. Sane qui arroganter sibi sectæ alicuius principatum vsurpant, artis vero opera nunquam in exercitationis vsum duxerũt, iis nihil tam difficile videtur, quod non intrepide profiteantur. Verum magna ex parte mentiunt, atque vt scribunt nonnulla, perinde ac si ipsa frequenter conspexerint, quorum tamen ne somnia quidem vnquam viderunt: ita plurima nunquam videri aiunt, q̃uis crebertime conspexerint.

COMMEN. XIII.

HODIERNO in textu de nucæ, neruorum musculorumq; repugnantiis suum consectatur colloquium. ¶ Primo ex vnitate, pluralitateq; refragatarum actionum sedē intus noscere affectam, predicat: & hoc quum loquit, q̄ si actio vna extinguitur, aut neruum illi actioni insistentem, aut eius lacertum esse ꝑturbatum, constituere per opus est: sed vbi cō ploribus in actionibus, nec vno in loco residē tibus dispendium conducitur: eo tempore cūtos illius loci lacertos laceratos esse, scias, & hoc cōmuni ex causa puta neruo affecto, omnibus illis musculis actionem vniuersaliter impartiente. Et vt euidētius eius promulgata, ꝑcipiantur: per particulares dilucidat effigies, quas claritatis impulsu, reticeo. ¶ (igitur) ex quorum scientia cōgrue sedes laniata diiu dicari potest, denudat, si aliquis anothomica ex arte vnūquemq; neruum a nuca germinantem, quas ad particulas accedat, agnouerit; efficaciter citraq; laborem sedes intus nouerit obturbatas. Secundo ex artis operationibus: qm̄ ex medicamentorū adhibitione, loco excogitato refragato, repente refragatio ipsa fuit demolita: sed quum locus afflictio-

nis siue neruus in esset siue nuca incertus habet, ex adminiculis adiuntis, nequaq̃ afflictio ipsa dissipari potest. ¶ (atque) ex quibus partem affectam discernere cogimur, monet, vt ex cæteris accidentibus, procatarticisq; ex causis locum constituimus perturbatum: vt p effigiem, indubiũ reddit. ¶ (medici) aliquos reprobat, qui neq; hos neruos a nuca quasi radices pullulantes, nec eos qui singulas per partes disseminantur cutis, dignoscunt: (ego vero) subdit principes, q̃ neruorum in nuca quidam sicut radices habentur: alii vero ab eis diuidi, vti crassæ arboris rami disiunguntur: quæ diuulsio iterum diuellitur per cutem in quodam loco plus, & in quodam min⁹ & miratione haud modica Galenus fuit concitatus, cur dissectores eos nec cognouerunt: quum perpetuo perquirant: quare in neruorum resolutione, non semper sensus, & motus extinguitur: aliquando sensum tantum, quandoq; vero sensum, & motum succumbere. ¶ (arbitrantur) quid enim nõnulli de sensus, motusq; in particula nudatione, conijciũt exponit, hi profecto sanciunt q̃ neruorum q per lacertos intimantur, reliquias ad cutem pergere, qua de re si neruus per lacertum diffusus, aduersatur, tunc aut aduersatio existit eximia, & sic sensus & motus simul obluctan-

tur: aut modica extat: & sic sensum sua inintegritate destitui, motum vero a particula exterminari, testantur quum sensus mediocri, motus vero copiosa indigeat virtute: (interdum) magis horum consilium deuellat princeps, nam quum vnus musculus vniuersum crus, vel manum commouet: qui si ita perturbatur vt munus suum haud coficere possit, pars in mobilis dimittitur, sed sentiendi vis inviolata existit, quum nec ita neruosas vt motiua, imploret vires hoc autem magis indebilibus aduenit: quum debilitas impellit, vt absq; labore detrimentum discernatur: demum in paralysi, horum mentem probabilem esse, efficit. ¶ (Vbi) aliquorum pandit iudicium, vt quando particula sensu, & non motu orbatur, quorum rationes tam inflatæ conspiciuntur: vt eas conticescere, consentaneum fuisset. Alii vero inuestigationis difficultate commoti, nunq̃ hãc paralysis speciem inspexisse, ꝓmulgauerant: vt motus laboraret, & sensus expiraret. ¶ (sane) aliqua contra antedictos annotat quæ quia obuia, prætermitto.

Ex his hæc deduco tradita.

¶ Sicuti vnicæ actionis naufragium, iacturam aut in neruo actionem illam concitante, aut eius in musculo, pari modo multarum actionũ cunctos eiusdem sedis lacertos laniatos esse,

promulgat.

¶ Qui sedes affectas idoneæ, haud præterire cupit, neruos a spina quācūq; ad particulam impulsos; dignoscere oportet.

¶ Loci perturbati lumen, perturbationē ipsam abolendi, semitam subministrare, autumat.

¶ Accidentia, causasq; procatarticas ad partis vexatæ euidentiam nos conducere, sentit.

¶ Vt sensus laboret, modicam, motus vero copiosam inuocat facultatem, & ex hoc motum quandoq; in particula perire, sensu sospite vigente, aliqui statuunt.

De sanguinis sputo.

ATq; conuenit quidem inter medicos, sanguinem e gula ventriculoq; vomitione: ex spiritalib⁹ partibus, tussi: ex faucibus & gurgulione, screatu: ex ore: simplici expuitione expelli. Nos vero sanguinem, qui a cerebro, ad gurgulionis partes internas, vt ad fauces affatim descēdebat, tussiendo educi sæpenumero conspeximus, quippe subito gutturi inruens tussim mouere potest. quare diligenter aduertere animum oportet, ne aliquando huiusmodi sanguinem, ex spiritalib⁹ instrumentis ascendisse putemus, exem-

plo illorum medicorum, quos equidem noui non recte erroris accusare præstantissimos medicos, quum ipsimet errarét, credentes huiusmodi sanguinis eruptionem esse quam periculosissimam, tâquã pulmone vehementer affecto. Neq; enim par est, exigua vena dirupta, tãtum effluere sanguinem. Cæterum contingit plerũque vt vel erosa, vel exesa, vel vtcunq̃ nominare volueris, vena: sanguis affatim tussiendo eiiciatur. Quum enim retroactis temporibus, quis ex non ita multis interuallis, quotidie sanguinem tussiendo expuere consueuit superueniatq; ei postea multi sanguinis inter tussiendum eruptio: & quidem neque ab alto cadenti, neque in certamine, neq; palæstra grauiter vulnerato, neque etiam sub vllo graui pondere oppresso thorace: reliquum fuerit, vt coniiciamus, ob auctam erosionem, plurimum sanguinem inter tussiendum fuisse reiectum. Atque non pauci sic affecti, pulmonis quasdam particulas simul cum sanguine eiecerunt. Quocirca diligenter considerare oportet, an spumosum quidpiam simul educatur. Ide-

nim efficacissimum fuerit indiciū, quod ex pulmone facta sit excretio: Haud secus si bronchi pars quædam, aut arteriæ, aut venæ tunica, aut etiam pulmonis ipsius caruncula eiicitur: Quippe nihil horum accidit iis, qui ex thorace sanguinem tussiendo producunt. haud secus atque nullus dolor infestat eos, quibus a pulmone sanguis erumpit: vtpote qui duos neruos per quam tenues, a sexta neruorum a cerebro ortorū cōiugatione recipit, extrinsecus per membranam ipsum continentē dispersos, qui intrinsecus haudquaq̃ p visceris profunditatem extenduntur. Verum thoraci (vt scitis) multi ab internis, multi etiam ab externis partibus, adueniunt nerui, quibus facile dolores percipi possunt. præterea thorax musculis, ossibusque abundat, pulmo vero laxus est, atque ab afflictione tutus. Proinde thoracis dolores intensiores sunt, pulmonis remissiores. Quum igitur dolente thoracis parte quapiam, sanguinem quis spuendo reiecerit, neq; multum, neque rubrum sed nigricantem, grumosumq;: huic thorax primaria affectione infestatur. At san-

guis affecto thorace per pulmonem edu-
citur, vt in suppuratis affectibus pus qđ
inter thoracem & pulmonem, sensus iu-
dicio contineri percipitur: ad eundē mo-
dum in pleuriticis sputum coloratū emit
ti solet, quemadmodum in quinto huius
commentationis libro vtcunque dicem⁹
Consequens est vt de vlceribus, quæ san-
guinis reiectioni superuenire consueue-
rūt, deinceps dicere aggrediamur. Ea in
pulmone creberrime fieri possunt, ac cu
rationem (vt quibusdam videtur) nequa
quam admittunt, aut (vt alii putant) dif-
ficulter admodum sanatur. At in thorace
dirupta vasa, a quibus sanguis expuitur,
magna ex parte conglutinantur. nunquā
enim huiuscemodi vlcera, vel diuturna,
curationi omnino resistunt. Quæ vero in
pulmone longo iam tempore permanse-
runt, quanuis aliquando curentur, relin
quitur tamen in ipso res quædam callo-
sa fistulosaq;, quæ tractu temporis a leui
occasione expelli solet. Atque cum iis, q̄
inde expuuntur, miscentur ramenta a me
dicis vocata, ac cruoris exigua quædam
guttula, qua in re, cum vlceribus in aliis

sedibus genitis, communicant. Verum ex gula ventriculoq; vomitu: ex renibus & vesica, cum vrina: ex intestinis vero, deiectione excernuntur. sed ex spiritalibus instrumentis, nihil sine tussi expui potest. Quod si pluribus deinceps diebus aliqs cruorem & screauerit, & emunxerit, idq; citra capitis vel dolorem vel grauitatem siue præsentem, siue præteritam, neque is ex ictu procedat: huius & totum per nares meatum, atque eam oris partem, qua ad nares foramen tendit, accurate considerate oportet. Nam fieri potest huiusmodi accidés, hirudine huic loco adhærente, quæ quidem in dies augeri solet quis enim primis diebus vtpote exigua sensum effugiat, tertio tamen, quartoue die, haud obscure videri potest. Eadem ratione ex ventriculo quoq; cruor, epota sanguisuga euomitur. sed est huiusmodi cruor tenuis saniei q; speciem refert, siue is ex ventriculo, siue naribus, siue ex ore feratur. Igitur quum talem videris, ac hominis considerato habitu, super præteritis eum interrogaueris, ex omnibus, rei ipsius veritatem facile coniicies. Equidē

quum viderem hominem integra valetu
dine, huiusmodi cruorem euomentem,
interrogaui qua victus ratione antea fuis
set vsus. ille vero inter alia quæ narrauit,
hoc quoque addidit, quod quum nocte
quadam sitiret, misso puero qui aquam
afferret ex immundo fonte bibisset. Qui-
bus auditis, sciscitatus sum, apparuissent
ne aliquando sanguisugæ in ipso fonte,
qui quum id quoque fateretur, epoto sub
inde idoneo pharmaco, hirudinem vo-
mitione reiecit. Porro quum alius quis-
piam huiusmodi cruorem emungeret, &
expueret, ipso narrante audiui, eum rure
æstatis tempore, in stagno quodam, cum
cæteris iuuenibus iuuenili ludo, qualem
adolescentes in aqua ludere solent, exer-
citatum: tum ego sciens in eo stagno san-
guisugas esse, duxi laborantem ad splen-
dorem, conuersoque directe ad solis radios
narium foramine, in eo meatu, vbi nasus
ad oris regionem perforatur, hirudinis in
meatu latẽtis caudã conspexi. Has igitur
historias, vtpote perquam conducibiles,
vobis narrare operæprecium duxi.

COMMEN. XIIII.

GALENVS his in verbis, vnico argumento puta sanguinis per os explicatione, sedem intus noscere affectam, nititur. ¶ In primis medicorum consensum detegit: cuncti quandoque quidẽ medici in hoc vnanimes estant, quod sanguis per os liberatus, quatuor modis moliri, fertur, aut vomitu & sic a gula, ventriculoque plangi, coniiciendum. ¶ Aut cum tussi, & eo tempore a spiritualibus, vt pulmone, vel thorace. ¶ Aut screatu & tunc a gulæ locis, & vuluæ gurgulione. ¶ Aut simplici expuitione, & ita de ore pulsari, censendum. ¶ (nos vero) occulte debitum reddit obiectioni, quũ aliquis assertis aduersari, posset: quod sanguinis per os exitus, cum tussi, minime quod a spiritualibus duntaxat ascendat, vniuersaliter currit, quum quandoque a capite excludi, & tussis impulsu, apparet: iccirco hanc soluit princeps, quod multocies vidimus sanguinem tussiendo per os expelli: qui a cerebro ad partes gurgulionis idest vuluæ raptim descendit, in partibus interioribus vuluæ vt ad gulam: quoniam gucturi in opinate occurrens, tussim solicitare solet: Quamobrem nimio quum studio attendere cogimur: ne huiuscemodi sang-

guinis repulsio, spiritualibus condonetur: vti quidam medici inique senserunt, præstantissimos in hoc criminantes. ¶ (cæterum) exitus sanguinis ex pulmone indicia annotat: quæ taliter exponit quandoq; accidit, vt vena erosa, vel prorupta dicas vt animo sedet, sanguis vero raptim, emanat post id ten poribus ex decursis si intuebimur, haud raro, sed crebro sanguinem cum tussi proflui, necnon & affluentem sanguinis deiectionem & minime sine tussi: & non ob casum ab alto, neq; in palestra ꝓpter vulnus, nec in certamine, neq; graue ob corpus super eum iniectum, fuisse commotum: haud alia ex causa q̃ venæ rupturam instituere, per opus est: Et subinfert ꝙ plerìq; tali pacto aduersati, cum sanguine, pulmonis partes conduxerunt verum quum hæc vestigia minime tantã obtineant vim, vt certum sanguinis a pulmone euentum portendãt iecirco aliud fidelius appendit: vt an sanguis q defiuit, spumosus extet, perquirendum, quoniam si taliter vulgatur, ꝙ a pulmone distribuitur, efficacissime sentire oportet: cuius causam tali pacto adaptarem, quoniam spumositas cum sanguine colligata, nullo a membro nisi a pulmone auram pulsante impelli potest, quæ ad spumæ productionem imploratur. ¶ (haud) ex substantialiter in hærentibus pul

monem affectum agnoſcere, monet, vt ſi cũ ſanguine aliqua pars bronchii, vel venæ tunicæ, aut arteriæ, vel etiam pulmonis aſcendit: ſed quum ſanguis a thorace ſeiungitur, nequaq̃ aliquod aſſertorum apparet veſtigiorum. ℣ (haud) ſanguinis exitum a pulmone, & a thorace per dolorem diſtinguit, nam ſi a pulmone fuerit, nullus lacerat dolor ſecus aũt in thorace, quorum geminam conſtituit cauſam. ¶ Quarum prima eſt, quoniam bini ſoli nerui ex ſubtilibus ad pulmonem deferuntur, qui ſexto a neruorum pari germinant, & per exteriorem pelliculam ipſum ambientem diſſeminantur, haud interius penetrãtes: ſed ad thoracis partes, tam interiores, q̃ exteriores complures conciliantur nerui: quibus acerbitas inopinata concitatur. ¶ Secunda eſt, quũ thorax lacertoſus, oſſuoſusq; , pulmo vero mollis exiſtit, iccirco doloris moleſtiam refugit: necnon & thoracis dolores, fortiores, pulmonis vero lapſiores excogitant. ¶ Quũ coniecturas ex thorace ſanguinis defluxum indicantes, expedit: quum aliquis aliqua in thoracis parte dolorem ſentit, ſanguinem non affluentem, neq; rubicundum, ſed nigrum & nodoſum ſpuendo reiicit: tunc thoracem primaria perturbari paſſione, compertum habeas. ℣ (at ſanguis) cruoris ex thorace per pul

monem eductionis modum enodat, sicut pus inter pectoris, & pulmonis spatium cumulatum, pari modo & sanguis a thorace, & sputum morbo in laterali coloratum excluditur: vt quinto subsequenti in libro intuebitur. ¶ (consequens) de vlceribus exitum sanguinis comitantibus, scrutari videtur: vbi aliqua refert, in primis suam quidem intentionem. Secundo (ea) ꝙ vt sæpissime vlcera moliũtur in pulmone. Tertio quidam ea esse incurabilia, quidam vero difficillime curatu, profitentur. ¶ (at) inter thoracem, & pulmonem absurditatem enuntiat: nam ad venæ in thorace rupturam, vlcera consequuntur, que vt iugiter conglutinantur, & nec perpetuo curationi vnquam reluctantur: sed pulmonis vlcera, si diuturna efficiantur, & quibusdam in tẽporibus sanitatem vendicent: quedam pars callosa, fistulosaq; destituitur, quare prolixũ post tempus, paruæ impulsu causæ, rursus dissociantur, & vulnera denudantur. ¶ (Atque) vlcera in pulmone tolerantes, quandoq; ea deiiciunt, quæ medici vlceris ramenta nuncupant, & paruas sanguinis guttas, quæ cũ vlceribus quæ aliis in corporis locis machinãtur, consentire apparent. ¶ (Verum) aliis ex sedibus cruoris emanationem asserit: si ex gula, vel ventriculo cum vomitu, si a renibus, &

vesica

vesica cum vrina, ex intestinis vero cum egestione: sed a spiritualibus instrumentis impossibile est, vt aliter q̃ cum tussi ascendat: cuius rationem sic assignandam esse coniicci quoniam materia partibus in spiritualibus cõglobata, nec alio modo nisi thoracis coartatione repelli potest: vti in spongia aqua plena sedet animo, talis autem constrictio tussi cõcitatur. ¶ (Quod) sanguinis liberationem ex causa hirudinis illustrare elaborat: si aliquando cum emucatione, aut rascatione sanguis egreditur, complures continuos per dies a dolore capitis, grauitateq; , etiam retroacto in tempore fuerint seiuncti, nec de percussione aliqua obluctati, tũc totas nares, & foramina quæ intra nares, & os locantur, perquirere per opus est: quia propter hirudinem his in locis connexam, quandoq; talis innascitur, sanguis. quoniam hic prima die haud discernitur, sed quum per tres, aut quatuor commoratur dies leuiter innotescit: paripassu si in vẽtriculo coniungitur, per vomitum sanguis defluit. (¶ Sed) princeps conspiciens q̄ promulgata indicia sanguinis fluxũ ex hirudine esse cõmotum, haud efficaciter testificari, queũt: propterea alia recogitare committit: videlicet colorem, & sanguinis substantiam, quoniam in colore saniei, vel tenui humiditati, non pa

ri consimilis, vt codice impresso in græco legitur, adiudicatur: Et in substantia tenuis. siue sanguis ex ventriculo, vel naribus, aut ore repellitur. ¶ Secundo laborantis habitudinem si proba existit. ¶ Tertio omissa accidentia: & de cunctis contristatum sciscitari hortatur, vt apertius per figurã pandit: nam quodam in tempore quendam in violatum esse conspexsit, & huiuscemodi vomere sanguinem: quam ob rem eum interrogauit, peractis ex diebus qualiter escaretur: tunc ei debitum pensitauit ꝙ quadam nocte aquam ex quodã lacu a puero sibi porrectam, bibisset, professus fuit: turbida quoq; fuit, quod audiens, rursus perquisiuit, an eodem in loco hirudines reperiri soleant: eo tempore taliter annuens, consentaneo impartito adminiculo, hirudinem euomit: & reliqua euidentia, per te reconcilia.

Ex his hæc decerpo memoria digna.

¶ Sanguinis per os explicationem, his viis vomitu, tussi screatu, expuitione exequi, medici cũcti clamant.

¶ Vti sanguinem per vomitum emanantem, gulam & ventriculum, per screatum gulam & vuluam, & per spuitionem os: pari filo cum tussi aut spirituales sedes, vel caput affici, testať.

¶ Sanguis spumosus cum tussi deiiectus, pulmonẽ esse locũ perturbatũ, efficacissime statuit:

¶ Quum pulmonis exteriorem ad superficiem, & non interiorem, & thoracis vtramq; ad partē nerui pertingant: necnon pulmo mollis, thorax musculosus, ossuosusq;: iccirco pulmonis dolores lapsos, thoracis vero intensiores, prædicat.

¶ Sanguinis egressum a pulmone nullus consequitur dolor, secus autem in thorace enarrat

¶ Sanguinis liberatio, cum dolore in thorace, non exundans, non rubeus, sed niger, & nodosus thoracem ipsum refragari, indicat.

¶ Vlcera in thorace conglobari, quæ vero in pulmone si micronoxia fiunt, & quodam in tēpore consolidentur, post quid temporis intermittentiam, leui ex causa, rursus reintegrari posse, denunciat.

¶ Sanguinis instrumentis a spiritualibus expulsionem, non nisi tussi perfici, testimonium reddit.

¶ Sanguis qui sanici consimilis, complures per dies, aliqua absq; acerbitate, nō præcedente, neq; existente eiicitur, habitudine sospite pmanente, & aquam in qua hirudines reperiri assuentur, sorbuisse, causam efficientem hirudines esse, portendit.

Quibus notis vitiata voce, affecta sedes deprehendatur.

QVod in proposito sermone læsionem putare oporteat, etiam si non penitus tota partis actio secundum naturam deperditur, sæpenumero iam diximus. Nec ab re fuerit in præsentia monuisse. Præterea (quamuis non ignoretis) monitos vos velim, non eandem esse rem, vocem, & sermonem, siquidem vox vocalium instrumentorum munus est. Loquela vero eorũ quæ sermoni deputata sunt, inter quæ lingua principatum obtinet. cui non parum conferunt, & nares, & labra, & dentes. Sic etiam vocis instrumenta sunt, guttur, & musculi ipsum mouentes, atque nerui, qui a cerebro ipsis vim deferunt. Igitur si vel claudentes, vel aperientes guttur musculi, immobiles reddãtur, qui sic afficitur obmutescet, vbi vero vel difficulter mouentur, vel palpitant, aut tremunt, pro affectionis ipsius modo vox ipsa lædetur. Similiter, si vel conuellendo, vel quatiendo mouentur, aut vbi imbecillæ sunt ipsis vires, siue ob suã ip-

forum, siue ob neruorum ipsos mouentium affectionem, obscuram & paruã effi cient vocem. Quod si alius quispiam ex mouentibus guttur musculis, quoquo modo afficitur, lædetur quidem vox, sed paruũ erit vitium, atque sic affectus, neq̃ obmutescet omnino, neque ita exiguam habebit vocem. Vt autem ex musculis guttur mouentibus, præcipui habentur ii, qui ipsum & aperiunt, & claudunt, ita ex vocalibus neruis, ii quos recurrentes vocant, qui & ipsi sextæ coniugationis pars sunt neruorum, qui a cerebro oriuntur, quemadmodum & alii, qui quidem per ipsum dispersi differunt ab illis, eo quod a neruis sextæ coniugationis non in ceruice, sed quum ad thoracis regionem p-uenerint, separantur. Nullus itaque tam ineptus dissector est, qui sextam coniugationem totam secet inuitus, quanuis recurentes nerui ob imperitiam nonnunq̃ diuellantur. Accidit vero interdũ in magnis asperæ arteriæ vulneribus, vt vna cũ ipsa arteria, vel alter, vel vterque incidatur. Porro per chirurgiam quoque infrigidati, tantisper vocem impedient, do-

nec calefacti, naturalem temperiem recu
perauerint. Quinetiam vitiari vocẽ haud
obscure cõtingit, quum vel acutior, vel
maior redditur ob id, quod fauces a suis
musculis nequeant intendi. Item grauis-
sime læditur vox, vbi mẽbrana, quæ fau-
cibus & gutturi communis est, multa hu-
miditate rigatur. Quod etiam destillatio-
nes eadem ratione vocem raucam effice-
re possint, nemo non intelligit. Vehemẽs
quoque exclammatio, similiter vocem
afficit, vtpote quæ similem inflammatio
ni circa iam dictam membranam, atq; gut
turis musculos, parit affectum. Cæterum
quum gutturis interni musculi inflammã
tur, eum affectum, anginam esse constat,
quæ simul & vocem, & spirationẽ lædit.
Ac idem quoque in vniuersum facere so
lent omnes præter naturam tumores, siue
in spiritalibus viis exoriantur, siue extrin
secus ipsas comprimant. Sic enim gula
quoque vbi inflammatione affecta est, vt
comprimat asperæ arteriæ vnicam, qua
cartilaginũ ipsius partes extremæ sigmoi
des vocatæ (id est quæ sigma literæ figu-
ram referunt) coniunguntur, & spiratio-

ni, & voci noxam afferre cõsueuit. Haud absimile quoque vitium inducit, vertebrarum ceruicis in anteriorem partem luxatio, sed de his iam antea dictum est. Igit omnes huiusmodi affectus voci adueniũt propriis ipsius instrumentis familiari aliquo vitio, siue primogenia affectione, siue per consensum laborantibus. nam id ad propositum sermonẽ nihil conducit. Sunt præterea alii affectus cum peculiari sua materia priuatur. Atque in commentariis de voce dictum iam est, qđ propria huius actioni materia generatim quidem loquendo, est expiratio. secũdum speciẽ vero, atq; propriam differentiam, exufflatio. quæ quidem est, quum affatim spiritus foras effertur, intercostalibus musculis ad hanc actionem concurrentibus. Vnde fit, vt per vehementia thoracis vulnera, atq; omnino ipsius in altera parte resolutionem, in primis quidem semispirans ac mox animal semiuocale euadat, idq; p accidens. in apoplexia vero, sopore, morbo comitiali, vigilanti sopore, cõi ratione earum actionum quæ ab impetu & voluntatis imperio procedunt, vocem lædi

contingit, siue spinæ partes primæ, siue simul cum iis cerebrum quoq; afficiatur. His itaque quinque inter se consequentia quadam conuenientibus, expiratione, exufflatione citra strepitum, strepenti exufflatione, voce, loquela. si earum prima lædatur, reliquas omnes lædi necesse est. vltima vero læsa, reliquæ haudquaquã læduntur. At cũ secũda, tres reliquæ læduntur, cũ tertia, duæ vltimæ: cũ quarta vero, sola postrema læditur. Etenim si nihil omnino spiret animal, vel ex vtrisq; thoracis partibus, vel ex altera parte duntaxat. & quidem si ex vtrisq; celerrime suffocabitur: si ex altera tantum semispirans atque semiuocale reddetur, perderetq; simul reliquarum deinceps duarum actionum partem dimidiam. Quarum alteram exufflationem citra strepitum, alteram vero, strepentem nominare consueuimus. Quod si expiratione seruata, corrũpatur exufflatio, reliquæ tres actiones, strepens exufflatio, vox, & loquela, simul corrumpentur: sicut voce pereũte, loquelã quoque perire necesse est. Quum itaque dictarum actionum opifices musculos cogno

ueritis, supereſt conſiderare, qui ex ipſis proprio affectu laborãt, & quorum actio lædatur per accidens. Quod ſi quidpiã eorum, quæ ex corporum diſſectione vidiſtis, obliuioni tradideritis, admonebunt vos ii, quos de reſpirationis cauſis, atque de voce perſcripſimus, commentarii. atque de his ipſis, in ſecundo libro de viuorum diſſectione, etiam dictum eſt. Sane expirationem faciunt, vniuerſi thoracem contrahentes muſculi: exufflationẽ, quæ vehemens expiratio eſt, intercoſtales maxime: ſtrepentem exufflationem, ii qui in faucibus ſunt: vocem vero ipſam, gutturis muſculi efficiunt. Sed lingua articulatim vocem diſtinguens, loquendi vſum præſtat. atque nonnihil ad hanc rẽ conferre videntur dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio, præterea mediocre linguæ ipſius vinculum. Itaq; balbis blæſiſque, atque aliis qui impedita ſunt loquela, loquutionis inſtrumentorum aliquod, aut quum natura ipſum formaret, aut poſtea, lædi certum eſt. Veluti quum vel polypus, vel aliud quidpiam nariũ foramina obſtruit, aut ex pri-

mis dentibus aliquis deperditus est, aut vbi labia fuerint mutilata. Verum quo pacto quidam tenuem obtineant vocem, ac præterea quomodo aliæ vocis, tum differentiæ, tum affectiones, fieri possint, vt racua, resonans, tenuis, aspera obscura, in commentariis de voce sufficienter diximus.

COMMEN. XV.

HAC in oratione de voce colloquium agitare insudat. Et primo prælibat, quod actio fertur læsa etiam si prosus non extincta fuerit: vt in libro de sinthomatū causis annotauit: quod actio refragata tripliciter instituitur: aut quia diminuta, vel corrupta, aut priuata. ℂ (Præterea) inter vocem & locutionem alietatem exponit quoniam vox vocalium instrumentorum actio, loquela quidem loquutiuorum instrumētorum ascribitur. sed præstantius hac in actione lingua ponitur, cui nares, & dentes opitulantur. ℂ (sic etiam) quæ vocis extant instrumenta, guctur, musculos ipsum concitantes, & neruos, ipsos ad lacertos virtutem deferentes, promulgat: quæ articulatim examinat: quoniam quum lacerti qui guctur aperiunt, &

claudunt, motu orbantur, vox omnino expirat: quando nec prorsus a motu relegantur: sed dure cōmouentur, vel motus eorum titillatiuus, vel tremulus appareat, vox ipsa secundum oppugnationis naturam affligitur: consimiliter si conuellendo idest spasmādo, vel quatiendo idest concuciendo mouentur. ¶ (aut vbi) Secundo ex virtutis lapsu: vbi profecto musculorum deserunt vires, aut propter in ipsis conductum detrimentum, aut ex neruorum affectu eos concitantium, tunc confusa paruaq; molitur vox. ¶ (quod) ex particularis lacerti gutturis incomodo insinuat, vocem haud desistere: non minimam machinari, sed modicam vendicari noxam. ¶ (vt aūt) neruorum, lacertorumq; particularibus in locis præstantiam secundum magis & minus enarrat. sicut lacerti quibus guttur coartatur, & quibus aperitur singulares, & magis peculiares cunctis lacertis guttur commouentibus existunt: paripassu ex vocalibus neruis, illi quos percurrentes dicunt, qui & sextæ coniugationis neruorum pars extant, qui a cerebro prodeunt, aliis excellentiores decernuntur. Et vti neruiper ipsum disseminati, discrepant ab illis: etenim hi a sexto pari minime in collo distinguuntur: sed quum ad locum accedunt thoracis. ¶ (nullus) autumat, q̄ hoc totum sextum

neruorum par, nemo dissetorum tanta laborauit ingnauia, vt ipsum inuito disrumperet: quis reuersiui nerui nonnunq̃ ob ruditatem dissociantur. Et quandoq; magnis in vulneribus asperæ arteriæ cõtigit, vt simul cum ipsa alter, vel vterq; incidatur neruus. ¶ (porro) pandit, ꝙ quandoq; per chirugiam reuersiui nerui, aut vocales in frigidati, vocis naufragium subministrant, & hoc quousq; calefacti ad integram reuocentur actionem. Et ex his aliquorum vulgatur crimen, quoniam quum laborantes medicinas deuorant, dico indelectabiles, ne eas vomitu repellant, lineum pannũ aqua madefactum gelida, gulæ, & gucturi accelerant. ¶ (quinetiam) alias vocis obluctationes detegit: vt quum vox per acuitatem necnon & magnitudinem suo recedit a temperamento, & hoc propter gulæ lacertos, guctur extendere nequeuntes. ¶ Alia via vox obluctatur, quum membranæ gulā & guctur ambientes, exundanti infunduntur humiditate vt in vocis raucedine sæpissime contingit: & hoc ex stillicidii impulsu, nam non alia ex ratione vox perturbatur, q̃ humiditate ipsas ingrossante membranas. ¶ Aliud voci officiens, eximium asserit, esse clamorem, qui in gulæ, gucturisq; membranis morbum inflammationi: idest tumori calido præternaturam

consimilem, suggerit. ¶ (cæterum) proposito sermone quomodo vox exiu tẽperie, nec non & aliis dispendium lucrari potest: subsequenter qualiter ex pternaturam tumoribus deprauatur, probat. Et non vnum percurrit: in primis ꝙ quum gutturis interiores lacerti apostemate laborant: talem affectum, qui voci, & spirationi reluctatur, anginam nuncupari, sentit. ¶ Secundo ꝙ non dũtaxat apostema in gutturis musculis intrinsecis congestum, voci, spirationiq; aduersatur: immo cũcti præternaturam tumores, qui in spiritualibus germinant, vel ab extra eas cohibent, similem affectum scilicet: vocis & spirationis iacturam pariunt: similiter gula quum ab apostemate oblaniatur, vt membranam aspere arteriæ idest canne pulmonis coarctat, & eius anulos coniungentes conculcauerit, qui sunt quasi simi, & in anhelitu, & in voce incommodum suppeditabit: sic etiam si spondyles anteriorem in partem moueantur, vt promulgatum est: sic igitur claudit princeps ꝙ hæ perturbationes voci occurrunt, eiusq; familiaribus instrumentis per essentiam, vel per consensum. ¶ (sunt) postquam vocis passiones ex instrumentorum causa scrutatus fuit, associanter ex eius materiæ vitio exquirere elaborat: vbi complura enodat: ꝙ alii affectus in vo

re excogitantur, & hoc quum vocis materia prosternitur, de cuius quidem materia in libro de vocis affatum fuit: quod propria vocis materia, expiratio intitulatur. ¶ Secunda est fortis exufflatio, quæ quidem est aer, copiosa in quantitate ad exteriora raptim pulsatus: qué lacerti inter costas residentes, plangunt: & hanc ob rem quum in magnis thoracis vulneribus, ac paralysi huiuscemodi lacerti compatiuntur animal in anhelitus medium reducit, & secundum accidens media efficitur vox. ¶ (in apoplexia) vocis detrimentum particulares ad perturbationes reflectit. puta in apoplexia, morbo comitiali, stupore congelatione vox lædi solet: & hoc communem ob refragationem earum actionum quæ ab impetu & voluntatis imperio innascuntur: quæ aut prima a nucæ parte infirma, aut vna cum cerebro affecta, excitatur. ¶ (his) quinque actiones voci expedientes, recogitat: quarum vna aliam recta successione consectatur. ¶ Prima aeris exitus per spiritum idest quum anhelitu ascribitur, & hanc thoracis lacertus scilicet septum transuersum solicitat. ¶ Secũda aeris sine ictu, & sonitu pulsatio ponitur: quam lacertus inter costas connexus, commouet. ¶ Tertia aeris quum sonitu, ictuque iactatio, instituitur: Et hanc cannæ pulmonis lacertus

impellit. ¶ Quarta vox fertur: quam guctur scilicet epigloti, & eius lacerti excitāt. ¶ Postrema verbum assignatur, puta loquela, vel sermo, & hæc per linguam perficitur. Et harū quippe actionum talis adaptatur ordo, ꝙ quū earum prima affligitur: alias etiā affligi opus est. Quod si secunda quæ anhelitus in sufflactio existit, deprauatur, reliquæ tres actiones post eam cōuocatæ, necessitatis impulsu, corrumpentur. Et si insufflatio quæ quū ictu molitur, amputetur: vox, & loquela amputabuntur, vti voce compatiente, loquelā pati cogit: sed contra minime currit: quoniam si vltima aduersatur: nō enim cæteras perpeti oportet: sermo quidem ex voce est vox, aut ei quasi materia adiudicatur. ¶ (etenim) subdit si animal prorsus ab anhelitu priuatur, aut huiuscemodi priuatio ex vtroq; thoracis latere germinat & tunc velocissime animal iugulatur, vel ex altera tantum, & eo tempore semispirans, semiuocaleq; euadit: & reliquæ binæ actiones post anhelitum existentes, mediæ efficientur: vt flamen cum percussione, & sine percussione: ¶ (Quod si) ex supra assertis liquet, ꝙ si secūda actio quæ anhelitus insufflatio ponitur, deprauata extat: ea tēpestate reliquæ tres actiones puta insufflatio cum percussione, vox, & loquela simul corrumpentur, vti voce percusse

te, loquelam quoq; perire, oportet. ¶ (Quū) lacertos supradictas concitantes actiones mo net princeps, quos quū superius annotauerim reticeo: sed hoc vnum aperio, ꝙ vt in litera fatur, lingua vocē variat, & diuidit: & ex hoc comodum in locutione vēdicatur, linguæ aūt alia patrocinantur instrumenta, dentes, labra, narium foramina, palatū, gurgulio idest vuæ supremum, quod linguæ est modestum ligamentum. ¶ (itaq;) enucleat, ꝙ balbi idest trauli, & blæsi idest muti loquutionem reluctatam detinent: hoc enim bifariam innascitur: aut quia aliquod eorum instrumentorum sic perturbatum natura formauit, aut quia ex tēpore cōtristatū extitit: verbigratia: quū polypus, vel aliquod aliud, narium foramina obstruxit, vel quia anterioribus ex dentibus aliquis ceciderit, aut vbi labia fuerint mutilata idest parua. ¶ (verum) vbi de aliis vocum ab surditatibus conscripsit, animo repetit.

Ex his hæc reseco theoremata.

¶ Actio affecta tenetur: etiam si omnino extincta non fuerit.

¶ Vocem, ac loquutionem abhorentes esse, autumat.

¶ Guctur, musculos ipsum concitantes, ac virtutis ad eos delatores neruos, vocis esse instrumenta, testatur.

¶ Quum

¶ Quum aliquod vocis instrumentorum perturbatur, & vocem perturbari, per opus est.
¶ Particularis gutturis lacerti passio, voci modicum suppeditat incomodum.
¶ Neruos reuersiuos, ac in eximiis cāne pulmonis vlceribus, simul vnicum neruū, aut vtrūq; a dissectoribus discipari per ignauiā refert.
¶ Nerui vocales ex gelidis illinitis, vocis diminutionē, quādoq; lucrari assueuerunt.
¶ Vti gulæ lacerti, quum guttur extēdere haud queunt: ac membranæ gulam, gutturq; circundantes, quum copiosa replentur humiditate, vocem oppugnari, parifilo nimio exclamore promulgat:
¶ Gutturis apostema, voci, spirationiq; reluctās anginam nuncupari, cōmittit.
¶ Nec lacertorum gutturis apostema duntaxat, voci, anhelituiq;, immo cunctos pternaturā spirituales tumores oppugnare, prædicat.
¶ Spondyles si anterius torqueantur, vocē impediri, denunciat.
¶ Aeris cum anhelitu fortis, ac copiosi explicatio, propriam vocis materiam esse, testimonium reddit.
¶ Lacertorum intercostas existentium, actionem, vocis materiam, vt violentam aeris pulsationem, solicitare, profitetur.
¶ Thoracis vulnera, vniusq; musculi mollicies,

ſpirationis, vocisq; medietatem ſubminiſtrare, ſolent.

¶ Quum in capitis perturbationibus vox refragatur, aut nucæ, aut cerebri detrimento innaſci, fatur.

¶ Quinque actiones voci conducentes, vt expirationum, exufflationem citra ſtrepitum, ſtrepentem exufflationem, vocem, loquelamq; excogitari, aſſerit.

¶ Linguam vocem variare, eamq; diſtinguere, adminiculantia dentes, labia, narium foramina, palatum, vuamq; promulgat.

¶ Balbos, bleſosq; vocis reluctationem, aut ex natura, vel a tempore vendicare, claudit.

Quibus notis ſedes affecta in dyſpnœa deprehendatur.

ATque de diſpnœa, id eſt difficili reſpiratione, iam antea, vbi ſpinæ paſſiones percurrimus, multa dicta ſunt. Quibus nunc in memoriam reuocatis, quæ ad p̄ſentem contemplationem ſuperſunt, ſubiūgam. Itaq; in vniuerſum expedite vos meminiſſe velim, muſculorum thoracem mouentium, neruorumq;, qui ad ipſos peruenīūt, quos in corporū diſſectione vidiſtis. Igit̄ introeuntes ad hominē diffi-

culterſpirantem, in primis conſiderate, an omnes thoracis muſculi moueantur, an ſoli intercoſtales ſine ſuperioribus, atque an ſimul cum intercoſtalibus præcordia quoque moueantur. Quum itaq; conſpexeritis omnes moueri, vnam ex tribus, quas dicemus cauſis, huiuſmodi motionem efficere putandum eſt, ac deinde q̃ ſit illa, quæ nunc infeſtat, perpendere oportet. Quod ſi non omnes mouentur, aliter definire. Subiiciamus igitur aliquẽ omnes ſimul mouere muſculos, vt pectus vna cum ſcapulis manifeſte ſubleuetur. In hoc opere ex tribus vnũ aliquod conii cere neceſſe eſt: aut virium imbecillitatem aut viarum ſpiritus anguſtiam, aut vehementem in corde & pulmone calorem. Quanuis interdum duæ, ac nonnunquã (licet raro) tres quoque ex iam dictis cauſis concurrere poſſint. Atqui tribus quidem ſimul cõuenientibus, proximã mortem timere oportet. vbi vero duæ fuerint, difficile eſt ægrum ſeruare. Sed vna duntaxat infeſtante, peculiari opus eſt finitione, vt ſciatur, vtrum ad ſanitatem perueniet æger, an ſub malo ſuccumbat. Igitur

vbi vires duntaxat fuerint infirmæ ad tria mouentium musculorum genera venire, eosque omnes ad motionem excitare solét, vno genere mouere pectus nequeunte: Quippe si septum transuersum solum, veluti quum secundum naturam se habet, sufficienter mouere posset, neque intercostalibus, neque superioribus musculis indigeret: quoniam vero imbecillum est, omnes sensim mouet, sed neque frequentem neque raram omnino facit actionem: His igitur adhibenda est mens, nam cætera haud difficulter per ea discernuntur. Sane plurimum aucto in spiritualib⁹ instrumentis calore, omnibus quidem thoracis musculis agit animal, sed velox, frequens & vehemens est eorum actio, quando videlicet citra virium imbecillitatem calor infestat. At virium imbecillitatem, vbi flāmeus calor non accesserit, neque velox, neque frequens omnino comitatur motus, proinde non ita multum, omnes thoracis partes dilatare potest. Quippe hoc dyspnœæ genus, cum ea quæ ob nimiam incensionem facta est, vnum commune habet, qđ omnes thoracis musculi p ipsam

agere coguntur. Quinetiam vbi ob plurimum calorem spiratio difficilis est, præter magnitudinem, frequentiam, & celeritatem, hoc quoque accedit, quod calidus, feruensq; spiritus, exufflando producitur. vbi per virium imbecillitatem, nulla ab ore facta exufflatione, ex solis naribus emitti solet. Quod si per inspirationem cuipiam narium pinnæ manifeste cõtrahi videantur, id vero efficax prostrati roboris indicium est. Ob spiritalium vero instrumentorum angustiam, totus quidem thorax magna ex parte, & celeriter, & frequenter dilatatur. sed qui sic laborant exufflare omnino non consueuerũt. Si vero simul conueniunt, in spiritalib⁹ instrumentis, & calor, & angustia, vt in peripneumonia, tũ neq; maxima, neq; ẽt frequẽtissima neq; celerrima spiratio sufficere põt sed surgere tẽtãt sic laborãtes. etenĩ sentiunt hoc pacto thoracem facilius dilatari. quippe qui decumbentibus in sese concidit, eo quod pectoris partes ad spinam declinant, qua erecta thorax etiam simul fertur, non amplius seipsum grauãs. Ac similiter quoque respirare solent ii,

quibus asperæ pulmonis arteriæ plurima defluxione opplentur, aut vbi ex proximis locis in ipsas aliquid deriuatum est, a superioribus vero vnica duntaxat re differunt, quod neq; exufflant, neque calidum spiritum emittunt. Sic etiam iis, quibus inter thoracem pulmonemq; magna puris quantitas collecta est, quos suppuratos vocant, totus thorax attollitur. sed neque calidus est ipsorum spirit⁹, neque etiam exufflando emitti solet, nisi adurēs fortasse febris accesserit. Verum ii celerrime suffocantur, tum ob affectum ipsum, tum quod vires omnibus supporatis ex necessitate imbecilliores redduntur. Sed non necessario in fluxionibus quæ ad pulmonem irrunt, aut peripneumonia, aut asthmate, id est anhelatione, robur prosternitur. Nam contra per anhelantes affectus, crassis & viscosis humoribus pulmoni impactis, vires robustæ, cōstantesq; permanere possunt. Atq; si tuberculum coctu difficile, aliquando in ipso natum fuerit, thorax maxime quidem dilatabit̄, sed non ita multum inspirabit aerem. Ac licet continenter spirare cogatur, nō ta-

men exufflare solet, id enim aucti caloris proprium est. In eandem dyspnœæ speciem, sed alia ratione, labũtur ii quoque, quos anginam molestat, ob angustiam, q̃ non sit in cõcauitatibus, quæ inspirationem suscipiunt, sed in iis quæ ipsam trãsmittunt. Quibus vero, & abscessus, & inflammatio, atque humorum plenitudo, in thoracis aut pulmonis cauernis consistit, nulla obstructione accidente in gutturis atque asperæ arteriæ concauitatibus illis videlicet quæ inspiratum aerem suscipere solent, si tum angustia constringat, ex necessitate sequetur magna thoracis dilatatio, sed non ita multus trahetur spiritus. Proinde laborantem & celeriter, & frequenter spirare necesse est.

COMMEN. XVI.

DE voce præsumpto sermone, consequenter de spirationis infacilitate, immensitateq; rimari insudat. Et primo suam percurrit intentionem. ¶ (itaq;) eam exequitur, princeps vbi medicos hortatur, vt de lacertis vna cum neruis thoracem concitantibus, animũ adhibeãt: ¶ (igitur) suum auspicatur certamen, puta si

aliquem iniquum possidentem anhelitũ exco gitaueris: ea tẽpestate hæc sciscitari per opus est: vt an eo in anhelitu cuncti thoracis musculi concitantur: aut duntaxat qui intra costas locantur, sine supernis, aut cum inter costalibus simul septum transuersum commoueatur. ¶ (Quum) quid cunctorum thoracis musculorum concitatio, indicat, detegit, quoniam si talis aliquo in laborante reperitur, vnum trium adeptus fuit, aut virium lapsum, vel viæ aeris ingredientis, & egredientis angustiam, aut copiosum in corde, pulmoneq; calorem. ¶ (quanuis) assertis de significatis geminam agitat collationem, primo quo ad temporis concursum, quoniã bina simul excogitari posse, sed omnia raro, loquitur princeps. ¶ Secundo quo ad præsagium, nam quũ cuncta supradicta tria in laborante conuocatur, festinam minantur necem, quando quidẽ duo, contristatum ad integrum reuocari haud facile. Si vero vnicum duntaxat, laborantem angit, tunc familiare suspicatur opus, si medicum haud lateat, an cubans incolumitatem; vel pernitiem vendicet. ¶ (igitur vbi) magni anhelitus causas percunctari aggreditur, vt si causa virium lapsus apparet: eo tempore virtus tria lacertorum genera implorat, quũ genus vnum eorum minime valide commouere

possit, quoniam septum transuersum sui defectione singulariter non sufficit: & iccirco vt facultas naturalis anhelitum solicitet, nõ modo septum transuersum, immo cunctos lacertos intra costas coniuntos, ac etiam & superiores ad spirationem ipsam aduocat: quia quum imbecillitate laboret, omnes concitat lacertos, modica motione, & in hora sæpissima, neq; multum raro, virtutis nãq; destitutio minime velocem, neq; spissum efficit motum, nec thoracem longius extendit: quum incensiuo careat calore, quare subinfert princeps, ꝙ circa hæc præcipue animum adhibere impellit, quum horum ex euidentia, reliqua habiliter dignosci queant. ¶ (sane) deprauati anhelitus caloris ab exũdantia, causam exponit: si instrumentis in spiritualibus affluens augetur calor, animal suo in anhelitu omnes thoracis musculos fortiter, velociter, crebro commouere cogitur: quando huiuscemodi calor a virium lapsu enudatus fuerit, qa si vires desertæ fuissent, tunc anhelitus non copiosus cum in spiratione, & expiratione in esset, quia thorax minime in tantum dilatatur, vt aeris exuudantia ingredi possit. ¶ (At viriũ) inter geminas iniqui anhelitus præcursas causas, abhorentias, humanitatemq; detegit: virtus quidem imbecillis vehementi a calore dis

sociata, neq; velocem motum, neq; spissum subministrat, quum thoracis partes dilatare possit: cuius oppositum copiosus suggerit calor, quare licet in hoc renuant, tamen in aliquo consentiunt, puta q vtroq; in motu, vel a virium defectione, aut vberrimo excitato a calore, omnes thoracis lacerti moueri impelluntur, tertio. (quin etiam) distinguuntur: quoniam vbi vehemens ingenti ex calore germinat anhelitus, pterq in magnitudine, & spissitudine, velocitateq; assidue augeat: hoc occurrit aliud, quia aer quum expiratione ab eo explicatus, cum insufflatione calida, ebullientiq; liberatur: sed malo in anhelitu ex virtutis diminutione, nulla per os aeris exufflatio, verum per nares simpliciter plangitur: sic igitur si narium pulpæ, aerem attrahentes. cōstringi, dilatariq; videntur: id virtutis imbecillis pro efficacissimo habetur argumento.

¶ (ob spiritualiū (consequenter magni anhelitus causam ex instrumentorum spiritus angustia aperit, quoniam totus eximium ad spatium dilatatur thorax, cuius dilatatio est velox, spissa, & hi taliter affecti esufflare neccō suerunt, idest aer sine in sufflatione egredit:
¶ (si vero) vestigia, geminas dignoscēdi mali anhelitus causas, vt angustiam, immēsumq; calorem simul associatas princeps monet: qm

si hæc duo. s. calor, & spiritualium coartatio instrumentorum vna conducãtur, vt in peripneumonia euenit: ea tempestate eis anhelitus maximus & sæpissimus, velocissimusq; non sufficit, sed surgere seu recte sedere cupiunt: nam hac in sessione thoracis dilatationem iocundiorem esse sentiunt, quia ipsis decubentibus, in sese concidit. i. vna pars super aliam deplicatur: eo ꝙ thoracis partes spinæ coniũguntur, quare quum ossa dorsi ipso erecte sedente dilatentur, pectus ascendet, neq; vna super aliam conculcatur partem. ¶ (ac) pandit, ꝙ obstructione refragati, ob succorum a capite vel circũuicinis a sedibus ad pulmonis spatium defluxum, similem anhelitum puta velocissimum, frequentissimumq; possidere, assueuerunt: necnon erectam imprecantur pmanentiam: sed in hoc a promulgatis dissentiunt anhelantibus, eo ꝙ neq; quum insufflatione, nec ingens ab iis, vti ab illis percutitur aer: consimiliter in eis excogitatur, in quib⁹ nimia inter pectus, & pulmonem constipatur sanies, quos empicos dicunt: vniuersum attollunt thoracem: sed non extiuum exufflando pulsant aerem, nisi acuta eos insequatur febris. quare asserit Galenus, ꝙ hi inopinatæ, perturbationis impulsu, viriumq; lapsu iugulantur. quũ hac in afflitione vires pocius quã

in aliis deserantur. ¶ (sed) obumbrato dubio debitum pensitat: videlicet quod minime cũctis in thoracis affectionibus currit, vt virtus desistat: quoniam indiariis quæ ad pulmonem cõflectũtur: ex quibus peripneumonia, & asthmata prodeunt: haud prosternitur, immo anhelantes per passiones, succos ob crassos pulmoni contextos, ipsa sua protegitur inneruositate. ¶ (atque) deprauati anhelitus ex apostemate causam patefacit, si in pulmone tuberculũ idest apostema concoctu difficile congestum extat, thorax præcipue dilatabitur. sed exundantem minime elidet aerem verũ licet expirare perpetuo, tamen sine insufflatione impellitur: quum id in mensis in spiritualibus caloris, peculiare conicitur. ¶ (in eãdem) quæ passiones supra affatam anhelitus magnitudinem conuocent, detegit, quod qui ab angina ob angustiam detinentur, quæ non in spirationis exilibus, sed expirationis innascitur: in eãdem iniqui anhelitus speciem decidunt. Et quibus abscessus, aut calida apostemata, vel succorum affluentia in thoracis, aut pulmonis cauernis locantur, nulla in gutture aut asperæ in spaciis arteriæ coarctatione vigente: sed duntaxat quia angustia eam, qua aer inispirãdo mescatur, concauitatem compescit: ex necessitate maxima thoracis germinat dilata-

tio, & ad eos modicum deferri aeris: verũ velocem, frequentemq; anhelitum consequi cõpelluntur.

Ex his hæc reseco promulgata.

¶ Eximius anhelitus vnum trium, aut virium lapsum, aut spiritualibus in instrumentis præclusionem, aut corde, pulmoneq; nimium portendit calorem.

¶ Sed tria afferta, vna associari raro, bina vero excogitari posse, haud denegat: ac si trium cõuocatio simul fuerit, proximam vitæ dissipationem, si vero geminorum, duram sospitem si vero vnius vtrumq; consequenti, vim habere, prædicat.

¶ Vehemens anhelitus imbecilli a facultate citra ardentem concitatus calorem, eius quidẽ motum non velocem, nec frequentem submini strare, autumat.

¶ Si in aeris inspiratione, narium pinnæ dilatari, constringiq; conspiciuntur: hoc vires statuere destitutas, pro efficacissimo constituit argumento.

¶ Immodestus anhelitus ingenti in spiritualibus a calore commotus, celerem, crebrem, violentumq; plaudere anhelitum, ac aerem ignea cũ insufflatione plangere: oppositum autem in virium lapsu, sentit Galenus.

¶ Thoracis festina, assiduaq; dilatatio, ac aeris

præter insufflationem liberatio, quum anhelitus magnitudine associata, ipsum ex spiritualium instrumentorum angustia germinare, indicant.

¶ Qui ex spiritualium coarctatione, vehementiq; ex calore anhelitus vehementiam tolerāt, erecti sedere insudant.

¶ Emp ci & si anhelitus magnitudine duntaxat perturbentur: aerem neq; calorficum neq; exufflando repellunt: nisi acuta eos obsideat febris.

¶ Suppuratos celeris suffocationis naufragium, viriumq; idoneam resolutionem impendere, testatur.

¶ Virtutem in peripneumonia, aut orthomia crassis, lentisq; ex succis congestis, suo in tono patrocinari, testimoniū reddit.

¶ Qui ab angina, thoracis vlceribus, calidoq; apostemate, ac succorum in pectoris, pulmonisq; cauernis redundantia oblamantur, citra cānalium artationem, intemperatū in anhelitum eos labi profitetur.

¶ In pulmone apostema innatum, non mediocrē solicitare anhelitum enunciat.

¶ Affluentis aeris inspirationem, & expirationem exundantis spiritualium caloris peculiare esse claudit.

Præ omnibus enim vos meminiſſe velim, magnæ reſpirationis geminas eſſe differentias. fit enim interdum ob dilatationis a thorace procedentis magnitudinem, interdum vero ob inſpirati aeris multam eſſentiam. Scitis nimirum quod ſæpenumero vos admonere ſoleo earum rerũ, quæ a prioribus omiſſæ ſunt. Nam quas ipſi perſequuti ſunt, earum propter ſcriptorum multitudinem, facilis atque in promptu eſt memoria. Quæ vero ab Hippocrate (quãuis accurate te de dyſpnœa ſcripſerit) non ſunt definita, ea poſteriorum nemo explicauit definitiue. Icc irco neceſſarium eſſe putaui, creberrime illorũ vos admonere. Igitur quicunque ſine inflammatione, vel omnino ſine aliquo p̃ter naturam tumore, aut anguſtia ſpiritalium inſtrumentorum, per febres ardentes, difficulter ſpirant, iis inſpirati aeris quantitas magnitudini dilationis thoracis, proportione reſpondet. Quibus vero vel tumor vel anguſtia ſine flammeo calore in ſpiritalibus eſt, in his thoracis quidẽ dilatatio maxima eſt. id vero quod inſpiratur, nõ ſolum dilationem propor-

tione non assequitur, verum etiam min⁹ q̃ secundum naturam inspirari solet, attrahitur. At sine distinctione, vnã disposi tionem ostendit magna thoracis dilatatio, si raritatem simul acceperit. Verum animaduertere oportet ne aliquando in hac decipiamini, putantes eam spirationem, quæ ob virium imbecillitatem omnibus agentibus musculis efficitur, eãdẽ esse cum magna. quam equidẽ, quo clarior esset interpretatio, sublimem vocare volui. Hicq; mihi facile fuit intelligere, Hippocratem eum sublimem vocare spiritum, qui altioribus thoracis partibus inspiratur. Quemadmodum quum, inquit: Magnus spiritus & ex longis interuallis delirium declarat. Constat eum, magnum pro multo dixisse. Is vero bifariam fieri potest, vel sine superiorum musculorum actione, vel ipsa quoque concurrente. Nam plerunque intercostales musculi, vna cum septo transuerso, ad multã thoracis eleuationem qua multus spiritus allicitatur, superiorum musculorum auxilio non indigent. Quod vero huiusmodi eleuationis species, delirium portendas

dat, in commentariis de dyspnœa iã ostẽdimus, vbi etiam cuiuslibet difficultatis anhelitus dispositio declarata est. Nunc vero, vt compendio quodam, hic explicamus eos affectus, quos in aliis antea cõmentariis iam percurrimus: Ita & de dyspnœæ differentiis, partim quidem dictũ est, partim vero in sequentibus dicemus. Nam magnarum respirationum, alia quidem crebra est, atque huic sunt differentiæ complures, quarum aliæ alias dispositiones indicant: alia vero rara, vnicam indicans dispositionem. Sic etiam de exigua dicendum est, quod rara quidẽ spiritalium instrumentorum frigiditatẽ, frequens vero non solum spiritalium, sed eorum quoque quæ cum ipsis mouent: vt hepatis, lienis, ventriculi, gulæ, laborẽ portẽdit. Quum igitur plures sint dispositiones, quas per vehementes motus dolor comitatur, ex aliis notis & considerãdum & definiendum est, siue inflammatio quædam, siue erysipelas, siue vlcus, siue abscessus dolorem efficiat. Quin ẽt didicistis quod inæquales intemperantiæ, dolores excitare sæpenumero solent.

Similiter ſpiritus crudi flatuoſiq; copia, qui arctatus aliquando partes ipſum ambientes diſtendit, aliquando vero violenter egreditur. Præterea calidi & aeris aut frigidi & lenti humoris abundantia, ſi aliquando retentus ſuccus, ambientia corpora diſtendat, aut inde violẽter exeat, dolores efficere poteſt. quod ſi grauius affecta fuerint inſtrumenta, in quibus huiuſmodi res continentur, dolent, vel nõ mota. ſi vero leuior fuerit affectus, quã do mouentur. Verum in libris de dyſpnœa, cauſam explicauimus, cur exiguæ ſpirationis, frequẽs quidem ſpiritus, motorum per reſpirationem inſtrumentorũ, laborem ſignificat. Rarus vero, vehemẽtem refrigerationem, & quidem ſpiritaliũ duntaxat, præcipue pulmonis, & cordis. Eſt etiam alia dyſpnœæ ſpecies, quum veluti breui quadam quiete, intercipitur opus thoracis, idq; nonnunquam aſpirã do, nonnunquam vero reſpirando, ſiue hoc accidat ob muſculorum thoracis cõ uulſionem, ſiue ob caloris copiam, cogẽtis laborantẽ continenter vel aſpirare, vel reſpirare. Eſt inſuper alius ſpirationis

affectus, quē apnœam (quasi non spirationē dixeris, nominant, nulla, vt aspiciētibus videtur, facta spiratione. Verum vt rei ipsius natura declarat, eam non fieri incredibile est. Nam impossibile videtur vt animal omni spiratione exactæ priuatum, in vita seruari possit, quanuis ea animalia quæ in cauernis latere consueuerunt, thoracem mouere videantur minime. Proinde duorum alterum conijcere oportet, aut adeo exiguam fieri spirationem, vt sensum effugiat, aut huiusmodi animalia tunc spiratione omnino nō indigere, sed eam transpirationem, quæ p vniuersum corpus fit, sufficere, quippe hanc, cor ipsum per arterias, efficit. Respirationem vero, per thoracem cerebrū efficere constat. Verum qualis est dispositio quæ apnœam efficere potest communis certe omnibus aliis partibus, veluti in apoplexia, sopore, morbo comitiali, catalepsi. Nam in his omnibus, nullus ꝓprius affectus spiritalia instrumenta præ cæteris infestat, nō magis q̄ vocis, aut locutionis, aut ꝓgressionis instrūta. sed affecto principio oīa, quib⁹ vires suæ p quas

reguntur, ab ipſo ſuppeditari conſueue-
runt, ei conſentire neceſſe eſt. verum de
apnœa iam & particulatim, & per ſe diximus, quamobrem tempus eſt, vt nunc ad
alia tranſeamus;

COMMEN. XVII.

DE vehementis anhelitus cauſis, earumq; coniecturis antecedenti in textu oratione concitata, in præſentiarum eiuſdem abſurditates percunctari proſequitur. Et eius quippe verba ſic ſecanda, examinandaq; eſſe ſtatuo:
¶ (præomnibus) primo theorema ad memoriam recogitandũ præcurrit: ꝙ immenſi anhelitus bine aſcribuntur abhorrentiæ, aliquando ſecundum dilatationis magnitudinem a thorace innaſcentis, & quandoq; ob ſpirati aeris copiam machinatur. ¶ (ſcitis) ſuas in exarando refert partes, quæ obuiæ extant. ¶ (igitur) aeris ſeu anhelitus atractionem ſecundum cauſæ alietatem metitur: qui enim febribus in ardentibus citra calorificum apoſtema, vel ꝑter naturam tumorem, aut ſpiritualium præſſionem inſtrumentorum, dure aerẽ ineſcant: in his inſpirati aeris quantitas, magnitudini dilatationis thoracis proportione

respondet idest anhelitus quantitas secundū dilatationis pectoris quantitatem, æquali metietur mensura: sed quicunq; in spiritualibus ardenti excluso calore, tumorem, vel pternaturam coarctionem possident, in his thorax q̄ maxime dilatatur: id vero quod aeris attrahitur, non modo thoracis naturalem haud consectatur dilatationem, immo minus q̄ secundum naturam allici solet, allicitur: & hoc exilium densitate, per quos affluens aer ingredi nequit. ¶ (At sine) exponit, q̄ sine diuisione pmulgando, eximia thoracis dilatatio cū raritate constructa, vnum puta viriū lapsum statuit. ¶ (verum) ne deludamini monet princeps: vehementi in anhelitu, non enim sancire oportet, anhelitum ex virtutis defectione, omnes thoracis partes concitare, eundem esse magno cum anhelitu, quē anhelitum lucidiorem secundum interpretationē, sublimem vel suspensum nuncupari voluit, quoniam ipsi futiliter fuit, Hippocratem intelligere sublimem anhelitum esse, qui altioribus thoracis partibus spiratur. i. quādo aer superiores in thoracis partes attollitur, sicut & cum refert, q̄ non mediocris anhelitus longis ex intercidētibus delirium portendit: quare appendit q̄ Hippocrates magno pmulto functus fuit. ¶ (is vero) magnum anhelitum

binis modis, vno'mō sine supiorū actione lacertorū, alio cū eorū actione machinari detegit: qm̄ intercostales musculi simul quū septo trāsuerso ad copiosā thoracis dilatationē, q̄ exūdās allicit aer, supiorū subsidiū lacertorū quādoq; haud implorant. ❡ (quod) q̄ scripsit & vbi, ac quæ explicare per opus est, in memoriam restituit: & cum hoc eximit anhelitus abhorentias asserit, nam quidam spissus adaptatur, & hic secundum spissitudinis alietatē, propriam singulariter habet significationem quidam vero rarus, vnicam duntaxat statuens passionem vt supra liquet. ❡ (si etiam) immēso de anhelitu purgato sermone, ad paruum festinat, quare paruus anhelitus si rarus excogitatur, spiritualium geliditatem instrumentorum portendit, si vero frequens, dolorē nō modo instrumentalium locorum, verum aliorum quæ cum ipsis commouentur, vt iecoris, lienis, ac aliorum indicabit ❡ (quum) recitat ꝙ cōplures reperiuntur refragationes, quas dolor consequitur. vt aliis ex argumentis vulgari potest, sicut apostema calidum, siue erysipila, vel vlcus dolorem cōmouent ❡ (quin etiam) quæ acerbitatem solicitare assueuerunt, enodat vt inæqualis intēperies, flatuosiq; spiritus non cocti affluentia hic autem bifariam crudelitatem concitat, aut quia sedes

in quibus coarctatur, effrenate distendit: aut quum vi per eas percurrit: pariter de calorifici, hyemalisque succi redundantia aliqua in sede præclusa, persuasum habetur, quæ aut ipsam, vel circumuicinas sedes distendit, aut per eam pergens, vnitatẽ dissocians naturalẽ dolorem subministrat: (quod si) quandã adiicit distinctionẽ, nam instrumentum vbi materia præmitur, summe perturbatur: & tunc ipsum siue moueatur siue quiescat perpetuo acerbitatem inducit: si vero, modicum contristatur, eo tempore in motus spatio dolor duntãxat molestabit. & cum hoc, libros inquibus de parui anhelitus causis disceptauit, commemorat. ¶ (est alia) alteram parui anhelitꝰ speciẽ tractat: & est quando breui quadam quiete thoracis actiones extinguntur: & quiescunt, quandoque in spiritum inescãdo, & quãdoque in repellendo, quod innascitur, aut ob musculorum thoracis conuulsionem, aut ob caloris exuberantiã, laborantem, anhelitum expirare, aut inspirare impellentis: ¶ (est insuper) aliã iniqui anhelitus narrat absurditatem, & erit, anhelitus orbatio, ita ꝙ afflictus prorsus ab anhelitu relegatur. ¶ (nam) ambiguam agitat difficultatem, puta si animali sine anhelitu, vita opitulari possit: & aduersas raciocinatꝰ in ꝑtes, in vna ꝙ nec possibile eiu

cet, vt aial ꝓrsus ab anhelitu exterminatū vitā possidere possit: in alia ꝙ aialia q̄ in foraminibus in hyeme latitant, minime thoracem cōmouere cernuntur. (proinde) huic debitū reddit Galenus: ꝙ id de animantibus geminum suggerit sensum: aut quia adeo tenuissimum obtinent anhelitum, ꝙ sensu comprehendi nequit, vel quia tunc tēporis animalia ipsa anhelitu, seu expiratione, & inspiratione per thoracem haud indigent: sed aer qui vniuersum per corpus ingreditur & egreditur, eis suppetit: quoniam hic aeris egressus & ingressus a corde per arterias molitur: sed anhelitus per thoracē cerebri suffragio machinatur. ¶ (verum) dispositionem quæ, apnœam. i. anhelitus deprauationem solicitare potest: quibus ꝑturbationibus cōmunicat, expedit: vti in apoplexia, sopore, morbo comitiali, illustrat se ipsum princeps, quoniam in his nulla propia ꝑ aliis excogitatur ægritudo: spiritualia instrumenta potius q̄ vocis vel loqutionis, aut deambulationis lacerans instrumēta: sed principio vexato, cunctas sedes quæ ab eo vires lactant: vexari oportet, quum ab eo opitulantur, & ꝓteguntur.

Ex his has reseco normas.

¶ Magnum anhelitum bifariam, aut secundum expirationem, aut inspirationem excogitari,

testatur:

¶ Si ardētibus in febribus citra in spiritualibus tumorem pternaturam, aut coarctationem, malus germinat anhelitus, tunc aeris inspirationi copiam, magnitudini dilatationis thoracis pportionem habere enarrat.

¶ Si spiritualia tumorem, aut pternaturam angustiam absq; calore nimio amplectūtur, aeris inspirationem, naturali thoracis dilatatione minorem esse, testimonium reddit.

¶ Immensa, raraq; thoracis dilatatio, viriū lapsum psagit.

¶ Magnum anhelitum sine superiorum lacertorum, & cum eorum actione moliri, indicat.

¶ Magnum anhelitum & spissum & rarum esse, prædicat.

¶ Paruus anhelitus si rarus fuerit, spiritualium instrumentorum pruinam, si frequens eorundē, connexorumq; dolorem portendit.

¶ Intemperiē, halitosi spiritus & crudi copiam ac cuiuscunq; redundantiam succi, vt horum aliquod extendit: violenterq; pertransit, dolores solicitare, pfitetur.

¶ Si sedes iratam præcludens materiam, mirifice ob turbatur, eam in motu & quiete, si vero modice, in motu duntaxat acerbitatem cōcitare sentit.

¶ Animal ab anhelitu relegatum, vitam habere

reclamat.

¶ Animalia quæ in hyeme anhelitu carere videntur aut anhelitum insensibilē, aut qui vniuersum per corpus inspiratur, & expiratur, habere promit.

¶ Aeris totū per corpus ingressum, & egressum cor per arterias, thoracem virtute cerebri subministrare autumat.

¶ Quum principium refragatur, tunc cunctas sedes quæ ab eo reguntur, refragari promulgat.

De pulmonis affectibus

IGitur quum exercitationis via, qua ad affectorum locorum notitiam peruenitur, duplex sit: altera quidem ab apparentibus accidentibus, altera vero a corporis partibus. si quis per vtrasq; voluerit exercitari, eadem bis dicet, quamuis alio & alio modo: vt de pulmonis confestim affectibus dictum est, vbi de dolorum ratione, de sanguinis reiectione, ac de dyspnœa diximus, atque in præsentia quoq; dicemus. Etenim vehementi dolore nunquam cruciatur, verum & grauitatis sensum, & aliquando extentionem quandā, vel ad pectus, vel ad spinā percipere pōt,

ibi enim membranæ ipsum ambientes su
spenduntur. Sæpenumero etiam angu-
stia molestantur laborãtes, atque ob hoc
crebro, celeriterq; spirant, ac thoracẽ ve-
hementer attollunt, sed non ita multum
aerem attrahunt. Hæc si citra febrem acci
derint, aut tuberculum, aut lentorũ cras-
sumve, aut multorum humorum plenitu
dinem, in eo existere, aut pus, aut alium
quendam humorem, vel lentum, vel cras
sum, vel multum, in ipsum effusum fuisse
declarant. Verum ea per præterita accidẽ
tia discernere licebit. Nãq; si quis per bo
nam valetudinem, quum solitas actiones
facere potest, sic difficulter spirare incœ
perit, augeaturq; accidens, neq; inter re-
spirandum stertere videatur, crudi tuber
culi ortum suspicari oportet. Si vero ster
tendo strepitum fecerit, lentorum crasso
rumq; humorum pertinaciter impacto-
rum multitudinem, pulmonis bronchia
molestare indicium est. Quod si illico
ab angustiæ sensu, quis difficulter spi-
rauerit, fluxionem vel a cerebro, vel
a vicinis sedibus, in pulmonem irru-
entem portendit. Sed quum fluen-

tibus in pulmonem, vel viscosis, vel crassis, vel multis humoribus, hominem difficulter spirare dico, in bronchiis eos contineri intelligas velim. Diuisa enim in totum viscus aspera arteria haud secus atq; leui bronchiorum substantia in totũ pulmonem procedit. Vocantur autem a dissectoribus bronchia, asperæ arteriæ cartilagines, sigma literæ figuram referentes. At vbi pleuritis præcessit, mox remissa febris vehementia, intra latera grauitas in imo thoracis derelicta sentitur, ac vbi qs affatim a decubitu transmutatur, idq; maxime si ab vno latere in aliud se conuertens, defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri, haud dubia cõiectura est. Quinetiam in iis fluctuatio sæpenumero, haud obscure auditur. Accedit ad iam propositas notas, hoc quoq; indicium, si vehementi prægressa pleuritide, nihil pene laborans expuerit. Si vero citra febrim, serosus, aut pituitosus humor, in thoracis spatium subito defluens spirãdi difficultatem excitauerit, laborãs tenuẽ sputum, idq; ab initio quidem exiguum, sed cum vehementi tussi, vbi ve-

ro concoctum est, plus atque crassius, & cum mitiore tussi, expuere solet. Quippe bifariam accidere potest, vt vehementer tussiendo, pauca quis expuat. alii enim ob lentum crassumve humorem, alii ob tenuem, id facere videntur. siquidem tenuis humor, quum subleuatus est, inter tussiendum a spiritu diuisus refluit. Lentus vero, aut omnino crassus, difficulter effertur, vtpote qui non tam facile a corporibus quib⁹ impactus est, abstergi, neque etiam a quauis occurrentis spiritus violētia impelli potest. nisi enim spiritus qui tussiendo effertur, & multus, & vehemēs fuerit, nihil secum educet. Igitur sputum quod neque liquidū, aut aquosum admodum fuerit, neque crassum etiam, aut lentum, id facile efferri solet, maxime vbi validæ fuerint vires. Etenim sine vehementi thoracis contractione vehementer tussire nemo potest. at sine valida tussi, crassos, lentosque humores efferri impossibile est. Igitur quando cum spirandi difficultate, cui & angustia, & grauitas coniuncta est, acuta quoque febris inciderit, is affectus inflammatio pulmonis est: At si

intolerabile fuerit incendium, angustiæ vero grauitatisq; sensus minor, erysipelas ipsum vexare censendum est. Extremis aũt ita definitis, quid sit erysipelas phlemonodes, aut inflammatio erysipelatodes, haud difficulter deprehẽdetur. Sunt alii pulmoni affectus, vbi citra humorum affluentiam, intemperies ipsum infestat, siue æqualis ea fuerit, siue inæqualis. Igitũ inæqualis tussim excitat: æqualis vero, si moderata est spirationis concinnitatem variat. at si vehemens, idq; vincente calore, frigidi aeris, atque potionis, cupiditatem inducit, ac tractu temporis finitur in febrim, per frigidam autem intemperiem, contraria euenire solent. quippe si modũ seruauerit, calidi aeris, ac calidæ potionis desiderium excitat: si vero modũ excedit, replet viscus ipsum fluxionibus. Cæterum de ea tussis specie, qua sanguis ex ipso reiicitur, vel exeso, vel rupto vase aliquo, vel ore alicuius venæ patefacto, antea, vbi de sanguinis sputo mentionẽ fecimus, iam dictũ est, atque nunc quoque pauca quædã dicemus.

COMMEN. XVIII.

DE pulmonis vexationibus hac in litera scrutaturus Galenus, complures in partes suũ partitur sermonem, vt membratim percũctabit. ¶ (igitur) asserit, ꝙ qui sedis affectæ scientiã vendicare implotatur, geminam viam consectari cogitur: vnam quæ apparentibus, ab accidentib⁹, aliam quæ a corporis partibus com pilatur: sed qui vtrasq; consequi instat: eadẽ bis enarrabit. & quum huiuscemodi particula ambigua appareat, eam princeps detegit: ꝙ idem bifariam ꝓmulgabitur, verũ alio, atq; alio modo: vt exponit: & taliter haud extraneum censebitur. ¶ (etenim) suum de pulmonis perturbationibus auspicatur certamẽ: primo eius acerbitatis magnitudinem reconciliat: quoniã pulmo nequaq̃ ab eximio discrutiatur dolore, sed quandoq; grauitatem, extẽsionemq;, vel ad thoracem, aut ad dorsi ossa sentite solet: quum membranæ ipsum ambiẽtes, his in locis contextæ; suspensæq; excogitentur, verum cur pulmo forti a crudelitate relegat⁹ extet, hic rursus annotare nolo, quũ iã supra hoc quarto in lib. com. xiiii. orsũ sit: (sæpenũero) subinfert ꝙ huiuscemodi cruciati & sæpissime ispirationis & expirationis co

arctationem sentiunt:& huius impulsu, celeriter, assidueq; anhelare coguntur. eorũ quidem thoraces mirifice dilatari inspiciuntur: sed nec copiosam aeris alliciunt quantitatem quare quum a febre nudata germinant, aut vlcus, vel lentorum, crassorumq; , aut multorum succorum exundantiam in pulmone residere aut pus, vel alium quendam succum, vel crassum vel lentum, aut affluentem in eum fluxũ, decernunt. Et ex his decerpi potest, ptisim sine febre quandoq; excogitabilem esse:& hoc in initio: quum vlcus adhuc minimum, & fere a sanie euolutum extat: nã veritas constituit: ꝙ non diu stare potest, quin febris conuocetur:& hoc quum cor iniusta exeuentatione: & vapores ob deprauatos ab vlcere cordi impartitos, inflammari, compellitur. ¶ (verũ) in præsentiarum assertas dignoscendi causas, argumẽta actendit: nam si aliquis sua fungens in violatione, anhelitũ nodosum lucrari auspicatus fuerit & quum respirat, gradatim augeatur, vocem ad stertentis modum haud plaudens, eo tempore tuberculum in pulmone cõgestum esse, sancire opus est ꝙ si vocem stertendo tundit, lentorum, crassorumq; succorum exundantiam, in pulmonis bronchiis compaginatorũ portendit. ¶ (Quod) laboriosum ex angustia anhelitum exponit, quoniam

quoniam si aliquis durum in anhelitum raptim labitur, succum ad pulmonem vel a cerebro, aut circūligatis a sedibus ad pulmonem disseminari refert. ⁋ (sed quum) suo de colloquio medicum reddit prouidum, vt quum difficilem spirationem succis ex crassis, lentis, copiosisq; in pulmonem præcipitantibus concitatam, promulgat, eos bronchiis consti pari, pcipere hortatur: horū promit causam: nam arteria aspera vniuersum in pulmonem diuulsa, leuis bronchiorum. i. cannalium pulmonis substantia totum in pulmonem diffun ditur: vnde asperæ arteriæ chartilagines, quarū forma est quasi sigma, a dissectoribus brō chia perhibentur. ⁋ (at vbi) saniei affluentiā in thoracis concauitate conductam, discernē di vestigia aperit: quoniam si retroacto tempore morbo a laterali cruciatus extitit: & febris ardentia extincta fuerit, grauitatem in thoracis concauitate senserit. & quū affatim vno a latere ad aliud commouetur, aliquid defluere comprehendat: puris exuberantiam eo in loco retineri statuit: necnon in his fluctuatio sentitur, ac aliud apparet vestigium, quia præhabito in morbo haud tantum expuit, quantum oportunitas inuocabat. ⁋ (si vero) in facilis anhelitus explorat causam, nam si spirandi improcliuitas citra febrem germi-

nat, eo q̄ materia serosa seu aquosa, aut pitui
tosa in thoracis spatium inopinato descen-
dit: tunc in initio id quod expuit, modicum, te
nueq; ac atroci cum tussi existit: sed quum suc
cus iam maiorem vendicat concoctionem, &
crassius, & copiosius expeditiorique cum tussi
repellitur: cuius (quippe) binam affert ratio-
nem, puta cur succo in bronchion, aut alia in
vacuitate pulmonis contexto, validam con-
citat tussim, aut crassam ob materiam, aut te
nuem: quoniam succus si tenuis fuerit, sursum
cum tussi halitoso a spiritu pulsatus, in com-
plures dissipatur partes, & rursus interius de-
fluit: sed lentus, crassusq; succus a locis quib⁹
conglobatus est. non nisi eximio cum labore
diuelli potest: non enim quocūq; ab inflatiuo
spiritu: nisi a neruoso, affluentiq; inter tussi-
endum deferri inspicitur: & iccirco subinfert,
q̄ si succus ipse neq; sit nimis liquidus seu te-
nuis, nec crassus, & lētus & p̄cipue si vires va
lidæ extant: facile educitur: & ex his decerpo
q̄ tam crassus q̄ tenuis succus concoctionem
exposcit: eo q̄ ipse haud prone deiicitur, ni-
si æquatam ad substātiam conflectatur: quod
concoctionis suffragio perficitur. ¶ (etenim)
gemina insinuat; & q̄ sine thoracis valida
coarctatione minime tussis prodet: & q̄ absq;
eius impulsu, crassi, lentiq; succi nec sedibus

a spiritualibus excluduntur. ¶ (igitur) coniecturas igneum in pulmone esse apostema annotat: vt si anhelitus difficultas alicui occurrat, cui grauitas cũ angustia, ardensq́ febris associantur, hæc profecto apostema in pulmone indicant. sed si inflammatio intolerabilis extiterit, grauitas, angustiaq́ attenuare vidẽtur, apostema esse erysipiliosum, autumat: quum ardentiorem super succum vt flauã bilem portendit. ¶ (sunt alii) de pulmonis succosa perturbatione percurso sermone, consequenter de in succosa contemplari nititur: vtĩ est iniqua complexio, siue modesta, siue immodesta conspicitur: quoniam prior & leuis ordinem disturbat anhelitus: sed immensa, si calorifica fuerit cupiditatem aerem gelidum, potumq́ hyemalem in escando solicitat: & si cunctatur, in temporis mensura in febrem diffunditur: verum vbi in proba complexio æqualis, pruinosa excogitatur, aeris, potusq́ ignei optatum subministrat: & hoc si minuta extiterit: sed si aucta, vigorataq́ viget: pulmonẽ ipsum ex fluxionibus affluit: & hoc eius imbecillitatis impulsu, alimentum ad ipsum impartitum, decenter conflectendi minime facultatem habens: qua de re maiorem secundũ portionẽ in superuacua festinat: alia satis euidentia, lege perte.

Ex his hæc compilo theoremata.

¶ Hæc gemina, vt in propatulo accidentia, corporisq; partes sedem contristatam decernere autumat.

¶ Pulmonem agrauatiuo detineri, sed sæuo adolore vnq̃, sentit Galenus.

¶ Anhelitus coarctationem absq; febris dilaceratione, thoracis aut ossium dorsi grauitatem extensionemq; in pulmone vel crudi apostematis ortum, aut succorum redundantiam, in eũ defluxam indicare, enarrat.

¶ Ptisim quandoq; a febre relegatam, excogitari posse: hic a Galeno subtrahitur.

¶ Anhelit⁹ durities, quæ alicui auspicatur & minutim augendo pergit, si vocem absq; stertoris sonitu plangit, in pulmone crudum apostema, si stertendo in pulmonis bronchiis affluentes succos compaginatos esse, testimoniũ reddit.

¶ Repentina anhelitus difficultas cuidam emergens, succorum ad pulmonis bronchios, a capite, vel circum copulatis a locis, defluxum testatur.

¶ Chartilagines asperæ arteriæ, bronchia dissectores ferunt.

¶ Succos anhelitus laborem concitantes, in pulmonis bronchiis locari, ƥdicat.

¶ Quum grauitas in thoracis cauernositate com

præhenditur, ac tumultuarie vno de latere in aliud commutatur, laterali affectu, febrisq́; attenuatione, sputi modica dejectione antecedentibus, puris redundantiam in eo constipatam esse, profitetur.

¶ Vti eximia tussis cum modico affectu, succū crassum, lentumq́;, aut gracilentum, paripassu procliuitas, substantiam æquatam esse, monet.

¶ Geminos succos & nimis crassos, ac tenues concoctionem exposcere, insinuare videt.

¶ Vti thoracis præssionem sine tussi haud excogitabilem, pari filo succos crassos, fētosq́; in spiritualibus conductos, nec citra eam, distrahibiles esse, attestatur princeps.

¶ Anhelitus vis, cū grauitate, angustia, febreq́; ardenti constructa, pulmonem ab apostemate oblaniari, adiudicat.

¶ Infestam pulmonis naturā, iniustam, tussim, iustam si debilem, anhelitus incommodum, si neruosam vt calorificam, hyemalium, & pruinosam, æstiuorum cupiditatem impellere, ꝓmulgat.

¶ Iniquam pulmonis crāsim & gelidā, pulmonē fluxionibus exundare, claudit.

Porro ruptiones in ipso deprehendes, tũ ex multi sanguinis fluxione, tum ex magna notabiliq; aliqua causa quæ præcessit, si subito aduenerit. Voco autem præcedẽtes causas, vt quum aliquis ex alto, vel in ludo, vel certamine ceciderit, aut quum alter super alterum cadit, aut vbi ex inanimatis corporib⁹ aliquod graue, vt vel lapis, vel lignum, thoracem læsit. nonnullis ita cum exclamatione præcessit. Quin etiam citharœdis tragœdisque certantibus acuta vehementique voce vasa interdum dirumpuntur, maxime vbi non præmissa pulmonis per præcedẽtes exclamationes lenitione, violenter clamare conãtur. Vt enim luctatoribus, si certamen aggrediantur, musculis, prius neque calefactis, neque perfrictiones, aut moderatas motiones, explanatis partes quædam rũpuntur, atque conuellũtur: ita etiam pulmoni accidere solet. Hunc, quia frictionibus ad vehementes motiones præparare non licet, per exclamationes, quæ frictionibus proportione respondent, id efficere studemus. Insuper nulla manifesta extrinsecus adueniente causa, vt in cæ

teris corporis particulis, ita in pulmone quoque vas aliquod ob sanguinis abundantiam, dirumpi potest: quum videlicet extensioni resistit, aut ob frigus a vicinis partibus contractum, aut ob innatam intemperiem. Ita Hippocrates, venas (inquit) frangit aqua frigida, atqui ipsa per se ruptiones non facit, sed quia venarum tunicas frigiditate sua duras, & extendi contumaces reddens, vt rumpantur paratiores efficit. Ruptionis vero causa est, aut vehemens motus, aut humorum abũdantia, qui vel per se vel vna cum crudo & frigido & flatuoso spiritu, venas extendunt. Verum fractionis ab huiusmodi haud obscurum indicium præbet subita plurimi cruoris vacuatio. Quum vero venarum ora aperiuntur, non frigidæ, sed e contrario, calidæ dispositiones præcedunt: veluti vbi multis, eisdemq; calidis balneis homo vtitur, atque terram inhabitat calidam, fueritq; anni tempus eiusmodi, similiter alimenta quoque & potiones. At quæ eroso vase aliquo affatim accidunt sanguinis euacuationes, eas pcedere solent exigua sputa, atq; acres im

pulmonem a capite fluxiones. Nonnunquam vero & pulmonis aliqua pars, aut crustula simul efferri videtur, vt neminē latere possit, ad pulmonem hunc affectū pertinere. Orto vero in aspera arteria vlcere, præter hoc quod sputum purulentum apparet, dolorem quoque in loco affecto laborans sentire consueuit. Ipsum vero per ea quæ screãtur, quia exigua sunt, ab vlcere quod in pulmone natum est, discerni potest, quippe ab vlceribus pulmonis, plurimum sputi reiicitur. Atque vt ex pulmone educta particula, visceris ipsius vlcerationem significat: ita ex guttture videmus interdum corpusculum aliquod a ligula (Græci epiglottida vocant) per vlcerationem excreari. Id vero non solum hoc indicio deprehenditur, verumetiam ex eo, quod in vlcerato loco doloris sensu laborans infestatur veluti de aspera arteria dictum iam est. Etenim pulmonis vlcera, dolor nō comitatur. ea vero quæ in iis sedibus oriuntur, dolorem quidem inducunt, sed non vehemētem, vt si alicui suapte natura hebes fuerit sensus, ipsum plane non percipiat.

Igitur persæpe vidimus eos, quos iam supra proposuimus affectus, & qui pulmoni & spatio thoracis, & asperæ arteriæ, & gutturi accidere possunt. quippe omniũ horum, sermonis communitate inducti, mentionem fecimus. Qui vero deinceps dicentur, non ita crebro nobis apparuerunt Quidam humorem repente expuit, liquidæ bili in colore perquam similẽ, medium videlicet inter flauũ ac, pallidũ ac nulla acredine infectũ: atque ita quotidie magnam eius quantitatem expuit. deinde leui suborta febricula, tabescere incœpit, adeo vt purulenta screaret. Postea tractu temporis, quatuor videlicet mẽsium, exiguum cum pure cruorem reiecit, atque sic aucta febre, magis cõsumebatur, ac iterum, atque iterũ plus expuebat: adeo vt magnã sputi quantitatẽ redderet. quocirca magis increscente febre ac resolutis viribus, eorum, qui tabe marcescunt, exemplo, mortem obiit. Deinde alium vidi eodem fere modo sex mensibus, ac alium quoque diutius laborantẽ. Igitur qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandem

pessime affici visus est. Alterum vero quũ conspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, præsenti medicamento succurrere tentauimus. Ac multo etiam magis tertio. At quanuis multo negocio eos liberare conaremur, nihilominus neque horum vllus, neque alius post eos seruari potuit. quũ enim morti iam proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdã partes expuebant. Proinde facile cognoui, haud absimili eos affectu laborare, qualem in extremis partibus videre solemus, quum a putrefaciente quopiam humore inficiuntur. verum has & abscindere, & vrere possumus, pulmoni vero horũ auxiliorum neutrũ adhibere licet: Quapropter omnes perire necesse est. At vero postremum quum viderem, ad visceris fortem exiccationem, solicito me animo cõuerti, & quidem odoribus atque potionibus ad id efficacibus. Proinde medicamentum, quod hedychrorum vocant, interdiu naribus ipsius iugiter adhibere iussi: ad somnum vero sese conuertenti præscripsi, vt nariũ foramina ex aliquo preciosorum vngentorum illinerentur,

qualia videlicet Romæ præparari solent, vocant vero ea & foliata, & spicata, Atq; dedi in potu medicamenta, mithridaticam vocatam compositionem, ambrosiã athanasiam, teriacham. Itaque perpetuo anno sic educatus, tandem similiter vt reliqui tabidi, vitam finiuit, quam fortasse, ob iam dictam educationem, lõgiori tempore protraxerat.

COMMEN. XVIIII.

DE pulmonis afflictionibus præassumptũ sermonem magis rimari insudat: vbi nec vnicum duntaxat exponit, in primis venarum pulmonis disruptionem, geminis exconiecturis diiudicare docet: puta ex affluentis, inopinatiq; cruoris liberatione, aut ex causa antecedentis impulsu, ad diuulsionem compescente, vt ex alto casu, aut in ludo, vel certamine, aut quum vnus super alterum præcipitatur vel si graue aliquod in animatum thoracem macerauit, vt lapis, lignum. Et aliqui vehementi, altaq; ex voce venarum pulmonis disruptionem vendicant: vt per figuram illustrat: vti enim pugiles si prælium exordiuntur, linimentis lacertos calefaciẽtibus, frictionibusq;

ac modestis motionibus non præeuntibus, partes quedam partiuntur, ac discutiũtur, cõsimiliter pulmoni occurrere assueuit, quum cytharœdi, tragœdi, symphoniaci, & cantores immensa dimicant voce, in venarum secationem festinant, pcipue lenientia adminicula circa pulmonis partes prius non accelerãdo, ac eximiam ad vocem haud assuescendo.
¶ (nunc) magis princeps detegit seipsum, q pulmonem vehementes ad motiones minime frictionibus corroborare licet: quum particula mollis extat, quam vntionibus, frictionibusq; nec muniri decet, quoad durum, validumq; substineat motum, per exclamationes quæ frictionibus proportione respondent, id efficere studemus idest vocum assuefactio paulisper ad alte clamandum, quæ quasi frictio vntioq; quum studio perquirenda elucet
¶ (insuper) promit, q non modo causa ex p catartica, immo etiam interna, vena in pulmone scindi potest, vti aliis in locis corporis, sanguinis ob redundantiam excogitari solet: quoniam aliqua in sede corporis cruor affluens venarum diuulsionem subministrat: pariter etiam in pulmone reperiri conspicitur: & non modo tali afferta ex causa, immo ex gelida, venarum disiuntio in pulmone prodit: & hoc quum dilatationi reluctantur, hyemali

ex causa: quæ aut in ipso est congesta: aut circum contextis ex partibus ei impartitur. (vnde) hæc ex promulgatis Hippocratis magis denudat, orsus est ipse, q aqua pruinosa venas distinguit, qualiter autem hoc exequatur, autumat q ipsa haud fractionem sui ex essentia in venis suggerit, sed quia sui rigiditate venarum membranas naturali dilatationi inhabiles erogat & ex consequenti ad diuulsionem solicitat. ¶ (ruptionis) alias fracturæ causas conspirat, vt immensus motus, vel succorum exundantia, qui vel ex seipsis, aut succo cum crudo gelidoq; & halitoso spiritu cōnexi, venas taliter extendunt, ita vt disruptioni subiici compellantur. ¶ (verum) & cū his fractionis vestigium annotat, vt copiosa, tumultariaq; sanguinis reiectio, diuulsionē ipsam peruulgat ¶ (quum) quæ venarū disiūtionem præcurrunt, promit, non profecto glacialis aqua, nec alia g aciantia, sed calorificantia, vt calorificum lauacrum, calorifica habitatio, ratio victus consimiliter antecedūt quum frigidi peculiare opus densatio, calidi vero apertio scribuntur. ¶ (atque) cruoris excorrosione emanationem geminis ex argumentis scilicet apparētibus, & retroactis monet: quoniam sanguis raptim defluit, modica sputamina, acuteq; a capite ad pulmonem p-

currerunt fluxiones, ex quibus sanguinem a pulmone resecari conijcere possumus. (nonnunq̃) medicum adaptat sagacem, nam quũ sanguinis explicatione propter corrosionem pars aliqua pulmonis, aut vulnerum crustulæ educuntur, tunc pulmonem esse refragatum cense: sed si vlcus in pulmonis bronchiis conductum fuerit, id quod cum tussi repellitur, saniosum esse, necnon obluctata in parte dolorem laborãtem molestare, aperit. ¶ (ipsum) hoc quippe vlcus a pulmonis vlcere compluribus ex notis distinguit: primo per ea quæ per screatũ eiiciuntur, quod. n. ex bronchiis excluditur exiguum, sed a pulmonis vlcere redundans conspicitur quum substantia bronchiorum, eorum aridæ naturæ ad putredinem duram obtineant aptitudinẽ, pulmo vero aduersum vt copiosius primo in libro quem exposuimus com. ii. indicauit princeps. ¶ Secũdo (atq;) a substantialiter in hærentibus, quoniam vti pulmonis pars cum screatibus conglobata, pulmonis vlcerationem, pari passu gucturis partes cum eisdem delatæ, gucturis vlcerationem præseferunt. ¶ Tertio ex acerbitatis coniectura, nam vlcus pulmonis eius in sensibilitatis causa, minime aliqua consectatur acerbitas, sed gucturis, brõchiorumq; vlcus crudelitas, licet non vehemens conse-

quitur, immo adeo exigua existit, quod a torpidũ habentibus sensum haud sentitur. ¶ (Igitur) quorundam reuocationem concitat.

¶ (quidam) quæ supra expediuit, vt euidentius innotescant, per particularia sciscitatur, de quibus aliqua perpendo· & exordio, principali in liniamento pmit, quod quidam tussiendo materiam colori bilis consimilem repentino eiecit, quasi tenuem bilem inter rubeam & vitellinam existentem, nec atrocem, & sic quotidie eius copiosam expuit quantitatem, post id tenuis sub germinata febris, tabefieri inchoauit, adeo vt saniosa expueret, quatuor post menses sanguinis modicum quum pure deiecit, atque sic febris augendo pergens, iterum, atque iterum plus expuens, quousque sputi affluentem excluderet quantitatem, & viribus iam destitutus, expirauit; & hac ex figura ptisim sanguinis sputo non pcedente, congeri posse, decerpo ¶ Secundo quod cuncti putredinem in pulmone compatientes, vitæ finem imponunt, quum putredo partibus in extrinsecis abscidendo, vrendoque auferri solet, sed in pulmone hoc purgari denegatur: & alia quæ percurre.

Ex his hæc emergunt enunciata.

¶ Sanguis inopinato, atque affluenter emanans, necnon valida ad rupturam præcedens causa

vasorum in pulmone disruptionem testanf.

Vehementem, altamq; vocem in pulmonem, venæ solutionem excitare, pdicat.

Lentam ad alte canendum exercitationem, pulmonē a venæ diuulsione tueri sentit.

Gelida aqua sua geliditate venarum membranas assuetam ad dilatationem inhabiles adaptat, iccirco venas diuellere Hippocrates autumat.

Vehemens motus, succorumq; redūdantia venas secare queunt.

Copiosus, repentinusq; sanguinis occursus venæ seiunctionem testatur.

Haud gelidantium, sed calorificantium præcursum, venæ apertionem producere promulgat.

Sanguinis vbertim liberatio, vbi exiguum sputum, acresq; a cerebro ad pulmonem diariæ antecesserunt, eum ex venæ corrosione pullulari, testimonium reddunt.

Si cum sanguinis exclusione, pars pulmonis defertur, eum esse obluctatū pdicat.

Sicū tussi sanies, exigua educitur, dolorosaq; in loco perpenditur angustia, in pulmonis brōchiis vlcus, aduersū aūt in substātia denūciāt.

Quotidianā, eximiāq; cū tussi expuitionē, demū saniosam, modicāq; subortā febrē, ēt sine sanguinis emissione, ptisim statuere claudit.

Præterea

Præterea alium huiuſmodi affectum in pulmone notaui. Quidam diuturna tuſsi vexatus, & exiguum lẽtumq́ pus expuens, fruſtrum quoddam paruo grandinis grano haud abſimile excreauit, ac deferens illud mihi oſtendit, atque rurſus non ita multo poſt, aliud quoque attulit. vnde conieci, lentum illum humorem, quem antea expuere ſolebat, ad huiuſmodi ſubſtantiam perueniſſe. quam ob rem medicamentum ei in potu dedi, quod aſthmaticis auxiliatur. atque ita factum eſt, vt minorem expueret grandinem, atque longiori quam antea interuallo, neque pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Cæterum grandines ipſæ magna ex parte erui magnitudinem æquabant, quanuis interdum maiores, interdũ minores eſſe viderẽtur. Atque alios quoque ſimiliter quidem ſpuere, ſed nihilo minus in multos annos vitam extẽdere vidimus. Quorum alii aliam ob cauſam, alii vero ob ſpiritalium inſtrumentorum affectum, mortui ſunt, quanuis nihil cruoris excrearẽt. Ea vero quæ Antipatro medico accide-

runt, nemo est qui nesciat, vtpote qui medicam artem publice apud Romanos ꝓfessus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem, sed quinquaginta iam annos excesserat. Is correptus aliquãdo febre quadam exphemera, idq; ab euidenti causa, declinãte iam febre, vt quid sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Quum igitur omne inæqualitatis genus, in arteriarũ motione inueniret, in primis quidem territus est. deinde vero quum sese non febrire plane sentiret, illico balneum subiit, quippe laboribus, ac vigiliis corpus fatigauerat. Atque tenui quoque victu, donec diem tertium præteriisset, vsus est, quo quum nulla appareret febris, ad solita negocia pertractanda rediit, atq; arteriam in extrema brachii sui parte tangẽs admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrẽs itaq; mihi, extẽdit manum ridens, iussitq; pulsum tangere. At ego subridens, quid inquam portendit, hoc quod proponis ænigma? Ille iterum ridens, obnixe orauit, vt tangerẽ. Igitur inter tangendum, omnigenam in

pulsu inueni inæqualitatem, non solum in multarum pulsationum cumulo, quã systematicen (id est congregatricem) vocant, verumetiam in vna arteriæ distinctione. proinde miratus quomodo viueret quum talem haberet pulsum: interrogaui, num difficilis esset ei respiratio: illo, vero nullam se sentire respondente, obseruaui equidem, an aliquando mutaretur. quippe sex mensium spatio assiduè arteriam tangebam. Quum ab initio interrogaret, quænam corporis dispositio mihi videretur, posse huiusmodi pulsum efficere, atque per quem modum, idque citra febrim: ad eam quæstionem respondi, in commentariis de pulsibus iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem. Nanque ob magnarum in pulmone arteriarũ angustiam, id euenire putaui. angustiæ vero causam esse dixi visceris inflammationem. At tibi hanc ob causam, id nunc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus. Relinquitur igitur vel obstructionem ex liquidis, & crassis, & viscosis humoribus, vel crudi cuiuspiã tuberculi ortũ, in huiusmodi te disposi-

tionem induxisse. Tum ille respondens, oportuisset, iquit, me suspiriosa orthopnœa laborare. At ego probabilia inquã ipsum dicere: sed a veritate aberrare. quippe quũ ab huiusmodi causa orthopnœa fiat humore crasso & lento, non in læuibus arteriis, sed aspera arteria collecto. Proinde omnem ei victus rationem; atq; medicamenta quoque, haud aliter quã asthmaticis adhibere iussimus. deinde sex (vt dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione. in primis quidem semel, deinde bis, atque ter, postea quater, ac sæpius quoque aucta simul spirandi difficultate, ad quindecimum vsque diem. post quem difficillima de repente oborta spiratione resolutus statim obiit, aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborãt de quibus posthac sermonem faciemus.

COMMEN: XX.

QVVM ea quæ hac in litera annotantur, satis euidentia conspicerem, tempus in ea exa-

minanda cōterere abnui: ſed aliqua ex ea dū-taxat memoria digna decerpo.

¶ Lapides cum tuſsi ſcreatos fuiſſe, princeps profitetur:

¶ Abhorentias omnium generum pulſus, propter arteriarum in pulmone anguſtiam, conſtrictionemq; in pulſu excogitatas, Galenus ꝓfitetur: quas tripliciter aut ignea ob pulmonis apoſtemata, vel cruda, aut craſſum, lentūq; ſuccum innaſci aſſerit.

¶ Orthopnœam paſsionem ſuccis ex craſsis, lẽtisq; nec in pulmonis arteriis conſtipatis, ſed in bronchiis moliri, clamat.

GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM NOTITIA, LIBER QVINTVS

N ꝓcedenti libro, quum de pulmonis affectibus ageremus, ſermonis communitate & thoracis, & cordis quodā modo meminimus, pleniorē vero, abſolutioreq; de ipſis ſermonem, in quintum hunc librum diſtulimus. Quoniam vero quartus liber,

in accidentibus quæ Antipatro medico euenerunt, finem sortitus est, læso in primis ipsius pulmone, deinde ad cor etiam transeunte affectu, operæprecium me facturum arbitror, si omnes eius affectus percurram.

COMMEN: I.

HVNC librum quem in p̄sentiarum mihi enucleandum propono geminas in partes disiungi exploratum est, scilicet in prohemium, & p̄sens instituitur litera, & tractatum, & exorditur. (igitur) distinguere censui. Et bina p̄mulgat: primo hunc librum cum p̄cedenti cōpaginat, ac suam rationem in quinto consectandam, promere elucet. Secundo (quoniã) circa quæ quartus liber cardinē imposuit, nec non de quibus hac in quinta parte de locis affectis disceptare insudat: ipse asserit.

De cordis affectibus.

IGitur quemadmodum de cæteris corporis partibus, ita de corde quoque definiendum est, quænam ipsi proprie vel primario affectu, vel vtcunq; nominare volueris superueniant accidentia, quænam ve

ro ipso cæteris partibus consentiente. Id autem ex iis intelligi potest, quæ prius in aliis libris demonstrauimus, vbi iam declaratum est, innati caloris cor velut fontem esse, neque animal mori omnino posse, ni cor afficiatur. Quum itaque tres sint principes partes, quibus gubernatur animal (quippe prærer cordis principatum ostensum est. sensum & motum, vniuersis corporis partibus a cerebro suppeditari: iecur vero nutricis facultatis esse principium) semper mors ad immodicas sequitur cordis intemperantias, simul enim cũ ipso omnes vitiantur partes, quum enim vt ostendimus, ipsæ peculiari cordis temperie, actiones suas perficiant: hac pereũte, actiones quoque ipsarum perire necesse est, ac proinde cerebri quoque, & iecoris: Horum vero temperie deperdita, non oportet cordis simul actionem perire. Si enim neq; sentiendi, neq; mouendi ab electione facultatem animal habuerit, neq; nutriatur, veluti in latentibus euenit animalibus, nihilo minus viuere ipsum posse, quoad cor mãserit illæsũ, haud quaq̃ negandum est. quin videmus sæpenume

ro multis deinceps diebus, alios neq; intelligere, neq; sentire, nec etiam moueri, at nihilominus viuere, quemadmodum vbi quis ob virium hepatis imbecillitatē non nutritur, diutius etiam sufficere potest. At vero si cor respiratione priuetur, hominem illico perire necesse est. Igitur qui ad spirandi functionem nihil conferre thoracem putāt, ii causam, reddere nequeunt, cur per vehementem apoplexiā, superno duntaxat principio vitiato, laborantes subito moriantur. At vobis eam inuenire haud difficile est, vtpote quib⁹ efficaciter persuasum est, musculos qui motionis principium, a neruis in ipsos a spinali medulla, quæ in ceruice est, delatis, suscipiunt, thoracē attollere, priuatis tunc musculis mouendi facultate, quæ ex cerebro ipsis influere solebat. Etenim nisi ad spirandi functionē ambo principia simul iuncta concurrere oporteret, potuisset aliquis viuere, priuatus interdum superno principio. Igitur ex quib⁹ causis inuenimus, cur affecto cerebro, in vehementi apoplexia, cor quoque lædatur: ex iisdem ipsi, sed secundum aliū mo

dum, causam quis inueniet, quamobrem in apoplexia minore, catalepsi, sopore, morbo comitiali, lethargo animal ita affectum non pereat. Nanque si diligenter consideraueris, inuenies per huiusmodi affectus, quō spirent laborantes. quippe videbis & violentam & difficilem spirationem, perinde ac si vinculo quodam constrictus, thorax attolli prohiberetur. Atque huius rei sufficientem fecimus mentionē, in libris de musculorum motione. Nanque similis est hæc quæstio, ei qua de somno quidam hæsitant. quippe quū p somnū oēs musculorum actiones exoluantur, sola actio quæ ad thoracis musculos pertinet, seruatur. Nunc vero ea duntaxat dixisse satis fuerit, quæ proposito nostro cōducere videbātur. Porro qua ratione homines per somnū spirant, reliquis musculis omnibus quiescētibus, eadē quoque ratione per minorem apoplexiam, atque alios ei vicinos affectus spirare possunt. Vbi vero apoplexia, vel alius quispiam affectus adeo vehementer increuerit, vt musculorum thoracis actio omnino deperdatur, perire simul respirationē neces

se est. Vnde cordis quoq; tẽperamentum soluitur. quo fit tãdem, vt ẽt animalis ipsius necessario sequatur interitus. Atque hac ratione, per vehemẽtes superni principii læsiones animali aperire videmus. Iam ex iecinoris quoque affectu mori accidit, sed alia ratione, inedia scilicet. Vnde longiore temporis spatio, in huiusmodi affectibus vitam protelare possunt. Atque mori contingit nonnullos per aliũ quoque modũ, vt in syncopa stomachi vitio eueniente, & vehementi dolore, & timore graui, & voluptate maxima. Etenim quibus vitale robur infirmum est, animi vero affectiones ob imperitiam fortes, iis animæ essentia facile dissolui potest. Atq̃ horum aliqui ob mœstitiam interierunt, sed non illico, vt de superioribus diximus. At vir magnanimus, neq; ob mœstitiam, neq; ob aliam aliquam animi ægritudinem mœstitia fortiorem vnq̃ succubuit. vtpote cuius animæ robur validum est, affectus vero non adeo vehementes.

COMMEN. II

POstq̃ præ examinato in libro de perturbationibus locorum cordi morigerantium, differuit princeps: succedenter de cordis affectionibus tanq̃ partis imperantis, ac magis principalis disputare proponit: vbi complura refert.
¶ (Igitur) principaliter ꝙ vti aliarum corporis sedium afflictiones perquisitæ fuere, siue per essentiam, siue p cõsensum extent: æque de corde exequi necessariũ sancit: ¶ (id aũt) ex quibus cordis contristationes percipi queunt, exponit, vbi gemina præcurrit: ꝙ vt aliis in locis annotauit, cor est quasi fons caloris innati, & neq; mors effici potest, nisi cor cõpatiatur. vnde pro horum dilucidatione bina percunctari censui. ¶ Primo quomodo cor quasi fons caloris innati ponitur. Secũdo qualiter mors concitari haud potest, nisi cor obluctetur. Et ab initio attendere per opus est, ꝙ nos calorem habemus naturalem, cuius naturalitas in gradu caloris in intensione cõsistit, vt calor, est cõspicimus enim ꝙ animæ calor varios secundum gradus, alienis in animalibus, corporibus, membrisq; propter multiplices & varias operationes quas anima operari habet, deseruit. iccirco corpore in febri-

citante inquo calor est longe intēsior gradua liter q̄ incolumitatis tempore foret suæ opera deterius longe fieri, cernimus: sed naturalitas actenditur caloris indebita proportione sui ad virtutem, cui deseruit, tanq̄ principale organum in agendo, secundum quam debitā proportionem, vel improportionem imbecillitas, roburq; virium in agendo, causatur, & actenditur. Illa enim virtus pro cūctis exercendis valida fertur, quæ calorem naturalem habet organum sibi proportionatum, & congruum, hæc si quidem Haly fuit mens intechni, quum orsus fuit, q̄ virium tonus complexionis modestiam consectatur. ¶ Calor quidem naturalis binas obtinet conditiones, quarum altera est mensura, secundum quam tantus, & non amplior esse debet, nec minor, siue intensior, aut remissior, & hunc gradum intechni esse secundum Cōstantinus promulgauit: & hanc secundum conditionem calor naturalis sicut ignis calor existit. ¶ Altera conditio naturalitas, siue proprietas, vel proportio intitulatur, quam suum ad subiectum siue formam possidet: & hāc secundum coniecturam calor fertur naturalis, quem Auer. Secundo colliget, bifariam esse prompsit, quorum vnus innatus, alius vero influens interpretatur: & innatus, quidem est, quia a gene

rationis exordiis, sedib⁹ est impartitus, prin cipalibus tamen in corde excogitatur, quem Auer. explicauit, esse complexionis calorem, cunctis in membris diffusum, quem quidam a generante omnibus gratificari membris asseruerunt: aliqui primo soli largiri cordi: sed postea cor alia gignens membra, vnam dispo nendo materiam requirit, in istis calorē, quē prius habuit in se ipso cōcitando, vt illis modificatus, ꝓportionatusq; fiat, ita ꝙ simul sedes continet esse, & calorem naturalem innatum esse. Et hic calor naturalis est ille, sine quo anima corpori non alligatur, neq; in eo persistit. ¶ Calor vero influens ille exponitur qui in corde ab anima mediante virtute vitali generatur, calore innato ei in hoc deseruiē te, & ꝑ fatā facultatē cūctos ī corporis, locos arteriarū adminiculo, disseminatꝰ; & ꝑ eas mediate, vel īmediate, sensibiliter aut insensibiliter defertur. Et huiuscemodi calor cū calore in particulis reperto, se cōmiscet, & actuat; secundum aliquorum mentem in ipsum etiā se conflectit, & resolutum reficit, his purgatis, fertur, ꝙ cor est quasi fons caloris innati bifariam, tū quia calor innatus primo in corde residet. Et post id cor alias parens sedes, ad eas distribuitur: tum quoniam aliis in partibus calor innatus mediante corde modifica

tur,& proportionatur. ❡ Ad secundū de Aristotelis sententia primo de anima debitū redditur: principaliter.n. anima in corde locatur alijs autem in corporis partibus per cordis participationem, hoc est per præparationem a corde alijs in sedibus machinatam: Et per influxum eis a corde tributum, anima in ipsis recipitur, residet & ministrat. Et ex hoc loquitur cor generat alia membra: non enim per vim qua est cor, operatur: immo nihil aliud commouet, nisi quia aliorum materiam membrorū eorum ad generationē habilitat, & ex hac dispositione sunt apta per p̄sentiam influxus cordis, in ipsis informari forma cordis, scilicet animam recipere, ita q̄ omnia cum corde eadem specie instituuntur, anima.n. vt actus primus nō vni sedi plus q̄ alteri inhæret, sed in cunctis pariformiter conuocatur, & æque omnes informat, & informando viuificat, ꝓpter quod a quibusdam vitalis perhibetur facultas: & quoniam vti primo de anima persuasum habetur, anima sensitiua quæ corpori, & cuilibet eius parti esse gratificatur, haud partes in essentiales est diuisibilis, non.n. suscipit forma magis & minus, ideoq; est tota in toto, & tota in qualibet parte, licet primo vt ꝓmulgatum est in corde conducatur: & iccirco mors demoliri nequit, nisi cor compatia-

tur. ¶ (Quum) fundamentum animalis regi tiuum esse triplex enarrat, vt cor vitalis facul tatis, cerebrum animalis, cuius riui nerui con stituuntur, sensum, motũq; per eos omni impartiẽs animali, iecur naturalis cuius riui ascri buntur: hæc enim animalium educationi, plã tisq; communis conciliatur. ¶ Et pro assertorum scientia contemplari opus est, ꝙ huiuscemodi tres facultates oppositis commouens motibus, animalis.n. omnem ad positionis ab surditatem cócitat. ¶ Vitalis sistoles, diastolesq; motu. ¶ Naturalis etiã dilatando, quũ alimentum inescat: & coarctando quando su peruacua repellit, mouetur ¶ (semper mors) complura expedit, ꝙ quum cor immensas labitur intemperies, pernities consequitur.

¶ Pro quorum euidentia attendere cogimur ꝙ intemperies bifariam excogitatur, q̃dam alia in sede a corde conuocatur, de qua non fatur princeps. ¶ Alia vero in corde residet, & hæc gemina repperitur, puta in eo corrobo rata, non corroborata, priorem quippe haud festina, neq; tarda salus, sed nex associatur, & de hac Galenus sermocinatur, verum postremam.i. non confirmatam, difficilem habere curationem. medici clamant. ¶ Secundo detegit, ꝙ quum cor afficitur, eo tempore cũ ctæ aliæ sedes cum ipso afficiuntur: quod vnũ

co illustrat argumento, quoniam aliorū actiones membrorum ex cordis temperamēto muniuntur, ac eius incolumitate patrocinantur, eo q̄ philosophi ipsum cunctarum operationum esse principium, radicemq; testantur, q̄uis modificationis auxilio, aliis indigeat spiritibus, quare cordis eucrasia deprauata, aut extincta, aliarum corporis partium operationes deprauari, dissiparíq; compescuntur: verum subinfert q̄ haud aduersum germinat, puta q̄ ipsarum corporis sedium si modestia priuatur, aut refragatur: minime ipsius moderātiam cordis succūbere, vel vitiari necesse est: quod probat Galenus nam licet animal sentiendi, mouendiq; facultatem, vel alēdi haud possideat vim, tñ quū cordis tēperātiā cōfirmat, vitā degere ponit, vti animalibus hyemali in tempore in latebris latentibus euenit: quum sensus motusq; ac escarum lactatio minime in eis sensibiliter reperiuntur: cō similiter iecoris imbecillitate, imperium habente, vt alitio fieri nequit, tamen prolixo tē poris spatio vitam confirmare potest: sed si respiratio demolitur, inopinatæ vitæ finis cō uocatur, quum cor eius suffragio euentationem vendicat, & fumosus vapor, ac etiam aer in eo ingnitus ipsa duce excludatur, & spirit⁹ scilicet, cruorq; tenuis in corde concoctus,
partibus

partibus impartitur: quorum adminiculo, mẽbris vita defertur. ¶ (igitur) aliquos laceſſit, qui quidẽ ſentiunt, ꝙ anhelitus actioni, thorax non ſubuenit: rationem, cur forti in apoplexia feſtina accedat pernities, diſpẽdii cauſa, ſuperiori n initio ſcilicet cerebro congeſti, reddere nequeunt: ſed haud fugiẽtibus ꝙ thorax reſpirationi opitulatᵣ: neq; cur in apoplexia celer imploratur mors, excogitare erit difficile, & bina enudat, primo ꝙ lacerti thoracem ad ſpirationem ſolicitantes, a neruis facultatem alliciunt motiuam, qui illa a nucæ parte initiantur, quæ in collo reſidet. ſed quũ cerebrum compatitur, vt vehementi in apoplexia tunc virtus quæ hos ad neruos ab eo diſtribui aſſueuit, deſiit, qua de re lacerti ipſi virtute amotiua euoluti, neq; thoracem attollere queunt, & taliter anhelitu proſternato, velox inuadit pernities. Secũdo (etenim) ſubdit ꝙ niſi ambo principia ſcilicet, & pars nucæ quæ in collo copulatur, & cerebrũ ad anhelitus actionem concurrerent, tunc aliqᵹ etiam ꝙ ſuperna ſedes perturbata eſſet, vita fungeretur, ꝙ minime excogitari conſpicitᵣ: ¶ (igitur quibus) pro aſſertorum ſententia aliqua perpendit: principaliter ꝙ leui in apoplexia, congelatione, ſtupore, morbo comitiali, animal haud ſuccumbit: ſed his in mino

ribus afflictionibus anhelitum arctiuum, laboriosum, & pectora ita coarctata & dilatari reluctata, ac si laqueo compressa viderentur: verum huius cõsentanea dilucidatio, in libris de lacertorum motu a Galeno assignata fuit. ¶ Secundo (namq;) ꝙ hæc quidem quæstio ei consimilis est, qua nocturno de visu aliqui certant: quoniam in ipso cunctæ lacertorum actiones quiescunt: sola profecto quæ ad thoracis lacertos attinet, suo fungitur munere. ¶ Tertio (porro) ꝙ vti in somno cuncti musculi ꝑter thoracis musculos quibus anhelitus molitur, quiescunt pari ratione exigua in apoplexia, aliisq; concitatis vexationibus fieri contigit. ¶ Quarto (vbi) causam cur forti in apoplexia, aliisq; affectibus cor contristatur, instituit: & quidem asserit, quando hi affect⁹ adeo immensi extant, vt thoracis musculorũ actio deleatur; ea tempestate anhelitum dirui cogitur: & tunc ipso euerso, cordis temperantia deprauatur, & animal expirationi exponi impellitur. ¶ Quinto (atq;) ꝙ nec duntaxat ex cordis cõrupto temperamento animal suæ imponit vitæ finẽ, immo ex superno indeteriorem reddito principio, necnon ex iecinoris defectione, vnde sedium machinatur inedia, quare licet ex harum binarum principalium de perditione, vitæ cardines ꝑdeant,

nō tamen ita celériter vt ex cordis iactura as sertū fuit. ¶ (at quæ) ex quibus aliis animal celerem vendicare necem solicitatur, ꝓmulgat vt ex syncopa quæ aut ventriculi refragatione, vel acerbitatis vehementia, aut pauoris grauedine, vel læticiæ immensitate innascit: (etenim) vt hæc lucidius percipiantur, de mortalium natura distinguit: quidā.n.talis extant condicionis ꝙ vitale robur perturbatum continent: & passiones animæ validas, & in his habiliter virtus ipsa prosternitur: hi autem pusillanimes peruulgantur: & aliqui horum ob mœstitiam animam reddiderunt: Alii vero magnanimi excogitantur: & hi quum animæ robur neruosum possideant, passiones animæ nec adeo eximias, haud ex languore etiam acutiori extinguuntur: verum si vehementiores essent, secus fari oporteret, vt ipse met primo de causis sinthomatū annotauit.

Ex his hæc animo repetenda decerpo.

¶ Cor caloris naturalis fons statuitur.

¶ Citra cordis turbationē, necē nequaꝙ̄ innasci posse, testatur.

¶ Facultates quibus animal permanet, patrocinaturq; tres esse, puta animalem, vitalem, naturalem profitetur.

¶ Quum cordis modestia criminatur, aliarum corporis sedium cum ea criminari, & haud ex

aduerso per opus est, eo q ex eucrasia, earũdem actiones integras tueri, sentit.

¶ Si cordis moderatio in tantum deprauatur, vt respiratio deleatur, celerem pernitiem, si aliorum corporis locorum, non nisi macronoxio in temporis spatio, consequuturã fore testat.

¶ Lacertos thoracem anhelitus ad operationem concitantes, a neruis in parte nucæ exorditis, virtutem inescare motiuam: & iccirco quum forti in apoplexia hæc pars cõprimitur, anhelitum dissipari, & futuram necem festinari asserit.

¶ Thoracem anhelitus operationi opitulari, refert.

¶ Ad spirationis actionem, spinæ partem, cerebrũq; connocari enunciat.

¶ Exigua in apoplexia, aliisq; lenibus afflictionibus anhelitum aduersari, sed nec aboleri, autumat.

¶ Nocturno in visu cunctas lacertorũ actiones desistere, sed quæ ad thoracis lacertos attinẽt, assueto in motu laborare, pmulgat.

¶ Qui robur animæ perturbatũ obtinent, vt pusillanimi, ex ventriculi syncopa, nimio dolore formidine, cupiditate maxima, eos necem festinã cõsequi, magnanimi vero quum robur animæ validũ sortiant, nõ nisi ex accidentiũ vehementia eam consectari, prædicat.

Cæterum proprio quoque affectu cor laborare solet, vel ob simplicem intemperiem siue inæqualis, siue æqualis ea fuerit, vel inflammationem, vel erysipelas, idq; dũ fieri incipit. Illico enim antea quam augeantur huiusmodi affectus animal corrumpitur. Atque hos affectus rursus cardiaca syncopa sequitur, quemadmodũ stomachicæ syncopæ, ad eos affect⁹, quibus os ventriculi (stomachum nonnulli appellant) infestatur, sequi solent. Verũ hæ consentiente corde eueniunt. Porro vtriusque partis, tum oris ventriculi, tum cordis dispositiones, aut a forti dũtaxat intemperie, aut venenoso humore, nonnunquam ab erysipelate, aut inflammatione, aut alio quopiam præter naturam tumore fieri solent. Igitur exiguæ quidem cordis intemperãtiæ, pulsus arteriarum, pro sua quæque natura variant: de quibus in libro de pulsibus iam dictum est. Maiores vero, per proprias quidem similiarium partium intemperies, subitam mortem non inducunt: p eas vero quæ ad instrumentales partes ptinent, subito enecare possunt, sed præce

dentibus prius signis quibusdam, quorum vnum ab Hippocrate dictũ est. Qui sæpe & multum exoluuntur, sine cã manifesta, ii repente moriuntur. Est & alius affectus, palpitatio videlicet cordis, aut per se eueniens, aut cum suspitioné quadam, quod in humore cor ipsum moueatur. Neq; enim mirum videri debet, tantã humoris multitudinem cumulari aliquãdo in ambiente cor tunica, vt ipsum, ne attollatur, impedire possit. Quippe in animalibus dissectis vidimus plerunque plurimum humoris, vrinæ speciem referẽtis, in eo, qui ipsum inuoluit, panniculo contineri. Etenim simia quædam, quum emaciari indies videretur, eam tamen necessariis nostris negociis impediti, secare in tempore non potuimus, post mortẽ vero, reliquis corporis partibus omnib⁹ illæsis, inuentus est in ambiente cor tunica, tumor præter naturam, humorem in se continens, qualem pustulæ, quas Græci hydatidas vocant, emittere solẽt. Atque in gallo quoque vidimus cordis tunicã, huiusmodi tumore, & quidem duro affectam, perinde ac si plures crassæ membra

næ inuolutæ altera alteri fuissent. verum in eo nihil humoris continebatur, vnde verisimilis coniectura elicitur, homines etiam similibus posse affectibus infestari. Inflammato autem manifeste corde, gladiatores vidimus, haud aliter quam qui cardiaca syncopa pereunt, obiisse. Igitur si ad ventrem cordis vulnus aliquando penetrauerit, protinus magno cum sanguinis fluore, hominem mori necesse est. idq; præcipue, si sinistræ partis venter fuerit vulneratus. Si vero non ad ventrem vsque pertingat, sed in cordis substãtia cõsistat vulnus, ex ita affectis aliqui, non solum ea die qua vulnerati fuerunt, sed sequẽti quoque nocte, viuere potuerunt, qui oborta deinde inflammatione extincti sunt. Atque etiam ii, quandiu vixerũt mentis compotes inuenti sunt. vnde euidens sibi testimonium sumere potest ea secta, quæ negat rationalem animæ vim corde consistere. Palpitatio autem visceris huius, pluribus integra valetudine degentibus, tum adolescentibus, tum adultis, subito sine alio manifesto accidente euenire visa est, atque omnes eos sangui-

nis detractio iuuit. Atque hoc accidente plane liberati sunt, qui post missionem sanguinis tenui victu, medicamentisq; similibus vsi sunt. Quos vero huiusmodi accidens rursus infestauit, eadem via curati sunt. Cæterum noui quendam quotannis, verno tempore huiusmodi palpitationis accidente vexatum, qui quum per tres ãnos a sanguinis detractione se adiutum intelligeret, anno quarto, antea quã accidens ipsum inuaderet, sanguinẽ misit, idq; pluribus deinceps annis faciendo, quæq; post sanguinis missionem facere oportuit, diligenter obseruauit. At nihilominus hic quoque, ante senectutem morte præuentus est, sicut & reliqui omnes. quorum alii quidẽ per acutas febres alii vero quum sani degerent, affatim syncopa intercepti, interierũt. quanuis vnus vel duo, citra syncopam, aliam quadam mortis specie perierint. At vero sic affectorum magna pars, ætatem agebat quinquaginta quidem annis inferiorem, sed quæ quadraginta annos excederet. Porro panniculus cor ambiens, quomodocunque affectus sit, inter ignobiles par-

tes reputatur, nisi ipso inflammatione affecto, per consensum affectus ad cor träsmittatur. Quum enim ipse solus afficitur, exemplo reliquarum omniũ partiũ, quæ ad custodiam, & tegmentum cæterarum nobiliorum factæ sunt nullum affert periculum. Cæterum nulla a corde spirandi difficultas oritur, p̄ter eas quas in priori libro diximus, quum de dyspnœa sermonem haberemus. Etenim supercalfactum spirationem efficit magnam, & densam, atque celerem, ac calidum insuper spiritum reflat. contra, refrigeratum, exiguam reddit spitationem, & raram.

COMMEN. III.

QVVM p̄assumpta in oratione vniuersaliter de cordis perturbationibus egit princeps, hac tempestate de eis magis articulatim sciscitari elaborat. ¶ Principaliter enarrat, q̄ cor bifariam affici potest, vno modo peculiari affectu, & per essentiam, & hoc adhuc geminaliter, aut simplici intemperie citra materiam, siue æqualis, vel inæqualis excogitatur, aut quum succo associata. ¶ Vel morbo affligit officiali vti tumor p̄ternaturam, siue erysipe-

la, siue inflãmatio attendatur: post hæc subdit (idq;) q tumor innaturalis, in eucra siaq; priusq̃ crescant, immo quum auspicantur, animal vita priuari impellitur. ¶ Prò quorum euidentia haud latere oportet: vt etiam Auic. capite proprio olfecit, quando calor parus .i. intensus vt in tonitruum casu, iugiter persuasum habetur, aut rigiditas intẽsa valde ad cor pergit, laborans ille succumbit, & congelatũ se conspessisse profitetur, & tamen sine sudore irresoluto, vel cum sudore in vere congelato, necem quum vita commutabat. ¶ Qua de re etiam corroborauit, q quum complexionis malitia in corde munitur, haud facilem indicat curationem. ¶ Quidam vero clamant, q princeps minime de complexionis malicia corroborata ratione temporis morbi, sermocinatus fuit: quæ quum ad statum peruenit inclusiue, ascribitur: nam vt sit febris in statu, curari nequiret: nec etiam de confirmata ratione inherendi morbo, quæ est quando non est in fieri, sed in facto esse, & a causa independẽs: Nam si sic, tunc prima ethicæ species, & secũdæ principium dissipari nequirent: sed de cõfirmata ratione vltimitatis maliciæ, sentit, quoniam habituata, cognitu habilis, curatu vero laboriosa existit, sed haud confirmata, aduersum consectatur. ¶ Et nota q per com

plexionem habituatam maliciei ratione, illã conspirant, quæ in operationum refragatione extrema quũ malitia conspicitur, quæ aũt non, nec munita afferenda. & quamvis hæc confirmata omni in sede instituatur incurabilis, tamen in corde vehementius quum locum vendicet magis principalem & nec ex hoc duntaxat, immo quia aliæ sedes ab ipso suffragia inescant: cor autem a nullo. ℭ Secundo vtrũ cor apostema perpeti possit: Galenus enim horum librorum de locis affectis in primo ꝓmulgauit, ꝙ vt cor apostema toleret impossibile apparet: nam si apostema igneum fuerit, sui mole, vehementiaq; quam in corde subministrat, ipsum a consentanea euentatione, mundificationeq; detinet: quare eius calor suffocatus extinguitur, & sic in initio necat, & ad auctionis spatium peruenit: gelidum vero apostema quum haud euentationis & mũdificationis tantam in corde concitat necessitatem, augmentum inclusiue, immo vniuersum ad augmentum accedere potest: consimiliter molle eãdem ob causam, quãuis per raro moliatur in corde, sicut nec durum propter cordis ardentem caliditatem. ℭ (Atq; hos) accidentia quæ assertos ad cordis proprios affectus consequuntur, examinat, vti ad oris ventriculi oppugnationes syncopa cõuocatur sto

machalis:& hoc eius cum corde circũuicinitate, pari modo & validius suspicari cogimur, quum cor dilaceratur: nam obluctationes in corde detrimenta solicitantes si languidæ imprimunt, ipsius imbecillitatem concitant, si amplius auctæ, ei oppugnatiuam suggerunt commotionem, & tũc in motus cordis abhorrentiis, alietatem commouet perceptibilem, quæ a magno ad paruum, a veloci ad tardum a raro ad frequentem & e contra:& eo tempore geminæ prodeunt constitutiones, aut intercidentes quadam cum intermictentia, vicissitudineq; machinantur, & sic cordis fit pulsus: aut integre quadam quum continuatione & sic cordis gignitur tremor. ¶ Quum vero vigorosius imprimunt: aut eius motus veluctãdo, aut spiritus ad interiora sepeliendo, aut intercidendo, aut ad initium conducendo, vel ab eo resecando syncopim inducunt: si vero supra naturam vltima excedũt victoria, vt ab ipsis spiritus, calorq; vitæ demoliantur, pernities germinat: ita vt hæ tali disponantur pacto. ¶ Cordis mollicies cardiacam siue cordis pulsum, cardiaca tremorẽ, tremor syncopim, syncopis in opinatam concitat necẽ. ¶ (porro) quinq; expedit causas, ex quibus ventriculi, cordisq; contristationes congeri assueuerunt, puta fortis discrasia, venenosus succus,

erysipila, flegmon, aut alius pter naturam tumor. ℂ (igitur) supra assertarum impressiones causarum secūdum magis & minus fatur: si. n. cordis intemperantiæ exiguæ excogitentur, vt seniliter in eo imprimant, cordis solicitant pulsum vt de pulsibus in libro orsum fuit: si eximiores reperiuntur, & tunc aut partibus in consimilibus cordis vt in carne, & sic lucis carentia haud festina consequitur: si partibus in dissimilibus vt sic proxima acceleratur: expiratio, quod antecedentibus argumentis præsagiat, vt ex eo quod ab Hippocrate Secunda in parte aforistica afor. xxxxi. prædicatum extitit, vt frequēs & multa exolutio absq; eui dēti causa affatim necem pdicit, puta aliqua euacuatione, vel perturbationis macronoxia, minime præcursis, quia tunc nimiam in locis cordi circūuicinis resolutionem, testatur.
ℂ (est & alius) alia de cordis afflictione sermocinatur, quæ palpitatio, siue cordis titillatio perhibetur, quæ tremoris cordis species intitulatur, cruciato apparens, aut quod cor per se, aut titillando erga humorem commouetur, quū cordis tremor, motus tremulus ascribatur, ei occurrens scilicet rei pternaturam impulsu, ipsum a completa dilatatione, constrictioneq; prohibentem, quare tunc cor agitatiue, in ordinate, celeriter, crebro, festinā-

ter ad diastolem & sistolē concitatur, vt Auicæ de tremore cordis fat: vnde subinfert, ꝙ haud mirum videtur, vt cordis in capsula quandoq; tanta humiditatum siue succi conducatur copia, vt ipsum dilatari detineat. ¶ Et de aliorū decerpitur ratione, ꝙ in cordis capsula quædam constipatur aquositas, humectationis causa, ne eximio ex motu cor in ariditatē laberetur, huiuscemodi autem aquositas si deuoratur, tabes & marasmus innascuntur, aut augetur, & tunc tremoris, iectigationisq; con causa molitur, aut plus crescit, & sic suffocationis causa efficit. ¶ (quippe) in cordis capsula humorem quandoq; redundare, quædam per animalia quæ ab eo dissecta fuere attestatur, vt de simia, quæ quotidie in ariditatem ꝑgebat, & eius post necem in cordis capsula tunicam quandam aquositate tumefactā excogitauit, vt pustulæ excludere solent: consimiliter in gallo in cuius cordis capsula crossicies ꝑternaturam petrosa reperta fuit, verum huiuscemodi humiditate priuata, parifilo in hominibus accidere posse sedet animo. ¶ (inflammato) notat ꝙ quum cor calido corripit apostemate, gladiatores seu milites pernitiē incurrerunt celerem, vti qui cardiacam compatiuntur, syncopā. ¶ (igitur) de cordis vulnere promit, hi qui in corde vulnera tolerant,

& vsq; ad cordis concauitatem impelluntur, refert, sanguinis profluuio, spirituumq; exinanitione, per plagam cum sanguine laborantium, festinam vendicant necem, p̄sertim si sinistra concauitas sauciata, perforataq; cōspicitur: horum vero quibus vulnera vsq; ad cordis concauitatem haud attingunt, sed in cordis substantia duntaxat moliuntur: quosdam illa die vitam degere, aliquos vniuersam per noctem conspexit, causa.n. necis eorum annotatur, eo q̄ eo tempore calorifica in corde germinant apostemata: vnde hi ea tempestate qua vixerunt, mentis compotes inuenti i. sensum, rationemq; habuerunt, & ex his eorum comprobatur iudicium, qui memoriam haud esse in corde predicabant. ¶ (palpitatio) gemina enarrat, & q̄bus palpitatio euenit, quoniam pluribus integris, tum adolescentibus, tum adultis & hoc accidentibus absq; euidentibus. Secundo q̄ triplici curantur adminiculo, & sanguinis missione, tenui victus ratione, consimilibusq; medicamentis: ¶ (cæterum) palpitationis euersionem ad magis particularia explicat, & figuram actendit, q̄ qui cordis tillatione laniati fuere: ex sanguinis missione, frequentationeq;, complures per annos sospites manserunt, verum ante senectutis spatium, vti aliis ex affectibus animam

redddiderunt. ¶ (porro) tria innuit, quod panniculus cor amplectens, minime sedes inter nobiles adaptatur, nisi ipse igneo crucietur apostemate, cuius dispendium per consensum cordi imparciatur. Secundo quum ipse singulariter perturbatur, minime laborantem ad necis pauorem cõmouet, vti cæteræ partes quæ ad ambiendum patrocinãdumque alias nobiles sedes constitutæ fuerunt. Tertio quod ex anhelitus absurditate cordis discrasia nobis innotescit, quoniam si anhelitus vehemens, spissus celerque inspicitur, cor ignea macerari intemperie, si vero paruus & rarus gelida portendit: quum anhelitus pulsibus proportionatur, nisi aliquod innascatur reluctans.

Ex his has peruulgo normas.

¶ Cor gemino perturbationis genere, puta cõsimilibus, dissimilibusque lacerari, sentit:

¶ Affectus in corde per essentiam, priusquam ad augmentum accedant, animal necare compellunt.

¶ Cor apostema tolerare posse, denegat.

¶ Vti ventriculi afflictiones syncopã, parifilo & cordis eãdem solicitare, prędicat.

¶ Cor ex his, eximia discrasia, venenoso succo, erysipila, flegmone, aut alio prãeternaturam tumore affici testatur.

¶ Causæ cordis passionum si languidæ in cor imprimũt,

imprimunt, cordis pulsum, si ardentius perni tiem impellunt.

¶ In cordis capsula humorem eum dilatari reluctantem, multiplicari posse fatur.

¶ Calorifico cordis apostemate laborantes, celerem in pernitiem decurrunt.

¶ Vulnus cordis concauitatem penetrans, citissimam excitat necem, ad substantiam vero ꝑ diem & noctem, ac sana mente cunctari, conspexit.

¶ Cordis titillationem in inuiolatis in venibus sine patenti occasione contigentem, sanguinis missione, in ediaq; aboleri profitef.

¶ Cordis capsula vexata, detrimenti magnitudinem, necisq; naufragium haud commouere potest, nisi cordi iacturam imparciatur.

¶ Anhelitũ cordis discrasiam detegere claudit.

De thoracis affectibus.

ATtque huic quoq; parti, vel primario affectæ, vel aliis consentienti, quemadmodum reliquis omnib⁹, affectus quidã superueniunt, quos respirationem lædere necesse est, quippe proprium respirationis organum eam esse, iam demonstratum est. Igitur vbi dolorificis affectibus molestatur, exiguam, densamq; reddit spi

rationem, velut in commentationibus de difficultate spirationis ostendimus: Id vero, & vicinis quoque partibus, & iis quæ simul mouentur affectis, euenire solet. Nam diximus antea de spinæ affectibus, respirationem interdum lædi, thorace ꝑprio affectu nequaquam laborante, sed vel neruo quopiam a spina procedente, vel spina ipsa affecta. Eorum vero, qui ꝑprie ad thoracem pertinent, affectuum, quidam in ipsius musculis, quidam vero in membrana costas cingente consistunt. Nam de iis affectibus qui vel in cute vel in costarum ossibus consistunt, hic agere non proposuimus: in quibus loc⁹ affectus sensibus subiiciatur. Igitur quũ ex musculis, alii spatia intercostalia vocata repleant, alii vero extrinsecus extendãtur, dolorificæ externorum musculorum dispositiones, vt vlcera, cõtusiones, abscessus, erysipelas, inflammatio, haud difficulter a medicis manum adhibentibus discernuntur. At intercostalium musculorum inflammationes, eorum maxime, qui in ima parte consistunt (duo enim, vt scitis, sunt huiusmodi musculorum gene

ra) tactu consequi nõ possumus. atque ii grauiori, quam externi, dolore cruciãtur, ac fluxionem, quæ inflammationem induxit, ad interna, per eam quæ costas cingit membranam transmittunt, quam tunc pariter cũ ipsis inflammari necesse est. Veluti rursus, vbi ipsa aliquando primario affectu infestatur, intercostaliũ musculorum partes internæ, similiter ei consentiunt. Verum exquisita pleuritis fit, vbi cingens costas membrana, primario affectu laborat. proinde dolor, vel ad iugulum, vel ad præcordia peruenire potest. ad iugulum quidem; superioribus eius partibus affectis: ad præcordia vero, vbi inferiores afficiuntur. Atque vehemens quoque febris huiusmodi inflammationem sequitur, quia sedes affecta, & paruum distata corde, & cum panniculo ipsum inuoluente, ac septo transuerso cognationem habet. Cæterum afficiatur ne magis cingens membrana, an musculi ipsam contingentes, a pulsibus indicium petere oportet. Nanque musculi minus, cingens vero membrana magis, & tendit, & indurat arteriam. Vt in peripneumo-

nia, nulla penitus apparet huiusmodi du
rities. Effusa autem in spatium thoracis sa
nies, in asperas pulmonis arterias recipi-
tur, deinde tussiendo excreatur, qualis
sit, qui inflammationem fecit, humor, de
clarans, an videlicet biliosus, aut melan-
cholicus, aut pituitosus, aut cruentus.
Etenim si bilis abundat, pallidum, aut fla
uum: si atra bilis nigrum: si pituita, spu-
mosum, & candicans: si sanguis, rubrum
sputum reiicitur. Quod vero tussiendo
ex thoracis spatio aliquid interdum ex-
puatur, facile intelliget is, qui eas dispo-
sitiones considerauerit, quibus ab exte-
rioribus, ad intima pectoris vlcus pene-
trare contingit, siue id ob vulnus nō con
glutinatum eueniat, siue ob magnum ab
scessum vtrinque eruptum, vel perinde
dissectum ac si externas duntaxat partes
afficeret, facta deinde sectione, inuenia-
tur cingens costas membrana, erosa, aut
costa ob sphacelum, id est cariem, excisa
aut eo quod medici cingentem membra
nam, vtpote erosam, putrescentemq; ser-
uare illæsam non potuerunt.

COMMEN. IIII.

DE thoracis afflictionibus adhuc sermonem consectatur. Et primo hanc sedem, vti reliquæ afficiũt sedes scilicet proprio, & percõsensum, affici ꝓmulgat, ex cuius refragatione spirationem ipsam obluctari asserit, quod rationabile esse denudat, quum spirationis peculiare instrumentum thorax fuerit adiudicatum, & iccirco quum ipse obluctatur, spirationẽ etiã obluctari per opus est. ❡ (igitur) Secundo pandit, ꝙ anhelitus paruitatem, spissitudinemq́; non modo ex thoracis perturbatione vt morbo in laterali, vt de anhelitus in libro fuit exaratum, immo quum cõnexæ partes, & quæ in motu ipsum associãtur, si aduersantur pullulari refert. ❡ (nam) detegit ꝙ anhelitus oppugnatio minime perpetuo ex thoracis oblaniatione germinat, quoniã quãdoq́; spiratio exagitur: non ꝙ thorax propria contristetur vexatione, sed circunuicinæ partis alienatione, puta si in neruo a nuca innascente, aut in nuca ipsa dispendium compaginatur. ❡ (eorum) de thoracis dissipationibus distinguit, quædam quippe eius in lacertis, & quædam in membranis interiores cingentibus costas conducuntur: & ex his prælibа-

tis suam profitetur intentionem, nam haud de perturbationibus in cute, vel ossibus occurrentibus, quum loca satis sensibus innotescāt sed de internis accessuris, tractare autumat. ¶ (igitur quum) lacertorum diuulsionē exponit, nam thoracis lacerti bifariam, quidā interni, loca inter costas contexta, implentes: alii externi, super exteriores costas sub orti, excogitantur. ¶ (dolorifice) vexationum supra in assertis lacertis conductarum, absurditatem reuelat, quoniam repugnationes dolorosæ si in lacertis thoracis exterioribus moliū tur, aut apostematis, vel contusionum, aut vlcerum, vel erysipilæ crimine extent, habiliter a medico sensu tactus diiudicantur: sed si ignea apostemata internis in lacertis machinantur, qui parte inima conseruntur, ac gemini vt scitis numerantur, quum manu medicus tangere nequit, quia tactualiter in comprehensibilia statuuntur. Secundo in acerbitatis acuitate dissentiunt, eo ꝙ in intrinsecis q̄ in extrinsecis ardētior imminet acerbitas. Tertio ꝙ calorificus succus qui lacertis in internis apostema concitauit, per membranam costas subcingentem fluxit, quam vna quum ipsis musculis eodem apostemate apostemari necessarium ponitur, vti maiori in parte cō spicitur, ꝙ quum membrana costas subcin-

gens primaria afficit affectione, & lacerti et per consensum afficiuntur. ¶ (verum) morbo de laterali septem expedit: exordio quo in loco ipse molitur: & indicat q̄ quum membrana ligans costas primaria aduersatur perturbatione. i. flegmone tunc vera peribenda pleuritis. Secundo partem loci vbi residet, si dolor ad iugulum protrahitur, partes supernas flegmone angi, si vero ad p̄cordia partes infernas consimiliter testatur. Tertio sinthomata quum pleuritide conuocata, vt acuta febris, & hoc gemina de causa, quia cruciatus locus parum a corde abhorret: & quum mēbrana dilacerata, panniculo cor inuoluente copulatur, qui capsula cordis fertur, necnon septo a transuerso prodit. Quarto inter lacertos & membranam gradum passionis secundum magis & minus per pulsum absoluit, quoniam quum membrana magis labefit, tūc arteria magis induratur, & extenditur, & pulsus durus percipitur, verum si lacerti magis oblaniantur, pulsus minori cum duritie repperitur: quod ex argumento a pulmone compilato, indicat, nam peripneumonia vigente minime durus, sed mollis excogitatur pulsus quum sedes affecta mollis existit. ¶ Quinto locum per quem sanies in thoracis concauitate conglobata, emanat, quoniam pus asserta

in parte constipatum: ad pulmonis bronchios distribuit, vel allicitur, & tussis impulsu eiicit Sexto (qualis) q̃ screatum, qualitatem succi pleuritim solicitantis promulgat: nam si pallidum, aut ruffum inspicitur, bilem, si nigrũ, atrem bilem affluere portendit, ita de cæteris. ⁋ (quod) postremo asserit Galen⁹, q̃ qui, id quod in thoracis concauitate condensatur, ad apostematis produtionem instans, scire cupit, per sputa cum tussibus deiiecta idonee percipiet, vt vulneribus in exterioribus intra penetrantibus, in propatulo apparet, in quibus post incisionem quandoq; pelliculam corrosam, & deprauatam reperierunt, quum eã sospitem protegere nequierunt.

Ex his hæc reseco præcepta.

⁋ Thoracem quocũq; affectu affectum, spirationem necessario refragari, sentit.

⁋ Thoracem peculiare respirationis organum esse, testatur.

⁋ Anhelitum non thoracis duntaxat, immo propinquarum, ac quum eo commotarum partiũ afflictione, obluctari, autumat.

⁋ Respirationem reluctari, circunuicinæ partis vt nerui, aut nucæ causa, etiam si thorax sua in assueta valetudine persistat, testimonium reddit:

⁋ Vti thoracis lacertos geminos esse scilicet in-

ter nos, & externos, parisilo bina perturbatione laborare insinuat.

¶ Cruciationes externis in thoracis lacertis innatas tactu perceptibiles, quæ vero in internis minime sancit.

¶ Interiores thoracis musculos geminos esse, ponit.

¶ Pleuritidem internis in musculis, atrociorem q̄ in externis congenitam, concitare dolorem prædicat.

¶ Quum membrana subcingens costas dilaceratur, & lacertos ēt lacerari, ꝓfitetur.

¶ Membrana subligans costas principaliter contristata, pungitiuus dolor ad superius, vel ad inferius ꝓtractus, febris acuta, pulsus durus exquisitam statuūt pleuritidem.

¶ Noxium succum in thoracis concauitate cōpaginatum, per bronchion cum tussi excludi, enarrat.

¶ Morbo in laterali ex screatum, succi naturam ipsum solicitantis denunciat:

¶ Pleuritidem quocunq; ex succo moliri posse, conspirat.

NAM in omnibus iam propositis dispositionibus, si aqua mulsa in thoracis spatium infundatur, mox tussiendo expuit

laboransq; ipse aquam mulsam esse, ex sapore deprehendit. Quo pacto autem hoc fieri possit, atque per quos meatus ipsa in asperam arteriam ingrediatur, perpendere debet, is, qui errorem illum, in quẽ multi in causæ inuestigationẽ inciderũt, effugere voluerit. ii nãque vel ex thoracis spatio, in pulmonem quippiam recipi, impossibile esse, sibi persuadentes, vel fortasse ita se sentire simulantes, ne videã tur de re quapiam dubitare, in errorẽ lapsi sunt. Cæterum credere oportet huiusmodi fieri trãsumptionem, quippe quæ per vulnera haud obscure appareat: deinde quo pacto ea fieri possit, inuestigare: ac si eam inuenerimus, nobis gratulari: quoad vero eam nondum esse inuentam cognouerimus, ruditatem potius nostrã accusare, quam veritatem ipsam negare debemus. Atque videmus etiam conglutinatis cruentis vulneribus, in sputo notas quasdam fluentis ex vulnere cruoris, ad spatium quod inter pulmonem est & thoracem. Præterea suppurati, in hoc ipso spatio pus continere, ipsumq; tussiendo expuere haud obscure videntur. Atq

rationi consentaneum est, vt eodem modo tum cruor, tum pus, ex thorace expuatur. Quorum viam inquirens Erasistrat⁹, incredibilia quædam scripsit, in eo libro cui titulus de sanguinis eductione ē, sub hac verborum serie. Via autem per quam incedunt ea quæ ab iis sedibus reiiciuntur huiusmodi est, Ab ea arteria quæ spinæ adiacet, vasa quædam ad vtrunque latus, tam dextrum, quam sinistrum, similiter procedūt. deinde in loca vicina, multiplici diuisione dispersa, tandem adeo euadunt exigua, vt sensum lateant. Quū itaque sanguis in huiusmodi arterias inciderit, nonnunquam per concauam arteriam, ad loca quæ circa pulmonē sunt, atque ad eos nexus ꝑ quos pulmo apud spinam arteriæ coniungitur, ascendit: quippe ea quæ huc inciderint, hac via ad pulmonem ascendere solent. Verum quomodo ex pulmone deinde reiiciantur, antea dictum est. In his verbis manifeste declarauit Erasistratus, eas arterias q̄ a magna arteria ad singula intercostalia loca procedunt, per ora quæ ad inflammatam partem perueniunt, sanguinem

ſuſcipere, ipſumq́ ad magnam arteriam, quæ a corde orta, per ſpinam extenditur referre, atque ab ipſa rurſus, ad eo loca quæ circa pulmonem ſunt, tranſitum fieri. Sed neque modum, quo huiuſmodi tranſitus fiat, neque viam explicauit. Verum deinceps ſcripſit, atque per eos nexus, per quos pulmo arteriæ circa ſpinã adhæret, fit enim (inquit) hac quoque via, eorum quæ inciderunt in pulmonem, aſcenſus. At quomodo, & per q̃ conceptacula id fieri poſſit, non oſtendit. Proinde manet adhuc eadem quæſtio, nihil plane ad ipſam diſſoluemdam afferente Eraſiſtrato, quanuis vt in cæteris libris omnibus, ita in hoc ipſo, de ſanguinis eductione, perſpicuam pollicitus fuerit interpretationem. quocirca multo magis vitioſum, quiſpiam huiuſmodi ſermonem reputauerit, vtpote qui ipſi quoque Eraſiſtrato fuerit ſuſpectus. Apparet itaque ex induſtria eum voluiſſe obſcuris vti ſermonibus, vt aliquid dixiſſe videretur, quum nihil diceret. Atque hoc in loco, quæſtionis enarrationem dereliquit. Quo modo ſanguis ex lateribus qui

dem ad magnam arteriam perueniat, ma
nifeste declarans: at quomodo rursus ab
hac eas sedes, quæ circa pulmonem sunt,
vt ipse dicebat, ascendat, haudquaquam
exponens. Constat etiam ex eo quod dixit
loca quæ circa pulmonem sunt, quum
dicere pulmonem potuisset, eum haud
inuitum sermonis obscuritatem affectas-
se. An id postea declarauit, dicẽs, Ex pul-
mone autem quomodo ad eductionem
ascendat, iam antea dictum est. Perinde
enim, ac si in pulmonem, ex magna arte-
ria sanguis iam delatus sit, quomodo
inde reiiciatur, velle vos admonere, vide
tur. Quod vero de expuitione, quæ ex
pulmone fit, iam antea dictum sit, non
ignoramus, ac perspicuam fuisse narra-
tionem testificamur. Verum optaremus
vt de ea, quæ ex magna vena in pulmonẽ
fit, transsumptione, similiter dixisset.
Quemadmodum quum inquit, eos quo
que nexus, p quos pulmo, arteriæ apud
spinam coniungitur, fieri circa pulmo-
nem sanguinis reiectionẽ. Neque enim
quos nexus hic intelligat, declarauit.
Etenim si vel ex membranis, vel fibris cõ

ſiſtant, ad ſanguinis in magna arteria cō-
tenti, in pulmonem delationem nihil
conferunt.

COMMEN. V.

GEMINA principaliter, ſuccum in thoracis concauitate conductum, tusſi deiici, ac eius deiectionis modum p̄ſenti intextu (vt conſpicietis) princeps percuntari elucet. ¶ Exordio per ſaporem detegit, nam ſi in thoracis vulneribus aqua mulſa, ſeu melliceratum infundatur, raptim cum tusſi repellitur, quod coniectura ex ſapore in eſcata, comprehenditur. ¶ Secundo (quo pacto) quodam indagari posſibile exquirit, vt melliceratum in thoracis cōcauitate contractum, quos per exiles in brō chiis fatis ingrediatur, hoc autem is ſcrutari debet, qui idem in crimen incesſit: vti & alii qui fallacia capti, promulgauerunt, ꝙ impoſſibile eſt, vt aliquid in thoracis concauitate coniunctum, ad pulmonem deferatur: aut forte ita ꝓfiteri fraudulenter agebant, ne ambigui ſuſpicarentur: & in vicium incurrerunt, ¶ (cæterum) hanc ſententiam laceſſit: quoniam huiuſcemodi commotionem a thorace ad bronchia moliri, rationabiliter annuere p

opus est, vt in vulneribus thoracis certum habetur, nam vt assertum est, mellicratum hæc madefaciens vulnera, cum tussi per bronchia excludi, laborans ex sapore enarrauit. Secundo quomodo huiusmodi transitus perficiatur rimari oportet: quoniam si ipsum excogitauerimus, gloriandum, si vero nequaq̃, ꝓbius habetur promere, ipsum repperiri haud posse, eorum vulgaritatis causa quam veritatem ipsam renuere. ¶ (atq;) pro supradictorum roboratione testaẗ princeps, ꝙ materia ex thoracis vulneribus cruentosis consolidatis, ad vacuum inter thoracem & pulmonem decurrit quod bronchion fertur, consimiliter in suppuratis eodem in loco sanies recluditur, & tussi expui elucet, quare & rationali via idem conspirandum hortatur. ¶ (quorum) modũ quo sanies, vel cruor in thorace cõglobatus expurgatur, de Erasistrati compositione enarrat: vnde eius verborum seriem, sub paucis complectar, referebat quippe, arterias quæ magna ex arteria prodeunt, & intercostales partes tam dextram q̃ sinistram destinãtur, ora .n. ipsarum cruorem ab eo alliciunt loco, vbi est apostema, & cum ad magnam transmĩctũt venam a corde pullulantem, quæ super dorsĩ ossa protrahitur, & ab hac vena vsq; ad pulmonis loca ascẽdit: hæc Erasistratus. ¶ (sed)

hanc princeps multipliciter reprobat sententiā: qm̄ neq; transitus modū, neq; viam orsus est. Secūdo annotauit, q̄ succi ascensus a thorace ad pulmonem per eas fit coniunctiones, per quas pulmo arteriæ circa spinam connectitur. Tertio hæc arcessiit promulgata, quū nec modum nec receptaculum per quæ talis machinatur transitus denudauerit. Quarto adhuc Erasistrati indagatio haud certa existit quum nihil ad quæstionis euidentiam subministrauerit, q̄uis vt aliis in libris, ita hoc in libro obuiam, narrātem'q; examinationem præstare fidem interposuit. Quinto ex arte, caliginoso functus fuit colloquio vt aliquid fari cōspiceretur, quū nihil disseruisset. ¶ (at'q;) de quibusdam sua indisceptatione destituisse criminatur, quoniam sua in narratione siluit quomodo cruor ad magnā pulmonis venam accedat, & quo pacto ex hac vena ad loca circa pulmonem currat, ne'q; denudauit. Et quū asseruit loca quæ sunt circa pulmonem, nam pulmonem promulgare potuisset, quare ipse sermonem suum tenebrosum esse voluit, sed post id an quomodo ex pulmone huiuscemodi eductio fiat iam antea loquutū est. ¶ (perinde) vnde q̄ cruor magna ex arteria deferatur, promulgauit, & explanauit, sed optabat, Galenus vt Erasistratus dilucidaret cruor

eximia

eximia a vena ad pulmonem quomodo dirigitur, vti exposuit sanguinis expulsionem per eos nexus fieri, per quos pulmo arteriæ apud dorsi ossa copulatur: non modo in his Erasistratum accusat: immo quum nexus posuit, & haud specificauit, vt si sint pelliculæ, aut fibræ idest musculi qui ad pilorum figuram extant, quum cruoris penetrationi ad pulmonem, q magna in vena locatur, nihil eos conducere claudit.

Ex his hæc recogito memorabilia.

¶ Saniẽ, vel cruorẽ in thoracis spatio compaginatum non nisi tussi deiici posse, prædicat.

¶ Erasistratus, vitio criminandus, quum cruoris magna a vena circa pulmonem liberationem, annotauit, sed modum denudare nequiuit.

¶ Materiæ a thorace ad pulmonem ascensum p nexus per quos pulmo arteriæ circa spinam cohæret, Erasistratus fieri ptelauit.

Quippe necesse est ex arteria oriri vasa quædam, per quæ sanguis in pulmonẽ transferatur, quemadmodum Erasistrati secta hoc ipsum per arteriam pulmoni substratã fieri autumat. Huius enim arteriæ, extremæ partes, & quidem exiguæ ad asperam arteriã transire videntur. Atqui ipsa quo

que ex magna arteria, antea quam ad spi nam perueniat, initium sumit. Itaque du plici quadam ratione, Erasistrato ab hac arteria auxilium suppeditare conantur sectæ ipsius professores. in præsentia quidem ad sanguinis ex thorace eductionē, alibi vero ad inflammationis in pulmone generationem. De hac enim Erasistrati sectatoribus obiicere solent, qui aliter sentiunt, quod ea fieri non possit, si Erastratus sibi constare velit. Nāque vbi docet quomodo fiat inflammatio, putat incidentem in arterias sanguinem, spiritui qui a corde defertur, obuiū fieri, atque sic ad extremas arteriam partes repelli. nisi vbi vulneratæ aliquando quædam arteriæ, vacuato ex ipsis per vulnus spiritu ex ea quæ ad vacuatum spiritū fit sequela, sanguinem suscipiunt. Hac itaque ratione in pulmonis arteriis non posse fieri inflammationem dicunt: quippe si aliquando sanguis in eas inciderit, nulli ipsum spiritui obuiare: quod in solas pulmonis arterias, nullum a corde ferri spiritum Erasistratus contendat, quanuis reliquas arterias omnes a corde spiritum su-

ſcipere fateatur: verum e contrario ipſas cordiſpiritum ſuppeditare, quem per in ſpirationem ab aſperis læues arteriæ ſuſci piant. Hanc igitur arteriam quæ a maiori a rteria ſpinæ incumbenti, in pulmonem fertur, inflammationem in extremis parti bus ſuſtinere: atque vt ſanguis ex thorace reiciatur, efficere dicunt Eraſiſtrati ſecta tores. Sed inflammationis rationem hoc in loco tractare non propoſuimus. Cæterum eã, quam ex magna arteria in pulmonem fieri ſanguinis tranſſumptioné Eraſiſtrati ſectatores dicunt, a veritate deuiare videtur. In primis enim ſanguinem ex intercoſtalibus locis in magnam arteriam transferri impoſſibile eſt. quippe a ſpiritu, qui a corde per magnam arteriam ad hæc loca tranſmittitur, repulſus, illico reuertetur. Dein ſi cõceſſerimus hoc ita fieri, ac demus in magnam ipſum arteriam deferri, multo abſurdior ex Eraſiſtraticæ ſectæ fundamentis ſermo euadet. Etenim ſpiritum ſuum curſus impetum retinenté a corde in hanc arteriam expreſſum, in totum deferri corpus per ortas ab ipſo arterias autumat. ita vt ex vna arteriæ conſtitu

ctione ſpiritus ad extremas pedum partes feratur, veluti a vehementisſimo vento, delationis celeritatem fieri putans. Quod vero tanta vehementia, ſanguinem in magna arteria contentũ, ad quamlibet corporis partem non impellat, impoſſibile eſt. Neque vlla ratione dici poteſt, ipſum in vnam arteriam quæ in pulmonem feratur, compelli: ita enim is impetus mentis fiet particeps, atque intelliget, qua via ſanguis quam facillime vacuari poſſit.
Id ipſum vero rurſus pugnare videtur cũ præſenti ſermone, qui ſanguinem quam celerrime vacuari per aſperam arteriam concedit. Nam ſi tam facilis eſt per extremas harum arteriarum partes tranſitus, vt incidens in eas ſanguis, tam celeriter vacuetur fieri non poteſt, vt impactus inflãmationem excitet. eo quod impingi, & excidere, inter ſe ſint contraria: Id vero multo maiori admiratiõe dignũ ẽ. quod quum Eraſiſtratus quam diligentisſime deinceps de puris vacuatione cõſcribat, ſiue id in pleuriticis, ſiue in ſuppuratis contineatur, ipſe pugnam hanc, qua videlicet ſermones eius, tum nobis, tum te-

liquis hominibus omnibus inter se certa re videntur, non intellexerit. Ea facile deprehendetur, si sermonem eius, qui ad verbum sic se habet, hic subscripserimus. Atque in his ipsis affectibus, plurimi interdum puris excretio fit, causa, venarũ natura est, quæ hac ratione nobis inuestiganda est. Magna quædam vena ex corde nascitur quæ spinæ adiacet, ac in eo loco, vbi a vertebris septum transuersum nascitur, finem accipit. Ab hac vero, venæ quæ ad latera extensæ sunt, atque arteriis adiacent, oriri videntur. Igitur quũ vel vlcus, vel abscessus, in his locis euenit, multum puris congregans, id quidẽ haud facile, ad spatium quod inter latera & pulmonem est, effundi potest. quod succingens latera, membrana neruosa est & fortis ac diuidi contumax. proinde coercetur ad vasa, membranæ intrinsecus subiecta. Quum itaq; tenuis magis, ac imbecillior vena sit quam arteria, hæc vasa prius diuiduntur, quam ipsæ arteriæ, atque per has diuisiones, pus effunditur in venas. per inferiores vero sedes pus deiici non potest, quia ad eas venarũ na-

tura non peruenit, sed finem sortiuntur, vt dictum est, circa septi transuersi ortum. Quum semper autem continuæ sedes repleantur, vt per superiores meatus exitũ capiat, necesse est. Perpendenda igitur est actio, quam pulmo inter respirandum efficit, ac quomodo, tum spiritum, tum humores & attrahit, & expellit: quippe eodem modo pus a lateribus ad pulmonem ascendere solet. Sed quomodo demum a pulmone reiiciatur antea dictum est. In hoc sermone, Quod pus in venas transsumptum non possit ad loca septo transuerso inferiora peruenire, recte ab Erasistrato dictum est, vtpote vena, quæ octo inferioribus thoracis costis alimentum præbet (non enim omnes alere potest) ad septum transuersum perueniente. Neque enim in præsentia contendere velim, an exigua aliqua eius particula inde exiliat. At quomodo huiusmodi pus expuatur nullo pacto dicere aggressus est. similiter nec sectatorum eius quisquam. Neque enim quemadmodum arteriam quandã a magna deductã in pulmonem ferri affirmãt, ita de vena dixerint. etenim

arteria, tametsi non manifeste per ipsum diuiditur, ei tamen substerni, atque ad asperam vsque arteriam ramusculos emittere videtur. Verum a magna vena, quæ spinæ incumbit, venam aliquam in pulmonem transire, neq; nos vnquam vidimus, neque dissectorum quisquam scripsit, ac ne Erasistratus quidem id affirmare ausus est. Quippe inter omnes conuenit, quod a dextro cordis ventriculo, per vnum duntaxat vas, pulmo sanguinem recipit. Oporteret igitur pus quod a costis, in eam venam, quæ spinæ adiacet, in primis quidem peruenire ad cor. deinde ad venam, quæ ab hoc orta, in pulmonē transit. postea ex hac in asperas arterias, q̄ p ipsum dispersæ sunt, transsumi. postremo tussi indigere, quæ scilicet ipsum vsque ad os efferre posset. Quo autē pacto pus sanguini permixtum ab ipso secernatur, tanquam exiguum quidpiam, ac vulgare, & quod ad vniuersam ipsius rationem firmandā parum conducat, prætereiens, dicere neglexit. Neque defendi ēt potest, quod sanguis in vena, quæ circa spinā est, cōtētus, ad cor ipsum referatur.

Nā e cōtrario, vena hæc a dextra cordis auricula exorta, sanguinem secum defert qui oībus thoracis partibus q̄ circa octo costas consistunt, alimētū p̄beat. Etenim superiores quatuor, non ab iis, sed a vena ad iugulum ascendente, q̄ a medio loco inter cor & iugulum exoritur, nutrimē tum suscipiunt. Præterea & hoc quoque non minus absurdum, ad Erasistrati verba sequitur. Nā pus quod a supernis quatuor thoracis costis, in concauam venam refertur, maxime quidē ad eas venas ducet, quæ ad ceruicem, & scapulas, & caput, & man⁹, denique ad vniuersas quæ per totū animal distributæ sunt, deferet. Hæc sūt fere absurda, quæ ad Erasistrati scripta sequi videntur. Accedit ad hæc, quod causam in hac perpensione penitus non attingit, dicens enim. Non facile pus effundit in spatiū, quod inter costas est & pulmonē, quia succingēs costas mēbrana neruosa sit, & fortis atq̄ diuidi cōtumax, pus aliquādo in hoc spatiū effundi posse nō negauit, q̄ppe q̄ verbis suis non facile, addiderit. Debuit ergo dicere id q̄ q̄ nō facile, tñ aliqñ fieri deinde vlā ostē

pere, q̃ ſuppurati, pus expuere poſſint. Vt enim ex iis non paucos perire, ita & alios complures ſeruari vidimus. Quorũ ſi quis p ſingulos dies, reiecti puris quã⸗titatem, collegerit, interdum ſex aut octo heminas interdum quindecim, atque in⸗terdum plures, totam ſummam æquare inueniet.

COMMEN. VI.

DE pulmonis, thoracisq; vexationibus ſuum hac in oratione proculdubio diſſeminat col⸗loquium. Et primo pãdit quas per venas cruor ad pulmonem defertur. & hoc quum ait (quip pe neceſſe eſt) nam magna ex arteria quædã germinant vaſa, per quæ cruor ad pulmonẽ impartitur, & vti Eraſiſtrati ſecta olfecit, ſan guinẽ ipſum ad arteriam ſub pulmone reſidẽ tem, pertranſit. ¶ (huius) extremarũ arteriæ pulmonis partium molem, necnon locum ad quem tranſit, fundamentumq; vnde prodat, exponit, huius quidem arteriæ poſtremæ par tes, tenues extant, & aſperam ad arteriam in gredi conſpiciuntur, & priuſq̃ dorſi oſſa per⸗tingat, magna ex arteria exorditm vendicat: ¶ (itaq;) quot modis quum pulmonis arteria

Erasistrati sectatores ipsi psidium porrigebāt, bifariam hoc esse monet, aut ad sanguinis ex thorace eductionem, vel ad ignei in pulmone apostematis generationem. ¶ (de hac) hæc illustrat princeps, & quum hoc rationes quibus aliqui, Erasistrati discipulis reluctabātur, aperit, quum Erasistrati sectatores in pulmonis arteriis calorificum apostema fieri posse profiterentur: cuius aduersum hi probare insudant, quoniam per pulmonis arterias spirituū efficitur explicatio, iccirco si cruor has in arterias ceciderit, nec ad eas defluere pōt, nam quum a corde per arterias continue fiat spirituū liberatio, qui sanguini occursantes, eum ad venarum extremitatem repellūt, quare arteriæ ipsum suscipere nequeunt, nisi quādo per congestum vulnus, spirituum concitaretur euacuatio, & eorum ad locum cruoris fabricaretur concursus, hac ratione aduersarii admoniti, arteriis in pulmonis apostema gigni haud posse efficiunt. ¶ (quippe) huic assertæ opinioni, Erasistrati professoribus renuuenti, secundum Erasistrati voluntatem debitum pensitat princeps: quippe Erasistratus gemina promulgat, & ꝙ arteriæ quæ in pulmone contexuntur, minime a corde alliciūt spiritus, immo magis ipse ei suggerunt. Secūdo ꝙ cunctæ aliæ arteriæ ꝑter has, a corde la-

ctant ſpiritus: Ex quibus habiliter oppugnantium ratio extinguitur: quoniā ſi cruor ad pulmonis arterias diſtribuitur, in eis retinetur, quum ſpiritus ei obuiare nequeant, eo ꝙ tales arteriæ tribuunt cordi ſpiritus, & non ſuſcipiūt. ¶ (hanc igitur) quibus arteriæ pulmonis in partibus, calidum congeri poteſt apoſtema, & quum hoc quandam promit excuſationem, Eraſiſtrati ſectatores ꝙ in arteriæ extremitate apoſtema generetur, referūt, quæ magna de arteria quæ eſt in osſibus dorſi ſeiungitur, & ad pulmonem pergit, & ipſam eſſe, aſcenſionis ſanguinis ex thorace cauſam, ſed de apoſtemate hic diſceptandi minime locus apparet. ¶ (cæterum) aduerſum Eraſiſtrati ſectatores, ſanguinem inſinuātes, magna de vena in pulmonem transferri, triplici inſtat medio Galenus, & delationis ratione ſpiritus per eam, quia cruorem a venis quæ intra coſtas reſident, ad maiorem diffundi venam, ꝑ imposſibili habetur: ſed vt ad eas ſpiritu redeat, a corde ad ipſas maiorem per arteriā transmiſſo per opus eſt. Secundo cauſa velocitatis curſus ſpiritus per eam, quare bina de Eraſiſtrati mente ſupponit: ex quibus ſuum claudit propoſitum, Eraſiſtratus orſus eſt, primo ſpiritus hanc ad arteriam accedere, corde cum conſtringente, & vniuerſum in corpus ꝑ

arterias ab eo innatas deflui: Secundo q̃ ex arteriæ constrictione, spiritus extremas ad pedum partes decurrat, tantam sui in motione deferens celeritatem veluti vehementissima ab aura impulsus: his stantibus rationabiliter infertur, q̃ cruor magna ex arteria in pulmonem plangi haud potest, quia impossibile est, q̃ tanta spiritus vehementia sanguinem in magna arteria locatum vniuersum ꝑ corpus non propellat. Tertio quia nulla, sanguinem eximia ab arteria in pulmonem deduci, excogitari potest causa, nisi profiteatur q̃ spiritus cum ratione secum deferat sanguinem, eius penetratrioni minime reluctans: sed quasi viam qua fluxurus est dignoscat. ¶ (id ipsum) Erasistratum asserentem sanguinem ex bronchiis pulmonis facillime liberari criminatur: nam si hoc a veritate haud dissentire, eũc insinuare oporteret, q̃ in pulmonis venis apostema minime congeri posset, quod infame, contraq; ipsum existit, consequentia ꝓbatur: qm̃ largitas, & cõstrictio opposita instituunt si. n. extremitates pulmõis venarũ taliter manifeste, dissociatæq; extant, vt sanguis in eis collect⁹ futiliter excludatur, ergo cruor haud ibi vt apostema generetur; detineri potest: & reliqua lege. ¶ (Atq;) purgationis sanici modum per superiora secundũ

Erasistrati mentem bifariam indicat, ex venarum natura: secundo ex natura actionis pulmonis, nam sicut pulmo inter respirandum spiritum, humoresq; allicit, & expellit, pari passu & de saniæ promulgandum, consimiliter & venarum naturam perpende vt Galen⁹ annotat: ¶ (quod pus) Erasistrati, eiusq; sectatorum asserta, quæ probe, & quæ improbe examinare exorditur: & hoc binis modis, primo de loco descensionis saniei in thoracis venis cōducti: secundo de expuitionis modo: etenim Erasistrati inuestigatio, q̄ sanies ad venam pergens, inferius sub septo transuerso fluere nequit, veridica ponit̄, quia vena quæ duntaxat octo inferiores costas alit, non nisi vsq; septum ad transuersum protrahitur, nec etiam adpræsens, an possibile habeatur, huius venæ partem aliquantulam inferius sub septum transuersum descendere, disceptare perquirit: secundo quia quomodo hæc sanies expuatur, nec ab ipso, neq; abliquo eum consectantium, denudatum extitit. ¶ (neque) q̄ de magna vena quæ est in ossibus dorsi, venæ ad pulmonem distribuantur, nemo loqui potuit. ¶ (quippe inter) aliorum saniei ex thorace emanationem de intentione purgat: cuncti vnanimes extant, q̄ pulmo vnam per venam dextro a cordis ventriculo sanguinem subtra

hit, vnde sanies a costis saliens, magnam ad venam quæ est in dorso ascendit, verum per opus est, vt primo ad cor decurrat, deinde ad venas de corde ad pulmonē accedētes, postea ex his asperas in arterias quæ per ipsum disseminatæ sunt, distribui, demum tussi indiget, qua vsq; ad os deferat. ¶ (Quo autem) Erasistratum criminatur, quum, quomodo sanies cum cruore constipata ab ipso excludatur: detegere desierit. ¶ (Neque) contra asserta instat princeps: nam cruor in vena quæ circa spinam colligatur, retentus, q ad cor largiatur, tueri nequit: immo potius aduersum profiteri oportet: quia huiuscemodi vena dextra a cordis auricula auspicatur, sanguinem deferens, distribuensq; eum per omnes corporis sedes vsq; ad octo costas, quoniam quatuor supernis costis minime sanguinem gratificatur: quum vena has thoracis partes alens, a vena quæ ascendit per loca inter cor & furculam existentia exorditur. ¶ Secundo aliud ad Erasistrati sermonem consequitur erubescendum, quia sanies secundum rectam viam a quatuor thoracis costis superioribus, concauam ad venam saliens, ad venam ducitur, quæ ad scapulas & collum, caputq; dirigit & reliqua quæ inspice: hæc igitur inhonesta ex Erasistrati promulgatis emergunt. ¶ (Acce-

dit) ꝙ causæ rationẽ deserit, accusat, quũ orsus est, ꝙ quũ difficultate pus inter vacuitatẽ penetrat, quæ inter costas & pulmonem contexit: quia membrana costas ambiens, neruosa, validaq́;, ac diuelli contumax existit: vnde pus hoc in spatium effundi permisit, sed in fallaciam incessit, quia asserere per opus erat, ꝙ quamuis puris vulgatum in spatium penetratio difficilis extet, nihilominus quandoq; molitur, & locum statuere, per quem suppurati seu empimatici vt comunius loquar, pus repellere possint. ¶ Postremo d̄ empimaticis, quosdā valetudini, aliquos neci reuocari p̄iagit.

Ex his aliquas distinguo regulas.

¶ Per arterias quasdam magna ab arteria seiunctas, cruorem ad arteriam sub pulmone residentem deferri, Erasistrati secta autumat.

¶ Arterias in pulmone cõstructas, cordi potius spiritus impartiri, quam in escare, quamuis cũctas alias allicere Erasistratus testatur.

¶ Apostema in magnæ arteriæ extremitate ad pulmonem decurrentis congeri posse, Erasistrati scola enunciat.

¶ Cruorem eximia de arteria ad pulmonem propter spirituum occorsum deferri, imposibile esse Galenus contra Erasistratum dimicat.

¶ Sanguinem ex pulmonis bronchiis facillime deiici, Erasistratus conspirat, cuius oppositum

Galenus abolere elaborat.

¶ Saniei ex thorace liberationē taliter exequi, saniem ex costis magnam ad venam supra spinam pergere, verum primo ad cor, post id ad venas de corde ad pulmonem concurrentes, dehinc in pulmonis brōchia, demum tussi ad os compelli, de cunctorum iudicio medicorū promulgat.

¶ Saniem inter vacuitatem, quæ inter costas, & pulmonem construitur, quum labore penetrare, propter membranæ neruositatem, fortitudinemq; costas subcingentis vt erasistratus olfecit, Galenum haud negare apparet.

¶ Suppuratos non omnes deplorandos esset, testimonium reddit.

Cæterum id quod quam creberrime dicere consueui, nunc quoque dicam, quod multi medici, rerum quæ manifeste vidētur, causam reddere nequeuntes, eas esse esse omnino negant. Quandam (vt dixi) oēs quoquot in thorace vulnerati sunt, iniectam per vulnus aquam mulsam, illico expuere solent. Nonnulli etiam curato, cōglutinatoq; vulnere, in primis quidem diebus purulenta quædam expuūt, nisi recte, ac exquisite, vniuersus sanguis

per vulnus

per vulnus (quatiendo videlicet hominē qui sic vulneratus est) fuerit effusus. At vero membrana costas succingens, & valida est, & neruosa, ac diuidi contumax huic sermoni adde si velis, eam quæ pulmonem vestit, eiusdem esse naturæ. Vnde in spatiū thoracis humores effundi non possunt, quod illa quidem nō transmittat, hæc vero non recipiat. Itaque ad eundem modum dices, cutē membranis multo fortiorem, atque crassiorem in fractionum callis cruentum humorem, quominus per ipsum penetrando egrediatur, prohibere: hunc tamen in nonnullis videm' adeo copiose effundi vt totas etiā fascias possit irrigare. Quod quū ita fieri videamus, idē haud absurde per reliquas quoque membranas fieri fatendū est. Atque satius fuisset Erasistratum non de hac re dubitare, quin potius intelligere, quomodo humor inter thoracem & pulmonē contentus, in asperas pulmonis arterias recipiatur: ad læues vero arterias, atque ad venas peruenire nō possit. Nam & ipso Erasistrato authore, tria hæc vasa simul extenduntur, atque simul diuisa extremo

suo ore, in circundatam pulmoni membranam terminatur. Quum ergo tria hæc ora inter se proxima sint, cur in vnum dũtaxat fiat transsumptio, quærere debuit Erasistratus. Nam longe præstantius erat, ea quæ fiunt, quomodo fiant quærere, quam quod fiant negare. Quanquam neque dubia, neq; inuentu difficilis mihi videtur, eorũ quæ in thorace cõtinentur, in pulmonem receptio, quæ quidem in asperæ arteriæ partibus extremis fieri potest, quippe quæ non adeo angustæ sunt vt læuium arteriarum atq̃ venarũ partes extemæ. Atque quod magna ex parte, asperarum arteriarũ essentia, cartilago est, quæ concidere, atque concludi omnifariã nõ potest quod etiã earũ, quã duorum valorum reliquorũ, ora, multo sunt ampliora. Quum igitur ipsorum circa pulmoné diuisiones numero sint æquales, rationi consentaneum est, asperæ arteriæ veluti ramos, reliquorum duorum generũ partes, proportione superare. Id vero manifeste apparet per visceris ipsius dissectionem. nam vicina quæque vasa eandem inter se seruant in magnitudinis ex-

cessu proportionem, quã ab initio maxi me eorum partes habere conspiciuntur. Hæc sunt quæ dicere debuit Erasistratus, ac deinceps, vtrum aspirationis, an quietis tempore, pus ex thoracis spatio in pulmonem recipiatur, explicare: ac deinde quum id, neque per aspirationẽ, neque per quietem fieri docuisset, ostendere, ipsum respirationis tẽpore recipi. id quod facillimum erat demonstrare, ei cui prius persuasum esset, respirationis actionem ad thoracem pertinere, pulmone nullam propriam habente motionẽ: quippe qui per consequentiam dilatato thorace, pariter attollitur, eo vero constricto, ipse, spongiarum exemplo, quas manibus exprimimus, in sese resi dere solet. Etenim hoc pacto p magna vulnera, fibra ipsius p vulnus pcidere videtur. verũ citra vulnus, thorax vehementer constrictus, humorẽ qui in eo spatio, qđ inter ipsum & pulmonem est, continetur, in asperas ipsius arterias comprimendo cogit, nec credas velim, huic rationi, vehementer frustra fuisse insertum. Nisi enim vehementer, admodum thorax pulmonem ex om-

nì parte cõprimat, humor in asperarũ arte riarũ ora recipi non potent. Quamobrẽ natura, quo robustior fieret expressio, tussi vocata, donauit animalia quæ quũ naturale sit accidens, & sternutamentum & singultũ, & nauseam similitudine quadam imitatur, de quibus in libro de causis accidẽtium satis dictum est. Verũ quia viribus opus est, quibus hmõi accidẽs naturale excitet, cõtingit creberrime p suppuratos affectus mori laborantes, prostratis antea viribus, quod a validissima thoracis cõstrictione eadẽq; celerrima, tussis excitatur. Atqui vires imbecilles, neque valide neque celeriter agere possunt. Ergo de expuitione quæ ex spatio thoracis procedit, satis fuerit hæc dixisse, redeam⁹ igitur rursus ad eum, quem ab initio proposuimus, sermonem. Sane quæ in succingente costas membrana, ac musculis illi continuis, fiunt inflammationes, morbum, quẽ lateralẽ vocant, efficere solent. Huius accidentia inseparabilia sunt, febris acuta dolor, perinde ac si locus vel intendatur, vel pungatur, spiratio frequẽs, & exigua, pulsus paruus, arteriã &

durā,& quodā mō tensam indicās,tussis magna ex parte cū sputis coloratis, nōnū quā vero sine his. Has incoctas pleuritides nomināt,q̄ vel celeriter hominē rapiunt,vel lōgo tēporis spatio finiunt. Ac dolor mō ad iugulū,modo ad p̄cordia p uenire videtur. Sunt p̄terea alii laterū cū febre dolores,per quas spirationē exiguā reddi necesse est,sed nullū redditur sputū,vt in ea re nihil a pleuritide sine sputo constāte,differre videatur. Verū hi facile ab illis discerni possunt. In his enim nulla omnino tussis est: illi vero qui sine sputo pleuritide laborant, sicca tussi molestantur. deinde,quod neque tensionem neque duritiē vllā refert pulsus. postremo quod nō æque acuta febri laborant,neq̄ adeo difficulter spirant. Sunt etiā nōnulli,qui presso extrinsecus inflammato loco,dolere sese fatentur. Atque ii per sputum nō purgantur, quia ab initio nihil eius succi,qui inflammationē excitauit, ad thoracis spatiū peruenire solet. At cōcocta inflāmatione,nisi pus prius discutiatur,ad cutē vsque attollit, atq̄ incidit

COMMEN. VII.

PRAEASSVMPTO sermoni de thoracis, pulmonisq; affectibus hoc intextu finem imponere insudat ab initio contra Erasistratum præliatur: qui sentit, q̄ duros per panniculos & neruosos vti est membrana costas subcingēs, sanies ad thoracis, pulmonisq; spatium haud ingredi possit: quem tripliciter lacessit: primo commune quoddam medicorum repellit: quū eorum quæ apertissime liquent, causam detegere ingnorent, confestim eam esse, abnuūt: post id suum exorditur propositum vt de aqua mellis quæ in thoracis vulneribus plangitur: nam raptim expuere assueuerunt, cō similiter in thoracis vulnere consolidato: quoniam prima in die aliquid saniei per os excludunt: & hoc si sanguis non fuerit quatiendo a vulnere prius exquisite repulsus: Ex his ergo suam monet intentionem, quoniam si costarum membranæ vt Erasistratus promulgauit, validæ, duræq; existunt: & hac de causa sanies ad thoracis concauitatem penetrare nequit: Ergo cō similiter de membrana pulmonem ambiente profiteri cogimur, & sic minime a thorace ad pulmonem ascendere posset: Tertio per similitudinem ad cutem nam in callis fractionū,

seu euidentius in ossibus fractis pari modo asserere p opus esset, puta q sanguis ab ipsis ad cutim vim penetrandi haud haberet, quum cutis mēbranis ipsis fortior, crassiorq; existat: sed infractura ipsa liquidissime conspicimus, sanguinem adeo redundanter ad cutem liberari, vt vniuersas eius fascias idest ligamenta irrigare seu tingere possit: Qua de re consentaneum minime elucet: vt sanies per membranas ingredi recusetur, quem admodum Erasistratus ipse & flagitiose quidem denudauit. ¶ (Quin potius) Erasistratum arcessit, quū quod indagare erat oportunum, minime indagauerit, & bina esse exponit, primo cur succus inter thoracem, & pulmonem conductus, ad pulmonis cannales recipitur, verum leues ad arterias, venasq; in pulmone residētes percurrere nequit: Secundo quum hæc tria scilicet aspera arteria, leues arteriæ, venæ vna dilatantur, partiuntq;, quousq; eorum extremitates ad membranas pulmonem ambientes, perueniunt, necnon eorum ora interse vicinitatem obtinent, quare Erasistratus exquirerere debuit, cur in vnum duntaxat humiditas ingrediatur: sic igitur decentius ipsi fuisset, ea quæ tractantur quærere, quomodo tractantur, quam ea que extāt remuere. ¶ (Quanq̄) quomodo sanguis exthorace ad pulmonem re

vocatur, expedit, & quum hoc cannalium pulmonis naturam quatuor illustrat modis: exordio eorum ad coāgustationem, quoniam sanies in thorace conglobata, vt ad pulmonem transferatur, talis excogitatio mihi neq; ambigua, neq; laboriosa occurrit: nam in pulmonis extremitates saniem penetrare nō est impossibile: hæ enim minime vti arteriarum, venarumq; in pulmone compaginatarum, arctatæ repperiuntur. Secundo quo ad cānanlium essentiam, quoniam ipsorum essentia chartilaginosa fuit producta, & chartilago sicut vena constringi nequit: Tertio quo ad molem, nam cannalium pulmonis ora ampliora quā geminorum vasorum reliquorum idest extremitatum venarum & arteriarum inspiciuntur: vnde quum æquali numero in pulmonem distinguātur: de necessitate eorum distinctiones veluti arboris stirpes extāt: quare reliquorum binorum generum idest extremitatum venarum & arteriarum proportione superare scilicet maiores illis vtrisq;: Quarto per dissectionem, nam quæcunq; vasa haud distantia, quæ sic se habent q vnum iuxta aliud conseritur, suæ originis magnitudinem semper protegūt: vt quæ de magna sunt origine magnæ, quæ vero de parua, paruæ existunt. ¶ (Ac deinceps) Erasistratum reprobat, quum, quo tē

pore sanies ex thorace ad pulmonem ascēdit, minime detegisset ipse, talem rimatur per- quisitionem, vbi complura insinuat: principaliter quod Erasistratus indagare cogebatur, quo tempore sanies a thorace ad pulmonem ascē dit: an quando aer aspiratur, vel expiratur, vel dum his in motibus quiescit: quoniam quod hoc respirationis tempore machinetur asserere, subtiliter esse suspicabatur: per fidem ab anhelitus actione assumptam: quoniam anhelitus actio cum thorace, nulla pulmonis motione concurrente, molitur: Secundo quia thoracis dilatationem, pulmonis consequitur dilatatio, & ad eiusdem coarctationem, pulmonis etiam associatur coarctatio, & hoc vt ea quæ in ipso conducuntur, submoueat: vti in spongia elucet, quando manibus premitur: & huius impulsu in magno penetrabilique vulnere, pulmonis extremitates salire & extra thoracem transcendere excogitauimus. ¶ (Thorax) thoracis actionem enarrat, nam quum thorax vehementer constringitur, humiditatem inter thoracem & pulmonē reppertam in pulmonis cannales comprimendo compellit.

¶ (Quamobrem) vnde thoracis coercio excitatur, pandit, fatur quidem quod a tussi, quoniam tussis iccirco animali a natura gratificat: vt dum coarctatione indigeret, tussis subministraret

ſtraret, quoniam tusſis naturale accidens, ſicut & ſternutacio, ſingultus, vomitus, & ſimilia aſcribuntur. ℂ (Verum) vt tusſis inſurgat, quid indiget: promit facultate neruoſa, vti inempimaticis, ac aliis in thorace affluentem obtinentibus materiam perſuaſum habetur: nam ſi vires languidæ in his excogitãtur, ſuffocari ſuccumbunt, quum tusſis a fortisſima, celerrimaq; thoracis conſtrictione ſolicitetur hæc autem non niſi virtute aroborośa commouetur: teſtatur quia virtus ſenilis nec neruoſe, nec feſtinanter ſuam actionem impellere poteſt. ℂ (Sane) morbum ad lateralem ſuum deplicat ſermonem, & gemina detegit, primo ipſum deſcribit: quoniam apoſtema in membranis coſtarum, lacertiſq; cum eis compaginatis, morbus perhibendus lateralis: Secundo quæ eius indiſſociabilia extant accidentia, puta acuta febris, dolentia extenſitiua, pungitiuaq;. exiguus, ſpiſſuſq; anhelitus: pulſus paruus, arteriam duram & aliqualiter tenſam ſtatuens: tusſis frequentisſime cũ ſputis deturpatis vt modo ſanguineis, quandoq; biliośis, & aliquando caliginoſis, ſecundum alietatem ſucci morbum ipſum concitantis, ſputamina abhorrent: quandoq; aſcreatibus relegatur: & hi laterales affectus ſine ſcreatu vel crudi nuncupantur, appendit, crudum, col

latione habita ad causam: quoniam tussis ex succis prodens, & sine sputis, cruditatem prorsus succorum portendit, & præcipue si vires nō deserunt, aut celeriter mortalem iugulat, nam penitus materiam ad concoctionem rebellem esse testatur: vel macronoxiam terminationem denunciat: & hoc ex succi qualitate crassa diuturno indigens tempore ad æquationem, & de acerbitate ipsa ad huc distinguit, quoniam quandoq; ad iugulum ascendit: & sic apostema partibus in supernis congenitum esse, aut ad præcordia declinat, & tunc inifernis testimonium reddit, hæc ergo veri lateralis morbi cōstituuntur argumenta. ¶ (Ac dolor) exquisiti morbi lateralis coniecturis decursis, associanter quæ non exquisiti extāt, asserit, & quandoq; in costarum partibus acerbitates cum febre germinant, anhelitus spissus, paruusq; associantur, sed nihil deiicitur sputi, & ex hoc exquisita apleuritide sine sputo nihil dissentit, sed ab horrentia in his faciliter diiudicatur, quoniam in veridica sine sputo tussis inest arida, in hac vero nec modica elucet: & haud in tussi duntaxat exquisitus, & non exquisitus lateralis affectus, immo aliis in vestigiis dissonant, quum pulsus nec ita asper, nec febris ita acuta, nec expiratio taliter laboriosa in non exquisito, sicuti in exqui

ſito connectuntur. ¶ (Sunt etiam) alias eorum qui non vera cruciantur pleuritide promulgat ſuſpitiones, nam aliqui crudelitatem compatientes lateralem excogitantur, qui ex exteriori manus ſuper locum crudelitatis copulatione de crudelitate ipſa profitentur: quũ in his exterioribus coſtarum in partibus materia conglobata exiſtat, nec etiam hac in afflictione materia per ſputum expurgatur: ipſa ab exordio ad concauitatem thoracis haud deflu xit, verum apoſtemate concocto, niſi pus diſcutiatur, ad cutem in tumorem feſtinat, atque eodem in loco incidi per opus eſt: hæc quo ad verborum meditationem.

Ex his hæc reſecantur theoremata.

¶ Saniem per coſtarum membranas ingredi poſſe Galenus fatur, cuius aduerſum Eraſiſtratus autumauerat.

¶ Quum pulmonis cannalium extremitates minime arctatæ, immo chartilaginoſæ, amplæ, & vna prope aliam conſtructa, & hac de re saniem, ſiue cruorem a thorace ad eas aſcendere poſſibile eſſe teſtatur.

¶ Haud inſpirationis, vel quietis, ſed expirationis tempore, ſuccum a thorace ad pulmonis bronchia deferri promulgat.

¶ Anhelitus actionem, thoracis ſuffragio, & non pulmonis machinari aſſerit.

¶ Thoracis constrictionem, dilatationemq́, pulmonem consequi promit.

¶ Thoracis coercionem, vt in eo superuacua cõiunta absterreãtur, a natura attributam esse, testimonium reddit.

¶ Quum thorax humiditatem inter ipsum & pulmonem compaginatam, cohibet, ad pulmonis bronchia pulsat, effigies est in spõgia.

¶ Thoracis coarctationem tussi solicitari, & iccirco a natura institutam esse, profitetur.

¶ Tussim, sternutationem, nauseam, singultũ, vomitum, naturalia accidentia esse, iactat.

¶ Vt tussis ad certamen accedat, validas implorat vires, hac de re suppurati, vel alii inter thoracem & pulmonem copiosam constipantes materiam, si languidi fiunt, vt crebrius vitam reddunt.

¶ Virtus imbeccillis nec neruosæ, nec celerimotu eius actionem concitare potest.

¶ Membranarum costarum, earumq́ lacertorũ apostema, lateralem perhiberi morbum committit.

¶ Pungitiuus, extẽsitiuusq́ dolor, febris acuta, paruitas, spissitudoq́ anhelitus, arteriæ duricies tussis cum pollutis screatibus, exquisitum affectum lateralem, si vero cum his (verum attenuatis indiciis) & sine tussi, non exquisitum esse portendunt.

¶ Lateralem perturbationem citra screatũ, aut celeriter mortalem necare, aut in macronoxium purgari spatium prædicat.

De septi transuersi affectibus.

TErminum quo thoracis pars inferior finitur, antiqui phrenas (id est mentem) appellauerunt. siue simpliciter id ipsis in animum venerit, siue (vt aliqui putãt) quia eo inflammatione affecto, mẽs quoque lædatur. At Plato ipsum septum nominare cœpit, & si, quemadmodum reliqui quoque antiqui, phrenas etiam vocitauerint: sed qđ septi rationẽ in animalibus habere existimaret, ita nominandũ censuit. animi. n. irascentiam, in corde cõtentã, a cupiditate, cuius sedes in iecinore esse creditur, distinguit. postea medici neglecto prisco nomine septũ ipsum appellare consueuerunt. Id quod in dorsi quoque medulla eos fecisse constat, qppe huic quoque ob propriam essentiam medullæ nomen est, quemadmodum instrumentum, cuius nunc mentionem fecimus, phrenes nuncupantur. Verum quo clarior esset dignotio, illi dorsalis, quẽ-

admodũ & ceruicalis, & spinalis, atque lũbaris, cognomenta addiderunt. Postea fere omnes simpliciter dorsalem appellare consueuerunt. Sic in præsenti quoque proposito, phrenum nomine reiecto, diaphragma (id est septum transuersum, nominare magis placuit. Aristoteles autem hanc animalis particulam, succincturam appellat, nescius ipsam magnæ ac perquam necessariæ actioni, in animalibus esse deputatam. quippe quæ spirationis instrumentum est. Igitur non immerito, quum afficitur, spirationem lædit: vt supra, quum de spirandi difficultate ageremus, diximus: vbi proprios eius affectus vna cum iis qui per consensum cum spina & neruis ab ea exortis in ipso fiunt, tradidimus. At vero nunc eos affectus, qui supemo consentiente principio, ei adueniunt, perstringamus. Igitur antea q̃ aliquis deliret, frequentem, ac exiguum: infestante vero iam delirio, multa varietate inæqualẽ spiritũ reddit. vt in libris de spirãdi difficultate diximus. Atq; delirare ẽt solẽt nõnulli, ob vitiũ qđ in ore vẽtriculi cõsistit, & febrib⁹ ardẽtib⁹, & pleuritide,

& peripneumonia. Sed q̃ ob septi transuersi affectum acci dunt deliria, non multum distant a phrenitide. quippe per cæterarum partium affectus, atq̃ per febres ardentes delirium mitigari solet, quoties morbus declinare videt̃. At phrenitidis propria, præcipuaq; nota est, ne in declinatione quidem febrium, delirium quiescere. Neque enim per consensum duntaxat, sub huiusmodi morbo cerebrum afficitur, sed propria primariaq; affectione laborat. Atque proinde paulatim conquiescit hic affectus, veluti ẽt neq̃ subito neq̃ affatim, vt in iis partibus quorũ nup mentionem feci, accidere consueuit. Ac antea q̃ inualescat, præcedunt ipsum accidentia non pauca. eaq; omnia phrenitica indicia vocantur, quæ ab iis quoque, qui me præcesserunt, conscripta sunt. Nam interdum vigilias præcedere, siue etiam somnum, manifestis imaginib⁹ turbatum, ita vt & clament nonnulli, & exiliant, videre est. Interdum vero adeo agrestis accedit obliuio, vt laborantes aliqui, quum matellam petiuissent, meiere tamẽ neglexerint: aut quum lotium emitterent

metellam

matellã ipſam procedere, haudquaquã meminerint. Interdum maiori cum tumultu, aut temeritate reſpondent, præſertim vbi aliquis antea fuerit manſuet⁹. Atque ij omnes exiguo vtuntur potu. Spiratio ipſis rara eſt, & magna: pulſus parui, & neruoſiores. Nonnunquam occiput dolor infeſtat. Quum vero iam proxime ad phrenitidem accedunt, oculi eis vehemẽter euadunt ſquallidi, aut ex altero ipſorum acris lachryma effunditur, ac deinde lippitudo innatat, & venæ ipſorum, ſanguine plenæ vidẽtur, & ſanguis ſtillat e naribus. Quo tempore nihil quod exacte ad prudentiam pertineat, reſpondent, & floccos auellunt, & feſtucas carpunt, atq; aridiore febri, cui non ita magnæ in alterutram partem mutationes accedunt, torquentur: quemadmodum in aliis quibuſdam febribus videre eſt, quæ per vigorẽ quidem grauiſſime infeſtant, inclinationes vero habent mitiores. Ad hæc lingua quoque aſpera eſt, nonnulli interdũ audiendo falli videntur, ac interdum mœſti iacent, vix quicquam reſpondentes: atq; diſpoſitione dolorifica affecti, vel actius

premente aliquo, eam haud quaquã sentiunt. Ergo hoc modo per cerebri affectũ paulatim phrenitis euenire solet. Ab aliarum vero partium nulla perpetuum delirium procedit, dempto solo septo transuerso, cuius vitio excitatum delirium, parum a continuo distat, adeo vt veteres putauerint, hac parte inflammatione affecta homines phreniticos euadere. atque ob eandem suspitionem, phrenas (id est mẽtem) eam appellauerunt, tanquam sapiẽti parti conferat quippiam. Verum, delirium qđ huiusmodi vitio accidit, a phrenitide distinguitur, & ex oculorum accidentibus, & sanguinis a naribus stillis, atque spirationis specie. quippe phreniticorum spiratio magna est, & ex lõgis semper interuallis: contra vbi a septo deliriũ oritur, inæqualis. vt modo exigua sit, atq̃ frequens: modo magna, & angustiosa. Nam incipiente septi transuersi inflammatione, prius quam delirent laborantes, exiguum, ac frequentem reddunt spiritum: contra, iis qui ob affectum cerebrũ delirant, magna prodit, raraq; spiratio. Atque, vt summatim dicam, veluti eorũ

accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut si apparuerit aliquod, id perexiguum est, in his quibus septum transuersum inflammatione laborare incipit: ita rursus intendi præcordia, septi trãsuersi illico ab initio affecti, proprium indicium est, id quod affecto cerebro posterius accidit, non incipiente videlicet affectu, sed quum paratus iam fuerit. Atque calor quoque circa caput & faciem vehementior est iis, qui ob cerebri vitium delirant. Reliqui septi transuersi affectus, siue primarii sint, siue per consensum illi eueniant, partim quidem ab hoc nostro proposito sunt alieni (nempe qui manifeste apparent, vt sunt tũ alia accidentia, tum abscessus in ipso exorti) partim vero iã antea dicti sunt.

COMMEN. VIII.

DE thoracis perturbationibus diffusa oratione, subsequenter de septi transuersi oppugnationibus princeps sciscitari hortatur, & hoc compaginationis eius cum thorace impulsu: quoniam inferior thoracis chardo, septum transuersum intitulatur: Et complura dete-

git,principaliter quis locus septum transuersum perhibetur: vbi geminas conspirat sentẽtias, vna vetustorum exponitur, qui thoracis inferiorem partem phrenas idest mentem latine nuncupauerunt, & hoc bifariam & quia septum transuersum apostemate ab igneo dissipatum, mens refragatur, & quia eum ita nominare, eis inanimum occurrit: Secunda Platonis extitit, qui septum appellauit: quanuis cæteri seniores phrenas nominauerint.

¶ (Animi) septi transuersi compendium pãdit, cuius partes extant, animæ irascibilis partem, quæ in corde residet, a desiderii parte, quæ in iecore locatur, dissociare. ¶ (Postea) nominis septi transuersi, dorsalisq; medullæ vsum secundum veteres asserit, veteres enim vetustum reprobantes nomen, septum transuersum congnominari voluerunt: vti in dorsi medulla studuerunt: quoniam verum, peculiareq; nomen eius quod secundum naturam indicat, medulla fertur: vti hoc nomen de quo agitatur, phrenon dicitur: sed vt lucidius dignoscatur, ipsi medullæ dorsalem adiecerũt: quẽadmodũ medulla ceruicalis, & spinalis, ac lũbalis perhibetur: postea dorsalem nuncupare, nec medullam associare curauerunt: sic ad propositum phrenum nomine destitutos diafragma idest septum transuersum dici, eis

magis consentaneum apparuit: sed Aristoteles hanc animalis sedem, succinturam idest inferiorem diuisionem nominat: & hoc quia actioni animalium q̃ maxime necessarie adiudicatam esse, latebat: quum anhelitus instrumẽtum constituatur. quod illustrat princeps, quoniam septum transuersum quum exagitur, & spirationem ipsam exagiri per opus est : vt in loco de malo anhelitu se promulgasse, profitetur. ℂ (At vero) de septi transuersi per cerebri consensum afflictionibus exorditur colloquium, vbi complura expedit : primo inter delirium & spirationem collationem asserit: quoniam anteq̃ aliquis a se alienus fiat, anhelitum crebrum, tenuemq; solicitat: si alienatio angit, eo tempore anhelitum in æqualem copiosa alietate concitare impellitur : vt de spirandi difficultate in libris orsus est. Secundo (atque) alienationem pluribus a sedibus, affectibusq; vt ex crimine quod in ventriculi ore connectitur, febribus ardentibus, morboq; laterali propter vaporum ad cerebrum raptum, innasci detegit. Tertio (Sed quæ) argumenta delirii per essentiam cerebri, aliarumq; corporis partium exponit: & principaliter vnum attendit q̄ alienationes quæ ex septi transuersi contristationibus germinant, haud mirifice a phrenitide abhorrent, vt iam

explicabitur: vnde si delirium aliis sedibus corporis consentientibus molitur: puta febrium impulsu, tunc intermittentiam obseruat, ita q̃ quum febres ipsæ diminuuntur, & crescũt, delirium etiam attenuatur, & augetur: hoc autem commune cunctarum sedium per consensum refragatarum, scribitur vestigium, nã si cerebrum per essentiam alienatur puta phrenitide, a supra assertorum alienatione dissentit, quia etiam si febris extenuatur, ipsa tamen perpetuo suo in vigore permanet & laborat, rationem disseminat, quoniam cerebrum hac in refragatione minime aliarum partium per consensum perpetitur: Sed dispendio præcipue in cerebro ipso vigente, & idcirco hæc affectio gradatim, & non in opinato, vti aliis in sedibus per consensum oppugnatis, inuadere conspicitur: ¶ Quarto (ac anteq̃) coniecturas phrenitidem præsagientes recogitat: vt excubiæ quum ignei vapores caput pulsant, visiones nocturnæ ab in maginibus eis occurrẽtibus deprauatæ; turbatæq;, ad eo q̃ impulsi clamare, & inuiti ac torpidi a cubili se erigere elaborant: quæ omnia ex chimorum pessimitatibus machinari, quos naturalis calor conuincere nequit, Galenus ipse Secunda in parte aforistica com. primo attendit: aliquando tanta detinentur obliuione, vt vase quæsito, &

subeis porrecto, vrinam submouere obliui-
scunt, qui si vrinam excluserint, lotium redde
re minime memorant, in ordinate quoq; eis
responsum subministrant, qui cum eis sermo
cinantur, præcipue si in valetudine mites, pla
cabilesq; viuebant, potum haud exposcunt,
anhelitus eximius, ratusq;, pulsus parui, & ner
uosi in eis excogitantur: & quandoq; dolores
in occipitio sentiunt: ¶ Quinto (quum vero)
accidentia phrenitidis vicinitatem statuētia,
enuntiat, vt oculi aridissimi & ab vno lachri-
mæ emanant acres & cæteraq; prosequitur.
¶ (ab aliarum) septi transuersi, aliarumq;
corporis sedium errato delirium promulgat,
quum autem perturbatio aliis in corporis par
tibus compaginatur, minime perpetuo persi-
stit, nisi septo in transuerso connectatur: quo
niam si eius delicto prodit, tunc tantam obti-
net permanentiā, vt seniores, hac sede igneo
ab apostemate obluctatos, phreneticos fieri
coniecerint: & ex hoc etiam impulsi, phrenas
idest mentem nuncupauerunt, quum non mo
dica hanc inter sedem, & eam inqua mens, &
intellectus resident, connexio repperiatur:
¶ (verum) indicia ex quibus septi transuersi
delirium, ab eo quod cerebri vitio cōcitatur,
discerni potest: examinat, vt ex oculis, nari-
busq;, nam in cerebri delirio in oculis acciden

tia, guttæq; sanguinis ex naribus liberari apparent: Secundo per suspitionem ab anhelitu vendicatam, quoniam phreneticorum anhelitus vehemens macronoxiasq; per intermittẽcias inspicitur, sed vbi alienatio septi transuersi causa germinat, anhelitus immodestus redditur, vt quandoq; paruus & crebus, aliquando immensus & laboriosus, cuius in eucrasiæ causa bina asseritur. & neruosum inter naturam & perturbationem certamen, in quo natura ipsa grauatur, & congnitio compluribus cum fantasiis alienata, vt modo pieris q;, & modo validioribus, ex quibus anhelitus inæqualis congeritur: ¶ Alia nota quæ a pulsu compilatur, est, quia calorifico ab apostemate in septo trãsuerso innato, dissipati, priusq̃ delirare aggrediantur, paruum, frequẽtemq; pulsum detinent, sed cerebri delicto, eximiũ & rarum. ¶ Tertio per rationem a præcordiis inescatam, nam septi trãsuersi in afflictione, præcordia ipsa superius protrahuntur, in cerebri vero nequaq̃ efficitur, nisi postq̃ alienatio perfectionem lucrabitur, cum calor magis ad superiora ascendit: ¶ Quarto ab ignei tate circa caput & faciem, quoniam in cerebri delirio, in his ardentior quam in septi transuersi innotescit, postremo claudit, q cũcta delirii accidentia ex cerebri iactura, aut exigua,

aut nulla in alienatione septi transuersi vulgantur.

Ex his hæc subtrahuntur perquisita.

¶ Infernam thoracis partem, phrenas, seu diafragma, vel septum transuersum perhiberi testatur.

¶ Septum transuersum hoc commodum gratificari, vt irascibilem a desiderio dissociare profitetur.

¶ Aristoteles septum transuersum succinturam nuncupare assueuit.

¶ Quum septum transuersum perturbatur, spirationem etiam perturbari, autumnat.

¶ Delirium per essentiam & per consensum moliri posse, censet.

¶ Septi transuersi delirium, phrenitidi congnatum esse clamat.

¶ Phrenitidem cerebri, aut eius membranarum calorificum apostema esse, Galenus testimonium reddit.

¶ Alienationem cerebri, septiq; transuersi per essentiam conductam, gradatim machinari, & perpetuo persistere, aliorum vero errato, ta ptim accidere, & modo intēdi, modo attenuari, vti febris intenditur, & imminuitur pdicat:

¶ Vigiliæ, quietes deprauatæ cum vulgaribus imaginibus, obliuio, inordinata sermocinatio, in honesta responsio, anhelitus eximius;

rarus, pulſus parui neruoſi futuram præſagiunt phrenitidem.

¶ Oculi ſquallidi, ab vno oculorum lachrymarum explicatio, oculorum lippitudo, oculorũ venæ cruentoſæ: ſanguinis ex naribus diſtillatio, floccorum auulſio, feſtucarum exceptio, lingua immitis, nulla vel quum labore reſponſio, hæc phrenitidem appropinquare ſtatuũt.

¶ Sicuti oculorum accidentia, de naribus ſanguinis guttas, expirationem ingentem & raram, circa caput & faciem caloris affluentiam, delirium noxa cerebri denunciare, pari paſſu aduerſa, vt expirationem in eucratam, præcordiorum ad ſupernam conuulſionem, ſupernis inſedibus languidum calorem ſepti tranſuerſi maleficium portendere iudicat.

De gulæ affectibus.

EAm partem quæ inter fauces & os ventriculi media eſt, quam veteres œſophagon nominabant, qui poſt Ariſtotelis ſeculum ſcripſerunt, ſtomachon nos gulã dicimus, appellare conſueuerunt. Quanuis Ariſtoteles priſco ſemper vocabulo hanc animalis particulam nominauerit. Eius duplex eſt vſus. vnus, quod veluti via eſt, eorum quæ deuorantur. alter, qđ

circa vtranque viam, actionem quandam efficere videtur, tum deuorando ea quæ ab ore ad ventriculum deferuntur, tum reiiciendo ea quæ ab hoc ad os eleuant. Quum enim geminæ sint ei partes, quas dissectores tunicas appellant: altera ad cibi potusq; deglutitionem vtitur. altera ad eam, quæ vomendo fit, expulsionem. Proinde rationi consentaneum est, duo esse affectuum ipsius genera. vnũ, quod veluti viæ, tum ingestorum, tum vomitione reiectorum, ei accidit. alterum vero, quod ei veluti vtriusq; actionis instrumẽto euenire potest. Constat vero, duorum iam memoratorum vsuum, alterum quidem semper esse necessarium, alterum vero propter occasiones quasdam. Igitur eorum accidentium quæ ipsum tanquã viam infestant, genus vnum est quum ob tumorem aliquem præter naturam angustior fit ipsius meatus: alterum, quum proprias actiones perficere nequit. Porro iã antea, vbi de angina quæ ad vertebrarũ in ceruice luxationem sequitur, sermo habebatur diximus, quod acquisitiua ei angustia accidit, vbi a vertebris ipsis com-

primitur, cuius rei nunc quoque admonitum te esse velim. nec obliuioni tradas, tumores eorum musculorum qui gulam ipsam inuoluunt, quomodocūque fiāt. nam de omnibus, in libro de tumoribus præter naturam, dictum iam est. Cæterum in iis omnibus commune est, quod tanta sæpenumero inter deuorandum infestat angustia, vt potus ad nares remittatur. Quum vero inflammatione affecta gula, familiari propriaq; angustia, non a vicinis partibus acquisita, torquetur: tū grauissimus inter deglutiendum dolor infestat, accedente quoq; perquam difficili transitu. præsertim si supinus, qui laborat, iacens transglutire quippiam conet̃. quo circa sic affecti habitum transformare, atque erigere sese student, ex accidente ipso edocti, faciliorem ita fieri deglutitionem. adeo vt haud parum habitus hic ad ciborum in decliues partes delationē, conferre videatur: vtpote quæ possit sæpenumero vel sola fieri, si prius ex ore vsque ad gulæ initium facta fuerit expressio. A supino decubitu nullum speratur auxilium, quo facilius ad infernas partes

ferantur alimenta. quippe quod tum a sola gulæ actione deuorandi munus perfici potest. Neque vero latet vos, quod partium inflammatione affectarum nulla, nõ dolet, quum suo munere fungitur. Contra, vbi quieuerit, dolor mitigari solet. Quum autem gula sentiendi facultate sit prædita, ipsam quoq; veluti auctarium indiciũ, in vsum euocare oportet, quo plenius huius particulæ affectus dignoscantur. Id quod a laborante, inter respondẽdum deprehendere licet, nisi adeo fuerit saxeus, vt quid ipsum lædat, narrare non possit. contra, si id quiuerit gulæ sensus maximum præstabit corollarium, ad affectuum ipsius dignotionem. Etenim imbecillitatem nonnunquam percipere se dicunt labotantes, vt longo vix temporis spatio per gulam transeant ea quæ ingesta sunt. quæ aliquando ad primum impetum facile descendunt. deinde rursus arcentur, vt videantur impacta. demum per residuum spatium facile labuntur. Horum primum actionis infirmitatem, alterum particulæ cuiuspiam angustiam indicat: Verum vtriusq; differentias, ex reli

quis accidentibus intelligere licet. Nam in imbecillitate, quæ ex sola intemperie citra tumorem præternaturam fit, ingestorum in transitu tarditas & æqualis, & sine dolore, & in supino quidem decubitu, maior: ceruice vero erecta, minor, sine vllo angustiæ sensu accidere solet. Vbi vero cum tumore est imbecillitas, vnã quãpiam particulam angustiorem cæteris efficit, atque per eam tardior erit transitus. Quod si tumor inflãmationis fuerit particeps, accedet ei pariter & dolor, & sitis & multi caloris sensus, & febris non admodum ardẽs, quæ siti proportione haudquaquam respõdet. Si vero tumor aliquis ex non ita calidis fuerit, tum citra febrim, & calorem, & sitim, deglutitionis inæqualitas eueniet, retẽtis in parte quapiam alimentis: præsertim si durius, atq; solitũ fuerit, id quod deuorat̃. acceditq; dolor aliquis, sed exiguus. Ergo huiusce modi accidentibus longo temporis tractu nobis apparentibus, accedente nonnunquam ephemera febre, nonnunquã etiam horrore, quum coniecturam facere mus abscessum incoctum esse in gula, ac

cidit procedente tempore, vt laborans ru
ptionis sensum perciperet, ac postea pus
euomuit: idque non solum eodē, sed poste
ro quoque die, atque itidē tertio, dein de suc
cedebāt ei deinceps oīa vlceratæ gulæ in
dicia. qppe siue acria, siue acida, siue sal
sa, siue acerba deuoraret, aut vellicationē
aut constrictionē sentiebat, dolebatque hac
in parte, vel nihil deglutiendo, sed mo-
deratius. Vehementiorem enim, dolorē
excitabant ea, quibus mordendi, aut cō-
stringendi vis erat. Hic ergo longo tem-
poris spatio vix seruatus est, fretus scilicet
ætatis beneficio. etenim natu maiores, fe-
re omnes perierunt. Sane quotquot do-
lorificum quempiam in gula habent affe
ctum, omnes ex dorsi quoque dolore ip-
sum significanter declarant, cujus rei cā
haud obscura est iis, qui gulam spinæ in-
cumbentem viderunt. Quinetiam con-
stat, quod ex gulæ vasis, haud secus quā
ex reliquis omnibus, sanguis vomendo
reiici potest. Id si ob ruptum vas accidē-
tit, dolor ibi pcipit ac locū, vbi aliqd ru
ptū ē, indicat. Haud secus vbi vena fuerit
erosa, siue diabrosin, siue anabrosin, si-

ue aliter q̃uolibet nominare volueris, locus affectus deprehendi potest. Aperto autem vasis alicuius ore, nullus omnino dolor sentitur, atq; hac re a reliquis distinguit̃, ac praeterea quod neque ictus, neque casus hanc profusionem praecessit, id quod rupto vase videre est. Quanquã ob solam sanguinis plenitudinem, nulla adueniente extrinsecus causa, vasa interdum disrumpi possunt. Quae vero p erosionem fit sanguinis eiectio, vlcere praecedente fieri solet. Fit autem vlcus, vel rupto vase vel vitiosorum humorum influẽtia, id quod in cute quoq; saepenumero accidere videmus.

COMMEN. VIIII.

DE pulmonis, thoracisq; affectibus purgato colloquio, non absq; ratione gulae praesenti in litera rimationem consectatur, quum eius detrimentum quandoq;, penetrationis anhelitus ad pulmonem & cor reluctatione, suffocationem subministret. Idcirco hanc secundum coniecturam instans oratio nec dutaxat subsequens de spiritualibus speculationem, immo principalis meditanda, rationabiliter constitueretur.

tueretur. ¶ In primis, quæ sedes gulæ perhibenda, asserit, quod illa pars seu via quæ inter fauces & os ventriculi iter contexitur, quæ antiquitus oesophagon fertur, quod arabice meri dicitur, & ab his qui post Aristotelem fuere, stomachon seu os stomachi nũcupabat, sed princeps gulam nominat: Aristoteles porro priscorum visu fungebatur. ¶ (eius) quod gulæ ponitur compendium, denudat: nam bifariam promulgat: vnum quia rerum transgluciendarum quasi iter adaptatur, aliud quia prope vtrumque cursum, singulari vtitur actione, & in ea quæ ad ventriculum defluunt deuorando, & quæ a ventriculo ad os rapiunt, repellendo: & hoc per vomitum quippe perficitur: & gemina in penetratione scilicet transglueiendi, & vomendi, binæ compaginantur partes, quæ adissectoribus tunicæ perhibentur: vna ad escarum, potuumque inescationem insudat: alia vero ad inhibitionem eorum, quæ per vomitum inhibere per opus est. quod Tertio de potentiis naturalibus ipsemet olfecit: quod interna membrana ad hauriendum, externa ad abigendum adiudicata extit. ¶ (Proinde) perturbationum gulæ gemina genera esse promulgat: vnum vt in via eorum quæ transglutiuntur, & cum vomitu repelluntur, adiudicatur, & sic perturbatio in receptaculo ascribitur. ¶ alte

rum assignatur, vt in vtriusq; actionis instrumento tam elisiue q̃ expulsiue accidere assueuit: & sic complures perturbationes puta in iniqua in temperie, in communi affectu quæ solutio continuitatis dicitur, & etiam in instrumentalibus claudit: hæc autem ambo asserta, vnum esse perpetuo oportunum scilicet alimẽtorum deuorationem aliud vero quandoq; vt per vomitum submotionem, fatur. ¶ (igitur) exquo gula via assignatur, quot modis retragari potest: autumat bifariam, vno quidem modo cum aliquis tumor præternaturam ibi conducitur, vt apostema iter penetrãtium p̃mens alio modo sui ipsius destitutio, suas actiones conficere nec suppeditans: Et pro horum enitẽtia nonnulla detegit: antecedenter gulæ binã coarctationem occurrere posse, idest ab extra vt de angina propter spondyles colli interius deflexos, congenita, quoniam talis angustia aduenticia promulgatur: quum spondyles ipsi interius arctentur: alia ab interna compescente germinat: vt cum p̃ternaturam tumor in lacertis gulam ambientibus innascitur, vt in locis de tumoribus p̃ternaturam assertum extitit ¶ (cæterum) gulæ coarctationis commune explorat argumentum: puta si laborans transglutire instauerit, & adeo cohibetur, vt potus per nares liberari inspiciatur: tunc gulæ fistulã

obstructam esse, profiteri oportet. ¶ (quum) bis gemina gulā calorifico ab apostemate per sentiam dilaceratam esse; vestigia premit: vt vehementi ex dolentia inter deuorandum: Secundo ex transglutionis labore, præcipue si supine exponit, qui transglutire elaborat: Tertio quia in arthomose iacere magis imprecantur eo q̃ tali ex sessione habilius escas transglutire fatentur: alimentum enim secundum naturæ constitutum, hoc modo congruentius descendit, quam si aliter residerent: quoniam quum supine locantur, vt edulia inferius defluant, gula nullum vendicat adminiculum: sed ex seipsa escas lactare insudat: Quarto a motu & quiete, nam omnis sedes igneum compatiens apostema, cum sua fungitur actione, a dolore laniatur: ipsa vero quiescens & dolor blanditur. ¶ (quum autem) gulæ coangustationem ex eius defectione vnico portendit indicio puta ex aduersati respōsione, quum huiuscemodi contristati corresponsum subministrare haud fugiunt, si saxei nec habeantur: tēpore quo alimenta deuorant, in gula imbecillitatem sentire profitebuntur, ita q̃ ipsa nō nisi laboriose, & diuturno temporis spatio per gulam deferuntur: & quandoq; edulia in initio apte defluunt, demum inferius ingredi reluctātur, vti ibi constipata essent, & reliquum spa-

tium facile per trāſeunt: quare anterior, actio nis perturbationem ſubſequens vero aliqua in eius parte artationem eſſe, ſtatuit: quæ peculiaribus ex accidentibus diſcerni poteſt.

¶ (Nam) gulæ in viribus lapſum ex nuda intemperie a craſſitie præter naturam diſſociata, vel ex vtraq; concitatum, denudat: quando iniqua ex qualitate duntaxat prodit, hæ connectuntur iacturæ, tarda transglutiendi actio, quæ pariter cunctis in gulæ partibus, & citra acerbitatem excogitatur: & ſi dorſalem obtinent figuram, vehementiorem transglutiendi duritiem, ſi erectam iocundiorem impartiuntur: Quamobrem quum defectio ex apoſtemate in gula congeſto, commouetur: tunc anguſtia vna in parte magis q̄ in alia angit: & alimentum potius vno in loco q̄ in alio cūctatur: & quum huiuſcemodi apoſtema calorificum & gelidum eſſe poſſit: iccirco ſuſpitiones vnum ab alio intus noſcendi expedit: quippe apoſtema ſi igneum repperitur, vt flegmon vel eryſipila, crudelitas ſæuior, ſitis, copioſi caloris tactus, febris nec validæ vrens compaginantur: ſed ſi rigidum fuerit: deuorandi difficultas, inæqualitaſq; & a febre calore, ſitiq; relegatur, & quum eſcæ abſumuntur, dolor aliquis ſed exiguus germinat, quæ particularem per exercitationem enucleate, examinat vt lege.

¶ (hic) præsagium supra inasserta afflictione promulgat, quod iuuenili fungentes ætate, si apruinoso in gula apostemate cruciantur, sospitem vendicant, si senili, cuncti fere in suffocationis naufragium incurrerunt, & ex his decerpo, quod iudicium ab ætate inescatum, in apostema gulæ tolerantibus, de nece vel incolumitate præsagire, eximiam complectitur vim.
¶ (Sane) gulam ad dorsi latum protrahi ex apostematis dolore inea innato, pandit, quoniam qui a gulæ apostemate cum tristi sensatione corripiuntur, eodem in loco vbi dorsum residet, inter spatulas dolorem sentire iactāt, & ex hoc gulam latere indorsi extensam esse, sancit. ¶ (quin etiam) bina detegit, & sanguinem ex gula per vomitum, vti aliis ex corporis sedibus emanare refert. Secundo cruoris explicationem compluribus ex causis vel de venis, aut arteriis, vel venæ fixura, vel ex rosura, aut ex venarū apertione, aut ruptura, vt propter casum & ictum, moliri testatur, rosuram venera vlcera præcedunt, quæ vel incisione, aut venæ fractione, vel acutorum succorum defluxu machinātur, & quum rosura dimicat in causa, dolor dilacerat, vbi fixura conducitur, sed venarum diuulsio siue dissociatio, & exūdatia, nulla procatartica decurrente causa innascitur, inqua nec aliquis conuocatur dolor, verū

si discussio ex casu efficitur in venis, tunc in loco ipso acerbitas insurgit & hæc Galenus de quibus latius quinto meth. med. in exordio sermocinatur.

Ex his hæc decerpo promulgata.

¶ Locum inter fauces & os ventriculi medium, gulam intitulari, sentit.

¶ Gulæ compendium, vt deuorandorum, ac vomitu abigendorum viam esse, testatur.

¶ In gula geminas tunicas puta allicitiuam, & repulsiuam adissectoribus compaginari, p̄dicat.

¶ Gulam binis perturbari perturbationibus, aut præter naturam tumore, iter ingressum præmente, vel suæ facultatis fluxibilitate, actionē subministrare nequeunte, fatur.

¶ Gulæ coarctationem aut ab extra, vt exspondylium colli interius compressu, aut ab intra vt lacertorū gulæ apostemate moliri, indicat.

¶ Potus per nares explicatio, gulæ coercionis, vniuersale ascribitur vestigium.

¶ Si inter deuorandum atrox germinat dolor, ac si supine deuorant, vehementior, erectus cubitus eis iocundior, in suæ actionis motu acutior inquiete vero quietior, hæc gulam calorifico ab apostemate discruciari, portendunt.

¶ Omnis sedes igneo ab apostemate cruciata, si cuti eius in motu acerbitatem roborat, pari passu in quiete ipsam emulget.

❡ Alimentorum angustiosa, ac non celeri in tẽpore transglutio, gulæ prosternationem, testimonium reddit.

❡ Vti cuntis in gulæ partibus, consimilis deuorandi labor, & citra dolorem, imbecillitas ex intemperie congesta, pari filo aduersa, vt in vna parte intẽsior angustia, aut reluctatio, vel crudelitas q̃ in alia, ab opostemate moliri, statuitur.

❡ Quemadmodum acerbitas eximior, sitis, affluens calor, febris nec mirifice vrens, calorificum gulæ esse apostema, pari via opposita, gelidum attestantur.

❡ AEtatem, gulæ apostemate laborantibus, ad necis, vel incolumitatis præsagium excellenter conducere, monet.

❡ Gulam in dorsi latere extendi, autumat.

❡ Sanguinem ex gula per vomitum, vti aliis ex sedibus excludi, promit.

❡ Sicuti sanguinis propter fixuram, aut rosuram emanationem, dolorem conglobari, ita propter disruptionem, nullũ contrahi, promulgat.

❡ Venæ rosuram aut incisione, vel seiunctione, aut mordicantium in fluxu succorum moliri, orsus est.

❡ Venarum diuulsionem aut exundantia, aut casu & ictu, effici clamat.

De oris ventriculi affectibus:

VEteres os ventriculi cor nominabant, ab accidentibus quæ inducere videtur hanc (vt aiunt) deducẽtes appellationẽ. Neq; enim syncopam dũtaxat, veluti cor, sed etiam conuulsiones, sopores, morbũ comitialem, melancholiam inferre solet: quinetiam accidentia, qualia per suffusiones infestant, vt iam antea, quum de oculis loqueremur, dictum est. Atque omnes ii affectus, consentientibus ei cæteris partibus, in ipso fieri solent. Nam ad propriam eius rationem pertinet, & appetentiam prohibere, & natantes cibos corrumpere, quemadmodum id haud quaquam fieri solet, quum cibi in ventriculi fundo firmantur, præcipuæ si suapte natura nõ ita facile corrumpatur. Igitur exacte animum aduertere oportet, vt discernantur affectus, qui ipsius occasione per cõsensum euéniunt, ab iis qui huiusmodi particulis quarum actionibus nocere consueuit os ventriculi (quod vt veteres omnes cor appellabãt: ita nostra tẽpestate stomachus vocatur) primario accidere censentur. Sed hæc inter se discernere facile po-

terit is, qui assidua exercitatione circa notiones versatus, ea quæ præcesserunt, diligenter considerauerit. Sunt enim ꝓprietates quædam ineffabiles, vna cum accidentibus, quæ enarrari possunt, eue nientes. quibus certiores stabilioresq; eua dunt, affectarum partium notæ sed has vnusquisq; per se inuenire poterit. Quæ vero tanquam fundamenta vniversæ dignotionis existunt, atq; ex quibus studio sissimi quiq; ineffabiles accidentium pro prietates ediscunt, deinceps explicare ag gredior. Igitur grammaticus quidam iuuenis, quoties vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut inediam sustineret, aut irasceretur, morbo comitiali corri piebatur. perpendi equidem in hoc os ventriculi, vtpote quod facile sentiret, affectum esse. ac deinde per consensum & totum cerebrum, & corpus vniuersum conuulsione concuti, cui probam concoctionem accurate procurare, ac tertia, vel quarta hora panem optime præparatum exhibere iussi, atque hunc quidem solum, si non sitiret: si vero siti cruciaretur, ex vino madidum, & quidem albo, at

que modice stringente. Nam huiusmodi vinum, vt ventriculum robustum efficit, ita haudquaquam tentat caput. id quod facere solent, ea quæ vehementes vires obtinent. Itaq; quum hac victus ratione vtēs non vt ante afficeretur, exactam iam notitiam me habere arbitratus sum, eorū quæ prius sola coniectura consequebar. Itaq; quolibet anno bis, aut etiam ter, medicametum amarum ex aloe ei exhibui, totum enim vētrem purgat, viresq; reparat. Itaq; vir ille viginti annis, quib⁹ postea superstes mansit, integra, inculpataq; valetudine, vitam exegit. Quod si aliquando ob ingruentia negocia diutius a cibo abstinere cogeretur, exigua quadam conuulsione vexabatur. Iam alios quoque vidimus, conuulsione comitiali, ob oris stomachi vitium correptos, quum aut non probe concoxissent, aut vini & quidem meracioris plurimum potassent, aut vbi veneri immodice operā dedissent. Quinetiam per febres, quosdam conspeximus derepente conuulsione prehendi, nullo quod eam præsagiret, præcedente indicio, qui bilioso superueniente vomitu,

protinus ab omni noxa liberati fuerunt. atq; hoc modo affectorum nonnulli, res quaſdam fuſcas vomendo reiecerunt, alij humorem porri ſucco ſimilem, quidam etiam vitioſis grauati cibis, ſoporoſi permanſerunt, donec ea quæ os ventriculi opprimebant omnia euomiſſent: Atqui horum accidentium vix vllum crederes, a ventriculi ore procedere, quemadmodum ne ſyncopas quoque, niſi tam crebro ita euenire videntur. Quanquam.n. non pauci ad ipſum ex cerebro nerui perueniunt, non tamẽ tot eſſe videntur, vt per eos tantus ſit principii cum ore ventriculi conſenſus, vt inde cõuulſio inferri poſſit: tãtum abeſt, vt quis credat, cor ipſum tam vehemẽter ori ventriculi conſentire vt acuta protinus ſequatur ſyncopa. Porro multos non ſolum inſomnia, & ſomni tumultuoſi moleſtant, ſed amentia quoq; propter vitioſum humorem in ore ventriculi coaceruatum. Deflatuoſo vero hypochondriorum vocato morbo, nemo non dixit, quomodo triſtitiam, deſperationẽ, mœſtitiam inducat. atq; vt ſummatim dicam, ad melancholiæ accidentia, nihil re

liqui facit. laborantes autem huiusmodi morbo, post crudelitates, dictis accidentibus multo vehementius infestantur, ac quidam ex ipsis splenici quoque fiunt. quocirca coniiciendum est, ex hoc etiã viscere, vitiosam saniem, in ventriculũ irruere. Ergo ea accidentia quæ vel cerebrum, vel oculos afficiunt, vitiosorum humorum vaporationem sequuntur. At syncopa, quæ stomachi vitio solet eueni re, ob dolorum ipsius proprietatem, exolutionem inducit, fortasse vero eius quoque intemperie ad cor perueniente. Quẽadmodum vbi cor vehementer intemperatum est, vires agminatim cadere necesse est, Atque constat etiam quod cittæ, idest picæ, vocatæ, mulieribus accidunt, vbi hæc particula affecta est. Quæ enim aut canum more, aut nihil omnino aut malos cibos cupiunt, iis appetentiæ instrumentum læsum esse certum est, id vero os ventriculi esse demonstratum iam est. Sic etiã nausea, cordis dolores, singultus, inter huiusce partis affectus numerari debent. verum omnium harum affectionum causas in libro de accideutium causis iam di

ximus, vt nihil nunc opus sit, in earum explicatione temporis iacturam facere. Etenim quæ per intemperantiam, ei veluti similari corpori, morborum differētiæ adueniunt, iam ibi enarrate sunt. Instrumentales vero morbi qui ei accidere solent, adeo manifestas habent notas, vt latere possint neminem, qui communes significationes, quæ & in his antea commentariis, & in aliis quibusdam præscriptæ sunt, memoria tenuerit. Neq; enim abscessus, neq; inflammatio neq; erysipelas, neque vlcera huius loci, in obscuro sunt vtpote quorum communes sunt notæ cū iis, quæ supra de gulæ affectionib⁹ dictæ sunt, atq; illis eo manifestiores, quo facilior huic parti sensus est, ac claram quoque, promptamq; notionem habet. Similiter vbi ex hac parte sanguis reiicitur, indiciorum proprietas est communis cum illis, quæ de gula iam diximus, verum cognitio longe manifestior euadit. Atq; par esse videtur, totum ventriculi spatium simili dispositione affici, quales sunt illæ quas in ipsius ore fieri diximus, atque similia quoque ei aduenire accidentia:

Quod vero longe maiorem inferunt violentiam, ea quæ in ipsius ore contingũt, iccirco medici ea quæ in parte ventriculi inferiore eueniunt, perinde ac si omnino non fierent, & despiceret & contemnere solent. At quia coctionis opus, in partibus ab ore inferioribus fieri, nemo negat: necesse est hanc ipsam partem, quum male disposita fuerit, cruditatũ esse causam, nisi vel ob inordinatam alimentorũ ingestionem, aut multitudinem, aut qualitatem, homo cõcoquere nequeat. Morbi vero cæteris partibus omnibus communes, siue instrumentales sint, siue per solam intemperiem infestent, quorum sedes affectæ manifestæ sunt, ad hanc præsentem commentationem proprie non pertinent. quippe eas duntaxat partes, quæ sensus iudicium effugiunt, considerare propositum est. Sed de sanguine qui ex ipso vomendo reiicitur, non conuenit inter medicos. Etenim sunt qui putent nequaquam fieri posse, vt sanguis vel ab hepate, vel a liene effluens, per ipsum euacuetur: similiter de pure quoq; ab ipsis erumpente existimant. verum enimuero

per artis exercitationem, vtranque opinionem examinanti mihi visa est per ipsum fieri euacuatio ex dictis visceribus. Cæterum differre voluimus huius rei doctrinam in eum locum, vbi de ipsis sermonem faciemus. quippe deinceps & iecinoris, & lienis affectus percurrere propositum est.

COMMEN. X

HOC in textu ventriculi afflictionū scientiam speculaturus Galenus, tali filo pergit, primo causam suggerit, cur prisci os stomachi, cor nuncupabant: autumat quod os ventriculi cor nominabant, propter accidentia quæ solicitare solet: quoniam vti ex corde refragato syncopis germinat, pariter ex ventriculi ore elucet, immo compIures aliæ contristationes vt conuulsio, sopor, comitalis affectus, melancholia, oculorum imagines ex succis in eo congestis prodeunt. ¶ (Nam) os ventriculi secundum sui essentiam aduersatum, per prosequētia sinthomata diiudicare monet, puta per appetitus exterminationem, & natantium escarum deprauationem, vnde hæc bina si germinant: ventriculum secundum eius propriam

rationem esse refragatũ testantur, quũ actiones eius, appetentia, & alimentorum conquotio dilaceratæ extent, & appendit q̃ si edulia ipsa ad ventriculi fundum deferuntur (quando ex eorum natura ad deprauationem habilitatem haud obtinent) minime conrumperentur, quoniam ad fundum proprie concoctio spectat, vti ad supremum appetentia, vt in subsequentibus Galenus denudabit. ¶ (Igitur) quid medicus in ventriculi refragationibus præcipue sciscitari impellitur, promit, scilicet vt oris ventriculi per essentiam cruciationes, ab eis quæ per consensum innascuntur, intus noscãtur, nam hæc sedes sicut antiquitus cor nuncupabatur, pari passu hoc tempore stomachus perhibetur, quoniam vti abhorrentes vexationes concitantur, consimiliter & absurdas implorant in vigilationes, sed quis talem adipiscitur facultatem puta affectus per essentiam & per consensum ventriculi dignoscẽdi, eum promulgat, princeps qui quotidianis circa agnitiones insudauit exercitationibus, & præcursa probe rimatus fuerit & horum causam illustrat, de affectuum propietatibus asserens, quoniam quædam eorum propietates seu denominationes in effabilesq; extant, quæ accidentibus contextæ lingua enunciari queunt, licet verbis hæc explicari nequeant:

& hæc

& hæc efficacius sedes statuunt perturbatas, quas quisq; per se excogitare potestatem habebit: Et in plerisq; lineat: principaliter quodam in iuuene grãmaticæ erudito, qui quandocunq; doctrinæ, aut in aliis eam detegendo, vel in se recogitando, eximiæ insisteret, aut vacuitatem toleraret, vel atrociter ad irã concitaretur, raptim morbo a comitiali dissipabatur Secundo causam enudat puta ventriculi os nimis sensibile perturbatum esse, coniiecit, quod dispendium cerebro per consensum sub ministrabat, & sic vniuersum corpus a conuulsione laniebatur. Tertio curationem exponit: & in victus ratione, & hoc ea suggerendo quæ decentem machinarentur concoctionem, vt panis quum vino exigue coarctãte, madefactus sicut est album, quoniam huiuscemodi vinum vt ventriculum roborat, pariter capiti, vti alia vinosa vina, minime aduersatur, & ex his vinum album capiti haud obsistere decerpo. Quarto adminiculũ quod potius prophilaticum q̃ curatiuum fertur, exarat. vt hierapicra, quod amarum nuncupat medicamentum, ventrem expurgat, viresq; reficit quare ex huius præsidii bis in anno, vel ter adhibitione, quum viginti annis cauillatus fuisset, demum in violatam vendicatus fuit incolumitatem. ¶ (Quod) quosdam

alios a conuulsione, ventriculi iactura angi fatur, vt vel quia crapulositatis impulsu, cruditatibus funguntur, aut profecto vini dico vinosi exundatiā deuorant, vel affatim libidini insudant, aut febribus biliosi succi affluentia innascētib⁹, ex quorū vomitione, in opinate omni ab incomodo diluti fuere, nam causa affectum solicitante prosternata, & affectus extitit prosternatus, & ne de vomituum qualitate ambiguitas deferatur, aperit, quoniam varii, varia per vomitum repellebant.

¶ (Atqui) instantiam quæ ab aliis excitari posset, commouet: puta ꝙ oris ventriculi detrimento, caput tot compatiatur perturbationes, & cor syncopam, minime persuasibile elucet: nisi iugiter accidere appareret, aliter fidem adhibere haud impellimur: (quanq̄) incredibilitatis causam detegit: quia licet a cerebro ad ventriculum complures deferantur nerui, nec tamen tot extant, vt aliquis oris vētriculi dispendio, cerebrum perpeti fanciat, vt conuulsio germinet. consimiliter fides dissentit, ꝙ cor cum ventriculo tantam obtineat compaginationem, vt ipso refragato, acuta, festinaq; prodeat syncopa. ¶ Tertio (porro) instantiæ lumen non singulariter probat, quoniam iniquos ob succos in ventriculo conglobatos, pessimæ insomno, & distur-

batæ in magines, mentisq; deprauatio commouentur: & de passione quæ inflatiua, & hypocundriaca perhibetur, nullus abnuuere potest, q͏̄ afflictum tristem, mæstum & omni a comodo deploratum non reddat, & hunc effectum consectantia accidencia, non minora q̄ melancholiæ excogitantur, post id tertium hypocundriacæ contristationis annotat vestigium, scilicet q͏̄ tales laborantes quum alimēta deuorant, sagacius ab accidentibus torquētur & hoc obstrutionis reluctatu: eo q͏̄ escarū ad inferius descensum detinet: & inter hos præcipue lienicos ascribit, nam hoc ex viscere deprauatā saniē, seu corrosiuum succū ad ventriculi os defluere conijciendum: (Ergo) claudit Galenus, q͏̄ accidentia quæ cerebro, oculisq; obsistūt, vaporum influxu perturbāt: & syncopa quæ ventriculi impulsu, pullulat, dolorem eius causam esse promulgat, quoniam vehemens acerbitas defectionem concitat, & forsitan eius versuta in temperie ad cor decurrente, vires dissolui de necessitate coguntur: vnde syncopa emergit: pariter etiam hac sede in mulieribus obluctata, cittæ, idest picæ, seu prauum desiderium eas infestat, testatur hoc princeps, quoniam omnis vexatio quæ vel canina, aut appetētiæ prosternatio, vel iniquorum succorum cupiditas fertur: hæ,

vti vomendi irritatio, hypocundriorum dolor, singultus, os ventriculi esse affectum, portendunt. ¶ (Verum) gemina animo repetit, primo locum in quo ventriculi perturbationum causas annotauit, & hoc in libris de accidentium causis: Secundo ꝙ ventriculi contristaciones binæ excogitantur, quædam cõplexionales & in succosæ, quæ assertæ fuere: quædam officiales quæ liquent. ¶ (Atq;) inter supernam, infernamq; ventriculi partẽ collationem deuelat. nam vtraq; in parte cõsimiles conuocantur affectus: sed abhorrent: quoniam qui in suprema scilicet in ore moliunt, atrociorem solicitant molestiam q̃ qui in concauitate, & iccirco prisci de his qui in concauitate conuocantur, tamq̃ si in eo non connecterentur pertractare refugerunt sed ꝙ oris refragatio, vehementiorem cõmoueat acerbitatem, eius ex affluenti sensibilitate persuasum habetur: Alio modo dissentiunt, quia coctionis operatio magis in fundo tractatur: quum in eo validior repperiatur calor q̃ in suprema parte eo ꝙ illa carnosior, iecoriq; propinquior, hæc autem neruosior, ideo si pars ventriculi inferior obluctata fuerit, cruditates annectit, si crimen ex alimentorum causa non distribuatur, & hoc tripliciter vel irregulari ex escarum direptione, vt priora po-

sterius, & posteriora prius in escantur, aut cō
piosa quantitate, vel iniusta qulitate, quoniā
aliqua excogitantur educantia, quæ eorum
qualitate intensæ calorifica, vel gelida aut ari
da concoctionem renuunt vt cerasorum nu-
clea & reliqua: ea quidem tempestate si crudi
tates germinant, haud ventriculo erratum,
sed nutrientibus erogandum, & consimiliter
de alimentorum obliqua collocatione, exun-
dantiaq́; percipias. ¶ (Morbi) quandam in
sinuat excusationem, quæ satis obuia, iccirco
reticeo. ¶ (Sed) de sanguinis ex ventriculo
explicatione, quæstionem agitat, & breuiter
debitum pensitat: nam quidam de iecinore,
vel liene sanguinem aut saniem ad ventricu-
lum irruere prorsus abnuebant: sed vtrāq; sen
tentiam scilicet affirmatiuam & negatiuam ip
se percurrens, his ex sedibus ad ventriculum
sanguinem ascendere posse, & per ipsum dei-
ieci, admonitus fuit. sed huiuscemodi indaga
tio non inistanti, verum suo in loco inuesti-
gabitur.

Ex his hæc haurio promulgata.

¶ Os ventriculi eius sinthomatum impulsu, cor
prisci perhiberi sentiebant.

¶ Appetentiæ prosternatio, escarum in ventri
culo natantium deprauatio, nec eorum ex na
tura, os ventriculi per essentiam esse vexatū,

testantur.

¶ Ventriculi perturbationes an per essentiam, an vero per consensum, congerantur, medicum summopere in sudare, monet princeps.

¶ Ex ore ventriculi summe sensibili, comitialē moliri afflictionem, prædicat.

¶ Vinum album quum ventriculum roboret, capitiq; minime aduersetur, comitiali in affectu adhibendum esse præcipit.

¶ Vinum neruosas cohibens vires, capiti oppugnare, autumat.

¶ Thierapicra cum vētrem mundificet, viresq; reperet, comitiali in contristatione salubre adminiculum esse, asserit.

¶ Ex crapulositate, aut vini puri copia, vel immodesta libidine conuulsionem germinare fatur.

¶ Nocturna in vigilia deturpatas imagines, cōuulsionem, soporem, comitialem perturbationem, oculorum effigies, exsuccis in ventriculo conductis, moliri, prædicat.

¶ Hypocundriacam esse afflictionē fatur, quæ cubantem tristem, mæstum, cuntoq; a felici deploratum adaptat, & non minora q̄ melā-cholia excitat accidentia, & quando alimenta deuorant, de intensiori profitentur molestia, ac complures ex his lienosi excogitātur.

¶ Syncopam oris ex ventriculi iactura, ex dolo

ris vehementia, innasci attestatur.

¶ Eximiam acerbitatem, ineptamq; crasim, cordi obuiantes, virium lapsum germinare, indicat.

¶ Mulierũ de inhonesta educantium appetentia, ventriculum refragatum esse, portẽdit.

¶ Inferiori in ventriculi parte concoctionẽ machinari, prisci conijciebant, & iccirco hoc ex loco affecto, cruditates prodere princeps iactat, si tamẽ escarũ maleficio nõ cõmoueant.

¶ Cruorẽ his a visceribus puta iecore, liene ad ventriculũ irruere posse, ꝓfitetur.

De iecinoris affectibus.

HVic parti, quemadmodum & cæteris omnibus, duplex morborum genus accidit. Vnũ a sola intemperie, citra tumorẽ præternaturam: alterum vbi vna cum intẽperie, tumor quoq; infestat, vt inflammatio, erysipelas, scirrhus, id est tumor durus, inflatio, a crassis & viscosis humoribus obturatio, idq; in extremis vasorum partibus, quæ ex venæ ipsius portis exoriuntur. Verum in iis laborans, & grauitatem in dextra hypochondriorum parte sentit: quod si halituosus quoq; spiritus, cui non pateat exitus, ibi concludatur,

non solum grauitas, sed tensionis etiam sensus sequetur. Inflammationes vero quæ in hoc viscere citra ipsius imbecillitatem nascuntur, siquidem in gibba parte consistant, præcipue si grandes fuerint, perfacile vel solo tactu dignosci possunt. At simarum partium inflammationes, per alia potius accidentia, quam per tactum inuestigare oportet. Incipiam igitur ab his quæ in parte gibba oriuntur, si prius vos admonuero, eorum quos in corporũ dissectione cõspexistis musculorum, qui sub cute tenduntur. Sunt vero octo numero, quatuor contenti coniugationib9 Quarum prima ex musculis constat rectis per totũ carneis, a pectore ad pubis ossa (ita enim vocant dissectores) descendentibus. At reliquarum trium coniugationum musculi, vsq; ad rectorum contractũ carnea quidem parte constant: vbi vero primum illos attingerunt. in neruosas mẽbranas degenerare videntur. Horum itaq; musculorum vna coniugatio, quæ quidem reliquis exterior est, a thorace obliqua deducitur, in anteriores partes descẽdens. Altera huic contraria, ab infernis

exorta partibus, obliqua ad anteriores ascendit. Huic tertia musculorum coniugatio subiicitur, qui transuersum habẽt positum, atque peritonæo, id est membranæ quæ intestina continet, innituntur. Rectorum igitur musculorum tumores præternaturam oblongi, atque per totũ ventrem extensi, videntur, vmbilicum, veluti hæc quoque musculorum coniugatio, comprehendentes. quapropter haud obscura est eorum dignotio, vtpote quos & positus, & figura declarat, accedente ad hæc, quod ipsi a nullo exteriore musculo conteguntur. Hæc autem obliquis quoque musculis, qui a thorace descendunt, sunt communia. At multo difficilior est notitia musculorũ qui iis subiecti sunt, difficillima vero transuersorũ. Constat autem iecur intra hos sub peritonæo esse positum, quod quum tribus contegatur musculis, fieri non potest, vt tactus aliquam ipsius notitiam præstet nisi vel magna in ipso oriatur inflammatio; vel incumbentes ei musculi extenuentur. sed iecur affici declarant in dexta præcordiorum parte grauitas, dolor tota præcordia

retrahens, atque ipsius vsque ad iugulū extensio (nam & hoc nōnunquam eueni re solet, exigua tussis, linguæ color, in primis quidem ruber, deinde vero niger, ingens ciborum fastidium, sitis in exhausta, vomitus tum sinceræ bilis, tum eius q̄ ouorū vitellis similatur, quæ postea eru ginis aliquando colorem referre conspicitur. Aluus quoque astringitur, nisi vna cum visceris hujus imbecillitate, inflammationem excitari cōtingat. Erysipelatis autem accidentia, his fere similia sunt. Sed insuper febris quoq; cum vehementissima siti laborantes cruciat. eas enim febres quas ardentes antiqui vocabant, magna ex parte aduenire videmus, iecoris, aut ventriculi, flammeis dispositionibus, atque in pulmonis inflammatione erysipelatis participe (Græci phlegmoné erysipelatoden appellant) ardentes febres excitantur. quemadmodum vbi in vniuerso quoque corpore, biliosi humores ad immoderatum feruorem perueniūt. Verum hæ quæ aut iecoris, aut ventriculi occasione eueniunt, omnium sunt vehementissimæ. Quibus particulis ita la-

borantibus, febres magna ex parte in tabem transmutãtur: sed de hac alibi seorsũ scriptum est. Quæ in simis iecinoris partibus eueniunt inflammationes, vt magis quam illæ quæ in eius gibbo fiunt, fastidium, nauseam, vomitum biliosum, sitim ingentem inducunt: sic e contrario hæ, maiori quam illæ, inter spirandum dolore (vt dictum est) laborantem afficiunt, magisq́ tussim excitant atq; dolorem vsq; ad dextræ partis iugulum, adeo vt detrahi videatur, extẽdunt. porro vtrique parti quũ dolor adest, nothæ costæ nonnũq consentiunt. Idq; eis commune est nõ omnibus, propterea quod iecur per membranas nõ omnibus coniũgitur. id quod nõ solum in simiis, sed in aliis quoque animalibus videre est. etenim aliis coniũgitur, aliis minime. Igitur quemadmodũ interdum in gibbis duntaxat, ita & in simis huius visceris partibus inflammatio oritur, quãuis in neutra partium exquisite distincta possit consistere. nam omniũ eius partium carnes inter sese continuantur. Cæterũ quibus natura abdomen gracile est, quando morbo gracilius efficit,

in iis facile est videre ingẽtem iecinoris inflammationem. quæ propriã hãc a musculorum tumoribus sortitur differẽtiam, q̄ moles sub manibus ad coaceruatam circunscriptionem desinit. At musculus qlibet, quum totus sibi continuus sit, inflãmationis ipsius moles sensim diminui cõsueuit: quippe soli iecinori proprium est, vt tumoris cumulum comprehensim habeat circunscriptum. Vnde manifestum est, quod durus in ipso tumor (Græci scirrhon vocant) multo euidentius dignosci potest, eo q̄ durior sit scirrhi ipsius, q̄ inflãmationis moles, quodq; in huiuscemodi dispositione, extenuata sint corpora, quæ ei incumbunt. At vero tractu temporis, quãuis magis increscat scirrhi cumulus, non tamen æque facile fuerit p tactum ipsum cognoscere, intercipiente scilicet iudicium aqua inter cutem, quæ illico scirrhum sequi consueuit. Quippe nisi hepar afficiatur, haudquaquam fieri potest huiusmodi affectus, non tamen semper ob primariam eius affectionẽ excitatur, quãuis hoc sit quam frequentissimum. Etenim quia ipsum, eius facultatis,

quæ sanguinem gignit, instrumētum est, consequens est, vt vitiato hoc viscere, actio quoque eius vitietur. Accidit autem (vt dixi) quum alias aliam partem frigida intemperies afficit, vt hepar quoque refrigeretur. Igitur si vel lienis causa, vel ventriculi, vel intestinorum vniuersorū, maxime ieiuni, mesentericæ venæ habituali intemperie afficiantur, facile etiam vna refrigerarē possunt omnes simarum iecoris partium venas: quo fit vt ad hepatis quoque corpus, intemperies ipsa perueniat. Si vero vel pulmonis, vel septi transuersi, vel renum occasione id accidat, in primis venæ, quæ in visceris huius partibus gibbis consistunt, per consensum afficiuntur, deinde tactu temporis, hepar quoque, eadem dispositione infestatur. Ergo ea quæ hucusque diximus, sic se habere nemo inficiabitur, nisi forte quis, aut suapte natura cōtentiosus, aut omnino fuerit indoctus. De obstructione vero non æque certæ habentur coniecturæ. Etenim ꝗ simarum partium venæ, ab ea quæ in porta est, exortæ, in tenuissimas extremitates finiantur, haud obscure ap-

paret. Atque quod ad eundem locum, aliæ quoque venarum extremitates, a concaua vena, in gibbas visceris partes distributarum perueniant, similiter cõstat. licet quomodo per sua ora ipsæ inter sese coniungantur, videre nequaq possimus. Nemo tamen dubitat, sed oẽs fere medici ex vno ore enũciant, quod cibus vniuerso corpori distributus, ex omnibus simarum partiũ venis exiens, ad gibbas partes per dictas extremitates transsumitur. Quo posito, si inflammatis, vel scirrho tentatis venis, tumor sanguinis viam constringat, rationi consentaneum nonnullis videtur, vt pars quæ in sanguine magis tenuis, atq aquoso est transsumatur, atque vehatur, per vniuersum corpus. sincerus autem sanguis, qui pp sui crassitudinem in visceris substantia permanet, ei morborũ, qui ex plenitudine fieri solent, causa esse censeatur. Perscrutantibus vero nobis huius sectæ placita, videntur partim cũ iis, q iã supra dicta sunt cõsentire, partim vero nonnihil ab iis, quæ apparere solẽt, differre. Quod enim aquosa sanguinis pars transsumpta in venam cõcauam, vsquequaque p cor-

pus dispergatur, cõsequi videtur ad ea q̃
iã in cõfesso esse diximus. Queẽadmodũ
cras fiorẽ sanguinẽ in visceris venis p̃ an-
gustia earũ retentũ ad intestinũ ieiunum,
& colon, & cæcum, atque rectum deferri,
& (vt quispiam dixerit) in ventrem for-
tasse: nemo tamen id accedisse vidit, neq̃
in hepatis p̃ter naturã tumoribus, neq; ẽt
obturationibus. Verũ in oĩbus corporis
partibus, tũ supernis, tum inferioribus pi
tuitosus sanguis contineri conspicitur,
in iis morbis, quos Græci & anasarcas, &
leucophlegmatias nomina consueuerũt.
Peraluum autem, nihil cruentum, neq; in
iis, neq̃ in asclite, neq̃ in tympania secer
ni solet. Sed spatium quod inter perito-
næum, & partes ei subiacentes est, aquo-
so humore impletur. Proinde rationi ma-
gis consentaneum est, vt ob visceris refri-
gerationem, cibus iã redditus, in sangui-
nem transmutari non possit. quinetiã re-
frigerãtur cũ ipso vniuersi corporis venæ
idq; maxime, vbi nullo plerunque tumo-
re in iecinore apparente, laborãs aqua in
ter cutẽ molestari videt, vitio existẽte vel
in liene, vel ieiuno, aut tenui intestino,

aut mesenterio, vel pulmone, vel renibus aut etiam vbi plurimus per hæmorrhoidas sanguis excernitur, aut ob muliebre profluuium, aut quum retinentur menstrua, aut ob aliam ingentem vteri dispositionem. nam per omnes huiuscemodi affectus, aqua inter cutem hominem vexari contingit, vel nullo existente in hepate præter naturam tumore. Id vero præcipue intelligitur ab iis, qui didicerunt quomodo ex intempestiua aquæ frigidæ potatione, iecur affatim refrigeratum, statim aquam inter cutē inducit, anteaquā scilicet in durum tumorem attollatur. Verum sic affecti vehementi ciborum desiderio tenētur. nec mirum, quippe ob refrigeratum os ventriculi, huiusmodi cupiditates inualescere, iam ante didicim⁹. Sed de aqua inter cutem, quantum ad psens attinet, ppositū, hæc dixisse satis est.

COMMEN XI

POST Ventriculi de contristationibus expeditionem, associanter de iecinoris perturbationibus sciscitari professus est: & hoc geminis de causis,

de causis, & quum ventriculus & iecur immediatam affinitatem, summamq; adinuicem societatem meseraicis mediantibus cohibētes, sedes extent, secunda nam ventriculi operationes præparatoriæ, iecinoris operationib? deseruiunt: quoniam si alimētum haud probe in ventriculo conquoquitur, nec decenter in iecore formam vendicat cruoris vt ipsemet Galenus vndecimo methodo med conspirat. & proinde complura ventriculi dispendia iecoris detrimenta solicitant: & hac de re taliter princeps suum consectatur progressum.

¶ (huic) bina promulgat, primo q vti aliæ corporis partes bis singulis perturbationum generibus laniantur, ita iecur, vt aut syncera ab intemperie, aut præternaturam tumore compaginata, sicuti flegmon, aut erysipila, aut scirrhus, vel inflatio, aut coarctatio crassis, lentisq; a succis concitata: & locum arctationis enudat, quia in vasorum cardinibus p̄cipue obstructio ipsa, adituum angustia, germinat, qui ex vena ipsius portis prodeunt.

¶ (verum) vestigia supra afferta discernendi detegit: vt tumorem præternaturam citra spiritum halitosum in iecore congestum, & hoc quia afflictus de dextri hypocundrii grauitate cōqueritur, si grauitas cum tensionis sensu conglobatur, prænominata in parte, tunc

iecinoris apostema, spiritumq; halitosum esse, cense & pro horum enitencia animum adhibere oportet, q obstructio & iecoris apostema hac abhorrent coniectura, quoniam cum priori haud grauitas conducitur, sed postrema minime ad ipsa relegatur. ¶ (Inflammationes) iecinoris apostema aut in gibbo, aut in concauitate, eius absterrita imbecillitate innatum, intus noscere monet: nam si gibbosa in parte apostemata machinata fuerint, præsertim summa, tactu habiliter percipi queunt: sin autem parte in cõcaua, nec per tactũ, sed alia per argumenta vt per accidentia diiudicare peropus est. ¶ (incipiam) suam ab apostematibus in gibbo innatis speculationẽ exorditur. & vnum præcipue scilicet numerũ, situmq; musculorum sub cute contextorum recogitat: & ex his claudit, quibus sub musculis hepar subiicitur, necnon & causam, cur apostema in gibbo nisi eximium fuerit, secerni nequit. quare octo sub cute esse musculos denudat, qui quatuor constituunt paria, quorum quidem vnum par recte & in longitudine plasmatum fuit, & vniuersum ex carnis genere existit, & a thorace ad pubis ossa defertur, reliqua vero tria carnosa ascribuntur, pergentia quo vsq; totum assertum par attingerint: denique quum palpauerint, in cordas quæ ex

genere pelliculariun existunt, terminantur, vnum tamen horum extrinsecus omnium resi-dens, a thorace nec recto modo vsque interio-res ad partes ingreditur: Aliud vero ex aduer-so ab inferioribus auspicatur, sursum anterio-rem in partem haud directe dirigitur: sed hoc sub secundo pari, tertium par compaginat, ventris membranas, quæ peritoneum seu si-phac fertur, secundum transuersum pertin-gens: Qua de re apostema quod in rectis ven-tris musculis molitur, vt longum, extensumque in ventris medio, vmbilicum circum amplec-tens, appareat, opus est, vti & hi lacerti con-texti existant: igitur horum scientia habilis cē-setur, quos positio, formaque illustrant: anne-ctit etiam ex hoc, quod nullus eorum aliquo ab exteriori musculo inuoluitur: hæc autem tor-tuosis musculis, qui a thorace perueniunt, cō-munia esse, enarrat: sed musculi qui iis subie-cti sunt idest musculi vtrique qui suppositi con-spiciuntur, obliquis musculis qui de thorace de-scendunt, dure agnosci queunt: verum trās-uersorum lacertorum seu in latitudinem con-structorum, scientia difficillima statuitur: vn-de ex his apertis tria subinfert: & iecur sub si-phac intra musculos locari, secundo tres mu-sculi quibus hepar tegitur, annumerātur: Ter-tio ex his lumen vendicatur, cur tactus de io-

cinoris apostemate minime euidentiam præstat, nisi immensum fuerit, vel q̃ lacerti incũbentes subtiliari cõspiciantur. ¶ (Sed iecur) coniecturas igneum iecoris apostema indicantes enumerat, quas lege. ¶ (Quæ) inter accidentia apostematis partis concauæ hepatis & gibbæ collationem dissеminat: quoniam si flegmon in sima innascitur parte, fastidium, nausea, biliosus vomitus, ingens sitis atrociora hæc consectantur, q̃ si in gibbo conducerentur: & hoc quum pars iecoris concaua mesaraicis associatur, ut crebrius ventriculum, præsertim eius membranam exteriorem amplectit: & iccirco quum assertus locus calorifico ab apostemate laceratur, materia ventriculo, & proprie ori eius impartit. & hanc ob causam ventriculi accidentia in concaui hepatis apostematæ, vehementiora q̃ gibbi macchinantur: Sed in aduerso inter respirandum magis dolore aduersantur, & dolor vsq; ad dextræ partis iugulũ protrahitur: & hoc ex septi trãsuersi pulmonisq; iactura, quam ipsi ex iecoris perturbatione lucrantur. ¶ (Porro) abhorrentiis per accidentium attenuationem, roborationemq; inter apostemata cõcaui & gibbi iecoris agitatis, subsequenter eorum consensum promit: principaliter q̃ iecinoris apostema siue gibba imparte, vel concaua conferа-

tur, acerbitas vtraq; costarum in parte sentitur, licet nec perpetuo: Secundo (idq;) q hepar minime cunctis in animalibus cum membranis costas includentibus compaginatum excogitatur quod iugiter in simia, ceterisq; animalibus quandoq; iecur constipatum, & aliquando diuulsum ab eis, cerni profitetur. Tertio q vti in gibba, pariter in concaua calo rificum gignitur apostema. ℭ (cæterum) eximium iecoris apostema inquibus futiliter discerni potest, promulgat, vt ineis qui a natura hypocundrium tenue, & a perturbatione graciлentius concitatur, habiliter inspicitur, quod apostema quandam superioribus absq; lacertis cohibet proprietatem, quia in iecoris tumore duntaxat, tumoris cumulus circumscriptus repperitur: Sed lacerti qui super iecur disseminantur, quum continui extent videlicet vnus super alium declinat, apostematis in mensitas sensim diminui consueuit haud elucet. ℭ (Vnde) de iecinoris scirrho tria fac, & eius congruā, pspicuāq; sciētiā, & hoc quum sentit, (durus inhepate tumor euidentius dignosci potest) Secundo sinthomata quum ipso connexa, vt loca quæ super iecur contexuntur, seu quæ eum premunt, imminuuntur, Tertio accidentia eius impulsu emergētia, sicuti aqua inter cutem, quæ raptim scir-

rhum consociari assueuit, est eius asserta vt magis illustrentur, de aqua inter cutem percunctari adoritur (quippe) quod ipsa machinari nequit, nisi iecur compatiatur: Secundo quod minime perpetuo huiuscemodi perturbatio ex iactura iecoris per essentiam germinat, quum hoc sæpissime excogitetur primum denudat quoniam iecinoris actionem sanguinem producere probum ascribitur, iccirco quum ipsum refragatur, & eius actionem refragari per opus est, quare cruor indecens & educationi haud consentaneus innascitur, qui peculiaribus a particulis repellit, & ad extraneas vt siphac & mirach transmittitur, & hydrops molitur: Et pro horum euidentia animum adhibere oportet, quod licet aqua intercutem sine hepatis dispendio prodere nequeat: quum ipsa non nisi ex eius facultatis imbecillitate gignatur: tamen iecinoris afflictio per essentiã, & per consensum repperitur, & hepar quandoque obluctatur, & aqua inter cutem nec imminet: quia virtus suam actionem non prætergreditur, sed ipsius contristatione increscente, perduranteque hanc virtutem destituere necessarium existit: & ea tempestate cibi succum in sanguinem crudum & indigestum festinabit, ex quo assertus affectus machinabitur: post hæc postremum purgat, quod hepar quan-

doq; gelidam in temperiem per aliarum partium consensum decidit, vt lienis ventriculi, cunctorumq; viscerum & præcipue ieiunii & venæ mesentarie, harum enim pruina, quãdo a rigiditate ipse corripiuntur, cunctis tunc hepatis venis impartitur, qua de re vsq; ad iecoris substantiam decurrit: sed si bruma, pulmo septumq; transuersum, vel renes afficiuntur: tunc venis in iecinoris gibbi constructis prius largitur: quum aliam ad sedem principaliter distrubui haud in spicitur, & sic venæ per consensum perturbantur; demum temporis processu iecur eadem hyemali perturbabitur intemperie, quare his nemo nisi sophista, aut sordidus obsistere poterit. ¶ (de obstructione) de iecinoris coarctatione ratiocinatur, & bis gemina deuelat: primo eius obstructionẽ efficacia argumenta cohibere denegat, & causam quippe promulgat: quoniam sime partis venæ, quæ a portæ vena pullulant, quod in gracilentissimas extremitates finem imponant, in propatulo elucet & quod eundem ad tramitem venarum extremitates a concaua procedentes vena, in gibbos hepatis destinatas, accedant, consimiliter liquet, sed quo pacto per ora inter se conferantur: cerni minime tribuitur, & ex his sedet animo quod visceris obstructio haud certa continet vestigia. Tertio quod cõ

cti consentiunt medici, ꝙ alimentum vniuersum ꝑ corpus impartitũ, oẽs per venas quæ in hepatis cõcauo locãtur defertur, & ad venas quæ in eius gibbo copulantur, transcendit, & has per extremitates proculdubio ꝑtransit. ¶ Quarto ex scirrho seu apostemate venarũ iecoris, quid incomodi prosequatur, exponit nam hi tumores venarum iter premunt, per ipsum non nisi tenuis sanguinis pars defluit: quare crassa cohibita perturbationes ex plenitudine concitãtur. ¶ (perscrutantibus) obumbratæ ambiguitati hic Galenus debitum pensitare apparet, quum sit assertum, si venæ iecoris apostemate laborant, ꝙ pars sanguinis exigua defluit, crassa vero detinetur, iccirco aliquis exquirere posset. tenuis pars quum penetrat, per quas transgreditur partes, & crassus in quibus supprimatur, soluit profecto: ꝙ aquosus sanguis ad concauam distribuitur venam, & quãcũq; per partem corporis labitur: crassus quidem si ex venarum coarctatione in iecinore reluctatur, ad ieiunum abigitur intestinum, & ab eo ad subtile & colon, & cæcũ, rectumq; sed si aliquis eum ad ventriculum transmicti profiteretur, infamẽ esse, fatur: quum in huius visceris obstructione, tumoribusq; minime hoc moliri conspicitur ¶ (verũ) de tribus aquæ inter cutem speciebus sci

scitatur, & bina tāq̄ primaria expedit: vt quis sanguis in hyposarcha gignitur, & autumat q̄ tam in supernis q̄ in infernis sedibus in perturbatione anasarca perhibita, & leuco phlegmatias pituitosus excogitatur sanguis: vnde ab Alman. fertur anasarca ab an q̄ est iuxta & sarcos caro, quasi iuxta carnem constipata: promulgatur etiam leucophlegmantia seu flegma albū a nostro sene Hippocrate vii. afor. si ab albo flegmate. Et Tertio de sinthomatum causis ipsemet Galenus pdicat, si concoctio radicitus in ventriculo prosternitur, afflictio ad timpanitem confle̅ctitur; & si in iecore, asclites germinat: & si vniuerso in corpore, hyposarca: cuius geminæ annotātur causæ: vna succus pituitosus crudus in cuius vnione a membris virtus excluditur nutritiua, quare in membrorum porositatibus constipatur, & ea inflat. Secunda fluuida materia instituitur, quæ a partium succis liquefacta in vacuitatibus, porositatibusq̄ earum retinetur, & eas inflat: vt secundo præsagiorum com. primo etiam ipse monet (¶ Secundo (per) gemina communia pandit: & q̄ vt nihil sanguinis quum egestione deiiciatur, cunctis hydropisis speciebus peculiare ponitur: sed hoc rationi, & principis Auicennæ sententiæ reluctatur: nam ratio clamat, q̄ si aqua inter cutem non

innascitur, nisi iecoris actio obluctatur, tunc quum sanguis in congruus efficitur: non mirũ apparet, quòd quandoq; per intestina deplicat, & cum egestione repellatur: eo quòd ad educationẽ tanquam ineptus renuit. Secundo Auic. fen. xiiii. iii. de hyposarchæ suspitionibus conspirat, quòd secundum plurimum hyposarcam fluxus ventris sanguinolentus, & naturæ lenitas ad albedinem tendens, consectatur: pro horum enitentia contemplari cogimur, quòd aut in venis copia crassorum excogitatur succorum, quæ transitus cohibent: & tunc inutilis cruor productus, quum ad sedes pergere nequeat, ad viscera deflectitur, & vesic instantiæ dimicát: aut abditus liberi reperiuntur, & eo tempore potius ad membra tanquam ad loca magis assueta quàm ad intestina decurrit sanguis, & taliter fatur hic Galenus, vt etiam ex supra hoc in commento promptis, decerpi potest. ¶ Secũdo quòd in aqua inter cutem & præcipue in asclitæ & in anasarcha siphac partes circũuicinæ succo ex satiantur aquoso: nam expultrix iecinoris facultas quum aquositatem, aut eius imbecillitate, vel aquositatis affluentia haud abigit, vel nec seiungit, ea tempestate quis quum sanguine deferatur, tamen pars incocta ad iecur, meseraicasq; reuocatur, & iecinoris transitus satiat, & sic ad siphac repellitur: consimi

liter renum aquositatis attractiua quum sit destituta, idem subministrat. ¶ (proinde) q iecur impugnatũ haud in sui essentia, sed aliarum per consensum partium hydropisin commouere posse testificatur: & bina prius pcurrit, vt q iecur hyemali ab intemperie alienatum, nec chilum honestum in cruorem conflectit: & q iecinore infrigidato, totius corporis venæ quum ipso refrigerantur: eo q venæ riui ipsius promulgantur. his præassumptis sedes enumerat, quarum errato, iecur aquã inter cutem inducit. quidem compliures extant: ¶ Prima lien: nam scirrho vel apostemate laborans, eius magnitudinis impulsu iecinoris vires bifariam labefacit: & quia eximiorẽ sanguinis affluentiam quam debet a iecinore lactat, quare iecoris facultas languescit. Secũdo lien copia atræ bilis reddundans, sui forti geliditate, iecur ad rigidam compescit eucrasiam, & modestum gignere sanguinem reluctatur. ¶ Secunda intestina adaptantur, & singulariter ieiunũ propter meseraicarũ multitudinem ad ipsum decurrentium, & gracile intestinum vicinitatis eius quum iecinore, quamobrem ex eorum pruinosa qualitate, aut apostematibus, vel doloribus, necnõ & dissenteria iecinoris vires deferuntur. ¶ Tertia mesenterium assignatur, cũ in eo obturatio, vel

apostema, aut iniqua intemperies iecur alterantia, excogitatur. ¶ Quarta pulmo & hoc binis rationibus, aut in eius glacialibus perturbationibus, vel quandoq; igneis, pcipue sitim solicitantibus intensam, ex qua afflictus ad crebram gelidæ aquæ deuorationem cohibetur. ¶ Quinta renes: & id aut quia pruinosi restituti, aquositatē a iecinore haud inescāt: vel quia eorum bruma, ipsum brumosum retractant: aut quia intense calorifici reintegrati, eum calorificant, & plusq̄ præsentaneum fuerit hauriunt: ex quo hepar in viriū lapsum precipitatur: aut eorum apostematum, vel obstructionis impulsu, vnde aquositatem nō absumunt, vel absumpta non transcendit, sed super iecur redundat: & ex hoc Auic compulsus, capite proprio orsus est: quāuis renes ægritudinem non cohibeāt: in viis tamen ipsorum ægritudinem compescunt, aquositatis ingressum prohibentem. ¶ Sexta exundantis sanguinis euacuatio vt emorrhoidalis, vel mēsalis adiudicatur, ex qua iecur suo a iusto calore exterminatur, & glacialē vendicat naturam, nam cunctas inter euacuationes nobilior & promptior ad hydropisin moliendam, sanguinis profluuium instituitur: quia id quod in corpore magis conspicitur oportunum, excluditur. ad cuius deiectionem, valentior conse-

quitur ariditas, & sic concoctionis imbecillitas. ¶ Alia mensalis, aut emorrhoidalis sanguinis suppressio, ad iecinoris caloris extinctionem insudans, asseritur. ¶ Consimiliter aquæ hyemalis affatim & minime congrua in hora sorbitio: nam illud est ex eis, quæ sedes refrigerat, quare iecur per consensum gelidum reddigitur, & per consequens priusq̃ iecur scilorotico ab apostemate occupet, aqua intercutem conducitur: & pro huius euidentia singularem annotat suspitionem, ꝙ vti ex ore ventriculi refrigerato, escarum auiditates crescunt, pari passu hac in hydropisi eædem conuocantur, & hoc ex gelida causa os ventriculi coarctāte, ex qua alimentorū optatum excitatur &c.

Ex his complura decerpo theoremata:

¶ Iecur gemino perturbationis genere, aut syncera intemperie, aut præternaturam tumore perturbari, sentit.

¶ Ostructionem in vasorum cardinibus eorum angustia moliri testatur.

¶ Sicuti dextro in latere grauedinem purum iecinoris apostema, parifilo cum tensionis sensu connexa, halitosum spiritum compaginatum esse, p̄dicat.

¶ Gibba in iecinoris parte apostema collectum, si eximium extiterit, tactu diiudicari, pror

mulgat.

¶ Iecoris concaua in parte innatum apostema, minime tactu, sed aliis ex coniecturis dignosci, hortatur.

¶ Octo esse ventris sub cute musculos, quatuor paria constituentes, profitetur.

Iecur sub pitoneo intra lacertos residere, iactat.

¶ Tres lacertos iecur amplecti, refert.

¶ Dextro in præcordio acerbitas, quæ vsq; ad furculas ascendit, exigua tussis, lingua in exordio rubea, post id in nigredinem conflessa, escarum imprecationis demolitio, sitis perpetua, vomitus tum puræ bilis, tum vitellinæ, & quasi æris erugo redhibetur, egestionis cohibitio, febris ardens si iecinoris non viget destrutio, hec in iecore flegmonem, si summiora herysipelam præsagiunt.

¶ Febres ventriculi, aut iecinoris impulsu concitatas, omnium acutissimas esse, ostentat.

¶ Febres assertarum sedium crimine solicitatas, vt crebrius in fixas cõmutari, fatur.

¶ Quemadmodum in iecinoris concauo apostemate congesto, nauseam, fastidium sitim, biliosum vomitum sæuiora, pari passu in gibbi apostemate in respirando dolorem vsq; ad furculas atrociorem machinari promit.

¶ Apostema quacũq; in iecoris parte cõstructũ indignationẽ vtrũq; latus dilacerat autumat.

¶ Quum lacerti qui super iecur deferuntur, haud intermittentes excogitantur: eorum apostematis magnitudo sensui minime innotescit.

¶ Quum scirrhosus in iecinore congeritur tumor, loca quæ super iecur conglobantur, imminui testimonium redditur.

¶ Iecoris scirrhum, hydropem ex improuiso cõsequi refert.

¶ Aqua inter cutem minime germinat, nisi iecur refragatur.

¶ Iecur sedes existit, cuius actio probum gignere sanguinem ascribitur.

¶ Vti horum locorum rigiditas, videlicet lienis, ventriculi, omniumq; intestinorum, venas quæ in iecoris parte plasmantur, donec eius ad substantiam decurrat, infrigidare potest, parifilo pulmonis, septi transuersi renum ve pruina, venas ingibbo residentes refrigerare conspicitur.

¶ Iecur per essenciam, & per consensum gelida ab intemperie discruciari, loquitur.

¶ Iecinoris vasa apostemate, vel scirrho laborãtia, afflictiões ex plenitudine cõcitaſ, gloriaſ.

¶ vti aquosus sanguis si concauam ad venam trãscendit, etiã vniuersum ad corpus delabitur, pari via si crassus sanguis in iecoris vasis eorũ angustia crassicieq; cohibetur, ad intestina reuocari indicatur.

¶ In iecinoris obstructionibus, eiusq; pternaturã tumoribus, sanguinem ad vẽtriculũ transgredi Galenus reclamat.

¶ In ihyposarcha vniuersum fere corpus pituitoso esatiatum esse cruore, explicat.

¶ In ihydropisi nihil cruentosum cũ eiectis excludi clamat princeps Galenus, licet aduersum Auic. exponat.

¶ Iecur pruinosa ab intemperie perseuerante cõuictum, chilum decentem in sanguinem conflectere, abnuit.

¶ Hæpar per essentiam & per consensum obluctatum, aquam inter cutem excitare, enodat.

¶ Iocinore refrigerato, totius venas cum eo refrigerari, asserit.

¶ Lien, intestina, meseraice, pulmo, renes perturbata, sanguinis profluuium, eiusq; suppressio, hydropisin gignere assueuerunt.

¶ Glacialis aquæ intempestiuæ sorbitio, anteq̃ iecur duritie attollatur, aquã inter cutim germinare consueuit.

¶ Aquam inter cutem ex hyemalis potione cõpatientes, alimentorum optatum eos cohibere, claudit.

Porro

POrro vtrum semper in morbo regio locus affectus sit hepar, an alia præterea dispositio hunc affectum efficere possit, deinceps scrutemur: si quidem videmus nõnunquam iecinore nequaquam affecto per morbi iudicationem, effundi ad cutẽ bilem pallidam. quo modo nõnulli quoque alii abscessus interdum euenire consueuerunt. Videmus etiam aliquando citra morbi iudicationem, sanguinem extranea quadam corruptione in bilem verti, qualis ferarũ morsu fieri solet. Etenim imperialium seruitorum quidam, qui viperarum venationi deputatus erat, quũ a vipera morsus esset, aliquanto tempore medicamenta, quibus vti cõsueuerat, potabat, quumq; vniuersi corporis color mutaretur, adeo vt porri colorem referret, accedẽs singula nobis enarrauit, cui epota theriaca; quam celerrime color secundum naturam restitutus est. Solent autem medici inuestigare, an assumpti veneni propria extant signa, eo quod sæpenumero videant, citra letalis veneni potionem humores similiter, vt epoto vene

no, corrumpi. Verum non mirum est, si sic aliquando mutentur humores, vt vniuersum corp⁹ euriginosum euadat. Quã quam fieri etiam potest, vt iecinoris secũdum naturam temperie mutata, humores huiuscemodi vitio afficiantur, & quidẽ citra obstructioné, aut inflammationem, aut scirrhum. Quinetiam manifeste quandoque videmus, vniuersum corpus herbis candenti pallore infectis similari, interdum plumbeum, aut etiam magis fuscum referre colorem, interdum etiã alias quasdam ineffabiles colorum proprietates, q̃ iecinore suo munere nõ recte fungẽte, accidere solent. Sic ob splenis quoque vitia, huiusmodi colores eueniunt: sed multo nigriores quam ab hepate. Quos vt clara interpretatione enarrare difficillimum, ita cognoscere facillimum est iis præsertim, qui illos sæpenumero cõspexerint. Etenim Stesianus quum medicorum iudicium subiisset, nescio quo pacto eorum non pauci abscessum in ipsius hepate consistere crediderint. Sed posteaquam longo tẽporis spatio, nihil se in melius proficere sentiret, me quoq;

vocauit. Igitur simulatq; domum, vbi iacebat, fuissem ingressus aspiciens eũ, hoc inquam scias velim, nullum tibi esse in viscere vitium, sed quid aliud te molestet nudatis præcordiis declarare conabor. Inueni ergo in ꝓfundis musculis abscessum, contracto iam pure, in medio spatio eorum musculorum, qui per trãsuersum incedunt, atque illorum qui oblique ab infernis sursum tẽdunt, qui (vt nouistis) medii sunt inter eos qui transuersi peritonæo incumbunt, & eos qui sub externa cute obliqui deorsum feruntur. Sic ẽt alios complures scitis me notasse, per colorẽ declarando, modo iecur modo splenem esse affectum, nulla audita præteritorum accidentium narratione, neque etiã per tactum inuestigato viscerum affectu. Proinde sæpenumero audiuistis me male imprecãtem iis, qui medicæ quidem professionis, quod ad spectatiuam pertinet, principes se esse iactabant, nullius vero ægri uolebant aggredi curationem. De quorum numero plurimi fuerunt tũ empirici, tum methodici, quibus si quis dixerit, fieri posse, vt solo perspecto colo

re, affecta sedes interdum cognoscatur: illi aperto ore, atque rabidi canis exemplo exerta lingua, impudenter ei resistunt.

COMMEN XII

DE aqua inter cutem præassumpto sermone; impræsentiarum regio de affectu agere insistit: vbi complura detegit, primario in loco quæstionem contemplandam excitat: & hoc quum fatur, si in morbo regio semper hepar afficiatur, vel aliquod præternaturam extat; quod assertam germinet afflictionem, etiam ꝙ iecur non refragetur: Sed sub sua vigeat valitudine. ℂ (Siquidem) suam auspicatur speculationem, ꝙ principalis prænominata sedes, etiam ꝙ suam patrocinetur symetriam, regia dispositio emergi potest: & bifariam ꝓbare insudat: & per creticam euacuationem, nam quandoq; vsu contigit, ꝙ bilis pallida, aut rubea dissociatur: & erga cutim per contristationis crisim repellatur, & perturbatio innascatur regia, & tamen iecur non affectum elucet: ex qua quandoq; aliqua cretica moliuntur apostemata: Secundo ex sanguinis deprauatione in bilem reiecti, vti amorsu ferarum sæpe excogitatur, quoniam sanguis in deteriorē reddactus, vniuersi corporis color

regius reintegratur. ¶ (Etenim) per linea mentum ſuum detegit propoſitum, inquo ge mina promulgat. & ꝙ a vipera quidam morſus, eius color porri colori conſentiebat: Secū do ꝙ ex thyriace deuoratione, ad priſtinum fuit reuocatus. ¶ (Solent) medicorum rimationem, debitumq; premere perſuaſum ha betur, & tria aſſerit. & ꝙ medici perquirere laborant, an ineſcati veneni familiaria extēt argumenta: quum multoties ſucci citra veneni lactationem, tantam deprauationem vendicare inſpiciuntur: vt veneni e poti corruptioni conueniant: Secundo debitum penſitat, ꝙ nec mirabile ſentitur, ſi aliquādo tali pacto corporis ſucci conflectantur, vt vnde quaq; corporis effigies eruginoſa reſtituatur: appen de præter veneni hauſtionem, diluit hoc prin ceps, quia posſibile eſt iecoris craſim deturpari & ex eo ſuccos deprauatos ſecluſis eius obſtructione, aut ſcirrho gigni: quandoq; vniuerſum corpus in colorem hærbarum inter viriditatem, albedinemq; exiſtētium, & aliquā do in plumbeum, eclypſatumq; colorem, ac alios indicabiles colores, iecinoris diſpēdio, conferre profitetur: quum iecur ſuo probe vti munere reluctatur. conſimiliter ob lienis crimen abſurdi germinant colores, verum tene broſiores ꝙ̃ a iecore, & hoc eius exiliū obum

bratione, vel virium destitutione: de quibus certare inhabile sancit, sed sciētia friuola eis impartitur, qui ea iugiter agnouerūt. ¶ (Etenim) sua promulgata per figuras exponit: q dam quippe medici quum stefiani contristationem abolere auspicarentur, me fugit, quo pacto eius iecur ab apostemate detineri conii ciebant, quum afflictio elongaretur, nec cruciatus ad felicia pergere dignoscebatur, quare Galenus accersitus fuit, qui in eius domum ingrediens, ante omnia prædicauit, ꝙ in iecore nullam cohibebat iacturam: Sed ventre nudato vexationem suam denunciauit, puta ꝙ infernis in lacertis apostema conductum esse diiudicauit, videlicet & suppuratum inter lacertos qui super ventrem in latitudine protrahuntur, & eos qui non recte ab inferiori ad superiora ascendunt, qui scilicet medii inter lacertos qui sunt super siphac, & eos qui sunt exterius, sub cute descendentes a superioribus ad inferiora non directe ascribuntur. ¶ (Sic etiam) complura claudit, & ꝙ aliquando sola coniectura sine præcursorum scisscitatione, iecur vel lien esse perturbatum constituit. Secundo aliquos criminatur medicos, qui primates esse gloriantur, verum languidos curare renuunt, & ii methodici, empiriciq; statuuntur &c.

Ex his has reseco normas.

❡ Iecur etiam q͞p sua fungatur valetudine, affectum innasci regium, testimonium reddit.

❡ Sanguis deprauatus in bilemq; conflexus, veluti a viperarum morsu moliri solet, & vndequaq; corporis colorem regium eum solicitare sentit:

❡ Viperarum morsum, porri colorem concitare promulgat.

❡ Corporis eruginosum colorem venenum deuorasse, asserit.

❡ Non semper vestigia epoti veneni, venenum in escasse statuunt, nam quandoq; ex iecinoris intemperie ad deterius redacta, conruptos absq; eius obturatione, aut scirrho prodere succos, argumēta absumpti veneni apparere, vt colorem herbarum, quandoq; plumbeum, & tenebrosum profitetur.

❡ Quum iecur suo aprobo reluctat̄ munere, deprauatos, iniquosq; succos germinare iactat.

❡ Ob lienis delictum abhorrentes pullulari colores fatur.

VERVM præsens sermō haudquaquam ad illos dirigitur: itaque ad aliud accidētium genus, quod sola iecinoris imbecillitate, quæ perse ac sine inflammatione,

euenire solet, continetur nunc transeam quemadmodum & de ipsius inflammatione, q̃ citra propriæ facultatis suæ imbecillitatem accidit, seorsum iã diximus: Cæterum postq̃ sanguinis generationem hepatis munus esse intelligimus, si causa aliqua fuerit, quæ hunc generare possit, eam hepatis propriam facultatem esse dicemus. Propriam autem diximus, propter eas q̃ omnibus corporis nostris partibus communes esse dignoscuntur, quas in libro de naturalibus facultatibus iam percurrimus, attractricem dico, & retentricem, & expultricem. Nanq; quarta generatum quidem alteratrix, speciatim vero sanguifica vocatur. Porro omnium facultatum essentiam, in peculiaribus partium temperantiis consistere didicistis. proinde quum iecur ad aliquam octo intemperantiarum labitur, accidet viribus ipsius noxa, quæ illi intemperantiæ peculiariter debetur. Sed de iis generalem scripsimus sermonem, in tertio libro de accidentium causis, proprius autem cuiusque secũdum speciem partis: communi ad portionem respondet. Igitur cali-

dæ iecoris intemperantiæ, cum conten-
tos in ipso humores, tum eos qui per me-
senterii venas deferuntur, & assant & adu
runt: frigidæ autem, contentos iam in ip
so humores crassos, atque ad fluxū & mo
tū contumaces reddunt. id vero quod ad
ipsum fertur, & pituitosum, & crudum,
& semicoctum efficiunt. Sic de reliquis
quoq; duabus dicendum est. Arida qui-
dem intemperātia, ficciores, crassioresq;
humida vero magis tenues, aquosioresq;
reddit humores. Igitur quum alui sedimi
na, aquæ in qua nuper mactata caro ablu
ta est, similia esse videris efficacissimum
inde affecti iecinoris signum elicere ne-
quaq̃ dubiteris. Ac nominantur hepati-
ca ea præcipue, quæ ob imbecillitatē ip-
sius deiiciuntur. quippe ad iecoris essen
tiam pertinēt huiusmodi affectus. Atqui
didicistis cuiusque primorum corporum
essentiam ex quatuor qualitatum consta
re temperamento. Sic etiam quum fæci
sanguinis similia per aluum excrementa
deiiciuntur, iecur affectum esse coniiciē-
dum est. Vt enim tenue & saniosum excre
mentum, infirmi iecinoris, sanguinem

creare non potentis: ita id quod fæci si-
milatur, super assantis sanguinem hepa-
tis indicium est. Neque enim a memoria
vestra decidit, quum sæpe videritis quos
dam in primis quidem saniem, & cruenta
quædam, dein tractu temporis crassum,
ac melancholicum sanguinem, postremo
atram quoque bilem, & quidem sincerā,
deiicere. Accidit autem interdum, vt hic
affectus, ob frigidam intemperiem citra
febrim incipiat, quādo tenuis sanies san-
guinis excernitur. deinde tractu tempo-
ris, corrupto in viscere sanguine, febris
superuenire solet. quæ tamen ab imperi-
tis vsqueadeo negligitur, vt laborantem
interdum nequaquam febricitare putent
quippe hunc affectum ob inediam acci-
disse existimant. Si quidem quod nulla
sit ipsis cibi cupiditas potius quā ob me
dicorum institutum, laborantes a cibo
abstinere inuenerunt. Itaque quum inte-
rim nihil excernatur videaturq; laborans
omnino liber a febre, balneis eum expo-
nunt, ac debitam victus rationem præscri
bere negligunt. Quocirca rursus corru-
ptos cibos aluus deiicit, quos deinde he

paticorum excrementorum nonnihil sequitur. At nonnulli qui ob frigidam intemperiem laborare incœperunt, non solum non perdunt cibi cupiditatem, verumetiam interdum multo magis quam antea, se appetere aiunt. Calidas vero intemperies, nunquam comitatur ciborum appetentia, sed inedia grauis, sitis vehemens, febris insignis, vitiosorum humorum vomitus. Hæc sunt propria hepaticorum accidentia. sic enim nominari iã dixi eos, quibus visceris ipsius vires fuerint imbecilles. Qua in re vulgus medicorum errans, hunc affectum putat esse dysenteriam. Inflammationem aũt alia (vt dictum est) sequuntur accidentia. Quũ itaque ambo interdum affectus cõueniant, vtriusq; accidentia simul apparere solent quæ in promptu medicũ habere oportet. Sic enim nõ solum laudabũt nos, sed admirabuntur etiã ii, qui opera nr̃a indiguerint, præsertim si accidentia quoque quæ aliis morbis cõmunia sunt, insup ꝑspexerimus, veluti quod dolor ad nothas costas ꝑuenit, qđ iugulus detragi videt, qđ ſpiratio parua reddit & frequẽs. Eq-

dem quum primum Romam venissem, magnifice admiratus est me Glauco philosophus, ob huiuscemodi quandam dignotionem. Etenim per viam mihi occurrens, oportune (inquit) aduenisti, iungensque dextram dextræ, proximi sumus (inquit) laboranti, quē nuper vidi, itaque oro, vt vnamecum ad ipsum venias, est autem Siculus medicus, quem nō ita pridem mecum ambulantem vidisti. Ego vero, quid, inquam, molestat ipsum? Tum ille & copiose admodum, & aperte id declarare aggressus est. Neque enim adeo erat vafer, vt aliquid me celare posset. Quoniam heri (inquit) & Gorgias & Apelas mihi nunciauerūt, notiones, præsagiaque edidisse te, quæ ad diuinationem potius quam ad medicinam pertinere videbantur: cupio equidem periculum facere, nō adeo vt tuam experiar doctrinā, q̄ vt sciā num tanta sit in arte medica, tū cognoscēdi, tū præsagiendi facultas. Interim quū hæc diceret, venimus ad laborantis hostium, vt neque verbo, eius prouocationi respondere, neque etiam ea quæ sæpenumero me dicere audiuistis effari possem.

quod scilicet multa interdum nobis fœliciter facileq; apparet, interdũ vero omnia sunt ambigua. atque iccirco & alteram, & tertiam quoq; inspectioné expectamus. Itaq; in primo statim aditu obuiam nobis venit quidam, peluim a cubiculo efferés ad latrinam, continentem tenuem cruoris saniem, carnium nuper mactarũ ablutioni haud absimilem, euidentissimum affecti iecinoris indicium: qua vix: dũ inspecta, vna cũ Glaucone ad medicũ ingressus sum. Apprehendit itaq; manũ in carpo, id est brachiali, quo intelligerem vtrũ inflẽmatio, an sola imbecillitas esset in viscere. Quia vero (vt diximus) medicus erat, nuper, inquit, a deiectione decubui, itaq; perpẽde arterias ob id quod surrexerã crebrius pulsare. Hæc quum dixisset, inueni equidé inflãmationis indicium. Prospiciensq; ad fenestrã hyssopũ ex aqua mulsa decoctũ, in olla considera ui. proinde cogitaui, medicũ se pleuriticũ esse putare, dolore videlicet nothas costas infestante, qualis iecinoris quoq; inflãmationibus aliquando accidere cõsueuit. Hunc itaq; quum sentiret, essetq;

ſpiratio & parua, & crebta, atq; exigua tusſi infeſtaretur, pleuriticum ſe eſſe exiſtimabat. quãobrem hyſſopum quoq; ex aquamulſa præparauerat. Intelligẽs itaq; ego, quod fortuna viã mihi præbet, qua apud Glauconem clarum nomen adipiſci poſſem, manum eius ad nothas in dextra laborantis latere coſtas detuli, indicatoq; loco, dixi eum ibi dolere. Quod ipſe fateretur, Glauco ex ſolo arteriarum pulſu, exiſtimans me ſedem affectam inueniſſe, plane admirari me cœpit. Verũ vt vehementius ſtuperet, hæc quoq; addidi, Quemadmodum hoc in loco dolere te confeſſus es: ita velim fatearis, etiã tuſſiendi cupiditate vexari te. etenim ex lõgis interuallis, tusſis exigua, arida, & qua nihil expuis, moleſtare te ſolet. atq; ita me dicente, incœpit forte fortuna, huiuſmodi quadam tusſis ſpecie (qualem iam diximus) tusſire. qua de re tanta admiratione Glauco commotus eſt, vt continere ſeſe non valens, magna voce exclamando, in laudes meas prorumperet: Tum ego non puteris, inquam, ſola hæc ex arte poſſe præſagiri. Sunt enim alia

quoq;, quæ nunc dicere aggredior, quibus & laborans ipse testimonium feret. Itaque rursus incipiens, dixi: Quum magnam trahis spirationem, dolor ea parte, quam notaui, vehementius te cruciat, sentisq; in dextra præcordiorum parte grauitatem. His auditis ne infirmus quidem sese potuit continere, quo minus præ vehementi admiratione, vna cum Glaucone exclamaret. Itaque sentiens equidem arridentem mihi fortunam, de iugulo quoq; quod videlicet ad inferiora trahi videretur aliquid efferre volebam. At quia magnas inflãmationes, quemadmodum & scirrhum, id comitari solet, dicere nõ sum ausus, veritus ne laudem quam antea de me excitaueram, sauciarem: Verum quũ animum induxissem me tuto aliquid eloqui posse, aspiciens laborantem, haud ita multo post (inquã) iugulum ad infernas partes detrahi senties, nisi fortasse id iam antea tibi euenerit. At quum hoc quoque fateretur, conuersis equidem oculis ad ægrotantem mirifice attonitum, vna (inquam) addenda est prædictis diuinatio. Etenim di-

cā, quā de morbo suo laborans ipse habuerit suspitionē. Tū Glauco, ne de hac quidem diuinatione desperare se aiebat. Laborans autē incredibili hac pollicitatione, in stuporē adductus, & acriter me intuens, quid essem dicturus, attenta mēte expectabat. Igitur dicente me, quod infestantem morbū pleuritidem esse putasse, ille ingenti cū admiratione, huius quoque rei se testem exhibuit id quod ēt affirmabat ex astantibus vnus, qui paulo ante latus eius ex oleo fouerat. Atq; ex eo tempore Glauco tum de me, tum de vniuersa arte, quam primam cōcepit opinionem, quū antea nihil magni ab arte expectaret. vt pote qui nunquam cū consummatis in arte viris versari consueuisset. Hæc ideo dicere volui, vt intelligatis, q̃ accidentia cuilibet morbo propria sint, & quæ aliis quoque morbis cōmunia, ac præterea quæ ab vtrolibet genere sint inseparabilia. Item quæ magna ex parte, & quæ raro videri solent, atque ea quæ ancipitem habent euentum, vt si aliquando fortuna huiusmodi vobis occasionē qualem mihi fuisse oblatam iam dixi, præ

beat, ea cõmode vti sciatis. Sæpe enim fortuna, non contennendam adipiscendæ laudis ansam suggerit, ea tamen vulgus medicorum ob imperitiam vti nescit Quanquam doctissimus quisq;, quum accidentium aliquod huiusmodi conspexerit, haud difficulter reliqua quoque inueniet. quorum alia quidẽ necessario, alia vero magna ex parte, locum affectum & morbũ ipsum sequuntur.

COMMEN. XIII.

PRAESENTI in oratione de alio iecinoris sinthomatum genere agitare elaborat, puta de nuda iecinoris lassitudine, apostematis vi̅cio secluso, & tali pergit ritu: primo suã hac in litera pandit intentionem: & hoc cum sentit (verum præsens sermo haud quaquam ad illos scilicet empericos & methodicos supra assertos dirigitur, sed ad aliud sinthomatum genus puta ad iecoris destitutionem, ab apostemate relegatam, transcendi pollicetur.

¶ (Cæterum) quæ peculiaris iecoris actio exponitur, ac quot, quæ ve communes cuiuscunq; sedis attenduntur facultates, deregit, nam iecinoris partes sanguinem gignere pro

mulgantur: & si aliqua causa quæ cruorem germinaret, excogitari posset hanc familiarem concitati visceris insinuare per opus est: appendit causam, cur propriam explorauit, autumat alias ob virtutes qaæ cæteris communes adaptantur, quas incompendio de naturalibus facultatibus annotasse, profitef, vt appetitiua seu attractiua, & retentiua, expultrixq; quarta alteratiua generaliter, sanguifica vero specialiter: verum harum euidentiā: in particularibus locorum temperantiis haberi monet. ℭ (Proinde) de in temperantiarum numero iecori obuiantium, necnon ex eius in eas lapsu, quæ dispendia prodeant promit, qppe iecur secundum aliquam octo eucrasiarum sua amoderantia exterminari conspicitur, & in quacumq; criminatur: semper consimilis eucrasiæ innascitur iactura: Quam obrem de numero earum minime sermocinari insistit: quum ex loquutis in libro tertio de accidentium causis certum habeatur: octo enim esse, quatuor simplices, & quatuor compositas orsus est: verum imminentia incomoda dumtaxat denudat: vt si iecur per calorificum sua a modestia recedat, ea tempestate succos in eo connexos, ac venas per meseraicas decurrentes assat, & reuera adurit, si gelida eos ingrossat, & ad fluxum, motūq; de

tinet: quum rigidi coarctare, immobilitareq́; ac succum pituitosum crudum subministrare munus extat, & ita de reliquis promulgandū esse, apparet. ¶ (Igitur) iecur esse perturbatum per aluum eiecta diiudicare hortatur: quum afflictus quidem loturæ carnis consentientia excrementa inferiorem per sedem abigit, tunc iecur contristatum esse, & propria contristatione asserit, quoniam familiaris, hepaticaq́; vexatio perhibetur: quæ iecinoris defectionis impulsu pullulat: sicut intimata vti mactatæ carnis egestio, quæ ex iecoris maleficio puta concoctiuæ diminutione, nec ꝓbum edere sanguinem suppetentis, innascitur sed ꝙ talis egestio iecur esse refragatum efficacissime statuat, ex hoc illustrat medio, quoniam primorum corporum substantia ex quatuor qualitatum temperie constat, & iccirco si ea quæ per aluum repelluntur, feci sanguinis consimilia elucent, iecur obluctatum esse, seu in sanguinem gignendo desertum esse, enuncia: sed tenue, saniosum eiectum, sanguinem haud decentem producere sufficientem, testimonium reddit: verum hoc compluribus coniecturis, vt a veritate non recedat, corroborari oportet, quas ingeniosus lector ex se sciscitari poterit: & si vini fæci proportionatur, iecur sanguinem super assare attestatur.

(Neque) de iecorali profluuio pruinosa ex intemperie concitato, sermocinatur, vbi bis gemina indicat: in exordio speciatim, ab horrentiamq; solutionis, & hoc si imprimis egestio fuerit saniosa & sanguinolenta: dein de cunctabitur, & crassa, melancholicusq; sanguis machinabitur. & postremo pura atrabilis quare hæc perturbatio quandoq; hyemali ab intemperie citra febrem auspicatur: & hoc quando gracilentus, eruginosusq; sanguis excluditur: Sed eo detento, quum iniecore deprauatur, febris germinat: Tertio (quæ) vulgares laces sit medicos, eo q febrem ipsam minime percipiebant: immo eos contristatos a febre conreptos esse, reprobabant: & si febrire consentiebant, ex escarum denegatione, concitatam esse coniiciebant: verum inedia non medicorum impulsu, sed appetitus orbatione, eos fungi excogitabant: & quum febrili ab affectu languentes nudatos esse conspiciebant, lauacris, vendicabant: & denuo fluxus non hepaticus, sed corruptarum escarum reuocatur: Quarto (at) iecinoralem fluxum ex gelida vel ignea qualitate congestum aliqua per argumēta dignoscere monet: quoniam si ex rigida innascitur: alimentorum imprecatio pocius crescit q̄ decrescit: sed ex calorifica aduersa vt escarū in appetentia: eximia in edia;

sitis, febrisq; valida, iniquorum vomitus succorum intimantur sic igitur Galenus, iecoris defectione laborantium, asserta sinthomata esse, claudit. ¶ (qua in re) medicorum crimen, ac quæ inopinate medicus intus noscere cohibetur, enudat: ipsi enim ludificatione capti, iecinoralem solutionem, dysenteriam esse sancierunt: Secundo q̃ iecinoris apostema accidentia consequuntur, appende scilicet q̃ nec eadem sicuti quæ dyssenteriam associantur, extant accidentia, q̃uis ambæ perturbationes consentiant, ac eorum accidentia vna compaginentur: Tertio q̃ medicus hæc vestigia animo repetere debet: & tali pacto celeberrimus ab afflictis amicis habebitur: præcipue si his vestigiis alia, quæ aliis conferunt, connectas, vti est acerbitas quæ vsq; posteriorem ad costam ascendit: in quo refragatus furculas interius attrahi, suspicatur: anhelitus spissus, purusq; molitur. ¶ (Quum primũ) sedem obturbatam, ac obturbationem ipsam particularem per exercitationem portendere insudat: quæ autem ex his compendiosa resecari queunt in theoramatibus annotabuntur: tu autem Galeni historiam lege. ¶ Postremo (hæc ideo) suæ historiæ rationem adducit: quæ quum innotandorum exaratione lucidius illustretur: sub silentio transeo.

Ex his hæc emergunt memorabilia.

¶ Peculiarem iecinoris actionem, probum gignere sanguinem, enunciat.

¶ Quum quatuor quacunq; in sede vt attractiua, retentiua expulsiua, alteratiua resideant facultates, quartam sanguificam esse, ꝓfitet.

¶ Octo intemperantias esse, prædicat.

¶ Ex intemperantiarum iecinoris excessu, iacturas quæ germinare solent, promulgat, puta ignea succos in eo conductos, ac per meseraicas vagantes assat, & adurit: rigida eos incrassat: ac ad motum, fluxumq; imobilitat, & pituitosos producit succos: Arida aridiores, crassioresq; succos, humida humidiores, gracilentosq; cõcitat.

¶ Egestionem lotura carnis fere inquinatam, iecur perturbatum esse, iactat.

¶ Primorum substantiam corporum ex quatuor qualitatum modestia esse, testatur.

¶ Vti per aluum eiecta, fæci sanguinis proportionalia, aut tenuia, & saniosa iecur obluctatum esse, pari passu fæci vini consimilia, iecur sanguinem incendere, indicare autumat.

¶ Egestionem primo saniosam, & cruentosam, deinde crassam, & melancholicum sanguinẽ: postremo puram accessuram atram bilem: quãdoq; a iecoris gelida in principio in temperie sine febre, in processu vero cum febre, sangui

ne iam deprauato, moliri promit.

¶ Sicuti iecoralem ad fluxum ex eius hyemali in temperie congestum, escarum optatum annectitur, pari filo ex calorifica opposita vt eduliorum in appetentiā, sitim, vehementē febrē prauorū vomitum succorum cōuocari, sentit.

¶ Fæces saniosas, tenuis sanguinis, loturæ carnis consimiles, dolorem posteriorem ad costam ascendentem; pulsum spissum, paruūq;, exiguam tussim sputaminibus euolutam, in expiratione acerbitatis auctionem, dextra in parte præcordiorū grauitatis sensum, furculorum inferius tractionem, calorificum iecinoris apostema præsagire censet.

¶ Furculorum inferius tractionem, calida, duraq; apostemata consequi fatur.

¶ Medicus si quæ iudicanda extant, rite decernere cupiet, fortuna vobis secundam suggerente occasionem, propria cuiuscumq; perturbationis accidentia, ac quæ aliis afflictionibus communia, & quæ semper afflictiones associantur quæ multoties, & quæ raro, quæ ve mediocriter, summo cum studio indiiudicando insistere committitur.

¶ Fortuna multoties magnæ laudis semitā suppeditat: tñ vulgus ob horriditatē ea fūgi, ignorat.

¶ Accidētia quædā necessario, quædā magna ex parte affectū, & locū affectū cōsectari explorat

VERVM meminisse debetis generalium præceptorum, quæ & vniuersa appellantur, & quæ multorum specialium communia sunt, vt ea in particularibus proinde discernere discatis. Est igitur cõmunis sermo, quẽ inuenire proposui, de naturalibus facultatibus, quas in qualibet parte generatim quatuor esse didicistis. Primã voco attractricem, quæ peculiares parti succos, alendi ipsam gratia, & appetere, attrahere potest. Altera deinde est, quæ alteratrix dicitur, qua succus attractus similis euadit parti quæ alitur. Huic aliæ duæ ministrant: Retentrix, quæ suo munere fungitur, quando pars attractum succum coquit, donec in suam ipsius naturam eũ mutauerit. Et expultrix, quando a coctione, quod inutile est, excernit. idq; excrementum vocatur. Has itaq; facultates in qualibet affecta parte, vtrum validæ sint, an infirmæ consideretis hortor: vt in hepate, quoniam de hoc dicere instituimus: vis attrahendi si quomodolibet afficiatur, cibum in ventriculo iam in succum transmutatum relinquet, vt per aluum exacte confectus, liquidus, & haudquaq̃ exicca

tus excernatur. Atq; hoc quod ipsa affe-
cta sit signũ vobis erit. Quicquid enim
ab aliquo tanq̃ a causa procediit, id etiã
illius signum esse constat. Hunc affectum
nonnulli ad Mesareum pertinere autu-
mant, vocantq; sic laborantes Mesaricos,
eo q̄ vident cibum per venas mesareo &
mesenterio intextas, trãsmitti, vt solebat,
non posse, eodem seducti errore, quo ii
qui manus eorũ, quos syncopa, vel cor-
dis, vel stomachi vitio, prostrauit, affectas
esse arbitrantur: vtpote quæ haudquaq̃
vt antea, munere suo fungantur. Quippe
iecur, mesarei venis veluti manibus, quæ
ex ventriculo ei cibum afferant, vtitur. Si-
militer etiam falluntur nonnulli, vbi cru
ra resoluta sunt, ob affectum aliquem, cã
spinæ partẽ, quæ iuxta lumbos est, infestã
tem, quippe neglecta spina, cruribus re-
media adhibẽt. Igit̃ si mesenteriũ vel in-
flãmatione, vel alio eiusmodi affectu labo
ret, hũc proprie ad ipsum referemus. si ve
ro iecur ob imbecillitatẽ per venas suas ci
bũ allicere neq̃at, ñ mesẽterio, id ẽ lactib⁹
sed iecinoris, remedia sũt adaptãda: Quẽ
admodũ ne resolutis q̃dẽ vel manib⁹, vel

cruribus, ob affectum qui in spina consi stit. Verum vbi vel inflãmatio, vel erysipelas mesenterium afficit, haud ita difficile est discernere, si alui excrementa diligenter consideres. Neq; enim solum qualia excerni diximus in iecinoris imbecillitate, quum ad sese cibum trahere non potest, talia plane deiiciunt, sed apparet ẽt, veluti ab inflãmatione, sanies quædam admixta. Nam ab omni parte inflãmata, cui spissum, crassumq; tegmen, non incũbit, in primis quidẽ tenuis sanies defluit, quæ, concocta deinde inflãmatione, & crassior, & puri similior redditur. Quũ ergo nulla existente in iecore inflammatione, huiusmodi quippiam, cum excrementis succi speciem consequutis, deiicitur, in mesario affectum esse censendum est. Igitur vt non potente ob imbecillitatem hepate succum a ventriculo attrahere, attrahendi facultas afficitur: ita quum retinere nequit, comprehendens, continensq; facultas, infirma putanda est. Proinde in primis quidẽ cruorem saniosum excerni videmus, postea vero crassum, & fæculentum. Similiter aliæ quædam eue-

niunt excretiones, non quidem ob imbe cillitatem, sed ob expultricis facultatis robur, ratione plenitudinis, & quidem sæpenumero integra etiandum constante valetudine. Sic plerunq; pars aliqua, quũ affecta est, per hepar purgatur viribus ipsius iam factis robustioribus. quippe concoctis in ipsa vitiosis humoribus, sequit̃ excretio, sed ita sequitur, vt vtiles humores retineantur, expellantur vero inutiles. Atque sunt nonnulli qui huiusmodi vacuationes nominẽt cruentas dysenterias, quæ euenire solent quibusdam, vel mutilato aliquo membro, aut vbi quis in exercitatione educatus, ad ocium se conuerterit. Ac solet quoq; mulieribus retentis menstruis huiusmodi per sedem vacuatio fieri. Atq; interdum per vomitũ quoq; eandem ob causam. Verum his sincerus sanguis excernitur, similis ei, qui ab hostia interfecta profundi consueuit, modo infeme per aluum, modo per superiores etiam partes. At per erysipelata, & inflãmationes, accedente concoctione, vitiosus, cœnosus, & putris, deiicitur. Atq; vt in hepaticis affectibus (quanquam ra-

ro) medicamẽtorum auxilio, robustiore euadente iecinore, interdum deiiciuntur excrementa, tum colore, tum odore pessima, purgato ita viscere: sic eodem modo vrinæ quoque deteriores redduntur. q̃bus imperiti medici nonnunquam decepti, grauis morbi periculum subesse arbitrantur. Et enim quibus sine ratiocinatione, rudis duntaxat experientia suffragat̃, de his quæ raro eueniunt experimenta habere non possunt, veluti eorum quæ sæpenumero accidunt facile meminerunt. Quod autem protracto per longum spatium morbo, apparentibusque notis concoctionis, huiusmodi fiant euacuationes, non semel duntaxat, immo creberrime, ex enarrationib⁹, quas in Hippocratis opa edidimus, didicistis. Igitur quemadmodum retentrix facultas quum imbecillior est, ac rem quæ ipsam grauat, retinere nõ valet, vis expultrix id quod molestat euacuat, ita infirma expultrice, res quæ dã re tineri solent, facultate retentrice non admodum grauata. Nam in quolibet instrumẽto, alias alia facultas, vel fortior fit, vel imbecillior, facta videlicet ad actioné rela

tione.ſi mō vniuſcuiusq; facultatis ratio-
tionē intellexerimus. Nā re vera tota ſemp
particula, ſecundū tēperamenti quod ei
frequentius ineſt, agit proprietatem. Ve-
rū aliquando rē grauantem ſubſtinet, ac
longo temporis tractu eam vincit, confi-
cit, alterat, & concoquit. deinde rurſus a-
lio tempore, rei infeſtantis vel qualitatem
vel multitudinem ferre non valens, ad ip
ſius excretionem inſurgit. Quemadmo-
dum rurſus vbi interdum magna afficit
moleſtia, ipſam rem moleſtantem deiice-
re cupiens viribus grauisſime proſtratis,
ob imbecillitatem id efficere non poteſt.
Igitur hæc omnia in quouis naturali in-
ſtrumento perpendere, atq; mentem in ip
ſis dignoſcendis exercere debetis. Sic .n.
inuenietis partium quarundam affectus,
antea haudquaquam indagatos, veluti
folliculi quidem fel continentis. Si enim
(vt oſtendimus) bilioſum humorem ad ſe
trahit, quemadmodū renes vti ſanguinis
ſerū, aut ſplen, id quod vini fecibus, aut
amurcæ ſimilatur, accidit interdū, vt ob
huius folliculi imbecillitatē, impurus fiat
ſanguis, atque iccirco alia eueniat regii

morbi species, præter eas tres quas iam supra proposuimus. Ac nonnunquam ita repletur etiam (quẽadmodum vesica q̃ vrinæ est conceptaculum) vt euacuari nõ possit, aut quia obstructus est, aut quia secretoria ipsius facultas est imbecillior. Veluti etiam, quum obstructis, aut infirmis vasis, quæ ab ipso exorta, ora sua in hepar extendunt, biliosum humorem interdum attrahere non potest. Proinde excrementorum proprietatem in morbo regio considerare, perquam necessarium est. id enim non mediocrer obis ad huiusmodi notitias auxilium suppeditabit. Hæc equidem considerans inueni quorundam regio morbo affectorum excrementa, flaua bile vehementer colorata, similiter etiam & vrinas, itẽ per cutẽ quoq;, vt nonnullis plurimum flauæ bilis a balneo profundi, ita aliis plurimum ipsius retineri, ac perquam exiguum effundi cõperimus. Hanc rem si accuratiori experimento intelligere volueritis, nulla prius adhibita vnctione, homini sudorem strigili auferri iubete. videbitis profecto non eodem modo in omnibus, strigilis conca

nitatem impleri. vtpote quod in aliis magis aquosum atq̃ in aliis magis biliosum est. Itaque loci affecti notitia vobis multo erit dilucidior, si cum prædictis hanc quoque notam adiciatis. Quidam enim acuta biliosaq; febre laborans, die septimo multa flaua bile ad cutem transmissa, a morbo liberatus est, mansitq; sequentibus deinde diebus auriginosus. Itaque & excrementa, & vrinas considerauimus. vtrisque vero secundum naturam se habẽtibus, atque ob eam causam nullum visceris affectum declarantibus, venit in mentem, fieri posse, q̃ translata in cutem bilis crassior esset. qua ratione promotus, discere volui qualisnam esset sudor. illo aũt apparente aquoso, conieci bilem esse dissipari contumacem, præcepi itaq; laborãti, vt aqua suapte natura calida, & cui discutiendi vis esset, vteretur, ac præterea victum adhiberet humidiorem, qui humorum crassitudinem moderate posset extenuare. Hic autem bonam valetudinẽ consequutus est vnico auxilio, & notitia confirmata, & curatione absoluta. Quin etiam alium multam in strigili bilem relin

quere vidimus, vnde eam plurimam in vniuerso corpore procreari perpendentes, ipsum adhibita idonea curatione sanauimus. Quibus vero citra febrim morbus regius accidit, vrgente in dextra præcordiorum parte grauitatis cuiusdam sensu, iis omnibus aperiens (vt scitis) obstructiones & cibis, & potius, & medicamentis extenuantibus, deinde medicamentũ quod bilem ducere posset exhibens, eorum plurimos vna die sanitati restituim⁹. Qui vero purgatione liberari non potuerunt, iis rursus valentiore ad aperiendum data potione, medicamétum, quod vehementius purgaret, exhibui. Sic deinde sub fine purgationis cærulea potius quam flaua bilis, cum acri mordacitate secernebatur. In iis conieci fellis folliculum simili quopiã affectu laborare, qualis in vesica exuberante vrina interdũ fieri solet: etenim adeo multam nonnunquã recipit, vt nimis intenta nequeat eam, q̃ in ipsa continetur, expellere. Verũ in vrinæ receptaculo (neque enim absurdum fuerit, vesicam ita nominare) bifariam id fieri solet: interdum ob excretoriæ facutatis

cultatis imbecillitatē. Interdū vel ob grauem somnū, vel negocia quæpiā, retenta vltra quam par est vrina, quæ deinde vesicam nimis intendens, hac ipsa ratione vires eius prosternere potest. At fellis folliculus, vtpote cui nullum succurrit ab animali facultate præsidium, vnicum habet imbecillitatis principium, veluti cætera quoque naturalia instrumenta, a partis intemperie ortum.

COMMEN XIIII

PRINCEPS hodierno in textu iecinoris dispendiis cardines imponere inuigilat, & sua in speculatione nec singulare asserit. Primo enunciatum quodam animo repetendum hortat, puta ꝙ vniuersalia recogitare theoremata oportet, vt per ea particularia agnoscere possis, quoniam particularium exercitatio neq; late tepide sine vniuersalium scientia moliri contigit, vt ipse etiam nono methodo med. cap. vi. olfecit. ¶ (Est igitur) quoddam commune pandit, ꝙ quacunq; in sede corporis quatuor excogitantur virtutes: Quarum vna attractiua siue appetitiua fertur, quæ escas educandi impulsu, parti in escat familia-

res: ¶ Secunda alteratiua vel mutatiua intitulatur, per quam lactatus succus imparticulæ consimilem substantiam reiicitur. ¶ Aliæ vero binæ his subministrant, vt retentiua quæ suis fungitur partibus, quousq; quod ad eam hauritur, concoquitur. ¶ Quarta expultrix ascribitur, insudans quando excrementa ex alimentis concoctis, resecata excogitãtur. ¶ (has itaq;) quæ medicus quacũq; in sede corporis percuntari compescitur, purgat, scilicet q̧ disseminatæ facultates quo pacto quocumq; in obluctato loco resideant, vtrum neruosæ, vel seniles, vti de iecore sedet animo, nam si secundum attractiuam facultatem refragatur, alimentum q̃uis in ventriculo probe concoctum repperiatur, iecoris attractiua huad alimentum chilificatum attrahet, sed in ventriculo deserit, & per viscera humidus, teuuisq; repellitur, quum aquositas eius minime arefacta extat, & hoc ex argumento a virtute emergente, diiudicari ponitur, quum in virium lapsum irruit, sed q̧ iecur aduersatum extat, ex hoc comprobat enunciato, nam omne quod ab aliquo prodit, quod eius conspicitur causa, est significatio eiusdem aquo est. ¶ (hunc) afflictio in qua esca honeste in vẽtriculo chilificata, ad intestina, & nec ad iecur transcendit, cui sedi sit ascribenda, expe

nit, vbi complura detegit, principaliter quorundam indicat rationem, quippe aliqui sentiunt, quod asserta contristatio obluctatis meseraicis eroganda videtur, Secundo (eodem seducti) eam bifariam criminatur, nam perturbatio parti vendicanda perturbatæ, & sic si mesareum oppugnatum, ei & non iecinori largienda, vt pauloante intimati promulgabant, vnde hi vitio detinentur, sicuti illi qui syncopæ impulsu, ex ventriculo, vel corde cōcitatæ, manus esse exagitas sanciunt, cum manus vt assueuerunt, haud commouēdi vim habeant verum hæ venæ quæ inter ventriculum & intestina, atque iecur contexuntur, quasi manus ad iecur conformantur, quum alimentū ex ventriculo ei suggerant. ¶ Subsequenter eam, quo ad curationis modū arcessit, quidā profecto pedibus in vigilabant, detrimento innuca vigente, eo quod ibi oblaniationem residere suspicarentur, quare nucam deserentes, pedibus sedulitatem imponunt; sic igitur recte explicati, insimulandi, quum non veram diiudicent sedem alienatam, nec proba fungantur dissipatione, quoniam si mesareum aliqua iactura vt apostemate vel alia laboret, tunc eam in eius essencia constructam esse coniicere impellitur, & taliter si iecur eius defectionis inductu, escare non suppetit, ei ad-

minicula & haud mesareo adiicienda esse, sicut nec manibus, nec pedibus qui nucæ noxa resoluti inspiciuntur, sed nucæ imperat.
¶ (verum) mesenterii apostema per egestionẽ intus noscere monet, nã mesẽterii errato eiiectum, ab eo quod ex iecinoris maleficio, edulia allicere non sufficientis, inducitur, proculdubio distinguitur, eo ꝙ mesenterei apostematum egestio, cum sanie conglobata abigitur, ꝙ tali testificatur medio, ab omni apostemata sede corporis, nisi solidũ, crossumq́; cohibeat vestimentum, vt ab apostemate initio subtilis desudetur sanies, necessarium esse fertur, & quando iam ipsum suæ concoctioni limites tribuerit, crassium, naturaliq; saniei q; consimile quod excluditur, apparet, iccirco quum huiuscemodi egestionem taliterq; associatam, concoctamq́; citra iecoris apostema aspicietis, tunc meseraicas refragatas esse, ꝓfiteri oportet. ¶ (igitur) iecoralem fluxum haud vnica ex causa germinare deuelat. Quarum vna ex eius contentiue imbecillitate enarratur: & ea tempestate egestio, in exordio cum sanguinis erugine constipata: & post id cum crassiori quasi vini fæce intuetur. ¶ Alia ex virium eius potius affluentia, quam lapsu constituitur: puta quando in iecore aut praui, vel exundantes condu-

cuntur ſucci, quos facultas ipſa aut exuberantiæ ſuaſu, aut ex virium neruoſitate ad eos repellendos concitatur: & hic in integra incolumitate vt crebrius accidit, quare ſub infert quod multocies aliqua corporis ſedes cruciata excogitatur: & virtute roborata, quod in ea infructuoſum, ſuperuacuũque copulatum extat, per iecur abſterrit: fructuoſum vero ad ſe ipſam allicit. ¶ Alia adiudicatur cauſa: quando manus, aut alia corporis ſedes ſecata fuerit: aut de copioſa exercitatione inquietem feſtinatur. ¶ Vel quia aliqua ſanguinis aſſiduata emanatio vt in fæminis menſalis, in viris autem emorrhoidalis ſuppreſſa extitit, aliquibus per vomitum, nam ſanguis aliquam ad corporis partem tranſgredi aſſuetus, cum nõ tranſcendit, aut quandam per ſedem expurgari conſuetus, & haud expurgatur: eo tempore cumulatius naturam premens, ipſam ad extremum per inteſtinũ expulſionem, ſolicitat: & iecorale germinat profluuium, verum hoc ab aliis in colore abhorret: cum cũctis in his ſanguis ſyncerus conſimilis ſanguini qui in occiſis per ſacrificia defluit, vt modo per aluum, & modo per vomitum explicatur: pariter in perturbationibus de flegmonum, vel eriſipilæ genere vigentibus: concoctione abſoluta, verſutus, cœnoſuſque, & putris libera-

tur. ¶ Aliquando in iecoris oppugnationibus molitur: quando ex medicamento deuorato, virtus roboratur: & quæ in eo conducta excogitantur, abigit: & tunc quoddam pessimum colore, odoreq; deiicitur: ex diluto visce re. ¶ Idem in vrinæ affluentia, deturpatoq; colore cernitur: ex quo empirici illusi: hos cruciatos vitæ naufragio approperatos esse coniiciunt. ¶ (Verum) quoddam affert memorabile: quod in normarum annotatione annotabitur. ¶ (quod) singulare ex assertis efficit: videlicet q̃ præcursæ iecoris solutiones, macronoxias perturbationes vi naturæ, aut afflictionis vt ex Hippocratis conspiratis actenditur, consectari assueuerunt.

¶ (Igitur) quoddam buccinat haud particulare, q̃ quecumq; corporis sedes quum sua amoderantia exterminatur, si vna quatuor facultatum senilis excogitatur, alia vero iuuenilis repperitur, vtpote si retentiua, quæ ipsam coangustant, imbecillitatis inductu, substinere nequit: tunc expultrix ad repellendum neruosæ insurgit, & econuerso: quod princeps testificatur, quoniam quæcumq; corporis particula sua spontanea fungens valetudine, vt crebrius familiarem subministrat actionem, quare naturalem integritatem, frequentiã q; suis astruxit assertis, detegit: nam quandoq;

detentiua vis rem eam arctantem, longo tempestatis spatio, quousque eam conflexerit, concoxeritque, tolerat: & alio in tempore ipsam perpeti fluctuans, verum ab affluentia, qualitateque sollicitata: impetuoso, celerrimoque motu eius ad inhibitionem concitatur: & quandoque vires taliter demolitæ intuentur: vt etiã are mirifice vrente discruciatæ: eam submouere vacillent: sic igitur probitas, improbitasque operationis expartis eucrasia, & in eucrasia prodient. ¶ (Igitur) hæc prædiffusa medicus indagare insudet: in quibus memoriam, rationemque submictere debet: promulgat: fatur quidem, quod cuicũque naturali sedi insistere cogitur: & tunc partium contristationes apriscis minime rimatas excogitabit: videlicet fellis refragationes nec speculauerunt: quum vt enarratum extitit, fel biliosos ad se inescat succos, renes aquaticos, & lien vti vini fæcẽ, & olei amarucam. vsu euenit aliquando vt fellis folliculi tanta amollitie detineantur, ita vt bilem allicere haud suppetant: sed cũ cruore admissa, ipse adiunctus ad sedes defertur, vnde quarta regiæ perturbationis emergit species, q̃uis ad tres vt citrinam, nigram viridem duntaxat perstringãtur: tamen hic princeps quartam conspirat: alii vero doctores non nisi binas vt citrinam, & nigram orsi sue

re, tertiam ex his molitam deseruerunt.
¶ (Ac non numq̃) regiæ dispositionis causas expedit: principalem fellis exundantiam adiudicat: sicut de vesica vrina exatiata persuasum habetur: quare quum bilis a felle dispuitur: cum sanguine assumitur: & regia germinabit aduersatio. ¶ aut ex accessus coarctatione, vt ipsa transcendi nequeat, machinatur. ¶ Vel quia auersiua virtus ita fluida euasit, vt eam propellere renuerit, & hæc quā tum ex fellis essentia constituuntur. ¶ Aliæ ex viarum crimine, quæ geminæ exponuntur, vel obturatio, aut earum lassitudo: ex quibus bilis in iecinore cōgesta, vt innatam ad sedem decurrat, reluctatur. ¶ (Proinde) bina reserat, & quæ medicus regia in passione sciscitari compescitur: & tria cōcitat, egestionem cuius coloris ea impurgata elucet: Secundo cutem. Tertio lauacri aquam in qua madefiunt, nam iis ex vestigiis sedem esse obluctatam diiudicare potes, quoniam si tenebrosæ intuentur, lienem esse perturbatum, testimonium reddunt, & ita de reliquis. Secūdo (q-dam) vt dilucidius sua comprehendātur loquuta, filū situat, in quo hæc attendit, ꝙ quēdam regia ab afflictione obsessum cum lauacro incolumen reddidit, alium cum oblectamentis bilem educentem, aliisq; præsidiis, q̃

lege. ¶ (Verum) inter vesicam & fel collationem seminat, nam vesicæ obuiat, quod ex vrina exundanti suppressa, vesica ita protrahitur, vt eam in fugã vertere nequeat, quod bifariam innascitur, aut expultricis destitutione, vel torpida quiete, aliaq; circa agibilia studio, vt vrinam fugare minime animo repetat, aut si repetit, renunciat, quare vrina: ita vberius conducta vires vesicæ labefacit, vt eam auertere nequeat, Sed in felle aliter sentitur; quum non ab vnico sua inactione suffragium vendicet, consequitur igitur, vt eius imbecillitas singulari duntaxat] scilicet intemperie prodeat a causa, vti aliis in locis vulgatur.

Ex his hæc compilantur præcepta.

¶ Vniuersalis reconciliare doctrinæ monet, vt eius lumine particulari fungendi potestatem habeas.

¶ Bis gemina quacumq; in sede corporis vt attractiuam, alteratiuam, retentiuam, expultricem residere facultates princeps testatur.

¶ Vnum quod de indagandis a medico cohibetur, erit, vtrum quatuor quacũq; in corporis parte compaginatæ virtutes, fluxæ, vel neruosæ vigeant.

¶ Si iecinoris attractiua refragatur; alimentũ in ventriculo chilificatum deseritur, & graci-

lentum, aquosum ad intestina præcipitari, autumat.

¶ Omne quod ab aliquo tanq̃ a causa innascitur id quidem aquo est, eiusdem significati esse, promulgat.

¶ Leuamina sedem circa perturbatam adhibenda esse, committit.

¶ Meseraicas venas inter ventriculum, intestina, iecurq; contextas esse, & vti manus ad iecur chilum porrigere fatur.

¶ Egestio vt vestigium ad mesarei apostema diiudicandum, statuitur.

¶ Quælibet corporis pars ab apostemate detēta, si membranam non cohibet crassam: in exordio subtilem saniem, in coctionis spatio crassam pellere cogitur.

¶ Concocta, saniosaq; egestio, cum iecinoris inuiolatione, mesareum ab apostemate cruciatum esse, portendit.

¶ Iecinoralem fluxum ex his aut contentiue iecoris mollicie, vel expultricis robore, aut partis diuulsione vel assuetæ insudationis destitutione, aut crebræ euacuationis denegatione, vel medicamentorum epotione germinare, prædicat.

¶ Qui nudis citra rationem nauant experimētis, ea quæ haud sepe contigunt, dignoscere nequeunt, & nihil suæ adaptant menti, nisi

quæ assidue approbauerunt.

¶ Iecorales solutiones, macronoxias consectari perturbationes iactat.

¶ Hoc cuicunq; corporis sedi sua a naturali tēperie relegatæ, peculiare cōstituitur, scilicet si vna quatuor assertarum facultatum langui da excogitatur, alia vero neruosa permanet.

¶ Vti operationis decentiam ex loci modestia, pari passu indecentiam ex immoderantia pullulari, coniicit.

¶ Valida vis a succorum exundatia, qualitateq; solicitata, effrenato impulsu eorum ad submotionem concitatur, secus autem quum senilitate laborat.

¶ Medicus vt locorum contristationes, locaq; contristata agnoscat, cogitatiuam, memoratiuamq; quacunq; in sede naturali elaborare, imperat.

¶ Regiæ afflictionis quatuor esse species profitetur.

¶ Ex fellis errato, eius affluentiam, aut meatus obstructionem, vel expultricis lapsum, viarū vero iactura, earum obturationem, aut imbecillitatem regiam dispositionem commouere, enarrat.

¶ Tria regia in passione, egestionem, corporis cutem, aquam lauacri intueri hortatur, quæ sedem alienatam attestari, orsus est.

¶ Vrina, eius expulsiuæ imbecillitate, aut visus nocturni grauitate, aut alia circa tractabilia sedulitate, in vessica cumulatius conducitur, quæ vesicam taliter protrahit, viresq; eius demolitur, vt eam arcere nequeat.

¶ Fel non nisi ab intemperie defectionem adipisci præmit.

GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM NOTITIA, LIBER SEXTVS.

De affectibus lienis:

X iis quæ de iecinore diximus, facile inuenientur notæ, quibus lienis affectus discernantur. Præsertim quum ipsius inflãmationes ob duritiem facile tangendo deprehendantur: Quum itaque splen multa habeat accidẽtia cum hepate communia, illa nulla re differre videntur, nisi quod quædam magis, quædam vero minus, alterutri euenire solent. Nam quod ad coloris rationem pertinet, vniuersum corpus, vbi splen im

becillitate affectus est, magis nigricare videtur. Nam hoc ei natura officium dedit, vt melancholicum sanguinem ex hepate ad sese attrahat, quo ipsum ali iam demõstratum est. Igitur attrahendi facultate facta imbecilliore, sanguis ex iecore in vniuersum corpus impurus transmittiť, quocirca color nigrior euadit. Quinetiã hepatis exemplo, sæpenumero excrementa quædam ex se reiicit, ita vt vomitione, cui nausea quoque accedit, melancholicam sanguinem excernat, qui interdum per inferiora quoque decedere videtur. At huiusmodi vacuatione suppressa, nõnulli mœstitia melancholica vexãtur, atq; cibos auidissime concupiscunt, idq; præcipue si valde fuerint acida, quæ ad ventriculũ transferuntur excrementa. Quod si alia accidat humoris melancholici corruptio, euerti deiiciq; appetentiã videas. Quod vero indurato ipso, aqua inter cutem effundi possit, consentiente iecinore, iam antea dictum est. Quinetiam laborante aliquando vtroq; viscere, regium morbum euenire cõspeximus, nigriore, q̃ pro consuetudine, subsequente colore

ita vt putaretur flaua bilis fuligini esse p-
mixta. atq; medici quidam iecur nullo af-
fectu tum laborare existimātes, dubitant
quomodo a splene morbus regius nasci
possit. Quemadmodum sunt qui a solo
liene indurato, nullo existente in iecino
re vitio, aquam inter cutem fieri posse ar
bitrantur. Haud secus hallucinari cōsue-
uerunt, in ea quoque aquæ inter cutem
specie, quæ ad acutos morbos sequitur
quippe ab iis iecur, calida & sæpenume-
ro, sicca quoque intemperie tam graui-
ter afficitur, vt cibum in sanguinem trans
mutare nequeat. Atq; ne in iis quidem ie
cur affici existimant, ab Erasistrato acce-
pta consuetudine, vt nullam partem affi-
ci arbitrentur, nisi vel tumor quispiam,
vel vlcus in ipso consistat. Verum id illis
concedendum est, qui existiment nullū
ab intemperie morbum fieri. At medici
qui sequuntur ea, quæ manifeste appa-
rent, qui & refrigerata parte quapiam ac-
cidentia quædam fieri suspicantur, admi
ratione digni sunt, q aquam inter cutem
consistere posse putant, ne vnico quidē
loco affecto. Si enim ob id quod nullus

est in hepate tumor, ipsum haudquaquã affectum esse existimant, neque aliarum partium vlla afficietur, in his qui aqua frigida vitiosa epota, mox aqua inter cutẽ corripiuntur. quippe noxam infert internis partibus aqua sic ingesta, alias aliis, sed præcipue & in primis, ei quæ forte fortuna eo tempore reliquis fuerit imbecillior. verum nisi ad iecur frigus transmittatur, aqua inter cutem subsequi potest minime. Sic splenis quoq; vitio aqua intercutem nonnunquam euenire consueuit: aut quum tumor quispiã, vt scirrhus, ipsum refrigerat, aut vbi citra tumorem refrigeratum est, vt quum quis aquam frigidã, & vitiosam, affatim & importune potauerit. Quod vero melancholica mœstitia, ipso huiusmodi excrementa ad os vẽtriculi transmittẽte, proueniat, antea, vbi hãc rem tractauimus, iam dictum est. Quã obrem in hoc viscere diutius nobis immorandum non est, quum eius instrumẽtales affectus rationali dignotione nõ indigeant. qui vero ab intemperie proficiscuntur, partim ex iis quæ iam diximus, partim ex ea doctrina quam supra de ieci-

nore propoſuimus, noti ſint. Nam alii q̃dem nominatim ſunt explicati, alii vero qui ſimiliter vtilli cõſiſtunt, ſimilẽ quoq; habebunt dignotionem.

COMMEN. I

PRAESENS ſextus locis de affectis codex, quem meditari, vt cæteros anteriores conſtitui, quippe de perturbationum a iecinore inferius ſpeculari exorditur, & præcipue de lienis afflictionibus, & hoc efficaci a cauſa minime euolutum, quoniam quum in quinti libri limite, de aqua inter cutim, regioq; morbo princeps agitaſſet, & regia contriſtatio præſertim tenebroſa vt crebrius ex lienis diſpendio ꝓdeat; ac etiam quælibet hydropiſis ſpecies eſſencialem in ſplene iacturam tanq̃ cauſam ventriculo, aut iecori impartientem cohibere ponitur, ſic igitur aſſertarum ad perturbationum eximiorem doctrinam, reſolutiuum per curſum in lienis iniquarum diſpoſitionum deſcendere expedit, quæ perpetim intimatorum affectuum cauſæ intuentur, vnde complura ſua in oratione detegit, antecedenter lienis laniationem agnitionis habilitatem exponit, vt cum cõſpirat, ꝙ ex iis quæ de hepate tractauimus, leuiter ſigna inuenientur,

entur:quibus ſplenis affectus intus noſcãtur: & ſingulariter ſi inſplene flegmõ fuerit durũ: eo ꝙ tactu diſcerni poteſt. ¶ (quum) lienis, iecinoris refragationum cõſenſum, abhorrẽtiamq́; promulgat: quoniam horum viſcerum vexationes, quædam vnanimes extant, aliæ vero ſecundum magis & minus diſſonant: nã cum lienis afflictio eius ex mollicie germinat vniuerſi corporis color magis tenebroſus deformatur, quod hoc pugnat medio: quia vt ex iecore atram bilem ſui pro educatione alliciat cruorem, lienis peculiares aſcribuntur vices: quare ſi huiuſcemodi lactatiua facultas inſenilitatem labatur: atra bilis ſanguis deſtitutus, vnde quaq́; per corpus a iecinore diſſeminatur: ſic igitur totius corporis color eclypſeus profanatur: ex quo ſingularis regie perturbationis molitur ſpecies, quæ tenebroſa perhibetur. ¶ (quin) ꝙ aliene vti a iecinore quoddam melancholicum abigitur ſuperuacuum denudat vt aliqua tempeſtate vomitus, abhominationiſq́; impulſu, quandoq́; inferiorem per ſedem eum repellit: ex cuius cohartata euacuatione complura pullulant detrimenta: vt non nulli atra bili a meſtitia torquẽtur: verum cum quibuſdam inmenſa eſcarum conducitur cupiditas: vt ſi ſuccus ad ventriculum decurrens, acetoſus excogitatur, quandoq́;

rapacitas ipsa prosternitur: & hoc ex succi absurditate, appetentiam radicitus diruentis: qua de re lienetica in oblutatione alimentorum auiditatem quandoq; astrui, aliquando demoliri persuasum habetur. ¶ (quod) gemina deuelat, vtpote si lien scirrhosum inhibet apostema, connexionis eius cum iecore impulsu, aquam inter cutem excitabit. Secundo ꝙ quum ambæ sedes aduersantur, potius tenebrosa q̄ iecoralis emanabit perturbatio, cuius ratio tali asseritur filo: quoniam si bina viscera, gelida, vel ignea alienantur intemperie: si antecedenti, sanguinem congelant: si sub associata, adurunt, vt ipsemet Galenus primo de crisi, olfecit vbi de locii tenebrositate ratiocinaſ: itaq; taliter debitum pensitatur. ¶ (Atq;) intimata princeps illustrare perquirens: aliorum, post id suum promulgat iudicium quidam medici abiecte, ex lienis dispendio, iecore sospite vigente, contristationem germinare regiam, sanciunt, vti eiusdē ex immitie, iecinore haud refragato, hydropisin gigni præmebant. ¶ Alii de aqua intercutem quæ lacerationes consectatur acutas dimicabant: quoniam his in vexationib⁹; iecur tam ardenti qualitate oppugnatur, vt escas probum in sanguinem reiicere deneget: (Atq;) ii etiam iactant, ꝙ percuntatis in ob-

turbationibus iecur non vexatur: Erasistrati sectam coniurantes: qui sedem aliquam perturbari haud secus, atq; præternaturam crassicie, aut vlcere testantur: quapropter cum sagacibus in macerationibus nullum horum in iecinore repperiatur, quod non afficitur, profitendum elucet: (verum) appendit Galenus quod hoc, sectam Erasistrati comitantibus scilicet quod iecur discruciationibus in acutis nec repugnatur, tribuendum esse autumat: quum secundum eos eucrasialis afflictio minime excogitetur. (At medici) aliorum vim animi reserat, qui quum quæ in propatulo extant, consequuntur, alicuius ex sedis bruma perturbationem machinari coniiciunt. ¶ (Admiratione) assertorum rationem insimulat: nam nec modica princeps detinetur admiratione: quo pacto aqua inter cutem, nulla corporis parte oblaniata, rigide ex deuoratione serpi possit. quoniam si ex pruinosæ potione, in aqua inter cutē iecur non obuititur: eo quod nec aliquis in eo construitur tumor: igitur in hyemalis aquæ epotione, nec aliquis corporis locus vexatus adiudicandus apparet: quod erubescendum statuitur: cum glacialis aqua inopinate in tempestiueq; hausta internis in corporis partibus iacturam impartitur: & hoc per partem post partem, præsertim ea tempesta

te languidi magis obsistendo, loco quousq; pruina iecur percutiat, nam si rigiditas ad iecur non transcenderet, minime aqua inter cutem germinaret: quum hanc citra eius crimē congeri, proculdubio renuunt. ¶ (Sic splenis) agitatam laniationem lienis errato, bifariam moliri fulget: & ex eius inhumano præternaturam tumore in eo conducto, iecur vbertim gelidante: & ex aquæ pruinosæ intemperaneæ, affluentisq; voratione. ex cuius impulsu, iecur hyemalē in encrasiam præcipitatur: & nec decentem cruorem, sed ineptum alitioni gignit, vnde vniuersalis innascitur tumor. ¶ (quod) quædam animo repetit, quæ eorum euidentiæ causa, conticesco.

Ex his hæc decerpo theoremata.

¶ Lienis pturbationes, pclive diiudicari sentit.

¶ Lienis lactatiuam languidam, regiam solicitare afflictionem orsus est.

¶ Lien vt a iecore cruorem inescet atram bilem a natura tributum esse, gloriatur.

¶ Quum lien eclyspatum sanguinē, quandoq; per vomitum, aliquando per aluum excludi assueuit, si in hoc reluctatur, tenebrosam pullulari confusionem testatur.

¶ Splenetica in vexatione alimentorum auiditatem, ex materiæ absurditate, quandoq; roborari, aliquando conquassari profitetur.

¶ Ex lienis, iecorisq; refragatione, caliginosam potius, regiam dispositionem, q̃ biliosam explicari, prædicat.

¶ Afflictionibus in acutis aquam inter cutem iecinoris calorifica ab intemperie produci, fat.

¶ Erasistrati sectæ insudantes, sedem non qualitatiua iactura, sed præternaturam tumore, aut vlcere duntaxat perturbari, clamant.

¶ Aquam inter cutem ex glacialis aquæ, inhonesteq; haustu innatam, per partium contactum, vna aliæ gelliditatem subministrante, donec iecori obuiauerit, moliri, testimoniū reddit.

¶ Aquam inter cutem ex pruinosæ aquæ haustu commotam, citra iecoris brumam nequaq̃ machinari posse, promulgat.

¶ Lien bifariam & eius scirrhoso præternaturā tumore, & aquæ immodestæ absumptione, tumorem excitare vniuersalem iactat.

De ventriculi & intestinorum affectibus.

QVum de ventriculi affectibus, superiore libro loqueremur, in duas maximas ipsum partes secari diximus. quarum altera quæ superior est, gulæ continua est ex multis neruis sensificis contexta, altera vero huic continua, ad intestinorū vsque

exortum extenditur. Porro sicut vtraque in animalibus proprio munere fungitur, ac pro vtilitatis differentia diuersa eis eueniunt accidentia, ad eundem modũ quicunque affectus communiter tum similaribus, tum instrumentalibus partibus aduenire solent, ii etiam iis tum inter se, tum etiam cum vniuersis intestinis, cõmunes esse censentur. Verum accidentium similitudo, non solum in iis inter se, sed etiam in vicinis quoque partibus, quæ ipsa attingunt, inuenitur. qualis est renũ, & coli communicatio, atque horum nonnulla sedem affectam habent cognitu facilem, vt dysenteria & tinesmus. Sane in præsentia nomen dysenteriæ proprie audire oportet, vtpote quod ex appellatione ipsa intestinorũ, vlcus significat. Neque enim affatim fit huiusmodi affectus, id quod in eo quem hepatis vitio accidere diximus, fieri solet: atque proprias etiam habet notas Etenim protinus ab ipsius initio, bilis mordax secernitur, quam deinde interaneorum abrasiones sequũtur, postea paulum cruoris simul excerni videtur, quando videlicet affectus ipse iam disenteria

esse censetur. Quum itaque huiusmodi abrasiones solæ excernuntur, considerandum est, num pingue quippiam simul cũ ipsis deiiciatur. ita enim in crassis intestinis vlcus consistere credendum est. Vbi vero cruorem quoq; excerni videris, intueri oportet, vtrum is reliquis excrementis ita sit admixtus, vt vniuersus misceat vniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet, etenim si admixtus est, in superioribus: si vero supernatat, in humilioribus intestinis vlcus esse portendit. Ac idẽ quoque in abrasis excrementis videre est, verum non ita manifeste vt in cruore. Similis etiam de crustulis ratio est. nam & ipsa, quod intestinum fuerit oblæsum, declarant, tum ab essentia propria, tum ex modo, quo vel commisceri reliquis excrementis, vel vni eorum parti supernatare videntur. Cæterum non mediocriter conducit ad curationem nosse in qua intestinorum parte consistat vlcus. Nam si in superioribus intestinis est, ab epotis medicamentis præsidium petendum est, si vero in humilioribus, clysterem subiicere magis conuenit. At hujusmodi dysente-

riæ, ab his, quæ ab hepate profluunt, ita discernuntur. Nam ab initio tenuis sanies sanguinis ab hepate deiicitur, deinde aucto malo, crassus humor fæcib⁹ vini haud absimilis. Præterea quod in hepaticis excretionibus nihil abrasum expellitur, atq; interdum duorum, aut trium dierum interuallo, supprimitur euacuatio. deinde rursus redit malum, atque excernũtur excrementa, prioribus multo peiora. id vero per intestinorum vlcera haudquaquã apparet. quippe in iis neque affatim, neque ex longis temporum interuallis laborantes deiicere consueuerunt. Atque vlcera quæ, in recto intestino oriuntur (tinesmum vocant) vehementi quidem tensione & prompta deiiciendi cupiditate infestant, paucii admodum sequentibus excrementis, quæ quidem ab initio pituitosa & pinguia, progressu vero temporis ẽt ramenti specie deiiciuntur sed per totum morbi spatium, iis quæ a supernis descendunt, haudquaquam misceri videntur.
Scribunt nonnulli quod a forti excernendi conatu, præcedente dolore vehementi, aliqui lapides callosos deiecerunt, iis

qui in vesica nascuntur, haud absimiles, id quod neque ego vidi, neque alium qui viderit vnquam, audiui. Sed coli vehemẽtem dolorem sæpenumero conspexi, medicis illum non ad colum, sed ad renes ptinere putantibus, veluti renum quoque cruciatus, ad colum referre videntur. Sũt qui omnino negent, in sinistris partibus colicam dispositionem euenire posse. Igitur vt initio, horum affectuum distinctio difficilis est, ita hoc tempore, non ita magnam præsidiorum differentiam ipsi requirunt. Itaque accidentia, quorũ magna est in his affectibus copia, diligenter intueri oportet. Nam & nausea, & vomitus vrgent, sed multo grauiores, & magis assidui, dolente colo. Euomuntque ita laborantes, pituitosa quædã, atque corrupta, hac in re nephriticos longe superantes, ac retinent etiam magis excrementa, vt ne flatum quidem, neque etiam ructũ, excernere possint. Sæpenumero etiam veluti circuire videtur dolor, atque plurima loca occupare, qui modo in hac, modo in illa parte vehementior fit, nephritici vero dolores, eodem in loco stabiles iu

giter infestant. Quum itaque dolor in lo-
co fuerit renibus altiore, manifestum coli
cæ indicium portendit. Si vero in vno lo
co, vbi scilicet renes ponuntur, stabilis cõ
stiterit, nihil ad noticiã potest positus ip-
se conferre. proinde cum his notis, quas
nuper percurrimus, vrinæ quoque consi
derandæ sunt. Nam nephritici ab initio
dilutas, purasq; reddunt vrinas, deinde se
quentibus diebus, crassum aliquid in ip
sis subsidere videtur. Demũ omnino are-
nosæ minguntur. At in colica, si quid ab
aluo deiicitur, id flatuosum quodammo-
do est, & sæpenumero aquæ supernatare
consueuit, similem habens bubulo sterco
ri consistentiam. Quinetiam colicorum
cruciatus multo magis q̃ nephriticorum
lenientibus mitigantur clysteribus. Atq;
euenit interdum, vt frigido aliquo humo
re simul eiecto, illico quiescant eritq; mi-
tigans præsidium, non mitigans tantum
sed etiam curatiuum & prognosticum.
Porro vt hi frigidum humorem aluo ex-
cernente, ita nephrinitici cum vrina lapi
de exeunte, & a dolore liberãtur, & simul
locum affectum ostendunt. Itaque nihil

relinquitur, nisi vt prouideatur, ne postea tam facile affici possint. Nam vt perseuerante dolore, vtraque pars eisdem indiget præsidiis: ita tempore subsequente oportet diuersa auxilia adhibere. Quapropter nullum, quod ad curationis rationem pertinet, committetis errorem, si in prima protinus horum morborum accessione, eos difficulter discernatis, eo quod tum neque extrinsecus, neque intrinsecus, differentibus egent auxiliis, qđ satis sit, ea quæ dolorem lenire possint, adhibere. Quum autem omnia intestina ordine quodam a ventriculo descendãt, atque omnium supremum ieiunum sit, deinde quod tenue vocatur, postea æcũ quod vsq; ad infernas partes extenditur, deinde colum, quod ad superiores reuertitur partes, donec sæpenumero & lienẽ, & iecur attingat: satis mirari non possum, quomodo non solum medici fere omnes sed etiam populares, vehementissimos quosque dolores, in quacunque parte euenerint, ad colum referant. Id quod mihi quoque verisimile visum est. Sed quũ causam quærerem, cur tam vehemẽs, tãq;

perſeuerans eſſet dolor: non ſimplicitet huic aſſertioni credere potui. Neq̃ enim ſimiliter, vt in renibus, atque vreteris impacto lapide, ingentes dolores in tranſitu excitantur, ſic & in tenuibus inteſtinis rationi conſentaneum eſſe cenſebis, frigidos ſpiritus retentos, atq; ſimiles iis humores, dolorem in ipſis efficere. Nam tenuiũ inteſtinorum tunicæ rara tenuiq; eſſentia conſtant, vt non ita diu huiuſmodi cauſas continere poſſint. Ergo probabile eſt frigidum eundẽq; craſſum, aut viſcoſum humorem, aut flatuoſum ſpiritum, in corpore craſſo, denſoq; genitum, ſed egredi nequeuntem, dolorem excitare: vehemẽtem quidem, geminam ob cauſam, intemperantiam, & corporum, quibus continetur, tentionem: longum vero, quia difficulter vacuatur. nam corpora ambientia, tum ob craſſitudinem, tum ſpiſſitudinẽ, ipſum arcere poſſunt. Atq; interdum alii quoque dolores, & quidem vehementiſſimi in ſublimioribus inteſtinorum partibus eueniunt, grauiter vomitionibus cruciantes, adeo vt nonnulli ſub fine ſtercus quoq; euomere conſpiciantur, a quo affe

ctu vix vnq̃ aliquis potuit sanus euadere. Hunc Ileon, id est voluulum, vocant, nõnulli etiam chordapson, quum, scilicet tumor aliquis eminet, in tenuiũ intestinorum parte, vt videatur intestinum ad chordæ similitudinem conuolutum. Itaq; nõ ab re visum est medicis antiquiorib9, vel ab inflammatione, vel obstructione aridi stercoris, huiusmodi tenuiũ intestinorum affectus oriri. Sunt alia quoq; accidentia, quæ quidem haud absurde, & intestinis, & ventriculo, simul affectis euenire credũtur, vt quas Lienterias, id est læuitates intestinorum, Cœliacas, id est ventrales, nominant. quum videlicet materiæ nequaq̃ sunt mordaces. Nã vt mordaces, ob mordendi vim omnia intestina ad excretionẽ excitant: ita non mordaces intestinorum imbecillitatem sequi consueuerunt. quia retinere contenta, ne exiguo quidem tẽpore possunt. Siquidem illico excernunt ea, perinde ac si graue aliquod onus deponerent, haud secus quam in distillatione vrinæ contingit. Nam & in hac, modo ob acrimoniam, & vellicationem, vesica iugiter, quicquid ad eam peruenit, secer

nit:modo ob id quod molem ipsius vel exiguam substinere nequit. Cæterum a quibus causis intestinorum læuitas proueniat, alibi particulatim ostendimus, præter ea quæ in libris de curandi via & ratione, de naturalibus facultatibus, & de accidentium causis iam dixeramus. Etenim hunc librum non incœpimus, vt causas, quæ morbos efficiunt, sed vt affectorum locorum, qui & tactus & visus iudicium effungiunt, notas perstringeremus. At quia ad exactam horum notitiam, etiam de ipsis dispositionibus interdum aliquid dicere coactus sum: iccirco de causis quoque quæ ipsas efficiunt, mētionem facere nō sum grauatus. Itaque sermoni de intestinorum affectibus finem imponamus. Sūt enim ipsis affectibus quidam cognitu faciles, qui scilicet cum prædictis communes habent notas. Nam abscessuum, inflāmationū, scirrhorū, inflationū, erysipelatum indicia. omnibus cognita quum in vētriculi locis apparent & affectus ipsius atque simul affectæ sedis notitiā ostēdunt Sed de iis iam antea satis dictum est.

COMMEN. II.

DE ventriculi, iecinoris perturbationibus, ac sedium quæ iecoris receptacula adaptantur, vt lienis, tellis præassumpto sermone, hac tẽpestate de viscerum cõtristationibus scilicet dysenteria, tinesmo, lienteria & diaria sciscitari insudat: quare in exordio, quæ superius prompserat, recogitat & hoc (quum) & tria expedit: vt ventriculum ingeminos diuellicardines: vnus ex compluribus sensibilibus constructꝰ est neruis, meriq; compaginatus: alius quippe ad intestinorum ortum protrahitur, inferiusq; subiicitur. ¶ Secundo vti vnusq; sq; sua familiari fungitur actione, paripassu ex eorum compendio, accidentium ab horrẽtias perpeti per opus est. ¶ Tertio ꝙ cunctæ afflitiones quæ similibus, dissimilibusq; obsistere assueuerunt partibus, eædem etiam & in intestinis erogantur. ¶ (sane) de dysenteria aliqua reconciliat: vt ꝙ dysenteria intestinorum vlcus ascribatur: Secundo argumenta detegit, quæ eam inuasuram vel inuasam esse testantur: quoniam ipsa nec vbertim, vti quæ ex iecore refragato prodit, machinatur, immo in initio mordax bilis eiicitur· post id intestinorum rosura, demum quum ea sanguinis

exiguum conducitur, & hoc quum vlcus iam constructum excogitatur. pro quorum euidētia animum adhibere compellimur: primo ꝙ si cruoris per aluum liberatio, copiose intuetꝰ, haud viscerum, sed iecoralem portendit dysenteriam: qua de re insinuare sedet animo, ꝙ asserta dilaceratio binas cohibet species, vna abunde obuians. quæ ex vasorum affluentem cruorem coarctantium disiuntione, germinat: reliqua vero minutim contigit, cuius causa singularis resolutio aliquo a succo corrodente effecta adiudicatur: quæ vti gradatim erodit, pariter paulisper sanguinem emanare compescit. ¶ Secundo causa quare biliosus succus celerius quam salsus, & nitrosus q̄ atra bilis corrodat extat: quia principalis festino, extremus macronoxio, secundus vero medio concitatur motu. ¶ Tertio (quū itaq;) quibus in visceribus dysenteria resideat, per deiiecta purgat: principaliter per rasurā quū pinguedine conglobatam: nam si taliter conspicitur, vlcera crassis in intestinis congesta esse haud te fugiat: Secundo per cortices quū cruore copulatas: si enim contexta repellunt, tunc vlcera supernis in intestinis, si natauerint in infernis congesta esse, testimonium reddunt. ¶ Tertio rasure speciem perpende, q̄uis nec ita lucide intestinum obluctatum, vt

cruor

cruor testatur: si rasura cortices includat crassas & eximias: vexatio crassis i visceribus & e conuerso cōstringitur. Et princeps Auic. crassas rasuras ꝑpetuo a crassis, & gracilentas iugiter gracilētis a visceribus resecari orsus est, connectit iugiter, quia vsu contigit, ꝙ a crassis tenuis decidatur cortex, ꝑcipue secundum abrasionis initium, & cortices inmensi, vt plurimum ex crassis, & exigue a tenuibus: ꝓmulgauit, vt plurimum: quia a gracilentis quandoq; summi suple, & conplures sæpenumero a crassis, & pauci a subtilibus resecantur.

¶ (cæterum) sedis affectæ scientiæ compendium pandit: quoniam erosi visceris euidentia, in afflictionis dissipatione, ingentem suggerit fructum quum vlcera si supernis in intestinis conferuntur, eandem per regionem: si infernis per inferius adminicula imploranda esse, sentit. vt enucleantius. iiii. & xiii. meth. med. ipsemet Galenus actendit. ¶ (At) iecoralem egestionem ab intestinali in his diiudicare hortatur: nam in prioris initio gracilenta sanguinis sanies a iecore abstergitur: in tēpestatis vero spatio, contristatione magis roborata: vti vini superuacuum abigitur. ¶ Secūdo ꝙ in iecorali minime cortices liberantur. ¶ Tertio in iecinorali cruoris egestio, duorum aut trium dierum intermedio refugit: post id

atrociori reintegratur motu: sed in intestinali aduersa excogitantur: & cum hoc nec vbertim: nec interpellanter cruentosa emanat egestio, vti in iecinorali certum habetur. ¶ (atq;) tinesmi essentiam diluit: nam vlcera quæ recto in intestino congeruntur, tinesmum perhibent: cum quibus hæc conuocantur: nihil, nisi quod minimum est, repellũt: in exordio tamen pituitosum, pingueq; succedenter rasura fugatur: in vexationis percursu quæ auertuntur, haud consociata conspiciuntur: pro cuius euidentia actendere per opus est: ꝙ tinesmus bifariam intitulatur: alter verus, alter in verus anterior acerrimis ex supuacuis quæ supernis ex visceribus defluunt, germinat: ea enim, eorum acuitate ventris assiduum solicitant profluuium. ¶ Alio vtiq; modo ex apostemate in eo conducto prodit: quod sui grauitate erosionem subministrat: cuius impulsu recti intestini expultrix, crebram ad repulsionẽ instigatur: quum quo abrasiua contrahitur acerbitas ¶ Sed tinesmus indirectus ex fæce recto i intestino coarctata asserta a crudelitate relegat⁹, pullulat. ¶ (scribũt) cuidam in certo pensitat debitum, vtpote si post tinesmũ grãdinosi lapides deiici queunt: refert: ꝙ aliqui testantur: quum neruoso ab excludendi conamine, eximia præcedente dolentia concitatẽ

tur, grandinosos explicasse lapides: vti eos q
in vesica gignuntur: q princeps vnq̃ auribus,
oculisq; percepisse profitetur &c. ¶ (sed coli)
de colica, renũq; indignatione certamẽ exor
ditur: principaliter aliorum deuelit composi
tionem: renum acerbitatem esse vnanimem
quum colica, & e contra suspicantium: necnõ
colicam indignationem sinistro in latere con
uocari posse reluctantur. ¶ Secundo (igitur)
promulgatarum agnitionis duritiem cruciatio
num, ac leuaminum consensum enarrat: quo
niam hæ vt in initio intus noscendi laboriose
sanciuntur: paripassu tunc absurda haud pe-
tunt oblectamenta: immo eadem tum calefa-
ciendi, tum leniẽdi suasu, adhiberi imperat.
¶ Tertio (itaq;) renum crudelitatem a coli
cali diiudicare, aliquibus ex coniecturis irri-
tat: vt vomitus, abhominatio q̃uis vtrisq; ob
uient. verum in colica vehementiores, arden
tiores frequentariq; potius cernuntur: Secun
do a colica vexati: quod vomitu refellunt, pi
tuitosum, deprauatumq; extat: nephreticam
in hoc excedentes: egestio in his magis sup-
primitur: halitosus spiritus, eructatioq; libe-
rari detinentur: acerbitatem ventrem torque
re, nec singulari in loco: immo compluribus,
modo in altero sagaciorem in altero vero io-
cũdiorem sentire iactant: sed renum indigna

tiones perpetuo eodem in loco pertinaces reperiuntur. ¶ Tertio exacerbata parte: quippe si eminentiori in parte supra renes acerbitas vrit, colicam: at in renibus vnica in parte litiasim esse, asserit: Quam ob rem conspirata vestigia, quum disseminatarum obturbationum efficacem seiunctionem suggerere nequeunt iccirco alia cōpaginat: vt locium exquirendum committit: eo ꝙ in renum indignatione in exordio syncerum, tum deniq; eius sedimen fæculētum: tandem sabulosum liberatur: sed in colica quæ per aluum deponuntur, percuctari incedit: quoniam flatuoso spiritu exundancia, ac quasi bouinum superuacuum in aquæ superficie natantia, deiiciunt: ¶ Quarto (quin) ex adminiculorum commodo, cum colici potius quam nephretici linientibus ex enematibꝰ subueniūt. ¶ Quinto ex causæ submotione: vti enim in colica laborantibus quando aliquid gelidæ per clistere educitur causæ: acerbitas ipsa placatur: ita vt suffragium nec tantum blanditium, immo inuigilatiuum, præsagiumq; exponitur: pari filo calculo discrutiati, si arenulæ absterent partem, adolentia eos nudari, locumq; obluctatum denunciare sentit. ¶ Vi (nam) geminæ perturbationes q̄uis in initio tenebrosæ conspiciantur: tamen eadem exposcunt auxi-

lia videlicet quæ crudelitatem intus & extra mulgent: verum percursa intempestate inqua ambarum veridicam vendicauerunt dilucidationem: absurda accelerare præsidia coguntur. ¶ (Quum) viscerum gradum, modūq; pandit. nam insupernis quod supremum deligit locum ieiunum fertur: Secundo gracilentum: Tertio cæcum quod iinfernas ad partes protrahitur, Quarto colon quod superius ascendit: vsq; quo lienem, iecurq; percutiant: sed de duodeno, rectoq; viscere nec fatur: eo ꝙ aliis ex locis vulgatur. ¶ (Satis mirari) tribus princeps debitum pensitat: si quamcūq; ventris dolentiam, colicalem esse profiteri cōpellimur. ex qua nec exiguam ad admirationem commotus fuit Galenus: eo ꝙ aliqui partem insinuabant affirmatiuam: vt etiam ipsemet aliquo in tempore coniiciebat. ¶ Secundo (Sed) causam ex qua crudelitatis summitas concitatur: aperit: nam quum indignationis vim, cunctationem'q; speculatus esset: eis qui hoc vlla absq; rimatione constituunt: fidem'adhibere nequiuit: vnde: vt aliquis lapidis in renibus, porisq; vritidibus accessum, atrocem solicitare dolorem. suspicetur: in honestum elucet: consimiliter exiguis in intestinis hyemales spiritus, succosq; rigidos reclusos, molestiam impellere improbum statui-

tur: quoniam haud subtilibus in visceribus, eo ꝙ eorum membrana rara, tenuisq; molita, coarctari queunt: sed ꝙ crosso, densoq; incorpore cohiberi necessitantur. ex quo liberari reluctantur: quare bifariam sagacem impartiũtur dolorem, alter eucrasiæ deprauatio, alter vero loci extensio ponitur. ¶ Tertio quum succus, spiritusq; halitosi asserto incorpore supprimuntur, nec celeriter, nec futiliter eius soliditatis, spissitudinisq; causa, explicari queũt: ex quo tristis præstolatur sensatio.

¶ (Atq;) de iliaca complura sermocinatur, & superni visceris vt ileon afflictionem esse, acutissima vexantem acerbitate, contristatũ ad vomitum perturbantem: Secundo quo ad præsagium, quando hac in laceratione egestio per vomitum defertur: tunc per raro ad pristinum reuocantur. Tertio quo ad nuncupationem: quia ileon perhibent: alii chordapson: quoniam si tumor vel apostema tenuibus innascitur in intestinis, dilaniatus chordam ibi contextam esse sancit. Quarto huius apostema, vel fæculentam detentionem, causam esse, seniores orsi fuere. ¶ (Sunt) de lienteria, ventriculiq; refragatione sciscitatur: quũ promit, ꝙ ventriculo visceribusq; vna exagitis alia occurrunt sinthomata, vt asserta lienteria, laniatio quæ ventralis perhibetur, nã

succus aut concitatiuus, aut nequaq̃ excogitatur: si primum morsionis impulsu viscera ad egestionis deiectionem irritat: si alterum eis tantam erogat destitutionem, vt nec exiguo temporis atomo, ea quæ in eorum concauitate cingunt, tollerare queant, immo tanq̃ ab eis coarctata quicquid repperitur: abigunt, vti in vrinæ distillatione sedet animo, quæ bifariam germinat, vel eius cauillationis inductu, ita ꝙ quicquid ad eam labitur, perpetim refellit, aut grauitatis impulsu, etiam si imminuta extiterit, eam substinere retractat. Sed lienteriæ causas aliis in locis annotasse gloriatur. ¶ (Etenim) in limite suam locis de affectis reuocat rationem, quæ cum obuia sit reticetur.

Ex his hæc subtrahuntur indagata.

¶ Ventriculum geminas secari impartes, altera superna fertur, quæ gulæ conglobatur, altera inferna, quæ visceribus contexitur. princeps actendit.

¶ Dysenteriam intestinorum vlcus esse, prædicat.

¶ Dysenteriam binas subse inhibere species, altera quæ paulatim fabricatur, intestinorum

corticibus, acerbitateq; præcedentibus, & intestinalis nūcupatur altera vbertim molitur: & iecoraria ascribenda. vt Galenus sentit.

¶ Vti rasura quum pinguedine: aut natans, vel crassis cum corticibus condensata, vlcus crassis in intestinis: pariter aduersa in gracilentis esse portendit.

¶ Consaucitati intestini euidentiam, perturbationis dissipationi, mirifice præsidio esse: fat.

¶ Sicuti in exordio tenuis saniei cruorisq; repulsio, in afflictionis processu fæcis vini, citraq; rasurarum explicatio, & per binorum, aut ternorum dierum desistentia. & post id deteriori cum motu reintegratio: atq; nec tumultarie, nec eius in macronoxium productio, iecorariam solutionem, ita opposita intestinalem esse, denunciatur.

¶ Recto in viscere congesta vlcera, tinesmum excitare promulgat.

¶ Tinesmus haud obliqui intestini vexatio, eximiaq; egerendi cū imprecatione: & nihil submouendo, nisi qđ minimū est: traducitur.

¶ Nunq̄ aliquē per aluum lapides emisisse: nec visus intuitu, nec auditus sonitu, ꝓfitetur.

¶ Colica & litiasis oblaniationes, q̄uis in exordio ad intus noscendum duræ extent: nihilominus asserto in tempore in adminiculorum acceleratione haud abhorrere testatur.

¶ Vti abhominationē, vomitum in colica validiores magisq; frequētates: paripassu in neu phretica leniores esse, autumat.

¶ Sicut pituitosum, deprauatumq; vomitum, egestionis, spiritusq; flatuosi vehementiorem suppressionem, crudelitatem absurdas in partes permutabilem, colicam: parifilo tergi versa vt vomitus extenuationem, egestionis, ꝓcellosiq; spiritus suauiorem pressionem, indignationem vno in loco fidelem, dilacerationem lapideam esse statuere monet.

¶ Vti lotium in initio candidum, tum demum sabulosum, in renum grauitate, nephreticam pariter egestio auroso spiritu esatiata, & vt bouinum super vacuum in aqua subsistens, colicam esse, indicat.

¶ Quemadmodum colica maceratos, gelidæ ex materiæi depositione, eos placari, ita in litiasi ex arenularum exclusione consectari, promulgat.

¶ Assertas perturbationes in leuaminum connexione, q̄uis in primordio consentire, in temporis progressu, discrepare censet.

¶ Cōcitatis in cotristationibus acerbitatis vim, naturalis habitudinis deprauationem, & partis extensionem solicitare, profitetur.

¶ Quum succus, halitosusq; spiritus crassis in visceribus recluduntur, loci spissitudine libe

tari nequeuntes, eos in colica dolentiam prorogari, testimonium reddit.

¶ Iliacam supernorum viscerum discrutiationem, sæuissima languētem infestantem molestia, ad vomitumq; cōpescentem, exponit.

¶ Iliacos vomitu stercus arcentes, vt crebrius deplorandos esse, iactat.

¶ Gracilentis in intestinis apostema, vel fæculentam obturationem, iliacā gignere clamat.

¶ Liēteriā vti dissuriā ex geminis, aut ex materiæ mordicatione, aut intestinorum mollicie prodere, probat.

De renum affectibus.

IGitur quum de repente nephritis inciderit, lapide notatu digno, vel in renum aliquo, vel in vreteris impacto, dolorem excitat, colico haud absimilem. Verum distinguitur ab eo, ex nauseæ tum multitudine, tum magnitudine. Suntq; per vomitum reiecta & biliosa, & pituitosa, quibus præassumpti, quoque cibi aliquid admixtum videtur. sæpenumero etiam ex loco quum superiores coli partes afficiuntur. Atque ex eo interdum, quod non vni loco dolor innititur, sed reuoluitur, & ad plurimas extenditur partes, præterea qđ

ne flatus quidem trásmittitur. Atque omnia hæc colicis duntaxat euenire solent, sed alia quidem magis, alia vero minus. Quum vero ex his quæ in vrinis resident aut lapide cũ vrina excreto, plane discerni possunt, nullus relinquitur quæstioni locus. Sunt non pauci laborantium, qui dolorem modicum in profundo lumborum infestantem sentiunt, quanuis ab initio, nondum sabulosum quippiam manifeste excernatur. Quibus (vt scitis) dato medicamento, quod lapidem in renibus conterere posset, simul, & affectũ ipsum & sedem affectam cognouimus; atque ipsum habuimus curationis principium. Quum enim a medicamenti potione, in vrinis sabulosa quædam subsidere cõspicerem, nephriticum affectum esse cognoui. atq; deinceps eadem medicamenta exhibendo, reliquam perfeci curationem. Quumq; renem quempiam ita affectum esse cognoueris, si dolores cum horrore interpellato, varioq; infestare videantur, sequanturq; febres quædam inordinatæ: tũ pronum in vẽtrem decumbere, atque interdum in alterum latus, vt sublimis sit as-

sectæ partis positus, laborantem sese verte-
re iube, ac deinde interroga, num circa
renem dolentem veluti suspensi cuiusdã
ponderis sensum percipiat. etenim quũ
hæc ei acciderint, abscessum iam concre-
tum coniicere oportet. quo cõcocto, pus
mictum, vt laborantem a dolore liberat,
ita vlceris in rene periculum affert. pro-
inde exacto studio laborandum est, vt in-
ducatur cicatrice. quod nisi illico conti-
gerit difficiliorem reddet curationem.
Porro perseuerantis vlceris notæ, ex vri-
na haud obscure deprehenduntur. ad de
quod laborans creberrime in affecto rene
dolorem sentit, atque interdum cum vri-
na exiguum pus veluti ab vlcere excerni
tur. similiter ramentum non nunquam cũ
vrina expelli videtur, ac interim sanguis
quoque, qui erosi iam vlceris indicium
est. quanquam rupto aliquãdo vase, aut
ob plenitudinẽ, aut casũ aut vehementẽ
ictum, nonnulli magnam sanguinis co-
piam meiendo profunderunt. id quod
aperto interdum venæ alicuius ore, fieri
videre est. Sed efficacissima vlceratorum
renum coniectura est, si cũ vrina exiguæ

quædam carunculæ excernantur, vtpote quas renum essentiæ partes, easq; ob vehementem vlceris erosionem auulsas esse, cõstat. Ea vero quæ pilis similia sunt, Hippocrates quoque cum vrinis excerni vidit, quemadmodum in aphorismis scripsit, ac ipsi etiam vidimus aliquando, q̃ semipedis longitudinem æquarent, interdum etiam iis longiora, nõnunquam valde exigua, vt mirarer quomodo in renũ spatio talia possent consistere. proinde probabilius mihi videbatur in venis huiusmodi res procreari. Quemadmodum in quodam Arabiæ loco (vt aiunt) in tibiis hominum dracunculi vocati nascuntur, neruosa natura, qui colore, crassitudineq; sunt lumbricis similes. Igitur quũ multos audiuerim qui sese vidisse eos dicerent, ipse vero nunquam viderim, iccirco neque de ortu, neque de essentia ipsorũ quicquam exacte coniicere possum. At vbi pilos meiendo excretos vidi, tum ex colore, tum ex mole credidi dicentib⁹ eos ex crassa, lentaq; materia, quam calor calfecit, exiccauitq;, in venis consistere: quanquam longitudinis ipsorũ causam

non intelligo. Verum quum primum eos vidissem curationem a medicamentis q̃ vrinam ciere possent, tentaui, quam postea experientia comprobauit. Omnes vero quotquot huiusmodi affectu laborare consueuerunt, neque ante ipsum, neque rursus post ipsum nephritico aliquo accidente fuerunt molestati, medicamentis, quæ ciere vrinam possunt, fuerunt curati. Verum etiam si alia quæpiam humorũ vitia a venis per vrinã expurgentur, quẽadmodum si puris quoque multa fiat p vrinas excretio: nihil ab iis vel renes, vel vesicam, vel vreteras molestari cognouimus. Cæterum in hac re non parum cum intestinis conuenire videntur, quæ in hepaticis dispositionibus nihil læduntur, licet a bile sincera lædantur. veluti vesica quoque, vbi longo tempore acres per ipsam vrinæ transeunt, vlceribus affici solet Est etiam alius renum affect⁹, quo tenuis sanies sanguinis mingitur, similis excrementis quæ in hepaticorum affectuũ initio excernuntur, nisi quod magis videt cruenta: cuius rei causa est dispositio haud absimilis ei qualem in iecore diximus

imbecillitatem esse, insuper quũ ora, aut meatus (vtcunq; nominare volueris) per quos ex concaua vena in renes vrina percolatur, supra modum dilatantur. Atq; ad renes quoq; pertinere is videtur affectus quem alii hydropem matellæ, alii vrinæ profluuium, alii diabetem, alii dipsacon appellant, qui certe quam rarissime euenire solet. Equidem eum ante hac bis dũtaxat videre potui. supra modum videlicet sitientibus infirmis, atq; subinde bibẽtibus. quapropter exuberanter quoq; reddunt id qđ biberunt, eo a sua qualitate non mutato. Atque hic renum, vesicæq; affectus, similis est vẽtriculi intestinorũq; læuitati. Sed de intestinorum læuitate alibi separatim iam dictum est, vbi ostendimus non ventriculum duntaxat, sed vniuersa quoq; intestina ad excretionem, tũ ciborum, tum potuum assumptorum, celeriter excitari, quæ ne pauxillo quidem tempore citra molestiam ferre possint ipsorum aut pondus aut qualitatem. At qđ affatim, celeriterq; ad vesicam vrina defertur, id neq; ad ventriculi, neque tenuiũ intestinorum ieiuni, neq; imbecillitatem

tanquam causam referendum est. Si enim ob id quod potum sustinere nõ possunt, ad excretioné properãt: quid obstat quo minus per sedem excernatur. id quod in læuitatibus intestinorum fieri plane videtur. Neque enim cibus duntaxat, tam celeriter, per tam longam intestinorum cõuolutionem transiens deiicitur, verum ét ea quæ epota fuere. Porro transmissioné a totius ventriculi partibus, ad hepar, nõ propter hepatis, aut venarum in lactibus, aut vẽtre aut earum quæ ab hepate exortæ ad renes tendunt, imbecillitatem fieri didicimus. quippe in libris de naturalibus facultatibus iam ostẽsum est, iecur ex ventriculo per mesenterii venas veluti arbores a terra per radices, cibum ad sese allicere. sic etiam renes id quod aquosum in sanguine est. Verum vesicam non trahere a renibus, quemadmodum neque intestina a ventriculo, sed renes quidem p vreteras excernendo in vesicam mittere, ventriculum autem in ieiunum, per eam partem quam Herophilus dodecadactylon vocat, a duodecim digitorum longitudine nomen ei imponens. Itaque renũ

potius

potius imbecillitas accusanda est, vtpote qui continere diutius vrinam non valent, nō vero aliarum partium, per quas potus transire solet. Sed rursus reprehendendo dicet quispiam, quum infirmi fuerint renes, quomodo fieri potest, vt tam celeriter vrinam ad sese attrahant? An dicere possumus, quemadmodum in vētriculo, quibusdā lientericis vehemētissima excitatur ciborum cupiditas: ita in renibus quoq; cupiditatē simul oriri, atque hanc ob causam eos vrinam per concauā venam, ad sese trahere, sed illico ab attractionis impetu grauari? Etenim quemadmodum in his qui canina vocata appetētia vexantur, videmus vt affatim impleti, paulo post aut euomant, aut fluore deiiciant, id quod non solum iis qui præter naturam se habent, accidere solet: verum etiam animalibus quibusdam integra valetudine degentibus: vt in auiculis quas nostrates in Asia seleucidas vocant, videre est. quippe quæ iugiter locustas edunt easq; celeriter excernunt. Ac in aliis quoque animalibus huiusmodi accidens naturale videtur. Vt igitur canina cupidi-

tas in ore ventriculi consistens, non potente ipso deuoratorum pondus substinere, multa impetuose ingerere, atque ea celeriter excernere cogit. Ita in renibus quoque accidit serosæ humiditatis cupiditas vna cũ virium imbecillitate, vnde & humiditatem affatim attrahere, ac eã deinde in vesicam impellere coguntur. Sed quæ res fortasse, quam ob rem vrinæ fluor subito euenire potest, lænitas intestinorum, non potest? veluti neque canina cupiditas, sed plurium dierum numero opus est. Nam affectus initium ab incremento, incrementum a vigore distinguitur. Quoniam vẽtriculi cupiditas, qua cibum potumq; appetit animale officium est, quo citra sensum nostrum nequaquam fungitur. Renum vero desiderium naturale est, neq; ab ipso sensus nostri afficiuntur. Proinde quum ad statũ peruenit, ne sensum quidem mouet, quemadmodum appetẽtia canina. Qua de re rationi cõsentaneũ videtur, vt quum incœperit, paulatim increscat. In primis enim trahit sanguinis serum ex venis, vel nihil nobis sentientib⁹. quem quum totum attraxerit, videaturq;

ſanguis in venis, huiuſmodi humiditate ſpoliatus, exiccata tum vaſa humorẽ trahunt ex hepate, deinde hoc ex inteſtinis & ventriculo. Quũ itaq; exiccatæ fuerint venæ quæ in ore ventriculi ſunt: potum deſiderat homo. vtpote diſpoſitionẽ ipſam tum primum ſentiens. deinde exhibitam potionem venæ ex hepate ad ventriculum venientes, vtpote aridæ, totam rapiunt. atque ex his aliæ deinceps, donec ad renes perueniat tranſſumptio. quippe in libris de naturalibus facultatibus dictũ eſt, non ſolum potionem, verumetiam cibum tranſſumptione per attractionem facta, per vniuerſum corpus deferri. Igitur hic affectus, quod ad tranſitus celeritatẽ pertinet, per ſimilis eſt inteſtinorum læuitati. Etenim ſi diſpoſitionem, quæ in renibus ẽ. reſpexim⁹, ipſa cũ vẽtriculi diſpoſitione eadẽ ẽ. Si vero partiũ q̃ ãte renes ſũt naturam perpendamus: omne lationis opus ad naturales actiones pertinebit. nã ſucceſſione agit attractoria facultas, atq; hac ratione inter ſeſe nonnihil differunt. quãuis in vna re ſimilitudo inueniatur, quippe ex concaua vena ad renes attra-

ctio, primæ deglutitioni eorũ q̃ ex ore in vẽtriculũ deferũt, haud absimilis ẽ. At vero actiões q̃ hãc antecedũt, ad vrinæ fluoré ꝓprie pertinent. Nõ recte aũt putasse quosdã, diabeté veluti caninã cupiditatẽ ad ventriculum pertinere, hinc manifestum est. Nam qui præ nimia siti ventriculum impleuerunt, seruare potionem longo tempore possunt. Sed vehementi siti laborantes quatuor accidentium periculum a potione subire solent. Vnum & quidem primum vomitio est. Alterum, velox per aluum excretio, aut fluore, aut intestinorum læuitate. Tertium, quod potus diutius quam par est, in ventriculo manet. Quartum id ipsum, de quo nunc sermo est, siue id diabetem, siue dipsacon, siue vrinæ fluoré nominare volueris. Neque enim vt idoneum ei nomen imponamus, sed vt curationis viam, tum ex loco affecto, tum ipsa dispositione inueniam⁹ scrutari animus est. Atque alius interdum affectus occurrit diabeti perquam similis, & quidem a multis cibis, qui neq; crudi sunt, neque per aluum deiiciũtur, neq; plenitudinem efficiunt, neq; etiam probe

alere possunt, sed dissipantur, discutiuntur q;. Cuius vt crebrior est, quam dipsaci euentus: ita faciliorem admittit curationem, quippe si prius q̃ ad summum peruenerit, ipsum cognoueris, haud ita difficulter curabitur. Nam vbi quis duplum consuetorum alimentorum assumpserit, neq; corpus ali videatur, idq; citra alui fluorem, hunc affectum non solum priuati, verum etiam medici paruipendunt. Quum vero triplũ ingerit, idoneis auxiliis liberari potest, priusquam scilicet ad quadruplum, aut quintumplum perueniat. Igitur rationi consentaneum est, hũc affectum a celeri dissipatione incipere, omnibus partibus attractricem, atque ei coniugatam facultatem, quæ proprie appetentia vocatur, seruantibus. At vero ingentis sitis, quæ citra diabetem accidit, causa est ventriculus, aut calida, aut sicca, aut vtraque intemperie affectus, maxime vero os ipsius, proxime ventriculo hepar, sed maxime pars eius sima, simul inflammatis mesenterii venis & ieiuno, & ventriculo, atque cum gula ipso pulmone. Atque huius accidentis radix inde

plerunque proficiſcitur, quod a diſpo- ſitione eryſipelatis naturam referente in cẽdũtur. Quibus vt plurimum tabitudi- nis genus aliquod ſequitur, alias aliud, veluti quum hãc tractaremus materiam, declaratum eſt. Hæc itaque propter acci- dentium communicationem, ſimul cum renum affectibus dicta ſunt. Porro diabe- tes, proprius renum affectus eſt, qui cani- næ in ore vẽtriculi cupiditati, proportio ne reſpõdet, accedẽte præterea retẽtricis facultatis imbecillitate. Nam ſi citra vehe mẽtem cupiditatem, ipſum fieri dicere- mus: nulla omnino inſignis vrinæ copia ad renes perueniret. ſi vero citra retẽtricis facultatis imbecillitatem: nõ tãta celerita- te ſequeretur vrinæ profluuium.

COMMEN. III.

QVVM de viſcerum abſurdis iacturis, quæ eo rum, quæ principali ex concoctione reſecan- tur, domicilia conſtituuntur, orſus eſt prin- ceps: hac tempeſtate de ſedium perturbatio- nibus ſuperuacuo ſubminiſtrantium: & ſingu lariter quod ſecunda ex concoctione decidi- tur: vt renum, in quibus aquoſitas vt in ſeque

ſtrante in eſcatur, meditari inſiſtit. quare de lithiaſi bina aſſerit: & ꝙ raptim inuadit, nec non ꝙ crudelitatem colicali conſimilem concitat: huiuſmodi argumenta vna compaginata, afflictionē lithiaſim eſſe ſtatuunt. ¶ (verum) renum grauitatem a colicaria quatuor ex coniecturis diiudicare hortatur: vt epotæ ex vomitus, nauſeæ, & exundantia, & immēſitate: quoniam in colica ventriculi ad inteſtina colligatione, & ſucci ad ſuperna affluentia, & viæ ad inferna inedia, coarctationeq́ꝫ, vomitus crebrior inſurgit. Et quæ vomitu refelluntur: biliosa, pituitoſaq́ꝫ deturpata conſpiciuntur: nam aditus bilis ad viſcera vt idētidem anguſtatur: quare ad ſuperius ꝑ ingreſſum pergentis a felle ad ventriculum repellitur. Ac etiam ex concoctionis detrimento, ex cubiarum, acerbitatisq́ꝫ impulſū congeſto, pituitoſa cum preaſſumpti alimenti conductione intuentur: ſed in renum lapide, aſſerta ſinthomata haud ita ſagaciter emergunt. ¶ Secundo ex moleſtiæ veſtigio: nam in colica ſuperiori in loco colon ea reſidet, abhorrētesq́ꝫ in partes diſſeminatur: verum in nefretica vnica duntaxat in parte perpetuatur. ¶ Tertio ex procellæ liberatione: eo ꝙ in colicis ita arctatur, vt nec flatus explicari permittatur: attamen in aliis acerbius, aliis vero iocundius:

¶ Quarto (quum) ex lotio, vt vtriusq; refragationis distintiua ratio instituitur robustior si.n. eius sedimen sabulosum excogitatur: tūc tenebrosum illustratur. ¶ (sunt) obumbratæ questioni debitum rependit princeps, eo q aliquis in aduersum dimicare posset: nam lithiasi in afflictione lotii sedimen haud æterne arenosum inspicitur: & nihilominus contristatio contristatum contristat: exoluit (quibus) q assertis afflictis psidia lapidis conquassatiua accelerare imperat: & eo tempore si hypostasis sabulosa liquidissime deiicitur, & perturbatio, locusq; perturbatus nobis innotescunt: scilicet q nephritis vexatio, renes vero vexati promulgantur. ¶ (quum) complures renum cruciationes attendit: primo eorum de apostemate: quoniam si vno in renum gradu crudelitates, cubantes dilacerant: in consuetus, intermittensq; rigor: necnon erraticæ cō uocantur febres: & quum super ventrem situā tur, ita vt maceratū latus superius immineat: si in eo grauitatem tāq̄ aliquod appensum sentire profitentur: apostema in renibus contractum esse insinua: quo deprauato, si pus abigitur: indignationis imminutio consectatur. Secundo q talis abscessus vlceris in renibus naufragiū detegit. Tertio huiuscemodi vlcus celeriter dissipare compescimur: q nisi inopi

nate perficiatur: in vigilatio asperitatem ven dicabit. ¶ (porro) renum vlcerum suspitiones pandit: quæ ex vrina præcipue lactantur: nam ipsa quandoq; secum exiguam saniem. ¶ Aliquando ramentū, & sanguinem defert: quæ vlceris renum notæ ascribuntur. Et quoniam cruoris cum locio emanatio, minime vlcus esse in renibus perpetuo portendit: iccirco subinfert. sanguinem cum vrina ex venæ diuulsione liberatum: quinq; ex causis prodere & eius plenitudine, & casu, aut neruosa expercussione: vel oris venarum disiunctione: aut redundantia enarrat. Qua de re quum lotiū nec expure, cruoreq; vlcus duntaxat esse in renibus, immo etiam ex aliis statuit: iccirco ea enodat (sed) primo ex carunculis nam si hæ cum eo associantur, vlcus esse in renibus iacta eo ꝙ eorum ex essentia & haud alio diducuntur: vti affluentius aforistica in quarta afor. lxxvi. ipsemet exponit. ¶ Secundo (ea) ex pilorum euentu, & de ea minime singulariter fatur: exordio ꝙ Hippocrates ac ipse pilos cum lotio repelli, eos intuitum esse, testimonium reddunt. ¶ Secundo eorum molem: quoniam quandoq; vt semipedis longitudinem amplectERentur: & aliquando his longiores conspexit: & quandoq; ita intense exiguos, vt quo pacto in renibus residere possent, mirationē

refugere nequiuit. ¶ Tertio locum in quo innascuntur, scilicet ꝙ in renibus innascuntur, vti in quodam Arabiæ loco aliqui ꝑdicant: ꝙ in mortalium cruribus draunculi nominati germinant: quorum substantia ex nerui genere extat, qui forma, crassitudineq; lumbricis consentiunt: quos licet aliqui conspexisse ꝓfiteantur, Galenus tamen nequaquã. ¶ Quarto (at) succosam examinat causam: nam quidam succo ex crasso, lentoq; in vena calorificato, arefactoq; a feruore eos gigni asserebãt quibus princeps ex colore, & substantia admonitus, vadem dedit. verũ longitudinis causam minime olfecit. ¶ (verum) eorum dissipationem subscribit. quippe emphractantibꝰ extenuantibus, incidentibus esse inuigilandũ monet. ¶ (omnes) quoddam intimat præsagium; qui commota a dispositione detẽti fuere, neq; ante ipsam, nec post in lithiasim deciderunt. cuius rationem reserat: quoniam si aliquis criminatꝰ succus in venis cohibitus vel sanies copiosa per vrinas absterrantur: nullũ vrinæ instrumentum nephretim perpeti fertur. ¶ (cæterũ) superuacuorũ accessus vtrãq; per sedem consensum promit: nam in iecorariis profluuiis viscera nihil exagitantur: q̃uis a nuda bili aduersentur: vti in vesica persuasum habetur: quando haud modico temporis spa-

tio atroces per ipsam defluunt vrinæ, vlcera atrocitatis impulsu in vesica congeri excogitantur. ¶ (est) de aliqua renum contristatione speculari exorditur. Et principaliter eius essentiam detegit, q renes alteram cingunt passionem, in qua æger sanguinem gracilentum, eruginosumq; iecinorariis ab excrementis haud dissentientem in primordio egredientibus, meit, quis potius sanguinea repperiat: cuius binas conspirat causas: altera ex renum alteratiuæ senilitate, vti iecoralis fluxus mactatæ carnis consimilis, germinat, alia quippe oris venarum affluens largitas, vrinam cō caua a vena ad renem excolantium adiudicatur. ¶ (atq;) locum affectum promulgat, scilicet, ennaratam obturbationem renibus impartiendam esse fatur, necnon & huius nuncupationem pandit, nam quidam hydropem matellæ, aut vrinæ profluuium perhibent, eo q vrina redundanti in qualitate, & aqua vt deuoratur liberantur. ¶ Alii diabetem, cuius traductio penetratio fertur, nam qđ hauritur defluit, fixionem nullam obseruans. ¶ Nonnulli dipsacon & hoc Græce, sed Arabicæ circuitus siue molendini rota, quæ haud crebro contingere consueuit: quare gemina appendit & hanc non nisi bis conspexisse gloriatur. Secundo argumenta cum ipsa compaginata,

vt bibendi incredibilem rapacitatem. Et quã celeriter quod sorbent: inferiorem per sedem eius a qualitate non conflexum, restituunt. ¶ (atq;) viscerum, ventriculiq; lienteriæ affatam congerit afflictionem sicuti de assertarum partium lienteria munus extat: vt ventriculus, intestinaq; ad alimenta, & potũ priusq̃ concoquãtur ad auertendum, eorum grauitate, qualitateq; irritata, concitantur: paripassu de vrina ꝓfiteri refert. ¶ (at) opertæ debitũ reddit ambiguitati: ꝙ vrinæ festinũ, tumultariumq; ꝓfluuium haud visceribus vel ventriculo: sed vesicæ erogandum esse, sentit: nam si secus testificaretur: ꝙ vrina cum egestione explicari posset: nec aliquis abnueret: quemadmodum in intestinorum lienteria impropatulo elucet. in qua deuorata celeriter, in intestinorum per macronoxiam conuolutionem decurrentia cum egestione terminantur. Et ex his inter renum & viscerum lienteriam abhorrentia vulgatur. quoniam in prima vel cruor, aut potus vt lactatur, deiicitur: in altera potus & escæ consimiliter excluduntur. ¶ (porro) vt nitentius sua percipiantur disserta, gemina adhuc diluit: & ꝙ alimentorum a ventriculi locis ad iecur nec ex eius, aut intestinorũ mollicie penetratio prodit: sed vt de naturalibus in libro annotauit: ꝙ iecur ex vẽtriculo ꝑ

mesenterii venas quæ intestina ambiunt: edu cātia inescat vti arbores eorū p radices a terra alimētū', & renes quod in cruore aquosū excogitatur, elidunt. ¶ Secundo vesicā aquositatem a renibus allicere minime ponitur: sed mallæ renes vritides per vestibulos ei aquositatem subministrant: vti de ventriculo chilū visceribus pcipue ieiuno largiri, persuasum habetur: hoc aūt ieiunum duodenū ascribit: quia duodecim digitorum dimensionalē cohibet longitudinem. ¶ (itaq;) diabeticæ causam renum, & haud aliatum sedium fluxitatem esse fatur: eoq; exigua tempestatis mēsura, eam tolerare nequeūt: sed partes alias p quas transcēdit, minime in hoc criminari autumat. ¶ (sed) sepultum innotescit: aliquis rationis suasu clamare posset: quo pacto renes languidos diabeticam suggere orsus est: quum eo tempore celeriter aquositatem absumere conspiciantur: exoluit princeps, sicut in stomachi lienteria impendit: in qua retentiuæ vires desertæ vigent, & nihilominus alentiū ad corporis sedes cū incocta extent, immēsa insurgit auiditas: pariter de diabetica cōiurari dat, nā renes humiditatē cupiūt: quā celerrime hauriūt, & tādē eorū destitutione eā substinere nequeuntes, ad vesicā raptim renunciant, & reliqua q̄ de appetitu voraci exponit

quæ lege. ¶ (sed quæ) incertũ deuellit, epotatur vrinæ profluuium inopinatæ, lienteria vero, caninaq; auaritia non nisi paulisper scilicet incomplũrium dierum spatio moliri queunt. ¶ Purgat(nam)& vnum pcipium prælibat videlicet q perturbationis principium ab augmento, & augmentum a statu diuellitur: hoc præcurso insinuat q ventriculi inescis cupiditas, actio naturalis existit, quæ machinari nequit, nisi a nobis sentiatur: sed renum auiditas, etiam si ad statum perueniat, nec percipitur, vti caninum optatum: & iccirco renum appetentia gradatim auspicatur, & lente crescit: & ex his q renum lienteria repentine: vẽtriculi vero non nisi parumper germinat, certum habetur. ¶ (in primis enim) qua via renum lienteria frabicatur, peruulgat, initialiter cruoris serum inescatur, nobis nihil intimatis, quũq; vniuersus cruor lactatus, ac vna cum venis abhumiditate relegatus fuerit, venæ ipsæ a iecore alliciunt: iecur autem arefactum a ventriculo, visceribusq; haurit, venis in ore ventriculi tabefactis, & languens eandem sentiens siccitatem, robuste sorbere cupiens, potum raptim & vbertim imprecatur: quo quidem deuorato, venæ quæ a iecinore ad ventriculum disseminantur arefactæ, confestim eum elidunt: qui de vena ad venã de-

latus, ad renes conducitur: quem retinere, lassitudinis impulsu recusantes: celeriter per vreteras ad vesicam trasmittunt: quare diabetes siue vrinæ profluuium editur: & vt in libro ē̃t de naturalibus annotauit. ꝙ nec potus duntaxat, immo alimentum attractionis vi, totum gratificatur per corpus. ¶ (igitur hic) inter renum, viscerumq; lienteriam, humanitatem, & dissonantiam expedire sedet animo: re vera in compluribus vnanimes extāt: exordio quo ad transgressionis festinationem: quia vti in renum lienteria potus: ita in intestinorū, esca alacriter transcendit. ¶ Secundo quoniā ambæ humida prodeunt ex intemperie. ¶ Tertio vti renes concaua a vena alliciūt: paripassu ab ore ad ventriculum alimentorum efficitur delatio. sed aduersantur, quoniam in renum liēteria lactatio succesiue idest de loco ad locū, in viscerum vero, minime molitur. ¶ (Non recte) aliquorum accusat rationem, qui diabeticæ ventriculum vti implacabilis appetitus familiarem esse sedem, asserebant: quod inde eorum esse, tali consectatur medio: qui enim insatiabili concitantur siti, postquam aqua vētriculum exatiauerint: haud mediocri tempore eam cohibere queunt: quod in renum diabetem minime excogitatur: vnde pro assertorum euidentia: singulare promulgat theore-

ma, ab omni sorbitione quæ eximia præcedē te siti efficitur, bis gemina emergere assueuerunt accidentia: primum vomitus. secundum celeritas egestionis. vt in intestinorum fluxibilitate certum scitur, & hoc affluenti ex humiditate ventriculi, viscerum contentiuam ꝓsternente. tertium potus maior quam decet in ventriculo cunctatio. quartum diabeten exponitur: aut quocūq; alio intitulare elaboras nemine, quum eius mens ei nomen condonare haud extet, sed vt erudiendi methodum, loco ex perturbato, perturbationeq; repperiamus. ❡ (Atq;) de quadam alia diabeti consimili contristatione ratiocinatur, vbi tria denunciat: videlicet vexationis suspitiones: nam quædam quandoq; innascitur refragatio adiabete haud dissentiēs, in qua educantium exūdantia deuoratur, nec aliquam commouens crapulositatem, nec vomitu, nec sedem per inferiorem absterruntur: nec cruda conspiciuntur: neq; exuberantiam restituentia, neq; cōmode alitioni subuenientia: sed delent, dissoluunturq;. ❡ Secundo sicuti eius occursus iugiter nec molitur, pariter si ab initio priusq̄ astruit, intus noscatur agiliorem amplectitur demolitionem, nam si aliquis adeo edulia inescauerit, ꝙ duplum secundum ꝙ assueuerit appareant, & eius in corpore ac eiectis nec innotescit,

tescit, vulgus, mediciq; hanc oblaniationem dissipare reprobant, nisi ad triplum annectat: tunc n. ne ad quatruplum addat, formidantes euersioni operam nauant. ¶ Tertio causam absoluit scilicet eam celeri partium corporis ex dissipatione, facultate lactatiua magnis viribus viuente, concupiscitiua sua in qualitate coarctata moliri monet. ¶ (At vero) intemperiem ac sedes ex quibus citra diabeten sitis germinat, pandit, & bina reconciliat, & calorificam, aut aridam, aut qualitatem associatã sitis escã esse. Et q̃ hæc haud singulari in parte residet: aut in ventriculi ore: vel in iecore & potius eius parte infima quum venæ intestina cingentes, quæ mesenteria nuncupantur: & ieiunum & ventriculus vna igneantur; quandoq; in vtero & pulmone herisipilæ ardentia, aliquando vniuersæ tabitudinis causa cunctis igit̃ ex his sitis vigorari fatur. ¶ (porro) ad diabeten se reuocat: de qua, renũ esse peculiarem afflictionem loquitur. Secundo q̃ renum explicata in contristatione auiditas canino proportionatur rapatitati, ventriculi retentiua destituta. Tertio ad diabeticæ constitutionem duo conuocari, & renum cupiditatem, aliter ad renes aquositatis affluentia, nec impelleretur. Secundo renum retentiuæ molliciem, quia secus ipsa in eis persisteret:

cuius aduersum excogitatur.

Ex his has subtraho disciplinas.

¶ Lithiasin passionem, colico consimilem excitare dolorem, iactat.

¶ Quamuis vomitus, nausea, acerbitatis locus colicam crudelitatem, a lapidea vt vestigia diuulsiua reponantur: tamen vrinæ sabulosum sedimen, tamq̃ efficatius sanciri per opus est.

¶ Si crudelitas aliqua in parte lumborum vrit & adminiculis ex lapidis conquassatiuis compaginatis, sabulosum vrinæ sedimen liberatur, indignationem lapideam esse, pro confesso habere promulgat.

¶ Caninam rapacitatem quibusdam animalibus naturale esse accidens conicit.

¶ Acerbitates aliquo in renum, cum inæquali intermittentiq; rigore, ac febre contextæ, nec non doloris in parte grauitatem vti aliquod ad iectum pondus sentientes, apostema in renibus conductum esse portendunt.

¶ Renum apostema, in eis vlcera contractura esse præsagit.

¶ Renum vlcera festinanter demoliri per opus est: quoniam eorum cuntatio, euersionis impossibilitatem includere autumat.

¶ Vrinæ liberatio cum sanie, quandoq; escaris: & aliquando cruore colligatæ, vlcera in renibus constructa esse statuit.

¶ Cruoris cum vrina explicationem, haud perpetuo renum vlcus, sed quandoq; venæ discussionem indicare sentit.

¶ Carunculas cum vrina defluentes: vlceris renum efficaci pro vestigio actendere præcipit:

¶ Pilos cum vrina vulgatos, crassa, lentaq; ex materia in venis calefacta, arefactaq; gigni, nec non diureticis dissipari orsus est.

¶ Pilorum per vrinam exclusionem, anephretica tueri, promulgat.

¶ Vti viscera biliosa iecoraria ex purgatione, pariter vesicam ex renali, iacturam consequi prædicat.

¶ Vrinam cum qua tenuis cruoris sanies, vel potius cruentosa meitur: renum alteratiuæ prosternationem, aut oris venarum nimiam emphratationem denunciare iactat.

¶ Diabeten vrinæ celer, in opinatusq; ad vesicam concursus, viscerum lienteriæ consimilis, describitur, cuius causas, & renum contẽtiuæ molliciem, & vigorosam aquositatem in escandiq; cupiditatem sancit.

¶ Renum lienteriam minime ventriculi, aut intestinorum, sed eorum peculiarem perturbationem esse, asserit.

¶ In lienteria ventriculum, visceraq; alimenta, potum eorum grauitatis impulsu, nec exiguo tollerare tempore, fatur.

¶ In viscerum lienteria nec escas duntaxat, immo etiam potum, cum alacritate macronoxiã per intestinorum conuolutionem decurrentẽ, per aluum deiici pandit.

¶ Renum lienteriam ab intestinali in hoc abhorret: quoniam cum priori cruorem & potũ: cũ altera vero potabile & deuorabile repelli, clamat.

¶ Iecur per mesenterii venas a ventriculo chilum, vti arbores suas p radices lactare refert.

¶ Vti vesica aquositatem a renibus minime allicit: sed potius renes ipsam introitus per vritides ad vesicam impartiuntur: pari passu viscera nec a ventriculo chilum elidere: sed potius ipsum ad intestina arcere ꝓfirmo testat.

¶ Renum lienteriam raptim, ventriculi vero lentam machinari testimonium reddit.

¶ Diabeten, vti caninam voracitatem ventriculo largiri, flagitiosum esse suspicatur.

¶ Qui ventriculum ardenti ex siti concitati, a qua exatiauerint, hæc vomitum, egestionis copiosum, crebrum'q; descensum, potus in vẽtriculo diutiorem q̃ oportet expetationem cõsequi indicat.

¶ Sitim præter diabeten, calorifica, aut arida, vel commixta ex qualitate, in ventriculi ore, aut iecore, vel aliis in locis compaginata, pullulare adiudicat.

¶ Diabeten renũ innatũ affectum esse, claudit.

¶ Renum lienteriam quum intestinali in his scilicet deuoratorum festina fluxibilitate, humida in intemperie, lociq; delatione vnanimes esse: sed in escatione aduersari, quum priorem successiue, aliam vero minimæ moliri ostentat.

¶ Quandam diabeti consimilem excogitari afflictionem ponit, in qua alimenta affluenti in quantitate vorantur, haud aliquam machinantia plenitudinẽ, nec alitioni conducentia: nõ per vomitum, nec per secessum, crudaue deiecta: sed insensibiliter duntaxat dissipantur cuius membrorum vigorosam dissolutionẽ. esse, iudicat:

De vesicæ affectibus.

VEsicæ superueniunt accidẽtia, partim cæteris communia, veluti omnes ipsius præternaturam tumores, dolores, atque quæ hos facere possunt affectiones: partim ipsi soli propria, vt ischuria, id est vrinæ retentio, stranguria, id est vrinæ stillicidium, atq; alio quoque modo immoderata vrinæ excretio. Verum huiusmodi euacuationes (vt de renibus supradictũ est) vesica tanq̃ meatu vtũtur, ipsa haud

quaquam affecta. At vero stillicidium, si ob vrinæ acrimoniam fit, accidens vesicæ est, affectus vero minime. Si vero aut ab vlcere, aut imbecillitate procedit, a vesicæ affectu factum esse dicitur. Quemadmodũ vbi acrimonia in causa est, aliquãdo ob renum vitium, aliquando ob alias partes, quæ cum vrinis humorum suorũ vitia, aut pus, vbi abscessus aliquem infestauerit, transmittere possunt. Euenit etiã interdum vrinæ stillicidium, humoribus, qui in venis sunt, & per renes, & per vesicam expurgatis. Cæterum quum ab intẽperie vesica fit imbecillior, læditur propria ipsius actio, quæ est vrinæ excretio, ad quam animal excitari solet, quum vel a multitudine contentæ in ipsa materiæ vesica grauatur, vel a mordacitate cõuellitur. sed ab horum vtrolibet magis imbecilli, quam robusti dolere consueuerunt. Quinetiam instrumentales affectus imbecillitatem interdum inducere possunt. Item intemperantiæ omnes, cum aliæ, tũ maxime illæ, quæ nõnullis sæpe eueniũt, quum frigore corripiuntur. tũc enim plane grauari videtur; vel pauco admodum

contento in ipsa humore. Atque vesicæ etiam, veluti meiendi instrumento, ischuriæ accidens superuenire solet. interdum quidem (vt dictum est) quũ circa id qđ in ipsa continetur, contrahi non potest, vt ipsum exprimat. interdum etiã obstructo inferiori meatu, aut a crassis humoribus, aut impacto lapide. Atq; accidit nõnunquam, vel ab inflammatione, vel alio huiusmodi tumore, vt angustior reddatˀ meatus, vel etiam omnino obstruatur. At vero neque neruorum a spinali medulla exortorum, neque etiam spinæ ipsius affectus, vesicæ tantam imbecillitatem afferre possunt, vt vrina propterea supprimatˀ quemadmodum nonnulli putauerunt, credentes vesicæ officium, a consilio & electione procedere, q̃ scilicet vrinam retinemus quoad voluerimus, atque eam pro voluntatis imperio excernimus. Verũ satius fuisset nosse non vesicæ, sed meiendi officium, veluti etiam deiiciendi, non intestinorum munus, ab electione consilioq; pendere. Quippe vesicæ, officium vnicum est, cõtractio. at musculus qui vrinæ meatum in circuitu ambit in origine

ceruicis vesicæ positus, instrumentum est cuius opus ab electione excitatur, vtpote qui ambiens vesicæ ceruicem eam ita exa ctè stringit, vt nihil humoris ex vesica, in meatũ ingredi possit. Atque similẽ quoq; & actionem, & vtilitatem habet musculus qui recti intestini partem extremam ambit. Proinde ipsis resolutis, neque vrinã vesica, neq; stercora aluus retinere potest sed præter voluntatem, paucis omnino interuallis, vtraq; excernuntur. Itaq; veluti in reliquis musculis, quod a resolutione fit nobis inuitis, id electio nostra, haud inuita efficere solet: ita eadem ratione ab horum actione quiescimus, quũ vel stercus, vel vrinam excernere propositum ẽ. Atque vt nonnulli tum vrinarum, tũ cibi excrementorum deiectionem, totam ab electione procedere existimantes, errauerunt: ita rursus alii his e diuerso, totum hoc opus naturale putantes, a veritate de uiauerunt. Etenim cibi a ventriculo in ieiunum transmissio, tota naturæ opus est. Rursus omnino ab electione pendet, & vtrorunq; membrorum, & cuiuslibet digiti tum extẽsio, tum inflexio. delatio enim

quæ a ventriculo ad ieiunum fit, & quæ ab hoc in tenue intestinum, a sola naturali facultate procedit. At alui deiectio, & vrinæ redditio, vtroq; instrumento, propriis suis facultatibus agente, perficiunt Rectum intestinum, atque vesica naturali vtuntur facultate, musculi vero ea quæ & animalis & volũtaria nominatur. Quippe musculi qui fluores cohibere solent, tunc quiescunt ab opere, abdominis musculis munere suo fungentibus, maxime vero mediis. Sunt nonnulli qui quum nõ ita facile deiicere possunt, manibus huiusmodi musculos comprimunt. neque nõ vbi vrina ita suppressa est, vt omnino retineatur, idem facere consueuerunt. Quum itaq; nerui, per quos animalis facultas ad iam dictos musculos peruenit, afficiuntur, aut spina ipsa læsa est, resoluitur musculorum actio, atq; excernitur & vrina & stercus, vel inuito laborãte. Quũ vero vesicæ corpus ita fuerit affectum, vt quod in ea continetur, exprimere nõ possit, supprimitur vrina, nominaturq; hoc accidens ipsius ischuria. Atque accidit interdum ꝓpter obtusum ipsius sensum

vt non reddatur vrina, citra tamen expultricis facultatis læsionem: si proprii vesicæ nerui afficiantur, neruis musculi ceruicem eius stringentis, munere suo fungẽtibus, ipsorum scilicet facultate seruata. Nam si resoluantur, proprium indicium, quod musculus hic resolutꝰ sit ẽ, vrinæ ꝑter voluntatem excretio. At huiusmodi eueniente affectu, quũ meatus ipsius fuerit obstructus, vtraque dispositio cognitu difficilis erit. Proinde vt exquisite dignoscantur, nõ solũ ii, sed reliqui quoq; omnes vesicæ affectus, perquam necessarium est præscire euidentes causas extrinsecus aduenientes, quas proprie procatarcticas, id est initiatrices, vocãt. Sed multo etiam accuratiori inuestigatione, eos qui præcesserunt in animantis corpore affectus inquirere oportet. Igitur cuidam quum cecidisset, spina sinuata est qua ꝓpter vrinam reddere non potuit. Nam & id aliquando fieri solet, quemadmodum ab Hippocrate dictum est. Verum non illico suppressa fuit vrina, sed perendie, ob afflictarum vertebrarum ad interna luxationem, inflammata vesica. Itaq; dolebat

in ea parte vel nemine tangente, sed mul
to magis, si quis manu eum tangeret. atq̃
hunc curauimus inflammationi remedia
adhibentes. Rursus alter luxatis ad exter-
nas partes vertebris, vrinam inuitus pro-
fudit, nullo infestante vesicam dolore. in
hoc coniecimus eius musculi neruum, q̃
vesicam claudit, fuisse affectum, proinde
spinam curare voluimus. Atque in alio si
militer affecto, suppressa fuit vrina, torpẽ
te ob affectos neruos vesicæ sensu. quum
itaq; inter dormiendum non sentiret ho-
mo vesicam impleri, ipsa extensa, nihil
excernere potuit. & enim accidit interdũ
vt hoc modo vrina supprimatur. Quem-
admodum etiam sanis quibusdam, aut
vrgentibus negociis, vel in concionibus
vel senatu, vel foro, vel cõuiuio, tũ enim
retenta longo tempore vrina, extenditur
vesica, atque vrina supprimitur, contra-
ctrice facultate læsa, propter immoderatã
tensionem. Quidam etiam quum cecidis-
set, manente spina illæsa, in primis qui-
dem magnam sanguinis copiam cum vri
na emisit, postea vero omnino suppressa
est vrina. cuius rei causam esse coniecim⁹

ꝙ concreti ſanguinis grumus intus ſe opposuit. quo circa demiſſa per colem fiſtula, paulum vrinæ reddidit, extracta deinde fiſtula, apparuit in ipſius ore grumi indicium. Præterea quum alios quoſdam diuturni dolores vna cum abſceſſum notis infeſtaſſent, finitis abſceſſibus, tenue pus cum vrina profluere viſum eſt. deinde ſubſequens vrinæ rententio, coniecturæ occaſionem dedit quod a craſſo pure meatus obſtrueretur. Atq; in pueris etiam quos lapis in veſica cruciabat, vidimus ſæpenumero vrinam retineri. Eos itaq; resupino figurato corpore cõcusſimus, vt ita a meatu lapidis dimoueretur. Quum vero id, quod iamiam dicam, ſæpe videritis, oro vt ipſum tenaci ſemper memoria ſeruetis, Quod ad grumos vocatos, non ſolum eos qui in veſica, ſed multo magis illos quoque qui in inteſtinis, ventriculo, atque thorace nonnunquam cõtinentur, animi defectio, & color pallid⁹ ſequi ſolet, pulſus vero paruus, obſcurus frequens apparet, & laborans ipſe cum anxietate reſoluitur: quemadmodum in magnis muſculorum vulneribus ſæpenu

mero accidit, vt mirari aliquis possit, quã sit hujus euentus causa. An sanguis, quũ omniũ quæ in corpore sunt, maxime nobis sit familiaris, ex vasis suis effusus, tanti mali author est? Nam & putredo partiũ & marcor ipsum sequi solet. Etenim vidimus, vbi vesicæ meatum grumus obstruxerat, eadem sequi accidentia, grumum vero adesse coiecimus hoc argumento, quod plurimum antea cruorem laborantes cum vrina reddidissent. Itaque medicamentum quod lapidem terere posset ex oxymelle, atque ipsum quoque oxymel per se in potu dedimus. At nihilominus, alii quidem perierunt, vno quodam seruato, solutis grumis, quos paulo post cum vrina excreuit. Quoniam vero non satis est ad affectæ sedis inuentionem, ea duntaxat accidentia, quæ in præsentia infestant, intueri, sed & ex his q̃ præcesserũt subinde definimus: facile intelligetis si eorum quæ antea vidistis, memineritis. Igitur quum multi creberrime pus cũ vrina emitterent, p̃teritorũ accidẽtiũ memoria, & sedem affectam nobis ostendit, & dispositionem in ipso consistentem

declarauit. Quidam enim cum prius in regione renum sæpenumero doleret, accedente inordinato horrore & exigua cõcussione, febre correptus est. Alius circa vesicæ positum, simul cum horrore, ac febre, dolores præsentit. Nonnulli circa septum transuersum & thoracẽ. Atque alii in dextra præcordiorum parte. Coniecturam itaque fecimus, in iis omnib⁹, quod pus per renes expurgaretur, vomica scilicet in loco dolente erupta. Cum indiciis autem supra propositis, nonnihil confert puris quãtitatem, & quomodo totum cũ vrinis misceatur, vtrum confusum, an cõtra, considerare. veluti iam antea de intestinis dictum est. Nam vt in his, si a superioribus intestinis quidpiam defertur: id ciborum excrementis perinde admixtum videtur, ac si cum ipsis subactum fuisset: si vero ab humilioribus, cum vna ipsorũ parte excernitur. Simili modo vrina, aut tota a pure cum ipsa emissa conturbatur, aut per partes quasdam dispersum pus inæqualiter defertur. Plerunque etiam solũ pus, sine vrina excernitur. idq; haud obscure in vesica suppurationem consiste-

re indicat. Quod vero exacte commixtum est, a supernis alicunde partibus venit. Sed quod mediam inter hæc conditionẽ seruauerit, id a renibus descendisse certũ est. Similiter si erupta vomica, cum affecti loci indiciis, vlceris quoque signum aliquod appareat: Nam & hoc aliquando quidem exacte commixtum videtur, aliquando vero mediocriter. interdũ vel nullam habet mixtionem, vel quodã modo superfertur, vel solum excernitur. Atq́ vocatum quidem ramẽtum, vlceris: essentiæ vero proprietas, affectæ partis ꝓpriũ indicium est. quippe partes a vesica auulsæ, lamis: a renibus vero, carunculis sunt similes. Ita etiã vbi ex sublimioribus pars aliqua affecta est, excrementa cum vrinis eiecta intueri, & ea suspectarum partium essentiæ comparare oportet. Igitur cum vrina expurgantur gibbæ hepatis partes, atque omnes quotquot sunt his superiores. Per aluum vero pars iecinoris resima, intestina, ventriculus, lienis. Præter has aliæ quædam fiunt purgationes, sed raro vt quum thorax & pulmo per aluum purgatur: quæ sub septo trãsuerso positæ sũt

partes per vrinas. quorum causam quum nonnulli ignorent, neque id vnquam accidisse viderint, quod a multis visum est, negant fieri posse. Nos vero, pulmonis vomicam per vrinam, thoracis autem per intestina, & aluum, expurgari vidimus. Quanquam re vera de latione ex pulmone in renes nulla omnino sit dubitatio. Etenim vt a concaua vena, ita ex magna quoq̃ arteria rami descendunt ad renes. Hæc quæstio tamen Erasistrati sectatores non parum vrget, quippe qui putauit solum spiritum in arteriis contineri. Nobis vero nihil difficultatis affert, vtpote intelligentibus, quod læuis arteria pulmonis, quãtum puris ex erupta vomica suscipit, id in sinistrũ cordis sinum deferre potest, quod inde in magnam ipsius arteriam incidens, per renes transit in vesicã. Hoc tamen non ita crebro euenire videtur, vtpote pure prius in asperas arterias magna ex parte transsumpto. Itaq; quam ob causam pus in pulmone genitum cũ vrinis (licet raro) excernatur, iam dictũ est. Id vero qđ per ventrem purgatur, aliam & quidem raram (quæ in corporum dis-

sectione

sectione apparet) habet causam, quippe concaua vena, mediante vase quodã stelechiææ, id est venæ quæ arboris caudicĩ proportione respondet, videtur interdũ adaptari. Proinde nihil mirum, neque impossibile est, & ex partibus septo transuerso superioribus, pus in ventrem defluere & ex his quæ ejdem supponuntur, ipsum per renes in vesicam peruenire. Nam corporum raros habitus par est, vt rara etiam accidentia sequantur.

COMMEN. IIII:

QVVM gemina aquositatis quæ secunda resecãtur ex concoctione, receptoria constituẽtur instrumenta, vnum vt sequestrans sicuti renes: aliud vt protegens, cumulansq; vti vesica: quare quum passumpta in oratione de instrumenti sequestrãtis perturbationibus egisset princeps: consequenter de vesicæ vt instrumenti includentis sciscitari insudat: vbi complura conspirat: vt de vesicæ accidentibus distinguit, quum bina quædam quæ aliis impartiuntur: videlicet præternaturam tumor, acerbitas, ac eorum causa, altera peculiaria vt strãguria, dissuria, ac vrinæ immodestum proflu-

uium excogitentur & animum adhibe, q licet vrinæ effrenis euacuatio, assertæ diabeticæ veridicæ condonetur, quæ renum familiaris exponitur passio: de qua minime hic princeps sermocinatur: tamen quandoq; vesicæ contẽtiuæ destitutione, atrocitateq; vrinæ huiuscemodi cõsectatur profluuium, quod vesicæ proprium accidens esse coniicit: vt ipsemet. Tertio de sinthomatum causis olfecit. ¶ (verum) quo pacto vrinæ accessus ipsa fungũtur vesica: ea tanq̃ fistulæ canna, nihil eo tempore cingente dispendii, eos vti profitetur. ¶ (at vero) de stillicidio nec singulare detegit. Primo quando vesicæ accidens, quandoue morb⁹, quoniam si ex vrinæ atrocitate germinat, vesicæ accidens, quum perturbatio quo immediate actio refragatur, ab ipso exponitur: aut ex in vesica vlceribus cõductis, eiusq; destitutione solicitatur: & tali coniectura perturbatio peribetur. Secundo quemadmodum cuius errato, vrinæ stillicidiũ prodit, denudat: quippe dissuriam ex vrinæ acutie quatuor concitari modis, aut renũ ignea intemperie, vel aliis ex locis succum biliosum, aut pituitosum bas rachialem quum vrina impartientibus: vel ex sanie arenum, aut vesicæ vlceribus distributa: aut acerrimis ex succis a venis in renes, vesicamq; cum vrina decurrentibus, purgationis

impulsu.refert. ¶ (cæterum) causas vesicam prosternētes bifariam moliri sentit: alteram gelidam intemperiem, quoniam vesicæ actio vrinam abigere exponitur: hoc autem vesica non nisi a multitudine cohartata, aut acuitate commota, subministrat: vt com̄.vii. primo horum voluminum ipsemet annotauit: quum enim aliqua in vesica hyemalis congeritur intemperies, tunc meiendi actio obluctatur. Alio modo officialibus ex vexationib⁹ vt apostemate, vel lapide, aut crassis ex succis, vel cruoris congelatione languidior efficitur, ex quibus vesicæ actio reluctatur. ¶ (atque) de ischuria seu stranguria vt vetustiores dicunt, percunctatur: antecedenter eius causas quum vesica sua a naturali conuulsione detinetur: vt aquosum in ea locatum excludere nequeat: eo tempore ischuria innascitur: quandoq; ex aditus inferni obturatione crassis ex succis, aut condensato lapide, vel præternaturam tumore ex quibus foramen coarctatur, necnon & ex aliis primo in libro expositis, vulgatur. Secundo (at vero) quodam detegit obumbratum puta q̄ nerui a nuca pullulantis, nucæ'q; aduersatio, haud vesicæ tātam suggerūt mollitiem, vt strāguria inducatur: vti aliqui & criminose asseruerunt: hi porro vesicæ actionem esse voluntariam, eo q̄ vrinæ suppressionem,

exclusionemq́; voluntatis imperio moliri co-niiciunt. ¶ (verum) complura perquirit: vt q̃ voluntaria actio minime in vesica, sed mingẽdi conuocatur: sicuti repellendi actio nec intestinorum partes affatur: sed a consilio, voluntateq; patrocinatur. ¶ Secundo vices vesicæ: scilicet cunctis ex lateribus compescenda, cõpescere. ¶ Tertio lacerti collum vesicæ cingẽtis actionem esse: ita vesicæ collum coercere, vt nihil humiditatis in ea locate, in vrinæ recessum transcendi possit: cuius actio a voluntate commouetur: vti de lacerto extremam recti intestini partem amplectente persuasum habetur: quum consimile in actione cohibeãt compendium: quoniam sicuti hi lacerti quum validi excogitantur, nec vrinam, nec egestionem liberari tribuunt: paripassu si resoluunt, non eam in vesica, non alteram in posterioribus alui arctari queunt: sed paulisper, in volũtarieq; defluunt. ¶ (atque) anceps illustrat: scilicet vtrum vrinæ, egestionisq; finis prorsus voluntarius profitendus: principaliter seniorum laces sit compositionem, quorum aliqui partem extollebant affirmatiuam vtpote vniuersam esse voluntariam: alii tergiversam, esse naturalem clamabant: sed princeps geminas refellit: & priusq̃ suam exponat, quæ mere naturalis ascribitur actio: & quæ voluntaria

lineat:verbigratia chilositatis descẽsus a ventriculo ieiunum ad viscus simplex fertur naturalis:digitorum extensio, constrictioq; pura instituitur volũtaria:sed vrinæ, egestionisq; deiectio vtroq; perficitur instrumento naturali, & voluntario:nam recti intestini, vesicæq; actiones naturales, lacertorum vero voluntariæ adiudicantur, quia asserti lacerti ab eorum actione cohibendi desistunt. quum lacerti qui supra ventrem circum circa contexuntur, quod eorum est, præcipue subministrant: quoniam quum hi lacerti quod in visceribus, vesicaq; colligitur, ad fugandum elaborant; ea tempestate: vesicæ & recti intestini lacerti eorum ab operatione refugiunt, quæ constrictio intitulatur:comprobat Galenus, quoniã aliqui reperiuntur: qui quum egerere vel mingere nequeãt:manibus ventris musculos premunt:exquo ad deiiciendum opitulantur.

¶ (quum) pandit, q quandoq; vrina, egestioq; præter voluntatis imperium explicantur:vt quum nerui per quos animata facultas assertos ad lacertos distribuitur, iacturam vel vna cum nuca compatiuntur ¶ (quum vero) ischuriam vexationem describit: quum vesica ita exagitatur, vt quæ sua inconcauitate defluxerunt, comprimere nequeat: exquo vrina detinetur, hanc esse stranguriam promulgat.

¶ (atque) aliqua animo repetit: vt vrina quãdoq; ex sensus vesicæ duricie, eius expultrice nec aliquo modo oppugnata, premitur: quod quum peculiares vesicæ nerui insensu imminuuntur, contigit: neruo qui ad lacertum defertur: vt vesicæ collum coarctet, incolũme vigente. ¶ Secundo ꝙ quando hic neruus mollificatur, tunc vrina absq; voluntatis consensu egreditur. & hoc neruum illum esse resolutum pro coniectura habetur. ¶ Tertio hic siquidem neruus quum mollificatus fuerit & vesicæ foramen obstructum excogitetur: tũc geminam contristationem cognitu acerbam esse coniicit. ¶ Quarto (proinde) ꝙ qui nõ modo has vesicæ vexationes, immo eunctas eius alias diiudicare cupit: causas procatarticas, ꝑcursasq; perquirere cogitur. ¶ (igitur) quæ supra attentauit, particularem per filum percunctatur. Et primo de quodam cuius vesica propter casum, ab apostemate obsessa fuit, ita vt tertia indie vrinæ coarctationis stranguria germinauerit: & hoc spondylium ad eã cõculcatione, quem vti apostematicos curauit: ¶ Alter fuit, cuius spondyles cum exterius cõpulsi extitissent: vrina citra acerbitatem, voluntatisq; impulsu emanabat, qua de re neruum ad vesicæ musculum destinatum, refragari, necnon spinæ præsidia accelerare censuit.

¶ Præterea aliud exponit liniamentũ, de strã guria quæ a sensus nerui torpedine prodit: vt quum nocturna in vigilia, aut coram rege, aliisq; celeberrimis mortalibus affluens cohibetur vrina. quoniam eo tempore circuntractiua vesicæ ab aquositatis exundantia immoderate tensa, & prosternata, in eius compressiua actione obturbatur, quare asserta innascitur afflictio. ¶ Postremo ex cruoris coagulati defluxu, ꝓpter casum, ac ex sanie & lapide in vesica eã vt in pueris illustrare insistit. (¶ quod) bina pandit: primo loco quum sanguinis sua extra vasa explicatur, quæ accidentia intimã tur: vt animi defectio, color palliditate deturpatus, pulsus paruus, obscurus, frequens: & contristatus ipse cum animi perturbatione destituitur, quod in maceratis eximio a vulnere in lacerto cõspicitur. ¶ Secũdo (vt) aliquis vehemẽti a ratione cõmotus, formidare posset cur sanguis quũ omnes inter corporis succos iocundior extet, quando extra sua auertitur vasa, tot acerba solicitat accidentia: vt affata: nec non & partium deprauationem mortificationem'q;, sed quod hæc conuocentur sinthomata fidem interponit, ex figura inquodã cruorem in vesica coagulatum cingente, qua propter ex lapidis dissipatiuis adiectis adminiculis vt oximelle, cũ in potu languenti-

bus porrexit: aliqui vero animam reddide-
runt, alter vero grumis demolitis, pristinam
ad simetriam se reuocauit: Ex his oximel san
guinis coagulati liquefactioni conducere re-
secatur, quemadmodum & instranguria ad-
aptat. ⁋ (quoniam) theorema diffundit, quod
sedis ad perturbatæ agnitionem nec dunta-
xat præsentia, immo retroacta accidentia
meditari per opus est: vt nitentius p historias
deuelit: vt (igitur) quidam porro saniem pri
us per vrinam excludens: quum aliquo corpo
ris in loco scilicet renum vel vesicæ, aut septi
transuersi, vel thoracis crudelem sensisset sen
sationem, a febre, rigoreq; inuasus fuisset:
tunc in dolentiæ loco apostema disruptum
fuisse statuit: sic igitur expuris liberatione, in
dignatione aliisq; conductis, apostema con-
quassatum fuisse suspicatus fuit: Attende ex
his, quod febris, modicaq; concussio cum aliis
constructe, acerbitatem prosequentes, apo-
stematis eruptionem portendunt ⁋ (cum in-
diciis) vlceris locum tribus ex argumentis di
gnoscere hortatur: vt ex puris redundantia:
nam a renibus quam a vesica defluens, vber
tim conspicitur, quum calidæ humidæq; na-
turæ extent, vesica autem gelidæ & aridæ:
& quæ poris ab vritibus minoris copiæ q̄ quæ
a vesica serpit: similiter quo ad coloris in-

quinationem, quia quæ a renib⁹ minus alba, immo rubore profanata: a vesica vero candida vel liuida vulgatur. ¶ Secundo ex saniei quum vrina compaginatione, vt in viscerum vlceribus persuasum habetur: nam si sanies quæ cum egestionibus vel cruor manat, quũ eis condensatus haud intuetur: vlcus in infernis, si mediocriter in mediis, si summe, in supernis esse indicat: pari passu de sanie cum vrina profiteri impellitur: quoniam si sanies pura seu ab vrina disiunta mingitur, vlcus in vesica, modeste in renibus, valde in supernis cõgestum esse, testatur. ¶ Tertio ex vlceris ramentis, quia si partes squamis consimiles quum vrina refelluntur, in vesica, si carnis partibus, in renibus vlcus innatum esse denunciãt: vt senex Hippocrates quarta in aforistica cecinit: si sanguinem & pus &c. ¶ (igitur) aditus per quos corporis sedes mũdificantur, explicat: nam iecoris gibbæ, hisq; superiores per vrinæ foramen expurgantur. ¶ iecoris concaua, viscera, ventriculus lien per aluum. ¶ thoracis pulmonisq; loca haud crebro per egestionem. ¶ quæ septo subtransuerso haud sæpe per vrinas: quorum causa quum aliquos fugiat: id moliri posse recusant. ¶ (Nos) quodã exoluit ambiguum, q̃ pulmonis vulnera per vrinam mundificari, & thoracis per al-

uũ conſpexit: necnon ſubdit ꝙ nulli incertũ apparet, ꝙ ſanies a pulmone ad renes deriua tur: eo ꝙ vti rami vena a concaua, ita magna ex arteria ad renes pertingunt. ❡ (hæc) ſectatorum Eraſiſtrati ſententiam irridet: qui in arteriis ſpiritum compeſci duntaxat meditabantur: cuius aduerſum princeps ſentit: nam decenter ſe ſpeculatum eſſe fatur. ꝙ in pulmone diſrupto ex apoſtemate, ſaniem illã quam leuis pulmonis arteria allicit, in ſiniſtram cordis concauitatem diſtribui posſibile eſſe: & poſt id magnam in ipſius arteriam defluentem, per renes in veſſicam tranſcende re: quamuis huiuſcemodi euacuatio, ſcilicet ſaniei in pulmone exiſtentis, per vrinæ vias, hoc non ita iugiter contigere aſſueuit, vtpote eius euacuatio in pulmonis cannales: nam pus in pulmone congeſtum, per raro vrinæ ꝑ meatus expurgatur: ſed per pulmonis cãnales futilius, & ſcreatibus repellitur. ❡ (id) alteri ambiguitati debitum penſitat: videlicet vtrũ pus in pulmone conductum per aluum abigi posſit: qui refert ꝙ ſaniei per ventrem excluſio, alia eſt, quæ vt arte in ſecãdi elucet: haud crebram cohibet cauſam. ❡ (quippe) pus in pulmone collectum, ꝙ per aluum, ingreſſusq; vrinæ abſtergi poteſt: cauſam abſoluit. quoniam concaua vena quum vena quæ arboris

ſtipiti proportionatur, conglobata excogitatur: quibuſdam tamen aliis ſubuenientibus: idcirco neq; mirum, neq; impoſsibile prædicatur, ſaniem quæ ſuper ſeptum decurrit transuerſum ad ventrem fluere, & ſedem per inferiorem .i. rectum inteſtinum liberari: & ſaniem quæ ſepto ſub transuerſo reſidet, vt ad renes pergat, & cum vrina pellatur. nam corporum cōpoſitionem, quæ raro machinatur, accidentia quæ haud ſæpe moliuntur, conſequuntur.

Ex his hæc ſubtrahuntur memorabilia.

¶ Veſicam gemina accidentia ſcilicet communia, acerbitatem, præternaturam tumorem, & peculiaria ſtranguriam, diſſuriam, vrinæ profluuium includere monet.

¶ Diſſuriam ex cauſa per conſenſum innatam accidens, per eſſentiam perturbationem eſſe, clamat.

¶ Diſſuriam ex vrinæ ardentia conductam, ex his renum ignea intemperie, vlcerum ſanie, aut ſuccorum defluxu pullulari iactat.

¶ Vrinæ depoſitionem veſicæ actionem eſſe, oſtentat.

¶ Veſica quum exundanti a materia coarctatur, vel eius acuitate ſolicitatur: tunc ſua fungi actione compeſcitur.

¶ Veſicam gelida a qualitate, vexationibus offi-

cialibus prosterni profitetur.

¶ Quum vesica compesci nequit: vt aquositatẽ in ea contractam exprimat: tunc ischuriã gigni promit.

¶ Stranguriam ex hoc vno vt vrinæ foraminis obturatione produci, cuncti testificantur.

¶ Neruorũ a nuca germinãtiũ oppugnatio, ac ẽt ipsius spinæ dispendium, minime tantam vesicæ molliciem porrigere queunt, vt stranguriam excitari videantur.

¶ Vti per aluum excludendi actio, haud intestinorum peculiaris, sed a voluntatis imperio distribuitur, paripassu in vesica actionem meiendi duntaxat, & nec volũtariã esse enũciat.

¶ Vesicæ vices extant: vt cũctis ex lateribus supprimenda supprimat.

¶ Sicut lacerti vesicæ collũ cingentes: quum validi vigent: ita vesicæ collũ coarctant, vt aquositatis in ea collecte, nihil diffundi possit: (non nisi quum a voluntate cõmittitur) quum mollificantur, vrina in voluntarie defluí apparet: parifilo de lacertis recti intestini postremam cingẽtibus partẽ, denũtiare imperat.

¶ Vrinæ, egestionisq; egressum, nec nudas naturales, nec volũtarias, sed mixtas esse pãdit.

¶ Si nuca, aut nerui per quos animata facultas, ad lacertos collũ vesicæ, rectũq; viscus circũuenientes defertur, laniantur, deiecta vtrãq;

infernam per sedem in voluntarie explicari, autumat.

¶ Sensus neruorum vesicæ marcedinem, vrinæ denegationem cõmouere sancit.

¶ Vrina macronoxiori temporis spatio q̃ decet vt graui nocturna ex vigilia, vel conuiuio, aut arduis negociis & aliis reluctata: in vesica in iustam excitare tensionẽ promulgat. vt vrinæ defluxus prorsus prosternetur.

¶ Qui vesicæ vexationũ probam vendicare sciẽtiã imprecatur, causas procatarticas, præcursasq; sciscitari debet.

¶ Cruoris sua extra vasa coagulationem, hæc accidentia vt animi lapsum, pallidum colorem, pulsum paruum, obscurum frequentem: languentis cũ anxietate resolutionẽ, consequi testatur.

¶ Ad ex sanguinis coagulatione dissuriam, oximel vt depositũ p̃sidiũ a Galeno p̃cipitur.

¶ Saniei præcedens emanatio: dolore aliquam corporis sedem angente, febre, rigoreq; occurrentibus, ab acerbitatis loco, apostematis eruptionem decernit.

¶ Hæc vestigia puris copiam, eiusq; cum vrina mixturam, vlceris ramenta, sedem vlceratam illustrare p̃dicat.

¶ Iecoris gibbas partes per vrinas, concauam autem, viscera, ventriculum lienem per

rem haberet. Est autē libri titulus, Apnus, id est perdita spiratio, Heraclidæ. Ac astātes quoque medicos quæsiuisse ait, an nondum sit mortua. Rursus nonnulli. Heraclidæ posteriores credentes seruari aliquid spirationis, quannis ipsa non appareat, carptæ lanæ flocculos, coram naribus suspendi iubent, vt exacte deprehendatur, num spiritus aliquis inter spirandū tum intro, tum foras rursum deferatur. Sunt qui poculum aquæ plenum, ori vētriculi imponere præcipiunt. quippe immotum omnino seruari humorem aiunt, si tota perierit spiratio. Itaque si omnes ita affectæ mulieres interiissent, simplex esset quæstio: quum vero nonnullæ seruatæ videantur, geminam oriri quæstionem necesse est, inuestigantibus nobis tum dispositionem, ob quam spirationis munus deperditur, tum vel magis, quomodo viuere possint quæ nihil omnino spirant. Quippe in confesso est, & spirationem a vita, & vitam a spiratione, separari nō posse, adeo vt viuentem non spirare, & spirātem non viuere, sit impossibile. Atque hæc quæstio, quanquam superiore diffi-

cilior

cilior videtur, nõ est tñ perinde difficilis: quippe facile sustinebitur, si latebris inclusa animalia consideres, nulla apparẽte in ipsis spirationis nota. Hoc enim vbi cognoueris, huiusmodiq; animalia frigida esse persperxeris, atque ibi demonstratũ erit, quod maximus respirationis vsus est, vt intimus calor, & refrigeratione, & ventilatione seruetur, haud ita difficile fuerit perpendere, exignum illum calorẽ in ipsis derelictum, arteriarum, cordisq; officio conseruari. quæ actio a quibusdã medicis transpiratio, veluti ea, quæ a thoracis pulmonisq; officio prodit, respiratio vocatur. Itaque pereunte ob vteri affectum spiratione, quoniam vniuersum corpus refrigeratur, id enim manifeste videtur, fieri potest, vt nulla prodeat ab ore spiratio, quãuis ea quæ in arteriis fit, nequaquam intercipiatur: verum adeo potest, esse exigua, vt sensum omnino effugiat. Ergo vt nihil ad hunc affectum p̃tinens maneat indiscussum, succedit iterũ alia q̃stio, Quã ob causam corpus refrigeret? Ea vero haud difficulter dissolui poterit, si causas q̃ p̃cesserũt diligẽter intuea

mur. Sunt autem huiusmodi. Conuenit inter omnes medicos hunc affectum magna ex parte viduis euenire, iisq́ maxime quæ cum antea probe purgarentur, ac parerent, atque virorum concubitu gauderent, iis omnibus priuantur. Quid igitur ex iis qs ꝓbabilius coniicere posit, quã quod ob retenta menstrua vel semen cohibitum, huiusmodi mulieres vteri dispositionibus crucientur? siue apnoeæ, id est non spirationes, siue suffocationes, siue etiam contractiones sint. Idq́ fortasse magis a semine retento contingere potest, vt pote magnam vim obtinente. vt est enim in mulieribus, humidius, ita etiam frigidius, proinde ipsum excerni oportet, pꝛesertim si naturaliter multo semine exuberat mulier. Proinde in mulieribus q̃ multo semine abundant, id excerni postulat haud secus atque in viris. quippe nõ parua est horum differentia. Sunt enim nonnulli quos protinus a iuuentute concubitus imbecilliores efficit. Alii nisi assidue coeant, capitis grauitate molestant̃, cibos fastidiunt, ac febribus obnoxii fiũt. atque vt deterior est ipsis appetentia, ita

& concoctio minor. hos Plato arboribus immodice fructiferis comparat. Equidem noui quosdam, quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore a libidinis vsu abstinentes, torpidi, pigriq; facti sunt. nonnulli etiam melancholicorum exemplo, præter modum mœsti, ac timidi, cibi etiã tum cupiditate, tum concoctione vitiata Quidam vxoris mortem lugens, & a concubitu quo antea creberrime fuerat vsus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, atq; ne exiguum quidem cibum cõcoquere potuit. vbi vero seipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur, mœstus etiam apparebat, non solũ has ob causas, sed etiam (vt melancholici solent) citra manifestam occasionem. Verum hic ad pristinam consuetudinem rediens q̃ celerrime liberatus est. Hæc ergo consideräti mihi apud meipsum, visum est longe maiorem ex retento semine quã menstruis, corporis noxam euenire posse præsertim in his qui suapte natura vitiosis abũdant humoribus & pleni sunt, atq; in ocio educati quiq; quum antea nihil ad libidinem reliqui fecissent, affatim cõ

tinere cœperunt Equidem perpendi in iis, naturalem excernendi ipsum cupiditatem huius rei causam esse quum enim & tale & tantum fuerit, neminem non ad sui excretionem vi quadam stimulat.

COMMEN. V.

DE Locorum afflitionibus vt viscerum, vesicæ'q; tanq̃ corporis superuacuorum sedium receptiuarum, præassumpto colloquio: impræsentiarum de contristationibus procreationis partibus occurrentibus vt vteri, speculari profitetur: & suam taliter disponit indagationem: primo ꝙ medicus nominum sedulitati minime insudare debet, vtpote si pars in fæminis a natura ad concipiendum remissa, vel vterus, aut vulua nuncupanda: & si vuluas, aut vteros numero in plurali, vel singulari perhibere per opus est: in his autem tempus conterere nequaq̃, sed in eis quæ fructum tum quo ad demolitionem, præsagium'q; suggerere queunt. ¶ (veluti) perturbationem a medico rimandam perquirit: videlicet vteri suffocationem & nec singulare promulgat: vt ꝙ vuluæ vexatio, absurdis perhibetur nominibus, vt quidam vteri suffocationem: alii vte

ri iacturam, spirationis relegationem: quare si his fertur nominibus, tamen eandem perpetuo portendit intentionem. ¶ Secūdo (ego) abhorrentes vteri laniationes detegit, vti in mulieribus ab vtero vexatis conspexit. quædā porro, nihil sentientes, nec loquentes intuebantur: & pulsum desertum, ad eoq; paruum cohibebant: vt sensum refugerent. ¶ Alteræ quidem sensum, & motum, memoriamq; eorum columitate fungentes, amplectebantur: attamen syncopa, anhelitusq; acerbitas eas lacerabant. ¶ Aliæ de manuum, peduumq; conuulsione angebantur: sic igitur ex his vteri suffocationes complures, & alienas esse, princeps agnouisse, fatur. ¶ Tertio (igitur) primo percursam spetiem per Heraclidis annotata comprobat: quippe suo in libro testatur, ꝙ quædam mulier adeo seue asserta a cruciatione discrutiata fuit, vt pulsum, anhelitumq; tectos includeret: ita ꝙ ab expirata nisi exiguo in interioribus calore dissentiret: & huiuscemodi liber exterminata spiratio ascriptus extitit. ¶ (ac astantes) gemina diiudicandi vestigia, vtrum extincta, vel viuens esset fæmina, a medicis excogitata, experimentoq; comprobata denudat: scilicet innaribus floccorum lanæ adhibitio: alterum aquæ exatiatum poculum oris ventriculo connexum.

❡ (itaq;) ex vteri oppugnationum nece, integritateq; quota, & qualis germinat quæstio, exponit: vbi aliqua asserit: primo ꝙ si cũ ctæ taliter perturbatæ mulieres in vitam redirent, vnica duntaxat insurgeret quæstio: sed quum quædam symetriam, quædam vero vitæ dissipationem vendicent: iccirco gemina insurgit quæstio: vna vt causa anhelitũ eruens, intus noscatur, alia vt quomodo spiratione nec commorante, vitã degere possit: ❡ (quippe) postremam bifariam exoluere insudat: & ex communi confesso: quia mortalis aspiratione relegatus viuere nequit: nec spiratio ipsa ab eo viuente seiungi ponitur: quoniã omne viuens de necessitate anhelitum cohibet, & exaduerso. ❡ Secundo (atque) ꝙ thoracis spiratione exterminata, in arteriis spiratione viuente, vita persistere posit, per gelidæ habitudinis animalia denudat Et singulare p̃cipue prælibat scilicet ꝙ anhelitus vsus iccirco cõstructus extitit: vt interior calor & refrigeratione & ventilatione protegatur: hoc percurso suum deuelit propositum: animalia quædam rigidæ excogitantur eucrasiæ, quæ exiguum cingunt calorem: ad cuius patrocinium arteriarum cordisq; respiratio suppetit, quæ veluti ea quæ athoracis pulmonisq; munere germinat: respiratio perhibetur: pariter

in vuluæ vexatione quæ suffocatio fertur: cor pore nimis rigidato, oris anhelitum priuari, & duntaxat arteriarum permanere pro possi sili habetur: necnõ adeo parua existit, vt sen sum refugiat. ¶ Et ex his hæc decerpas: spi-rationem binam vt pote alteram thoracis, pul monisq;, aliam vero arteriarum: Secundo ꝙ animal citra harum aliquam respirationum viuere denegatur. Tertio ꝙ animalia brumo-sæ naturæ, fæminæq; ab vteri suffocatione detentæ, licet thoracis respirationem, arte-riarum, saltem renuere nequeant. ¶ (Ergo) causam reconciliat, cur in vuluæ suffocatione corpus eximie glaciale molitur: & bis gemina absoluit: vt ꝙ huiuscemodi causæ obuia, nec valida, nec laboriosa fatur: si præcursæ probe rimentur causæ. ¶ Et hæc nisi viduis obuiat mulieribus, præsertim eis quæ prius mensa-les excludere purgationes decenter, parereq;, ac virorum concubitu lætari essueuerant: im-præsentiarum cunctis ab iis desertæ fuere.

¶ (quid) ꝙ asserta afflictio si spirationis nau fragium extat, siue suffocatio, aut conuulsio-nis species, nisi ex semine vel mensali coarcta tis prodit. ¶ (idq;) vuluæ perturbationem validiorem gelidioremq; a seminis redundan tia q̃ mestrui excitari pandit: quum id in fæmi nis q̃ in viris hyemalius excogitatur. ¶ (pro

inde) de ſeminali ſuperuacuo bina intimat: vt cunctis eius euacuationem eſſe oportunam. Secundo eius ex compeſcentia iacturæ conſectantur. in hoc. n. abſurdi repperiuntur: nam alteros iuuẽtute florentes, coitus viſus proſternit. ¶ Quidam niſi libidini inſiſtent, cõpluribus a ſinthomatibus vt capitis grauedine, febre, cupiditatis, concoctionisq; diminutione, diſſipantur. hos autẽ plato arboribus vbertim fructum gignentibus, cõgeſſit. ¶ Alii vero qui quum præ erubeſcentia libidinis concupiſcentiam retractauerint, brumam, ſegnitiemq; vendicauerunt. ¶ Nonnulli in mœrores, deprauataſq; cogitationes incurrerunt: & cætera quæ percurre: & quum hoc huiuſcemodi abolendi diſpendia, modum expedit. vt ſedet animo. ¶ (Hæc) complura ex ſeminis quã menſalis coertione, pullulari incomoda enunciat, & vnice in his in quibus praui excogitantur ſucci, affluentiæ otioq; inuigilantes, nec non de libidinis aſſiduitate, in eius relegationem inopinate conflectuntur: quapropter quum naturalis concupiſcentia eos conſuetũ in ſemen refellendo impellit: ſi cumuletur, & inedia fungantur: affata detrimenta innaſci fatur.

Ex his hæ reſecantur normæ

¶ Medicum haud de nominibus ſolicitum eſſe

imperat, sed de eis ex quibus compendiũ quo ad perturbationum dissipationem, præsagiũ fructumq; decerpere possit.

¶ Vteri suffocationem, matricis suffocationem, ac spirationis naufragium, perhiberi committit.

¶ Discrepantes vteri suffocationes esse, vt quandoq; sensu, loquelaq; euolutas, aliquando a sincopa duraq; spiratione discruciatas, aliquã do manus, pedesq; a conuulsione dũtaxat cruciatos esse, ꝓfitetur.

¶ Omne vita fungens, de necessitate spirationẽ habere, & quodcũq; spirat vitam compescere testatur.

¶ Anhelitum vt intimus calor refrigeratione, vẽtilationeq; opituletur, a natura adiudicatum esse clamat.

¶ Respirationem, alteram thoracis, pulmonisq; aliam vero arteriarum Galenus sentit.

¶ Viuentia citra harum vnicam respirationũ, viuere posse, recusat.

¶ Crasis rigidæ animalia, fœminæq; a vuluæ suffocatione correptæ, q̃uis cum respirationis thoracis carentia, viuendi obtineant facultatem: tamen arteriarum respirationẽ ea tempestate, nullatenus denegare queũt.

¶ Vteri suffocationem viduis, ac mensalis,

feminisq; assueta a purgatione refugiẽtibus, summe accidere pandit.

¶ In mulieribus vteri suffocationem, respiratio nis iacturam, ex semine, mestruisq; purgari detentis, pullulari iactat.

¶ Affluenti ex spermate, q̃ mensali præternaturam inclusis, sæuiora vuluæ accidentia moliri indicat.

¶ Cuius suppressio aliquam perturbationẽ possidere cogit: illius euacuationis reuocatio, ipsam dissipabit.

¶ Ex libidinis crebritate tam fæminis q̃ viris hæc consotia: nam quædam ex ea virium lapsum vendicant: alia vero eius eximiam ob renunciationem a capitis grauedine, febribus, auiditatis, concoctionisq; mollitie, inertia, vniuersi bruma corporis, melancholicis ab accidentibus dilaniari assueuerunt.

ITA Diogenem Cynicum narrant, virum̃ alioqui omnium mortalium, quod ad cõtinentiam pertinet, constantissimum, libidini tamen indulsisse, non a copulata illi voluptate, veluti bono aliquo illectũ sed vt noxam, quæ a retento semine prouenire solet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita, quum diutius cessaret, ipse ma

nu pudendis admota, semen proiecit, ac venientem deinde mulierculam remisit inquiens, Manus hymenæum celebrando te præuenit. At plane constat modestos viros, non ob voluptatem, sed vt ab impedimento præseruentur, libidini indulgere, perinde ac si nulla esset ei voluptas coniugata. Sic etiam reliqua animalia ad coitum excitari arbitror, non ꝙ existiment voluptatem boni cuiuspiam speciem præ se ferre, sed vt semen, quod ob retentioné ipsa molestat, excernant: haud secus q̃ deiiciendi stercoris, excernẽdæq; vrinæ desiderio, suapte natura moueri consueuerunt. Cogitanti itaq; mihi aliqando super hac re, tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo iam tẽpore vidua, quæ præter cætera mala, neruorum quoq; distẽtione vexabatur. ac dicente obstetrice, vterum esse retractum, remediis ad huiusmodi affectus consuetis, vti decreuit. quibus adhibitis, partim ob ipsorum calorem, partim etiã ꝙ inter curandum, manibus tractarentur partes muliebres, oborta titilatione, cum labore, & voluptate, veluti per coitum vsu venire

solet, excreuit crassum, plurimumque semẽ, atque ita a molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta cõiectura assequutus sum, vitiato semini, maiorem, q̃ mẽstruis, esse vim, ad noxã vniuerso corpori inferẽdã. Itaque licet hæc quidẽ aliquãdo pfluant e viduis, suppressũ nihilominus semẽ, molestiã, noxãque ipsis inferre põt. Quibus vero nequaq̃ psuaderi põt, exiguũ succũ in vna parte contentũ, tantorũ accidentium quæ vniuerso corpori eueniunt, esse causam, ii omnino immemores esse videntur eorũ q̃ quotidie cõtingunt. Etenim a phalangii ictu totũ corpus affici videtur, exiguo veneno p minimũ foramen iniecto. Sed lõgi maiori admiratione dignus est scorpionis ictus, quod breui admiratione dignus est scorpionis ictus, quod breui admodũ tẽpore, grauissima infert accidẽtia, quippe quũ sese applicat, aut perq̃ exiguũ est id qđ iniicitur, aut nihil omnino, nullo apparẽte foramine in ipsius aculeo. Atq̃ fieri nõ põt, quũ primũ quis, pinde quasi ab acu, pũctus est, vt vniuersum corpus veluti grandine pcuti videatur, animi simul defectione accedẽte. Nã

rationi magis cõsentaneũ est, vt vel a spiritu quodã, vel tenui humiditate iniecta, hæc eueniãt accidẽtia. Sunt qui putãt res quasdã solo tactu, p qualitatis vim, ea q̃ eis vicina sũt alterare posse, idq; plane videri in marina torpedine, vtpote cui tã vehemẽs sit potẽtia, vt p piscatoris tridẽtem trãsmissa ad manũ alteratiõe, derepẽte totã reddat torpidã. His cõiecturis facile deprehẽdit̃, paruæ molis res quasdã, solo tactu, maximas inducere alterationes. Id qđ in Herac lio quoq; lapide, quẽ magnetẽ nominãt, videre ẽ. ferrũ. n. qđ tetigerit, ei adhæret, vel nullo adhibito vinculo. Deinde si aliud, id qđ primo tactũ fuerit tetigerit, similiter vt primũ illi inhærebit: Postea tertiũ secũdo ita vt plane cõstet, rebus q̃busdã vehemẽtissimas ẽẽ vires. Reliquũ est vt inuestigemus, an in animãtibus corruptio aliq̃ nasci possit tãta, vt veneni tũ q̃litatẽ, tũ vires æquet. an id iã a medicis enodatũ, discussũq; esse videt̃, q hãc solẽt pponer̃ q̃stionẽ. Vtrũ, pprie sint notæ veneni, necne. Nã q de hac q̃stione meli⁹ disputasse videt̃, ii eosdẽ fieri affect⁹ cõcedũt, & a letalis vẽeni potiõe, & coruptiõe

q̃ e corpore ortum habet. Non tñ eos discerni nõ posse qui venenum sumpserũt ab iis qui aliunde affecti sint. Quum enim homo suapte natura probis humoribus abũdans, ac sanorum more educatus, derepente moritur (vt lætali assumpto veneno fieri solet) deinde corpus aut liuens aut nigricans, aut varium est, aut diffluẽs aut præ marcore, fœdum molestumq; reddit odorem, hunc venenũ sumpsisse aiũt. Igitur si eiusmodi affectibus nos infestari fateamur, qui ex nobismetipsis accepto suæ originis impetu, similes sint his, qui pernicioso epoto veneno eueniunt. nihil mirum si vitiatum semen, aut menstruum huiusmodi, quum retinet̃, aut putrescit, corporibus vt afficiantur idoneis, grauia inferat accidentia. Quippe facile intelligitur a canibus, q̃tam habeat vim afficiendæ rei aptitudo. quum.n. reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur, atque tãta fit in ipso humorum corruptio, vt solum eius sputum, si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit. Vt igitur ab exiguo initio, sputi videlicet qualitate, au-

cta quædam in corpore dispositio, quádo ad magnitudinem notatu dignam pueuenerit, discerni potest, idq; post sex menses, quum nonnunq̃ ante id tempus, nulla nota deprehendatur: Sic eodem modo vitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis, principaliũ partium aliqua consentit, a qua deinde vniuersum corpus celeriter alteratur.

COMMEN. VI.

QVVM antecedenti in litera de cruciationibus in locis gignitionis conductis, disseruisset princeps: in præsentia eundem agitare colloquium nititur. Exordio libidinis necessitatem de Diogenis consilio promulgat: quum ipse cunctos inter mortales in cupidinis compescentia, validissimus extitisset, verũ dispendia eius ex priuatione speculans, amoris flammæ nec delectationis suasu: sed vt in commoda ex seminis cohibitione intimatura abigeret: nauauit. ¶ (at plane) cur modesti viri libidini insistunt, exponit: necnon cuiusdam viduæ filum ab vteri suffocatione dilaceratæ & daminiculaq; demolitiua expedit: quæ lege quia satis obuia. ¶ Pro quorum enitentia cir-

ca complura animum ad hibere oportet: Primo ꝙ semen stercoralibus, aquosisq; superuacuis Galenus comparauit, quoniam vti hæc eorum quantitate & qualitate astructa, naturam ad expulsionem solicitãt: & si supprimerentur, detrimenta germinarent. paripassu de semine profiteri hortatur. ¶ Secundo ꝙ vti aliqui testãtur causæ vuluæ suffocationis tres excogitantur, quædam primitiuæ vt aer gelidus coarctans, exercitium dissolutiuũ & nec dissolutum dissipans. quies materiam cumulans: excubiæ, vsitatæ balneationes, nocturnæ vigiliæ, escæ, potus crassi melancholici alimenti, coitus frænum. ¶ Aliæ antecedentes adaptantur: vti hyemalis intẽperies, quæ sui caloris impotentia, superuacua abolere nequit: & meatum coagustatio per quos eiectorum expurgatio moliri debet, & iniquus succus spermaticus vel mensalis incorpore congestus & reluctatus. ¶ Postremæ causæ coniunctæ asseruntur, vt puta vteri versus septũ trãsuersum subleuatio: aut pessimus fumus venenosa a materia septum ad transuersum, cor & cerebrum pulsatus. ¶ Tertio ꝙ vteri suffocatio, vt Iohannitius fatur, vtero gerentibus haud occurrit: quoniam si fœmina concederit prorsus passio desiit: quum vulua sui humiditate, grauitateq; inferius deplicatur: & sic ra-

tione

tione matricis ſubleuatiōis minime in eis machinatur: ſed decenter fumo venenoſo a materia deprauata eleuato: conſimiliter etiam im partu promendū. ¶ (proinde) ex ſemine deprauato coarctato, deteriora, q̄ menſali detēto moliri accidentia detegit: vti in viduis naturales cingentibus euacuationes ſæpiſſime cernimus. ¶ (quibus) ꝙ modicus ſuccus ſicut ſemē aliqua in ſede corporis incluſus, tot ſinthomata corpori occurrentia excitare poſſit: quatuor illuſtrat mediis, ſcilicet per phalangii ideſt araneæ ictum: nam exiguo veneno arctatum per foramen iactato, vniuerſum diſcrutiatur corpus. ¶ Secundo per ſcorpionis ictum, quod acerbius ſuſpicatur: quoniam ꝙ ab eo explicaẗ tenuiſſimum, aut nihil exiſtit: quum in eius aculeo ſeu ſpinæ ſummo aditus nec cōſpicitur: iccirco ꝙ grandineā frigiditatē defectionēq; quaſi ex vnius acus punctione necnon tot accidentia inopinate vniuerſum ꝑpeti corpus, haud poſſibile iudicaẗ: ſed ſpiritu a flatuoſo, aut gracilenta cōnexa humidítate hæc naſci, potius rationabile ſanciẗ. Tertio ꝙ necdūtaxat minimā ꝑ rē in aliquā corporis ſedem plantā, aſpera imploranẗ accidētia, immo etiā per cuiuſdam piſcis tactum alterationem eius qualitatis impulſu produci poſſe aſſerit: vt de torpedine marina per-

fua ſum habetur: quæ tantā amplectitur vim: vt ſi manibus palpatur, alteratione tundente manus raptim congelatio in eis germinat: & ex his actenditur ꝙ res licet minima extet: tamen nudo ex tactu eximias in corpore mutationes concitare poteſt. ℂ Quarto in Heraclio lapide quem magnetem dicunt: nam ipſa ſui natura citra alterius præſidium ferrum elidit: & ferrum amagnate in eſcatum. alium allicit: ſic igitur ex his q̄uis modicus extet ſuccus, amara in corpore commouere poſſe ſinthomata claudit. ℂ (Reliquū eſt) ſuam ſuppreſſo de ſemine, vel menſali intimatam conclusionem vtpote ꝙ acuta in corpore impellat accidentia lucidius deuelit. & principaliter geminas rimatur quæſtiones: vt vtrum in corpore talis congeri posſit materia; quæ veneni vim, qualitatemq; cohibeat. ℂ Secundo ſi veneni familiaria extent veſtigia. ℂ (nam) priori debitum penſitat, conſimiles perturbationes venoſa expotione, & iniqua ex materia in corpore cōducta, germinare poſſe, aliorum de mente profitetur. ℂ Secunde (non) idem penſitat: vt mortiferam deuorantes potionem a non deuorantibus quatuor ex coniecturis diiudicari queunt: vt ex ſuccorum reſidentium in corpore probitate: honeſtorum alimentorum educatione, & ex cute liuido,

aut nigro vel vario defædata colore: ac ex fætida corporis post necem redolentia: vnde his vigentibus si confestim extinguitur, letalem lactasse potionem haud fugias. si aduersa moliuntur, oppositum etiam prædicare cogitur. ¶ (igitur) his præcursis, suoq; subuenientibus proposito: quod exquirit, pandit: si ponitur, ꝙ aliquo ex succo in corpore innato. criminatoq; letali epoto veneno consentientia accidentia prodere queunt: Ergo ꝙ ex semine, mestruoq; inclusis, sæua producantur accidentia nec mirum coniicere apparet: quod ꝑ canes comprobat: vbi tria expedit: & canes in escandi rabiem, summam habere aptitudinẽ: quum nullum aliud animal a rabie corripiatur. ¶ Secundo singulariter canes adeo deprauatos compescunt succos: vt eorum sputum super aliquem impartitutum, rabiem salicitare possit. ¶ Tertio his reconciliatis, suam subinfert animi vim: sicuti rabiosi canis morsus in initio ex sola saluiæ qualitate in corpore quandam annectit, astruitq; contristationẽ: & hoc post. vi. menses, licet in exordio nulla appareat suspitio: paripassu prauo inanimalis corpore congenito succo, paulisper temporis tractu sedes percutit principales: ex qua vniuersum corpus tumultariam vendicat alterationẽ. & de textus studio assertũ sit in tãtũ.

Ex his hæc cōpilantur indagata.

¶ Diogenem in cupidinis inedia validissimum fuisse testimonium reddit.

¶ Diogenē, modestosq; viros coitui haud voluptatis suasu, sed vt accessura denegaret naufragia, insudasse denūciat.

¶ Animalia ita ad coitū superuacua repellēdi excitantur causa, vti vrinam, egestionemq; refellendi cupiditate commouētur.

¶ Ex semine suppresso sæuiora q̄ ex mensali cōuocari accidentia autumat.

¶ Et p rē licet minimā contractā, vti de araneæ, scorpionisq; ictu elucet, & p tactū sicut de marina torpedine sedet animo, pterua in corpore cōsectari accidētia, necnō & corpus haud modicā lactare alterationē pmulgat.

¶ Heraclium ferrum inascare: & ferrum lactatū allium elidere sentit.

¶ In corpore materiā, virtutē, qualitatēq; letalis veneni cōpescētē, cōgeri posse pādit.

¶ In opinata pnities, decentes succi in corpore excogitati, euchimarū escarū educatio: postnecē cutis color liuiditate, tenebrositate, absurditateq; deturpat⁹, fætidū subministrās odorē, letalē deuorasse potionē, statuūt.

¶ Vti exigua ex materia aliqua in corporis parte coarctata, vehementia in corpore germinare accidentia, pari modo de semine, mensaliq;

suppressis ꝓfiteri monet.

¶ Animaliũ aptitudinẽ obtinẽdi rabiẽ nullũ, nisi canes cohibent.

¶ Soli canes taliter succos includunt deprauatos: vt eorũ saluia super aliquẽ pulsata, in sex mẽsium spatio, nullo in initio vulgato vestigio, rabiem indicare possit.

¶ Vti rabiosi canis sputum super aliquem iactatum, lente rabiem gignit, pari passu praua materia in corpore contracta, tempestatis cursu parumper sedes corrũpit principales, ex qua vniuersum corpus mutationem lucrari autumat:

QVOD autem a priscis iam inde seculis optimo iure creditum fuerit, hysterica dicta accidentia, ad vterum, tanq̃ ad radicẽ pertinere: vel maximo argumẽto esse põt, ꝙ & solis viduis, & iis quibus mẽstrua supprimuntur, huiusmodi affectus euenire consueuerunt. Quod vero ad eos excitandos, retentum semen, maiorem: menstruũ vero, minorem vim obtineat, facile intelligitur ab his mulieribus, quibus quũ nõ sint viduæ, purgationes supprimuntur. q̃uis.n. pluribus infestentur accidentibus

quæ posthac dicentur, spiratione tamen non priuantur, neque animi defectione, neque aliis quoque accidentibus, quæ paulo antea dicta sunt, laborare videntur. Præterea ex eo quod sunt viduæ quædam, quæ licet æque vt antea, aut paulo minus purgentur, nihilominus similibus corripiuntur accidentibus. Quippe medicæ quæ eas exquisite tetigerunt fatentur circa vterum notas quasdam apparere. Nam ceruix eius inclinata videtur, interdum quidem veluti sursum retractus sit totus vterus, interdum vero veluti ad latus trahatur. Proinde quidam vterum veluti animal esse statuentes, quod creandæ prolis gratia mouetur, si priuetur his quæ concupiscit vniuerso corpori nocere dicunt. Qua de re Platonem ita scripsisse comperimus. Ea pars quæ in mulieribus & vterus & vulua nominatur, quum sit animal prolem generare cupiens, si intempestiue, diuque infructuosum fuerit, succensens ægre fert, erransque per totum corpus, & spiritus meatum obstruens, respirareque non sinens, in extremam anxietatem deiicit, atque multos alios morbos excitat. Hæc dicente Platone, quidam addiderunt, quod

posteaquam ita per corpus vterus errauerit, ad septum transuersum perueniens, respirationem impedire solet. Alii errare ipsum veluti animal negantes, vbi suppressa sunt menstrua, exiccari aiunt, deinde humectari cupientem, ad viscera vsque ascendere. quum vero ascendendo nonnũquam septum transuersum contingat, iccirco animal spiratione priuari. Etenim q ignorant ea quæ in dissectionibus apparent, quiq; neq; naturales, neq; a voluntate pendentes actiones, vnquam considerauerunt, quanuis ea, quæ iam diximus, nulla audiant demostratione roborari: fieri tamen posse arbitrantur, vt aliquid ex ipsis a veritate nequaquam abhorreat. At vero qui in vtrisq; fuerint exercitati, hanc rationem, vtpote infirmam, vel me tacente, dispiciunt. Nam si aliquid vteri ascendere videatur, id perexiguum est. neq; sufficit ad hoc, vt totum ipsius fundum, ne ad ventriculum quidem ascendisse ostendat, tantum abest vt hunc prætereundo, ad septum transuersum pertingere possit. Quod si detur etiã vt attingat, quod momenti habebit id, vt spirationem tollere,

aut animi defectionem, aut mẽbrorũ con
tractionẽ, aut integrum soporẽ inducere
possit? Etenim quũ aliquis se impleuerit,
ventriculus intumescens, plane videtur
septũ transuersum comprimere, atq; hanc
ob rem spiratio redditur crebrior, sed nul
lo insuper alio accidente animal infesta-
tur. Atque prægnãtibus quoque, vterus
adeo intenditur vt crebrior fiat spiratio,
sed ne has quidẽ aliunde lædi videmus.
Id aũt qđ dicunt, exiccatos vteros, humo
ris desiderio ad viscera ascendere, nemi-
ni non absurdũ videri põt. Si n. absolute
humorẽ vterus requirit: vesicã atq; crassi
intestini partem inferiorẽ, totã sibi ꝓximã
habet. si vero nõ simpliciter humorẽ, sed
sanguineũ humorẽ desiderat, ad hepar
potius q̃ ad septũ transuersum, ipsum mo
ueri oportebat. At vero quid opus est vt
aliis extrinsecus irruat partibus, quũ a spis
sa mẽbrana ipsum ambiente contineatur?
quippe oẽs tunicæ q̃ ad sese humorem ex
intestinis attrahunt, per ora q̃ plurima id
efficere solent. Atqui ad vterũ multa ad-
modum venarum ora perueniunt, ꝑ quas
ex cõcaua vena, vtpote cui ex hepate san

guis influit, sanguinem attrahere potest. Etenim q̃ aliã fistulã, hac insigniorẽ, quis inuenerit? qua ex hepate in vterũ sanguis deferatur, aut per q̃ aliam omnino vterus ex iecinore quidpiã attrahere possit. Q̃d si hunc concauæ venæ riuũ nõ maximum saltem nõ aliũ esse fateamur oportet. quippe sola hæc vena, partibus sub transuerso septo constitutis, ex hepate defert sanguinẽ. absurda igitur omnino est illorũ ratio cum hoc q̃d vterum esse animal, hac ratione astruere videntur. Sed si hoc ipsis concedatur, ergo ægre feret vterus priuari se eo q̃d concupiscit, ac fortasse a cibo quoque abstinebit, quemadmodum pgœnices amatores affici peribentur. verum ob hoc neq; ad septum transuersum, neq; ad alium quemuis locum perueniet. Nam vt cætera omittamus perquam arida est septi transuersi temperies, atqui vterus iuxta illorum placita, qui ipsum exiccari dicunt, humidarum partium communicatione indigeret.

COMMEN. VII:

HODIERNA in oratione suam constitutã speculationem scilicet de vteri perturbationibus cõsectari insudat:& nec singulare intimat primarie, ꝙ vuluæ accidẽtia ei nec alteri sedi impartiri oportet, & hoc quum sentit (quod autem a priscis &c.) nam egregium vestigium ad hoc testificandum existit: quoniam solis viduis & quibus mensales denegantur purgationes, asserta insurgunt accidentia: quum in earum vulua vtrumqꝫ condensetur superuacuum puta seminale, & mensale, quorum cõpescentia, hysterica perhibita, cõcitat sinthomata. ¶ (quod vero) semen inclusum sæuiora q̃ mestruum solicitare accidentia ex tribus denudat, vt ex fœminis non viduis mensalibus orbatis purgationibus: nam hæ quum semen ex concubitu excludant: q̃uis mestruum coarctatur: si aliqua in eis conuocantur sinthomata, ea iocundiora excogitantur, non enim respirationis relegatio, nec eximiæ animi defectiones: neqꝫ alia angentia vt iam parum antea prædicata fuere, conferuntur accidentia vti in seminis cohibitione concurrere assueuerunt. ¶ Secundo ex viduis naturali fruentibus mensali, nã q̃uis hæ vsitatas cingant mẽ-

sales euacuationes: tamen quum seminis liberatio reluctetur ; aspera matricis germinant accidentia, vt respirationis obluctatio, & cætera affata. ¶ Tertio ex medicarum confessu vt (quippe) quũ. n. seminis aut mensalis cruoris assiduata reluctatur euacuatio: ea tempestate obstetrices circa vterum aliquas excogitare suspitiones profitentur, vt puta eius collum palpantes, diuersimode situatum repperiunt. vt quandoq; sursum retractum, & hoc quum exundantia parte in superna contrahitur: quãdoq; vnicum ad latus scilicet vbi affluentia potius contexitur: quoniam aliquo ex superuacuorum in vulua frenato, binæ afflictionis species prodere queunt: vna officialis intitulatur quæ in primis vuluam consequitur. quare ad superiora confugit, & conuulsio innascitur. ¶ Secunda succosa exponitur, quum eo q̃ ex materia in vtero inhibita, complures sedes ad principales ascendunt vapores, vt ad cerebrũ & contristatio pullulat comitialis, nec quo repentinum ad casum duntaxat, immo quoad alia accidentia vt sensuum prosternationem, si ad cor sincopa. ¶ Pro assertorum nitentia alia conuocatur ratio: quando aliqua materia naturaliter se habet: quanto præstantior adiudicatur, tanto quũ deprauatur, deteriorẽ vendicat maliciam: vt de lacte, cruoreq; Gale

nus vii. methodo med. lineat, quare semẽ sua sub tẽperie reseruatũ, quãto pfectius, iocundiusq; menstruo assignatur: tanto potius ad malicier pessimum reiicitur gradũ. ¶ (proinde) causam cur vulua feminis, mensaliũq; explicatione impugnata tot solicitat accidentia bifariam testatur: scilicet ex aliquorum iudicio q̃dam profecto vterum quasi animal esse clamabant. Secũdo ipsã filiorũ productionis gratia cõmoueri censent: quare quũ ea quæ imprecatur, denegãt, vniuersum cruciat corpus: quam ob rẽ si vsitatis ab euacuationibus relegat: suũ cõsectari optatũ, nullatenus potestatẽ habet, & p consequẽs hac ex causa irritata, corpus discrutiat. ¶ Secũdo ex platonis cõpositione, ea pars quæ in fœminis vulua perhibet, quũ filios pcreare animal cõstituit, si macro noxio tẽporis spatio q̃ fructũ haud germinet pmãserit, vniuersum p corpus turgẽs, inspirationis aditus arctat, extremãq; in anxietatẽ complures ẽt in affectus deducit: sic igitur quũ semen, menstruũq; repellẽda, minime repellũtur, filiorũ edictio detinetur: & vulua suam vẽdicare cupiditatem deplorabitur, ac truculentis dilacerare corpus accidentibus elaborabit.
¶ (Alii) aliorum de consilio vt quidam conspirabant, tria meditatur, & si vulua veluti animal errans excogitatur: quum quidam hoc

esse expresse renuerent. ¶ Secundo si propter humectationis imprecatũ ad superna ascẽdat: quum aliqui mestruorũ suppressione vigente vuluam exiccari, & humectationis impulsũ ad viscera ascendere ꝓmulgabant. ¶ Tertio vsq; quem ad locũ saliẽdi facultatem obtinet: quũ nonnũq̃ ad viscera, & quandoq; septũ ad trãsuersum pertingit: vnde germinat: ꝙ animal spirationis partibus fungi nequit (vt nonnulli asserebant.) ¶ (etenim) eos aliquibus crimiari mediis auspicatur: & dissectionis scientia: nam quũ ipsi dissectionẽ fugiant, actionesq; naturales, & a voluntatis imperio pendentes non sciscitentur, cuncta supra exposita possibilia esse, sanciunt: sed qui his insistunt: licet a nobis nõ enudetur, ex seipsis eorũ rationẽ a veritate absurdã esse dignoscẽt. ¶ Secundo ꝙ quis vulua superius ascẽdat, tñ modicũ est, immo neq; ad ventriculũ ascendit: quanto minus vsq; septum ad transuersum: nam si illuc attingeret, & spiratio succumberet & animi defectio, aut partium conuulsio, vel integer sopor congeri inspiceretur. (etenim) hoc per effigiem comprobat princeps: nam si ex alimentorum, potuumq; affluentia ventriculi cõcauitas septum præmit trãsuersum, idem etiam vtero habentium vuluæ super extensæ subministrant: ex qua conpescentia

ſpiratio anguſtior,crebriorq́; molitur: etiam ꝙ aliud iacturam non ſuggerat : quanto magis anhelitus frequentia germinat: ſi vuluæ aliquid,ſeptum pulſaret traſuerſum. ¶ Tertio (id) nec eorum dimicat ratio ꝙ vulua humectationis auiditate ſurſum ad viſcera aſcendat : nam ſi aliquo tempore humectationem imploraret,veſſica,craſſumq́; viſcus excellēterei humiditatem ſuppeditare poſſent : & ſi haud humiditatem , ſed ſanguinem cuperet: tunc ad iecur potius q̄ ſeptum ad traſuerſum ſalire,quum ipſum cruoris fons extet:cōgruētius ſuſpicaretur. ¶ (at vero) ſi vulua ſpiſſa membrana cingitur:quo modo alias ad corporis ſedes decurrere poteſt. ¶ (quippe) poſtremo cunctæ membranæ ab inteſtinis humiditatem ineſcantes,os cohibent,quo lactare queunt : ſed ad vterum complura venarum ora diſſeminantur:per quæ ſanguinem concaua a vena allicere valent : nec enim rectiorem ianuam cruorem elidendi coniicitur.quare tamq̄ rudis eorum ſententia abigenda elucet. ¶ (abſurda) ꝙ vterum animal extet, lacesſit:quoniam ſi ſic ponitur:eo tempore quæ imprecat,non repperiens:triſtaretur,& optata vendicans , gratularetur , necnon ab eſcis elongabitur,vti phœnices amatores affici nūcupantur. ¶ (verum) ꝙ ipſa vt animal ſep-

tum ad transuersum, vel aliam ad sedem perueniat, humectationis apice, infame asseritur, nam septum transuersum aridũ est: quare si humectari optat, nec ad id, sed roridas ad sedes commouebitur.

Ex his hæc decerpo enuntiata.

¶ Vteri accidentia ei, & haud alteri sedi impartienda esse, testatur.

¶ Semen coarctatum vehementiora, q̃ mestruũ concitare sinthomata, promit.

¶ Vuluæ superuacua intempestiue cohibita, geminas perturbationis species, similares, & dissimilares solicitare prædicat.

¶ Vteri aliquid licet superius ascendat, id modicum esse sancit.

¶ Vuluam nec ad ventriculum, nec septum ad transuersum salire diiudicat, licet alii aduersum sentire profiteantur.

¶ In escarum, potuumq; exundantia, ac in vtero gerentibus septi transuersi pressione, spirationem spissiorem machinari promulgat.

¶ Vuluam humectationis rapacitate supernas ad sedes ascendere, a veritate absurdum esse, asserit.

¶ Vterum animal esse, vt aliqui denunciauerũt, erubescendum esse, claudit.

SED interrogaueris fortasse, ꝙ ob causam, modo sursum, modo in latus retrahi vterus videatur: id.n. obstetrices aiunt, aut cur ipso in sua sede sæpenumero manente, nihilominus mulieres quædam ab hystericis accidentibus corripiãtur. Equidẽ huius rei causam explicare tentabo, ea q̃ ab Hippocrate dicta sunt, imitando. Igitꝰ vteri tensiones in causa esse dixerim, cur tangentibus obstetricibus, modo sursum modo in latus retrahi videatur. Nã simul cum vtero, ceruicem quoq; ipsius retrahi necesse est. Superest ergo vt declaremus, ꝙ ob causam vterus vel sursum, vel ad latꝰ retrahatur: hoc enim huic sermoni deerat. Ea esse censetur vasorum ad ipsum peruenientium & plenitudo, & suspensio. Etenim ostẽdimus in enarratione eius aphorismi quo inquit, Conuulsionem & a plenitudine fieri, & euacuatione: ꝙ plenitudo repletorum corpora & in latum & ꝓfundum extendit, sed longitudinem abbreuiat. Ergo quo efficiuntur breuiora, eo magis ad originem retrahuntur. Nam Erasistratus musculos quoq;, si spiritu impleantur, in latitudine augeri, in longi-

tudine vero minui, atq; ob id etiam retrahi dicit. Vnde ergo oritur plenitudo, tum venarũ tum vinculorũ? nẽpe ex menstruorũ retentione. Nã puenit quidẽ ad vterum sanguis, sed ad interna ipsius ingredi nõ potest aut quia crassior est, q̃ vt p ora vasorũ possit penetrare, aut quia clausa sunt ora. Itaq; multiplicatus in venis, eas extendit, atq; vicina ipsis vincula madefacit: ad horũ aũt extensionẽ cõtinuo vterum retrahi necesse est. Igitur si æqualiter vndiq; trahatur, recta erit, & sine inclinatione, ipsorũ trãsmutatio: si vero inæqualiter, ad partẽ vehementius trahentem intenduntur. Nõ ergo veluti animal errabundũ, alias ad alium locum discurrit in mulieribus vterus, sed ab extẽsione retrahitur. Quod si dixerit quispiã, vteri corpus tũ non esse affectum: sed peruersione laborare, quum alias aliorsum trahitur: hic haud absurda dicere videbitur. Nam circa reliquas quoque corporis partes accidit, vt huiusmodi appareant affectus, & vt sæpenumero decipiãtur medici, qui persuasum partem quia vel incuruari vel extendi non possit, arbitrantur esse affectam.

Atq; hoc docuit Hippocrates in eo libro quem de articulis scripsit, vbi etiā de vteri vocato errore mentionem fecit, ita scribens, Si in posteriorem partem caput femoris exciderit, q̄q̄ hoc raro fit, extendi non potest crus, neque secundum luxatū articulum, neq; adeo secundum poplitē quoq;, iiq; minime, vbi longo spatio durauerit malum vel inguinis vel poplitis articulum extendere possunt. Hoc sermone quanuis poplitis articulus haudquaq̄ afficiatur, quia tamen cum inguine communicat, ipsum extendi non posse ait. Atq; deinceps subiungens inquit, Sane animaduertere hoc oportet, vt enim vtile est, ita magna est ipsius habēda ratiō. quā uis non paucos lateat, quod ne sani quidem extendere possunt poplitis articulū, non extenso inguinis articulo, nisi valde sursum leuato pede, ita enim possunt. Neq; etiam similiter, sed longe maiori cū difficultate flectere possunt poplitis articulum, nisi simul flectant articulum inguinis. His dictis deinceps ait, Multa alia quoq; iis haud dissimilia in corpore inueniuntur & secundum neruorum di

ſtentiones,& muſculorum figuras,quin-
etiam plurima notatu fortaſſe digniora,
quam quis putauerit,contingere ſolent,
& ſecūdum inteſtinorum naturam,& vni-
uerſum ventriculum, atq; vteri tum erro-
res, tum extenſiones. His verbis Hippo-
crates de poplitis articulo dicere propo-
ſuerat, non potente ſecundum naturam
moueri,idq; non ob proprium ipſius affe
ctum,ſed quia coxæ conſentit, quinetiā
extenſionum,quæ vtero accidunt, men-
tionem fecit,quum videlicet, ipſe non p
ſe tranſmutatur,ſed a quibuſdam aliis tra
hitur.Igitur vteri peruerſiones, eo quem
diximus modo, ad ſuppreſſa ſequuntur
menſtrua,eas tamen ob hoc,accidentium
quæ in animalis corpore apparent, cau-
ſas eſſe nequaq̄ putandum eſt.quippe q̄
communem habent cauſam, plenitudinē
a ſuppreſſa menſtruorum purgatione e-
uenientem.Quæ vero citra peruerſionem
aut menſtruorum retentionem, viduas
moleſtant noxæ, hæ ob retentum ſemen
euenire putantur. Cæterum pro multitu-
dinis,qualitatiſue ratione,tum menſtruo
rum,tum ſeminis, alias aliæ accidentium

ſpecies oriri ſolent. Etenim noxia cauſa vniuerſum corpus reſtigerare potente, adeo vehementer infrigidatur corpus, vt & ſpiratio, & arteriarum pulſus, ſenſu deprehendi nequeant. Quæ ſi vel craſſa fuerit, vel acris, conuulſiones: ſi vero atræ bilis naturam habuerit, mœſtitiam inducet, quemadmodum animi quoq; defectiones, & ad fortes extẽſiones, & refrigerationes, & ſtomachi æſtuationes ſequi conſueuerunt. Cõſtat autem quod in huiuſmodi ſermonibus os ventriculi ſtomachum ſolemus appellare. quippe omnium medicorum mos eſt, in ſyncopa ſtomachica, huiuſmodi vti appellatione. Porro accidẽtia quæ ob aſtricta menſtrua infeſtare ſolent (nã de iis quoq; non nihil me dicturũ pollicitus ſum) nunc enarrare aggredior, ſumpto initio ab his quæ ab Hippocrate in aphoriſmis ſcripta ſunt, præcipue vero quũ dicit, Si mulier neq; prægnans, neq; puerpera, lac habet, menſtrua eius defecerunt. At nullo in mammis apparente lacte, mẽſtrua ſuppreſſa hiſce notis deprehenduntur. Grauitas totum corpus moleſtat, item

fastidium quoque, vt nulla sit cibi cupiditas, horror inqualis: qđ si citra horrorem inæqualitas aliqua fuerit, atq; fastidium, cupiatq; mulier quædam aliena, iube vt obstetrix vteri ceruicem tangat. Nam si citra duritiem clausa inueniatur, eam p̄gnantem esse coniicies. Ex iis nonnullæ cibum præterea euomunt, ac terram, aut extinctos carbones, aut alia quædam huiusmodi edunt. Si vero clausum fuerit os ceruicis vteri, ac duritiem quoq; habeat, affectum aliquem in vtero esse portendit. oportet itaq; speculari obstetricem, ad q̄ partem vel declinet, vel retrahatur. nam in ea parte affectam vteri sedem esse coniiciendum est. Atq; in quibusdam fœminis eius partis dolor cum grauitate, nonnihil significare potest. quinetiā in coxam dolor transit, ac crus ipsum, qđ e regione ē, per incessum claudicat. Quod si longiori tempore supprimantur menstrua, nullamq; medicus mulieri vacuationem promoueat, tumor aliquis præter naturam in ilibus interdum exoritur, ostendens nimirum ex internis partibus quampiam esse inflammatam. Nonnullis parius

in extrema ilium parte excitatur. veluti vi ris quoq; eodem in loco nonnunquam oriri solet, qui vbi suppuratus aliquando fuerit, secari debet. Atq; hanc partem siue membrum suppuratum dissectumq; vidimus, interdum ignorantibus medicis inexpertis quid inciderent, interdum vero intelligentibus quoq;. Atq; omnia mēbra ita suppurata facile curantur. vteri vero sectiones maiori cum difficultate conglutinantur. Huiusmodi accidētia sequi suppressa menstrua consueuerunt, ac præterea lumborum, & colli, & sincipitis dolor, qui etiam oculorum fundamenta infestat. item febres ardentes & vrinæ nigricantes, cum rubra quadam sanie, perinde ac si aque ex qua nuper mactatæ carnes ablutæ fuerunt, fuliginem quis miscuisset quibusdam vrina, aut difficulter redditᷣ, aut omnino supprimitur. Quum ergo horum aliquod in muliere conspexeris vterum veluti radicem ipsorum coniicere oportet. Quod si per alium quempiam corporis locum sanguis effluxerit, aut inflammatio, aut erysipelas excitatur, an menstrua purgentur interrogare debes. si qui-

dem nihil horum accidere solet integre purgatis. Igitur quibus menstruorum cohibetur purgatio, iis huiusmodi plerunque eueniunt accidentia. Quum vero immodice vacuantur, sequitur color fœdus, pedes molli tumore attolluntur, corporis robur prosternitur, vitiatur ciborum tum cõcoctio, tum cupiditas. Atque in totum omnia quotquot immoderatam sanguinis vacuationem siue ex hæmorrhoide, siue alio quopiam sanguinis fluore euenientem, sequi consueuerunt, accidentia huiusmodi fœminas infestant. Sed accidit interdum fœminis, muliebre vocatum profluuiũ, vel vtero haudquaq̃ affecto, quũ videlicet vniuersum corpus per ipsum expurgatur, quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur. id vero potissimũ fit, si mulier laxis sit carnibus, & pituitosa. Huiusmodi mulieres intacto quidem vtero, sed vniuerso corpori adhibitis remediis sanauimus. Atque id quod excernitur, nõnũq̃ rubra sanies est, interdũ aquosa, aut subpallida. Quod si purus fuerit sanguis, qualis ex dissecta vena profluit, diligenter animaduertere oportet, num

erosio sit in vtero. ea vero magna ex par-
te in ceruice potius, q̃ alibi contingere
solet, discerniturq; per excretam saniem,
si fuerit profunda. Si vero circa os cerui-
cis constiterit, non solum per hanc, sed p
tactum quoq; cognosci potest. Atq; præ-
gnantes quoq; quum ora venarum in cer
uice aperiuntur, sanguinem excernunt:
Ergo si mulieri vtero graui, mammæ subi
to extenuantur, abortus sequitur. Atq; ge-
minos ferens, si altera mamma extenuet,
alterum amittit. & omnino si dextera mam
ma extenuata est, marem: si sinistra, fœmi-
nam amittit. Quippe fœtus, qui mares sũt
parte vteri dextra continentur, vt fœmi-
næ magis sinistra. Atq; raro aliter euenire
compertũ est, adeo vt in animalibus quo
que, q̃ suapte natura geminos ferre solent,
itidem accidere videamus vt in capris,
ouibus, atq; aliis quadrupedibus nõ pau
cis videre est. Si mulier prompte quidem
conceperit, deinde secundo, aut tertio,
aut quarto impregnantionis mense, fœ-
tum, eiecerit: circa vteri acetabula hu-
morem pituitosum abundare, atque ic-
circo venarum, arteriarumq; eius lo-

ci, ad ora vasorum in vterum descenden-
tium, nexum debiliorem reddi conijcien
dum est, vt fœtum ob grauitatem ferre ne
queat, sed facile abrumpatur.

COMMEN. VIII.

SVO de vteri afflictionibus colloquio hac in li
tera cardines imponere insudat, & complu-
ra rimatur: principaliter geminas sciscitatur
quæstiones, vt cur vulua aliqua tempestate
sursum: aliqua vero inlatus deplicari excogi-
tetur: hoc obstetrices etiam testantes. ¶ Se-
cunda quare ipsa suo in loco residente, fœmi
ne hystericis ab accidentibus discrutiantur.
¶ (equidem) agitatis Hippocratis imperio
debitum pensitat vt arte in aforistica particu
la sexta com 39. autumat: q omnis conuul-
sio aut ex redundantia, vel attenuatione ger
minat: qua de re affluentia corpora in latum
profundumq; extendit: sed longitudinem
abreuiat: quare quanto breuiora moliuntur:
tanto magis eorum ad originem retrahũtur:
sic igitur de vtero instituere per opus est: quũ
enim cruor ad vterum defluere assuetus, eius
inconcauitate haud transcendit: eo q grossi-
tas extat vel quia venarum ora obstructa rep-

periuntur ad ora venarum vel interiora sui pe
netrare nec valens: quo in eis permanente &
astructo, locus extenditur: vt vicina concaui-
tas repletur, & ex consensu eius vulua protra
hitur: quamobrem si repletio vniformis rep-
peritur, & cohibitio pariter machinabitur: si
autem vno in latere magis q̃ in altero viget,
cō similiter & ipsa ad illud latus mouetur: ma
gis tamen versus superius: procedit tamen vul
uæ suspensio æqualis siue inæqualis ex cōuul
sione de repletione venarum & cathenatio-
num vteri: quæ in supremo eius existunt: siue
abundantia apostemans, vel non conspicia-
tur: quoniam mensalium affluentiam conse-
ctatur: iccirco medici hac in perturbatione ca
lorifica accelerantes adminicula, infame ope
rantur: quum potius euacuantia exquirantur.
¶ (Non ergo) vuluam minime vti animal
turgere, sed malle plenitudinis impulsu retra
hi promit. ¶ (quod) vteri aliquem ad locū
deflexionem nec ipsam esse perturbatam de-
uelat: circa quod nonnulli criminantur medi
ci: eo ꝙ aliqua corporis imparte contortio ex
cogitatur: & ipsi esse affectam promulgant: &
Hippocratis voto hoc comprobat: cuius asser
ta licet complura extent: tamen quæ nostro
expediunt proposito, prædicare haud retrata
bo. Hippocrates sentit, quibus caput coxæ re

tro exierit: in sinuo pedes eorum retroplicari non posse, nec ad locum quo exitus efficitur; nec vbi genu inclinatur, concatenationem aũt inguinis & genu, minime releuare poterit: & in genu nulla reperitur contristatio: quare sicut concatenationem genu suo motu naturali moueri non posse, & si contristationem non nisi coxæ societate cohibeat: pari passu de eis quæ vtero contigunt, intendit ipsa suo de loco non mouente, sed quum extenditur, alias propter sedes copulatas, attrahitur. ¶ (igitur) tria denunciat, & ꝙ vteri declinatio, mensalium refugientiam consequitur. ¶ Et vniuersalis vteri accidentium causa: haud vulua, sed mestruorum exundantia sancitur. ¶ Ac etiam matricis vexationes citra mensalium desistentiam viduas dilaniantes ex seminis coharctatione prodeunt.

¶ (cæterum) ꝙ pro affluentiæ, qualitatisq́; succi ratione in vtero inclusæ, absurda innascuntur accidentia: nam si refragatiua causa adeo gelida existit: vt pruinam vniuerso eroget corpori: tunc in tantum mulier rigescit: vt neq; spiratio, neq; pulsus innotescere possit. Quod si acris, vel crassa extat, conuulsiones solicitat: Si atræ bilis naturam sapit, tristitiã commouebit: sicuti animi destitutiones: ventriculi extensiones: refrigerationes, ingnieta

tes, aliasq; contristationes consectari vidēt: Et quum his quid per stomachum sentit, absoluit: quia os ventriculi. ¶ (porro) mensales pressas, quibus dignoscantur coniecturis bifariam purgat: primo ex Hippocratis vestigiis in aphorismis annotatis: quum clamat si mulier neq; pgnans &c. & lac habet mestruorū compescentiam portendit, & si lac nec inspicitur, mensales cohibitæ, aliis deteguntur suspitionibus videlicet ex totius corporis pōderositate, appetitus escarum prosternatione, & intempestiua horripilatione, excubiis, sincopi: matricis aliquod ad latus deplicatione, in dorso & collo acerbitate, febribus causonicis, lotio tenebroso, vel ruffo. ¶ (quod si) cōceptionem ab vteri afflictione intus noscere hortatur: si inæqualitas, idest angustia citra rigorē insurgit & extraneorum, abhominabiliumq; alimentorum abhominationem, cupiditatemq; cingit: obstetrici vesicæ collū palpare impera: nam si absq; duritie coarctatum excogitatur, concepit. & cum hoc eo tempore escas euomunt, terram, extintosq; carbones deuorant. si os vuluæ quum immitie inuenit, vuluam perpeti denūciat: quoniam in ea aliquod pternaturā congestum esse portendit. ¶ (Atq;) partem vuluæ affectam ex obstetricis cōfessu monet: nā ipsa quā ad partē vulua

reuocatur, ꝓfiteri potest qm̄ vbi retrahit, eo in loco vuluā obluctari cēseri ꝑ opus ē. ¶ Sed in his rationabilis emergit dubitatio. quum in supra p̄cursis de Galeni cōpositione annotauimus ꝙ vteri conuulsio minime in ea contristationem esse, attestatur: hic aūt aduersum sentire elucet: quum conspirat ꝙ vbi vteri retractio ibi affectus. ¶ Pro huius euidētia accēdere cogitur, ꝙ de sede perturbari, bifariā sermocinari facultatem habemus vel ꝑ essentiā ꝫ aut per consensum, tūc fertur, ꝙ quando vulua cōuulsionē patitur, ꝑturbatione ꝑ consensum perturbatur, scilicet propter venarum vteri repletionem, non autem ꝑ essentiam, & sic eam perturbari & nō perturbari insinuare possumus: appendit etiam princeps ꝙ quædā fœmine eo in loco acerbitatem cū grauitate vsqꝫ ad fœmur salientem sentiunt, claudicant cū pede quoqꝫ tortioni opposito: ex quibus intortione vuluam affici, santiendum. ¶ (quod) apostema in vtero innatum esse docet, si menstrua macronoxiori denegantur tempore: ac medicus aliquam excitare euacuationem, minime studuit, & in ilibus aliqua imminet præternaturam crossicies, vteri in interioribus apostema cōgestum esse decernit: quum tumor ille p̄ternām ex sanguine in vulua coartato ꝫ ortū habere indicat. ¶ (nōnullis) apostematū

ſuppuratorum, & quibuſdam in particulis inciſorum, ab eis quæ in vulua regenerantur, ſa nationis leuitatem detegit: quoniam apoſtemata aliis in ſedibus innata, & ſuppurata, ſi incidantur futiliter curantur, ſi vero in vulua machinantur: tunc eius inciſiones cum labore conſolidantur: eo ꝙ vteri caro mollis frinoleq; deprauabilis repperitur. ¶ (huiuſmodi) ſynthomata quæ reluctatas cõſequuntur menſales diuelit: vt in femoribus, collo, capitiſq; craneo, oculorum baſe acerbitas, acuta febris, locium tenebroſo, veneto, eruginoſoq; colore & quandoq; quaſi loturæ carnis deturpatum, & aliquibus vrina compeſcitur: quum ergo horum aliquod in muliere cernitur: vterum eſſe horum origenem ſuſpicari oportet. ¶ (quod ſi) quodam ſciſcitatur in certum, vt ſi menſalis cruor non per vuluam ſed aliam per regionem purgetur. an ſanguis ille in vtero detentus aliqua praua ſolicitare poſſit accidentia: fatur porro, ꝙ perquirere impellitur, aut ille ſanguis vndecumq; repelli tur, decenter, iuſteq; abigitur: & eo tempore de vteri occurſura iactura minime pauendum: ſi languide excluditur: de eryſipila, flegmone aliiſq; in vulua germinandis, coniicere perſuaſum habetur. quum vero immoderate, proterueq; liberatur: coloris deturpatio, pe-

dum tumor, vniuersi corporis robur dissipat, concoctio, escarumq; auiditas abolentur: nec non & alia cruoris profluuium compaginantia consequuntur: vti de emorrhoidali affluxu fluxu sedet animo. ¶ (sed accidit) quando huiuscemodi cruoris effrenis per vuluam explicatio proba, quandoue improba statuitur, diluit, vbi complura promit principaliter quod assertus fluxus quandoq; ad compendium, corporisq; mundificationem instituitur, vti iugiter corpus per renes depuratur: vulua de iactura haud oblaniata. ¶ Secundo quod delicatis, quiete fungentibus, teneris, pituitosisq; præcipue vsu euenit: quum in his præsertim superuacua contrahuntur pituitosa. ¶ Tertio quod hæc per toti corpori subministrata leuamina, & nec probe vuluam in pristinum reddiguntur: ¶ Quarto (atq;) eius quod per vuluam fugatur absurditatem denudat: nam quandoq; rubea sanies, interdum aquosa, aut sub pallida, aliquando purus cruor vt inferius intimabit, quoniam deiectum succi prædominantis colore perpetuo deformatur, vt Rasis.ix.continentis & Hippocrates quinta parte aphoristica com. xxxvi.conspirant, mulieri menses decolores. Et primo in libro de mulieribus, nam si color vti lotura carnis vel rubor magis vulgatur: cruorem si ad album pituitosum san-

guinem imperare si autem ad liuidũ atræ bilis notabilem indicat p̃sentiam ¶ Præterea pro assertæ conclusionis nitentia vt puta q̄ mensalis violentus fluxus, vulua nihil afflictionis cingente, quia natura vniuersum corpus per vuluam sicut per renes mundificat, attendere per opus est: q̄ hoc p̃cipue de binis verificatur cõclusionib⁹. ¶ Prima si cum consueta mensalis sanguinis euacuatiõe capitis acerbitas, aut vertigo siue cordis tremor construantur, nam si ad periodicam, effrenemq; sanguinis mensalis euacuationem vertigo, capitisq; crudelitas, & cordis tremor decrescunt: proba statuitur euacuatio, quoniam per eum euaporatio quæ ad superiora ascendebat, deflectitur.

¶ Secunda conclusio extat: si fœminæ cruentosa a febre cum deprauatione vel sine in moderatum sanguinis succedat profluuium: præcipue die in cretica, nec ad virium lapsum contrahens: rectitudo præsagitur quoniam causæ excitantis febrẽ submotionẽ indicat. ¶ (q̄d si) hic haud certum absoluit vt si sanguis ex vtero, vti sanguis ex vena incisa serpit, quorsum explicatur, aperit: nam intueri impellitur ne in vulua erosio innascatur: quod perpetim in vuluæ collo potius q̄ alia in sede molitur: & tunc indignatio eximia conuocatur: attamen vtrum erosio alta in parte vigeat, hoc excre-

ram per saniem diiudicatur. quia minori tene nebrositate de honestatur: si in vtero extet: nec antedictum per vestigium dũtaxat, immo etiam per tactũ innotescit. ¶ (atq;) ambiguo debitum pensitat princeps: vt cruor qui ab vtero gerentibus liberatur: quorsum emanet promit ꝙ sanguis identidem ex ꝑgnantium vulua egreditur: quum venæ eius in colo cõtexte emphractantur. ¶ (ergo si) aborsum ex mãmarũ inspectione intus noscere monet: nam si mãmæ exiguæ machinãt, aborsum statuũt: vnde binos in vtero cohibentes fœtus, si altera imminuitur, alterum deserit: si ambæ, ambos destituit: quare si sinistra, fœminam, si dextera masculum abortit: quod Galenus quinta in commentatione aphoristica com. liii. exarauit, ꝙ mãmæ quidem gracilentes omnino præcedunt fœtuum conruptionẽ, & hi minime earum extenuatione non præcedente deprauari queunt, quoniam mammæ tenues sanguinis defectum qui in venis est, vtero mammisq; cõmunibus significat, sicut duræ multitudinem. ¶ (quippe) sedium musculorũ, fœminarumq; abhorrentiam diffundit: nam mares parte in dextra. tãq̃ sede magis ignea, fœminæ in sinistra potius colligantur: & per raro aliter excogitatur: vti in animalibus ratione priuatis non dubiũ est. ¶ (si mulier) aborsũ

in tertio, aut quarto mense causam pãdit: quoniam fœmina si raptim cõceperit, assertaq; in tempestate aborsum solicitauerit: tũc gemina & pulsantium & non pulsantium venarum mollitiem, pituitosi succi redundantiã concitatam, & fœtus grauedinem esse in causa, posteri testatur: qua de re ipsum imbecillitatẽ tollerare nequeuntes, disrumpuntur, aborsusq; germinat.

Ex his hæc reseco memoratu digna.

¶ Vuluæ venarũ affluentia: vuluam ipsam taliter extendit: vt modo sursum, & quandoq; in latus conuelli elucet.

¶ Vti humanitas mestruorum exuberantia: vnanimem vteri coarctationem cõmouet: parifilo inæqualis vt potius in vno q̃ in alio latere, eximiorem in vna q̃ in alia retractionem producere assueuit.

¶ Quum vteri vexationem plenitudinis impulsu pullulari excogitẽ: eius pro dissipatione adminicula profecto euacuantia cunctis aliis p̃ponenda esse, rationabiliter censeo.

¶ Vterum in fœminis exundantiæ robore contrahi, & haud vt animal turgere denũciat.

¶ Vulua quũ torquetur, & eã affici & non affici iactat.

¶ Matricis obliquatio mensalium purgationum orbationem consequi frequentat.

¶ Accidentium vteri causam, haud ipsam, sed mensalium copiam esse sancit.

¶ Vuluæ accidentia citra mensalium relegationē, ex seminis inclusione ꝓdere cōiicit.

¶ Vti iniqui succi in vtero locati proprietas extat, ita accidentia parit: vt si gelidus, vniuerso in corpore geliditatem suggerat, si melancholicus tristitiam aliaq; melancholiæ cōuocata accidentia excitare, testatur.

¶ Per stomachum his in sermonibus os ventriculi percipere committit.

¶ Vniuersi corporis grauedo, fastidium appetētiæ destitutio, inæqualis horror, mensales esse detētas præsagiunt.

¶ Angustia absq; rigore, abhominatio, extraneorum abhominabiliumq; eduliorū rapacitas, vteri absq; duritie clausura, alimentorum vomitio, mensales denegatæ, fœminam concepisse portendunt.

¶ Vuluæ constipatio cū asperitate adiūcta cōtristationē in ea cōdensatā esse, ꝓmulgat.

¶ In ilibus tumor pternaturā imminens, macronoxia mestruorū suppressione pcedente, in internis vuluæ apostema cōgestū esse, indicat.

¶ Vteri apostemata suppurata, & incisa curationis laborem pdicere autumat.

¶ In fœmoribꝰ, colo, capitis craneo, oculorūq; base crudelitatem, acutam febrem, lotium te

nebroso, alienoq́; colore deformatum, eiusq́; quandoq; orbationem, mensales relegatas cō sociari denuntiat.

¶ Sicut sanguinis mensalis probam purgationē cuncta occursura a iactura tueri videtur: pari passu ablata, aut diminuta, abhorrētes afflictiones vt flegmonem, herisipilam cancrumq; atq; alia gignere potest.

¶ Ex cruoris exitus excessu, hæc corporis deturpatus color, pedum tumor, virium corporis lapsus, concoctionis, escarumq; desiderii prosternatio, necnon & cætera cōsequi apparēt.

¶ Vulua minime affecta, mensalis sanguinis profluuium quādoq; probum p̄sagium, quādoq; iniquum enunciare refert.

¶ In menstrualis sanguinis effrenitate q̄ natura vniuersum corpus per vuluam expurgat: vti p̄ renes persuasum habetur: ipse profecto pituitosis fœminis laxasq́; carnes cingentibus præcipue accidere assueuit, quem ex sedulitate toti impartita corpori, sanari fidem interponit.

¶ Cruor vti cruor ex venæ sectione per vuluam liberatus, sæuaq; cum dolentia amissus, in vtero erosionem & crebro in eius ceruice portendere testatur.

¶ In vtero gerentibus sanguinis explicationemq; ex venarum in vteri colo apertione innasci testimonium reddit.

¶ Mammarũ gracilentia futurũ ꝓtendit aborſũ.
¶ Sicuti mares potius in dextera, pariſilo fœminas iugiter in ſiniſtra reſidere ꝓfitetur.
¶ In tertio aut quarto menſe molitum aborſum, expituitæ in venis vuluæ affluentia, congeſtũ eſſe, claudit.

De colis affectibus.

QVemadmodum ab excrementis quæ p anum deiiciuntur, pauca admodũ ſuper vicinarum partium affectibus indicia accipi poſſunt, vtpote quæ magna ex parte, & inteſtinorum, & vẽtriculi, & ſplenis, & iecinoris, atq; nonnunq̃ humorum in vniuerſo corpore exuperantium, notæ ſunt: Sic eodem modo pauca per colem educta excrementa, proprium ipſius affectum portendunt, ſed complura veſicæ, renum, hepatis, ſplenis, pulmonis, thoracis, atq; humorum in vniuerſo corpore, diſpoſitiones ſignificant. Verum huiuſmodi ſigna per alia, quæ vnicuiq; parti affectæ ſubſeruire diximus, indicia diſtinguuntur. Igitur affecti colis hæc erunt indicia. Nam vlcus manifeſte deprehenditur a dolore ipſum infeſtante, atq; ſi aliqd ex iis per vrinas excernatur, quæ in vlce-

re solent residere. Id vero ab eo qđ ex vesica secernitur, ita discerni potest. Nã ipsũ in primo protinus exitu apparens, vrinã præuenire consueuit: qđ vero a vesica egreditur, vrinæ admixtum videtur. quinetiam assidue inter meiendum mordicus dolent pudendorũ vlcera, præcipue quũ vel crustula, vel sordibus solutis, pura fuerint. Sed longe euidentius ipsius inflãmationes, ac reliquæ huiusmodi dispositiones vel sine indiciis dignoscuntur. Verũ de gonorrhœa, & priapismo diffuse agere satius fuerit. Ergo gonorrhœa, est seminis excretio inuita, quam inuoluntariam quoq; nominare licet. Sed significantius dixeris, seminis assiduã excretionem cole haudquaq̃ extenso. Priapismus vero est, quum coles & in longitudine & circulo totus augetur, nullo stimulante ad libidinem aut desiderio, aut acquisito calore, vt quibusdã accidere cõsueuit, qui supini decumbunt. At breuiori quoq; compẽdio dicere potes, permanente colis aut auctionem, aut tumorem. deducta vero denominatio est a priapo. Nam quasi et suapte natura huiusmodi coles esset, ita

eũ fixerunt, atq; pictura descripserunt homines. Gonorrhœæ autẽ nomen plane cõpositum est ex gonys, quod semen genitale, & rein, qđ fluere significat. Etenim semen modo, gony, modo sonos nominari solet. Porro queadmodũ omnia corporis nostri excrementa, duobus modis vacuantur, interdũ enim a continentibus ipsa corporibus excernũtur, interdũ spõte profluunt, eo q ob imbecillitatem ab ipsis corporibus contineri non possunt, ita de semine quoq; dicendũ est. Nam in omnibus huiusmodi vt excernere tempestiue, ita continere naturæ officium est. Verum secretio quidem fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi spatio, & contracto, & ad apertum iam meatum quicquid in continente spatio continetur, impellente. Retentio vero fit, quum clausus permanet meatus, & contẽtum a continente haudquaquam impellitur, sed contra per contractionem comprehenditur, & retinetur. Hoc modo contenti in cauis instrumentis humores, in his qui integra valetudine degũt, naturaliter, & excernũt, & retinẽt. In

illis aũt qui præter naturam se habent, retentio quidem ob ex cretiuæ virtutis imbecillitatem, excretio vero ob dispositionẽ aliquam, quæ haud secus, q̃ naturalis ipsa excretoria vis, partes mouere possit. Id quod in seminariis vasis videre licet, vbi aliquis vel comitiali morbo, vel conuulsione violenter irruente fuerit correptus. Cæterum videmus alias quoq; partes vt manus, aut pedes, aut digitos conuelli modo simul cum vniuersi corporis conuulsione modo ipsis solis affectis. Proinde haudquaq̃ absurdum fuerit, in seminariis vasis, & quidem solis, aliquando eiusmodi dispositionem excitari quemadmodum & gonorrhœam, quæ vrinæ, q̃ quis inuitus emittit, proportione respondet, quum contentrice videlicet facultatem resolui contigerit.

COMMEN. VIIII.

QVVM de vteri vexationibus suam purgauerit orationem, in præsentiarum de colis tãq̃ partium adinuicem se consequentium specula ri nititur. Et complura suo in sermone percũ-

ctatur: principaliter filum dissеminat: vti quidem super vacua quæ rectum per intestinum liberantur, consociarum partium, vt intestinorum ventriculi, lienis, iecoris, perturbationem, ac succorum toto in corpore redundantium vestigia extant: parifilo excrementa per colem delata, familiarem ipsius afflictionem statuunt, & vt identidem vesicæ, renum, iecoris lienis, thoracis, pulmonis ac succorum toto in corpore redundantium qualitatem indicant. ¶ horum autem ratio a Galeno primo de crisi prædicatur, quoniam cuiuscumq; sedis corporis super uacuum euiusdem dispositionē diiudicat: vt egestio quum ventris inferiori superfluitas ascribitur, si in ea chilositas vulgatur, ventriculi defectum: si lotura carnis iecoris: si biliosa, vel atrabilis eorundem succorum in corpore redundantiam indicat sed vrina eius instrumentorum, ac locorum in quibus gignitur dispositionem portendit: nam vnum quodq; super illud significat, a quo impressionem lactat: sed hoc a iecore, venis, renibus, poris vrititibus, vessica alietatē inescat igif &c. Consimiliter etiam de sputo testatur: quum spiritualium instrumentorum detegit dispositionem: nam exeuntia vt præcursis in libris orsus fuit princeps vnum de sedem portendentibus oblaniatam promulgata fuere. ¶ (igitur)

extant:nullũq́; acõtinente motũ vendicãt expulsiuum, sed prorsus aduersum scilicet contractiuũ, molitur. ¶ ꝓ horũ vehemẽtiori nitẽtia animũ adhibere oportet, ꝙ absterrendi appetitus germinat: vel multitudine premente, aut qualitate mordicante.: & vti lactatiua peculiare lactat, pariter expultrix alienũ pellit, vt ipsemet Galenus primo de potentiis naturalibus attendit. ¶ Secũdo naturalẽ cõtinẽtiam, expulsionẽq́; apreternaturã dissociat, quum ad præsens ꝓmulgata naturalis intitulatur: altera innaturalis: & in his qui præternaturam vitã colũt, excogitatur, nã retẽtiua nec laborat, nisi expultrix deseratur: nec hec insudat: nisi illa mollificetur: quam quibusdã incontristationibus vt comitiali, ac cõuulsione figurat: quoniam hæ afflitiones sæue aliquẽ dilacerãtes: seminaria vasa semen deponũt, & hoc cotentiue detrimẽto: exquibus inuoluntariã seminis submotionẽ seminariis vasis impartiendã esse claudit, gonorrhœãq́; perhiberi: cuius cõtentiuæ imbecillitas causa instituitur, vt de dissuria certũ habetur, verũ ꝓ horũ euidentia actende, ꝙ gonorrhœa ex instrumentorum spermatis destitutione, aut cõuulsione germinat, vti perturbatione in comitiali vsu euenit, musculus enim vesficę rectiq́; intestini quando cõuellitur, egestio-

nis, vrinæq; excluſiones detinet, ideo penes cõmitialis acceſſionem minime ſemen, ſed poſt inſultus quietem deiicitur. c 2. haud præ tereat q loco ſpermatis cõuulſio eſt expulſio, lacerti aũt rectũ circũdantis inteſtinum retentiua, & hac de cauſa affectu incomitiali qui cõuulſio ponit vniuerſalis ſemen repellit, egeſtio vero & vrina cohibent.

Ex his hæc ſubtrahuntur indagata

¶ Superuacua p aluũ, colẽq; repulſa, abſurdorũ corporis locorũ perturbationes, necnõ & ſuccorũ in corpore affluentiã ſtatuere pmulgat.

¶ Acerbitas incole, ſanieiq; explicatio, vlcus in eo congeſtum eſſe portendunt.

¶ Hæc gemina vt crudelitas, ſanies, vlcus veretri a veſicæ vlcere diiudicandi ſemitam ſubminiſtrare ſentit.

¶ Inuitum ſeminis egreſſum, citra colis tenſionem gonorrhoeam eſſe clamat: quam expultricis tono aut contentiuæ mollitie machinari coniicit.

¶ Extra volũtatis imperium penis erectio, nullo vendicato calore, aut ad libidinem inflam mãte, priapiſmum eſſe ſancit.

¶ Cuiuſcumq; excrementa bifariam aut a ſedibus includentibus ea, aut contentiue deſtitutione abigi autumat.

¶ Coarctare coarctanda, repellere repellenda

vices nature esse profitetur.

¶ Vti fugatio meatuũ emphratationẽ, paripassu retentio aduersum implorare iactat.

¶ Quum hæ binæ facultates vt expulsiua, retentiuaq; naturaliter se gerũt: earum fuguntur ationibus: sed si præternaturam: tunc expulsiua insistit: quum contentiua deseritur: & contentiua, quum expultrix languescit.

Igitur gonorrhœa instrumẽtorũ seminis affectio est, nõ pudẽdorũ, q̃ seminis genitalis via sunt, qua excernat̃. Priapismus vero plané colis est accidẽs. At fieri põt, vt nullo p̃cipuo, pprioq; ip̃m affectu infestãte, ad arterias referat̃, vtpote q̃ solæ interdũ hmõi habeant p̃ternaturã dispositionem, quali videlicet affici cõsueuerũt, quũ naturaliter totus coles intẽdit̃. Atq̃ a spiritu in tumorẽ ip̃m attolli, manifeste patet, iis q̃ celeritatẽ eius, & quũ itumescit, & quũ iterũ residet, ppẽdũt: q̃ ppe nullus humor tã subitã in alterutrã partẽ mutationẽ efficere posset. His sic se habẽtib⁹, quũ in corporũ dissectione magnæ videãtur arteriæ in pudẽdũ (exiguã scilicet particulã) inruere, sitq; coles essẽtia talis, qualẽ in nul-

la alia pte videre est, vtpote cuius corpus neruosum sit, ac omniquaq; fistulosũ, excepta ea parte, q̃ glãdẽ vocãt, quid aliud excogitauerit quis, q̃ q̃ a vaporoso spiritu, ab arteriis affluente, p extẽsiones in tumorẽ attollat? ideoq; glandẽ æqualẽ semper habere magnitudinẽ, q̃ fistulosus in ipsam neruus nõ ingreditur. Ergo quid causæ est, quũ libidinis impetu quis stimulat, aut vbi ob supinũ decubitũ, calfacti sunt lumbi, vt coles extendatur? Nẽpe hac inuẽta, facile priapismi quoq; dispositionẽ inuenire nos posse speramus. Q̃d vero princeps causa sit plenitudo, vel arteriarum, vel nerui fistulosi, aut ẽt vtriusq;, quum ex priore conditione mutantur, palam constat. At vero vtriusq; magis, aut si etiam amborum, deinceps consideremus hinc sermonis nostri sumpto exordio. Natura corporis partes fingens, perficiensq; fecit vt ipsæ citra doctrinã proprias actiones aggrederentur. cuius rei exactissimum aliquando fecimus periculum, hedum alendo, sed ita alendo, vt matrẽ quæ ipsum in vtero gestauerat, nunq̃ vidisset. Quum enim grauidas capras

dissecarem, dissectorum q̃stionibus, quibus fœtus in vtero formationem speculantur, ꝑmotus, inueni elegantem quẽdam hedum, quem a matre absolutum, ita pro meo more abstuli, vt ipsam haudquaq̃ videret. Atq; in domum quãdã, vbi multæ pelues erant, deposui: quarum aliæ vini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut alteri⁹ cuiuspiam humoris erant plenæ, aderãtq; fructus non pauci, tum Cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaq; hedum cõspeximus, in primis quidem pedibus incedentem, perinde ac si audiuisset sibi incessus gratia crura fuisse concessa. deinde excussit q̃ a matre contraxerat humiditatẽ postea pede latus scalpere, ac deinde singula vasa olfacere vidimus. percepto itaq; singulorum odore, lac tandem absorbuit. Quibus visis omnes exclamauimus, Hippocratem vere dixisse, animalium naturas esse indoctas. Sic ergo hedum hunc educando, non solum lac, sed multa insuper alia q̃ forte offerebantur, comedisse vidimus. At quia non longe aberat vernale æquinoctium, quum eriperetur hedus a matre, exactis duobus deinde mensibus,

tenellos

tenellos ei tum fruticum, tum aliarum plã tarum ramulos, obtuli. quorum omnium quum experiretur odorem, alios quidem contempsit, alios vero gustauit, atq; sic ad adultarum caprarum cibos conuersus est. Sed hoc fortasse non adeo magnum videtur. At longe maiori admiratione dignum est, quod posteaquam, & folia, & teneros ramusculos deuorauerat, paulo post ruminare cœpit. Quod rursus omnes quotquot aderant videntes, exclamauerunt, cum magna facultatum admiratione q̃ animalibus natura insunt. Quamuis enim magnum videbatur, q̄ impellente fame, per os, atque dentes cibum assumere, multo tum vehementius admirati sumus, q̄ cibũ in ventriculo iam contentum, in primis quidem ad os subleuando reduceret, deinde multo tempore mandendo tereret, postremo rursus ipsum deuoraret. idq; non in eundem, sed in alium ventriculum. Vulgares aũt huiusmodi naturæ munera despiciunt, nihil nisi peregrina spectacula admirantes. Nã quis nõ miraretur q̄ medici in secãdis corporibus peritissimi q̃rere.

ſolent a qua cauſa articulus hic extendit. ſubiiciamus vero exempli gratia coxæ articulum, aut a qua cauſa incuruatur, aut quid eſt quod ipſum in vtramque partem in tráſuerſum abducit, aut quid ipſum vtroque circunuoluit, quum interim hedus, ſingulos articulos, ad quamcúque motionem libitum fuerit, poſſit excitate, quemadmodum homines ipſi, quis a quo muſculo motus efficiatur, non intelligát. Porro de linguæ motione, nam hanc pro exemplo inducimus, quis non mirabitur, ſi diſſectores inter ipſos, non ſolum de muſculorum numero, ſed de ipſorum etiam actione pugnantes viderit, ac infantes quoque quomodo natura voce, aut aliud huiuſmodi munus imitari docuerit. quomodo etiam linguam moueant, aut quibus muſculis vocem eandem efficiant. ſimiliter et de omni reliquorum animalium, tum voce, tum reſpiratione. Atque (vt ſummatim dicamus) miraberis fortaſſe omnium quæ a voluntate & conſilio pendent actionũ inſtrumenta per ſe docta eſſe. de quibus quidem actionibus, licet acris inter diſſectores ſit pugna, quomodo fiant, &

quibus instrumentis, nihilominus omnia animalia, simul atque genita sunt, & spirăt, & vocem reddunt.

COMMEN. X.

Præassumptam orationem ad huc percurrere in ludat: vbi principaliter assertas perturbationes cui sedi erogandas esse denudat: nam gonorrhœa vasorum seminis & minime veretri vexatio conijcitur: sed priapismus penis accidens fertur, eo q nec aliqua in eo conducta iactura moliri potest: & iccirco veridice arteriis impartiendus: quum tunc prodat: quando ipse id præternaturam elaborant, quod in naturali temperie excitare assueuerant. ¶ Qua de re pro horum intentia animum adhibere p opus est, q gonorrhœa dicitur agoni græce quod est semen latine, vel quod est genus; vel germen, & rhœa quod est fluxus idest seminis fluxus, vel generis fluxus, quia hac in affli ctione ex corpore genus egreditur humanum scilicet materia generis humani quæ sperma adiudicatur. ¶ Secundo q hæc sæuissima exponitur passio, quam vniuersi corporis destitutio, fastidium, immobilitasq; consequũtur: & si de ea studiosisma nec habeatur sedul-

tas, q̃ plures vitæ finē imponũt. ¶ Ter. ꝙ pria pism⁹ a satyriasi abhorret: qm̃ in hoc visus coitus confert, ipsumq; mulget, venere autem confecta, penis detenditur, sed priapismus coitu haud placatur: sed ante concubitum & post virga erecta permanet: & hoc, priapism⁹ ad curandum laboriosius elucet. ¶ Quarto priapismus etiam pueris largitur, quum ipsi causas eum solicitantes amplectantur: verum vlla absq; suauitate, libidineq; eis condonatur. ¶ (atqui) spiritum halitosum veretrum intumorem erigentem priapismi causam esse promit: vt euidentissima ex coniectura sedet animo: quod quum tumidum innotescit, raptim mollificatur: hoc autem in succorum aliquo vt ita in opinate refugiat, excogitari nequit. ¶ (his) veretri substantiam, necnõ & præcursam repetit causam, ꝙ vt ex dissectione certum habetur, ad colem eximiæ decurrunt arteriæ, cuius substantia nullæ aliorum corporis locorum substantiæ comparatur: neruosa, cauernosaq; porro repperitur: nisi eo in loco qui glans perhibetur: qua propter eas nihil aliud nisi halitosus spiritus deferrã santiendum, quo penis in magnitudinem crescit. ¶ (ergo) incerto debitum pensitat princeps, vt quorsum ex cõcupiscentiæ auiditate quis cõmotus, aut decubitu supino in tantum

vt lũbi calescant: colis germinat extensio : ex cuius lumine quare priapismus emergit, futiliter diiudicari potest: soluit q̃ precipua causa arteriarum, vel fistolosi nerui, aut vtriusq; plenitudo suspicatur, quũ cõsueta a dispotione deflectuntur: sed quæ harũ potius: percunctãda sit fidẽ interponit. ¶ (Natura) naturam citra doctrinam distribuere, per lineamentũ, Hippocratisq; rationem illustrat: quæ fulgentiæ suasu conticesco. iccirco lege.

Ex his has decerpo normas.

¶ Gonorrhœã vasorũ & nec colis afflictionem esse, enunciat.

¶ Priapismus veretri accidens, & minime affectus predicatur.

¶ Halitosũ spiritũ, eximias p colis arterias decurrẽtem, & nõ succũ, priapismũ excitare sentit.

¶ Veretri substantiã neruosam, cauernosamq; esse, præter locum qui glans fertur, autumat.

¶ Quum lumbi supino ex decubitu affluentem vendicant calorem, colis extensionem commoueri profitetur.

¶ Principalẽ extẽsiõis colis causã, arteriarũ, vel fistulosi nerui, aut vtriusq; plenitudinẽ ẽẽ, testat.

¶ Naturam in animantium corporibus absq; doctrinæ adminiculo, ei⁹ actionib⁹ fũgi iactat.

¶ Instrumenta quorum actionibus volũtatis imperium patrocinatur, docta esse promulgat.

Igitur nō mirum esse debet, genitales partes, eas actiones quarum gratia a natura institæ sunt, protinus ab initio cognoscere. Etenim vterus, quum semen genitale cōceperit, donec perfectus fuerit fœtus, exacte clausus permanet, perfecto vero fœtu plurimum aperitur, ac deinde sic apertus excludit. Populares autem hæc propter crebrum euentum, & contemnunt, & despiciunt, vtpote qui nihil quod re vera sit admirabile, sed ea duntaxat quæ raro vident, admirari consueuerunt. Quid.n. in rerum natura potest esse admirabilius, q̄ quod nouem perpetuis mensibus clauditur os vteri, adeo exacte, vt ne specilli quidem acumen admittat, perfecto autem fœtu, vsq; adeo distenditur, vt totum animal per ipsum egredi possit. Non igitur dubites pudendorum facultatem per se doctā esse, vt fistulosum hoc, neruosumq; corpus, vbi ad coitum insurgit animal, a naturali facultate, quæ ipsum potest attollere, protinus distendatur. Cuius rei simile & in corde, & arteria plane videre est, nisi q horum motus perpetuus est, eo q semper necessaria sit nobis eorum actio:

fistulosus vero neruus, non semper mouetur, sed quum vsus requirit. Quum ergo sic fuerit extensus, sequitur ex arteriis spiritus, quemadmodum pulmo thoracem ob eam quam habet ad motum ipsius sequelam. Verum posses fortasse replentis fistulosum neruum spiritus vim, quum ad coitum irrumpit animal, ad arterias quoque referre, quàm multo satius est, vt huiusmodi actionem ad neruum, non ad arterias referamus, quum præsertim actiones, ex propria partium essentia, non ex earum positu prouenire, rationi consonum sit. Nam cor si in alia quapiam parte poneretur, nihilominus actionem suam obtineret. Nec aliter de iecinore quoque, liene, ac reliquis omnibus sentiendum est. Quare vniuersi corporis arterias, eandem habere actionẽ probabile est. quippe eodem tempore omnes totius animalis arteriæ, inter sese similiter producũtur. Itaque haud quaquam par esse videtur, vt arteriæ pudendis innatæ, aliã aliquàm habeant facultatem præter eam quam antea in toto corpore habebãt. sed ampliora sunt ipsis, quàm cæteris arteriis ora. & quidem optimo iure, ad celeritatem se-

quælæ ad id quod euacuatur sic præpa-
rata. Sẽper enim natura qď vnicuiq; actio
ni vtile est, vndiquaq; explere videtur.
Cæterum nullam aliam insuper præcipuã
habent actionis facultatem, quum ad pu-
dendum peruenerint, licet calfactis lũbis,
par sit, vt & arteriæ calidiores reddantur,
& magis etiam pateãt ipsarum ora. quam-
obrem non exiguam tunc spiritus essen-
tiam, in fistulosum neruum effundunt. q̃
paulatim impletus colem extendit, ita vt
tota ipsius essentia in fistuloso neruo cõ-
sistere videatur. His itaq; cognitis ad pria
pismi dispositionem veniamus. Quippe
ex iis quæ supra proposita sunt, constat,
vel ob arteriarum ora immodice patentia
vel vaporosum spiritum in fistuloso ner-
uo ortum, hunc fieri affectum. Sed vtrum
potius pro causa sit habendum, inquire-
re oportet. Ego quidem ab vtrisq; ipsum
fieri posse existimo, crebrius tamen arteriã
rum ora patentia sequi. quippe facilius
est hæc distendi, quam flautosum spiri-
tum in neruo fistuloso generari. Ac me
minime huiusmodi quidem nerui di-
spositionem semel vidisse, arteriarum

vero sæpenumero. Cuius rei coniecturam feci, tum ex iis quæ præcesserunt accidentibus, tum ex modo curationis. In illo enim cuius assidue colis palpitatio præcesserat, causa erat spiritus flatuosus, ad quem quum omnem curationem conuertissem, hominem sanaui. Quibus vero supra modum arteriarum ora patebant, in iis nullum huiusmodi accidens præcedere solebat. Porro accidit cuidam, vt longo tempore præter consuetudinem, a concubitu abstineret, alteri vero vt mali succi alimentis acribusq; vteretur, alii etiam vt duobus mensibus præcinctus peregre proficisceretur, quũ antea nunquam cingi consueuisset.
Coiecimus itaque arteriarum ora nimis patefacta, illis quidem ob humorum vitia, & acrimoniam, his vero ob flatuosum spiritum, & sine ordine, & violenter vacuatum. Etenim medicamenta excitandæ tentiginis vim obtinentia, tum epota, tum etiam perinæo, id est fœmini, lumbisq; adhibita, calida omnino, atq; flatuosa sunt, quemadmodum cõtraria omnia, ventositatẽ nõ excitant,

& infrigidant potius, q̃ calfaciant. Sed aduerte ne obiter hunc sermonem percurras quippe de medicamentis, non de cibis loquutus sum, quoniam sunt quædã alimenta quæ ob id quod plurimum seminis pariunt, impetum ad libidinem excitare possunt. hæc ergo sermonem illum quem nuper dicebamus, probabiliorem reddere possunt, q̃ a concubitu abstinentes, interdum priapismo vexari solent, siquidem accidit his qui plurimo semine abũdant, & præter consuetudinem a coitu abstinent, præsertim quum non studẽt, vt multa exercitatione, sanguinis abundãtia dissipetur: maxime vero iis qui a libidinis cogitatione nondum liberi euaserunt. velutisunt quidam suapte natura casti, qui quum longo iam tempore huiusmodi continentia sese exercuerunt, libidinis imaginem concipiunt, ob spectacula, quæ illas mouere, ad memoriam reducere possunt. Nam quæ in horum hominum pudendis generatur dispositio, eorum dispositioni longe contraria est, qui nullo pacto libidinis cogitationi sunt obnoxii. Atq; fuit mihi amicus quidam, cui

præter eam q̃ antea habuerat consuetudinem, omnino a cócubitu abstinẽri, adeo rigidus tumidusq; factus est penis, vt mihi accidens ipsum declarare cogeretur. Miror, inquit, qđ huic (athletã indicãs) ob continentiam rugosus, collapsusq; penis euaserit: mihi vero ex quo continentiam seruare studui, euenerit contrarium. Tum equidem illi consului, vt collectum iam genitale semen excerneret, postea vero & a narrationibus, & spectaculis, meditationibus libidinem suscitare potentib⁹ summopere caueret. At cantores & athletæ, qui iam inde ab initio, nullã vitæ partem venereis illecebris contaminauerunt nullam admittentes huiusmodi vel cogitationem, vel imaginationem, iis pudenda & exilia, & rugosa, veluti senibus, fieri consueuerunt. Nam præter ea, quæ accidere solent iis, qui protinus a prima iuuẽtute, immodice libidini sese permiserunt, id etiam euenit, vt horum locorum vasa, amplius patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alliciant, & coeundi cupiditas magis increscat, ea videlicet ratione, quam in cæteris quoque facultatibus vi-

dere est, & quæ a Platone etiam notata est
quum inquit. Ignauia quidem exoluit, ꝓ-
prii autem officii exercitatio, robur auge
re solet. Sic mammæ quoq; in iis quæ nō-
dum imprægnatæ fuerunt, contractæ per-
manent, in aliis vero a partu infantulos
lactantibus, vastissimæ redduntur, atq; ita
magnæ permanent lac emittentes, donec
puer fuerit ablactatus. tunc enim haud ita
multo post a lactis generatione quiescūt.
Igitur omnia hæc, si bene considerentur,
ac præterea causæ, ob quas in singulis af-
fectis partibus affectus ipse consistit, defi-
niantur, non inutilem ad curationis ra-
tionē ansam ꝓbere poterūt. Atq nō est nūc
tēpus, ea tractare q̄re adepto huius opis
fine, oīni quoq; nr̄æ hic finē imponim⁹.

COMMEN. XI.

HOC postremo in colloquio in quo scientiæ locorum perturbatorum cardinem imposuit: de genitalibus aliqua pro supra assertorum perfetione sciscitatur. Et exordio vnū intimat, q̄ genitales sedes quæ a natura cōstitutas obtinent actiones, si eas agnoscūt, nec mirū esse ꝓuulgat: quod bifariā illustrat,

& ex vteri figura, qm̃ quũ vulua semen pro cõ
ceptione in escauerit genitale: prorsus vsq; ad
fœtus integritatẽ premit: tumq; vbi fœtus suã
vẽdicauerit perfectionẽ, adeo emphractaſ, vt
ipse ab vtero liberet: vt affluentius naturali-
bus de potentiis disseruit: necnõ inanes crimi
natur personas, q͛ quũ cõceptio crebrius acci
dat, q̃uis mirabile naturæ sophisma existat:
vulgares respuũt. verũ de his mirationem la
ctãt: quæ haud iugiter cõtigũt: verũ quid in
natura adeo mirificũ excogitari põt, q̃ hoc, pu
ta q͛ spatio mensiũ nouẽ sempiterno os vul-
uæ densatur: taliter intense vt ne acus acumẽ
ingredi tribuatur: fœtu aũt cõfecto, vsq; ꝓtra
hitur: vt per ipsum vniuersum explicari ani-
mal cõspiciatur: & ex his innuere apparet, q͛
genitalis particula suam dignoscit actionem:
quum certo elaborat tempore. ¶ Et circa hæc
animum adhibere oportet, q͛ os vuluæ vsq;
nonum ad mensem coarctatum detinetur,
fœtu nec ab aliquo refragato: sed si quid di-
spendii vel circa locos, aut aliquam membra-
nã, vel fœtum ipsum accidat: eius perfectione
prius desperata, nec amplius vteri nouem
mensium spatium cunctatur: sed retentiua
potentia raptim quiescit, & alteri quæ pri-
us ociebatur, moueri permittit: & iccirco prin
ceps ipse loco allegato clamat: ẽ aũt & hoc mã

rabile naturæ artificium quod viuente conce ptu, valde exquisite vuluarum clauditur os: eo vero mortuo statim ad aperitur. ¶ Secundo (non) idem ex veretro comprobat: nam coles suam diiudicare actionem haud impossibile cẽsetur: quum animal ad coitum excitatur. fistulosus neruus dilataẽ & inflatur: eo ꝙ in eo virtus residet naturalis, per quam magnificatur, vti in corde, arterijsq; certum habetur: Quis in hoc vnanimes extent: tamen in alijs aduersantur: quia cordis & arteriarum motus assiduus repperitur: sed penis non perpetuo commouetur: sed quum visus conuocat. ¶ (quum) spiritus concursum ad colis extensionem detegit, ꝙ quum veretrũ extenditur, tunc ex arterijs ad ipsum spiritus adiungitur: sicuti pulmo motum consectatur thoracis, ita ꝙ eius systolem, diastolemq; pulmonis dilatatio & cõpescentia consequuntur: pariter de spiritu ad penis magnitudinẽ profiteri elucet. ¶ Et circa hæc rationabilis insurgit dubitatio, vtrum pulmonis motus motum sequaẽ thoracis, vel contra, an motu distincti extant: porro Galenus nec dũtaxat hoc in loco: immo in libro de respirationis vtilitate enarrat: ꝙ pulmonullum peculiarem in se cohibet motũ, & ꝙ eius motus, thoracis insequitur motum, necnon thoracis motus qui naturalem cõsectatur mo-

tum, per rem musculosam quæ septum fertur transuersum molitur: & ꝙ magis familiaris res in huius motus comodo hæc existit operatio, quia nos videmus ꝙ in opinate quando thorax dilatatur, pulmo aere repletur, sicut in fabrorum follibus intuemur: quippe hoc testificatur, ꝙ quum vulnus ibi inductum fuerit & aer thoracem ingreditur, tūc pulmonis motus desiit, animalq; succūbit. sed loqui posset, ꝙ pulmonis motus desistit, quum thorax sauciatus fuerit: Ex hoc quia pulmo gelidatur.
¶ Sed Auer. secundo colliget his expresse reluctatur, cuius potissima ratio taliter exaratur si pulmo motum nec propriū cohiberet: tunc motus eius haud naturalis, sed violentus ꝑdicandus: quia thoracis motū velit nolit moueretur, qđ violēto præsertim impartitur motui, cuius ratio minime militat, quoniam sicut in superiorum motibus, pariter in nostri corporis excogitatur, cernimus porro ꝙ septem spheræ octauæ spheræ motu commouētur, & tamen earum motus non violentus, sed naturalis & ordinatus censetur. iccirco Galeni sententia veridica profitenda, cuius rationes sic adaptantur, quoniam si pulmo motum includeret voluntarium, musculos quibus machinaretur, cingeret, modo pulmo musculos nō amplectitur. secundo si pulmo motum compe-

sceret proprium: tunc ipse moueretur, pectore moueri propter vulnus, vel aliam causam nequeunt, quod experimento renuit. ¶ Pro assertorum coronide hoc de Aristotelis compositione secundo de animalibus annoto: quod omne animal respirans pulmonem, bronchion, ventriculum continet: animalia enim quæ anhelant, vere per pulmonis brõchion anhelant: quædam duntaxat per branchas vt aquatica anhelant: animal autem anulosum per sui diaphramatis telam anhelat, hoc est per poros suarum rugarum quæ latenter repperiuntur: & hanc ob causam mirabiliter sonat, quãdo volat per aerẽ: venit profecto spiritus subtilis per anulos suos ad parietes. Et per illum modum etiam sentit odores: necnon in talibus odoratus in corde perficitur. ¶ (verum) quandam excitat ambiguitatem videlicet cauernosus veretri neruus vtrum spiritu ex virtute ab arteriis distributa impleatur, quando animal ad coitum imperiũ fecerit: vt quis forsasse coniicere posset. ¶ (quamq̃) eam exoluit: huiuscemodi actionem quæ est colis neruum ex spiritu exatiare, ad neruum & non ad arterias referre, hoc sentire honestius est. qđ ex hoc comprobat medio, quoniam actiones ex propria partium substantia, & nec eorum positione prodeunt: nam si cor alio in loco q̃

sinistro

sinistro situatum esset, necessario ibi suam sub ministraret actionem, consimiliter iecur, lien & alia. ¶ (quare) idem in arteriis testificatur quoniam ipsæ eandem in cunctis corporis locis actionem operantur: puta vno tēporis spatio, eodemq; motu vniuersum per corpus dilatantur: & quæ ad veretrum decurrunt: nec alterius operationis conspiciuntur: tamen ora earum largiora in eo quam toto in corpore excogitantur: cuius causam expedit: nam ad hoc vt quæ euacuanda erunt, celeriter euacuētur: natura ea ita p̄parata constituit, nam p̄petuo natura quod vnicuiq; actioni oportunū existit, vndiq; explere insistit. ¶ Secundo q̄a arteriæ quæ ad colem pergunt, nec aliam specialem obtinent vim, nisi q̄ lumbis calorificatis arteriæ calidiores moliuntur: & ora largiora efficiuntur: quibus taliter se gerētibus summam spiritus halitosi copiam ipsæ fistuloso gratificantur neruo: qui paulisper impletus, colem extendit: vt vtiq; tota eius substantia neruum secundū cauernosum tēdatur. ¶ (his) priapismi dispositionem nec singulariter repetit animo: primo causam, & modum priapismi quoniam priapismus machinatur, quum arteriarum veretri ora dilatantur, vel cum fumosus spiritus in neruo creatur, & tensionem ex vtroq; fieri, licet ore arteriarū frequentius di

latato molit, quia habilius ora arteriarum aperiri quam in ipso neruo ventositatem generari existit: quod ex testimonio comprobat: nã hanc perturbationem nerui errato semel, ex arteriarum dilatatione cõpluribus vicibus cõspexisse ꝓfitetur. ¶ Secũdo ex aliis vt ex accidentiũ ꝓcessura, & curationis mõ coniecturã vendicasse testat: vt ex colis palpitatione spiritum halitosum esse in cã diiudicauit. ¶ Tertio de causa largitatis venarum ꝓmulgat princeps, quẽdã eum tollerantẽ inspexi, quia eidẽ ꝓcesserat ꝙ macronoxiũ per tẽporis spatium contra eius assuetum a coitu abstinuit. ¶ Et in alio hæc occurrit vexatio, eo ꝙ alimenta succos calorificos, aridosq; producentia deuorauerat. ¶ Ac in alio quia supra medium corrigiã amplam per itinerum impetum non secundũ vsum in ligatione ligauerat, quare ex his per coniecturam agnouimus ꝙ eius venarum orificia ex caliditate ibi cõgesta, aperta existunt: in priori enim quoniam propter coitus denegationem copiosa seminis quãtitas conducta fuit, quare in eo sperma, ventositasq; cũ fortitudine cõmouentur, & priapismũ quandoq; inducunt. ¶ In succedente vero ex succorũ impulsu, quæ calefactionem & inflationẽ solicitant, vt eruca ¶ In postrema quia ex venarum ligatura orificia id est earum interiora siue cõ

cauitates dilatantur, necnō & semen ex calido liquefactum, in spiritū conficcitur vaporosum. ☞ (etenim) cōplura appendit: & q͏̄ medicamenta quæ colis extensionē excitandi facultatem possident: siue sorbeant, vel fœmori adiiciantur: calorificā, flatuosamq; virtutē amplecti debent vt cicera, vua, ouorū vitelli. ☞ Verum attende q͏̄ caliditas pauca esse debet & humiditas exundans; quia si fortis inesset caliditas humiditates tabescerent, & vaporosus dissiparet spiritus: & penis extensio minime germinaret: sicuti aduersa vt frigida & sicca quæ inflationem minime pariūt, & potius gelidant q̄ igneant. ☞ Secūdo suū denudat sermonē videlicet q͏̄ de medicamentis & haud alimentis affatus fuit, & causam quippe promit, quoniam quædā extant edulia, quæ ob id quod plurimū gignunt seminis, animal ad coitus motū impellūt: vnde hæc assertā orationē probabiliorem esse, intimare queunt. ☞ Tertio (q͏̄) qui a priapismo detineri cōsueuerūt: enarrat vti q a cubitu relegati fuere, & hoc ex ratione supra constituta. ☞ Secnudo q semine redundāt, & coitus cōsuetū abigentes a coitu enudant: & tanto magis quū nullo in exercitationibus fungunt studio vt sanguinis affluentia imminuatur. ☞ Alii huic exponunt: vt qui de coitus cupiditate nec exoluuntur: ve

luti qui diu suapte natura castitati se assuefaciunt, qui quũ haud paruo iam tẽpore huiusce modi vtantur cõtinentia: libidinẽ propter visibilia quæ illam excitant, imaginantur, & recogitare instant. ❡ (atq́;) ex quibus penis magnificatur, attenuaturq́; exponit, vt de sui cuiusdam familiaribus effigie deuelit, cuius penis a coitus priuatione tumidus, rigidusq́; euasit, aduersum aũt experimentũ clamat, deinde quod ꝑceptum ei comisit, pandit quoniam in eo macronoxia ex seminis suppressione alicquo de futuro dispendio pauendum erat: iccirco binis insistere ei imperauit: puta vt semen vbertim conductum, prosus fugaret. ❡ Secundo libidinem cõmouentia refellendo, nã his scilicet visu, locutione, cogitatione coitu flãmã cõmoueri fatur. ❡ (at cãtores) in quibus colis magnitudinem, vel paruitatẽ vendicat, exponit: hoc aũt eis qui cupidini nec nauant ꝑcipue occurrit, veluti athletæ illi qui exercitiis aut cãtilenis funguntur: eo ꝙ libidinis studiũ postponũt, quare in his pudenda minuũtur vti in senibus persuasum habetur. ac etiam in feminarũ mãmis sedet animo, cum lactãt plenæ, eximiæq́; cõspiciuntur, si vero huud concinnæ, aduersum germinat: quod Platonis ratiõe munit: ignauia qdẽ mollificat, peculiaris aũt mũeris exercitatio robur astruetur cõsueuit

Ex his hæc decerpo theoremata

¶ Genitales corporis sedes ad earũ actiones dignoscẽdas, eruditas esse ꝓmulgat.

¶ Rudes naturæ mirabilia si iugiter contigũt, despiciunt: si haud crebro maxima affici admiratione testatur.

¶ Vti naturalis facultas in corde, arteriisq; sistolẽ, diastolemq; excitat: pari via in veretro cũ animal ad cõcubitum cõ mouet, moliri refert.

¶ Cũ penis extẽditur, ita spiritũ ex arteriis eũ cõsequi, vti pulmonẽ thotacẽ cõiicit.

¶ Fistulosi nerui repletionẽ ex spiritu potius ad neruũ, q̃ ad arterias spectare ꝓfitetur:

¶ Actiones ex partiũ peculiari essentia, & minime eorum situ innasci enunciat, nam cor quacũq; imparte situat, ꝑpetuo sua fungit actiõe:

¶ Arterias vniuerso in corpore eãdem subministrare actionẽ autumat:

¶ Quod vnicuiq; actioni necessariũ existit, natura omni ex latere distribuere ꝑquirit.

¶ Ex lũborũ calefactione arterias ad veretrũ cõcurrentes calidiores. eorũq; ora ampliora machinari profitetur, & ex his fistulosus neruus cõpluribus exatiatur spiritibus, qui sensim satiatus, colẽ extendi impellit.

¶ Priapismũ ex oris arteriarũ dilatatione vel vaporoso ex spiritu in neruo congesto, ortũ habere testimoniũ reddit.

¶ Priapismus licet ex assertis ꝓdet causis, tamen ex oris arteriarũ dilatatione perpetim accidere clamat.

¶ Medicamenta vaporosi spiritus ꝓductiua, supra fœmora accelerata, arteriarũ dilatationẽ & per consequens penis extensionem solicitare iactat.

¶ Qui semine redundãt, nulloq; spermatis dissipatiuo fungentes auxilio, ac assueto a coitu recedentes, vel qui diu suapte natura castitatem obseruare insudãt, & a libidinis cogitatu nũq̃ relegãtur, hos a priapismo cruciari indicat.

¶ Visu, sermocinatione, imaginatione concubitu ignem excitari prædicat.

¶ Vti quies penis, mãmasq; paruificat; paripassu laborem aduersum gignere ostentat.

¶ Inertiam quidem virium lapsum, exercitationem autẽ aduersum suppeditare plato testatur.

FINIS:

R E G I S T R V M:

✠ ✠✠ ✠✠✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z a b c d e f g.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ aa bb cc dd ee ff gg hh ii KK ll.

Omnes sunt quaterni preter g ll duerni.

N E A P O L I.

Excudebatur apud Ioannem Paulũ Suganappũ.

ANNO ab orbe redempto.

M. D. XXXXVIII.

I P
S

